

محوى، محمد. ۱۸۳۷ - ۱۹۰۹.

دیوانی مه‌حوى/مه‌لا موحه‌مه‌دی کورى مه‌لا عوئمان بالخی. لیکدانه‌وه و لیکولنه‌وه‌ی
مه‌لا عبدالکریمی مدرس. محمدی مه‌لا که‌ریم. - سئندج انتشارات کردستان، ۱۳۸۱.
سى و دو. ۵۹۷ ص.

ISBN: 964 - 7638 - 18 - 3 ۸۰۰۰۰ ریال

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فی‌ا.

کردی.

چاپ سوم.

۱. شعر کردی - - عراق - - قرن ۱۹. الف. مدرس، عبدالکریم، ۱۲۸۳ - ، شارح. ب. ملا

کریم، محمد، شارح. ج. عنوان.

۸۵۹/۲۱ PIR ۳۲۵۶/۷۴۳م

۳۶۹د

۱۳۷۹

۱۳۷۹

۱۲۹۸۷ - ۷۹م

کتابخانه ملی ایران

دیوانی مەھوی

«مە لا موحە مەھدی کۆری مە لا عوسمانی باڵخی»

لیکدانهوه و لیکۆلینهوهی:

مە لا عەبدولکەریمی مودەرپرێس و موحە مەھدی مە لا کەریم

انتشارت کردستان

سنه - ۱۳۸۷

ئەم نووسغە لە بەر ئیزنی بەرپەر «مەسەدە مەلا کەسەم» لە چاپ دراوە
و مانی لە چاپ دانەوێ ئەم نووسغە بەرپەر دراوە بۆ بەدوکرێوەی کوردستان

انتشارات کوردستان

Kurdistan Publications

سنه - پاساژ عیززەتی - تەلەفۆن - ۲۲۶۵۳۸۲

دیوانی مەحوی

✓ دیوانی مەحوی	✓ ناوی کتێب (نام کتاب):
✓ مەلا عەبدولکەریمی مودەرریس	✓ نیکۆ لێنەو و لیکدانەوێ (شرح و تحقیق):
✓ پینجەم (پنجیم): ۱۳۸۷	✓ کەرەتی چاپ (نوبت چاپ):
✓ ۵۰۰۰ دانە (جلد)	✓ ژمارە ی چاپ کراو (تیواژ):
✓ ۶۴۸ صفحە ی وزیری	✓ ژمارە ی لاپەرەو قەوژە (تعداد صفحه و قطع):
✓ بەلۆکرێوەی کوردستان (انتشارات کوردستان)	✓ بەلۆکرێوە (ناشر):

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۸۰-۰۱۹-۶

ISBN: 978 - 964 - 980 - 019 - 6

نرخه:

۸۰۰۰ تمهنه

مه حوی پيشهنگی هۆنه رانی خوداناس

وهك ئاشكرايه ده ورانی زێڕینی شیعر و ئەدەبی کوردی - که ده گه پێته وه بۆیهك دوو سه ده له مه وه بهر، چ له کوردستانی رۆژه لاتدا له زه مانى ئه رده لانییه کان و چ له کوردستانی باشووردا له زه مانى حکوومه تی به به کان و چه ند ده هه دواى ئه وان - ته مه نیکى زۆر کورتى بووه، به لام کاریگه ریه کی ئه وتۆى بووه که ئه مپۆ به راشکاوی ئه توانین بڵێن ئه ده بیاتی کوردی ده وله مند کردووه. گه و ره ئه دیبانیکی وهك نالی و سالم و کوردی و وه فایى و مه ستووره و مه هجووری و مه وله وی و حاجی قادر و... په لکه زێڕینه به کن له ئاسمانی ئەدەبی کوردەواری و خالی بادانه وهن له میژووی ئەدەبی کورددا.

به تایبەت ئەم بیرە رووناك زه میره ی و ته پر ته ئسیره ی زاخاو دیتووه له کووره ی هه لگه رساو به ده مه ی سۆزی ته رقه ته، ئەم شاره زا له شاپێگه ی شه ریه ته، ئەم رێ بردووه له بازاری حه ققه ته، ئەم سه رمه سه ته جام به ده سه ی هۆشیاری رۆزی ئه له سه ته، ئەم په روانه بی په روا له سووتانه ی شه یدای عیرفان و زانسته، ئەم مۆمه هه لگه رساو ه ی ئه نجومه نی شیعر و هه لبه سه ته، که سه ودا گه رێکه له بازاری ئه ویندا بی پوول و پا ره به دایکی پر سۆز و سه رێکی سه ودا زه ده وه بۆ یوسفی عه شق کپاره، که دیاره له م بازاره دا پا ره دراوی چرووکه و ده روونی بوریان و دلی پا ره پا ره به هاداره، بۆیه ش به ریزیان (مه لا موحه ممه دی مه لا عوسمانی بالخی نازناو به «مه حوی») به و سۆز و گودازه راسته وه که هه یان بوو توانیان ئەم که لینه (نزا و گازه ی خوداناسانه) له ئەدهبیاتی کوردیدا پر بکه نه وه و ئەم منه ته بنینه سه ر شانی چینی دوا یی. خودا پاداشی به خیر هه م به مامۆستا وه هه م به رافه که رانی ئەم دیوانه واته: جه نابی مامۆستا مه لا عه بدولکه ریمی موده رپرس و رۆله ی شیاوی کاک موحه ممه د بداته وه.

ئەم نوسخه یه

له م نوسخه یه دا گۆر انکاریه ک ئه یبیرئ که هۆی جیا بوونه وه یه تی له باقی نوسخه کانی تر که

بریتین له:

١. پیت چینی نوئی و گۆپینی رینوسه که ی به رینوسه نوئی، بهم رهنگه تهواوی وشه
عه ره بییه کانی به شیوهی کوردی نووسراون، به لام بۆ ئه وهی خوینهران نه که ونه هه له وه له
بهراوێزدا ئه سلێ وشه عه ره بییه که مان به رینوسه عه ره بی له ناو دوو که وانه دا (»») دووباره
نووسیه ته وه.

٢. گۆپینی ئه و وشانه که «ی» به کیان پێ زیاد کرابو بۆ راست کردنه وهی کیشی به یته که،
به لام ئیمه له و باوه ره داین که ئه بی ئه و کشاندنه زه و قی خوینهر دروستی بکات و نابێ
بنووسرێت؛ چونکه «وا» ی بادانه وه (عه تف) یا واوی په یوه ندی (ره بت) کاتی به دواي
وشه یه که دا هات که دوایتی «یاء» بوو خۆی بۆ خۆی به شیوهی «یو» ئه خوینرته وه.

٣. گواسته وهی شیعی پیتی «ث» و «ذ» و «ظ» و «ط» بۆ پیتی «س» و «ز» «ت».

٤. ئه و هه لانه ی که له پاشبه ندی چاپه پیشووه که دا راست کرابو ونه وه، ئیمه راسته کانیمان
خسته جێ و له جی خۆیاندا داماننان.

٥. له هه ر شوێنێکدا ئه گه ر وشه یه ک یا رسته یه ک به پتووست زانرايێت زیاد بکری، له
بهراوێزدا یا له ناو دوو که وانه ی گۆشه دار ([I]) دا نووسراوه. وه به هه یج کلۆجی ته نانه ت
پیتیکیش که م نه کراوه ته وه.

له کۆتاییدا سپاس و پێزانی خۆمان سه باره ت به و براده رانه ده رته برین که له راست کردنه وه
و هه له گیری ئه م به ره مه ره و ئێکی به رچاویان بووه:

١. کاک عه تائو لّای حه واری نه سه ب، که له رینوینیه کانی که لکی زۆرمان وه رگرت.

٢. کاک مه لا ره فیقی رۆسته می.

٣. کاک مه لا مه سه وودی ئه حمه دی.

٤. کاک سیروان ره حمانی (سه لاس و باوه جانی).

٥. کاک مه لا سه لمانی فه ره جیان.

٦. کاک عه بدولحه میدی شیری (مه ریوانی).

له هه موو خوینهرانی به رێز داوا ئه که ین ئه گه ر هه له یه کیان به رچاو که وت ئاگادارمان
بکه نه وه تا له چاپه کانی تر دا بتوانین نوسخه یه کی پاکتر بخه ینه به رده ستیان.

بلاو کردنه وهی کوردستان

به کورتی میژووی ژیاڤی «مه حوی»

«مه حوی» ناوی مه لا موحه ممه د و کورپی مه لا عوسمانی بالخیه له نهوهی پیر و زانای ناودار «شیخ رهش». باپیریشی، وهك باوکی، ناوی مه لا عوسمان بووه و وهك شیخ مارفی نۆدی له گه ل دروست کردنی سلیمانی هاتوو ته شاری نۆیه. «بالخ» یش دئیکه له ناوچهی «ماوه» له شارستانی سلیمانی. میژوونووسی کورد موحه ممه د ئه مین زه کی به گ ده لئ: له سالی ۱۲۵۲ ی-ك (۱۸۳۶-۱۸۳۷ ی-ز) دا له دایك بووه. مامۆستا «عه لئه دین سه جادی» یش ده لئ: له ۱۸۳۰ (۱۲۴۶ ی-ك) دا له دایك بووه. کاکه ی فه للاحیش ده لئ: له ۱۲۴۷ ی-ك (۱۸۳۱-۱۸۳۲ ی-ز) دا له دایك بووه. باوکی خه لیفه ی شیخ عوسمان سیراجه دینی ته ویله بووه. حه وت سالان بووه خراوه ته بهر خویندن و ماوه یه ك لای باوکی خویندوو یه تی. بۆ خویندن چوووه ته سنه و سابلاغیش و لای مه لا «عه بدوللا» ی پیره باب خویندوو یه تی. پاشان گه راوه ته وه بۆ سلیمانی و لای مه لا ناوداره کانی ئه و ناوچه یه خویندوو یه. ئه و جا چوووه بۆ به غدا و بووه به فه قیتی زانای به ناوبانگی کورد، موفتی زه هاوی و ئیجازه ی مه لایه تی لای ئه و وه رگرتوووه. دیسان مامۆستا عه لئه ددین سه جادی ده لئ: پاش ئیجازه وه رگرتنی له (۱۸۵۹ ی-ز) دا بووه به مه لای مزگه وتی ئیمامی ئه عزم له به غدا، به لام له ۱۸۶۲ دا به غدا ی به جی هیشتوووه و گه راوه ته وه بۆ سلیمانی و بووه به ئه ندامی دادگا. له ۱۸۶۸ دا به هۆی مردنی باوکیه وه دهستی له کاری میری کیشاوه ته وه و بووه ته وه به مه لا و دهستی کردوووه به ده رس و تنه وه به فه قیان.

مه لا حه سه نی کورپی مه لا عه لی قزلبجی و مه لا مه حموودی مه زناوه یی و مه لا سه عید ئه فه ندی، نایب ئوغللی که رکوک و مه لا عه زیزی موفتی سلیمانی له به ناوبانگترینی

فه قیکانی بوون. هه ر به ریکه کی باوکیا ریکای ته ریکه تی گرتووه ته بهر و بووه به خه لیفه ی شیخ «به هائهدین» ی کوری شیخ عوسمانی ته ویله.

وهك ماموستا شیخ موحه ممه دی خالیش له «موفتی زه هاوی» یه کهیدا نووسیویه: مه حوی له سالی ۱۲۹۱ ی. ک (۱۸۷۴-۱۸۷۵ ی. ز) دا له گهل چهند مه لایهك له سلیمانییه وه نه فی کراوه بو به غدا. ناوبراو هیچی تری له باره ی ئهم نه فی کردنه و هویه که ی و چۆنیه تی گه رانه وه ی مه حویه وه له وه وپاش بو سلیمانی، نه نووسیوه.

مه حوی، له ۱۸۸۳ دا - به پپی قسه ی ماموستای سه ججادی - چووه بو حه ج و له ویوه چووه بو ئهسته موول و له ریکای پیاو ماقوولانی کورده وه له ئهسته موول چاوی به سولتان «عه بدولحه مید» ی عوسمانی که وتووه. سولتان ریزیککی زوری لی گرتووه و فرمانی داوه خانه قایه کیان له سلیمانی بو کردووه ته وه که ئه وه ته ئیستا به «خانه قای مه حوی» به ناوبانگه. مه عاشیکیشی به ناوی خزمهت کردنی هه ژارانه وه بو بریوه ته وه. که گه راوه ته وه بو سلیمانی تا مردنی له سه ره تای شه شه لانی ۱۳۲۴ (تشرینی یه که می ۱۹۰۶ دا)^(۱) هه ر خه ریکی ده رس و تنه وه به فه قی و بلاو کردنه وه ی ئاین و خزمهت

(۱) هه موو ئه وانه ی میژوویه کی تریان بو کۆچی دواپی «مه حوی» نووسیوه، به هه له دا چوون. «بیخود» ی شاعیر سالی کۆچی دواپی مه حوی له م به یته دا دیاری کردووه:

چو بشنید «بیخود» وفات سلف بتأریخ گفتا: «عمر شد خلف»

واته: که «بیخود» هه والی کۆچی دواپی پیشینی [مه به ست له «مه حوی» یه] بیست، بو میژوو وتی: «عمر شد خلف» واته عومه ر بوو جی نشین. ئهم رسته ی «عمر شد خلف» ه به حیسابی حورووفی ئه بجه ده کاته ۱۳۲۴ [بروانه وه: «دیوانی بیخود»، کو کردنه وه و ریک خستن و له سه ر نووسینی موحه ممه دی مه لاکه ریم، به غدا، ۱۹۷۰]. ئهم عومه ره که بیخود له م به یته دا باسی ده کا شیخ عومه ری کوری مه حوی و باوکی شیخ موحه ممه دی مه حویه.

سه رچاوه کانی ئهم کورته میژووه ی ژبانی مه حوی:

۱- پیشه کی دیوانی مه حوی، نووسینی باپیر ئاغازاده عه لی که مال، سلیمانی، ۱۹۲۲.

۲- موحه ممه د ئه مین زه کی، «خلاصة تاریخ الكرد و کردستان»، ته رجه مه ی موحه ممه د

عه لی عه ونی، «قاهره»، ۱۹۳۶.

کردنی موسولمانان و بلاو کردنه‌وه‌ی گیانی سۆفیه‌تی بووه. له‌یه‌کێ له‌ ژووره‌کانی
خانه‌قاکه‌ی خۆیدا به‌ خاک سپێراوه.

ئهم دیوانه...

* ئهو سه‌رچاوانه‌ی ئهم دیوانه‌یان له‌ سه‌ره‌تادا له‌ روو نووسراوه‌ته‌وه، نوسخه
ده‌سخه‌ته‌کانی شیخ مه‌لا عومه‌ری مه‌حوی کوپری شاعیر و هه‌ندێ نوسخه‌ی
ده‌سنووس و به‌یازی تری کتیب‌خانه‌ی بنه‌ماله‌که‌یانن، که‌ چه‌ند پارچه‌یه‌کی خه‌تی
مه‌حوی خۆیشیان تیا به‌.

* له‌ پێشاندنا شیخ موحه‌مه‌دی مه‌حوی به‌ به‌راورد پێ کردنی نوسخه‌ چاپه‌که‌ی
١٩٢٢- که‌ پره‌ له‌ هه‌له‌- و ئهو ده‌سنووس و به‌یازانه‌ نوسخه‌یه‌کی دیوانه‌که‌ی
نووسیوه‌ته‌وه.

* پاشان له‌ سالانی ١٩٦٠- ١٩٦١ دا پێکه‌وه‌ له‌ گه‌ل مامۆستایان گۆران و کاکه‌ی
فه‌للاحدان و نوسخه‌یان راست کردووه‌ته‌وه و هه‌یناویانه‌ته‌ سه‌ر رێنووسی نوی
کوردی.

٣- موحه‌مه‌د ئه‌مین زه‌کی، «مشاهیر الكرد و کردستان فی الدُّور الاسلامی»، ترجمه
کریمته، «بغداد»، ١٩٤٥.

٤- شیخ موحه‌مه‌دی خال، موفتی زه‌هاوی، «به‌غدا»، ١٩٥٣.

٥- «عه‌لانه‌دین سه‌جادی، میژووی ئه‌ده‌بی کوردی، چاپی دووهم، «به‌غدا»، ١٩٧١.

٦- هه‌ندێ ورده‌ ده‌ستنووسی شیخ موحه‌مه‌دی مه‌حوی.

٧- کاکه‌ی فه‌للاح، «نبذة موجزة عن حياة الشاعر الكردي المعروف والعالم الديني الكبير
الملقب بـ«محوي»»، مجلة المثقف الجديد (پۆشنیری نوی)، العدد ٢٢، حیزران، ١٩٧٤.

٨- سۆران مه‌حوی، ناوه‌نده‌ ئه‌ده‌بییه‌کی ئالوز و ژبانی ئه‌ده‌بیمان، رۆژنامه‌ی عێراق
«پاشبه‌نده‌ کوردیه‌که‌ی رۆژنامه‌ی [العراق]»، ژماره‌ ٢، ١٩٧٧/٤/٢١.

✽ له سالی ١٩٦٢ دا ئەو نوسخه راست کراوه یه دراوه به باوکم و ئەویش له سه ری نووسیوه و مه عنای شیعره کانی لێک داوه ته وه.

✽ له ١٩٦٣ دا من به سه ر نووسینه که ی باوکم دا هاتمه وه و دامرشته وه و لێم زیاد کرد و پاکنووسم کرده وه.

✽ له پاش ١٩٦٤ شیخ موحه ممه دی مه حوی هه ندی پارچه شیعره ی تری مه حوی ده ست گیر بوو، نوسخه یه کی پاکنووسی نوێ دیوانه که ی له سه ر بناغه ی نوسخه لێکۆلراوه که ی خۆی و گۆزان و کاکه ی فه للاح نووسیوه.

✽ له سالی ١٩٧٥ دا کاکه ی فه للاح به وردی چاوی به و نوسخه یه دا گیرایه وه که باوکم له سه ری نووسیوو و من به سه ریدا هاتبوومه وه و دامرشته وه.

✽ کاکه ی فه للاح کۆمه له سه رنجیکی به جیی له لێکدانه وه که ی باوکم و پیاچوونه وه که ی من پیشان دا و به نووسراوه یی بۆی ناردين.

✽ له سه ره تای ١٩٧٧ دا به ر له ده ست کردن به چاپ، من و مامۆستا شیخ موحه ممه دی مه حوی و کاکه ی فه للاح دانیشتیکی درێژمان له سلیمانی کرد و له سه رنجه کانی کاکه ی فه للاح و کۆمه لێ سه رنج و پێشگیری مامۆستا شیخ موحه ممه د کۆلینه وه و هه موو شتیکیان له باره یانه وه بریه وه و بریاری پێویستمان له باره ی چوینه تی له چاپدانی دیوانه که وه دا و شیخ موحه ممه د نوسخه ده سنووسه تازه که ی خۆی و هه موو نوسخه ده سنووسه کۆنه کانی خسته به رده ستی من.

✽ له سه ره تای مانگی مارتی ١٩٧٧ وه له سه ر بناغه ی لێکدانه وه پێشووه که ی باوکم که خۆیشم پیاچوو بوومه وه ده ستم کرد به ئاماده کردنی لێکدانه وه و لێکۆلینه وه یه کی نوێ، له گه ل رچاو گرتنی سه رنجه کانی کاکه ی فه للاحیشدا و شیعره کانیشم له گه ل ده سنووسه کان به راورد کرده وه و جیاوازیه کانیا منم له په راویزدا نووسیوه. ئەنجا به ره به ره بابه ته ئاماده کراوه کانم خسته ژێر چاپ.

✽ له کاتی ده ست کردن به چاپدا نوسخه ی تایبه تی مامۆستا مه لا ئه سه ده ی مه حویشیان دایه لام که نوسخه یه کی چاپ بوو و له هه ندی شویندا ئیشاره تی ئایه تیک

یا چه‌دیسێکی روون کردبووه‌وه، یا مه‌عنای وشه‌یه‌ک یا رسته‌یه‌کی لێک دابوووه‌وه. مینیش هه‌رکام له‌و ئیشاره‌ت و مه‌عنا لێدانه‌وانه‌ی مامۆستا مه‌لا ئه‌سه‌دم، که‌ خۆمان پێشان بۆی نه‌چوو‌بووین، وه‌رگرت و خسته‌مه‌ چوار چێوه‌ی لێک دانه‌وه‌کانی خۆمانه‌وه‌.

* له‌ بنه‌ماله‌ی مه‌حوی، سه‌ره‌رای مامۆستا شیخ موحه‌ممه‌دی مه‌حوی، کاک سو‌ران مه‌حویش، بۆ ئه‌وه‌ی کاره‌که‌مان پوخت‌تر و جوانتر بێ په‌یتا په‌یتا له‌ ماوه‌ی له‌ چاپ دانه‌دا، به‌ پێشنیار و سه‌رنجی به‌جی، یارمه‌تی داوین و به‌ سه‌ری کردووینه‌ته‌وه‌.

* بو‌لێکدانه‌وه‌ی ئه‌و ناو و وشه‌ فارسی و عه‌ره‌بیانه‌ی له‌م دیوانه‌دا هه‌ن ته‌ماشای کتێبی «کشف الظنون» و فه‌ره‌نگی «عمید» و «برهان قاطع»ی فارسی و «المنجد»ی عه‌ره‌بی کراوه‌.

* به‌ره‌مه‌ی ره‌نجی تێک‌پرای ئه‌م چه‌ند ساله‌ی ئه‌م چه‌ند که‌سه‌، ئه‌م کتێبه‌یه‌ که‌وا ئێستا ده‌یه‌خه‌ینه‌ به‌رده‌ستی خوێنده‌وارانی کورد، ئاوا ته‌خوازی ئه‌وه‌ین به‌ دلایان بێ و په‌سه‌ندی بکه‌ن و هه‌ر که‌م و کورتی و ناته‌واوییه‌کیان دی ئاگادارمان بکه‌نه‌وه‌.

موحه‌ممه‌دی مه‌لا که‌ریم

پیشه کی

زۆر له وانهی خه‌ریکی توژینه‌وه و لیکۆلینه‌وه‌ی به‌ره‌مه‌ی ئه‌ده‌بی و هونه‌ری ده‌بن، داب و ره‌وشتیان وایه ئه‌گه‌ر له ریڭای سه‌رچاوه‌ی میژووییه‌وه شاره‌زای جو‌ری بیر کردنه‌وه و لیکدانه‌وه و سه‌رنجی کۆمه‌لایه‌تی و باری ده‌روونی ئه‌دییک یا هونه‌رمه‌ندیک نه‌بن، په‌نا به‌رنه‌ به‌ر به‌ره‌مه‌ ئه‌ده‌بی و هونه‌رییه‌کانی و له ریڭای شی کردنه‌وه و لێ ورد بوونه‌وه‌ی ئه‌و به‌ره‌مه‌مانه‌وه له که‌سایه‌تی و ته‌رزی بیر کردنه‌وه و باوه‌ری کۆمه‌لایه‌تی و ژان و ئازار و ئاواته‌کانی گیانی ئه‌و که‌سه‌ بگه‌ن. ئه‌م کاره ئه‌گه‌ر له گه‌ل لیکۆلینه‌وه‌ی میژووی کۆمه‌لایه‌تی و بیر و باوه‌ره‌ به‌ گژی یه‌ کدا چووه‌کانی کۆمه‌لی سه‌رده‌می ژیا‌نی ئه‌و ئه‌دییه‌ یا ئه‌و هونه‌رمه‌نده‌ و به‌ گوێره‌ی رێ و شوین و پیره‌ویکی زانستیانه‌ی وایش بێ که‌ خه‌باتی کۆمه‌لایه‌تی بکا به‌ سه‌رچاوه‌ی بیر کۆمه‌له‌ و ماکی ره‌نگ رشتنی، ئه‌وه‌ بێ گومان به‌ پیتی توانا و لێ هاتوویی ئه‌و که‌سه‌ی ده‌ست ده‌داته توژینه‌وه و لیکۆلینه‌وه‌ی به‌ره‌مه‌ ئه‌ده‌بییه‌ یا هونه‌رییه‌که‌، سوودمه‌ند و به‌که‌لک ده‌بی و لێ ده‌وه‌شیته‌وه له دیاری کردنی خاسیه‌ته‌کانی ئه‌و ئه‌دییه‌، یا ئه‌و هونه‌رمه‌نده‌ ده‌ستی خوینده‌واران بگری و په‌نجه‌یان بخاته سه‌ر راستی.

به‌لام وه‌نه‌بی ئه‌م کاره‌، هه‌ر به‌م چه‌شنه‌ که‌ ئیمه‌ خستمانه‌ روو، ئاسان و بێ گری و ته‌گه‌ره‌ بێ. تی گه‌یشتنیک ورد و توژینه‌وه و لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی راستی به‌ره‌مه‌که‌، شاره‌زایی له باری کۆمه‌لایه‌تی و زۆران‌بازی بیر سه‌رده‌می خاوه‌ن به‌ره‌مه‌ توژراوه و لیکۆلراوه‌که‌، زانی‌نی زانستی خه‌باتی کۆمه‌لایه‌تی و قانونه‌هه‌لسوو‌رینه‌کانی، ئه‌مانه‌ هیچ کامیان شتیک نین هه‌روا به‌ ئاسانی ده‌سگیر بین تا هه‌رکه‌سیک بیه‌وی ده‌ستیان بداتی. بۆیه‌ منیش که‌ ده‌مه‌وی له‌م پیشه‌کییه‌دا به‌ یارمه‌تی به‌ره‌مه‌ی مه‌حوی خۆیه‌وه

که‌مێک له‌ خۆی بکۆلمه‌وه، به‌ ترسیکی زۆره‌وه‌ پێ هه‌لدینه‌وه‌ و به‌ ته‌مای له‌وه‌ زیاتر نیم که‌ توانییتم نیشانه‌یه‌ک له‌م مه‌یدانه‌دا دانیم؛ ئه‌وه‌نده‌ی له‌باره‌دا بێ ده‌سه‌ چیله‌یه‌ک بدا به‌ ده‌ستی توێژه‌ره‌وه‌ و لیکۆله‌ره‌وه‌ی دوا روژه‌وه‌، تا له‌ تاریکایی ریگای کاریدا به‌رپێی خۆی پێ روون بکاته‌وه‌.

له‌ داوینیی ئه‌م کتێبه‌وه‌ به‌شی زۆری ئه‌و بابه‌تانه‌م نووسیه‌وه‌ ته‌وه‌ که‌ له‌باره‌ی مه‌حویه‌وه‌ نووسراون. بابه‌ته‌کانی که‌ش تیکرا له‌ چوار چیه‌ی ئه‌م بابه‌تانه‌ ده‌رناچن و شتیکی زیاتریان تیا نه‌یه. نووسینه‌وه‌ی ئه‌و بابه‌تانه‌ یارمه‌تی خوینده‌وار ده‌دا که‌وا بزانی تیکرا ئه‌و روشنبیره‌ کوردانه‌ی که‌ به‌ بابه‌تی ئه‌ده‌به‌وه‌ خه‌ریکن، به‌ چ چاوی ده‌روانه‌ مه‌حووی و چۆنی هه‌لده‌سه‌نگینن. من خۆم له‌ گه‌ل گه‌لی سه‌ری بیر و راکانی مامۆستایان «علاءالدین» سه‌ججادی و کاکه‌ی فه‌لاح نیم. به‌لام ئه‌وه‌ به‌ هیچ جوړی و ناگه‌یه‌نی قه‌دری ته‌واوی نووسینی ئه‌و دوو مامۆستایه‌ و هه‌روا مامۆستاکانی تریش له‌باره‌ی مه‌حویه‌وه‌ نازانم. به‌ پێچه‌وانه‌وه‌ ئه‌و نووسینه‌ ده‌ستی خوینده‌وار ده‌خه‌نه‌ سه‌رگه‌لی له‌ خاسیه‌ته‌کانی شیعری مه‌حووی و له‌ جوړی بیر کردنه‌وه‌ی خۆی. بۆیه‌ لام وایه‌ ئه‌مانه‌ گه‌لی سه‌ری ئه‌و ئه‌رکه‌یان ئاسان کردوه‌ که‌ من ده‌مه‌وی بیخه‌مه‌ سه‌رشانم و لیڤه‌دا ده‌مه‌وی زیاتر بایه‌خ به‌ لایه‌نی وای بیر مه‌حووی بده‌م که‌ ئه‌وان لێی نه‌دوا بن، یا بایه‌خی پێویستی خۆیان نه‌دایتی.

مه‌حووی به‌ره‌مه‌ی سه‌رده‌مێکه‌ که‌ له‌باره‌ی سیاسی و کۆمه‌لایه‌تییه‌وه‌ بۆی پروانی ده‌بینی میر نشینی بابان له‌ناو چوو بوو. ئه‌و چه‌که‌ره‌ی که‌ سایه‌تی سیاسی کورده‌ که‌ چاوه‌روانی ئه‌وه‌ی لێ ده‌کرا له‌ ناوچه‌ی باباندا سه‌وز بێ و پێ بگا و شتیکی نوێی لێ بێته‌ به‌ره‌م، پووکا‌بووه‌وه‌ و وشک بوو بوو؛ تا پاشان تووکی لێ به‌جێ بمی‌نی سه‌ر له‌نوێ له‌ زه‌مینه‌ی نیشتماندا شێ هه‌لمژێ و به‌ شیوه‌یه‌کی تر سه‌وز بێته‌وه‌ و شتیکی تازه‌ی به‌رگه‌ گرتوو‌تری لێ بێته‌ به‌ر.

هاتنی عوسمانیه‌کان بۆ ناوچه‌که‌ و ئه‌و گۆرانه‌ کۆمه‌لایه‌تییه‌ی به‌سه‌ر سلیمانیاندا هینابوو، باریکی نوێی بیر و ژیا‌نی هینابوو ئاراهه‌. له‌ ئه‌نجامی ئه‌وه‌وه‌ ده‌زگای نوێی

میری، پە یوهند لە گەڵ ژیا نی نو، کولتووری نو، خویندەواری نو، بازرگانی نو، باری نوێی چینایەتی، تا رادە یەکی بەرچاو کە وتوو پەیدا بوو بوو. ئەو هەرایەکی تازە بوونەوێ تەریقەتی نەقشبەندی لە کوردستانی خواروودا نایەو و بەر بەرە کانی و کیشەتی توند و تیژی نیوان نەقشبەندی و قادری و دەسلاتی زۆری تەریقەتی قادری لە ناو شاری سلیمانیدا لە شەخسی بنەمالە شێخانی بەرزنجەدا کە سەید و ئەولادە پیغمبەر بوون و بە پیچەوانە ئەو دەسلات پەیدا کردنی تەریقەتی نەقشبەندی بە سەر بەشی لە لادیکانی ناوچە دەور و پشتدا لە ریگای خەلیفە کانی مەولاناو پاش هەلاتی مەولانا خۆی بو بەغدا و شام، کە مەولانا خۆشی کۆری کابرایەکی نەناسراوی جافی مکایەلی بوو، هەروەها مۆتور بەبوونی تەریقەتی قادری لە گەڵ دەسلاتی دەر بە گییانە و هاتنە ئارای بە کار هیئانی دەسلاتی ئایینی بو سوودی دنیایی و هەولێ زۆر و بە تینی عوسمانیە کانی بۆ سەر کردنی میشک و بیری خەلک و هەلخە تاندن و خەلافاندیان لە ریگای پشتیوانی کردنی بیری سوڤییەتی و دەر ویشتیەو، کە لەو هەموو دەس گرویی کردنە شێخەکان و تەکیە و خانەقا بۆ کردنەو و مووچە و مانگانە بۆ بڕینەو یاندا دیاری دەدا... ئەمە هەمووی نەخشە یەکی ئەو بارە کۆمەلایەتیەمان پێشان دەدا کە مەحوی تیا هاتە دنیاو و تیا پێ گەشت...

تەریقەتی نەقشبەندی خۆی لە خۆیدا دەمارێکی تیژی بیر کردنەو و فەلسەفە کاری تیا، لەوانە یە بە شیکیشی لە هیندەو و هیئابی و لە کەله پووری سامانە فەلسەفیە دەوڵە مەندە کە ی ئەو ولاتە بێ. لە بارە ی ریشە ی چینایە تیشەو تەریقە تەکان هەموویان و بە تاییەتی تەریقەتی نەقشبەندی لە پێشا رییازی رەش و رووت و هەژار و چەوساوە کانی کۆمەل بوون. سوڤیەتی خۆی دەنگی بێزاری دەر بڕینیکی سەلبیە لە رووی توێژە ئاوسا و ئینتیلاکردووە کانی چینه خوین مژە کانی کۆمەلگای ئیسلامدا، کە هەر بە رابواردن و دنیا پەرستیەو خەریک بوون. ئەو بەرەنگار بوونەش کە ناحەزان هەر لە سەرەتاو بەرەنگاری تەریقەتی نەقشبەندیان پێ کرد، ئەو نەندە تر گیانی یاخی گەری و بەر بەرە کانی ئۆلیگارکییتی ئایینی سەردەمی تیا بە هیز کرد و کردی بە

شەهیدیکی رینگای بیرى ئازاد و نوێکاری بەرابەر بە کۆنى جى گیر بوو... شاعیریش بە درێژایی سەدەکانى ناوەراست و چەرخى تاریکى، تەنانت زۆر جار شاعیرانى دیوێ خانى پادشا میرەکانیش، زمانى میللەتى چەوساوە و دەنگى ناپەزایی کۆمەڵ و رەخنەى توند و توونی ھۆشیارانى گەل بوون، لە زۆردارى و سیستیمی رزىو بوگەن و لە چەوساندنەو و رووتاندنەو و پى شىل کردنى راستى...

کە ئەمانەمان ھەموو زانى و زانىشمان مەحوى ھەم باوکى خەلیفەى شىخ عوسمانى تەویڵەى جى نشینی مەولانا خالیدی نەقشبەندى شارەزوورى و ھەم خۆیشى خەلیفەى شىخ «بهاءالدین»ى کورێ شىخ عوسمان بوو و ھەم لە خۆشیدا سەرەرای بەھرەى شاعیرى تەکەى خواوەنى نەفسىکى یاخى و شۆرش گیر و دەروونىکى سەرکەش بوو و لە سلیمانىشا ژیاوە، کە مەیدانى ئەو ھەموو ناکۆکى و زۆران بازىەى نێوان حەق و ناحەق و زولم و داد بوو، کە پێشان پەنجەى کمان بۆ راکێشا...

بەلێ کە ھەموو ئەمانە زانى و چاویکیشمان بە دیوانە کەیدا گیرا، لە جۆرى بیر و باوەرو بارى دەروونى دەگەین و ھەرچەندیش یەکە یەکەى «بۆنە»کانى وتنى شیعەرەکانیمان بۆ روون نەبوو تەو، تێکرا دەزانین دەلێ چى و لە چى دەدوێ...

دیوانى مەحوى پرە لە پلار لە ناحەز و نەیار.^(۱) ناحەز و نەیارى مەحویش ھىچیان

(۱) دیوانەکەى مەحوى پرە لە بەلگە بۆ ئەم قسەىمان. بۆ نمونە:

بۆ دوکانى موشتەرى گر حەول ئەدا، کالافروش

دینى وا دینیتە قیمەت خواجە ئەعزایی بکا

[بەیتى چوارەم، پارچەى شەشەم، پیتی «ئەلف»]

یاخود:

ریشیکى پان و تووکی بنا گوێ، درێژو لوول سۆفى لە دینى لادە بە دیمەن لە جوو دەکا

[بەیتى سێھەم، پارچەى نۆھەم]

﴿

یاخود:

به پیچی خوارو خێچ ئیما ده کا پیری ته ریهت: بی
 حه قیهت پیره زاهید پیره، گوم کردوو ته ریق ئه ماما
 [به یتی چواره م، پارچه ی یازده هم]

**

یاخود:

واعیز، له من بلی به نه زهر ته عنه به س بدا دینی بتانه دینی من، ئه و مه زه به بی زه هه ب
 [به یتی پینجه م، پارچه ی سیه م، پیتی «بی»]

**

یاخود:

واعیزم پرسى: یه کى شوخانه جوابی دامه وه:
 وه عزی چی؟! سهر لنگه ده ستارپی کپه ی ده ستارپی هات
 شیخ و تورپه ی میزه ر و نه قل و نو قوولی هیچ و پووج
 من به تورپه ی یار نه سیرم ئه و به کوئی تورپه هات
 [به یتی حه وته م و هه شته م، پارچه ی یه که م، پیتی «تی»]

**

یاخود:

فه زیله ی نه سل و فه سل ئینسانی پی نابی به ساحیب فه زل
 که تو کو سه ی، به تو چی مامه ریشی باب و بایرت!
 [به یتی شه شه م، پارچه ی چواره م]

**

یاخود:

به داوه وه عزی و، خو شی به تاوه «یا حافظ»! له هه لقولانه که لیکى ده م و لچی «واعیظ»
 [به یتی یه که م، پارچه ی یه که م، پیتی «ظی»]

**

﴾

﴿﴾

یاخود:

«شه‌طی ئاوی که زاهید بۆ «وضو» یه‌ك کردووه زایع

فه‌قیره، هه‌ر به‌ بایه‌ك ئه‌و هه‌موو ره‌نجه‌ی بووه‌ زایع

[به‌یتی یه‌که‌م، پارچه‌ی یه‌که‌م، پیتی «عه‌ین»]

**

یاخود:

لا له‌غاوه‌ی واعیز ئه‌مپۆ مه‌وج ئه‌دا، ده‌م پڕ له‌که‌ف

ریشی قیرووسیا، کتییی وه‌عه‌زه‌که‌ی بوو به‌رته‌ره‌ف

[به‌یتی یه‌که‌م، پارچه‌ی یه‌که‌م، پیتی «فی»]

**

یاخود:

ده‌خاته‌ فکری ته‌هلی مه‌عرفه‌ت شیوه‌ی جه‌جال «الحق»

ده‌بینی به‌عه‌زه‌ ئه‌شخاسی به‌ دوو یا خه‌رگه‌له‌ی مه‌خلوق

[به‌یتی سی‌هه‌م، پارچه‌ی دوو هه‌م، پیتی «قاف»]

**

یاخود:

که‌ شیخ واعیز و سو‌فی به‌ جه‌ننه‌ت به‌ن گه‌دوگیپال

ده‌بی ئه‌مسالی ئیمه‌ بۆ جه‌هه‌ننه‌م به‌ن، س‌پرو سیپال

[به‌یتی یه‌که‌م، پارچه‌ی یه‌که‌م، پیتی «لام»]

**

یاخود:

خه‌لق ئه‌وا مه‌جبووری دوو خو‌خستنی خه‌لقن به‌ جان

من به‌ دل مه‌نفورمه‌، روتبه‌ی جه‌جالم بۆ چیه‌!

[به‌یتی شه‌هه‌م، پارچه‌ی چوارده‌هه‌م، پیتی «هی»]

**

﴿

یاخود:

قسه گهر عیقدی گه وهه ر بێ، غه ره ز ده یکا به خه ر موهره
 چ ته ئسیرێ له وه عزتدایه؟ واعیز، وا پر ئه غرازی
 [بهیتی شه شههه، پارچه ی شه شههه، پیتی «ی»]

**

یاخود:

به غه ییه ت کردنی ئه م بێ نه وایه تووشی خه جله ت دێ
 بلی واعیز به س ئه م میرووله بخوا، وازی لی بیئنی
 [بهیتی پینجهه، پارچه ی نۆههه]

**

یاخود:

به تاوه فه خری کیسرا، هه ر خه وه پنه ق فه خری نوعمانه
 ده نی هیممه ت وه هایه هه ر له گه ل کوجک و که له ک ده دوی
 [بهیتی شه شههه، پارچه ی ده ههه]

**

یاخود:

شیخی هه مه وه ندیککی ده دا په ند و نه سیحه ت
 ئه و قور به سه ره ی دا بووه به ر فه حش و فه زیحه ت
 خوش ها ته جواب و وتی: تو حه قته، فه قه ت من
 قوتناعی ته ر یقم، نه کو قوتناعی ته ر یقه ت
 [چوار خشته کی ژماره ۱۱]

**

یاخود:

چرو ئه و فیرعه ونه حیزه بۆ جه هه تنه م قور به سه ر هاما
 ده بێ ئه سبابی زووتر چروونه خزمه ت ئه و بدا سامان

﴾

وا دیار نیه شتیکی شه‌خسی له‌گه‌لیان بووبی. ناحه‌ز و نه‌یاره‌کانی له‌وانه‌ بوون که بار بوون به‌سه‌ر شانی کۆمه‌له‌وه و وه‌ك زه‌روو خوینی ئەم خه‌لکه‌یان مژپوه و چه‌وساندوو یاننه‌ ته‌وه.

دیوانی مه‌حوی پره‌ له‌ تانووت دان له‌ شیخ و سو‌فی و زاهید و واعیز... که ده‌ش‌زانیان مه‌حوی خو‌ی یه‌ کی‌ک بووه‌ له‌ به‌ره‌ی شیخ و سو‌فی و زاهید و واعیز؛ تی ده‌گه‌ین دیاره‌ مه‌به‌ستی هه‌رگیز تانووت دان نه‌بووه‌ له‌ شیخه‌تی و سو‌فیه‌تی و زوهد و وه‌عز کردن؛ به‌لکوو به‌پێ داب‌ونه‌ریتی شاعیره‌ کلاسیکه‌ یاخییه‌کان که له‌ شه‌خسی شیخه‌تی و زوهد و وه‌عزی درو‌زنانه‌ی شیخ و زاهید و واعیزه‌ درو‌زنه‌کاندا ره‌خنه‌یان له‌ ره‌به‌رانی کردار و گو‌فتار جیاوازی کۆمه‌ل گرتووه‌ و به‌دناویان کردوون. ئەمیش دی سهر و گو‌یلاکی ئەو دز و جه‌رده‌ ئایینیانه‌ی ناو کۆمه‌ل ده‌کو‌تیه‌وه، که ده‌ش‌توانین هه‌ر به‌ ناو بل‌یین کین و له‌گه‌ل چه‌په‌لی کردار و ده‌روونی‌شیاندا شیخه‌تی و سو‌فیه‌تی و ده‌رویشی و به‌ دیمه‌ن ده‌ست‌به‌رداری دنیا بوون و ریگای چاکه‌ پشان‌دانیان کردبوو به‌ پێشه‌ی خو‌یان.

راسته‌که‌ی ئەمه‌ هه‌لیکی باش بووه‌ بۆ مه‌حوی ریک که‌وتوو، که‌وا توانیویه‌ شیوه‌ی شیعرێ ته‌قلیدی بکا به‌ چه‌کی ده‌ستی بۆ هێرش بردنه‌ سه‌ر ناحه‌زه‌کانی و هێرشه‌که‌ی بخاته‌ قالبی نه‌ریتیکی ئەده‌بیه‌وه و له‌و ریگایه‌وه مه‌یدانی ئەوه‌ له‌ ناحه‌زه‌کانی ته‌نگ بکاته‌وه که‌ بتوانن بیر له‌ تۆ له‌ لی سهندنه‌وه‌ی بکه‌نه‌وه‌.

له‌وانه‌ و هه‌م له‌ ئەمه‌سالی ئەوانه‌ یاره‌بی هه‌ر ئان
جه‌هه‌ننه‌م پڕ بکه‌ن، جه‌ننه‌ت ته‌هی بی بۆ موسو‌لمانان

[چوار خشته‌کی ژماره‌ ٣٠]

به لām، به داخه وه، ئه م بێزاریه ی مه حوی له و کۆمه له ئایین به پرده ی تاوان و سته م کردووه، له گه له ئه وه شدا که گه له جار به نرخینکی ئه وه نده قورس که وتوو ته سه ری له وانه بووه بیه گه یه نیه ئیواری خوین و مهرگ، هه رچه ند به هه ندی به لگه و نیشانه شدا ده رده که وی که وا گه یشتوو یشه ته راده ی ئه وه مه حوی له ساخته چیه تی و ناپاستی کۆمه له بگا و^(١) به لکوو هه ندی جاریش بیه گه یه نیه ئاستی بێزار بوونیکه خه ست له جیهان و له خه لک و^(٢) ده ربهرینی ناره زایی له باری چه وتی کۆمه له و^(٣) دزایه تی کردنی

(١) بۆ نمونه، وهك:

غیری ئه مه که سویندی درۆی بۆ بخۆن و به س قوربانی ناوی، ناوی له ناوا نه ما خودا
[به یتی شه شه م، پارچه ی یه که م، پیتی «ئه لف»]

یا خود:

ئه هلی فەزڵ ئازام ورووناکی نه شه و ئه سلا نه رۆژ بۆ نیه و نابی، که ئه مپۆ رۆژی ناوه هلا نه رۆژ
[چوار خسته کی ژماره ٢٠]

(٢) بۆ نمونه، وهك:

عه هد و وه فایه سوخره یی به د عه هدی و جه فا هه ر ما به دادی ئه هلی وه فادا بگا خودا
هه ر ئه و که سه که خهیری دوعای خیری دیوه لیم دائیم دوعامه شه پری له من لابدا خودا
[به یتی سییه م و چواره م، پارچه ی یه که م، پیتی «ئه لف»]

یا خود:

تشویش حال من تو ز تخلیط من بفهم ز اهل زمانه بس که رسد بر دلم جفا
[به یتی هه شته م، پارچه ی چواره م]

یا خود:

ته له بی ره حم و مرووه ت له دلی ئه هلی زه مان ته له بی ئاوی حه یاته له سه را به ستانا
[به یتی دووه م، پارچه ی دوا زده هه م]

﴿٣﴾

هه‌روه‌ها سه‌یری پارچه‌ی سی‌هه‌می پیتی «زێ» بکه

یاخود:

ئه‌م‌پ‌ۆ له‌کن زه‌مانه‌ هونهر بۆته قه‌شمه‌ری شیری ژيانی بۆ چیه، مه‌یموونیه گه‌ره‌ك
فیت‌ره‌ت ب‌ل‌ند و پایه ب‌ل‌ندم نه‌دی، به‌گ‌وش گه‌ردوون ئه‌وه‌نده دوونه‌که هه‌ر دوونیه گه‌ره‌ك
[به‌یتی سی‌هه‌م و چواره‌م، پارچه‌ی چواره‌م]

(٣) بۆ نمروونه، وه‌ك:

قاتی پیاوه‌ له‌سه‌ر ئه‌م ئه‌رزه، ده‌بینی مه‌نسور به‌ سه‌ری داره‌وه، «ذا‌ل‌ل‌تون» له‌ بن زیندانا
[به‌یتی سی‌هه‌م، پارچه‌ی دوا‌ده‌هه‌م، پیتی «ئه‌لف»]

یاخود:

که‌م بوو وه‌ك ئه‌و ده‌مه، سیدق ئه‌م ده‌مه، هه‌م که‌م بووه قات
فه‌ره‌حی نه‌ك به‌ دوا‌بی، غه‌م و هه‌م هه‌م بووه قات
[به‌یتی یه‌که‌م، پارچه‌ی دوو‌هه‌م، پیتی «تێ»]

یاخود:

ئه‌م عه‌سه‌ره، عه‌س‌روه‌قه‌ له‌بۆ فاجیرئ له‌هیچ دینی نه‌کا و یقایه، حه‌یا نه‌یگرئ له‌هیچ
[به‌یتی یه‌که‌م، پارچه‌ی دوو‌هه‌م، پیتی «جیم»]
ئه‌گه‌ر ئه‌م ئه‌ه‌لی دنیا‌یه، وه‌کوو هه‌ن رێ خه‌نه‌ جه‌ننه‌ت
ده‌نائه‌ت زوو ده‌کا ئه‌و دونیه‌ له‌م دنیا‌یه دنیا‌تر
[به‌یتی چه‌وته‌م، پارچه‌ی سی‌هه‌م، پیتی «رێ»]

یاخود:

ئه‌وه‌نده‌ی ئه‌ه‌لی دنیا‌ن ئه‌ه‌لی دنیا، تاقه‌ رۆژئ، گه‌ر
به‌ قه‌رنئ من ئه‌وه‌نده ئه‌ه‌لی خودا بم ده‌بمه‌ پێغه‌مبه‌ر

﴿

[به‌یتی یه‌که‌م، پارچه‌ی پینجه‌م]

**

یاخود:

نائه‌هلی ئەم ئەهالییه مه‌علوومی من که بوو

شوگری خودا، خودا به‌س، ئومیدم نه‌ما به‌که‌س

[به‌یتی سییه‌م، پارچه‌ی دووه‌م، پیتی «سین»]

**

یاخود:

نامه‌رد ئه‌وه‌نده موعته‌به‌ره له‌م زه‌مانه‌دا

مهرد ئیعتیاری که‌م بووه، مه‌ردی خودا خوسووس

[به‌یتی چه‌وته‌م، پارچه‌ی یه‌که‌م، پیتی «سین»]

**

یاخود:

ده‌نی ته‌بعی به‌جاری عالهمی داگرت ئه‌وا «مه‌حوی»

دره‌نگه ئیلتیجا به‌به‌ر ده‌ری عالی جه‌نابی زوو

[به‌یتی پینجه‌م، پارچه‌ی دووه‌م، پیتی «واو»]

**

یاخود:

له‌سایه‌ی ده‌وری چه‌رخ‌ی سوفله‌ په‌روه‌ر له‌ک به‌له‌ک ده‌دوئ

سه‌گی ئاواته‌ خوازی ئیسکی وشت‌ر له‌شه‌ک ده‌دوئ

ده‌بینم شیر ئه‌فگه‌ن ده‌له‌ک که‌و‌لی ده‌کا، ده‌به‌م

به‌کۆلی کلکه‌وه‌ رتوی له‌گه‌ل که‌و‌لی ده‌له‌ک، ده‌دوئ

ده‌بینی بایه‌زیده، وه‌ک یه‌زیدیک‌ی ده‌بین خه‌لق

به‌بێ په‌رده‌ شه‌یاتینی له‌ئه‌حوالی مه‌له‌ک ده‌دوئ

[به‌یتی یه‌که‌م و دووه‌م و سییه‌م، پارچه‌ی ده‌هه‌م]

چینی پاره‌دار و^(١) به‌ره‌لستی کردنی سته‌مکاران و^(٢) جارو‌باریش په‌نجه‌ی بخاته

﴿﴾

دیمه‌نیکی تری ئهم لایه‌نه‌ی هه‌ست و سروشتی مه‌حوی، له‌و گیانی شانازی به‌خۆوه
کردن و عیززه‌تی نه‌فس و گله‌یی له‌قه‌دری هونه‌رمه‌ند له‌ناو کۆمه‌لگایه‌دا ده‌رده‌که‌وئ که له
گه‌لێ لای دیوانه‌که‌یدا ده‌ری بریوه، وه‌ك ئه‌وه که ده‌لێ:

وتی: میوه‌ی به‌هه‌شته‌ شیعی «مه‌حوی» خودا نه‌بری له‌ باغم داری به‌ردار
[به‌یتی چه‌وته‌م، پارچه‌ی یه‌که‌م، پیتی «رئ»]

یا ده‌لێ:

بئ منه‌ت رزقیکه‌ غه‌م، به‌رم له‌ برسان، ئه‌و ده‌خۆم
ته‌فره‌ ناخۆم و ته‌له‌ب ناکه‌م له‌ دنیا قووتی رۆج
[به‌یتی چواره‌م، پارچه‌ی یه‌که‌م، پیتی «حئ»]

یا ده‌لێ:

«مه‌حویا» بازئکی تۆ قودس ئاشیان بوونه‌ بوومی شوومی ئهم وێرانه‌ بۆچ!
[به‌یتی یازده‌هه‌م، پارچه‌ی یه‌که‌م، پیتی «جیم»]

یا ده‌لێ:

کئ قه‌دری شیعی ئیمه‌ ده‌زانئ، به‌ری ده‌کا هه‌ر ساحیه‌ی له‌به‌رکه‌ری کالایی بئ ره‌واج
[به‌یتی شه‌شه‌م، پارچه‌ی یه‌که‌م، پیتی «جیم»]
(١) بۆ نموونه‌، وه‌ك:

یا ماری سه‌ر خه‌زئه‌! بترسه‌ که‌ گه‌ژدومی به‌و نووکه‌ چزوه‌ پر به‌ ده‌مت کاله‌ ژه‌هری مار
[به‌یتی سی‌هه‌م، پارچه‌ی دووه‌هه‌م، تیبی «رئ»]

یاخود:

ئه‌ربابی غینا ئه‌وه‌نده‌ غه‌رپه‌ به‌ زه‌رن ئه‌ربابی به‌هارو دیتنی جو‌ ده‌زه‌رن
ئه‌میانه‌ مه‌قامو به‌سته‌یان ناشکوریه‌ یه‌عنی ده‌وه‌رن ئه‌گر ده‌می بئ نه‌زه‌رن

﴿﴾

﴿

[چوار خشته کی ژماره ٣٣]

**

یاخود:

ئەم پاره پەرستانە لە خۆیان کە دەچن زوو دەخڵی نە پەلی دێو، نە بای بآلی پەری بوو
عاقڵن و فەقەت فێی لە گەڵ دیتنی پارەن ماھی نەوی ئەم قەومە هیلالی قەمەری بوو
[چوار خشته کی ژماره ٣٧]

(٢) بۆ نمونە، وەك:

ئەو ئەو کەسە ی کە مەستی غورووری بە هاتی کار
بە و دەستی زۆرە بڤرە پەرۆسەك لە کاری «چار»
هەرچەندە خەرتەلی، لە پڕی چەرخێ پەنجە باز
دەتکا بە بازی پەنجەیی «مقادۆ»یی شکار
[بەیتی یەكەم و دوو هەم، پارچە ی دوو هەم، پیتی «رێ»]

**

یاخود:

زالمی دڵ رەقی روو گرژی موسولمان ئازار
هەر بە ئیزایە کە رەنگی بگەرێتە روخسار
بەرد ئەگەر سەر نەشکێتی بە چی روو رەنگین کا؟
کە لە پێی هەلجەقی ئەوسا روخی گولنارییە خار

[چوار خشته کی ژماره ١٤]

**

یاخود:

رەشی، بۆ کوشتنی یەك روو رەشی بە دەستەووە بوو
بە دزیووە وتی: فتوا دە، روخسەتم فەرموو
وتم: کە دەردە کەوێ زوو کە ئەم غەزا کەرە توێ
بە دەستی سەوز و سپی بوونەوێ جەمال و روو

[چوار خشته کی ژماره ٣٨]

سەر بۆگه‌نی سیستیمی حوکمداری و^(١) به‌چاوی سووک ته‌ماشای رژیمی کۆمه‌لایه‌تی
پێ بکا و^(٢) بانگه‌وازی حه‌ق په‌رستی و^(٣) تێکۆشان و به‌رده‌وام بوونی له‌سەر خه‌بات

(١) بۆ نمونه، وه‌ك:

له‌ عاریف عامیه‌ك پرسى هه‌والی مه‌سله‌خ و قه‌سساب
به‌ ئه‌نگوشتی شه‌هاده‌ی كرد ئیشاره‌ی مه‌حه‌كه‌مه و نا‌ئیب

[به‌یتی پێنجه‌م، پارچه‌ی شه‌شه‌م، پیتی «بێ»]

یاخود:

له‌به‌ر داری هه‌دا من بـم، ئه‌تۆ مه‌ست ده‌ قازی حه‌ق بلی تۆ، «حەق» چ به‌ردار

[به‌یتی چواره‌م، پارچه‌ی یه‌كه‌م، پیتی «پێ»]

(٢) بۆ نمونه، وه‌ك:

ئه‌غله‌به‌ی ته‌کیه‌و ده‌رگا‌هی بیلا‌دی رۆم... بشکنی، دی: چه‌له‌بی هه‌ر جه‌له‌بی بوو، ده‌ده‌ده‌د

[به‌یتی سێهه‌م، پارچه‌ی دووه‌م، پیتی «دال»]

یاخود:

موئه‌ززی‌ن به‌زمی شه‌و وه‌ك مورغی بی واده‌ ده‌شیوینی

هه‌موو وه‌ختی له‌ ئیمه‌ کردووه‌ به‌م قوقوه‌ زایع

[به‌یتی شه‌شه‌م، پارچه‌ی یه‌كه‌م، پیتی «عه‌ین»]

یاخود:

ده‌رچوو له‌ هه‌ددی غایه‌ عوروو‌جی ده‌جایله‌ یا ره‌بی تۆ بکه‌ی که‌ بکا عیسه‌یه‌ك نزوول

[به‌یتی شه‌شه‌م، پارچه‌ی سێهه‌م، پیتی «لام»]

(٣) بۆ نمونه، وه‌ك:

هه‌تا حه‌ق ناسیره‌، هه‌ر حه‌قمه‌ مه‌نزوور وه‌کوو مه‌نسوور ئه‌گه‌ر بمکه‌ن به‌ دارا

[به‌یتی سێهه‌م، پارچه‌ی سێهه‌م، پیتی «ئه‌لف»]

پێ بهرزکاتهوه و^(١) کارێکی وای لێ بکات بیهێنێته سهر ئه و باوه په که ئه بێ بنیادهم
هاوبهشی دهرد و مهینه تی خه لک بێ و^(٢) خزمه تیان بکا.

﴿

یا خود:

له حق بیژی بووه به حری «أنا الحق» هه ر قه سید یکم
له باتی جائیزه واجب گه را قه تلم بکه ن واجیب
[به یتی شه شه م، پارچه ی شه شه م، یتی «بی»]

※※

یا خود:

به حق هه ر حق، به ناحق ناحق و تووه له رۆژی بووم
وه کوو مه نسوور ئه گه ر بيشمکوژن ناکه م له حق لادم
[به یتی چواره م، پارچه ی هه شه م، یتی «میم»]

(١) بۆ نمونه، وه لک:

له ئولکه ی عیشه دا بێ چوونه سهر دار به ئاسانی مه زانه بوونه سهر دار
هه یه گه ر عیشه ی سهر داری له سهر تا بکه مه شقی له وانه ی چوونه سهر دار
[به یتی یه که م و دووه م، پارچه ی یه که م، یتی «رێ»]

※※

یا خود:

موحه ققه قه هه رکه سی مه سه لکه حه ق و حه قیه مه نزوور
سلووکێ چوونه سهر داره، ته ریه ی پیره مه نسوور
[به یتی یه که م، پارچه ی چواره م]

※※

یا خود:

به پیری مه رگه وه فرسه خ به فرسه خ رۆیون مه ردان
ئه وێ باکی له مردن بێ دیاره بلخ و نامه رده
[به یتی دووه م، پارچه ی چواره م، یتی «هی»]

﴿

(٢) بۆ نمونه، وه لک:

به‌لێ له‌ گه‌ڵ هه‌موو ئه‌مه‌شدا نه‌یگه‌یانه‌ راده‌ی ئه‌وه‌ که‌ تێ بگا ئاو له‌ سه‌رچاوه‌وه‌ لێله‌ و دوژمنی راسته‌قینه‌ی گه‌له‌ که‌ی و هۆی کلۆلی و پاشکه‌وتووی کۆمه‌ل و رزیوی و گه‌نده‌لی سیستیمی کۆمه‌لایه‌تی بناسیته‌وه‌. بۆیه‌ هۆشیارییه‌ که‌ی تادوایی هه‌روا به‌ نیوه‌ و ناته‌واو مایه‌وه‌ و ئه‌وه‌ی به‌سه‌ردا تیپه‌ری که‌وا رژی می فه‌رمانه‌وای و لات و ده‌سه‌لاتدارانی شاره‌ که‌ی خۆی که‌ ئه‌و به‌ده‌ستیانه‌وه‌ ده‌بنالاند و ^(١) ته‌نانه‌ت چه‌ند جاریش هاته‌ سه‌ر ئه‌وه‌ که‌ سلێمانیان بۆ به‌جێ به‌یێ، ^(٢) له‌ یه‌ك سه‌رچاوه‌ ئاو ده‌خۆنه‌وه‌ و له‌ راستیدا هه‌موویان پارێزگاری یه‌ك جووره‌ به‌رژه‌وه‌ندن. به‌لكوو له‌ وانه‌یه‌ بنیاده‌م بیته‌ سه‌ر ئه‌و باوه‌ره‌ که‌وا مه‌حوی لای وابوو بێ ده‌توانرێ له‌ ریگای ئه‌وانه‌وه‌ به‌ربه‌ره‌کانیی ئه‌مان بکریت.

ئه‌گه‌ر وا نه‌بوایه‌ و ئه‌م هه‌موو متمانه‌یه‌ی به‌ راستی و دروستی و خاوینی ئه‌وان نه‌بوایه‌، نه‌ده‌هات به‌ شان و بالی سه‌رکه‌وتنی سوڵتان «عبدالحمید» دا هه‌ل بدا، که‌ به‌سه‌رگه‌لی خه‌بات که‌ری یۆناندا زال بوو بوو؛ ^(٣) له‌ کاتینکا که‌ کورده‌ که‌ی خۆی که‌ له‌ هه‌ندی شوینی دیوانه‌ که‌یدا شانازی پتوه‌ ده‌کا، له‌ هیچ روویه‌کی ژیانه‌وه‌ له‌ سایه‌ی

﴿﴾

نووری عومری سه‌رف ئه‌کا بۆ که‌شفی تاریکی له‌ خه‌لق
وه‌ك چرا هه‌رکه‌س به‌ شوخی مه‌جلس ئارایی بکا

[به‌یتی دووه‌م، پارچه‌ی شه‌شم، پیتی «ئه‌لف»]

یاخود:

عه‌جیبم دێ له‌ عه‌قڵی ئه‌و که‌سه‌ و تێ ده‌گا مه‌رده‌
که‌چی وه‌ك خان و خانم دائیما دل‌خۆش و بێ ده‌رده‌

[به‌یتی یه‌که‌م، پارچه‌ی چواره‌م، پیتی «هێ»]

(١) به‌شیکی زۆری ئه‌و به‌یتانه‌ی له‌ په‌راوێزی یه‌که‌مدا نووسیمانته‌وه‌، به‌لگه‌ی ئه‌م راستیه‌شن.

(٢) سه‌یری پارچه‌ی شیعرێ سیه‌می پیتی «زێ» بکه‌ که‌ له‌ په‌راوێزی سیه‌مه‌دا ئیشاره‌تمان بۆ کرد.

(٣) سه‌یری پارچه‌ی شیعرێ پێنجه‌می پیتی «نون» بکه‌.

حوکمی عوسمانی و سولتان «عبدالحمید» دا له یۆنانییه کان به خته وهرتر نه بووه. یا نه ده هات چوار خشته کی بۆ شایه کی سته مکاری وهك حه مه عه لی شای قاجاری بنووسی،^(۱) که هه موو میژوونووسان ده لێن تیران به درێژایی میژووی خۆی مه گهر به ده گهن سته مکاریکی له و کابرایه به د ره زاتر و به د فه سالتری به خۆیه وه دیبێ.

راسته که ی له مهیدانی کوردایه تیشدا، کوردایه تیه که ی مه حوی ئه وه ی له باردا نیه شان له شانی کوردایه تی یه کینکی وهك نالی و به لکوو سالمیش بدا، که هیچ نه بی له بهر دواکه وتنی سه رده می ئه م و ده رکه وتنی راستی پتر بۆی، ده بوو ئه گهر له وان پیشیش نه که وتایه، هیچ نه بی بگاته راده و پله یان... جووته چوار خشته کییه که شی که ههستی کوردایه تی خۆی تیا یاندا ده برپویه،^(۲) ته نها ده سه چیله یه کن له ئاگری به تینی کوردایه تی و ههستی نه ته وه په رستی نالی وه رگراون.

به تیکرای دیوانی مه حوی پارچه شیعریکی وای تیا نیه که چ له مهیدانی ناسینه وه ی دوژمنانی گه لی کورد و چ له مهیدانی گیانی کوردایه تیدا به قوله پیی «قوربانی تۆزی ریگه تم...» ه که ی نالیدا بگاته وه. ههروه ها ئه وه ش که هاتوه قه سیده یه کی «بورده» ئاسای به کوردی بۆ موسولمانانی کورد وتوه، له راده یه کی که مدا نه بی ناتوانی پال به ههستی نه ته وه یی کوردانه وه بنی و بیژوینی. به لام له گه ل ئه م ره خنامه شدا ده بی هه ر دان به وه دا بنیین که وا مه حویش که م تا بیشتی ههستیکی نه به کامی بیری کوردایه تی بووه و ئه مه روویه کی گه شی تره له ژیا نی مه حویدا.

له باره ی شیعره ئایینییه کانیشیه وه ده بی ئه وه بلێن که وا جیاوازیه کی گه و ره له نیوان جوۆری ههستی ئایینی مه حوی و که سیکی وهك نالیدا هه یه. ئه وه ته له کاتیکدا که نالی قه سیده ئایینییه کانی پر ن له ههستی به سوۆزی دهروونی کوردیکی ئایین پهروه ر و هونه رمه ند؛ مه حوی هاتوه ریژی له باسی ئه و مو عجیزانه گرتوه^(۳) که زۆریان

(۱) سهیری چوار خشته کی پینجه می به شی فارسی بکه.

(۲) سهیری چوار خشته کی ژماره ۳۲ و ژماره ۴۰ بکه.

(۳) سهیری «قه سیده ی به حری نوور» بکه.

ته‌نانه‌ت به‌ پێ‌ و دانێ ئایین خۆ‌پیشی ساغ نه‌بوونه‌ته‌وه و له‌ زیاده‌په‌وی به‌ولاوه‌ نین. سه‌ره‌پای ئه‌وه‌ که‌ باس کردنی‌شان، هه‌چ ده‌وریکی ئیجابی له‌ مه‌یدانی پێش‌ خستنی‌ بیر و هه‌ستی کۆمه‌له‌دا نابینی.

راسته‌ که‌ ی که‌ هه‌ر له‌ به‌اره‌ی ئایینه‌وه‌ ته‌ماشاه‌ که‌ ین، واده‌بی هه‌ستیکی قه‌ده‌ریانه‌ی پاشکه‌وتوویش له‌ بیرێ مه‌حویدا به‌دی ده‌ که‌ ین که‌ ئینکاری ده‌وری هه‌موو «هۆ» یه‌ که‌ ده‌کا له‌ ژياندا و ئینسان ده‌کا به‌ پووشکه‌یه‌ که‌ به‌ ده‌م بای قه‌ده‌ره‌وه. (١)

له‌ سه‌رده‌می مه‌حویدا هه‌ستیکی موسوڵمانه‌تی، وه‌ که‌ شیوه‌یه‌کی به‌ربه‌ره‌کانی ئه‌مپریالیزم، جیهانی موسوڵمانانی گرتبووه‌وه و کۆمه‌لێ له‌ روشنی‌برانی ئیسلام به‌و ریگایه‌دا ده‌چوون. سه‌رچاوه‌ی ئه‌م هه‌سته‌ له‌ سه‌ریکه‌وه‌ سه‌ودای خه‌بات له‌دژی ئه‌مپریالیزمی تازه‌هاتوو و سه‌ریکشی له‌ هاندانی سولتان «عبدالحمید» هه‌بوو، که‌ ئالای «پان ئیسلامیزم» ی به‌رز کردبووه‌وه. (٢) ئه‌م هه‌سته‌ تیکرا هه‌ستیکی پێشکه‌وتن خوازانه‌ بووه‌، چونکه‌ یه‌ که‌ بووه‌ له‌ رییازه‌کانی خه‌بات بۆ پاراستنی سه‌ربه‌خۆیی وڵاته‌ ئیسلامه‌کان له‌ هیرش و ده‌ست درێژی ئه‌مپریالیزم، که‌ چ له‌ رووی سوپایی و چ له‌ رووی ئابورییه‌وه‌ رووی کردبووه‌ وڵاته‌ موسوڵمانه‌کان. مه‌حوی ئه‌م هه‌سته‌ی به‌ئاشکرا تیا دیاره‌ و له‌م مه‌یدانه‌دا له‌ روشنی‌بره‌ موسوڵمانه‌کانی سه‌رده‌می خۆی دوانه‌ که‌وتوو. نه‌که‌ ته‌نها ئه‌مه‌نده‌، به‌لکوه‌ ده‌توانین ب‌بینین مه‌حوی تیکرا له‌ کاروباری سیاسه‌تی ده‌وله‌تان ب‌ی ئاگا نه‌بووه‌، ده‌نگه‌و باسی جیهانی بیستوووه‌ (٣) به‌رابه‌ر به‌ رووداوه‌کانی

(١) سه‌یری پارچه‌ شیعری ژماره‌ ٢ ی پیتی «رئ» بکه‌.

(٢) دیسانه‌وه‌ سه‌یری سه‌رچاوه‌ی په‌راوێزی پێشوو بکه‌.

(٣) بۆ نمونه‌، وه‌ که‌:

ئه‌هلی عیبه‌رت ماوه‌ گه‌ر، ب‌ی سه‌یری «ناسر شا» بکات

دوو له‌ دوو سی که‌م شه‌هی کرد و «کش» یکی ر‌ئ نه‌هات

هاتی و سه‌یری نه‌هاتی که‌ن که‌ سه‌د تیان سوار

پاسه‌وانی بوون، له‌ناو به‌ستا پیدای کردی مات

رۆژ، هه‌لۆیستی بووه. ^(۱) به‌لام ئەم هه‌لۆیسته‌ی، وه‌ك كه‌مێك له‌مه و پێش باسمان كرد، هه‌لۆیستی موسولمانێکی باوه‌ر به‌خه‌لافه‌تی ئیسلامی بوو، بووه.

له‌ رووی کۆمه‌لاتیه‌وه‌ بۆ ئەم شوێنه‌ ئەمه‌نده‌ لێکدانه‌وه‌ به‌ به‌س ده‌زانم. له‌ رووی هونه‌ریشه‌وه‌ به‌ پێویستی ده‌زانم بڵێم به‌پێچه‌وانه‌ی ئەوه‌وه‌ كه‌ مامۆستا «علاء‌الدین» سه‌ججادی ده‌یڵی: ^(۲) مه‌حوی شاعیرێك نه‌بووه‌ زۆر له‌ خۆی بكا بۆ شیعیر وتن. شیعیری کوردی مه‌حوی هیچ نیشانه‌یه‌کی ئەوه‌ی پێوه‌ نیه‌ كه‌وا په‌کی له‌سه‌ر كه‌سته‌ و دار و په‌ردووی شیعیر كه‌وتبێ، یاكون و كه‌له‌به‌ری شیعیری به‌ وشه‌ی له‌سه‌ر زمان قورس و له‌سه‌ر گوێ گران پڕ كر‌دیته‌وه‌. ته‌نانه‌ت له‌ به‌حه‌ره‌ عه‌رووزیه‌ گرانه‌ كانیشدا كه‌ ته‌كنیك و دارشتنیان هه‌روا به‌ ئاسانی نایه‌ت به‌ده‌سته‌وه‌، شیعیری مه‌حوی ره‌سایه‌ی و ره‌وانیه‌كه‌ی خۆی هه‌رگیز ون ناکا.

من لام وایه‌ بنه‌ره‌تی ئەم گله‌بیه‌ی مامۆستا، گرانی واتاو نا ئاسانی تیگه‌یشتنی هه‌ندی شیعیری مه‌حوی بێ، وه‌ك خۆیشی ئەوه‌ ده‌ردبڕی و گله‌بی له‌وه‌ ده‌كا كه‌ بۆچی مه‌حوی شیعیری وای زۆره‌ خه‌لك به‌ ئاسانی لێی حالی نابن. له‌وانه‌یه‌ گله‌بی وا له‌ شاعیری ئەم چه‌رخ و سه‌رده‌مه‌ ره‌وا بێ، به‌لام كردنی له‌ شاعیرێکی وه‌ك مه‌حوی به‌ هیچ کلۆجی دروست نیه‌. سه‌نگ و ترازووی شیعیری ره‌سه‌ن له‌ سه‌رده‌می مه‌حوشدا هه‌شتا هه‌ر ئەوه‌ بووه‌ خه‌لك به‌ زه‌حمه‌ت لێی حالی بین و پتر له‌ مه‌عنایه‌ك هه‌لبه‌گری. ته‌نانه‌ت «خه‌لك» كه‌ش ئەو رۆژه‌ ئەو خه‌لكه‌ نه‌بووه‌ كه‌ ئێمه‌ ئەم‌ڕۆ له‌ وشه‌كه‌وه‌ تێی ده‌گه‌ین. خه‌لكی شیعیر بۆ نووسراو له‌و سه‌رده‌مه‌دا چینی سه‌ره‌وه‌ی کۆمه‌ل بووه‌، كه‌

(۱) بۆ نمونه‌، وه‌ك:

هوجوومی «هیندو»ی خه‌ت سه‌ر «فه‌ره‌نگستان»ی روخساری

به‌حه‌شری بوو، وه‌كوو ئەو چه‌شهره‌ «مقادۆ» به‌ «چار»ی كرد

[به‌یتی سیه‌هم، پارچه‌ی یه‌كه‌م، پیتی «دال»]

(۲) سه‌یری وتاره‌كه‌ی مامۆستا «علاء‌الدین» سه‌ججادی بکه‌ كه‌ له‌ [پاشبه‌ندی] ئەم دیوانه‌دا نووسیه‌مانه‌ته‌وه‌، له‌ چوار چۆیه‌ی بابته‌ی «له‌باره‌ی مه‌حویه‌وه‌ نووسیه‌یه‌»دا.

بریتی بووه له مه‌لاو فه‌قی و هه‌ندی شیخ و بازرگان و ده‌ره‌به‌گی رو‌شنبیر؛ یان به‌ واته‌یه‌کی راست‌تر خو‌ینده‌وار و ره‌شه‌خه‌لکه‌که‌ش له‌ یادی که‌سدا نه‌بوون. که‌س شیعی بۆ ئه‌وان نه‌ده‌وت، مه‌گه‌ر هه‌ندی شاعیری میلی که‌ شیعه‌کانیان له‌ به‌رده‌کرا و له‌ گوئی ئاگری شه‌وانی زستانی مزگه‌وت و مالان و چاخانه‌کاندا به‌ به‌زم و ئاوازه‌وه ده‌خو‌ینرایه‌وه و دلی دلدارانی ده‌کولانده‌وه و تینی زاتی ده‌خسته‌ده‌روونی لاوچا‌کانی ئازا و خو‌ین گه‌رم.

من به‌ش به‌ حالی خو‌م گه‌لیم له‌ شیعه‌ فارسییه‌کانی مه‌حوی هه‌یه، هه‌رچه‌ند مامۆستایان شیخ موحه‌مه‌دی مه‌حوی و کاکه‌ی فه‌لاح ده‌یگێرنه‌وه‌ گوایه‌ مامۆستا گۆران زۆر رای لێیان بووه‌ و به‌ شیعی بآلا ده‌ستی زانیون. جاری تیکرا بیری ئه‌م شیعه‌ فارسییه‌ دووباره‌ کردنه‌وه‌ی بیری شیعه‌ کوردیه‌کانینی. زیاد له‌ وه‌ش له‌ باره‌ی زمانه‌وه‌ هه‌ست به‌ قورسی و لاوازییه‌کی زۆر ده‌کری تیا‌ی‌اندا. سه‌ره‌رای به‌ کاره‌ینانی زۆری وشه‌ی قامووسی وایش که‌ له‌ جیهانی ئه‌ده‌بی فارسی نه‌ک ئه‌م‌ڕۆ به‌ لک‌وو سه‌رده‌می مه‌حوی خو‌شیدا به‌ وشه‌ی مردوو و له‌ کار که‌وتوو داده‌نرین.

به‌ پێچه‌وانه‌ی ئه‌وه‌یشه‌وه‌ که‌ مامۆستا کاکه‌ی فه‌لاح ده‌یلى،^(١) مه‌حوی به‌ هه‌یج جو‌ری له‌ ریزی پێشه‌وه‌ی که‌سینکی وه‌ک نالییه‌وه‌ نه‌بووه. نه‌ک هه‌ر مه‌حوی، به‌ لک‌وو که‌س له‌ نالی تی نه‌په‌راندوووه. ئه‌و قوتابخانه‌ شیعییه‌ی نالی له‌ ئه‌ده‌بی کورددا دایه‌ینا، چله‌ پۆیه‌که‌ی ته‌نها هه‌ر خو‌ی بوو. هه‌یج کام له‌وانه‌ی له‌ پاش ئه‌و هاتن نه‌گه‌یشتنه‌وه‌ به‌ودا. هه‌موویان ماوه‌یه‌ک له‌ شوینی خو‌یاندا هاتن و چوون و دوایی قوتابخانه‌ که‌ تیکرا -وه‌ک قوتابخانه‌یه‌کی خو‌ین گه‌رم- دوایی هات و شوینی خو‌ی بۆ قوتابخانه‌یه‌کی نو‌ی چۆل کرد که‌ ئه‌وه‌بوو گۆران داینا...

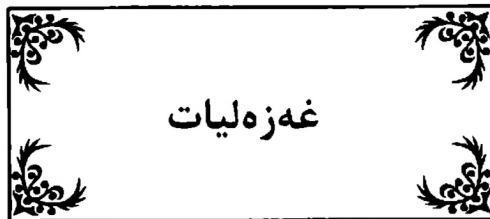
به‌لام له‌ گه‌ل ئه‌م سه‌رنجانه‌شدا که‌ من ده‌رم برین، تازه‌ مه‌حوی له‌وه‌ ده‌رچوووه‌ که‌س بتوانی به‌یه‌کی له‌ چله‌ پۆیه‌کانی شیعی کلاسیکی کوردی دانه‌نی. له‌ناو ئه‌وانه‌دا که‌

(١) سه‌یری وتاره‌که‌ی مامۆستا کاکه‌ی فه‌لاح بکه‌ که‌ له‌ [پاشه‌ندی] ئه‌م دیوانه‌دا نووسیمانه‌ته‌وه‌ له‌ چوار چۆیه‌ی بابته‌ی «له‌باره‌ی مه‌حویه‌وه‌ نووسیویه‌» دا.

ریچکە ی نالیان گرت و ئەو ئەرکە یان بە جی گە یاند کە داھێنانی قوتابخانە ی شیعری نالی لە ئەدەبی کورددا لە ئەستۆی خۆیی گرت، سالم و کوردی و مه حوی و شیخ رەزا ئەو چوار کەسە ن کە لە پیشی هەموانە وە دە وەستن.

من ئەو کەسە نە بووم کە بە خۆمدا رابەر مووم بە وردی لە تەکنیکی شیعری مه حوی و خاسیە تە هونەرییە کانی بکۆلمە وە، یا لە گە ل شاعیرانی سەردەم و بەر لە خۆیدا لە کورد و لە فارس بە راوردیکی رەخنە گرانی بکەم. بۆیە ئەم ئەرکە هەر وازەق لە پیشی رەخنە گرانی ئەدەبی کورددا دە مینێتە وە. بێ گومان بە جی هێنانیشی بە نە دە وە وە کۆمە لە رەخنە گریکی ئەدەبی و امان بۆ پەیدا بێی شارەزای خاسیە تە کانی رەوان بیژی عەرەب و کولتوری ئیسلام و هونەری عەر ووز و ئەدەبی کلاسیکی کورد و رێ و شۆینی رەخنە گری نوێ بن. دە سا با بە چاوە پروانی هاتنی ئەو رۆژە وە ئەم باسە مان بپرینە وە و ئیتر خویندە وارینە فەر موونە سەر سفرە و خوانی ئاوە دان و دە و لە مە ندی شیعەرە کانی مه حوی هونە رمە ند.

موحه مەدی مە لا کەریم

تیی «ئەلف»

- ١ -

لەم بەحرێ فیتنه بەلکی نه جات بەدا خودا
 داوینسی باخودا بگره، بەرده ناخودا^(١)
 بئێ کەس منم، کەسێ لە زوبانم بگانیه
 هەمدەم خودا نه ناسن و دەم پەر لە یا خودا^(٢)
 عەهد و وفایه سوخرهیی بەد عەهدی و جەفا
 هەر ما بە دادی ئەهلی وەفادا بگا خودا^(٣)

- ١ -

(١) باخودا: ئەوێ لە گەڵ خودا بێ. ناخودا: کەشتیهوان.
 واتە: بۆ ئەوێ خوا لە شەپری ئەم جیهانه رزگارت بکا کە وەك دەریای ئاشووب و هەرا
 وایه، چارت تەنھا ئەوێ دهسه و دامینی ئەو کەسه بێی کە بەراستی هەموو شتیکی بەدهسته،
 کە خوا خۆیهتی و گوێی بهوانه نه دهی کە به دیمەن چاره ساز و کارسازن، وەك کەشتیهوان لەناو
 کەشتیدا به سەر دەریاوه، چونکە راسته کە ی ئەوانه هیچیان به دهست نه.
 ئەم بهیته ئیستیعارهیه کی موسەرپه حە ی تێدایه، ئەو ته دنیای تێدا شو بهیتراره به بهحر و ناوی
 پێ شو بهیتراره کە هیتراره و نیشانهیه کی وایش لە ئارادایه وەك «باخودا» بێ، کە په یوهندی به
 شو بهیتراره کە وه هیه، هەر چه ند «ناخودا» یش هیه کە په یوهندی به پێ شو بهیتراره کە وه هیه،
 لە نێوان «باخودا» و «ناخودا» یشدا جیناسی لایق هیه، سەرەرای تیاقی به دیمەنیان لە مه عنادا.
 (٢) واتە: لەم دەریای دنیایه کە شتی رۆزگار ئەوهندهی دوور خستوو مه ته وه، گەشتوو مه ته
 شوینێ کەس شک نابەم تیا دا و کەسێک نه لە زمانم حالێ بێ و لە دەردم بگا و به فریامه وه
 بێت. هەر چیم لە گەڵ به دەم و دیمەن هەر «باخودا... یاخودا...» یانه و لە خوا دەپارێنه وه،
 کە چی لە راستیشدا له کۆمه لێکی خوا نه ناس به ولاره نین.
 وشه ئاراییه کی جوان لەم بهیته دا له نێوان «بێ کەس» و «کەسێ» و «خودا» و «یا خودا» دا
 هیه.

(٣) واتە: بێ وەفایی ئەوهنده پهری سەندوو، عەهد و وفایه بووه به گالته جاری ئەو و
 وه فاداران دادو بێداد یانه و له خودا دەپارێنه وه کە له چنگی بێ وەفایی رزگاریان بکا... کار
 گە یوه ته زادهیهك مه گەر خوا هیچی تر نه کا هەر به دەم هاوار و دادی ئەوانه وه بجێ...

هەر ئەو کەسە کە خەیری دوعای خیری دیوێ لێم
 دائیم دوعامە شەپری لە من لابدا خودا (۴)
 لوتقی بە حالی من کە، وتم، ئەو وتی بە قار:
 تۆ شیخی با خوداو ئەمەن شوخی ناخودا (۵)
 غەیری ئەمە کە سویندی درۆی بێ بخۆن و بەس
 قوربانی ناوی، ناوی لە ناوا ئەما خودا (۶)

﴿

لە «عەهد» و «وەفا» و «بەد عەهدی» و «جەفا» دا لەف و نەشری رێک و پێک هەیە، سێهەم
 بەرەبەر بە یەکەم و چوارەم بەرەبەر بە دوو هەمە.
 (۴) واتە: بێ وەفایی و چاکە لەبەر چاوەبوون بە جۆری تەنبوێتەو، تەنانت ئەو کەسانەش
 کە بەهۆی دوعای خیری منەو خێر هاتووێتە رێیان، بە جۆری کەوتووێتە خراپە کردن
 لەگەڵم، هەمیشە لە خوا دەپارتمەو کە شەریانم لێ لابدا، چ جایی ئەوێ بە تەمای چاکە و
 وەفایان بێ.
 ئەم بەیتە ئیشارەتە بۆ ئەو واتە مەشهورە کە دەڵێ: «إِنِّي شَرُّ مَنْ أَحْسَنَتْ إِلَيْهِ» واتە: خۆت لە
 خراپەیی ئەو کەسانە بپارێزە کە چاکەت لەگەڵ کردوون.
 (۵) قار: قین.

واتە: بە یارم و ت مێهرەبانییە کە لەگەڵ بکە چونکە من عاشقی تۆم و دەرمانی دەردم لای
 تۆیە. لە وەلاما وتی: تۆ پیرێکی خواپەرست و من جوانێکی ژیاڵ پەرستم. ئێتر چۆن دەکەوینە
 یەک؟ یان: لە وەلاما وتی: هەرچەند تۆ بە دیمەن شیخی، بەلام شیخیکی «خود ئا»ی، واتە:
 لەگەڵ خۆ هاتوو و خۆ پەرستیت. منیش یاریکی عەباری کەشتی رانم، کەشتی رانیشت بێ
 وەرگرتنی کرێی خۆی کەس سوار ناکا. ئەو کرێش کە من وەری دەگرم بەرامبەر بە مێهرەبانی
 و سوار کردن، بریتیە لە خاوینی دڵ و دەروون.
 (۶) واتە: خوا - بە قوربانی ناوی بێ - ناوی هەر بۆ ئەو لەناوا ماوە کە سویندی درۆی پێ
 بخۆن و کەس بۆ ئەو زیاتر ئیشی پێ نێ.

تا زولمه تی وجووده ته ریکی له نووری عیشق
سیهر نه ما هه تاوه، که «مه حوی» نه ما، خودا (۷)

- ۲ -

بوگوم بووانی چۆلی مه حه بیه تیه تی، خودا
ته بشیری «وَالسَّلَامُ عَلٰی تَابِعِ الْهُدٰی» (۱)
موسه غنیه له مه ننی سه فینه و سه فینه وان
هه رکهس که ئیشی هه ر به خودا بی، نه ناخودا (۲)
دل بویه خووشی دی له نه خووشی به پر به دل
بیماره چاوی یار و خووشی دی له دهر د و دا (۳)

(۷) ته ریک: ته نها، دور.

واته: تا خۆت مه به ست بی و بو خۆت پروانی، له تاریکستانی خۆ په رستیدا ده مینی. تا له و
تاریکستانه شدا بمینی، له تیشکی خۆشه وستی خوا دور ده بی. که واته واز له خۆ په رستی
بیته، چونکه که ده ست له خۆت هه لگرت سیهری بوونت نامینی له گه ئتاوه تاوی خوا
ناسینت لی ده که وی. که خۆشت له ئاگری عیشقی خودا سووتاند ئه و کاته هه ر ئه و له ئارادا
ده مینی و خۆیت «مه حو» ده بیته وه.

- ۲ -

(۱) ته بشیر: مژده راگه یاندن.

واته: خوا که ده فهرموی: «وَالسَّلَامُ عَلٰی مَنْ اَتَّبَعَ الْهُدٰی» که یه عنی: ئه وانه ی ری و ناکه ن
له سزای رۆزی قیامت پارێزراو ده بن؛ مه به ستی له و که سانه یه که له بیابانی خۆشه وستی
خودا ریگه یان و ن کردوه و سه ری خویان هه لگرتوه. مه به ستی ئه و یه بلێ ری به دیسی
کردنی راسته قینه بریتیه له ری و ن کردن به بیابانی به دهره تانی خۆشه وستی خودا.
(۲) موسه غنی: بی ئیحتیاج. مه ن: منه ت. سه فینه: که شتی.
واته: ئه و ی له دهریای دهر د و به لای دنیا دا پشتی به خوا قایم بی، منه تی که شتی و
که شتییه وان هه لئاگری.
(۳) بیمار: نه خووش، نه رم.

به خودا قه سه م له گه ل دلی خالی له سۆزی عیشق
ته کراری حه رفه به س ده می پر یا خودا خودا (۴)
گونجایشی جه لالی خه یالی ئەوم له دل
جی بوونه وهی سه مایه، له یه ک دانه کونجوو دا (۵)
له و رۆژه وه جوو له بوو له پهری وه شه
رۆژم ره شه، شوعوور و دلم لی بوو جوو (۶)
به س کاری دل توینه وه «مه حوی» له پیشته
«لَا یَحْسَبِ الْاِنْسَانُ اَنْ یُتْرَکُو سُدًی» (۷)

﴿

واته: دلدارێ راسته قینه ئەو که سه یه له هه موو شتی کا چاو له یار بکاو ئەو چی بوئ ئەمیش
ئەو هی بوئ. جا بۆیه ش دل هه می شه هه زی له نه خۆشییه، چونکه چاوی یار بیمار هه زی له
ده رده دار کردنی دلدارانه. مه به ست له چاوی بیمار چاوی نه رم و ناسکه. که واته شیعه که
ورده کاری به کی جوانی تیدایه که ئەو ته ماده م چاوی یار بیمار هه رچه ندیش مه به ست له م
بیماریه ده رده داری نه - دۆستان هه ز له بیماری راسته قینه ده کهن.

(۴) واته: ئەگەر دل پر نه بی له سۆزی عیشق و خۆشه وستی خوا، ناو هینانی رووتی هیچ
دادئ نادا و ئینسان هه رچه ند ناوی خوا یینئ، له وه زیاتری نه کردووه که ئەلف و بی دووباره
کردووه ته وه. مه به ست له «ئەلف» و «بی» ئەو تپانه یه ناوی خاویان لی پیک هاتووه.
(۵) گونجایش: گونجان. جه لال: شکۆ. کونجوو: کونجی.

واته: جی بوونه وهی گه وره یی و شکۆی یادی دۆست له دلم، ئەو نه ده زه حمه ته، وه ک
ئەو ته ئاسمان به و گه وره ییه که هه یه له ده نکه کونجیه کدا جی بیته وه! که دیاره چه ند بچوو که.
(۶) پهری وه ش: وه ک پهری، پهری ئاسا. «وه ش» وشه یه کی فارسییه به مه عتا «وه ک».

واته: به رچاو روونی و هه ست کردن و دلداریم به نه ده به وه که له گه ل یار بم. بۆیه له و
رۆژه وه که ئەوم لی جوئ بوو ته وه، رۆژی رووناکم بوو به شه وی تاریک و هه ستم نه ماوه و
دلم لی جوئ بوو ته وه.
(۷) به س: زۆر، گه لی.

- ٣ -

به جی نایی، ده بی روو کهینه سارا
 حه قی ئادابی مه جنوونی له شارا (١)
 که چه رخ ئه سکه ندهری دی دهرده داره
 وتی: ئهم هم بووه هم دهردی دارا (٢)
 هه تا حه ق ناسیره، هه حه قمه مه نزوور
 وه کوو مه نسوور ئه گهر بکه ن به دارا (٣)

واته: مه حویا! گهلێ کاری قورس و زه حمه تی وات له پێشه، له بهر گرانیاان له وانه یه دلت
 بتویننه وه و بیکه ن به ئاو. که واته ئاده میزاد نابێ و بزانی به ره لالا ده کری و هه رگیز لێی
 نا پر سهر ته وه.

- ٣ -

(١) سارا: «صحرا»، ده شت و بیابان. ئاداب: داب و نه ریت.
 واته: ئه وه ی بیه وئ وهك مه جنوونی له یلا گرفتاری دهردی عیشق بی، ده بی روو بکاته
 ده شت و بیابان، چونکه ئه وه له ئاوه دانیدا نا کری.
 (٢) ئه سکه ندهر: ئه سکه ندهری کورپی فیلیبی مه قدونیایی، ئه وه بوو به له شکر تکی چل
 هه زار که سییه وه رووی کرده رۆژه لات و له «٣٣١ ی پ-ز» دا لای هه ولیری ئیستادا داریوشی
 شای ئیرانی به زاند و ده ولته تی هه خامه نشی روو خاند و ئاگری به ردایه کۆشک و ته لاره پر
 شکۆکانی شاهه نشاکانی ئیران. دارا: داریوشی سییه م، دوا پادشای بنه ماله ی هه خامه نشی.
 واته: که چه رخی زه مانه ئه سکه ندهری دی گرفتاری دهرد بووه، وتی وا ئه میش چووه پال
 دارا که ئهم خۆی به زاندی و ته خت و تاجی لێ سه ند. مه به ست له وه یه دنیا بۆ که س نامینی و
 که س خۆی لێ نه گۆرئ.

(٣) حه ق: خوا. مه نزوور: مه به ست. مه نسوور: حوسه یینی کورپی مه نسووری حه للاج،
 یه کێک بووه له خوا ناسه کانی سه ده ی سییه می کۆچی. هه ندیکیش به پیاو تکی جادوو گهر و
 فیلبازیان داوه ته قه له م. له حاله تی جه زبه و سۆز لێ هاتندا ده ستی ده کرد به «أَنَا الْحَقُّ» و تن.

نەگەیمە ئەو جوانە و گەیمە پیری
مەدەد یا پیری پیرانی بوخارا ^(٤)

لەبەر زار و نەزاری بوومە وەک پووش
دە ئەمجا رابوێرە من بە زارا ^(٥)

مەگەر تۆ عەرزێ حالم کە ی لە کن یار
قەلەم، ساغی قسە: من نیمە یارا ^(٦)

مەلاکان قسەکانیان بە پێچەوانەی شەرع دانا، لەبەر ئەوە بە گرتیان دا. هەشت سالی لە
بەندیخانەدا بردە سەر. لە سەر دەمی «المقتدر بالله» ی عەباسیدا لە زیندان هێتایانە دەرەو و
هەزار داریان لێ دا، ئەوجا هەردوو دەست و هەردوو پێیان بریەو و پاشان لاشەشیان ئاگر تێ
بەردا. بەلام لەناو خەڵکدا و مەشهورە کەوا لە سێدارەیان داو.

واتە: تا خوا یارمەتی دەرم بێ، هەر حەق دەلێم؛ با وەک مەنسووری حەللاجیش لەسەر
«حەق» وتن هەلمواسن و لە سێ دارەم بدەن.

(٤) مەدەد: یارمەتی، وشەیە کە بۆ داوای یارمەتی بە کار دێ. بوخارا: شارێکە لە کۆماری
ئۆزبەکستانی سۆڤیەتی. پیری پیرانی بوخارا: «بهاء الدین محمد» کۆری ئەحمەدی فاروقی کە
بە «شاهی نەقشبەند» ناویانگی دەرکردوو، لە ٧٩١ھ - ک (١٣٨٩ی - ز) دا کۆچی دوایی
کردوو. گۆڕی لە بوخارایە، تەریقەتی نەقشبەندی بە ناوی ئەوەوە ناوی دەرکردوو.
واتە: پیر بووم و نەگەیشتم بە پیریکی دەستگیر کە بمخاتە سەر رێگەی راست... دەسا
شاهی نەقشبەند فریام کەوێ یارمەتیم بدە...

(٥) زار و نەزاری: لەرو لاوازی، دوو وشەی فارسی. زار: دەم.
واتە: لەبەر دووری تۆ لەرو لاواز بووم. لە لەرو لاوازییدا وەک پووش زەرد و باریک بووم.
سا با جارێک بە دەمتدا یێم و ناوم بهێتی.

لە ئێوان هەردوو «زار» دا جیناسی تەواوو لە ئێوان «زار» و «نەزار» دا جیناسی ناتەواو هەیە.
(٦) یارا: توانا.

واتە: ئەو قەلەم! من خۆم ناتوانم، مەگەر تۆ حالم لای یار باس بکەیت و حالی دەردمی بۆ
بنووسی و داوای لێ بکە یاری ناوم بهێتی.
لە ئێوان «یار» و «یارا» دا جیناسی ناتەواو هەیە.

له ږم دی زاهید ئه م زستانه، زانیم
کلك نادا به زړپنگی به هارا^(۷)

وهره دهستی به خونم که نیگارین
خوینسی من چه لالت بی، نیگارا^(۸)

زوو ئه و شوخه له عاشق وهرده چه رخی
له گهڵ کهس، چه رخه ئه و، ناکا مودارا^(۹)

موزه‌ی خوینی ده کا هر له حزه، سهیره!
ئه مه‌نده گول له بن یه ك نوو كه خارا (۱۰)

(۷) زرپنگ: گیای زو و رهس.

هه‌رچەند بە دیمەن وشەیی «زاهید» واتە کەسێ دەستی لە دنیا داخۆردبێ، لای مەحوی کینایەییە لە کەسیکی دیاری لەوانەیی لە ناو خەڵکی سەر دەمدا بە خوا ناس و دنیا نەویست بە ناوبانگ بوون، بە لām ئەم بەو چاوە بۆ ئەو کەسەیی نەپروانیوە. هەر وەها «سۆفی» و «شیخ» و «واعیز» ییش. ئێمە لەم لیکۆڵینە وەماندا بە پێوستی نازانین ئەو ناوانە بهێتین. ئەوەی لای ئێمە مەبەستە تەنھا ئەو یە کە مەحوی کەسیک بوو بە هەموو هیژ و توندییەك بەرھەڵستی ئەوەی کردوو کە ساینکی تایبەتی لە ژێر بەردەیی پیرۆزی دیندا، دنیا بەرستی بکەن و مالی دنیا کو بکەنەو...

(۸) خوون: خوږن. نیگارین: ویناو، ره‌نگین. نیگار: یاری وهك وینه جوان.

واته: ئه ی یاری وهك نیگار جوان، خوینم چه لالت بی، وهره دهستت به خوینم ره نگاوی
مکه.

(۹) چہ رخ: نہ گونجاو و وہرگہ راو.

واته: نه و شوخه زور زوو له دلدارانی خوږ په شیمان ده بیته وه و پشیمان تی ده کا... یار زکی نه گونجاوه، له گه‌ل که س نایکړئ.

(۱۰) له حزه: تاو. خار: درك.

واته: هەر تاوێ به تیری برژانگی یه کێ ده کوژێ و هەر برژانکیکی تیری کوشتنی دلداریکە. سه یه له بن هەر نووکه دریکیدا نه وهنده گۆل بێ.

مه بهست له گۆل دلو بێ، خوێنێ رڤاوی دلداره کوژراوه کانه.

کە شک بەم «مەحویا» هەر شەربەتی مەرگ
لەسەر ئەرزای نیه ئاوی گەوارا^(١)

- ٤ -

«یار از وفا گذشت بر این گُشته ی جفا
شد مشهدم ز مقدم او روضه ی صفا»^(١)
«چون در قفّاش دل شده گانش نمی فُتند
کاکل کمند جان و دل افگنده بر قفا»^(٢)
کوردی، زوبانی ئەسڵمە گەر تەرکی کەم بە کول...
بۆ فارسی، بە کوللی ئەمن دەبمە بێ وەفا»^(٣)

(١١) ئاوی گەوارا: ئەو ئاوی بە ئاسانی قووت بدری.

واتە: مادەم من هەر شەربەتی مەرگم دەسگیر بێ، رووی زەوی، بەش بە حالی من، ئاوی
گەوارای وەك تیا نەبێ وایە.

- ٤ -

ئەم پارچە شیعەرە لە دیوانە چاپ کراوە کە ی مەحویدا نیه.
(١) واتە: یار لە رووی وەفا دارییەو بە سەر ئەم کوشتە ی بێ مەیلی خۆیەدا تێپەری. بە هۆی
ئەو تێپەڕینە یەو کە دەمی بوو چاوەروانی بووم و لەبەر نەبرونی شەهید بوو بووم، جیگای
شەهید بوونە کەم کە بە خوێنی خۆم رازابوووە و بوو بوو بە گولزار، بوو بە باخچە ی خوێشی و
رابواردن...

نیوێ دوو هەمی ئەم بەیتە لە نوسخە یەکی تردا بەم جۆرە یە:

«بيت الحزن شد از قدمش روضه الصفا»

(٢) واتە: مادەم یار کاکۆلی خزی کردوو بە کە مەندی گیانی دلداران و دلپانی داو بە کۆلیا،
ئێتر چۆن دۆستە دل رۆشتوو کانی - بە دوا ی دل رۆشتوو کانیاندا - نە کەوێ دوا ی، یا چۆن
دلپان لە دوا یەو نە کەوێ، کە یە کە یە کە لە کۆلی دادە کەون...
(٣) بە کول: بە تەواوی. بە کوللی: بە یە کجاری.

دووری مهینه تو له که ریمی به ها نه جو
 هه رچی که کورده پاکی به خشیی به «بُوالوفا» (٤)
 عه فوم که «یا عَفُو» به حق جاهی ئه و شه هه
 ئایه ی عولووی جاهی ئه وه ئایه تی «عفا» (٥)
 مه حموودی «فی السَّما» به، حه بییی خودایه ئه و
 مه قبوولی باره گاه، ئه وه موختار و موسته فا (٦)

مه حوی بهم به یته به لگه بو به رده وام نه برون له سهر به فارسی وتنی ئهم پارچه شیعره ی
 دینیته وه. له هه مان کاتیشدا به یته که نیشانه یه کی ئاشکرای ههستی کوردایه تی مه حوی و
 شانازی کردنیه تی به زوبان و که له پووری میللی نه ته وه که ی.

(٤) به ها نه جو: ئه وه ی داوای نرخ ناکا. «بُوالوفا»: مه به ست پیغه مبه ره (د.خ). دووریش نیه
 ئیشاره یتکی تیدا بی بو «بُوالوفا» ی کورپی شیخی «سراج الدین» ی ته و ئله که مه حوی خوی
 خه لیفه ی شیخی «سراج الدین» بو وه، له بهر ئه وه که کورده و یه کیکه له خاسانی خوا.

واته: پیوسته شیعر به کوردیش بلیم و کوردی شووریه یی نیه و کورد ئه گهر گونا هباریش
 بن، دوور نیه خوای بی برتی - به خشنده - هه موریان به خشیی به پیغه مبه ره چونکه ئوممه تی
 ئه ون، یا به شیخ «بُوالوفا» له بهر ئه وه که کورده و یه کیکه له ئه ولیا.
 له نیوان «به کول» و «به کوللی» دا جیناسی ناقیس هه یه.

(٥) ئایه: نیشانه. عولوو: «عُلُو» به رزی. ئایه تی «عفا»: ئایه تی: ﴿عَفَا اللَّهُ عَنْكَ لِمَ أَذْنَتْ لَهُمْ﴾
 واته: خوا لیت خۆش بی، بو رینگه ت دان، که باسی تاقمی له دوو رووه کانی سه رده می
 پیغه مبه ره ده کا داوایان له پیغه مبه ره کردبوو رییان بدا له گه لی نه پۆن بو غهزا؛ چونکه گوا یا بییان
 ناکرئ برۆن و ده ستیان گیراوه، خواش به و ئایه ته و به ریزه ئایه یتکی تر په رده ی له روو
 هه لمالیون و ده ری خستوو ه که وا له بهر دهس گیراوی و سه رقائی نیه ناپۆن بو غهزا، به لکوو
 هه ره له بنه ره تا باوه ریان به خوا نیه.

واته: ئه ی خوای به خشنده، له بهر خاتری پایه و شان و شکۆی ئه و پیغه مبه ره که ئایه تی:
 ﴿عَفَا اللَّهُ عَنْكَ لِمَ أَذْنَتْ لَهُمْ﴾ نیشانه ی بلندی پایه یه تی، به به خشه و لیم بیو ره.

(٦) واته: ئه و پیغه مبه ره ی که وا له ناو مه لایکه تانی ئاسماندا به «مه حموود» ناو بانگی

«صَلَّى عَلَيْهِ إِلَهُنَا مَا يَلِيقُ بِهِ
مَعَ صَخْبِهِ وَآلِهِ وَالْأَهْلِ ذِي الصَّفَا»^(٧)

«تشویش حال من، تو ز تخلیط من بفهم
ز اهل زمانه بس که رسد بر دلم جفا»^(٨)

«گفتا بستم: وفا طلب از من تو «محویا»
در عمر خود شنیده‌ای از عمر اگر وفا»^(٩)

ده‌کردوو و خوشه‌ویستی خواجه و په‌سه‌ندی باره‌گای ئەوه و هه‌لێژارده و پوخته‌ی ئاده‌میزاده. مه‌به‌ست له‌وه که پیغه‌مبه‌ر له‌ ناو مه‌لائیکه‌تانی ئاسماندا به «مه‌حموود» مه‌شه‌وو، ئیشاره‌ت کردنه‌ بو ئایه‌تی: «وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَخْمَدٌ» که به‌ زوبانی هه‌زهره‌تی عیساوه ده‌یگێڕێته‌وه که به‌ خه‌لکه‌که‌ی و توه‌ه موژده‌ی هاتنی پیغه‌مبه‌رێکتان ده‌ده‌می که له‌باش خۆم دئی و ناوی ئەحمه‌ده. ئەحمه‌د و مه‌حموودیش هه‌ردوکیان له‌ یه‌ك ریشه‌ دروست کراون.

(٧) واته: ئەوه‌نده‌ی شایانه‌تی، خوای ئیمه‌ ره‌حمه‌ت به‌سه‌ر خۆی و هاوڕێیان و خزم و که‌س و کاره‌ موسوڵمانه‌کانی و به‌سه‌ر خێزانی پاکیدا برێژی.

(٨) واته: به‌وه‌دا بزانه‌ حالم تێک چوه‌، که‌وا ده‌بینی شیعری فارسی و کوردی و عه‌ره‌بیم تێکه‌لی یه‌ك کردوو؛ یان قسه‌ی تێکه‌ل و پێکه‌ل ده‌که‌م، ئەوه‌ش له‌وه‌یه‌ که مه‌ینه‌تیکێ زۆرم له‌سه‌ر ده‌ستی ئەه‌لی ئەم زه‌مانه‌دا چه‌شتروه‌ و ده‌ردیکێ زۆر به‌سه‌ر دلمدا هاتوو.

نیوه‌ی دووه‌می ئەم به‌یته‌ له‌ ده‌سنووسێکدا به‌م جوژه‌یه‌:

«ز اخلاط بس که من رسدم بر جگر جفا»

(٩) واته: دۆسته‌که‌م، که‌ وه‌ك بت ده‌یه‌پرستم، پێی وتم: ئەگه‌ر به‌ عومری خۆت بیستومه‌ عومر وه‌فای بۆ که‌س بووبی، تۆیش داوای وه‌فا له‌ من بکه‌. مه‌به‌ستی دۆست ئەوه‌یه‌ که‌ خۆی وه‌ك عومری دلداریاوه‌.

- ٥ -

ئەری دڵ بێ شەرابی لە علی گۆل پەنگت لە گۆل چ بکا؟!
 کە جیلوهی گۆل لە گۆلشەندا نەبێ، بۆلبول لە چل چ بکا؟!^(١)
 کە هەلگیرسا لە نووری بادە شەمعی حوسنی جانانە
 نەچیته سەر تەریقهی حەزرەتی پەروانە، دڵ، چ بکا؟!^(٢)
 بە ئاهم گەر رەقیبانەت بسووتین ئەی گۆلی رەعنا
 مەرەنجە، تۆ خودا شوعلە لە ئاقاری چقل چ بکا؟!^(٣)

- ٥ -

(١) مه حوی لەم بەیتەدا لەلایە کەوه دلی شوبهاندوو به ههنگ و رووی یاری شوبهاندوو به گۆل و ماچی لێوی یاری شوبهاندوو به مژینی شیلە ی گۆل و دەلی: ههنگی دلم بێ مژینی شیلە ی ماچی لێوی گۆلی رووتی بۆ چیە؟! لە لایەکی کەشەوه دلی شوبهاندوو به بۆلبول و بالای یاری شوبهاندوو به چلی دار گۆل و رووی یاری شوبهاندوو به گۆل و دەلی: کە تۆ رووی خۆت داپۆشیی و بۆلبولی دلم رووی وەک گۆلت نەبینی، چی دەسگیر دەبی بەسەر چلی بالاتهوه بنیشیتهوه!

(٢) تەریقه: تەریقهت، رێ و شوێنی خواپەرستی لای ئەهلی تەسەووف.
 واتە: کە لە نووری بەرە کەتی ئەو ئاسۆ خۆش و فراوانەوه کە بۆ سەر خۆش پەیدا دەبی، چرای جوانی دۆست داگیرساو دڵ بە خۆشەوستی راستەقینە ی خۆی گەشت کە ئازادی و سەر بەستییە لە کۆت و زنجیری ئەم جیهانە پڕ لە پێوەندە، ئێتر دڵ چی بۆ دەمینیتهوه لەوه زیاتر کە بچیته سەر رێ و شوێنی پەروانە و خۆی لە پێناوی ئەو ژبانە خۆشەدا بسووتینی!
 (٣) رەعنا: جوان و بالارێک و بەرز. ئاقار: ئاست، سنوور.

مه حوی لەم بەیتەدا بەدکاری شوبهاندوو به درک و بالای یار به گۆل و ئاه و ههناسهی گهرمی خۆی به بلیسهی ئاگر و دهلی: ئازیز! لێم مەرەنجی ئەگەر بەدکاری به ینمان کە وەک درک وان بە دەوری گۆلی رووتاو رێیان لێ گرتووم، بە ههناسهی گهرم و ئاه و نزوولهی من ئاگریان تێ بەر بی، چونکە ئاگر کە گەشتە درک و پووش، گری تێ بەر دەداو چارێکی تری لەوه بەولاه نیه.

ههتا ماوه دهبی ئەشکی نهدامەت داوهرێنی چاو
 عەرەق ریتن نهبی، شەخسی لە کاری خۆ خەجل چ بکا؟! (٤)
 سەفەر جائیز نیه، با بۆ حەرەم بی، لەو بەروبوو مه
 فەقەت مەجزووبی زنجیری نەسیبی ئاو و گل چ بکا؟! (٥)
 فەلەك هەرگا کەسیکی هەلبێری، وەقتی هێلاکەتیه
 کە سەر بۆگەیینە پەت بی، پێی لە کورسی و ئەسکەمل چ بکا؟! (٦)

(٤) نهدامەت: پەشیمانی. ریتن: رشتن. لە گەڵ «ریتال» و «ریخ»ی کوردی و «ریخت»ی فارسی یەك ریشه یان ههیه. مەعنایشیان لە بناغەدا هەر یەكە.

واته: ئەو چاوەیی جارێ بۆ تۆی روانی، ئەوەندە خۆی لە ئاستی تۆ به بی قابیلەت دیتە پێش چاو، شەرمەزار و خەجالت دەبی و دەبی تا ماوه فرمیسکی پەشیمانی داوهرێنی، چونکە بنیادەمی خەجالت و لە کاری خۆ پەشیمان، لە ئارەقی پەشیمانی رشتن بەولاوە چارەیهك شك نابا.

بەکار هێنانی وشە «ریتن» لەباتی «رشتن» نیشانهیهکی بالادەستی مەحوییه لە کوردی زانیندا.

(٥) بووم: ولات، جی. مەجزووب: لە عەرەبیدا واتە: راکێشراو. لە ئیستیلاحی ئەهلی تەسەووفیشدا حالەتی جۆره بی ئاگاییه که به سەر سۆفیدا دێ و دەکەوتە سۆز کردنیکی به کۆل.

واته: ئاو و گل بنیادەم لە خاک و بوومی تۆ هەل نەکەن، بۆی رەوانیه به جیت بهیڵی، با بۆ حەرەمی مەککەیش بی.

(٦) واته: گەردوون که یه کێکی بهرز کردوه، ئەوه بۆ ئەوهی بهرز کردووه تەوه که بیدا به زهویداو هەر بهرز کردنه وهیه کی به دیمەن نیشانهی دانەواندنیکی راستەقینهیه و ئەو بهرز کردنه وه به دیمەنه وهك ئەوه وایه که پێی بنیادەم بنرێتە سەر کورسی و ئەسکەمل، بۆ ئەوهی بیکەن به دارا؛ چون ئەو پێ نانه سەر کورسی و ئەسکەمله بۆ ئەوهیه که مل بکری به پەتەوه، ئەمیش بۆ دانەواندنی راستەقینهیه.

ئەم بەیتە یه کێکه له به ناخا چوونه فەلسەفیه کانی «مەحوی».

له عوشاق و ره قیب ئه و شوخه چاوی لوتفی وه رگیا
 که ئاسک ئاده می یا سه گ ببینی، غهیری سل چ بکا؟! (٧)
 چ حاجهت نه رگسی مه ست بکه مه وه سفی به مه خموری
 که چاوی سورمه کیشرای خودایی بی، له کل چ بکا؟! (٨)
 له هه ر جیه که هلی خورشیدی عیشقی گول روخان «مه حوی»
 نه گه ر عه قلی ببی، له و جینگه ئاونگی عه قلی چ بکا؟! (٩)

- ٦ -

تی گه یی و شیوه نیه ئه مپۆ، دا سبه ی شایی بکا
 پی گه یو ده رویشه، دا سوبحه ی شه هه نشایی بکا (١)

(٧) مه حوی له م به یته دا یاری به ئاسک و دلدارانی به ئاده میزاد و به دکاری به سه گ
 شوبه اندوه، که واته به یته که له ف و نه شری شیواوی تیا به.
 (٨) نه رگس: کینایه به له چاو. مه خمور: شه راب لیداو، سه رخۆش.
 مه به ستی مه حوی ئه وه یه بلی: چاوی یار هه ر له خوا ییبه وه مه سته، پتویست به وه ناکا بلین
 شه رایی خوار دووه ته وه، وه ک چۆن چاوی له خۆیدا ره ش بی پتویست به کله تی کردن ناکا.
 (٩) مه حوی له م به یته ناسکه یدا عیشقی شوبه اندوه به رۆژو عه قلی شوبه اندوه به ئاونگی
 شه و که له سه ر رووی گیاو گول ده نیشتی.
 واته: وه ک چۆن که رۆژ بووه وه ئاونگ به سه ر گیاو گوله وه نامینی، که عیشقیش په یدا بوو
 عه قلی ون ده بی.
 له هه موویش ناسکتر ئه وه یه مه حوی عه قلی به ئاده میزادیکی تیگه یشتوو داناوه، بۆیه
 وتویه: نه گه ر ئاونگی عه قلی ببی...

- ٦ -

(١) دا: تا.

مه به ست له وه یه به خته وه ری ئه و دنیا به نده به ره نج کیشان و ئازار چه شتنی ئه م دنیاوه،
 هه رچه ند ده ش گونجی تیکرا مه به ست هه ر له م دنیا بی.

نووری عومری سەرف ئەکا بۆ کە شفی تاریکی لە خەلق
 وەك چرا هەركەس بە شوخی مەجلیس ئارایی بکا^(٢)
 ئەر لە دنیا چاکەیی سادر بوو، تەفرەیی پێ نەخۆی
 رووسپی هەر روو رەشە گەر بێ سەد ئازایی بکا^(٣)
 بۆ دوکانی موشتەری گر حەول ئەدا کالاً فرۆش
 دینی وا دینیتە قیمەت خواجە ئەعزایی بکا^(٤)

(٢) کەشف: لادان. مەجلیس ئارایی: کۆڕ رازاندنەوه.

مەحوی لەم بەیتەدا فیعلی «ئەکا» ی بە «دە» دەست پێ نەکردوو، وەك هەموو جارێ وا دەکا، چونکە پێوستی راگرتنی ئاوازی بەیتە کە وای دەوێ «سەرف ئەکا» بە «سەرفەکا» بخوێنرێتەوه. ئەم دیاردەیه لە گەلی شوێنی تریشدا لەبەر ناچاری دووبارە دەیتەوه.

واتە: ئەوهی بە جوانی کۆری ژبان برازینیتەوه، وەك چارووناکی ژبانی خۆی بەخت دەکا بۆ ئەوهی تاریکایی لە بەرچاوی خەلك لایداو رینگای ژبنی راستەقینەیان بۆ روون بکاتەوه.

(٣) رووسپی: ئافرەتی خۆ فرۆش.

واتە: دنیا وەك ئافرەتی خۆ فرۆش وایە، هەر تائێ بە بەری کەسێکەوهیه. بۆیه وەك چۆن چاوهروانی داوێن پاکی لە ئافرەتی خۆ فرۆش ناکرێ، چاوهروانی چاکەش لە دنیا ناکرێ، جا ئەگەر بە رێکەوت هەلکەوت جارێک چاکەیهك لە دنیا وەشایەوه باوهری پێ مەکەن.

لە نێوان «رووسپی» و «روو رەش» دا تباق هەیه. لە ئەپالێ روو سپی دانێ «ئازایی» یشدا وردەکارییهکی ناسک هەیه، دیارە بیر لێی بێ ئاگا نابێ.

(٤) خواجە: جوولە کە. لێرەدا کینایەیه لە کەسێک ریشکی زلی وەك ریشی جوولە کەهی هیشبیتەوه بۆ هەلفریواندنێ خەلك.

واتە: کابرای ریش پان کە بیهوێ بێی بە «ئەندامی ئەنجومەن»، لێی مەگرن و گلهیی لێ مەکەن... لە رینگای ئەو ئەندامەتییهوه دەیهوێ دەسمایە کە دەستی کە ئایینه کەیهتی بخاتە مەزاتی ئەوانەیی لێی دەکرن و نرخێ زۆرتری پێ پەیدا بکا؛ وەك چۆن بازرگانیش بەدوای دوکانی وادا دەگەرێ لەسەر رێی کریان بێ و خەلك زۆر رووی تی بکەن و کەل و پەلی زۆری بۆ تیا بفروشرێ.

رەم دەکا حەتتا لە میهر و مەھ جنوون ئادابی عیشق
سیبەری لێ بارە ھەرکەس مەیلی تەنھایی بکا^(٥)

﴿

دەشگونجی «موشتەری گر» بە «موشتەری گەر» بخوێرتەو و مەعناکە ی وای لێ یەتەو:
ئەگەر کالافروش بۆ دووکانی ھەول بەداکە دووکانی کریان بێ واتە رووی تێبکا، لەجینی
خۆیایەتی، چونکە تەنانت مەلای وەك جوولەکە ریش پانیش بەش بە حالی خۆی لەو
رنگایەو دەبەوئ نرخی زۆرتەری بەرابەر بە ئاین فروشی دەسگیر بێت کە بێت بە «ئەندامی
ئەنجومەن» و قسە ی رەوا بێ و کاری خەلکی بکەوتە لا.

ھەرچەند لای ئیمە روون نیە ئەم «ئەنجومەن»ە ی مەحوی قسە ی لێ دەکا چ ئەنجومەتیکە
و بابەتی بەیتە کە کێش، بەلام دیارە لەو سەردەمدا ئەنجومەنی وا ھەبوو ئەندامەکانی مەلای
گەورە گەورە بوون و ئەو مەلایانە لە دەولەتەو زۆر نزیک بوون و پایەکەیان مەترسی ئەو ی
لێ کراو بێ بەھۆی فەوتانی ئایینیان لە پێناوی سوودی دنیا و دەولەتدا.
بەیتە کە رەخنە یەکی کاریگەرە، لەو پیاو ئایینیانە ی پشت لە رێگە ی راستی خۆیان
ھەڵدەکەن بۆ دنیا و، نیشانە یەکی تری دەست داشۆردنی مەحویە لەم دنیا یە کە لەم رێگا
چەپەلانیو دەسگیر بێ.

پتری کاریگەری رەخنە کە ی مەحوی لەووە دێ کە ریشی پانی ئەو جوۆرە مەلایانە ی
شوبھاندوو بە ریشی جوولە کە و، دیارە دنیا پەرستیشیان شوبھاندوو بە تەماعی جوولە کە
بۆ پارە خرکردنەو و، دام و دەزگا ئایینیە لەبەر چاوە کانیان شوبھاندوو بە دووکانیکە ی
جوولە کە کە و تێتە سەر رێی رێواران...
(٥) رەم: ھەلاتن. میهر: خۆر. مەھ: مانگ.

واتە: ئەو ی بەھۆی عیشقەو رەوشتی شیتی گرتی، تەنانت لە مانگ و خۆریش رادەکا...
ئینسانی عاشق حەزی لە تەنھاییە تا بە تەنھا راز و نیاز ی دلی خۆی لێک بەداتەو. ئەو ش کە
حەزی لە تەنھایی بێ، سیبەری خۆشی لێ دەبێ بە بار.
وردە کارییەکی جوان لەم بەیتەدا ھەیە، چونکە لەلایە کەو و سیبەر نیشانە ی ئاوەدانییە و
عاشقی شیتیش دەشت و چۆلی دەوێ تا لە ئاوەدانی ھەل بێ. لەلایەکی کەشەو مەشھورە
شیت تەنانت لە سیبەری خۆی دەترسێ.

﴾

ماده‌ری گیتی له شیرى برپیه‌وه، ده‌برپته‌وه
 فائیده‌ی چى شه‌خسى لى كه‌وتوو به‌دادایى بكا! (٦)
 با‌حه‌قیشى بى، له‌بو «مه‌نسور» «أنا الحق» حه‌ق نیه
 شیتیه، مه‌جنوون ته‌گه‌ر بى نازى له‌یلایى بكا (٧)
 زوشت و ناشیرینه پیر، ته‌مما چ شیرینه ته‌گه‌ر
 چاوى خوونبارى نه‌دامه‌ت ریشى خورمایى بكا (٨)

له‌چه‌ند نوسخه‌یه‌كیشدا له‌جیاتى «جنوون ئاداب» نووسراوه: «جنوون ئاباد». به‌پى ئهم
 نوسخانه مه‌عنای رسته‌كه‌ وای لى دپته‌وه: ته‌وه‌ی شیتی عیشق دلى ئاوه‌دان كردیتته‌وه.
 (٦) ماده‌ر: دایك. به‌دادایى: به‌د ئادایى، به‌د ته‌دایى، بى ئوسوولی.
 واته: كه‌ دنیا پشتی له‌كه‌سى هه‌لكرد و له‌ شیرى برپیه‌وه، ئیتر ده‌برپته‌وه و هه‌یجى تیدا
 نامینى. كه‌واته بنیاده‌مى لى كه‌وتوو شه‌رى چى ده‌فرۆشى و بو‌واز ناهینى و ده‌یه‌وى مه‌مكى
 دناى هه‌رگیز له‌ده‌م نه‌برئ و له‌م ریگایه‌دا خه‌ریكى كارى ئاوسوول و نابه‌جیه!
 (٧) واته: مه‌نسورى حه‌للج هه‌رچه‌ند حه‌قیشى بووبى، نه‌ده‌بوو ته‌وه‌نده پى لى هه‌لبرئ و
 خوى لى بگورئ و بلى «أنا الحق»، چونكه مه‌جنوون هه‌رگیز ناگاته پایه‌یه‌ك نازى له‌یلایى بكاو
 ته‌گه‌ر شتى وا بكا به‌ شیتی ده‌درپته‌ قه‌له‌م بوى.
 (٨) زوشت: ناشیرین. خوونبار: پر له‌خوین، فرمیسكى خوینین. خورمایى: سوور.
 واته: پیر ناشیرینه، به‌لام ته‌گه‌ر بئو بیر له‌ رابوردوى خوى بكا‌ته‌وه و به‌ فرمیسكى
 سوورى په‌شیمانى ریشى خوى سوور بكا زور جوانه، چونكه بنیاده‌مى راسته‌قینه ته‌وه‌یه
 هه‌میشه چاو به‌ رابوردوى خویدا بگپته‌وه و له‌كرده‌وه خراپه‌كانى په‌شیمان بیتته‌وه.
 جاران باو بوو پیره‌كان ریشیان ده‌گه‌رته‌خه‌نه، وه‌ك ئیستا بۆیه‌ی ره‌ش له‌سه‌ریان ده‌ده‌ن یا
 شانیه‌ی ره‌ش كه‌ره‌وه‌ی پادا ده‌هین... جا مه‌حوش ده‌لئى: له‌جیاتى ته‌وه‌ی خه‌نه‌ بگه‌رنه
 ریشتان و راستى خوتان له‌بیر به‌رنه‌وه و به‌ درۆ خوتان منال بکه‌نه‌وه، چاتر ته‌وه‌یه به
 فرمیسكى خوینین په‌شیمانى له‌كرده‌وه‌ی به‌دى رابوردوتان، سوورى بکه‌ن.

دل له ئیدارکی حه قیقه ت بئ به شه بئ داغی عیشق
«مه حویا» دانا ده بئ به م چاوه بینایی بکا^(٩)

- ٧ -

مژدیکسی چه نده خو شه ره قیبی ملی شکا
عهیبی فه قه ت ئه وه نده یه یارم دلی شکا^(١)
دای ئیزنی هه رچی دیده غه زاله له گه ردی رئی
بیچاره کل فرو شه، ره واجی کلی شکا^(٢)

(٩) ئیدراک: تی گه یشتن. بینایی بکا: پروانی.

- ٧ -

(١) واته: موژده یه کی زور خو شه بۆ گرۆی دلداران، کهوا به دکاری بهینی ئهوان و یار ملی شکاند و رۆبی. ئه گه ر ئه م مل شکانه ی به دکار عهیبکی هه بئ هه ر ئه وه یه کهوا یار دلی شکاوه و خه فه تبار بووه، چونکه که سیلک لای رۆشتوو که به یه و ندیکی پێوه بووه وه کوو به دکاره که بئ.

له لایه که ی که شه وه مه به ست له (دلشکان) ئه وه ته یار دل په قیه که ی جاران ئاره زووی ئازاردانی دلدارانی نه ماوه و رنگای داوون چاویان پئ بکهوی و به تۆزی به ربئی چاویان برپژن، وهک له بهیتی دوو هه مدا ده یلئ...

(٢) واته: پاش ئه وه ی به دکاری نیوان یار و دلداران رۆبی و رنگای هات و چوو بۆ یار کرایه وه، یار به تۆزی رنگای خۆی چاوی هه موو دلدارانی چاوله پئی رشت و چاوی جوان کردن و به وه ئیتر بازاری ئه و نازدارانه ش نه ما که چاویان وهک چاوی ئاسک جوانه، چونکه تۆزی به ربئی ئه م، چاوی دلدارانی له چاوی ئهوان ره ش تر و جواتر کرد. هه ی قور به سه ر کل فروش، که ئیتر پاش زور بوونی تۆزی رئی یار، که س ناچی کلی لئ بکړئ و کله که ی ئه ویش بئ ره واج کهوت و که لکی پێوه نه ما.

ده شگونجی مه عنای نیوه بهیتی یه که م به م جوړه بئ کهوا: یار رئی هه موو چاو جوانانی دا بئ گه ردی رنگای هه لگرن و بیبه ن یکه نه چاویان و چاوی پئ برپژن... به پئی ئه م مه عنابه

تۆ چوویه باغ و پشتی شکا، حەقیه، باغهوان
 بازارێ گول شکاوه، دلی بولبولی شکا (۳)
 خەندە ی لەب و عەبیری خەتی تۆ بوو وەك منال
 تۆوی تەکا کە غونچە، وەنەوشە ملی شکا (۴)
 رووتی لە سەیری پۆشتە یەك بوو چ خۆشی وت:
 سەیری هە یە فەرەس کە پەرۆشی جلی شکا (۵)

زیادە پەوییه کە لەو هەدا دەبی کەوا یار ئەو هەندە جوانە تەنانەت ئەوانەش کە چاویان وەك چاوی
 ئاسک رەشە، تۆزی رینگای ئەویان دەوی چاوی پی برێژن و پیی جوان بکەن.
 (۳) واتە: کە باخەوان بەهۆی رۆشتنی تۆوه بۆ ناویاخ، پشتی بشکی، حەقیه تی، چونکە
 بەهۆی رۆشتنە کە ی تۆوه بۆ ناویاخ بازارێ گولەکانی شکاوه لەبەر ئەوە کە گول نیه لە
 بەرابەری تۆدا ئیددیعیای جوانی و بۆن خۆشی بکاو بولبولیش دلیان شکاوه، چونکە تازە
 بەهۆی پیی بایەخ بوونی چل و گولەکانە وە جینگە یەك نەماو وە لەسەری بنیشنە وە و بۆی بجر بوینن.
 (۴) عەبیر: بۆنی خۆش.

واتە: وەك چۆن منالێکی نەوسن کە خوار دەمەنییهك بیینی حەزی لی بکا بەلام دەسگیری
 نەبی، دەلین تۆوی دەتکی و وەك چۆن ئەگەر ساواشتی بۆن خۆشی لی نزیک بکەن وە دەلین
 بە بۆن دەکەوی، خونچەیش بۆ زەردە خەنە ی لیتی تۆ بوو ئەو هەندە گریا پشکووت و دەمی
 کرایه وە و بوو بە گول و سیس بوو و تۆوی داوهریه زەوی... بە هۆی بۆنی خۆشی خەت و
 خالی تۆیشە وە بوو وەنەوشە بە بۆن کەوت و ملی شکا. مەبەست لە مل شکانی وەنەوشە
 ئەو تە کە هەمیشە لار دەبیته وە و قنچ راناو هەستی.

«تیباق» یکی ناسک لە نیوان «خەندە ی لەب» و «گریانی غونچە» دا هە یە کە لە «تۆو
 تکان» کە یە وە دیاری دەدا.

(۵) فەرەس: ماین. پەرۆشی: ئارەزووی بەتین.

واتە: کابرایه کی بەهرەمەندی هەزار و پی دەسەلات سەیری کابرایه کی پۆشته و پەرداخ
 نەفامی کرد و بەراوردی حالی خۆی لە گەل حالی ئەو کرد، کەوا دنیا بەم جوهریه ئینسانی
 بەهرەمەند و بە قابیلەتی تیدا لاته و بنیادهمی نەفام و نەزانیشت داراو دەولەمەندە و لە ئەنجامی

غونچه ده می له باسی ده می تۆوه دا، سه با
 مشتیکی دا له ده می، ده م قسه ی زلی شکا (٦)
 یه عقووب وهش که «مه حوی» یه، چاویشه داری هیجر
 چاوی به گهردی راهی به شیرت گلی شکا (٧)

﴿

ئهو بهراورددها قسه یه کی جوانی کرد، وتی ماده م پۆشاکی جوان و باش بۆ که سانی وهك ئه م
 کابرایه بی، شتی چاکه ماینی ره سه ن به ره سه نی خۆی بنازی و زینی جوانی نه وی.
 هه رچه ند مه حوی خۆی له به یته که دا ئه وه ی نه وه توه، به لام له بهراورد کردنی رووت و
 پۆشته که وه به یهك و له باس کردنی ماینی بی زینه وه دیاره و یستویه تی کابرا پۆشته که ش
 بشو به ینی به گوێریژی کورتان لی کراو.

(٦) واته: خونچه ده یوست باسی ده می بۆن خووشی تۆ بکاو چاو له تۆ بکاو خۆی وهك تۆ به
 جوان و بۆن خوش بداته قه لهم. بای به یان مشتته کۆله یه کی دا به ده میداو ده می قسه ی زل
 کردنی شکاند و کردی به گول...

مه به ستی مه حوی ئه وه یه بلتی: پشکووتنی خونچه و به گول بوونی، هی نه وه یه نیازی
 لاسایی کردنه وه ی تۆی بووه، بای به یان مشتته کۆله یه کی داوه به ده میداو پشکواندویه تی و
 دیاره ئه نجامه که شی ئه وه یه پاش چهند رۆژ سیس بی و به وری و هه ر تۆ بیمیته وه له مه یانا...
 (٧) یه عقووب: هه زره تی یه عقووب پیغه مبه ر که له تاو دووری یووسفی کورپی چاوی کویر
 بوو و که کراسه که ی یوسفیان بۆ هیئا، هیئای به چاویداو چاوی روشن بووه وه. وهش:
 پاشگریکه له زمانی فارسیدا به مه عنا وهك و ئاسا. به شیر: ئه وه ی موژده دیتی.

واته: مه حوی له تاو دهردی دووری تۆ تووشی چاویشه بووه، وهك یه عقووب که له تاو
 دووری یووسفی کورپی کویر بووبوو. به لام وا به تۆزی رینگات که موژده ی هانتی بۆ هیئا گلی
 چاوی شکا، وهك چۆن یه عقووب که کراسه که ی یوسفیان بۆ هیئاو موژده ی سه لامه تی
 ئه ویان بی گه یاند چاوی چاک بووه وه.

و شه ی «به شیر» ئیشاره ته بۆ ئایه تی: ﴿فَلَمَّا أَنْ جَاءَهُ الْبَشِيرُ﴾ واته: کاتی که موژده هیته ر هاته
 لای یه عقووب... تاد، که کاره ساتی بردن و خسته نه چال و فروشتنی هه زره تی یوسف
 ده گیریته وه...

- ٨ -

گهردی ریی ههستاوه جیی داوا ده کا

بهخته! مائی چاوی کئی ئاوا ده کا! (١)

وهرده گپړی روو که سوجدە ی بهر ده بهم

هه ی ده لی: که ی نوژی روژاوا ده کا (٢)

چاوه، جیی ئه شوخه بی، وتم و وتی:

ئهم مه لا شیخه قسه ی بیجا ده کا (٣)

- ٨ -

(١) واته: یار ههستاوه که وتوو ته ری و تۆزی رینگای بهرز بووه ته وه، جیی ده وئ لئی بنیشی. ده سا ئه ی بهخت! ئاخۆ یار روو بکاته کئی و جه واهیر سورمه ی تۆزی بهری پنی له چاوی کئی بنیشی و مائی چاوی کئی ئاوه دان بکاته وه...

ده شگونجی «بهخته مائی» به وشه یه کی موره ککه به دابنری و به مه عنای مائی بهختیار بی. واته: ئاخۆ ئه و تۆزه مائی بهختیاری چاوی کئی ئاوه دان بکاته وه و لئی بنیشی و بیکا به ماوا ی خۆی! (٢) واته: که چاوم به ناو چاوی یار ده که وئ سوجدە ی بۆ ده بهم. که چی ئه و ئه وه نده لیم لالوته رووم لی وهرده گپړی و به و روو وهر گپړانه ئه وه نده خه فته بارم ده کا بهر چاوم تاریک ده بی، یا قزی رهشی دهرده که وئ و دنیا ده بی به تاریکه شه و، که چی گالته شم پی ده کا، ده لی سهیری ئهم کابرایه که ن ده و نوژی روژاوا ی دوا خستوه بۆ ئیستا که دنیا به ته وای تاریک بووه و ئیستا نوژی مه غریب ده کا که ده بوو زووتر بیکردایه. مه بهست له نوژه که سوجدە بردنه که یه که ئه و بر دیه بهر رووی یار.

(٣) واته: وتم هه چاوم شک ده بهم بۆ ئه وه بشی بی به جیی ئه و شوخه. که چی ئه و وتی: سهیری ئهم مه لا شیخه بکه ن قسه ی چهند بیجا و ناشیرین ده کا، که ده بوو و نه بوایه، چونکه ههم مه لایشه و ههم شیخیشه... من چۆن رازی ده بم به وه که له ناو چاوی ئه ودا جی بگرم... من جیی بهر زتر و شایان ترم ده وئ.

ده شگونجی مه عنای نیوه بهیتی یه که م وایی که و: به چاوم وت: یاخوا بهخت یار بی و بی به جیگه ی یار. بهم مه عنایه بهیته که په یه ندییه کی به بهیتی یه که مه وه ده بی که وای گه یاند یار که وتوو ته ری و تۆزی بهر پی دهرکه وتوو.

له تیوان (جیی... بی) و (بی جا) دا جوړه تیبا قنکی جوان هه یه.

کوشتە ی ئەو چاوه‌م له‌ جه‌معی کوشتە‌گان
 خەنجەری موژگانی، من «مینها» دە‌کا (٤)
 دا به‌ یه‌ کبارة به‌ بادا عومری خەلق
 دئی به‌ با‌ کاکۆله‌‌که‌ی تا تا ده‌‌کا (٥)
 چاوه‌‌که‌ی به‌‌یده‌ستی مه‌ستیشه، که‌چی
 هەر به‌ له‌‌حزئی فیتنه‌یی به‌‌رپا ده‌‌کا (٦)
 ئەو که‌ دل دوو قە‌د ده‌‌کا شیر ی برۆی
 ئیکه‌ خەنجەر بۆ به‌‌قە‌د خۆیا ده‌‌کا! (٧)

(٤) کوشتە‌گان: کوژراوان. موژگان: برژانگ. «مینها»: ئیستیسنه‌، جوئی کردنه‌وه‌.
 واته‌: له‌ ریزی کوژراوانی عیشقی چاوی یاردا منیش یه‌‌کیکم له‌و کوژراوانه‌. که‌چی
 خەنجەری برژانگی چاوی یار به‌‌ر‌به‌ به‌ من نابزوئی، واته‌ چاوی یار توژی بۆم ناروانی و به‌و بۆ
 نه‌‌روانین و به‌‌کار نه‌‌هینانی برژانگانه‌ من له‌ ریزی کوژراوه‌‌کان جیا ده‌‌کاته‌وه‌.
 (٥) دا: تا. یه‌ کبارة: به‌ یه‌‌کجاری. تا تا: تال تال.
 واته‌: یار دئی تال تالی مووی قژ و زولفی ده‌‌دا به‌ با، تا به‌ ته‌‌ماشای ئەو دیمه‌ نه‌ جوانه‌
 عومری خەلک بدا به‌ با. یا له‌ به‌ر ئەوه‌ که‌ دلی عاشقان به‌‌سراوه‌ به‌ مووی قژ و زولفی ئەوه‌وه‌، که‌
 ئەو مووانه‌ تال تال کران دلی عاشقه‌‌کان داده‌‌که‌وئی و عومریان ده‌‌درئ به‌ با و ده‌‌مرن.
 له‌‌نیوان «با» و «تا تا» دا له‌‌رووه‌وه‌ که‌ دوو پیتی «ئەلف» و «بی» ن، ته‌‌ناسوب و به‌و پێه‌ که‌
 «بادان» و «تال تال کردن» دژی یه‌‌کن تیباق هه‌‌یه‌. له‌‌نیوان «دا» و هه‌‌ردوو «با» و «تا»‌کانی «تا
 تا»‌یشدا جیناسی لایق هه‌‌یه‌.
 (٦) به‌‌یده‌ست: ده‌‌سته‌مۆ. له‌‌حز: لاچاو.
 واته‌: چاوی ده‌‌سته‌مۆی یار مه‌‌ستیشه. بۆیه‌ ده‌‌بوو هیچ ده‌‌سه‌‌لاتی نه‌‌بوایه‌ و هه‌‌یچی پئی
 نه‌‌کرایه‌. که‌‌چی له‌‌گه‌‌ل ئەوه‌‌شدا به‌‌ته‌‌نها لا‌کردنه‌وه‌یه‌‌کی ئا‌زاوه‌یه‌‌کی گه‌‌وره‌ ده‌‌نێته‌وه‌.
 (٧) ئیکه‌: ئیتر.
 واته‌: یار که‌ به‌ شیر ی برۆی دلی دلداران ده‌‌کا به‌ دوو که‌‌رت‌ه‌وه‌، ئیتر خەنجەری بۆ‌چیه‌ و
 بۆ‌چی ده‌‌یکا به‌‌قە‌دی خۆیدا!

زامی دَل وێران و مال ئاوا تەبیب
مالی وێرانم کە مال ئاوا دەکا^(١)
تورکی چاوی مەستی «مەحوی» مۆژدە بێ
وا کە بابی جەرگ و دَل داوا دەکا^(٢)

- ٩ -

وەك بولبول ئەو دَلە بە گۆلی روو کە روو دەکا
پەروانە یە زیارەتی شەمع ئارەزوو دەکا^(١)
من وەسلێ ئەو بەرابەری جەننەت دەگرم و ئەو...
دۆزەخ بە ئاهی سینەیی من روو بە روو دەکا^(٢)

(٨) واتە: من زامی دَل وێرانە و پزیشکە کە شەم کە یارمە بۆ خۆی مال ئاوا دانە و خەفەتی
هیچی نیە و مەبەستی نیە من چیم بەسەر دێ. بۆیە ئەوەتە مال ئاوا دەکا و دەپروا بە جیم
دێلێ... ئەو مال وێران خۆم.
(٩) تورکی چاوی: چاوی تورکی... لە ئەدەبی کۆندا کینایە یە لە چاوی جوان، چونکە چاوی
تورکان زۆر جوانە.

واتە: مەحویا! مۆژدە بێ و چاوی جوانی یار داوا کە بابی جەرگ و دَل دەکا بۆ مەزە
شەرابی مەستی خۆی، ئێتر بەو زامی دَل تێمار دەبی و دەردی دەروونت چار دەکری.

- ٩ -

(١) واتە: دَل کە وەك بولبول بە نالە و سۆزەو روو دەکا تە گۆلی رووی یار، لەبەر ئەوەیە کە
رووی یار وەك مۆم وایە و ئەمیش وەك پەروانە و دەیهوێ بە دەوریا بگەرێ تا دەسووتێ.
(٢) واتە: من ئەوەندە بە پەرۆشم بۆ گەشتن بەو، دەلێم ئەگەر پێی بگەم ئێتر بەهەشتم ناوێ.
کەچی ئەو ئەوەندە بێ وەفایە، ئەوەندە خۆم لێ دوور دەگرێ ئاهی سینەم وەك دۆزەخ تاو
بسیێ و هەناسە ی گەرمی سینەم لێ دەکا بە ئاگری دۆزەخ.

ریشیکی پان و تووکی بنا گوئی درێژو لوول
 سوئی له دینی لاده به دیمه ن له جوو ده كا (٣)
 گهر عاشقی له خوونی جگهر قوم ده، دم مه ده
 مه ی خواره، خام كاره هه تا هاو و هوو ده كا (٤)
 دنیا به حيله مه یلی به ئه بنای ئه گهر ببی
 ئه «دایه رێژبار» به فرزه ندی شوو ده كا (٥)

(٣) مه حوی له م به ته دا، وهك له زۆر به یی تریشیدا، ئاور ده داته وه به لای ئه و به دیمه ن ئه هلی مه عناو به پاستی بی ناوكانه دا كه وا له بهر ئه وه ی خۆیان له به هه شتی دلداری راسته قینه بی به شن، چاو لیگه ری و دیمه ن كاریه كه یان ه یچ دادیان ناداو راستیه كه یان ناگۆرێ. پێیان ده لێ: ئه مانه دیمه نیان نیشانه ی ده روونیانه. به ریشی پان و تووکی درێژو لوولی بنا گوئیانا - دوور له دینه كه یان - له جووله كه ده چن. بۆیه دیمه ن كاریه كه یان نایانگه به ئیته مه به ست و ئه نجامیكیان لێوه ده سگیر نابێ.

(٤) دم: هه ناسه. مه ی خوار: مه ی خۆر. خام كار: ساویلکه و نه زان و تازه كار.

مه حوی له م به ته دا زۆر قوول پێ داده گرێ و به ده ربای عیشقدا رۆ ده چی. ده یه وێ عاشق نهك ته نها به به زام و ده ردی خۆی رازی بی و به س، به لكوو ده بی ناله و هاواریشی لێوه نه یه ت. ده لێ: تۆ ئه گهر عاشقی راسته قینه ی قوم بده له خوینی جگه ری خۆت و ببخۆره وه و هه ناسه مه ده تا ته واوی ده كه یه ت و ناله ت لی نه یه ت، چونكه مه سستی راسته قینه كه سیكه ئه وه نده سه رخۆش بی له هۆشی خۆی بچی، ئه گینا به نه فام و ساویلکه داده نرێ.

(٥) ئه بنا: «أبناء»، كوران. دایه رێژبار: دایه رێژوار، ناوی ئافره تیكه له فۆلكلۆر و میژووی تا قمی ئایینی «كاكه یی» یا «ئه هلی حه ق» دا، وهك «سولتانی ساق» = سولتان ئیسه قاق و «سه ید برا» و «باوه یادگار» جیگایه کی تایبه تی هه یه. له ناو موسولمانانی ئه و ناوچانه دا كه كاكه ییه كانیان تیا ده ژین. وا مه شهووره وه ختی خۆی خێلی كاكه یی ته فرو توونا كراون و كه سیان لی ده رنه چوو، ئافره تیکی دوو گیان نه بی كه ناوی «دایه رێژوار» بووه، له شوینی ئاوابی «هاوار» ی ئیستادا خۆی په نا ده دا تا مناله كه ی لی ده بیته وه. مناله كه ی كورپ ده بی، به خیری ده كاو پێی ده گه یه نی. كه گه وره ده بی خۆی شووی پێ ده كاو وه چه یان لی ده كه و ته وه

ئەشکەوتی بایە کە دەمی واعیز کە دیتە وە عز
و هفتی سکوتی نه قشی سمیلی له قوو ده کا (۶)

دا عە کسێ جیلوه دەر نه کهوێ، نه ک له چاکیه
ئەو شوخه چاکێ سینه یی «مه حوی» رفوو ده کا (۷)

﴿

و دیسانه وه خێله که یان زیندوو دیته وه. هەر چۆن بێ، راست و درۆیی ئەم رازە لای ئێمە
ناشکرا نیه. زۆریش رێی تی ده چۆ ده ست هه لبه ست بێ و له ئەنجامی ناکۆکی بیری
کا که ییه کان و موسولمانه سونیه کاندا دروست کرابێ! کا که ییش تاقمیکن له تاقمه کانێ
موسولمانان، له کوردستانی عێراقدا له ناوچه ی تاوغ «دافووق» و له دێی «هاوار» ی سەر به
«هه له بجه» ده ژین.

واته: هەرگیز به دنیا پشت ئەستور مەبه و ده ست له دلدارێ خۆت هه ل مەگره، چونکه
ئەگەر جاروبارێش واری بکهوێ دنیا لا به لای ئینساندا بکاته وه، لا کردنه وه که ی به فرو قیل
ده بێ و لا کردنه وه که ی ناپه سەند و نادروست ده بێ، وه ک شوو کردنه که ی «دایه رێزوار» به
کۆرپه که ی.

بێ (ن): ده بوو، به لام به پنی ئەم نوسخه یه شهرت و جه زا که ناکه ونه یه ک.

(۶) واعیز: ئامۆژگاری کەر. وه عز: ئامۆژگاری. سکوت: بێ ده نگێ. قوو: په له وه رنکه مل و
گه ردنیکێ درێژی هه یه و مه له وانی ده کا! په رنکی نهرم و جوانی رهش و سپی هه یه نانیشته
سەر یه ک.

واته: گوێ مه دهره په ند و ئامۆژگاری واعیزی زۆر بلێ... قسه کانێ چونکه له باوه رو دلۆ
ده روونیکێ پاکه وه دەرناچن، که لکی هه چیان پێه نیه و که دم ده کاته وه بۆ په ند دادانی خه لک
ئەوه نده زۆر ده دوێ، ده می ده لێی ئەشکەوتی پر له بایه و که بێده نگیش ده بێ دم و سمیلی له
سەر و که لله ی ته یری قوو ده کا.

(۷) دا: تا، بۆ ئەوه ی. چاک «ی دووه م»: له ت، توێ توێ. رفوو: پینه.

واته: له چاکێ خۆی نیه یار که دیت سینه ی له ت کراوم ده دوور یته وه. بۆیه ی ده دوور یته وه
چونکه و نه ی خۆی تیا به و ئەگەر نه یدوور یته وه و نه که ی دهر ده که وێ و ناشیه وێ دهر که وێ.

- ١٠ -

دهوری هەر چاویکی ئەمڕۆ داوه سەد فەوجی بەلا
 دین و دڵ یەغما دەکەن، چاری کەن ئەی شیخ و مەلا (١)
 وەسیەتی مەجنوونە: هەرکەس دەردی دنیا عارە بۆی
 خۆ بکا وەک من بە دەردی عیشقی یاری موبتەلا (٢)
 کۆتری دڵ، چەنگولی بازی قەزا یەعنی موژە
 دی، بە زوڵفی چوو پەنا با، کەوتە نیو داوی بەلا (٣)

- ١٠ -

ئەم پارچە شیعەر، چ لە دەستووسەکانی بەر دەستمانداو چ لە نوسخە چاپە کەشدا، بە پیتی
 ریزی تێپەکانی ئەلف و بی بۆ «لامەلفەلا» دانراوە کە لە پێش «ی» وە دێ. دیارە مەحویش، وەک
 شاعیرەکانی تری سەردەم و پێش خۆی و یستووێه بۆ هەر پیتیک پارچە شیعەری هەبێ. بەلام
 لەبەر ئەوە کە لە راستیدا پیتیک نە ناوی «لامەلفەلا» بێ، ئێمە گێڕامانەووە جینگای راستەقینەی
 خۆی لە پیتی «ئەلف» دا کە ئێرەیه.

مەحوئ ئەم پارچە شیعەری بەبۆنەی کۆچی دوایی سەردەستە شاعیرانی عیشق
 دۆستی کورد «مەولهوی» یەو و توو.
 (١) یەغما: تالان.

واتە: چاوەکانی یار ئەوەندە فیتە گێڕو ئاشووبابوین، هەر یەکیکیان سەد فەوج بەلای بە
 دەوردایە، دین و دڵی دلداران بە تالان دەبەن، دەسا شیخ و مەلاینە خۆتان و غیرەتان،
 چارەیهکی بۆ بدۆزنەو.

(٢) واتە: مەجنوون کە سەردەستە عاشقانه رای سپاردوووە کەواکێ دەردی دنیای پێ عارە
 و نایەوێ گرفتاری ببێ و بکەوتە داویەو، یا وەک ئەو رێگای عیشق بگێرێتە بەر و خۆی
 گرفتاری دەردی عیشقی یاری بکا، چونکە تەنھا لە رێگای دلداریەووە بنیادەم ئازادی
 راستەقینەی خۆی دەستینێتەو و لە داوی دنیاو دنیاپەرستی دەرباز دەبێ.
 عارە بۆی (ن): بارە لێی.

(٣) چەنگول: چنگ.

وەقتی نوێژی سەر جەنازە ی بۆ شەهیدی عیشق دۆست
 مەوج ئەدا ئەم ئاسمانانە لە دەنگی «الصلّا» (٤)
 تانەبووری تۆ لە سەر، رێ ناخە یە مەیدانی عیشق
 سەر لە پیچی پی دەبی لەم رێگە دانیی «اؤلا» (٥)
 تورکی من کوشتارخانە ی عاشقانی دی، وتی:
 من «برنجی بر یزید»، ئیتر «ایکنجی کربلا» (٦)
 «مەحوی» ئەمشەو ئەو پەری شیوە ی لە خەو دیبی، دەبی
 بۆیە ئەمڕۆ «مەولەوی» کەوتۆتە حالی حەلەولا (٧)

﴿﴾

واتە: کۆتری بەسە زمانی دڵ، چنگی بازی قەزاو قەدەری دی کە برژانگی یارە، لە ترسا
 چوو پەنای بە زولفی برد خۆی تیا حەشار بدا، کەچی لەویش کەوتە داوی بەلای زولفیەو.
 (٤) «الصلّا»: «الصلّا»، وەرن بۆ نوێژ.

واتە: لە کاتی نوێژی شەهیدی عیشق دۆستدا کە مەولەوییە، ئەم ئاسمانانە هەموو دەنگ
 دەدەنەو لە بانگەوازی بانگ کردنی فریشتەکان بۆ کردنی نوێژی جەنازە.

ئەم بەیتە ئیشارەتە بەو حەدیسە کە دەگیرێتەو: جارێکیان یەکی لە ئەسحابەکانی پیغمبەر
 (دروودی خۆی لی بی) شەهید کرابوو، پیغمبەر (دخ) فەرمووی: نوێژی لەسەر مەکەن
 چونکە شەهید لەلایەن فریشتەکانی ئاسمانەو نوێژی لەسەر دەکری.

(٥) واتە: ئەو کەسە ی رێگای دلداری بگرێتە بەر، دەبی دەسبەرداری گیانی خۆی بی...
 دەبی بەرلەوێ هەنگاو هەلبیشتەو دەست لە گیانی خۆی داشوا؛ چونکە ئەم رێگایە بە
 «سەر» تە ی دەکری ئەک بە «پی»...

(٦) واتە: کە یار کوشتارخانە ی دلداریەکانی خۆی دی، وتی: من بەزیدی یە کەم و ئەم
 شوێنەش کەربەلای دوو هەمە.

ئەم بەیتە ئیشارەتە بۆ کارەساتی کوشتنی حوسەینی کورپی عەلی کورپی ئەبوتالب و
 ھاوڕێکانی لە دەشتی کەربەلا، لەسەر دەستی لەشکری یەزیدی کورپی موعاویەدا.

(٧) واتە: مەحویا، رەنگ بی ئەمشەو «مەولەوی» عەنەر خاتوونی پەری شیوە ی یار و ژن و

﴿﴾

- ١١ -

دهم و زاری تیا مایته وه رهنگاری ریق ئه ماما
پیاڵیکی عه قیقه، پر له بادیکی عه قیق ئه ماما^(١)

﴿

خۆشه وستی خۆی له خه ودا دیبێ، وا ئه مرۆ که وتوو ته حالی حه له وه لاو خه ریکه ده مرئ «و مرد»، تا بر وا خۆی پێ بگه به نێ و له رینگای عیشقیدا شه هید بێ. ده شگونجی مه عنای به یته که والێ بده ینه وه بلێن واته: ده بێ ئه مشه و مه حوی یاری پهری شیوه ی خۆی له خه ودا دیبێ، بۆیه ئه مرۆ وه که ده رویشی تاقمی «مه وله وی» که یه کێکن له تاقمه کانی ئه هلی ته سه ووف حالی لی هاتوو وه که وتوو ته حه له وه لا کردن. ئه مه عنایه ته نها له حالیکدا ده ست ده دا که په یوه ندی به یته که مان به تیکرای پارچه شیعه که وه مه به ست نه بێ. رسته ی «ئه مرۆ مه وله وی که وتۆته حالی حه له وه لا» له نیوه ی دووه می ئه م به یته دا، به حورووفی ئه بجه د و به پێی شیوه ی نووسینی فارسی ئامیزی جارانی کوردی، واته به م جهۆره: «امر و مولوی کوتوته حالی حولا» ده کاته ١٣٠٠، که ئه وه ش به سالی کۆچی، سالی کۆچی دوایی مه وله وی به که به رابه ری «١٨٨٢ - ١٨٨٣ ی - ز» یه.

- ١١ -

(١) ریق: تف. بادیکی: باده به کی. عه قیق: جهۆره مووروویه که له هه مووره نگیکی هه یه، به لام گران به هاتریان سووره. به کوردی پێی ده لێن: ئاقیق. واته: ده می هه ر دلدارێ رهنگاری ته پرای ده می یاری تیا مایته وه، وه که پیاڵه یه کی له ئاقیق دروست کراو وایه که شه رایکی سووری ئاقیق رهنگی تیا بێ. رووی ئه م شوبه اندنه ئه وه یه ته پرای ناوده می یار ئه وه نده خۆش و سه رخۆش که ره، له گه ل ماچ و مژینی ده مدا بچیه ناو ده می هه ر دلداریکه وه، له بهر ئه وه که له ده می یاره وه هاتوو، ده می دلداره که ش ده کا به پیاڵه یه کی شه راب که له ئاقیق دروست کرابێ و پێی له شه رابی ئاقیق رهنگ.

«ئه ماما» ی یه که م له دارشته وه ی به یته که دا به په خشان ده بێ به سه ره تای رسته و «ئه ماما» ی دووه می ش ده که وێته پێش «پر له بادیکی...» یه وه.

له پر ئه و چاوه هه لده پر ئت و جه رگی عاله می ده بری
 نیه، هه ر به رقه غه مزه ی دڵ شکافی، بی به ریق ئه ممان (٢)
 له فیرقه ی خاکسارانسی مه حه بیته بفرکه یه ک یه ک
 به دیمه ن یه ک نه فەر، دامه ن به لیوی سه د فه ریق ئه ممان (٣)
 به پیچی خواروخیچ ئیما ده کا پیری ته ریقته: بی
 حه قیقته پیره زاهید پیره، گوم کردوو ته ریق ئه ممان (٤)

(٢) به رق: برووسکه ی ئاسمان. غه مزه: چاوه هه لته کاندن. دڵ شکاف: دڵ له ت که ر. به ریق: تیشک.

واته: یار له پر چاوه هه لده بری و به تیری نیگای جگه ری کۆمه لی دلداران له ت ده کا. له مه وه ده رده که وئ که و سهرنجی دڵ له ت که ری یار برووسکه ی ئاسمان نه بی چی تر نیه، هه ر ئه وه نده یه وه ک ئه و تیشک ناداته وه.

(٣) خاکسار: ئه وه ی له ناو خاک و خۆلدا بتلیته وه و خۆی خۆلایو بکا. فه ریق: تا قم، کۆمه له. واته: به دڵ بیر له کۆمه لی ئه و دلداران به که ره وه که و له خاکی خۆلی خۆشه و ستیدا ده تلیته وه. ئه مانه هه رکامیان بگری به دیمه ن ئاقه که سیکه، به لام داوینیان به لیوی سه د پیاوی گه وره یا سه د تا قمه خه لکه وه یه. مه به ستی له وه یه هه رکامیان بگری پایه ی ئه وه نده بلنده چه ند که س به لیو داوینی ماچ ده کا.

(٤) ئیما: ئیشاره ت. ته ریقته: ریگای سۆفیای بۆ خواناسی. ته ریق: ریگا.

واته: پیری ته ریقته که به دیمه ن خۆی به خواناس ده خاته به رچاوه، وه ک ئافره تیکی ناشیرین که بیه وئ به شه ده ی لار دلی دلداران فریو بدا ئیشاره تمان بۆ ده کاو بانگمان ده کا بۆلای خۆی که و بچین ته ریقته له سه ر ده ستیدا وه ربگرین. به لی، راسته ئه م پیره زاهیده پیره، به لام پیری ته ریقته نیه، ته ریق و ریگای ته ریقته ی ون کردوو. بۆیه دیمه نه که شی که خۆی به زاهید و ده ست له دنیا داشۆردوو پیشان ده دا نه یکردوو به زاهید و ده ست له دنیا داشۆردوو راسته قینه، وه ک چۆن ئافره تیکی پیری ناشیرین شه ده یه کی لار بنیته سه ری و ئیشاره ت بۆ خه لک بکا، به و شه ده ی لار و ئیشاره ت کردنه ی نابی به شوخیکی نازدار.

ئه م به یته یه کیکه له شابه یته کانی مه حوی و پتر له یه ک ته شبیه و ئیستیعاره و ورده کاری

چەراکردن لە باغی حوسنیا، مەنزوریه چاوم کە دەگری ریشی... لە بەحرایه غەریق ئەمما^(٥)

﴿

تێدایه. خواستنی پێچی خوار که مایه نازداری و ئافره تانی شوخه، بۆ سه و میزه ری
شیخێک که بۆ ئەو دەبی به جێو سه ره پای ئەوه هاو جووت کردنی له گه ل «خێج» که به
یه کجاری به دناوی ده کا... هه ره ها رووت کردنه وه ی پیری ته ریه ت له هه مو مایه یه کی
شکۆی که ته ریه ته که یه تی و هێشتنه وه ی ته نها سیفه تی پیری بۆی که ده یکا به قه واره یه کی بی
تواناو ده سه لات...

شوبه اندنی شیخیش به پیره ژنیکی عه یاری خو به ساخته جوان کردو، که هه مو
مه به ستیکی هه ر فیه وانی خه لک بی... ئەمانه هه مو نیشانه ی بلندی ئەم به یته و قول ئەو
توانجه ن که مه حوی ده یگرته ئەو که رته شیخه. له هه مان کاتیشدا نیشانه ی ناگری هه رگیز
خامۆش نه بووی شوێشی ناو ده روونی مه حوین له رووی ئەوانه دا که له ژیر په رده ی ئایینه وه
بازرگانیا ن به راستیه وه کردوه.

خوالی خوش بوو، مه لا ئەسه دی مه حوی نیوه ی دووه می ئەم به یته ی به م جوړه راست
کردوه ته وه:

حه قیه ت پیره زا هید، پیره که م کردی ته ریه ئەمما

واته: ته ریه یی کردوه.

(٥) چەراکردن: له وه راندن. مه نزوور: مه به ست. غه ریه: خنکاو.

نوسخه ی ئەم پارچه شیعره به خه تی مه حوی خو ی نه ماوه. له وانه یه هه ر خویشی به
ده سه نقه ست جیه ی وشه نادیاره که ی نیوه به یته ی دووه می به بۆشی هێشتیه وه. له نوسخه
ده سنو سه که ی ره حمه تی شیخ عومه ری کورپی مه حوی و باوکی شیخ موحه ممه دی
کو که ره وه ی شیعره کان و له ده سنو سه کانی تریشدا ئەو جیه گایه هه روا چۆله، به لام هه رچۆن
بی مه عنا ی تیکرای بی به یته که دیاره.

واته: چاوم ئامانجیکی به رزی هیه که ئەوه ته له باغی جوانی یار بله وه پێ، به لام که
ده ست به ریشی... وه ده گری و ده یه وێ له و ریه گایه وه بگاته ئامانجی خو ی، له به ر ئەوه یه که
ناچاره وه له ناو ئاو دامابی و خه ریک بی بخنکی. مه سه له یه کی مه شه وریش هیه که ئەلێ:
«الْعَرِيقُ يَتَسَبَّبُ بِكُلِّ حَشِيشٍ» واته: ئەوه ی خه ریک بی بخنکی هه ر پل و پووشیکی ده سگیر بی

دەمی بوو یار و هەمدەم بوو لە گەڵ دڵ سەبر و هۆش ئاخەر
لەبەر بێ تابیی، ئەو تەشریفی برد و بێ رەفیق ئەمما^(٦)
بلاوی کرد و رووسی کۆمەڵەی یاران و ئەهلی دڵ
لە شوومی بەختە «مەحوی» ماوه، بێ یار و رەفیق ئەمما^(٧)

- ١٢ -

بوومه خاکی سەری ریی، پێیهکی تا پیمانا
وتی: سەد دەفعە بخۆ ئەو حەریکهی بێ مانا^(١)
تەلەبی رەحم و مرووەت لە دڵی ئەهلی زەمان
تەلەبی ئاوی حەیاتە لە سەرەبستانا^(٢)

﴿

دەستی پێوه دەگرێ، ئەگینا ریشی.... شایانی ئەو نە کەس دەستی پێوه بگرێ و لە پووشیک
زیاتر بۆ مروی لە ئاوداگیر خواردوو کەلکی نیه.
(٦) واتە: ماوه یەک بوو دڵم هاودەمی سەبرکردن و ئازامی و لە هۆشی خۆ نەچوون بوو و بە
هۆی ئەو هاودەمەوه دەیتوانی کەمێک ئۆقرە بگرێ. وا ئەو هاودەمەشی سەرەوتی نەماو رووی
و باری کرد و دڵیش بێ هاودەم مایهوه.
(٧) واتە: کۆمەڵەی یاران و خاوەن دڵان هەموو مردن. منیش کە ماوم و نەپۆشتووم، مانە کەم
نیشانە ی کلۆلی و بەدبەختیم، ئەگینا ئەگەر بەختیار دەبووم وەک ئەوان دەپۆشتم.

- ١٢ -

(١) واتە: تابه تەواوی خۆم لە بەردەستی یاردا زەلیل نەکرد لایەکی لێ نەکردمەوه و تانەبووم
بە خاکی بەری پێی و لەسەر رێیدا نەکەوتم پێیهکی پیا نەنام... ئەوسا کە بەسەرماندا هات و
کوتمایهوه گوتی: دە بخۆ، دەی ئەو دەردت بێ ئەو بزیوی جەم و جووڵ کەری نەفام...
مەبەستی لە کەمتەرخەمی دۆست و گۆی نەدانیهتی بەو هەموو دەردانە ی کە تووشی دڵدار
دێن لە پێناوی ئەودا.
(٢) سەرەبستان: ولاتی سەرەب، ئەو شوێنە ی لە دورەوه وادێتە پێش چاو کەوا ئاوی تێدا بێ،

﴿

قاتی پیاوه له‌سه‌ر ئه‌م ئه‌رزه - ده‌بینی مه‌نسور
 به‌سه‌ری داره‌وه - «ذوالنّون»ه له‌بن زیندانا (٣)
 له‌قسیکی له‌بی پشکووتوو شۆری دوو جیهان
 قسه‌یه‌ک سه‌د له‌کی مانا له‌لکی دامانا (٤)
 قسه‌می گوینی به‌چاوی به‌چه‌دا پیری موغان
 که‌له‌مه‌ولا نه‌بیی و ه‌عز و قسه‌ی مه‌ولانا (٥)

﴿﴾

که‌چی که‌ده‌گه‌یه‌لای، ده‌رده‌که‌وئ که‌وا به‌رده‌رئّه‌ تیشکی خۆر لئی ده‌داو ده‌بریسکیته‌وه.
 واته: وه‌ک چۆن ئاوی عاده‌تی خواردنه‌وه، چ جایی ئاوی زیان، له‌سه‌رابستاندا ده‌ست
 ناکه‌وئ، داوای به‌زه‌یی و ته‌مای پیاوه‌تیش له‌ئه‌هلی ئه‌م چه‌رخه‌بووه به‌خه‌یالێکی به‌تال و
 هیوایه‌کی بی بنه‌رته‌.

(٣) مه‌نسور: مه‌نسوری چه‌للای که‌له‌سه‌ر ئیددبعای «أنا الحق» کردن، کردیان به‌دارا.
 «ذالّنون»: چه‌زهره‌تی یونس که‌ماسیه‌کی گه‌وره‌قووتی داو چه‌وت رۆژ له‌ناو سکیدا مایه‌وه، تا
 پاشان به‌خواستی خوا له‌قهراغ ئاوێکدا هه‌لی هێنایه‌وه.

واته: پیاوئ پیاو بی نه‌ماوه له‌سه‌ر زه‌ویداو دنیای دوون جیگه‌ی مرۆی مه‌ردو به‌هیممه‌تی
 تیدا نابێته‌وه. بۆیه‌وا مه‌نسوری چه‌للای ده‌کړئ به‌دارا پێی له‌زه‌وی ده‌بریی و یونس
 پێغه‌مبه‌ر ده‌که‌وئته‌ زیندانی سکی ماسی بنی ده‌ریاوه و که‌سیان له‌سه‌ر رووی زه‌وی ناژین...
 (٤) شۆر: هه‌راو جه‌نجال. له‌ک: سه‌د هه‌زار، وشه‌یه‌کی هیندییه. لک: چمک. دامان: داوێن.

واته: شۆر و جه‌نجال هه‌ردوو دنیا له‌گفتیکی لێوی ئه‌وه‌وه‌ په‌یدا ده‌بی و هه‌ر قسه‌یه‌کی
 سه‌د هه‌زار مه‌عنا له‌چمکی داوێنه‌یدا شارداراوه‌ته‌وه.

(٥) به‌چه: به‌چه‌کی پیری موغان. له‌ئه‌ده‌بی کۆندا ره‌مزی یاره. پیری موغان: پیری سه‌رگه‌وره‌ی
 موغه‌کان. موغ پێشه‌وا ی ئایینی زه‌رده‌شتیانه. مه‌ولانا: له‌زمانی عه‌ره‌بدا واته‌گه‌وره‌مان. به
 پیری ته‌ریقته‌ ده‌وترئ. دووریش نه‌ ئیشارته‌ بی بۆ «مه‌ولانا خالیدی نه‌قشه‌ندی».

واته: پیری موغان گه‌رچه‌کی سوێند دام به‌چاوی به‌چه‌موغ، که‌له‌مه‌ولا په‌ند و ئاموژگاری
 پیری ته‌ریقته‌ نه‌بیی و قسه‌ی ئه‌وی به‌گوێدا نه‌چی و هه‌ر له‌مه‌یخانه‌دا به‌سه‌ر به‌ری.

تۆوی سەر خستووێ بن خاکه، سەرئەفرازیی بهر
 هەر له رینگه‌ی تەلەبا بوو سەری دانا، دانا^(٦)
 وتم: ئەو خالە چ بوو هەر کەرەتییکت دەرخت
 وتی: داغی بوو به جەرگ و دلی «مەحوی» ما نا^(٧)

- ١٣ -

که دڵ دەتوێتەوه بۆ تۆ، دەکە ی ئەو رۆژە تۆ بپروا
 که خۆ دەرخە ی وه کوو خۆر، دڵ وه کوو شەونم له خۆ بپروا^(١)

له نێوان «به‌چه» و «موغ» و «گۆی» و «چاو» دا تەناسویتیکی جوان و له نێوان «موغ» و «مەولانا» یشتا جۆره تیا قیکی ناسک ههیه.
 گۆمی (ن): خۆمی. له مەولا (ن): ئیتر گۆی.
 (٦) بهر: میوه، بهرهم. دانا «ی دووهم»: ژیر.
 واته: ئەو بهرهمه‌ی هه‌لچووبی و چووبی به ئاسماندا، هی ئەو تۆوه‌یه که سەری خۆی
 خستییته بنی خاکه‌وه. پیاوی ژیریش ئەو که سه‌یه له پیناوی ده‌سکه‌وتی دوا‌رۆژدا سەری خۆی
 داده‌نی و ده‌نیته ناو خاک...
 مەبه‌ستی ئەوه‌یه ئەوه‌ی زۆرتر سەر به‌رزی مەبه‌ست بێ زیاتر خۆی ده‌کا به‌ قوربانی،
 چونکه تا زیاتر له‌ خۆت ببووری، پتر به‌ ئامانج ده‌گهی، وه‌ك چۆن تۆ هه‌رچه‌ند باشتەر له
 خاكدا بشاررێته‌وه باشتەر سه‌وز ده‌بێ و له‌ ئه‌نجامدا به‌ری چاكتر ده‌دا.
 له‌ نێوان هه‌ردوو «دانا» دا «جیناس» یکی ته‌واوی جوان هه‌یه.
 (٧) داغ: داخ.

مەبه‌ستی ئەوه‌یه: که ئیستا ئەو خالە به‌ رووی یاره‌وه ده‌رناکه‌وی، له‌ به‌ر ئەوه‌یه بووه به
 داخێك و نراوه به‌ دڵ و جەرگی مەحویداو له‌وێ سه‌قام‌گیر بووه.

- ١٣ -

(١) واته: ئەو رۆژه‌ی که دڵم ده‌توێتەوه بۆ تۆ، باوه‌ر ده‌کە ی که‌وا هه‌رکاتێ تۆ رووی وه‌ك رۆژ

که رۆحم تێ گه یی تۆ چه ز به ده رچوونی ده که ی، ده رچوو
 ده بی عاشق که دی بیزاره یاری، بی برۆ پروا^(٢)
 وتم: با له م ده ر و له م کۆیه دا ئانی سکونته که م
 وتی: عاشق ده بی هه ر ده ربه ده ر بی، کۆ به کۆ پروا^(٣)
 ره قیبت ده رکه، ئه م به رده رکه پا که پس ئه کا، فه رمووی:
 که به م به رقا پی به لازم سه گیک ی وایه بو پروا^(٤)
 وتی: «مه حوی» من و تۆ ئافتاب و سایه تیمسالین
 جه نابی من که ده رکه وتم، ده بی ته شریفی تۆ پروا^(٥)

﴿﴾

جوانی خۆت ده رخست دلم وهك شه ونم که له بهر خۆردا خۆی رانا گری، له خۆیه وه ده پروا
 له ناو ده چی.

له نێوان هه ردوو «خۆ» و هه ردوو «پروا» دا جیناسی ته واو هه یه.

(٢) بی برۆ: بی ئه وه ی پی بلین برۆ، واته: هه ر له خۆیه وه تێ بگا.

(٣) کۆ: شار ی. ئان: تاو. سکونته: ئارام گرتن.

(٤) مه حوی له م به یته شدا، نهك وهك هه موو جار ی که سه ره تای فیعلی موزاریع به «ده»
 ده ست پی ده کا له جیات ی «ئه»، فیعلی «ئه کا» ی له رسته ی «پس ئه کا» دا به «ئه» ده ست پی
 کردوو، چونکه سهنگ ی به یته که پێوست ی ده کا «ئه» که قووت بدر ی و رسته که به «پسه کا»
 بخوێن رته وه.

(٥) سایه: سیبه ر. تیمسال: وێنه، وهك.

واته: یار پی وتم: من و تۆ وهك خۆر و سیبه ر واین. بۆیه که جه نابی من ده رکه وت ده بی تۆ
 بار بکه ی و برۆی...

- ١٤ -

کە ی لە کن ئەحمەق دەبی حاجەتی دانا رەوا؟!
 قەت دەکرێ چەرەمە کەر یا بە عەبا یا کەوا؟! (١)
 بەخششی دنیا مەخۆ، یەعنی بە نانیکی جو
 خو مەکەرە بەر مەنت پیرە ژنی نانەوا (٢)
 ئیستە کە دەستت دەگا پی بسوووە بۆ نەجات
 حەیفە لە دنیا برۆی کامی دلت ناپەرەوا (٣)
 گریه: دەجووشی لەوی، ئاھە: دبێ نەسرەوی
 نەمدی وەك ئیقلیمی عیشق جینگە بە ئاب و ھەوا (٤)

- ١٤ -

(١) حاجەت: ئیجتیاجی، ئیش و کار و پیوستی. رەوا: رۆشتوو و جی بەجی بوو.
 واتە: پەنا بردنە بەر مۆی نەفام و بی و ئل. بۆ جی بەجی کردنی کاری ئینسانی ھۆشیار، وەك
 ئەو ھەوایە چەرەمە کەر بکری بە عابا، یا بە کەوا، کە دیارە بۆ شتی وا دەست نادا. مەبەستی
 ئەو ھەوایە کەوا بنیادەمی نەفام کاری باش ناپەرەوێتی و پی جی بەجی ناکری.
 (٢) واتە: دنیا وەك پیرە ژنیکی نانەوا بەخششی دنیا وەك نانیکی جو وایە. نە پیرە ژنە کە
 شایانی ئەو ھەوایە و نە نانە جو کە ئەو ھەندە دەھینی کەس مەنتی ھەل بگری.
 (٣) واتە: ئیستە کە ھەیت و دەژیت، رینگای رزگاری ئەو دنیا بگری بەر و ئەو ھەندە پیا برۆتا
 بیت دەسوێ، چونکە حەیفە ئەم دنیا بەجی بیلی و ئارەزووی دلت شتیکی ناشایان بی، کە
 ژبانی تەنیا ئەم دنیا ھەوایە. یا مەبەستی دلت کە ژبانی بەختیاری ئەو دنیا ھەوایە، بۆت نەجووبیتە سەر.
 لە کۆکردنەوی «دەست» و «پی» و بەراورد پی کردنی «پۆشتن» و «نەپۆشتن» دا کە لە
 «برۆی» و «ناپەرەوا» وە دەردە کەون. وشە ئاراییەکی ناسک ھەوایە.
 (٤) واتە: ولاتم نەدیو وەك ولاتی دلداری خواوەن «ئاو» و «ھەوا» بی. گریان لەوی لە خو ھەوایە
 دیتە جووش و ھەناسە ھەلکیشان سەرەوت و ئارامی نیە.
 لە دەسنووسەکانی بەردەستماندا رستەیی «گریه دەجووشی» بە «گریه و جووشی» نووسراوە.
 لەبەر ئەو ھەوایە کە مەعنا ھەوایەکی ئەوتۆی نەدەبەخششی بە ھەلەمان زانی و بەم جوورەمان راست کردەو.

دینتم ئیمانە خو، کوفره نه گهینم به تو
 قور به سهرم، دینه: چوو، کافریه: بوو ئەوا (٥)
 ئاگری داغی دلم پهنبهیه، ساغت دهوئ
 نیمه وه کوو چاوی یار تاقه تی نازی دهوا (٦)
 کییه دهلئی بی نهوا کهس نیه «مه حوی» نه بی
 بیته و له ههر بن مووئ دا بیی سهد نهوا (٧)

(٥) واته: ئیمان و موسولمانیتی من به وهیه چاوم به تو بکهوئ و کافر بوونیشم به وهیه به پی
 گه یشتنت شاد نه بم. ده سا هه ی قور به سهر خۆم. وای دین بووم چونکه دیتتم بو نه بوو و کافر
 بووم.

له ههر دوو وشه ی «دین» دا ته وریه ههیه که ههم بو مه عنای ئایین و ههم بو مه عنای بینین
 ده ست ده داو جاری یه کهم بو مه عنای یه کهم و جاری دوو ههم بو مه عنای دوو ههم به کار
 هینراوه.

(٦) پهنبه: په موو. دهوا: دهرمان.

واته: راستت دهوئ ئاگری داخی دلم زور بی نرخه لام، چونکه سروشتی دلم وه کی
 چاوی یار وایه، وه ک چۆن نه و دهرمانی چاوی بیماری خۆی ناکا، منیش نامهوئ دلی داخدارم
 بخه مه بهر نازی دهرمان و دوکتور.

مه به ست له دهرمان و دکتور چاوی یار و نازی چاوی یار خۆیه تی. مه به ست له بیماری
 چاوی یاریش نازداریه تی، چونکه له ئه ده بی کۆندا به چاوی یاران ده لئین بیمار. مه عنا لی
 دانه وه ی «پهنبه» ش به بی نرخ، له وه وهیه که له کور دیدا مه شهووره که سی گۆی به قسه یه ک نه دا
 ده لئی ئه م قسه یه لای من په مووه یا په شمه.
 (٧) نهوا: ئاوازه.

واته: کییه ده لئی له مه حوی به ولاره کهس نیه له جیهانی دلداریدا بی نان و خوان بی، با بی
 گۆی بگری له بنی ههر موویه کی له شمه وه سهد ئاوازی عیشق بیسی. مه حوی له م به یته دا
 ههر موویه کی خۆی شوبه اندوو به ژیه کی ئاله تی مؤسیقا.

- ۱۵ -

ئەى جەمالت نوورى دىدەى ئەنبا
 شامى توپرەت سوبحى عىدى ئەوليا^(۱)
 ئەو بەرو بوومە جەنابى تۆ تىای
 بەردى بۆ مە دوپرە، گەردى تووتیا^(۲)
 ئاوى خزرە خاکی ئەو بەرقاپیە
 درکی ئەو بەردەرکە گۆل، پووشى گيا^(۳)

- ۱۵ -

مەحوى ئەم پارچە شیعەرى لە سەنا خوانى پێغەمبەردا (د.خ) وتوو.
 (۱) شام: ئیوارە. توپرە: دەستە مووی ئەملاو ئەولای ناوچاوان. عید: جەژن.
 واتە: ئەى ئەو پێغەمبەرەى کە بینایى چاوانى پێغەمبەران لە جوانى تۆوێه و دەستە مووی
 وەك شەو رەشى ئەملاو ئەولای ناوچاوانت وەك بەرە بەیانى رۆژى جەژنى پیاوانى خوا
 رووناك و پیرۆزە...
 (۲) مە: ئیمە. تووتیا: کله.
 واتە: ئەو ولانەى تۆى تیا دەژیت، بەهۆى بوونى تۆو تیا ئەوەندە پیرۆز بوو، بەردى بۆ
 ئیمە بوو بە دوپرە گەردى بوو بە کله، دەبێ بەردى بکەینە مل و گەردى بە چاودا بینین.
 وشە ئاراییە کى جوان لەم بەیتەدا لە نێوان «بەرو بوومە» و «بەردى بۆ مە» و «تۆ تیا» و
 «تووتیا» دا هەیه.
 تۆ تىای: لە چەند نوسخەى کدا بە «تۆى تىای» نووسراوەتەوه.
 (۳) ئاوى خزر: ئەو ئاوەى خدرى زیندە گەشتە سەرى و لى خوار دەوه و بوو بەهۆى ژيانى
 هەمیشەى بۆى.
 واتە: بەردەرگای ئەو لە بەردەرگای کەس ناچێ. خاکی ئەك هەر لە جیگای ئاودایە، بەلكو
 لە جیگای ئاوى حەیاتیشدا... درکی وەك گۆل ناسك و بۆن خۆشە... پووشى لە جیگای
 گىاى تەردایە.

ئافتابی گرتەو، وەك كاسە، چەرخ
 سوالی لەو روخسارە بوو زەرپری زیا (۴)
 ئەهلی رەحم و فەزلی تۆ، «مەحوی» دەخیل
 سەد کەوا نائەهەلە، رەحمت بێ پیا (۵)

- ۱۶ -

کە ئەمری فەرموو ئەو شاهە بە «إِقْرَأْ»
 ئەگەر فەرمانی قەتڵە کێ دەلی نە؟ (۱)

(۴) ئافتاب: خۆر. چەرخ: گەردوون. زەرپری: زەرپریەك، تۆسقالێك. زیا «ضیا»: روشنی.
 واتە: گەردوون قورسی رۆژی وەك كاسە لار كەردوووەتەو سوالی تۆسقالێ روشنی لە
 رووی تۆ دەكا بچیتە ناوی.
 دەشگونجی «زەرپری» بە «زەرپری» بخوێنیتەو وەك لە هەندێ نوسخەدا وا نووسراوە.
 واتە: زېری رووناکی. واتە: ئەو رووناکییە کە وەك زېر وایە یاگران بەهایە.
 (۵) واتە: تۆ پیاویکی گەورە و خاوەن بەزەیت. دەسم دامیت، مەحوی هەرچەند
 ناشایانیشە و بۆ ئەوە ناشی بەزەیت پیا بیتەو، رەحمیکێ هەر پێ بکە.

- ۱۶ -

(۱) واتە: کە ئەو شاهێ دولێرە فەرمانی دا بە دلدارەکانی کەوا دەفتەری عیشق بخوێننەو و
 خەریکی دەرسی عیشق ببن، کەسیان ناتوانی لە ئاست ئەو فەرمانە مل پێچی بکا. هەرچەند
 ئەو فەرمانی خوێندنەو دەفتەری عیشقە ئەنجامە کە ی کۆژانی عاشقە کەش بێ.
 شاهە (ن): شوخە.

دەشگونجی وشە «إِقْرَأْ» ئیشارەت بێ بۆ ئایەتی: «إِقْرَأْ كِتَابَكَ، كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَیْكَ
 حَسِيبًا» کە خوا لە رۆژی قیامەتدا نامەی کرداری هەركەس دەداتە دەستی خۆی و پێی
 دەفەرموی: خۆی نامەی خۆی بخوێنیتەو بزانی لە جیهاندا چی کردووە. مەبەست لێرەدا
 ئەو بێ کە یار نامەی چارەنووسی هەر دلدارێك دەداتە دەستی خۆی و پێی دەلی نامەی
 خۆی بخوێنیتەو. جا ئەگەر دلدارێك چارەنووسی کۆژانیش بێ نکوولی لێ ناکاو ملی بۆ
 کەچ دەکا.

قسەى ماىەى خرۆشى «نَشَأْتَيْن»
دوو عالەم نەشە جۆشا، لەبىە مەنشە (۲)

بە یادی قامەتى ماوم بە پێوە
«عَلَى مَا مِثْلَهَا مُوسَى تَوَكَّأ» (۳)

بە هيجرانم دەوت «سُوءَ الْعَذَاب»
«فَلَمَّا ذُتُّهُ قَدْ كَانَ أَسْوَأ» (۴)

بە سۆزى عىشقە بوونە «ذى کمال»
«إِذِ الْأَنْبَاءُ مِنْ ذِي النَّارِ تَنْشَأ» (۵)

(۲) «نَشَأْتَيْن»، نەشەتەین: لە بنچینەدا بە هاتنە دنیاو زیندوو بوونەو دەلێن، لێرەدا مەبەست لێى مردن و ژيانە. نەشە جۆشا: ئەوێ نەشە و ژيان سەر بکا لێهە.

واتە: ژيان و مردنى دلداران بەسراوە بە فەرمانى ئەوێ و هەردوو جیهانى مەرگ و ژین بەندى گەشتى لێوى ئەون.

(۳) واتە: وەك چۆن موسای پێغەمبەر پالێ دەدا بە عاساکە یەو و دەوێستا، منیش پالێ داو بە یادى بالای قنجى یارەو و بەو یاده دەژیم.

یاخود واتە: وەك چۆن عاساکەى حەزەرەتى موسا موعجیزەى دەستى بوو، یادى بالای یاریش بۆ من بوو بە ماى موعجیزە و من بە یادى ئەوێ دەژیم، ئەگینا خۆم لە خۆمدا یارای ژيانم نەماو.

بەیتەكە ئىشارەتە بۆ ئایەتى: ﴿مَا تِلْكَ يَمِينِكَ يَا مُوسَى؟ قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّأُ عَلَيْهَا وَأَهُشُّ بِهَا عَلَى غَنَمِي وَلِيَ فِيهَا مَآرِبُ أُخْرَى﴾ (سُورَةُ تى «طه» ئایەتى ۱۷ و ۱۸) واتە: خوا بە موسای فەرموو: ئەوێ چى بە دەستى راستتەو؟ وتى: عاساکەمە پالێ دەدەمە سەر و پێى دەخوێم لە مەرەکانم و مەبەستى تریشم پێى هەیه.

(۴) واتە: دوورى دۆستم بە سزایەكى سەختى وەك سزای دۆزەخ دەهاتە پێش چاو. كە چەشتم، دیم لەو خراپترە.

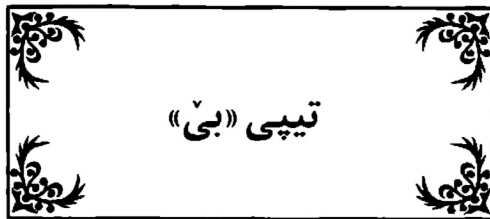
(۵) واتە: بەهۆى ئاگرى عىشقەوێهەر پیاوێكى پێى گەشتوو پێى گەشتووە، چونكە پێى گەشتن رووناكیە و رووناكیش لە شتێكەو پەیدا دەبێ كە مادەى ئاگرى تیا بێ و عىشقیش ئاگرە.

وتی: راکیشه مل «مه حوی»، سهرهت هات
«بَسَلُ السَّيْفِ أَوْمِي لِي: تَهَيَّأ»^(٦)

شهرهف هه ر عيلمه، نابینى كه شهرف
موشه پرهف بووبه ئه مر ئه ووهل به ﴿إِقْرَأْ﴾^(٧)

(٦) واته: یار، به لادانی کێلانی په چه له رووی شیرى برۆی، ئیشاره تی بۆ کردم که وا ناماده بم
بۆ کوشتن، چونکه سهره م هاتووه.

(٧) واته: شهرف و سهر به رزی هه مووی به زانستی عیشق و خوشه وستی خوايه. نابینى
یه کهم فه رمان که خوا بۆ پیغه مبه رى گه وره ی نارد ئه وه بوو فه رمووی: ﴿إِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي
خَلَقَ...﴾ (سووره تی «علق» ئایه تی ١). واته: بخوێنه به به ره که تی ناوی ئه و خوايه که
ئاده میزادی دروست کردووه.

- ١ -

بۆ شهوی هيجر ئه و مه هه وهك ئافتاب
جیسمی وهك رۆحی، گلی کرده حیجاب^(١)
به و جه ماله عیشق و، به و جاهه حه سه د
هم دلی من، هم دلی دشمن كه باب^(٢)

- ١ -

شیخ موحه ممه دی مه حوی له نوسخه ده ستنوسه که ی خۆیدا له سه ر ئه م پارچه شیعره ی
نووسیوه که وا له موسه ووه ده ده سخه ته کانی شاعیر خۆیدا دۆزراوه ته وه و له ویش ههروهك
لیره دا ته نها شەش به یته و ئه و به یته ی که ده بی ناوی «مه حوی» تیدا بی له موسه ووه ده که دا
نه بووه. (※)

به یتى سیهه م و چواره می ئه م پارچه شیعره له نوسخه له چاپ دراوه که دا وهك چوارینه یهك
له چاپ دراو.

(١) حیجاب: په رده ی ئیوان.

واته: ئه و یاره وهك مانگ جوان و نازداره. بۆ ئه وه ی شهوی دووری دا به یتى، هات له شی
وهك گیان ناسکی خۆی خسته ناو په رده ی خۆ له وه و چووه قه بر، وهك چۆن رۆژ که ئاوا ده بی
کیو شاخه کان ده بن به په رده له ئیوان ئه و و جیهاندا. له وه ده چی مه حوی ئه م پارچه شیعره ی
له لاواند نه وه و پیا هه لدانى یه کیکدا وتی.

(٢) واته: دلی من له خۆ شه ویستی جوانی ئه و یاره داو، دلی دوژمن له بهر به خیلی بردن به
پایه ی بلندی، هه ردوو برژاون و بوون به كه باب.

(※) شیخ موحه ممه د، که وه ختی خۆی له گه ل مامۆستا گۆران و کاکه ی فه لاحدا خه ریکی
راست کرد نه وه و هینانه سه ر ریتنوسی نوی شیعره کان بووه، به زویانی مامۆستا گۆرانیه وه
ده گیر پته وه که وا: مه رج نیه غه زه ل هه ر تاك بی. ریش ده که وئ که وا جووتیش بی و ناوی
شاعیریشی تیدا نه بی.

با وجوودی لێوی شه ککه رباری تۆ
 بێ وجووده نه شه به خشی نی شه راب^(۳)
 بهیتی زاتی تۆ له دیوانی وجود
 مۆری حه ق کرده به نوقتهی ئینتیخاب^(۴)
 بێ حیسابه گهر گونا ه، باکم چیه!
 حه زه تهی ئه و شافیه ره ژۆری حیساب^(۵)
 بهر شه فاعه ی ئه و شه فیه م خه ی خودا
 خو شم و ئه حباب و ئه هل و دا ک و باب^(۶)

- (۳) با: له گه ل، وشه یه کی فارسییه. شه ککه ربار: ئه وه ی ئه وه نده شیرین بێ وه ک شه کری گرتی و باری شه کری به کۆ له وه بێ. نه شه به خشی نی: سه رخۆش کردن.
- واته: ماده م لێوی شیرینی تۆ له ئارادا بێ، سه رخۆش کردنی مه ی به هیه چ دانانری.
- (۴) بهیت: تاقه شیعر، خانو. دیوان: دیوانی شیعر؛ دیواخان.
- واته: تۆ له دیوانی شیعرێ گیتی دا وه ک تاقه بهیتی کی هه لێژارده، یا له خانو و به ره و دیواخانی گیتی دا وه ک ژوورێ کی هه لێژارده وه های که مۆری خوا کردی بوو بێ به نوخته ی نیشانه ی هه لێژارده یی بو ی. دارشته وه ی به یته که به په خشان به م جۆره ی لی ده کا: «بهیتی زاتی تۆ له دیوانی وجودا، مۆری حه ق به نوقته ی ئینتیخاب، کرده».
- (۵) بێ حیسابه گهر گونا ه: ئه گهر گونا هیشم ئه وه نده زۆر بێ له ژماره به ده ر بێ.
- (۶) شه فاعه: شه فاعه ت، تکا کاری. شه فیه: تکا کار، مه به ست پیغه مبه ره (دخ). له وانه شه ئه و که سه بێ که ئه م پارچه شیعره له لا وانه وه ی ئه ودا و ترا وه، ئه گهر یه کی ک بوو بێ له خاسانی خوا.

-٢-

ماهی من روژی له روو لادا نیقاب

شهو مه گهر ههلبی له شهرمان ئافتاب^(١)

لیوی ههر هاته قسه، روحم چوو

بو سوئالی ئهو، بهلی روحه جهواب^(٢)

ئه زیه تم که متر ده دا، دا روژی حه شر

زوری رانه گرن له گه ل من بو حساب^(٣)

-٢-

ئهم پارچه شیعرهش له موسه ووه دهی ده سنووسه کانی مه حوی خۆیدا دۆزراوه تهوه و نه له
نوسخه ده سنووسه کانی ترداو نه له نوسخه له چاپ دراوه که دا نیه. ئه میش ههر له ناتاواو ده چی.
(١) نیقاب: سه ربۆش. ئافتاب: خۆر.

واته: یاره که ی من مانگه، به لام مانگیکی وایه ئه گهر روژی له روژان په رده له رووی خوی
هه لمالی، تیشکی خۆر بی بایه خ ده کاو ئیتر خۆر له شهرمان مه گهر ههر به شهو ههلبی که کهس
نه بیینی!

کردنی شهو به کاتی هه لھاتی خۆر بو ئه وهی شهو چونکه تاریکه کهس نایینی،
زیاده ره ویه کی ناسکی تیایه، ئه گهر ئه وه رچاو که ین که خۆر هه لھات شهو بی و روژ بی دنیا
روون ده کاته وه و کهس نه بیینی له مه ی دانا نامینی.

له نێوان «ماه» و «ئاftاب» و «شهو» و «روژ» دا ههم ته ناسب و ههم تیایق هه یه.

(٢) واته: که لیوی یار جوو لایه وه و هاته ده نگ، من دهس به چی گیانم ده رده چی و راده کا
بو لای ئهو، چونکه له وه لامی قسه ی ئه ودا، مه گهر ههر ئه و هم پی بکری گیان بدهم به دهسته وه.
(٣) واته: یار له بهر ئه وه نیه که خۆشی ده ویم و دلم راده گری، بۆیه له دنیا دا ئازارم کهم ده دا.
به لکوو له بهر ئه وه یه ئه و نه ده مه به سته ی لیتم دوور بی، ده ترسی ئه گهر له دنیا دا ئازارم بدا،
له و دنیا بیخه نه بهر لی پرسینه وه و زۆر له گه لمی را گرن که ناشیه وی له گه لمی را گرن.

له پاك نووس نه کراوه که ی ده سخه تی مه حوی خۆیدا ئهم به یته بهم جۆرهش نوو سراوه که
له جیاتی «دا» «نهك» و له جیاتی «رانه گرن» «رابگرن» بی.

رامه حهتا بۆ سه گیکى وهك ره قیب

ئهو جه نابه هه ر له منیه ئیجتیناب^(۴)

- ۳ -

زلله ی موعه لیم، ئه و گۆلی روومه تیه خسته ته ب

﴿تَبَّتْ یَدَا اَبِی لَهَبٍ﴾ ی بئى ئه ده ب ﴿وَتَبَّتْ﴾^(۱)

ئازاری دام و هه رکه سه کردی له گردی خو ی

هیزم که شی جه هه نمه ﴿حَمَّالَةَ الْحَطَبِ﴾^(۲)

(۴) رام: ده سه مۆ. ئیجتیناب: خو دوور گرتن.

له نێوان «جه ناب» و «ئیجتیناب» دا وشه ئاراییه کی ناسک هه یه.

- ۳ -

(۱) ته ب: تاو، سوور بوونه وه.

مه حوی له م به یته دا مامۆستایه کی شوبه اندوو به ئه بووله هه ب و ئه و دوعای شه ره ی لئى کردوو که خوا له قورئاندا له ئه بووله هه بی کردوو که فه رمو یه تی: ﴿تَبَّتْ یَدَا اَبِی لَهَبٍ وَ تَبَّتْ﴾ واته: یاخوا ده سه کانی ئه بووله هه ب وشک بن و وشکیش بوون. هۆی ئه و شوبه اندن و دوعای شه ر کردنه ش ئه وه بووه، وهك چۆن ئه بووله هه ب ده ستی خو ی به کاره یناوه بۆ ده س درێژی بۆ سه ر پیغه مبه ر (د.خ)، ئه و مامۆستایه ش شه فازلله ی له بناگوێ قوتاییه کی ناسکی جو ئنکیله داوه.

واته: زلله ی مامۆستا گۆلی روومه تی ئه و قوتاییه ی سوور کرده وه، یاخوا ده سه کانی وشک بن که ده وری ده ستی ئه بووله هه بی بئى ئه ده بیان دیروه.

(۲) گرد: ده ورو پشت. هیزم که ش: ئه وه ی دار ده گوێز ته وه.

واته: یار ئازاری دلئى دام و به فیتنه ی ناحه ز خراپه ی له گه ل کردم. ئه واته ی که یار له ده وری خو ی خری کردوو نه ته وه و دلئى داوئى هه موو فیتنه و قسه به رن و خراپه ی منی لا ده لئین. ئه مانه خو ش که ری ئاگری دۆزه خن و دارى بۆ دینن، وهك سه عدی شیرازی ده لئى:

میان دو کس جنگ چون آتش است سخن چین بدبخت هیزم کش است

زاهید، خودا له‌ناوی به‌ری، ناوی عاشقان
 بۆچی ده‌با ئه‌وه‌نده، خودایا، به‌بی ئه‌ده‌با^(۳)
 دل هه‌ر به‌داغی عیشقه ئه‌گه‌ر ئیمتیازی بی
 وه‌ک نوقته‌ی ئینتیخابه‌ له‌سه‌ر شیعرى مونت‌خه‌ب^(۴)
 واعیز، له‌من بلی به‌نه‌زه‌ر ته‌عنه‌ به‌س بدا
 دینی بتانه‌ دینی من، ئه‌و مه‌زه‌به‌ی زه‌ه‌ب^(۵)
 هه‌ر رۆژه‌ مردنیکیه‌ بژی به‌رۆحی وا
 ده‌ستی که‌وی به‌گرتنه‌وه‌ی ده‌ستی بۆ ته‌له‌ب^(۶)

واته: شه‌ر له‌نیوان دوو که‌سدا وه‌ک ئاگر وایه‌ و ئه‌وه‌ش که‌ قسه‌ له‌نیوان ئه‌و دوو که‌سه‌دا
 دینى و ده‌با وه‌ک ئه‌وه‌یه‌ دار بێنى بۆ ئه‌و ئاگره‌.
 وشه‌ی «حَمَّالَةُ الْخَطْبِ» یه‌ر وه‌ک «تَبَّتْ يَدَا» ی به‌یتی پێشوو له‌ سووره‌تى «تَبَّتْ»
 وه‌رگیراوه‌ که‌ خوا له‌باره‌ی ژنه‌که‌ی ئه‌بو له‌هه‌به‌وه‌ ده‌فه‌رموئ: «وَأَمْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْخَطْبِ» واته:
 ژنه‌که‌ی ئه‌بو له‌هه‌ب که‌ دار ده‌گوێزێته‌وه‌.
 (۳) مه‌عناى ئهم به‌یت به‌سه‌راوه‌ به‌ به‌یتی پاشه‌وه‌یه‌وه‌.
 (۴) واته: به‌ زاهید بلی بۆچی قه‌درى عیشقی لایه‌ و ناوی عاشقان ئه‌وه‌نده‌ به‌ سه‌روک و
 بی قه‌در ده‌با... بۆ نازانى که‌وا دل ئه‌گه‌ر شتی که‌ هه‌بێ جیاى بکاته‌وه‌ له‌ ئه‌ندامانى تری له‌ش و
 هه‌لا وێرده‌یه‌یه‌کی بداتى، ئه‌وه‌ته‌ که‌ داخى عیشقی پێوه‌ بێ، وه‌ک شیعرى هه‌لبژارده‌ که‌ خالیکی
 سوورى له‌سه‌ر داده‌نرێ بۆ جیا کردنه‌وه‌ی له‌ شیعرى تر. بۆیه‌ ئه‌گه‌ر دل به‌ داخى عیشق مۆر
 نه‌کرا بێ، پارچه‌ گۆشتیکی هه‌یج و بێ بایه‌خه‌ و شتیکی له‌ ئه‌ندامه‌کانى تری له‌ش جیا نه‌یه‌.
 (۵) دین «ی به‌که‌م»: ئایین. دین «ی دووه‌م»: بێن. زه‌ه‌ب: زێر.
 واته: به‌ واعیز بلی با به‌س به‌ چاوتانه‌م لێ بدا. من به‌س نیه‌ ئایینم بریتیه‌ له‌ په‌رستنى
 نازدارانى جوان... خو ئه‌و په‌رستیاری زێرو دنیا به‌ ده‌واى مالى دنیا دا و ئه‌که‌ چلکی ده‌سته‌.
 جیناسی ته‌واو له‌ نیوان هه‌ردوو «دین» و وشه‌ ئاراییه‌کی ناسک له‌نیوان «مه‌زه‌ب» و
 «زه‌ه‌ب» دا هه‌یه‌.
 (۶) ته‌له‌ب: داوا، سوال.

بابی وتی به هامة: غەزەب ئەو بلیسەیه
 بەربۆتە روۆحی بابت و بەر عومری «بوولەهەب» (۷)
 هەم دەمکوژیت و دین و دلێشم دەبا، دەلی:
 من «مَنْ قَتَلَ»، ئەمیشە قەتیل، «لِي السَّلْب» (۸)
 «مەحوی» ی وت و زوبانی جوابم نەبوو، گەرا
 لیوی لە لیۆم، ئەو دەمە روۆحم گەیشته لەب (۹)

واتە: من بلیم چی بەو، بە ناو زاھیدی لە راستیدا دنیاپەرستە، ئەو ژبانە ی ئەو ئەژیی بە
 روۆحیکی واوێ کە بەھۆی دەست پان کردنەووە لەم و لەو بۆ شت، دەستی کەوئ، ئەگەر
 هەستی بکردایە ھەر روۆژیکی ژبانی خۆی بە مردنێک دادەنا.
 بژیی (ن): ژینی.

(۷) هامة: دەلێن کۆری شەیتانە.

واتە: شەیتان بە هامةی کۆری وت توورەیی ئەو بلیسە ئاگرە یە کە گیانی باوکتی سووتاند و
 کافری کرد و عومری ئەبوولەهەبی دا بە با.

ئەم بەیتە ئیشارەتە بە مەسەلە ی توورە بوونی شەیتان و رازی نەبوونی بە سوجدە بردن بۆ
 حەزەرەتی ئادەم کە سەرەنجام کیشایەووە بۆ ئەو لە بەهەشت دەری کەن.

لە رستە ی «بابی وتی بە هامة» دا ئیشارەتیکیش بۆ «باب» و «بهاء الله» ی لەمەر بەهائییە کان
 کراو، ھەرچەند مەعنایەکی ئەوتۆیش نابەخشی. ھەر وەھا لە «ئەو بلیسە یە» دا کە بە رێنوسی
 کۆن لە گەڵ «ابلیس» یەکی دەگرتەووە ئیشارەتیکێ واتا نەبەخشی تر ھەیە.

(۸) واتە: یار منی کردووە بە کافری جەنگی، وەك چۆن لە حەدیسێ پێغەمبەردا (د.خ)
 دەفەرموئ: «مَنْ قَتَلَ قَتِيلًا فَلَهُ سَلْبُهُ» واتە: ھەرکەس کافرێکی لە جەنگدا کوشت، کەل و
 پەلە کە ی بۆ ئەو، ئەمیش دە یەوئ بشمکوژئ و دین و دلێشم بە تالان بەرئ.
 (۹) لەب: لیۆ.

واتە: یار ناومی بە زوباندا هات، بەلام من نەمتوانی وەلامی بدەمەووە. ھەرکە لیۆم لە لیوی
 گەراو و بستم شتی بلیم گورج گیانم گەیشته سەر لیۆم و مردم.

- ۴ -

به یادی ئه و له به، ئه ی شوخی روومهت روژی مه ه غه بغه ب
 له باله ب ما له ناله م سینه، ههروهك كۆتری له بله ب^(۱)
 له وه قتیكا كه رۆحم گه ییه سه ر له ب، رۆحی من به فدات
 ده یته رۆحی تازه، ئه و له به م گه ر بینه سه ر له ب^(۲)
 به جیه چونكه ئه و هه ستا قیامهت جی به جی هه ستا
 له چه رخ ئه مشه و، وه كو و ئه شكم له دیده، داوه ری كه و كه ب^(۳)
 ئه گه ر واعیز دوسه د ته عنه بدا، ته عنیکسی لی ناده م
 ئه گه رچی موسته حه ققی له عنه، با بو رافزی بی سه ب^(۴)

- ۴ -

ئهم پارچه شیعره ش له دیوانه چاپ کراوه که دا نیه.
 (۱) غه بغه ب: گۆشتی ژر چه ناکه. له باله ب: لیوان لیو، پر. له بله ب: گمه گم که ر.
 واته: ئازیز له به ر بیرلی کردنه وه ی لیوی تو سینگم وهك كۆتری گمه گم که ر پر له ناله.
 (۲) واته: له کاتی گیان ده رجوونمدا که گیانم ده گاته سه ر لیوم، ئه گه ر لیوت بنیته سه ر لیوم،
 زیندوو ده بمه وه و گیانیکی تازه م ده کری به به ردا.
 (۳) چه رخ: ئاسمان. که و که ب: ئه ستیره.
 واته: شتیکی به جیه له به ر رۆشتنی یار قیامهت دابی و ئاسمان ئه ستیره کانی لی داکه ونه
 خواره وه، وهك چۆن دانه ی فرمیسك له چاوه کانی من داده وه رین.
 (۴) ته عن: تانه. له عن: له عنهت. رافزی: ئه وانه ی له لادان له ری و شوینی ئه هلی سونته دتا له
 سنوور لاده دن و به هیچی رازی نین. سه ب: جنیودان.
 واته: با من وهك حه زره تی عایشه ی حه ره می پیغه مبه ر بم که رافزییه کان بوختانی
 به ده مه وه ده که ن و جینیوی ده ده نی و واعیزیش وهك رافزی بی. هه رچه ند ئه و به گویره ی شه ر
 شایانی له عنهت لی کردنیش بی، من هیچی پی نالییم با جنیودان هه ر به شی ئه و بی.

حه زهر له م حه شری بی واده ی له قه بر هه لساندنی مردوو
به سه ر قه بری شه هیدانا به شوخی لنگ ئه ده ی مه رکهب^(۵)

شه وی ریحله ت پده ر- روچی موره ووه ح- وه سیه تی فهرموو:
مه حه بیته مه زه به ت بی، نووری چاو م، مه یکه شی مه شرهب^(۶)

دوو ئه سپه مه نزلت پی ته ی ده که ن تا سه رحه دی مردن
به دیقته «مه حویا» تی فکهره، شه و شه بدیزه، روژ ئه شه به^(۷)

(۵) حه زهر: ئاگاداره به. مه رکهب: ولاح.

ئهم به یته ش په یوه ندی به به یته ی پیشوه وه هه یه، ده لی: به دگۆ چابوکانه ولاحی به خراپه
ناو بردن به سه رگۆری شه هیدانی دلداریدا تاو ده دا. با ئاگای له خو ی بی له م حه شری ناواده ی
نه گۆر هه لساندنی مردوانه. له ناو خه لکدا مه شه ووه که ناوی مردوو به خراپ به رن، ئه و له
گۆر که یدا گوئی ده زرن گیتته وه و وا ده زانی روژی حه شر به ریا بووه.

له م به یته شدا فیعلی «ئه ده ی» به «ئه» ده ست پی کراوه، چونکه ئاوازی به یته که وا پتویست
ده کا که له گه ل وشه ی «لنگ» دا لیک بئالینرین و بخوئنه وه «لنگه ده ی».

هه لساندنی (ن): هه لساندنه ت. ده گونجی «هه لساندنی» یش نه بی و «هه لساندنه ی» بی.
(۶) ریحله ت: کۆچی دواپی. پده ر: باوک. روچی موره ووه ح: گیانی شاد بی. مه زه به:
زیبازی ری. مه یکه شی: شراب ده ر خواردی خه لک دان. مه شرهب: ره وشت. ئاو خۆرگه.
واته: باوکم، به ره حمه ت بی له شه وی کۆچی دواپی و هه سیه تی بۆ کردم که وا هه میشه
رنگای خۆشه و یستی بگره به ر و شه رابی دلداری ده ر خواردی خه لک بده م، یا له سه ر
چاوه ی شه رابی خۆشه و یستی خۆم تیرا و بکه م.

(۷) دوو ئه سپه: به دوو ئه سپ، کینایه یه له په له کردن. شه بدیز: وه که شه و ره ش، ناوی
ئه سپه که ی خوسره وی په روئیش بووه. ئه شه به: شی.

واته: فریشته ی کار به ده ستی جی به جی کردنی چاره نووسی ئاده میزاد به په له رنگای
ژیانت پی ده برن تا ده تگه یه ننه سنووری مهرگ. باش له مه وردبیه ره وه، ئهم رنگا به په له پی
ته ی کردنه دوو ئه سپی تیدا به کار ده هینری: ئه سپی شه وکه بووه به «شه ودیز» و ئه سپی روژ که
ئه سپیککی «شی» یه.

ده شگونجی به یته که وا مه عا لی بده یه وه که وا ئاده میزاد دوو ئه سپی هه یه رنگای ژبانی
به ره و مهرگ پی ته ی ده که ن: ئه سپی شه وکه «شه ودیز» یه تی و ئه سپی روژ که ئه سپی «شی» یه تی.

- ٥ -

که تۆ غایب له به‌رچاوم ده‌بی، چم بئ له تۆ غایب
 قیامت حازری به‌رچاومه، خۆم له خۆ غایب^(١)
 خیتاب هه‌ر عیتابه، ئه‌و له‌به‌ بیته‌ قسه، هه‌رکه‌س
 موخاته‌به، ده‌کا ده‌رده‌م زوبانی گف‌ت و‌گۆ غایب^(٢)
 له‌ خوین و‌ خاکه‌دا «کۆکه‌ن» وتی مه‌قسوودی «خوسره‌و» بوو
 ب‌بینن م‌اجه‌را، ته‌بلیغی که‌ن شاهید له‌بو غایب^(٣)
 شوکر تۆ له‌ فکرم ناچی، ئه‌گه‌رچی من له‌ فکرت چووم
 له‌ من غایب نه‌بی تۆ، به‌سمه، با من بم له‌ تۆ غایب

- ٥ -

(١) چم: چیم. قیام: راست بوونه‌وه.
 واته: چی بئ له‌ تۆ نه‌ینی بئ، که‌ تۆ له‌ به‌رچاوم ون ده‌بی، من راست بوونه‌وه‌که‌ی تۆم هه‌ر
 له‌ به‌رچاودایه‌ و لیم ون نابئ، به‌لام خۆم له‌ خۆم بئ ئاگام و له‌ هۆشی خۆم ده‌چم.
 ده‌شگونجی «قیامت» به‌ «قیامت» بخوین ته‌وه، واته: ئه‌وه‌نده‌م بئ نا‌ره‌خه‌ت ده‌بی رۆژی
 قیامه‌تم د‌یته‌ پ‌یش چاو و له‌ هۆشی خۆم ده‌چم.
 (٢) خیتاب: گف‌ت و‌گۆ. عیتاب: لۆمه‌ و سه‌رزه‌نش‌ت. ده‌رده‌م: ده‌س به‌جئ، یاخود له‌ناو ده‌مدا.
 واته: قسه‌ت هه‌ر سه‌رزه‌نش‌ت کردن و به‌سه‌ردا هاته‌ن. له‌گه‌ل هه‌رکه‌سیش بیته‌ قسه
 ده‌ست به‌جئ زمانی ده‌شکئ و زمانی گف‌ت و‌گۆ له‌ناو ده‌میدا ون ده‌بی.
 (٣) کۆکه‌ن: فه‌رهادی کۆکه‌ن، د‌لداری شیرینی ئه‌رمه‌ن. خوسره‌و: خوسره‌وی په‌رویز.
 شاهید: حازر.
 واته: فه‌رهاده‌که‌ له‌ناو خاک و خویندا ده‌ت‌لایه‌وه، وتی مه‌به‌ستی خوسره‌ و ئه‌وه‌بوو خه‌لک
 ئه‌و کاره‌ساته‌ ب‌بینن که‌ به‌سه‌ر منداهات و ئه‌وه‌ی دیوانه‌ بیگ‌یتر نه‌وه و ئه‌وه‌ی نه‌یدیوه‌ بیسی
 له‌وه‌ی دیویه، بۆیه‌ وای پ‌ی کردم.

دەزانێ روژه ئەو، من شەو، کەچی پێشم دەلێ: «مەحوی»
«حضورێ گر هەمی خواهی، مشو «حافظ» از او غایب» (۴)

- ۶ -

دەپرسی: بۆچی من دەرکەوتم و دل بوو لە تۆ غایب؟
کە وەختی روژه لات، ئەلبەت دەبی شەونم لە خو غایب (۱)
چ یارایە، بە بی ئیمایی ئەبرۆ سەیری ئەو چاوە
حەرەمە مەیکەشی لەم مەیکەدە بی روخسەتی حاجیب (۲)
دەپرسن: کیمیا؟ خدمەت بە مەرد، ئەمما بە ئیخلاسی
وە گەرنا، کەم لە «بووبە کر» ی نەبوو خدمەت «ئەبووتالیب» (۳)

(۴) واتە: یار دەزانێ خوێ روژه و من شەو و دیارە شەو و روژیش هەرگیز پێکەو کۆنابنەو.
کەچی پێشم دەلێ ئەگەر دەتەوێ هەمیشە لای یار بی دەبی هەرگیز خۆتی لی و ن ئەکە ی.
نیوێ فارسییە کە ی ئەم بەیتە لە «حافیز» ی شیرازی وەرگیراوە.

- ۶ -

(۱) واتە: لێم دەپرسی بۆچی هەرکە من دەرکەوتم دل لات نەما؟ دەلێم چونکە تۆ وەک روژ
وایت و دلێ منیش وەک شەونم وایە. دیاریشە کە روژه لات شەونم لەخۆیەو دەفەوتی.
(۲) یارا: وێران. توانا. ئیما: «ایما»، ئیشارەت. مەیکەدە: مەیخانە. حاجیب: دەرگاوان.
واتە: کێ دەوێرێ سەیری چاوی یار بکا مادەم ئەو بە برۆی ئیشارەت نەکا کەوا رازییە
تەماشای چاوی بکەن... کێ دەتوانێ بە شەرابی چاوی یار مەست ببێ تا دەرگاوانی ئەو
مەیخانە یە - کە برۆیەتی - رێگا نەدا!!
(۳) واتە: دەپرسن دەلێن: کیمیا چیە؟ منیش دەلێم کیمیا خزمەت کردنی مەردانی خوایە،
بەلام بە دلسۆزی و دلێ پاکەو، چونکە ئەگەر وا نەبی خزمەتە کە کەلکی نامیێ. نابینی
ئەبووتالیبی مامی پێغەمبەرش (د.خ) کەمتر لە ئەبووبە کر خزمەتی نەکرد بە پێغەمبەر، بەلام
چونکە هینە کە ی ئەو لە ئیسلامەتیەو نەبوو، لەبەر خزمایەتی بوو، رزگاری نەکرد لە ئاگری
دۆزەخ، وەک چۆن کیمیاگەریش هێچی لە کیمیاگەرییە کە ی دەسگیر نابێ، لە گەڵ ئەو شدا کە

به‌ناو ئیمه‌ش ريجالين و ريجالى «هُم رِجَالٌ» هه‌م
 به‌فه‌جری ناوده‌به‌ن سه‌ده‌حەیف، نه‌گەر سادیق، نه‌گەر کازیب (۴)
 له‌ عاریف عامیه‌ک پرسى هه‌والی مه‌سله‌خ و قه‌سساب
 به‌ نه‌نگوشتی شه‌هاده‌ی کرد ئیشاره‌ی مه‌حکه‌مه و نائیب (۵)

﴿

ئه‌بوو زۆری لێ ده‌سگیر بوایه. بۆیه‌ش ده‌سگیری نایێ چونکه‌ له‌به‌ر ته‌ماع ناتوانی دڵسۆزانه
 خه‌ریکی بێ، وه‌ك سه‌عدی شیرازی ده‌لێ:

کیمیایه‌ به‌ غصه‌ مرده و رنج

هه‌ینانی ناوی کیمیا له‌م به‌یته‌دا له‌وه‌وه‌یه، جاران مه‌شهور بوو ئه‌وه‌ی کیمیا بزانی ئاسن
 ده‌کا به‌ زێڕ. بۆیه‌ش له‌ مه‌سه‌له‌ی کوردیدا ده‌لێ «کیمیای ناگاتی».

(۴) ريجال: پیاوان. فه‌جر: به‌یان. فه‌جری سادیق: به‌یانی راسته‌قینه‌ که‌ به‌یه‌گجاری رۆژ
 ده‌یته‌وه. فه‌جری کازیب: به‌یانییه‌ درۆزنه‌ که‌ که‌ناری ئاسمان رۆشن ده‌یته‌وه و دیسانه‌وه
 تاریک ده‌یته‌وه.

واته: ئیمه‌ش پیمان ده‌لێن پیاو و ئه‌و پیاوانه‌ش که‌ خوا له‌ ئایه‌تی: «رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَ
 لَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ» دا‌باسی
 کردوون، (سووره‌ی «نور» ئایه‌تی ۳۷) پێیان ده‌لێن پیاو. به‌یانی راسته‌قینه‌ و به‌یانییه‌ درۆزنه‌ش
 هه‌ردوکیان پێیان ده‌لێن به‌یانی.

مه‌عنای ئایه‌ته‌که‌ ئه‌وه‌یه: له‌ مزگه‌وته‌کانی خواداکۆمه‌له‌ پیاوێکی وا هه‌ن بازرگانی و کڕین و
 فرۆشتن ناوی خوایان له‌بیر ناباته‌وه‌ و په‌کی نوێژکردن و زه‌کات دانان ناخا. له‌و رۆژه‌ ده‌ترسن
 که‌ چاو و دلی تیا نه‌بڵق ده‌بن.

نیوه‌ی یه‌که‌می ئه‌م به‌یته‌ له‌ نوسخه‌ له‌ چاپ دراوه‌ که‌دا به‌م جوړه‌یه:

به‌ناو ئیمه‌ش ريجالين و «رِجَالٌ هُم» ريجالين هه‌م.

(۵) عامی: ئۆمی، یه‌کێک له‌م ره‌شه‌ خه‌لکه‌. مه‌سله‌خ: جیگای گروونی حه‌یوانی سه‌رپراو.

واته: کابرایه‌کی نه‌خوێنده‌وار له‌ خواناسیکی پرسى قه‌ساب کێیه‌ و قه‌سابخانه‌ که‌وتووته
 کوێوه‌؟ ئه‌ویش به‌ په‌نجه‌ی شایه‌تیمانی ئیشاره‌تی بۆ کرد بۆ دادگا و داد به‌ده‌ستی دادگا، واته
 حوکمه‌کانی دادگا و داد به‌ده‌ستی دادگا ئه‌وه‌نده‌ نادروستن، دادگا که‌ بووه‌ به‌ قه‌سابخانه‌ و داد

﴿

له حق بیژی بووه به حری «أنا الحق» هه ره قه سیدی کم
له باتی جائیزه، واجب گه را قه تلم بکهن واجیب^(٦)
دلّه عهرشی خودا «مه حوی» خه جالّهت به له بهر غه فلّهت
که بوته بوتکه دهی بی بهر هه مهن یا دهیری بی راهیب^(٧)

به دهسته که یش بووه به قهساب بۆ سه رپرین و گروونی پیستی رهش و روت و هه ژاران. مه حوی که ده لی «به ئه نگوشتی شه هادی»... تاد... مه به سستی ئه وه به و له مه که ی ئه وه نده ی شاهه تیمان لا راسته...

ئىشارەى (ن): ئىشارەت.

(۶) قہ سیدی کم: قہ سیدہ یہ کم. جائزہ: خہ لات.

واته: ئه‌وه‌نده قسه‌ی راستم کردوو، ههر قه‌سیده‌یه‌کم وه‌ك ده‌ریای «أَنَا الْحَقُّ» وتنی لێ هاتوو كه بوو به‌هۆی به‌كوشت دانێ مه‌نسووری چه‌للاج. له‌بهر ئه‌وه‌ پێویست بوو به‌مكوژن و وه‌ك مه‌نسوور به‌كاراوه‌ ئه‌وه‌ خه‌لاتی راست بێژم بێ.

ئەم بەيتەش نىشانەى ئەو يەكە مەخوى بە قوولئى لە سىروشتى سىستىمى سەردەم گەشتووە و زانىو يەتئى ئەوانەى وتئى راستيان بۇ خويان کردووە بە پىشە، پاداشيان ھەر ئازار و سزاو کوشتن دەبۆ.

ئەم بەيتە مۆرى تاوانبار كۈردنە مەخۇى ناوېتەى بە ناوچاوى رۇئىمى ھوكمېرانى سەر دىمى
خۇيدا كە تەنانەت دادا گاو داد بە دەستە كانى بە قەسابخانەى خەلكى رەش و روت دادنى. جا
ئىتر دەپ دەرگەى پۇلىس و بەندىخانەى چۆن بووین.

قه سید یکم (ن): قسه ی ده یکه م.

(۷) غه‌فلّت: بئى ئاڭايى. بوتكەدە: بتخانه. به‌رهمەن: به‌رهمەن، پىشە‌وايى ئاينى پىرە‌وى به‌راهمايى كه يەككە له ئاينە كانى هندوستان. دە‌بر: كليسا. راهيب: ره‌به‌ن.

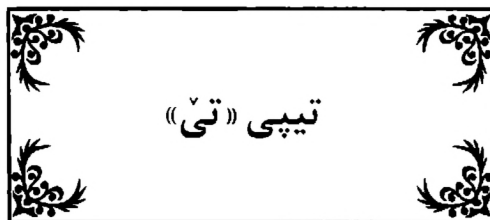
۷
 واتہ: دلی موسولمان عہرشی خودایہ، حہیف نیہ تۆ ئہ و ہندہ لہ خوا بی ئاگا بی دلت و ہک
 بت خانہ ی بی بہرہ ہمن و کلیسای بی رہ بہ نی لی ہاتبی!

۴
 ۵
 ۶
 ۷
 ۸
 ۹
 ۱۰
 ۱۱
 ۱۲
 ۱۳
 ۱۴
 ۱۵
 ۱۶
 ۱۷
 ۱۸
 ۱۹
 ۲۰
 ۲۱
 ۲۲
 ۲۳
 ۲۴
 ۲۵
 ۲۶
 ۲۷
 ۲۸
 ۲۹
 ۳۰
 ۳۱
 ۳۲
 ۳۳
 ۳۴
 ۳۵
 ۳۶
 ۳۷
 ۳۸
 ۳۹
 ۴۰
 ۴۱
 ۴۲
 ۴۳
 ۴۴
 ۴۵
 ۴۶
 ۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰
 ۵۱
 ۵۲
 ۵۳
 ۵۴
 ۵۵
 ۵۶
 ۵۷
 ۵۸
 ۵۹
 ۶۰
 ۶۱
 ۶۲
 ۶۳
 ۶۴
 ۶۵
 ۶۶
 ۶۷
 ۶۸
 ۶۹
 ۷۰
 ۷۱
 ۷۲
 ۷۳
 ۷۴
 ۷۵
 ۷۶
 ۷۷
 ۷۸
 ۷۹
 ۸۰
 ۸۱
 ۸۲
 ۸۳
 ۸۴
 ۸۵
 ۸۶
 ۸۷
 ۸۸
 ۸۹
 ۹۰
 ۹۱
 ۹۲
 ۹۳
 ۹۴
 ۹۵
 ۹۶
 ۹۷
 ۹۸
 ۹۹
 ۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴

نیوهی یه که می ئەم به یته له نوسخه یه کدا به م جوړه نووسراوه ته وه:
دلە ی عەرشی خودا، «مه حوی» خه جالەت بی له بهر غه فلهت
هه رچه ند به م جوړه ش ده ست ده دا، به لام له گه ل نیوه ی دووه می به یته که ناگونجی،
مه گهر «بوته» ش «بویته» بی.

- ۱ -

دَل له سهر خۆچوونی په ده رپه ی ده لیلی یاره هات
 عه قَل و هۆش نه ی دَل بکه حازر، له پێشه کاره هات (۱)
 ون بووه له و رۆژه وه لئوی حه یات ئه فزاتی دی
 وا ده بئ شهرم و حه یا، ئه ی ئافهرین، ئاوی حه یات (۲)
 بو وه فا کردن به وه عده ی هاتنی بمره، وتی:
 کهس نه ئیختاری کا وا هاتووه واده ی وه فات (۳)

- ۱ -

(۱) واته: ئه مه که دَل هه ر تاو نه تاوئ له سهر خۆی ده چئ، نیشانه ی ئه وه یه یار به رپه یه دیت
 و دلش له خۆشیدا ئاگای له خۆی نامیئ، به لām هاتنی یار وا ده گه یه نی که دَل ئه رکی گه وره و
 کاری زۆری ده که وێته بهر، بۆیه پێوسته عه قَل و هۆشی خۆی ئاماده بکاوه وه مووکاتی له سهر
 خۆی نه چئ، تا ئه و ئه رک و کارانه به جئ بئنی.

له پێشه: ره حمه تی مه لا ئه سه ده ی مه حوی نووسیه به «له پێشی» ده خۆتێرته وه، واته:
 کاری له پێشه. شتی وا له شیوه ی فارسی ئامیژی کوردی نووسینی جارێدا هه یه.
 (۲) حه یات ئه فزا: ژبان به خش. ئه فزا، خۆی له بنچینه دا به مه عنا زیاده که ره، لێره دا مه عنا ی
 به خشنده ده گه یه نی.

واته: ئافهرین له ئاوی حه یات، شهرم و حه یا ئه وه یه ئه وه هه یه تی. له و رۆژه وه که لئوی
 ژبان به خشی تۆی دیوه، قه درێ راسته قینه ی خۆی فامیه و زانیویه له مه یدانێ لئوی تۆدا هه یچ
 نه، بۆیه خۆی ون کردووه.

له م به یته دا «ئاوی حه یات» هه م په یوه ندی به «ون بووه» و هه م په یوه ندی به «ئه ی
 ئافهرین» وه هه یه، واته: ئاوی حه یات ون بووه و ئافهرین له ئاوی حه یات که وا ون بووه...
 (۳) ئیختار: ئاگادار کردن.

واته: یار گه فتی دابوو به دَل که وا هه رکاتی که وته گیانه لا، ئه و دپته سه ری. بۆیه به دَلم وت:
 بمره با یار له سهر گه فته که ی خۆی بیته سه رت. دلش له وه لāmدا وتی: ئاخه کهس نه
 ئاگاداری کا که وا واده ی کۆچی دوا یی کردنی منه، یا کهس نه ئاگاداری کاو پێی بلئ که وا ئه وا

تۆ که ده رکه وتی، مه پرسه چی به سه ر دی جان و دل
حاله تی شه ونم ته ماشاکه به وه قتی رۆژه لات^(۴)

گهر له تۆ دنیا به ری بوو، قه وم و خویشتی لێ به رین
گهر به راتی بوو، هه موو عاله م بووه باب و برات^(۵)

«الْحَذَرُ» له م چه رخی که چه بازه، به روو چه رخاندينک
چه نده سولتان و شه هی کرد و ده کا بی ده ست و مات^(۶)

﴿

دلی فلانه که س ده مرئ و واده ی وه فا کردنی تزیه، نازیز به گفته که ت که وا بجیته سه ری.
مه به ست له نه بوونی که س ئه وه بی که وا دنیا پیاوه تی تیا نه، یا که س ناتوانی بجی به لایا چونکه
هه رکه س نزیک ی بکه ویته وه خۆی گیرۆده ی ده بی...

(۴) واته: نازیز تۆ وه ک خۆر وایت و گیان و دلش وه ک شه ونم وان، چون هه رکه خۆر هه لات
شه ونم ده بی به هه لم و ده چی به هه وادا، که تۆیش ده رکه وتی گیان و دل به وجۆره ده وتنه وه.
رسته ی «وه قتی رۆژه لات» ده توانی به «وه قتی رۆژه لات» یش بخوینرتنه وه.
شه ونم (ن): شه بنم.

(۵) واته: ئه م دنیا دنیا ی سوود و مه سلّه حه ت په رستییه و له ئاستی ئه م راستییه دا خزمایه تی
و که سایه تی زۆر نزیکیش ده ورئکی ئه وتۆ نابینی. بۆیه ئه گهر دنیا لیت دوور بی و خاوه نی
دارایی نه بی، که س وکاریش هه موو لیت ته وه لالا ده بن، خۆ ئه گهر دنیا به راتی خویت به سه ردا
پرژئی و ده سه لاتدار بی ئه م خه لکه هه موو به بیگانه و خویشه وه ده بن به باوک و برات.
له نێوان «به رات» و «برات» دا وشه ئارایییه کی جوان هه یه.

باب و (ن): مامو.

(۶) «الْحَذَرُ»: وریا به. که چه باز: ئه وه ی کرده وه ی لار و نابه جی بی. مات: ده توانی به
«مات» ی کوردیش و به «مات» ی عه ره بیش بخوینرتنه وه و فاعیله که ی بگه رتته وه بۆ «سولتان»
و «شه ه».

روو (ن): روخ. روخ. روو.

واعیزم پرسى، یه کى شوخانه جوابی دامه وه:
وه عزی چی؟! سه لنگه ده ستاری کره ی ده ستاری هات⁽⁷⁾

شیخ و تورپه ی میزه و نه قل و نوقولی هیچ و پوچ
من به تورپه ی یار نه سیرم، نه و به کۆلی تورپه هات⁽⁸⁾

عه نه بری سارا وتم زولفی، نه باتی میسری لیو
زولفی ئالوزا، وتی لیوی که ناوی من نه بات⁽⁹⁾

(7) شوخانه: به لاقرتیه وه، بۆگاته و خوشی. ده ستار: ده ست هار، ئامیزکی ناومالی لادیی کورده وارییه له دوو به ردی خری نه ستور دروست ده بۆ ههردوو رووه که یان، به تاییه تی رووی ناوه وه یان، نه قارییه کی باش کراوه، به ردی بنه وه یان میخیک کراوه به ناوه راسته که یدا، به ردی سه ره وه شیان کوئیک له ناوه راسته که یدا به ده کرئ به میخه که ی به ده که ی بنه وه و ده سکیکشی هه یه، گه نم و شتی وا ده کرئ به کونه که ی لای میخه که یدا به ده سک که ی ده سوو پتریتیه وه، گه نم که ده هارئ، به لام دیاره نه وه نده به هیز نه وهك ناش بیکا به ئازد. بۆ نه و مه به ستش نه کراوه و او رد بیهارئ. کره: ده نگى ده ستار. لیک کردنه وه ی برنج و توئیکله که ی که هیشتا چه ئتو که. ده نگى که وهك وشه ی «کره» بیته گوی.

واته: هه والی واعیزی ئاموزگاری که رم له که سیك پرسى، وه لامیکى خوشی به توئیکلی دامه وه، وتی: که ی نه وه به واعیز داده نرئ، هه رچه ند به دیمه ن مه لایه و میزه ری به سه ره وه یه و ئاموزگاری خه لک ده کا، به لام میزه ری زلی وهك لنگه ده ستار وایه و ده م جوولان و ئاموزگاری کردنه که شی وهك کره ی ده ستار له بهر گوی قورس و ناخۆشه.

(8) تورپه: مه به ست لیزه دا خپه، وهك مۆری تورپه. نه قل: گپرا نه وه ی هه دیس و فه رمووده ی زانایان و پیاوچاکان. نوقول: جه معی نه قله.

واته: شیخ و میزه ری خری سه ری و ئاموزگاری کردن و قسه ی زانایان و پیاوچاکان گپرا نه ویم هه مو له لا هیچ و پوچه، چونکه هیچی له سه رچاوه ی راستیه وه هه لته قولوه. راست نه و خوشه وستییه که له دلئ مندایه که منی دیلی زولف و مووی نه ملاو لای ناوچاوانی یار کردوه، نهك نه و تورپه هات و شتی هیچ و پوچ و ئاوه کیانه ی که بوون به بار و چوونه ته کۆلی نه و...

(9) عه نه بری سارا: گیایه کی بۆن خۆشه. عه نه بر به مایه که ی بۆن خۆشیش ده لئین له ناو

ئەو نەهاتن: دەر دە، داغی ئەو نەهاتن: دەر دەها
 کەس بە دەردی من نەچی، وەك من نەبی تووشی نەهات (۱۰)
 جوان و شیرینه ئەگەر دنیا، لە روودا میهرەبان
 وەردی خارە، شەهەدی زەهری مارە، عەهەدی بی سەبات (۱۱)
 گەر بێ ئیمەت نەدیو، بۆچی دوینی دەتپەرسە؟
 ئەو بۆرە هەمن، تۆ لە لات ئەمڕۆ کەچی وەك لاکە «لات» (۱۲)

﴿﴾

سکی یاریخۆلە ی جۆرە ماسییەکی دەر دەهێنن.
 واتە: زولفی یارم لە بۆن خۆشیدا شوبهاند بە عەنەری ساراو لیویشیم لە شیرینیدا شوبهاند
 بە نەباتی میسر. زولفی لە داخا ئالۆزاو ئیستا کە زولفی یار لول و ئالۆزە، لەو وەهە. لیویشی
 خەبەری بۆ ناردم و تی پێی بلێن هەرگیز ناوی منی بە دەما نەیت، من گەلی لەو زیاترم کە ئەو
 نیم بدوێ و بێ شوبهێتی بە نەبات و شتی وا. من وەك هیچ شتی نیم و هیچ ناگاتە پلە و رادە
 من...

لە ئێوان هەردوو «نەبات» دا جیناسی تەواو هەیه.
 (۱۰) دەر دەها: چەند دەر دە. نەهات: نەگەتی، فیعلی «نەهاتن».
 واتە: دەر دی من تاقە دەر دێك نیه. نەهاتنی یار ئەو دەر دێك، خەمی نەهاتنە کەشی کە
 هەمیشە دووبارە دەیتەو، ئەو چەند دەر دی تر. سا خوایه کەس وەك منی لی نەبی و تووشی
 دەر دی من نەبی و نەگەتی نەیتە پێ کە هەمیشە هەر «یار نەهات» بە سەر زمانیه وە بی.
 لە وشە «نەهات» دا «تەوریه» یەکی جوان هەیه.
 (۱۱) میهرەبان: دڵ پر لە خۆشەوێستی. وەرد: گۆل. خار: دێك. شەهەد: هەنگوین. عەهەد:
 پەیمان. سەبات: راگیر بوون.
 مەبەستی لەو یە بە دیمەنی دنیا هەلنەخەلەتین.
 (۱۲) لاک: لاکە تۆیو، یا لاکە گۆشت. لات: بێکی ناوداری سەردەمی پێش هاتنی ئیسلامی
 عەرەبەکانە.

بە بۆچوونی ئیمە مەحوی بەم بەیتە پلار دەگریته ئەو کە سانە ی هەر رێگایەك بگر نەبەر بۆ

چاویان، ئەم ئەهلی دنیا، ئەوه‌نده برسییه
پادشاکانی به ده‌مدا یه‌ك سه‌ری یه‌کتر ده‌بات (١٣)

ئابروو یه‌کجاری چوونی غونچه، یه‌ك دم خه‌نده بوو
گه‌ر حه‌یات ئەی دڵ ده‌وئ، شیوه‌ن که «مَا دَامَ الْحَيَاةُ» (١٤)

به‌ر خودایه و به‌س، له شه‌یتانی شه‌قی، «مه‌حوی» په‌ناه
په‌س له غه‌دری شه‌یتنه‌ت پیشه‌مه‌به به‌ر که‌س شکات (١٥)

سوودی تایه‌تی خۆبانی ده‌گرنه‌به‌ر و که‌ نه‌و سووده له ئارادا نه‌ما پاشگه‌ز ده‌بنه‌وه و ده‌ست له رابوردووی خۆیان داده‌شۆرن و هه‌زار بیانو بۆ هه‌لۆستێ پێشویان ده‌هێنه‌وه. مه‌حوی ده‌لێ: ئەی بو‌ره‌همه‌نی له‌راستی لاداو تو‌ نه‌گه‌ر بتی ئیمه‌ت نه‌دیوه و ئەوه ده‌که‌ی به‌ بیانوی پشت تێه‌لکردنی، ئەی پیمان نالێی دو‌نێ چۆنت ده‌به‌رست، که‌چی ئەم‌پرو و به‌جۆرێ پاشگه‌ز بو‌وته‌وه بێکی به‌ناویانگی وه‌ك «لات»ات لا بو‌وه به‌ لاکه‌ تو‌یو، یا بو‌وه به‌ لاکه‌ گۆشت، که‌ ته‌نها بۆ خواردنی و کرانده‌نه‌وی ئێسکه‌کانی ده‌ته‌وئ.

(١٣) مه‌به‌ستی مه‌حوی ئەوه‌یه‌ بلێ: ئەگه‌ر پادشایانی جیهان ئەوه‌نده چاو برسی بن، یه‌ك سه‌ری یه‌ك به‌ ده‌مدا به‌رن که‌سه‌ر له‌به‌ر گه‌وره‌یی به‌ده‌مدا نابری، ده‌بێ هه‌زاران به‌و هه‌موو هه‌زاری و ناچاری و موحتاجیه‌وه له‌چ‌حالی‌کدا بن و چی بکه‌ن!

له‌کۆکردنه‌وه‌ی «چاو» و «ده‌م» و «سه‌ر»دا ته‌ناسوینیکی ناسک هه‌یه.

(١٤) ده‌م خه‌نده: پێکه‌نینی ته‌نها به‌ ده‌م، واته‌ له‌ ناخه‌وه‌ نا.

مه‌حوی له‌م به‌یته‌دا ورده‌کاریه‌کی ناسکی کردووه، هاتووه‌ پشکووتنی خونه‌چه‌ی که‌ پاشانیش ده‌کیشتیه‌وه بۆ سیس بوون و ژاکان و وه‌رنی په‌ره‌کانی گۆل و فه‌وتانیا، داناوه‌ به‌ ئابروو چوون و فه‌وتان، ته‌پایی رووی په‌ره‌ی گۆلی داناوه‌ به‌ «ئابروو»، ده‌لێ: خونه‌چه‌ هه‌ر به‌وه‌ ئابرووی چوو و بوو به‌ گۆل و سیس بوو و ته‌پایی له‌گه‌ڵاکانیدا نه‌ما، که‌ تاقه‌ جارێک ده‌می کرده‌وه و زه‌رده‌ خه‌نه‌یه‌کی سه‌رزاره‌کی کرد که‌ پشکووته‌ که‌یه‌تی؛ بۆیه‌ تو‌یش ئەی دڵ نه‌گه‌ر حه‌یات بێ و نه‌ته‌وئ ئابرووت بجێ تا ماوی ده‌گریت...

(١٥) شه‌قی: به‌دبه‌خت. په‌س: وشه‌یه‌کی فارسیه‌ به‌مه‌عنا: که‌واته. شه‌یتنه‌ت: شه‌یتانییه‌تی.

- ۲ -

کەم بوو وەك ئەو دەمه، سیدق ئەم دەمه هەم کەم بوو قات
فەرەحی نەك بە دوا بێ، غەم و هەم هەم بوو قات^(۱)

﴿

واتە: پەنا لە دەست شەیتانی لەعین هەر بۆلای خودا دەبرێ، هەرکە سیش کردەوێ بەد
بێ وەك شەیتان وایە، کە واتە ئەگەر یەکی لەوانە ناهەقیه کی لەگەڵ کردی، لای کەس شکاتی
لێ مەکە و حەوالە ی خۆای کە، چونکە هەر خوا خۆی لە عۆدە ی شەیتان و شەیتان پیشەکان
دێ.

ئەم بەیتە نیشانه ی یەکیکە لەو ناپەرە حەتیانە ی کە سائیکی ناحەزی بە دەسەلات بەسەر
مەحویاندا هێناوە و مەحویش دەیاندا دەستی خواکە تالای شیای خۆیان بکا بە لووتیاندا.

- ۲ -

لە هەموو نوسخە دەسنووسە کاندای هەروەها لە نوسخە چاپیە کە شدا ئەم پارچە شیعرە،
لەگەڵ پارچە شیعرێکی تر کە دوا وشە ی هەموو بەیتەکانی «قەت» هەراونەتە پیتی «تێ» وە.
دیارە «مەحو» خۆشی هەر وای کردووە و وای وێستووە، چونکە وێستوویەتی هەموو
بیتەکانی ئەلف و بێ پرکاتەو، وەك چۆن پارچە یەکیشی بۆ «لامەلفەلا» تەرخان کردبوو و ئیمە
خستمانە بەر پیتی ئەلف. لەبەر ئەوە کە وشە ی «قات» هەرچەند لە بنچینەدا لە «قەحت» ی
عەرەبییەو هاتووە، کەس بەم شیوەیە بە عەرەبی دانانی، ئەم پارچە شیعرەمان هێناوە ئێرە و
لەجێی خۆیدا لە پیتی «تێ» دا دامان نا، بەلام ئەوی «قەت» مان لەوێ هێشتەو چونکە وشە ی
«قەت» هەرچەند لە کوردیدا بە «قەت» دەخوێنرێتەو، دەسکارییەکی وای نەکراوە دیمەنەکی
بگۆڕی.

(۱) واتە: لەم سەردەمەدا، وەك دەمی یار دیار نیە، هەروەها راستیش قات بوو. لەبەر ئەوەش
کە لەپاش خەم و ناخۆشی خۆشی پەیدا دەبێ، وەك خوا لە قورئاندا دەفرمویت: ﴿إِنَّ مَعَ
الْعُسْرِ يُسْرًا﴾ واتە لەگەڵ ناپەرە حەتیدا رەحەتی هەیە، خەم و ناخۆشیش قات بوو، نەوێك
پێوست بێ لەوێ پاش خۆشی بە دوا دا بێ.

مەبەست لە دیار نەبوونی دەمی یار یا دەبێ بچووکێ بێ کە واتە ئەوەندە بچووک وەك دیار
نەبێ وایە، یا دەبێ بێ لوتفی و قسە نەکردن بێ.

﴿

مه‌سه‌لی عه‌هد و وه‌فا وه‌ك مه‌سه‌لی عه‌نقایه
 پیاوه‌تی باسی له‌كن كه‌س مه‌كه، ئاده‌م بووه‌ قات^(۲)
 له‌ هه‌موو جی له‌ چ كه‌س بی‌نی مرووه‌ت نایی
 كه‌ره‌م و سیدق و وه‌فا نیسته‌ له‌ عالهم بووه‌ قات^(۳)
 به‌ دوو به‌یتی غه‌م و ده‌ردی دل ته‌گه‌ر بی‌نمه‌ عه‌رز
 كه‌سی وا عه‌رزى كری خۆنیه، مه‌حه‌ره‌م بووه‌ قات^(۴)
 به‌ هه‌موو ده‌م له‌ سه‌ده‌د باس و قسه‌ی ئه‌و ده‌مه‌ دام
 كه‌ ده‌می باسی بكه‌م، كه‌س نیه، هه‌مه‌ده‌م بووه‌ قات^(۵)
 به‌ حه‌ددی بی ئه‌ده‌بی باوه، له‌مه‌ولا سه‌یاد
 په‌کی راوی بكه‌وی كه‌لبی موعه‌لله‌م بووه‌ قات^(۶)

﴿﴾

له‌ نیوان هه‌ردوو «ده‌م» و هه‌ردوو «هه‌م» دا «جیناسی ته‌واو» و له‌ نیوان «ده‌م» و «هه‌م» و «كه‌م» «غه‌م» دا «جیناسی لاحیق» هه‌یه.
 (۲) عه‌نقا: بالدارتکی وه‌همیه. ئاده‌م: بنیاده‌م.
 واته‌: وه‌فا و په‌یمان راگرتن وه‌ك عه‌نقای لی هاتوو، ده‌نگی هه‌یه و ره‌نگی نیه. پیاویش
 نه‌ماوه‌ پیاوه‌تی لی بوه‌شیتته‌وه، بۆیه باسی پیاوه‌تی لای كه‌س مه‌كه‌.
 (۳) بی‌ن: بۆن. بی‌نی (ن): بۆنی. وه‌فا (ن): سه‌فا.
 (۴) عه‌رز: لیکدانه‌وه و باس کردن.
 مه‌به‌ستی له‌وه‌یه دنیا وای لی هاتوو بنیاده‌م له‌ هه‌موو لای خۆی به‌ نامۆ ده‌زانن و كه‌سی
 نیه‌ شه‌ریکی خه‌می بی و پتی مه‌حه‌ره‌م بی.
 (۵) واته‌: به‌ هه‌موو هۆیه‌کی لیکدانه‌وه و تی‌گه‌یاندن ده‌مه‌وی تاوی باسی ده‌می یار بكه‌م،
 كه‌چی كه‌س نیه‌ گۆنم بۆ شل بكاو هاوده‌م قات بووه‌.
 له‌ كۆکردنه‌وه‌ی ئه‌م چوار «ده‌م» دا وشه‌ ئارایی و «جیناس» یکی ناسك هه‌یه.
 (۶) سه‌یاد: راوچی. كه‌لبی موعه‌لله‌م: سه‌گی ته‌علیم دادراو.

حه قی وت ئەو کەسە: نابەم ئیکە ناوی «مەحوی»
کەسی وازیکری ئەوانە ی کە لە کن کەم، بوو هە قات (۷)

- ۳ -

خزر ئە گەر چاوی هە یاتی برییه ئاوی هە یات
من لە خاکی دەری جانانە مە هەر چاوی هە یات (۱)
مەردنیککی لە بەر ئەو قاییبە دا مەردانە
بە خودا چاترە ئە مەرۆ لە گەلارای هە یات (۲)

﴿

واتە: بێ ئە دەبی بە رادە یەک پە رە ی سە ندووە، تە نانت حە یواناتیشی گەرتووە تە وە. بۆ یە
ئە گەر راوچیش پێویستی بە سە گێ تە علیم دادراو بێ بۆ راو دەستی ناکە وێ، چونکە
سە گە کانیشت لە بەر بێ ئە دەبی تە علیم دانادری. دە شگۆنجی مە بەستی ئە وە بێ: بنیادە می وە ک سە گ ئە وە ندە زۆر بوو هە کەس نە ماو ه
تە علیمی سە گ دا داو سە گ فێرکردن فە رامۆش کراو ه. هە روە ها دە شگۆنجی مە عنای بە ی تە کە والێ بدە ی تە وە: کە وای بێ ئە دەبی بە جۆری بڵاو
بوو هە تە وە. خە لکە کە ی هە مە و کردووە بە سە گ و لە وە ش بە و لاو ه کردوونی بە سە گێکی و
قاییلی تە علیم دادان نە بن، بۆ یە ئە گەر راوچی پە کی لە سەر سە گێ تە علیم دادراو بکە وێ
دەستی ناکە وێ، چونکە سە گە کان لە وە دە رچوون کە قاییلی تە علیم دادان بن.
(۷) واتە: ئە وە ی وتی جارێکی تر ناوی «مەحوی» نابەم چونکە کە سی و نە ماو ه ناوی ئە و
جۆرە کە سە نە ی لا بە رم، حە قی بوو و قە سە یە کی راستی کرد.

- ۳ -

(۱) واتە: ئە گەر خە دری زین دە چاوی تە مای ژیا نی هە می شە ی بری ی تە «ئاوی هە یات» و بە تە ما
بوو بێ لە رینگای خوار دە نە وە ی ئە و ئا وە وە ژیا نی هە می شە بۆ خۆ ی مە سۆ گەر بکا، ئە وای من وای
ناکەم... من خۆ لێ بە ر دە رگای یاران دە خۆم، بۆ ئە وە ی بژیم و چاوی تە مای ژیا نی هە می شە م
نە و خۆ لێ، یا من هە و لێم هەر بۆ گە یشتن بە یارە و لە ژیا نە مە د هەر ئە وە م دە وێ.
(۲) ئە م بە ی تە لە حوکمی بە لگە دا یە بۆ بە ی تی پێ شوو، واتە: من بۆ یە چا وە پرا وانی ژیا ن لە وە

﴿

ته‌نکه توڤژێکی کشاوه به رووا قولزومی مه‌وت
وه‌ك حه‌بابی به‌هه‌وا به‌نده‌ نرا ناوی حه‌یات (۳)

ئه‌گه‌ر ئازاده‌گییه‌ك بێ له‌عه‌ده‌مدا بۆمان
چی هه‌یه‌ غه‌یری به‌پێچی په‌له‌په‌ل داوی حه‌یات (۴)

ده‌كه‌م كه‌ له‌ناو خۆلی به‌رده‌رگای یاراندا بکه‌وم و له‌و خۆله‌ بخۆم، چونكه‌ ته‌نانه‌ت مردنێکی مه‌ردانه‌ له‌ناو ئه‌و خۆله‌دا له‌ ژيانێ ناخۆش و دانه‌مه‌زراو وه‌ك گلازاو كردنی ئه‌مپڕۆ چاتره‌...
(۳) قولزوم: ده‌ریای سوور. مه‌به‌ست تێکپاری ده‌ریایه‌. حه‌باب: بڵقی سه‌ر ئاو، ئه‌و قولته‌یه‌ی کاتی هه‌ڵدانی شتی بۆ ناو ئاو په‌یدا ده‌بێ.
واته‌: مه‌رگ وه‌ك ده‌ریایه‌کی گه‌وره‌ و قوول وایه‌، توڤژێکی ته‌نکی به‌سه‌ردا کشاوه‌ وه‌ك ئه‌و بڵقی به‌سه‌ر ئاو وه‌ په‌یدا ده‌بێ؛ ئه‌و توڤژه‌ ناوئراوه‌ ژيان. جا بێ به‌راوردێکی ژيان و مردن به‌یه‌ك بکه‌ و بزانه‌ چۆن مردن برانه‌وه‌ی نیه‌ و ژيان به‌ فوویه‌ك داده‌مرته‌وه‌.
مه‌به‌ستی مه‌حوی گه‌یاندنی مه‌فه‌وومێکی فله‌سه‌فیه‌، که‌وا گرایه‌ له‌م جیهانه‌دا مه‌رگ و نه‌بوونی ئه‌سله‌ و ژيان و بوون ناپایه‌داره‌.

(۴) ئازاده‌گی: سه‌ربه‌ستی.

ئه‌م به‌یته‌ له‌ حوکمی به‌لگه‌ هه‌تانه‌وه‌دایه‌ بۆ به‌یتی پێشوو، ده‌لی: نه‌بوون، هه‌یج نه‌بێ سه‌ربه‌ستیه‌کی بۆ بنیاده‌م تیا، له‌م هه‌موو کۆت و زنجیره‌ جوړ به‌جوړه‌ ماددی و رۆحیه‌یه‌ی به‌خۆبانه‌وه‌یان به‌ستوه‌ته‌وه‌. به‌لام ژيان چیه‌، له‌ داوێکی به‌ په‌له‌په‌ل پێچ دراو زیاتر که‌ سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ش که‌ داوه‌، له‌به‌ر به‌ په‌ل په‌ل پێچ درانه‌که‌ی ئالۆزاوه‌ و بووه‌ به‌ گری کۆتره‌ و ئه‌وه‌نده‌ سه‌ری هه‌یه‌ مرۆی هه‌رگیز لێ رزگار نابێ.

ئه‌م به‌یته‌ جوړه‌ ده‌ربڕینیکی قوولێ هه‌ستی بێزارییه‌ له‌لایه‌ن مه‌حویه‌وه‌ له‌و هه‌موو داوانه‌ی مرۆیان له‌ ژياندا پێ به‌ستراوه‌ته‌وه‌ و له‌ هه‌موو جوړه‌ ئازادیه‌ی که‌ راسته‌قینه‌ بێ به‌شیان کردوه‌.

دووڕیش نیه‌ مه‌حوی مه‌به‌ستی له‌ «بۆمان» ئه‌م مه‌عنایه‌ نه‌بێ که‌ ئیمه‌ دامانی، به‌لکه‌ «بۆ مان» بێ، واته‌ «بۆ ژيان». ئه‌گه‌ر وابێ ئه‌وا بۆچونه‌که‌ی زۆر قوولتر ده‌بێ، واته‌ ته‌نها له‌ جیهانی «نه‌بوون» دا له‌وانه‌یه‌ «بوون» جوړه‌ سه‌ربه‌ستیه‌ی ده‌سگیر بێ...
بۆمان (ن): وی‌مان.

دهم له دهم نانی ره قیانی چ بی مروه تیه
 تیکه لی ئاوی ده باخانه ده کا ئاوی حیات (۵)
 به و هه موو تالییه وه شه به تی مهرگ، ئه هلی حه یا
 خوش گه وارا تره بۆ ئیسته له شه کراوی حیات (۶)
 ئیزنی چوونه چه مه نی وه سللی سپرا به ره قیب
 «مه حویا» بمره که مردن بووه میراوی حیات (۷)

(۵) ده با خانه: ده باغ خانه.

مه حوی له م به یته دا «دهم له دهم نان» ی که به مه عنا «له گه لدا که وتنه قسه و شه په دهم» ه، به مه عنا حه رفیه که ی مه عنا لی داوه ته وه، واته: که یار قسه له گه ل به دکاره کانی ده کا که بۆ ئه وه ناشین دهم بنیته ده میان و قسه یان له گه ل بکا، وه ک ئه وه وایه ده می نابینه ناو ده میان و که ده میشی نایه ناو ده میان، وه ک ئه وه وایه ئاوی حیات که تفی ده می ئه وه له گه ل ئاوی پیسی ده باغ خانه که تفی ده می به دکارانه تیکه ل بکات، ئه مه ش کارینکی ئیجگار بی مروه تانه یه.
 (۶) گه وارا: قووت چوو.

واته: ژیان ئه وه نده ناخوش بووه، شه به تی مهرگ به و هه موو تالییه وه که هه یه لای بنیاده می به حه یا له شه کراوی ژیان باشت قووت ده چی.
 ئه مه ش ده نگه ناوه زایی ده برینکی تری مه حویه له باری ناخوشی ژبانی کۆمه لایه تی سه رده م، که خوشی بۆ که سی تیا نه بووه قه در و حه یای خۆ راگیر بکا.
 (۷) چه مه ن: چیمه ن، سه وزایی.

واته: ماده م ریگای گه یشتن به یار و چوونه ناو باخچه ی بی گه یشتنی به ده ست به دکار بی، مردن خوشتره، چونکه چاوه پروانی هه یج جوړه خوشیه ک له ژیان نا کرئ، ماده م کللی ده رگا که ی به ده ست مه رگه وه بی و مهرگ میراوی کانیو و جوگه ی ژین بی.
 له م پارچه شیعه دا ئه م به یته چله پۆپه ی شانازی کردنی مه حویه به سه به رزی خۆی و به خۆ شل نه کردنی وه له بهر باری ناله باری ژیاندا که کاروباری داوه ته ده ستی که سانی ناکه س و ناشایسته و ده بوو مه حوی ناچار بوایه سه ر بۆ ئه و جوړه که سانه شوړ بکا.
 به کار هینانی «سپرا» له باتی «سپیرا» به لگه یه کی زمانه وانییه له مه حویه وه بۆ دروست بوونی سووک کردنی فیعل کاتی که دوو پیتی هاوچه شنی تیا کۆ بیته وه و به کار هینانیان پیکه وه له سه ر زمان قورس بی.

- ۴ -

خه لاسی بوونی قهت ناوی ئه سیری زولفی زنجیرت

له بهر تیرت، مه له ك بی، هه لفرینی نه بووه نه خچیرت^(۱)

موژهت قوللابی گیرا، زولفی دلگیرت که مه ند ئاسا

مه حاله بهرگری یا به ربیی کهس که وته بهرگیرت^(۲)

له ناوا باسی تۆبه ی تۆ بوو ئه مپرو ئه ی سته مگه ر شوخ

بخه ئه م تۆبه پاشی کوشتنی من، تۆ بی یو پیرت^(۳)

به دهنگی ناله وه م هات، ئه و ده مه روچ هاته سه ر لیوم

بلی: ئه ی ناله، ئاخیر ئیسته من چ بکه م له ته ئسیرت^(۴)

- ۴ -

(۱) مه له ك: مه لایكه، فریشته. نه خچیر: نیچیر.

واته: دیلی که مه ندی زولفی تۆ هه رگیز نایه وی رزگار ببی و نیچیری راوت ئه گه ر فریشته ش بی هه رگیز له بهر تیری تۆ هه لئا فری و ده یه وی به و تیره بپیکری، چونکه دلدار ده یه وی هه میشه له یاره که یه وه نزیک بی.

(۲) گیرا: بگیری. که مه ند ئاسا: وه ك که مه ند.

واته: برژانگت وه ك قولاییکی شت پیا هه لئا سین وایه که هه رگیز شتی لی بهر نه بیته وه و زولفی دلگیریشت وه ك که مه ند وایه. ئه وی که وته داوی برژانگ و زولفته وه مه حاله بتوانی خوئی بیاریزی یا خوئی ده رباز بکا.

ئهم به یته «له ف و نه شری مورپه ته ب» ی تیدا یه، «بهرگری» بۆ «قوللاب» و «به ربیی» بۆ «زولف» ده گه ریته وه.

(۳) واته: نازداره سته مکاره که م! ئه مپرو باسی تۆبه ی تۆ له ئارادا بوو که وه ده ست له ئازاردانی دلدارانت هه لده گری. ده ستم دامینت بیکه به خاتری ئه و پیره ی تۆبه ی له سه ر ده سته دا داده ده ی جاری تۆبه مه که تا من به ته واوی ده کوژی و که مه ند کیشی خوتم ده که ی. تۆبه که ت بخه ره پاش کوشتنی من.

(۴) واته: یار به دم ناله مه وه نه هات تا گیانم گه یشته سه ر لیوم و که وته گیانه لا... جا توخوا من که و ئیستا گیانم ده رده چی، ده بی تازه چ که لکی له که لک به خشینی ناله که م وه ریگرم!

له چینی په رچه ما نووری جه یینی دی، وتی زاهید:
 که سووتا دامی ته زویرم به نووری دامی ته نویرت (۵)
 فزیله یی تهسل و فهسل ئینسانی پی نابیی به ساحیب فزل
 که تو کۆسه یی، به تو چی مامه ریشی باب و باپیرت! (۶)
 له خاکی پاکسی ته و به رده رکه دا گه وزا ره قیب، ئامان
 ده ری که، حه یفه گوور ئاسن خه ساره ت داله ئیکسیرت (۷)

(۵) جه یین: ناوچاو، ته ویل. دام: داو.

واته: زاهیدی ساخته کار که له ژیر چینی په رچه می یاردا نووری ناوچاوانی دی، دنیا روون
 ده کاته وه هاواری لی هه لسا، وتی وا داوی ساخته و فروفیل به تیشکی ناوچاوانت سووتا که
 کردووته به داو بۆگیرۆده کردنی ته وانه ی ریی فروفیل ده گرنه بهر.

سووتا (ن): پچرا، نووری (ن): زۆری.

(۶) تهسل و فهسل: باو باپیر.

واته: که س به وه گه وره نابیی که باب و باپیری پیاو بووین و گه وره بووین، وه ک چۆن که سی
 خۆی کۆسه بی به وه نابیی به خاوه ن ریش که وا ئه وان خاوه ن ریش بووین. مه بهستی له وه یه که
 گه وره بی راسته قینه ته وه یه بنیاده م خۆی گه وره و پیاو بی نه ک به گه وره یی و پیاوه تی که سی تر
 بنازی.

وه ک ئاگاداران دووبادی ده که نه وه مه بهستی مه حوی له «کۆسه» که سیکی تایه تیه له و پیاو
 ماقوولانه ی سلیمانی که له باب و باپیرانه وه ری و شوئیکسی گه وره یان بۆ به جی مابوو و
 په یوه ندیان له گه ل مه حوی باش نه بوو...

(۷) گوور ئاسن: ئاسنه کوته و ژه ننگ هه لۆردوو و خلته ی بهر کووره ی ئاسنگهر. ئیکسیر:
 کیمیا گهرانی کۆن به مایه یه کیان و تووه، مایه ی بی نرخ ی پی کراوه به مایه ی به نرخ وه ک جیوه به
 زیو مس به زپ. که مایه ی وا هیشتا نه دۆزراوه ته وه.

واته: به دکار له خاکی به رده رگای مالی یاردا گه وزا، دهستم دامینت ئازیز، به دکار وه ک
 ئاسنه کوته و خاکی به رده رگای تۆش وه ک ئیکسیر وایه، حه یفه ئیکسیریکی و اگران به ها
 بدری له ئاسنه کوته یه کی و ناچیز و بی بایه خ... ده سا ده ری که و دووری خه ره وه با ته
 سه ره رزییه ی ده سگیر نه بی.

له بهر باری مه حه بیته ئاسمان و ئهرز ئه نالینن
 چیه ئهم ده عوییه زاهید، جلی لی باره گاپیرت (٨)
 شوکر «مه حوی» کهوا موددیکه ناوی چووبووه نیسیان
 له زومرپی وه عدی کوشتن هاتوانا هاته وه بیرت (٩)

- ٥ -

«جگر ز زخم تو معمور و دل ز غم شادااست»
 ئه مهنده بابته تی عه یشی نه داوه بو شا ده ست (١)

(٨) ده عوی: ئیددیعا.

واته: زاهید! گاپیری نه فسی تو ئه وه نده لی نه هاتوو و بار نه به ره جله کانی خوی لی بووه به ته وق و کاری خوی پی به پتوه نابری. چیه وا ئیستا هاتوو ئیددیعا ی هه لگرتنی باری قورسی عیشقی خودا ده که ی که ئه رکیکی ئه وه نده قورسه زه وی و ئاسمان پیان هه لته گیراوه. مه حوی له م به یته دا ئیشاره تی بو ئایه تی: ﴿إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا، وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا، وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ، إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُلًا﴾ کردوو که واته: ئیمه ئه رکی لی پرسینه وه مان خسته ئه ستوی ئاسمان و زه وی و شاخه کان. که سیان هه لیان نه گرت و ترسان، ئاده میزاد هه لی گرت، ئه و خرابی کرد له گه ل خوی و سوودی خوی نه ده زانی. ئایه ته که شی به پیی ری و شوینی ئه هلی ته سه ووف مه عنا لی داوه ته وه، چونکه له ته فسیره کاند ئه مانه ت به ئه رکی لی پرسینه وه مه عنا لی دراوه ته وه، به لام به پیی واتای به یته که خو شه ویستی خواو عیشقی راسته قینه یه...

(٩) واته: ده می بوو ناوی مه حوی له بیر چووبووه وه، له سایه ی خواوه وا له ریزی ئه وانه دا که واده ی کوشتیان هاتوو، که وته وه یادت...

- ٥ -

ئهم پارچه شیعره له دیوانه چاپ کراوه که دا نیه.

(١) واته: جگهرم به زامی تیری تو ئاوه دان بووه ته وه، هه رکوی ده پروانی جی نووکی تیری توی پیوه یه. دلش به هوی خه فته تی بی په حمی تووه شادمانه، چونکه ئه گه ر تو بیر کردنه وت

له سینه جووششی نالینه، چاوه پر ئه سرین
«ز ئیمن جور تو اقلیم درد آباد است» (۲)

قورئ بکهم به سهرا یا به دادپینی بهرۆک
حهقی مه حه بیته ئه دا کهم، بدهی خودایا دهست (۳)

غه نیمه ته، به دهم و دهستی بگره دامه نی دۆست
له دهستی خوئی مه ده، داویه خودا تا دهست (۴)

□

له دلی من مه بهست نه بوایه خه فته ت بۆ فه راههم نه ده کرد. که واته ئه مه ئه و په پری به خته وه ریه
و هه رگیز ئه مه نده با به تی خووشی بۆ پادشایش هه لئه که وتوو.

نیوه فارسییه که ی ئه م به یته و به یتی پاشه وه ی هی «حافیز» ی شیرازین. ئه م جو ره
ده سکاری کردنه ی شیعر پیی ده لێن «تَشْطِیر»، واته: نیوه نیوه کردن.

(۲) واته: گوئی له سینه دهگری ده بینی و ناله ی تیدا هاتوو ته جووش... سهیری چاویش
ده که ی ده بینی و پر بووه له فرمی سک. له خوا به زیاد بی له به ره که تی سته می تۆوه و لاتی دل
ئاوه دان بووه ته وه.

ناسکی ئه م به یته له وه دایه و لات به سته م وێران ده بی، که چی سته می یار ئه وه نده به پیت و
به ره که ته بووه به هو ی ته قینی کانیای چاو و به مایه ی به زم و گۆرانی و موسیقا وتنی ناو سینه
که ئه وه ش نیشانه ی ئاوه دانییه.

(۳) واته: بنیاده م ده بی به وه فا بی و سوپاسی چاکه ی له بهر چاو بی... سا خویه ده ستم بده ی
له خووشی ئه م هه موو ناز و نیعمه ته دا حهقی خو شه وستی به جی بینم و قورئ بکهم به سهر
خۆمداو بهرۆکی خۆم له خو شیا ندا داد پر م.

(۴) غه نیمه ته: تالان. دامه ن: داوین.

واته: ئه مه که ئیسته بۆت هه لکه وتوو یارت لێهه نزیکه خه ریکی سته مکارییه له گه لت،
تالانه هاتوو ته بهر ده ست، تا خوا ده ست و ده سه لاتی داوی له دهستی خوئی مه ده و داوینی
یار به دهم و ده ست بگره.

وتم: نیازمه بهر پیتی خهم سهرم، فهرمووی
 به ناز و عیشوه: شههی بۆگه دا که نادا دهست (٥)
 له پێ حه رامه زهری سێلسیلهی موقه دده سی عیشق
 بی به شیر و مه گهر هه لگري له دنیا دهست (٦)
 هیلاکی دهستی حه نایته، کوشته بی ده می تیغ
 نه من شکاری پابهسته و نه تو با دهست (٧)
 به دهستی غونچه ده می، دهستی دا که به یعت بۆم
 چ ئاره زوومه له «عیسا» ده م و له «موسا» دهست (٨)

(٥) عیشوه: ناز. شههی: پادشایه تی.
 مه بهستی له وهیه سهر خسته بهر پیتی یار له حوکمی پادشایه تیدایه و بۆگه دا نالوی...
 بهر پیتی خهم (ن): بهر پیت به خهم.
 (٦) واته: زنجیری عیشق نا کرپته پیتی هه موو کهس و هه موو کهس شایانی خه لاتی وا پیرۆز
 نیه. بۆ ئه وهی ئه م زنجیره بکرپته پیت و له پیتدا زهری بی، پۆسته بی به شیر و ئه وهنده نازا
 بی بتوانی دهست له دنیا هه لگري.
 ده ش توانی «له پێ» به «له پێ» بخوێنرپته وه. له م حاله دا پۆسته «بی» و «هه لگري» یش
 به «بی» و «هه لگري» بخوێنرپته وه.
 (٧) حه نایی: خه نه یی، سوور. شکار: نیچیر. پابهسته: پێ به ستر او.
 واته: من به دهستی وهك خه نه تی گیر او سووری تو کوژ راوم و ئه و سووریه به دهسته وه
 خه نه نیه، خوێنی منه. من بی به کارهێنانی ده می تیغ کوژ راوم... منی نیچیری پێ به ستر او ده بی
 له ئاست تو ی به دهست و ده سه لاتدار دا چیم پێ بکری!
 (٨) غونچه ده م: ئه وهی ده می ئه وهنده بچووک بی وهك خونچه ی نه پشکو و تو و ابی.
 به یعت: به پیشه وای خو په سه ند کردن.
 واته: من که بۆم ری که و ئی دهستی به یعت پێ کردن به خمه دهستی نازدار ئکی خونچه
 ده مه وه، ئیتر چ ئاره زوویه کم هه یه له هه ناسه ی مردو و زیندو و که ره وه ی عیسا و له دهستی سپی
 موسا که وهك چرا تیشکی ده دایه وه!

به دهستی دووده کهون ئەهلی، ئەر له پێی کهوتن
به سم نه دیوه له دنیا، هه تا کو بر وا دهست (۹)
بلی به ئەهلی هه سه ده «مه حویا» وه کوو «حافیز»:
«قبول خاطر و لطف سخن خداداد است» (۱۰)

له دیوانه دهست نووسه که ی شیخ عومهری کورپی شاعیردا، ههروهاله نوسخه یه کی تریشدا،
له ئیوان ئەم به یته و به یتی داهاتوودا جیگه ی به یته یه هیلراوه ته وه. زیاتر له وه ده چی
نیشانه ی ئەوه بی ئەم پارچه یه به یته کی ناته وای بی. غه زه لیش زیاتر تاقه. ئەمه ش به لگه یه کی تری
ناته وای به یته که له م شوته دا.

(۹) فهوتانی به یته که له پیش ئەم به یته وه ریگای ئەوه ی لی گرتوین بزاین مه به سستی مه حوی
به وردی له م به یته چه و باسی کی ده کا. بۆیه ده بی بلین که وا ده ست ده دا باسی دلدارانی
راسته قینه بکاو بلی ئەمانه تا پێیان هه بی راده کهن به دوی یارداو که له پێی کهوتن له سه ر
ده ست ده رۆن به رێدا بۆلای و دوی ده کهون، چونکه له جیهانی دلداریدا تا ده ست بر واو
ده سه لات هه بی «به س» نیه و ناوتری، وه که خوا فەرموویه تی: ﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ﴾ واته:
چه ندتان له توانادا بی خۆتان له خوا بیارێزن و بی فەرمانی مه کهن. هه روا ده ستیش ده دا
مه به سستی له ئەهلی دنیا بی و بلی: دنیا په رست به هه یج تیر ناخوا، ئەگه ر له پیش کهوت به
ده ست بۆی ده که وێته چنگه کرپی... من هه رگیز «به س» و قه ناعه تم له دنیا دا نه دیوه و کهس به
هه یج دانا که وێ و مه گه ر گل چاوی برسی ئاده میزاد تیر بکا.

به دهستی دوو ده کهون (ن): به ده ست دووی ده کهون. ئەر (ن): گه ر.

(۱۰) واته: مه حوی، تۆیش وه که حافیزی شیرازی، بلی به وانه ی به خیلیت پی ده بهن له بهر
ئەوه که شیعره کانت لای خه لک په سه ند و جوانن و قسه ت ناسکه، بلی: ئەم به هه ره یه خوا پتی
به خشیوم و له که سه وه نیه و ئیوه ش له داخا هه ر له ورگی خۆتان بدهن!

- ٦ -

نه وهك هه چاوی مهسته، خوشی هه مهست
 به لادا دئ، كه دئ، وهك تورکی سه مهست^(١)
 له چه جله ی ناز و ئیعزازی به سه د ناز
 خودا تو حافیزی بی، هاته ده مهست^(٢)
 به دوو یا شیخ و سو فی مهستی عیشقی
 له ریئا كه وتوون مهسته له سه مهست^(٣)
 نیگاهی مهستی تا مهستانی ری دا
 نه ما له و جینگه ریگهی كهس له بهر مهست^(٤)
 بنازم به و پیاله ی چاوی مهسته
 به یهك پرشنگی عالم سه ره سه مهست^(٥)

- ٦ -

ئهم پارچه شیعره له دیوانه چاپ کراوه كه دا نه.
 (١) تورك: له ئه ده بیاتی كۆندا کینایه به له یاری شوخ و جوان.
 له نیتوان «دئ» ی «به لادا دئ» و «دئ» ی «كه دئ» دا جیناس و وشه ئاراییه کی جوان هه یه.
 (٢) چه جله: شوینی تایبه تی یه كه م شهوی بووك و زاوا. ئیعزاز: قه در لی گرتن. مهست: به
 حالی سه رخوشییه وه.
 (٣) مهسته له سه مهست: هه موو لال و پال به سه رخوشی به سه ره یه كدا كه وتوون.
 (٤) نیگا ه: چاو.
 واته: هه ره كه چاوی مهستی ریگای سه رخوشه كانی عیشقی خوی دا له ده وری كۆبینه وه،
 سه رخوشی ته ماشای ئه وه نده لی كۆبوو وه، ئه وه ده ورو به ره جینگهی كه سی تیا نه ما.
 (٥) یهك پرشنگی (ن): پرشنگی کی.

له بهر حوكمی نیگایا قاته هوشیار
 هه تا چاوی بکا بر، مهسته، هه مهست
 وتی: سهیری دهرو دهشتم نه ماوه
 له چاوم مهوج ئه دا، پر دهشت و ده مهست (٦)
 به جوزه مهی ناوی ئه م ناوه به چی به م
 به نه شته ی ئه و به شهر هه م «بُوالْبَشَر» مهست (٧)
 ده ناسی باده که ی، مه قسوودی حه شره
 ده لئی: «مه حوی» بنوو تو تا سه حهر مهست (٨)

- ٧ -

خه رامی ناز ئه گهر هینایه له نجه سه روی مه وزوونت
 وه کوو له یلا، له سه ر ری پرسشی که حالی مه جنوونت (١)

(٦) واته: یار وتی وهك چون كه سی چاوی پر بووبی له فرمیسك هیچی پی نابینری، منیش
 چاوم شه پۆل ده دا له مه ستانی نیگام و دهشت و ده ری پر کردوه و هیچم پی نابینری.
 (٧) جوز: ییجگه. ناو: ناز. «بُوالْبَشَر»: باوکی ئاده میزاد، حه زه تی ئادم.
 واته: ییجگه له مه ی چ ناوکی تر هه یه بینیم له م نازه ی یار، که وا ئاده میزاد و باوکی
 ئاده میزادیشی به نه شه ی خوی مهست کردوه.
 به جوز (ن): مه گهر.

(٨) واته: یار ئه م باده ی نیگای خویه ده ناسی که وا مه به سستی کۆ کردنه وه ی سه رخوشانیه تی
 له ده وری خوی و روژی حه شریش روژی کۆ کردنه وه ی خه لکه له سه حرای مه حشه ردا، بۆیه
 پیم ده لئی مه حوی تا روژی حه شر هه ر سه رخوشی نیگام به و، به سه رخوشی بنوو تا ئه و روژه
 که هه موو جیهانم له ده ور کۆ ده یته وه.

- ٧ -

(١) خه رام: کرده وه یهك که له رووی نازه وه بی، کینایه یه له رویشتنی به ناز. مه وزوون: رێك.

ده ترسم گهردی خوینی من له شیشهی گهردنت نیشی
 وه گهرنا، غهم نیه بمرم له چهسرهت لیوی مه یگرونت (٢)
 خهرامت چوویه باغ و سهروی بهر بادی خه جالته دا
 گولی ههروههك درك ئالاونه داوینی واژوونت (٣)
 كه مه ندی زولفی وهك ئه بریشمی خاوی نیگار یکت
 له دل ئالا، خه یالی خاوه، دل لهو داوه بهر بوونت (٤)

پرسش: پرسیار.

واته: ئه گهر رهوتی نازدارانه بالای وهك سهرو رتک و بهرزتی هینایه له نجه و لار و وهك
 له یلاکه و تیه ری، له سهرو رتیه پرسیار یکیش له حالی منی وهك مه جنوون عه و دال بووی خۆت
 بکه.
 (٢) مه یگرون: وهك مهی، سوور.

واته: خهفتهی ئه وهه نیه له تاو دهردی دووری لیوی سوورت بمرم، ترسی ئه وهه ههیه
 تۆزی خوینی وشك بووه وهه له شووشه ی گهردنت بنیشی و له كه داری بکا، بۆیه نامهوی بهو
 دهردی دووری بهم کوژی. مه بهست له تۆزی خوینی وشك بووه وهه، ئوبالی تاوانی کوشتنه کهیه.
 (٣) واژوون: سهروه و خوار کراوه.

واته: شنه ی له نجه و لاری تۆ چووه ناو باخ و داری سهروی دایه بهر بای خه جالته که
 به راوردی خۆی له گه لی کرد. گولانی ناو باخیش به جۆری گیرۆده ی بوون وهك درك له داوینی
 هه له وهگه راوی ئالان. مه بهست ئه وهیه که سهروی رتک و بهرز له چاو بالای یاردا نانوتی و
 گولاله ی جوانی ناو باخ له ئاست بۆنی خوشی داوینیدا نمووی نیه.
 (٤) واته: که مه ندی زولفی وهك ئاوریشمی خاوی یار یکت له دل ئالا، ئیتر خه یالی خاوه تا
 ماوی له داوی ئه و که مه نده رزگار بیی.

نیگار یکت (ن): نیگار ینت. به پیی ئه م نوسخه یه مه عنای به یته که بهم جۆره ده بی: دل بووه
 به داوی زولفی وهك رهنگا ورهنگ جوانی وهك ئاوریشم خاوته وهه. خه یالی خاوه ئیتر
 جار یکتی تر لهو داوه بهر بیی.

له نیوان ههردوو «خاوه» دا جیناس و وشه ئاراییه کی ناسک ههیه.

حه یاتی تازه دیته بهرم و رۆحم دهرده چی، وهرنا
سه دایکی نیه وهك مهوجی گهوههر هاتن و چوونت^(۵)

له ههر شیعرێ له دیوانت دهجۆشی نه شه یی «مه حوی»
سه دایکی له یه کتر جوێ ده دا ههر تاری قانونت^(۶)

له چهند و چوونی دنیا دا به زایع چوونی عومرم چهند!
خودایا بهس به زایع چم، به حه ققی زاتی بی چوونت!^(۷)

- ۸ -

به دەم مهوجی خوینی ئەشکه وهم، پروانه چۆنم بۆت!
دهروونم که یلی زووخی دهردو غهم، پروانه چۆنم بۆت!^(۱)

(۵) واته: بهوه دا به هاتن و چوونت دهزانم که دیت زیندوو دهبمه وه و که دهپۆی دهمرم،
ئه گینا خۆ هات و چۆت دهنگی نایهت، وهك شه پۆلی تیشکی گهوههری شه و چراغ که
دهرده که وێ دنیا روون ده کاته وه و که دهپوا دنیا تاریک ده بیته وه.

مهوجی (ن): ئاوی.

(۶) تار: ژێ. قانون: ئامیڕیکی موسیقایه.

واته: شیعرێ مه حوی ئه وه نده به تام و خوینیه، نهك ههر پارچه یه کی، به لکرو ههر تاقه
به یتیکی تامیکی تایه تی هه یه و له خۆشیدا له ئاوازی موسیقا ده چی، له گۆندا که ههر ژیه کی
دهنگیکی جیا له دهنگی ژیکانی تری بدا.

(۷) بی چوون: بی هاوتا.

واته: با بهسی بی بهزایه چوونی عومرم له ئال و وێلی دنیا دا، خوا به تۆ بی و زاتی بی هاوتای
خۆت بگه ره فریام با له مه زیاتر بهزایه نه چم.

- ۸ -

(۱) واته: بهراوردی له ئیوان بی پرهمی خۆت و دلسووزی مندا بکه، له تاو دهردی تۆ
که وتوومه ته سه ر لا فای خویناوی فرمیسکم و دهروونم پر له زووخی غهم و مهینه تی تۆ
هیشتا ش ههر دهس به ردارت نابم.

ره قیبی سه گ هزی بوو، کوشتمت، سه یری که چۆنی بۆم
دوعا بۆ دهست و تیغت من ده کهم، پروانه چۆنم بۆت! (۲)

به غه دداری نه وهك ناوت بهرن، بم ئه نجنی، قهت من
شكاتی جهوری تۆ بهر کهس ده بهم؟ پروانه چۆنم بۆت! (۳)

هه ناسهی ئاگرینم برده وه بهر، تا دهروونم سووت
به ناله تا دلّت سه خهلت نه دهه، پروانه چۆنم بۆت! (۴)

بیانوو بگره، شیوهی خۆت بشیوینه به من کوشتن
وهه چاوی بهدت لی لاده دهه، پروانه چۆنم بۆت! (۵)

به ئاوی گریه هه ردهم ناوی چاوم شستوه، نهك جیّت
به خوین ئاغوشته بی، تۆ، چاوه کهم، پروانه چۆنم بۆت! (۶)

(۲) واته: سه یری خۆت بکه و سه یری منیش بکه. به دکار ئاره زووی له وه به من له نیواندا
نه مینم، تۆیش له سه ر ئاره زووی ئه و ده مکوژی، که چی منیش له جیاتی گله بی و دوعای شه ر
لی کردن دوعا بۆ دهست و تیغت ده کهم.

(۳) واته: ئه نجن ئه نجنیشم بکه ی شکات له دهست تۆ نابهم بهر کهس، نه وهك خه لك پیت
بلین غه ددار و سته مکاره. جا سه یر که من بۆ تۆ چۆنم.

(۴) واته: بۆ ئه وه ی به ناله نال دلّت ئازار نه دهه، هه ناسهی گهرمی خۆم برده وه ناو سینگم و
هه ناسه م هه لئه کیشا تا دلّم سووتا.

نیوه ی یه که می ئه م به یته له چه ند نوسخه یه کی تر دا به م جوړه یه:

هه ناسه ی ئاگری به رداومه بهر تاوی دهروونم سووت

(۵) واته: شیوه ت زۆر جوانه، ترسی ئه وه م هه یه چاوی پیس کارت تی بکا، له بهر ئه وه
شیوه ی خۆت بشیوینه و بیگوژه و رووی خۆت ترش بکه و من بکوژه تا کهس وا نه زانی
شیوه ت جوانه و چاوت بدا.

(۶) گریه: گریان. ئاغوشته: تیکه ل.

واته: چاوه کانم پرڼ له خویناوی جگهرم و جیگای تۆش ناوی چاومه. جا بۆ ئه وه ی
جیگا که ی تۆ خویناوه بی، هه رده م به فرمیسك دای ده شۆم.

غەمی خوشی نیه «مەحوی» لە دلیا، هەر غەمی تۆیه
لە عیشتیدا دەکەم غەم بۆ بە غەم، پروانه چۆنم بۆت! (۷)

- ۹ -

ئیتتیفاقی ئافتاب ئانی موقابیل بوو بە رووت
ئافەتیکى دى نەما تابی، بوەستى رووبەرووت (۱)
دیاره خو پەروانه هەر سووتانه ئەسلى موددە عای
بۆیه ئیمەش عاشقین، ئەى شەخسى ئاتەش خو، بە خووت (۲)

(۷) بە غەم: بە خێو.

واتە: مەحوی لەم جیهانەدا نەك خەمی كەسێك یا شتێك، تەنانت خەمی خویشی لە دڵدا
نیه، هەر خەمی تۆی لە دڵدا یە. لە پیناوی عیشتی تۆدا خەمت بۆ بە خێو دەكاو بۆئەوێ
هەمیشە بەرابەر بە خوشە و بستیت بە وەفا بێ و خەمت بۆ بخوا، هەر خەمت بۆ بە خێو دەكا.
وا دیاره وشەى «بۆ» لە نیوێ دوو هەمی ئەم بەیتەدا «بۆت» بووبێ و سووك كرابیتەوێ یا بە
هەلەى نووسینەوێ فەوتابێ، چونكە «ت» كە لە زاراوێ سلیمانیدا بە دەنگێكى تایبەتى
دەخوێرتیتەوێ و لەوانەى نووسەرێ كە تازە دەس بداتە نووسینی كوردی هەستێكى ئەوتۆی
بێ نەكا. دەشگونجی تێكراى نیو بەیتە كە بەم جۆرە بخوێرتیتەوێ:
لە عیشتیدا دەكەم غەم بوو بە غەم؟ پروانه چۆنم بۆت!

- ۹ -

(۱) ئیتتیفاقی: بە رێكەوت. ئافتاب: خۆر. ئانی: كاتێك. تاب: تین.
واتە: بە رێكەوت جارێكیان روژ تاوێك لە گەل رووت رووبەروو بوو؛ دەر دێكى واى بەسەر
هات توانای نەما لە بەرابەرتدا خوێ راگرێ.
لە «تاب» دا لە تافەت هەیه. لە نێوان «بەرووت» و «رووبەرووت» یشتدا جیناسی ناتەواو
هەیه.

ئیتتیفاقی (ن): ئیتتیفاقەن «اتفاقاً». بوەستى (ن): بمىنى.
(۲) موددە عا: مەبەست، داخوازی. ئاتەش خو: خو ئاگرین، توند و توورە.

ئهم فیزاعهت به دوه وه، حه قته که ناپرسی چیه
 تۆیه کی، دائیم هه زاریکی وه کوو من دوو به دووت^(٣)
 ئه ی مه حه بهت! ئاگریکی هینده خوش و دل نشین
 ئه و که سه ی سووتووته، هه ر ئه و هه ول ئه دا بۆ سوو به سووت^(٤)
 ئهم شه راره ی فیرقه ته مه خلوقی وا کرده که باب
 مالیکی دۆزه خ دلی بهم عاله می ناسووته، سووت^(٥)

﴿٣﴾

واته: په روانه که عاشقی چرا ده بۆ مه بهستی ئه وه یه بسووتی، هه ر بۆیه ش ئیمه عاشقی
 خوی تۆ بووین که ئازاردانی دلدارانه تا ئازارمان بده ی.
 شه خسی (ن): شه معی.

(٣) فیزاع: هاوار و دهنگه دهنگ. دوو به دوو: دوبه دوا.

واته: ناهه قه تاگرم که هه والی دلداره کانت ناپرسی، تۆیی که هه زارانی وه ک منت به دواوه
 بی و تۆیش هه ر ته نها خۆت بی، هه ر ئه وه نده پیت ده کری لا به لای ئیمه دا بکه یته وه و سزامان
 بده ی.

ده شگونیجی مه عنای «دوو به دووت» وای بدریته وه که وا ئهم هه مرو خه لکه گشتیان له
 ئاست تۆدا به دوو هه مت داده نرین.

(٤) دل نشین: له دلدا جی گرتوو. سووتوو: سووتاو. سوو به سوو: دووباره سووتاو، یاخود
 ئه مللاو ئه ولا.

واته: ئه ی خوشه وستی! تۆ ئاگریکی ئه وه نده خوش و له دلدا جی گرتووی، هه ر که س
 جارێک پیت سووتا خوا خوا به تی جارێکی تریش پیت بسووتی، یان کون به کون به دواتا
 ده گه پرت تا جارێکی تریش پیت بسووتی.

وه سف کردنی خوشه وستی به «دل نشین» وه سف کردنیکی ناسکه، چونکه خوشه وستی
 هه م دلگیره و هه م له دلشدا یه...

(٥) شه راره: پزیسک. مالیک: ده رگاوانی دۆزه خ. ناسووت: مرو قایه تی.

واته: ئاگری دووری له یار خه لکی به جۆری کردوو به که باب، ته نانه ت دل ره قیکی بی
 به زه یی وه ک مالیکی ده رگاوانی دۆزه خیش دلی بۆ ئهم ئاده میزادانه سووتا.

﴿٤﴾

سوبحی مه‌حشر بوو، وت: سوبحه‌ی زووه واده‌ی ویسال
 عاله‌می کوشت ئیتیزاری هاتی واده‌ی زووه به زووت^(۶)
 بو له باسی زولفیا «مه‌حوی» نه‌بیته مووشکاف
 رۆح و دلیه «مُدَّة العُمَر» ی نه‌سیری موو به مووت^(۷)

- ۱۰ -

ده‌مت چی؟ پر له دور، دورجیکی یاقووت
 نیشانه و مۆری چی؟ خه‌تیککی زمرووت^(۱)

﴿

له نیوان «ناسووت» و «سووت» دا جۆره جیناسیکی نا‌قیس هه‌یه.
 عاله‌می (ن): عاله‌مه‌ی.

(۶) واته: ئەو سبه‌ینییه که داتنا‌بوو به کاتی پی‌گه‌یشتنت و ده‌توت زۆر نزیکه و ها‌ئه‌وه‌نده‌ت
 زانی هات، بوو به رۆزی حه‌شر و ده‌رکه‌وت به‌م زوانه پی‌نا‌گه‌ین... خه‌ل‌کیش که ئەوه‌نده‌یان
 چاوه‌روانی کرد واده‌که هه‌ر نه‌هاته پی‌شه‌وه، هه‌موو له تاو ناخۆشی چاوه‌روانی مردن.
 (۷) مووشکاف: که‌سی ئەوه‌نده ورد و زیره‌ک بی وه‌ک له‌وانه‌بی موو بقلیشینی و له‌تی کاو بی‌کا
 به دوو‌که‌رته‌وه.

واته: مه‌حوی حه‌قیه‌تی له باسی زولفی یاردا ژیر و ورد بی، چونکه به درێزایی ژبانی،
 رۆح و دلی دیلی تال تالی مووی زولفی یار بووه و له‌گه‌ل یادیا رای‌بواردووه.

- ۱۰ -

ئه‌م پارچه شیعره له دیوانه چاپ‌کراوه‌که‌دا ب‌لاو نه‌کراوه‌ته‌وه.

(۱) دورج: سندووقیکی ب‌چکۆلانه‌یه ژنان گه‌وه‌هر و شتی گران‌به‌های خۆیانی تی‌ده‌خه‌ن.
 واته: ده‌مت دهم نه‌!، سندووقیکی یاقووتیه پ‌ره له دانه‌ی دور که ددانه‌کاتن، ئەو
 نیشانه‌یش که به‌و سندووقه‌وه‌یه خه‌تیککی وه‌ک زمرووت شینه که گه‌نه‌تووکی تازه ده‌ره‌اتووی
 سه‌ر‌لیوته.

به گریانم، وه کوو گول، پیکه نی یار
 له باغی من به بارش غونچه پشکووت (٢)
 قوبوولم که ی ئه گهر، لوتفیک ی زوره
 به که متر هیندویکی خالی هیندووت (٣)
 شوکر ههر مامه وه بو یادگاری
 به کاری زه خمه که ی شمشیری ئه برووت (٤)
 له غه مزه ی چاوت ئه برو داگره و بهس
 مه که بو قه تللی عاشق رهنجه، بازووت (٥)
 نه خووشی عیشقی لیوت وه سیه تی کرد:
 بتاشن داری عوننابی به تابووت (٦)

(٢) بارش: باران بارین.

واته: یاری وه گول نازدار و جوانم به گریان من پیکه نی. ژبانی من وه ک باغ وایه و
 گوله که ی یاره که مه و بارانی ئاودانی فرمیسکی چاوه کانمه؛ به داوهرینی ئه و بارانه گوله که ی من
 که یاره که مه پشکووت و پشکووتنه که ی ئه وه بوو ده می کرایه وه که پیکه نی.

(٣) هیندوو: خوولامی رهش، کینایه یه له ناچیزی. خالی هیندوو: خالی وه ک هیندی رهش.
 واته: ئه گهر وهرمگری به که مترین به نده ی خالی رهش، لوتفیک ی زورم له گه ل ده که ی.

(٤) واته: خوا شوکر به کاری شمشیری برۆت نه مردم و مامه وه بو یادگاری.

(٥) رهنجه: ئازار چه شتوو.

واته: که وستی یه کێ له دلداره کانت بکوژی، پیرست به وه ناکا ئازاری شان و قوولی
 خۆت بده ی و شمشیری بو دابه ئیته وه، ته نها به چاو ئیشاره تیک ی بو بکه و برۆیه کی لی داگره
 دهس به جی گیرۆده ده بی و ده کوژی.

(٦) چونکه داری عونناب سووره و له رهنگا په یوه ندییه کی له گه ل لیوی یار هه یه.

منی بهم حال و قاله دی که دهیوت:
 کتییکی غه ریم دیوه، په پپووت^(۷)
 به نیله بی نه باتی میسری لیوت
 جلم. سو بجم، هه موو هه ر شامه بی پووت^(۸)
 له ناله ی گه رمی دل باکت نه بوو تو
 به ئاهی سه ردی «مه حوی» من دلم سووت^(۹)

- ۱۱ -

دل دۆزه تیری ئاهی فه قیرانی رووت و قووت
 بو کوشتنه هه میشه که ئاماده شیر ی رووت^(۱)

(۷) حال و قال: جۆر. غه رب: سه یر.

واته: چونکه ئه وه نده سه رگوزه شته و کاره ساتی عیشقم لایه، له کتییکی کۆنی شپ ده چم.
 (۸) واته: بی لیوی وه که نه باتی میسر شیرینی تو عازیه تی بارم و جل و به رگم وه که ئاوی نیل
 شینه. بی شه و قی روخساریشت به یانیم وه که ئیواره تاریکه.

ورده کاری مه حوی لهم به یته دا زۆر جوان دیاره که «نیل» و «میسر» و «نه بات» ی له لایه که وه
 و «شام» و «بیرووت» = بی پووت ی به یه که وه کۆ کردووه ته وه که کۆمه لی «ته وریه» و
 «ئیسیتعاره» یان تیدایه.

(۹) واته: ئازیز، ئهی یاری بی به زه یی، تو باکت نه بوو له ناله ی گه رمی دلی «مه حوی»،
 که چی من به هه ناسه ی ساردی ئه و دلم سووتا.

- ۱۱ -

ئهم پارچه شیعره ش له دیوانه چاپ کراوه که دا نیه.

(۱) دل دۆز: ئه وه ی کار بکاته دل و ئازاری بداو خویناوی بکا. له مه یدانی دل داری و کاری
 تیری برژانگ و غه مزه ی چاو و شتی وادا به کار ده ینیری و له غه یری ئه و شوینانه شدا به
 مه جاز.

واته: تیری ئاهی فه قیران و هه ژاران دل ده سمی، چونکه ئاهی ئه وان وه که شمشیری له

مهحفووزی تۆ که روو له خودا بی له دیوو دهه
 بۆ حیرزی تۆ، ده بیته زری نه سچی عه نکه بووت (۲)
 دل زیندوو به عیشق و بژی تۆ له مهرگ ئه مین
 بهم ده رده بمره، تا بیه «حی لا یموت» (۳)
 گهر سه نگی کۆهساره، بووه له علی تابدار
 ههرکهس به جهبری سه بر و حه یا خوینی بوو به قووت (۴)

کیلان ده رهێنراو وایه و شمشیریش که له کیلان رووت کرا بۆ بریندارکردنه. یان مادهم تۆ
 شیرری رووی خۆت وهك برۆت بی ئامادهت کردی بۆ کوشتنی عاشقانی هه ژار، ده بی
 ترسیشت له ئاه و نزووله یان بی، چونکه ئاه و نزووله ی ستم لی کراوان گرانه.
 (۲) دیو: بوویه کی خه یالیه به دیمه ن وهك ئاده میزاد وایه، به لام زۆر به هیز و ناشیرین و
 به سامه، ده لین گوایه شاخ و کلکیشی هه یه! ده: جانه وه ری دورنده ی وهك شیر و پلنگ.
 حیرز: پارێزراوی. زری: کراسی ئاسنین. نه سچی عه نکبووت: ته نراوی جالجالۆ که.
 واته: تۆ ئه گهر روو له خودا بی، له هه موو دیوو جانه وه رێک ده پارێزری و ته ناته شتی
 بی هیزی وهك ته نراوی جالجالۆ که ت بۆ ده بی به کراسی ئاسنین بۆ ئه وه ی بپارێزی.
 (۳) واته: ئه وه ی دلی پر بی له عیشق هه رگیز نامری و ئه وه ی به ده ردی عیشق بمری هه رگیز
 به مردوو دانانری.
 مه به سستی ئه وه یه که مردن و ژیان ئه وه نین خه لک تییا ن گه یشتوون. مردنی راسته قینه
 ئه وه یه دلی ئاده میزاد شتیکی تیا نه بی گره ویده ی بووی و که سیکیش که بۆ مه به سستیکی به رز و
 پیرو ز بژی، با له پیناوشیدا بمری به مردوو نادرته قه له م.
 (۴) سه نگی: به رد. کۆهسار: ناوچه ی شاخاوی. له عل: به ردیکی گران به هایه. تابدار: خاوه ن
 پرشنگ. جه بر: زۆر.
 واته: ئه وه ی له ژیر باری خۆراگرتن و ترسی خوا دا خوینی دلی خۆی خواره وه، ئه گهر
 به ردی سه ر شاخانی ش بی ده بی به له علی پرشنگدار.
 بوو به (ن): کرده.

یا رەب لە دۆزەخ ئوممەتی «ئەحمەد» بەدەی نەجات
 کەم بێ چیه لە کوورەیی وا باوەشێ بزووت^(۵)
 دەیوت: قیامەت ئەلبەتە رووت نیشان ئەدەم
 روو دەرەخە، تا کوو روژی قیامەت هەلێ لە رووت^(۶)
 بەر پێی ئەوم، بە میژەرەو، سەرکە نا، وتی:
 «مەحوی» تەمایە بـم خەلە تیئێ بە تووری پووت^(۷)

(۵) بزووت: سووتەمەنی.

واتە: گوناھبارانی ئوممەتی پیغمبەر (د.خ) لە چاو هەموو ئەهلی دۆزەخدا لە باوەشێ
 سووتەمەنی زیاتر نین و تەنووری دۆزەخیش بە نەبوونی ئەو باوەشە سووتەمەنییە سارد
 نابێتەو و پەکی ناکەوێ.
 (۶) هەلێ: هەلێ.

واتە: یار وتی: روژی قیامەت رووت پیشان دەدەم. منیش دەلێم ئیستا رووت دەرەخە، بۆ
 ئەوێ هەر لە ئیستاهە روژی قیامەت پەیدا بێ. مەبەستی لەوێ بە دەرکەوتنی رووی، ئەم
 خەلکە هەموو لە عیشقی روویدا دەمرن، وەک چۆن لە روژی قیامەتدا هەرچی زیندوو هەموو
 بە جارێ دەمرن. دووریش نیە مەبەستی لە «هەلێ» هەلانی بە مەعنا راکردن بێ، واتە: بە
 دەرکەوتنی رووت روژی قیامەت بایەخی نامێنێ و رادەکا. ئەم مەعنا هەرچەند زیادە پەویەکی
 قورسی تێدا بە ئاسانی قووت ناچێ، بەلام زۆر ناسک و وردە.
 تا کو (ن): تاکی.

لەم بەیتەشدا رستە «نیشان ئەدەم» یەکیکە لەو شوێنانە لەبەر ناچاری سەرەتای
 فێلیان تیا بە «ئە» دەست پێ کراوە نەک بە «دە».
 (۷) پووت: پووجەل.

واتە: کە سەرم بە میژەرەو نایە پەربێنی یار و کردم بە قوربانی، وتی مەحوی دەیهوێ بە
 سەلکە توورێکی پووجەل هەلەم خەلە تیئێ.

- ١٢ -

خودا بیدا، له هیلکیسی ده‌دا، سه‌یری هه‌یه ریکه‌وت
 وه‌نه‌وزم دا، نیگارم هاته‌ خه‌و، ئە‌مشه‌و خه‌وم پێ‌ که‌وت (١)
 به‌ له‌یلاوه‌ وه‌ره‌ به‌ر قاپی ئە‌م له‌یلایه‌ ئە‌ی مه‌جنوون
 شه‌هیکه‌ سه‌د سه‌ری فه‌ره‌اد و شیرینی له‌ به‌رپێ‌ که‌وت (٢)
 وتم: ئاوێکی ره‌حمه‌ت، گه‌ییبه‌ روحم ئاگری فیرقه‌ت
 وتی: له‌م دۆزه‌خه‌ زه‌حمه‌ت که‌ ده‌ر بێ‌ هه‌رکه‌سی تێ‌ که‌وت (٣)
 له‌گه‌ڵ دڵ چووم و بێ‌ دڵ دیمه‌وه‌، ئە‌م گه‌وه‌ره‌ یاره‌ب
 له‌وێ‌ که‌وت و به‌جێ‌ ما، یا له‌ رێ‌دا که‌وت و بێ‌ جێ‌ که‌وت (٤)
 نیگاهی گرت‌ه‌ غه‌یر و من دلم له‌ت بوو، ته‌ماشاکه‌ن
 خه‌ده‌نگی گرت‌ه‌ کێ‌، شه‌ققزنی له‌ کوێ‌، زه‌ربی به‌ر کێ‌ که‌وت (٥)

- ١٢ -

(١) واته‌: ریکه‌وت سه‌یری هه‌یه‌، ئە‌مشه‌و وه‌نه‌وزیکم دا ده‌سه‌به‌جێ‌ یاری وه‌ک نیگار جوانم
 هاته‌ خه‌وم. خه‌وی ئە‌مشه‌وم پێ‌ که‌وت، وه‌ک خه‌وی شه‌وه‌کانی ترم نه‌بوو. راسته‌ ئە‌گه‌ر خوا
 ئاره‌زووی لێ‌ بێ‌ له‌ هیلک ده‌یدا به‌ جووتیار، هیلک زه‌وی هه‌ڵده‌گیرته‌وه‌ له‌په‌رگه‌نجینه‌یه‌ک
 دێته‌ به‌ر ئێره‌ق و گاسنه‌که‌ی. منیش وه‌نه‌وزیکم دا یارم هاته‌ خه‌وم.
 (٢) واته‌: ئە‌ی مه‌جنوون نه‌ له‌یلاێ‌ تۆو نه‌ هه‌چ یاریکی تر له‌چاو یاره‌که‌ی مندا ناوێنن، تۆ به‌
 له‌یلاکه‌ی خۆته‌وه‌ وه‌ره‌ بۆ به‌رده‌رگای له‌یلاکه‌ی من و په‌روانه‌ شاهیکێ‌ وایه‌ سه‌د فه‌ره‌اد و
 شیرین له‌به‌ر پێ‌داکه‌وتوون.
 (٣) واته‌: داوام له‌ یار کرد به‌زه‌ییبه‌کی پیاما بێته‌وه‌ فێنکیه‌ک بدا به‌ دلم، ئاگری دووری بۆ
 ناردم و وتی: ئە‌وه‌ی بکه‌وتته‌ دۆزه‌خی عیشه‌وه‌ هه‌رگیز ده‌ربازبوونی نابێ‌ لێ‌.
 (٤) واته‌: که‌ چووم بۆ لای یار دلم له‌گه‌لم بوو؛ که‌ گه‌رامه‌وه‌ له‌گه‌لم نه‌بوو. جا سه‌رسام و دوو
 دلم ماوم نازانم ئاخۆ دلم لای یار به‌جێ‌ ماو رێ‌ و جێ‌ شایانی خۆی ده‌سگیر بوو، یاخود له‌
 رێ‌دا لێ‌م که‌وتووه‌ و بێ‌ رێ‌ و جێ‌ ماوه‌ته‌وه‌ و نه‌ لای خۆمی به‌ نسیب بوو نه‌ لای یار.
 (٥) نیگاه: ته‌ماش، تیری چاو. خه‌ده‌نگ: تیر. شه‌ققز: شه‌قه‌ی بال. زه‌رب: لێ‌دان.

لهسەر شانی کهسانی دی جهنازه ی من، وتی: چا بوو
 ئەم ئیفتادەش لە غەم رسگاری بوو بۆ خۆی و سەر پێ کهوت (٦)
 به جیلوهی ئەو، وه کوو شهونم، فری هەر عەقڵ و هۆشی بوو
 که سیبەر مهحوه لهو جییه ههتاوی له حزهیهك لی کهوت (٧)

﴿

واته: یار تیری چاوی به یهکیکی ترهوه نا، کهچی من له جی خۆمدا پیکرام و کهوتم.
 سهیری یار کهن چۆن کوشندهیه که!، تیر دهگریته کێ و شهقی بالی له کوپوه دێ و زرمه له کێ
 ههڵدهستێتی!

(٦) چا: چاک. ئیفتاده: پهك كهوتوو، یا له بهر منالی یا له بهر پیری. رسگار: رستگار، رزگار.
 مهحوی لهم بهیتهدا عومقیکی فەلسەفی دەدا به مهسهلهی ژیان و مردن و قوناغی ژیان به
 قوناغی منالی ئادهمیزاد دادهنێ و مهگیش به پیگه یشتن و سه رهتای ژیا نی راسته قینه. دهلی:
 یار تهرمه کهمی به سه رسانی خه لکه وه دی، وتی چاک بوو ئەم لی کهوتوو به ده سه لاتەش له
 خەم رزگار بوو و کهوته سەر پێ و ئیتر دهتوانی بۆ خۆی بروا به پێوه. به پێی ئەم مهعنایه قوناغی
 ژیا نی ئادهمیزاد له جیهاندا شوبه پێ تراوه به قوناغی قنگه نشینه و گاگۆلکی کردنی منال و
 هه لگرتنی به سه رسانی خه لکه وه بۆ سه رقه بران که خه لکه که به پێ ده پۆن، شوبه پێ تراوه به
 سه رپێ کهوتن و پێ گرتن.

ده شگونجی مهعنا کهی هه روا ساده بێ و مه به ست له ئیفتاده پیر بێ و له سه ر پێ کهوتنیش
 ئەوه بێ که به سه رسانی خه لکه وه هه لکه گیرێ بۆ سه رقه بران، به لام به م پێ به یته که به یتیکی
 بێ تام و چێژ و دوور له هه موو هونه ر مه ندیه کی لی ده رده چی.
 رسگار (ن): رزگار.

(٧) جیلوه: ده رکه وتن.

واته: یار وهك خۆر وایه و عەقڵ و هۆش له ئاست بوونی ئەودا وهك شهونم و وهك سیبەر
 وایه له بهر خۆردا، چۆن هه رکه خۆر هه لها ت ئیتر گورج شهونم هه موو ده بێ به هه لم و ده چی
 به ئاسماندا و سیبەر نامینی له ناوا، له گه ل ده رکه وتنی ئەو شدا که س تۆسقالی ئەقڵ و هۆشی لا
 نامینی.

جییه (ن): لهم ریه. له حزه یهك (ن): له محه یهك.

- ١٣ -

وه کوو روژ ئه و مه هه له و دووره ده رکهوت

له میوه ئه شك و ئاهی ئیمه سه رکهوت^(١)

که ئه و لیوو ددانهم دی، به جاری

له بهرچاوم هه موو له عل و گوهر کهوت^(٢)

وه نه وزیکم شه وی دا، گه ییه سه رم و

وتی: ههسته، هه تاوت وا له سه رکهوت^(٣)

له کئی یاره ب خه بهر پرسی بکه من

که هه رکهس بو خه بهر چوو، بی خه بهر کهوت^(٤)

- ١٣ -

ئهم پارچه شیعره ش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه، ته نهها بهیتی یه کهم و دووه می نه بی که
وهک چوار خشته کییهک نووسراونه ته وه.

(١) له میوه: لیتره وه.

واته: که یاری وهک مانگ جوانی من له دووره وه دیاری دا، فرمیسکی به خورو ئاهی
به سۆزم لیتره وه له بهر زۆری ئاره زووی دیدار جۆشیان سه ند، وهک چۆن که روژ بدا له زه وی
تهر هه لمی لی هه لده ستینی و شه ونمی پیوه نا هیلی.

(٢) واته: که لیوی وهک له عل سووری یار و ددانی وهک گه وهه ریم دی، نه وه ندهم لا جوان
بوون وام زانی هه رچی له عل و گه وهه ری دنیا هه یه هه مویم به جاری که وتۆته پیش چاو؛ یا
له بهر جوانی ئه مان هه مویم به جاری له بهرچاو ییزا.

(٣) واته: شه ویکیان وه نه وزیکم داو تۆزی خه وم لی کهوت، یار هاته سه رم و هه لی ساندیم و
وتی: ههسته خۆر هاته سه رت و هه تاو لیی دایت. مه بهستی له خۆر و هه تاوه که خۆیه تی.

(٤) واته: هه رکهس که وته داوی عیشقی یار سه ری نه هیئایه دواوه. ئیتر خوایه ده بی من
هه والی یار له کئی بهرسم؟!

دلم وهك شیڤی بیڤشهی شوعله گرتوو
 له سینهی پەر له سۆزم دهرهدهر كهوت^(۵)
 به تیر ئه مپۆ دپری وا ههرچی پێش هات
 خودا پێداوه ههركهس بهر نه زهر كهوت^(۶)
 له سههر خو چوو به دهه گریانوه دڵ
 گه پهك پەر بوو كه ئهم مندا له دهر كهوت^(۷)
 له رۆژئاواوه ئیمشه و بێ نیاچه
 مه هی من، ماهی عالم بێ مه فه ره كهوت^(۸)
 به خو پرای ئه وه ندهم ناله كیشا
 له سینهدا پسا، ما، بێ ئه سه ره كهوت^(۹)

- (۵) واته: سینهی پەر له سۆزم وهك دارستانی ئاگر گرتوو وایه، چۆن كه دارستان ئاگری گرت
 چی شیڤ و دورندهی تری تیا بێ هه موو دهرده چن، به و جۆره دلی منیشر له سینهم دهرچوو.
 (۶) واته: ههركهس هاته پێشه وه، یار به تیری چاوی پارچه پارچه ی کرد. كه واته ههركهس
 بهر تیری چاوی كه وتبێ خوا پێداو بووه.
 (۷) واته: دلی مندا له ئه وه نده گریانو هاواری کرد به دهه گریانوه له سه ره خو چوو.
 گه په كیش له تاو دهنگی گریانێ ئهم مندا له پەر بوو له هه راو زه نا كه كهوته ناو كو لانه كان.
 پەر (ن): كه پ.
 (۸) مه فه ره: جیگایه كه ئاده میزاد هه لێ برواته ئه وێ.
 واته: مانگی من كه یاره كه مه ئه مشه و له رۆژاواوه به بێ په چه دهر كهوت و هات، ههر كه ئه
 دهر كهوت و هات، مانگی ئاسمان كه له رۆژه لاته وه هه ل هاتبوو، له شهرمانا رای کرد، جی
 نه بوو خو ی تیا بشارته وه و نه یده زانی بۆ کو ئه هه لێ.
 (۹) واته: ئه ونده هه ناسه ی بێ سوو دم هه لكیشا، هه ناسه له سینهدا تاساو پزرهم لێ بپا،
 توانای ئه وه م نه ما هه ناسه ی تر هه لكیشم و نیشانه ی هه ناسه م به دهر وه نه ما.

برۆی ئەو شووخه ئەمپۆ تیغی کیشا
 نه جاتی دا به ره حمهت هه رچی به رکهوت (۱۰)
 به پیر ئەو رۆژه وه «مه حوی» ئەوه نده...
 به سهر چوو بوو، وه کوو شه ونم له سهر کهوت (۱۱)

- ۱۴ -

به کهس نابێ بتي من ئاشنا قهت
 غه زاله ی به پ نیه رامی وه فا قهت (۱)
 مه حاله بێتو ئەو پێ سهر سهرم نئ
 به تاجی پادشا ناگا گه دا قهت (۲)

(۱۰) واته: ئەمپۆ برۆی یار وهك شیر له رووی عاشقانیدا هه لکیشرا. هه رکهس پێوه بوو به ختی
 بوو، به ره حمهتی خوا چوو.
 (۱۱) واته: مه حوی له جیاتی پێ، ئەوه نده به سهر به پیری ئەو رۆژه وه چوو که بهر تیغی یار
 بکهوئ تیایدا، سهری نه ما. وهك شه ونم که رۆژ هه لدئ به سهر به پیرییه وه ده چی و له ناو
 ده چی.
 مه حوی له م به یته دا «رۆژ» ی به «ته وره» به کار هیناوه و دوو مه عنای لئ و بستووه.

- ۱۴ -

(۱) قهت: قهت، هه رگیز.
 واته: یاره که ی من هه رگیز نابێ به هاوده می کهس، چونکه وهك ئاسکی بیابان وایه و
 ئاسکی بیابانیش ده سته مۆی وه فا نابێ و بۆ کهس ناگیرئ.
 (۲) بێتو: روو بدا، چونکه ئەگه ر «بێتو» بوایه که له ریشه ی «هاتن» بئ، زه میری «ئهو»
 ده که وته پێشی؛ نهك وهك ئیستا که کهوتووه ته دوا.
 مه به ستي له وه یه پێی یار وهك تاجی شایی و سهری خویشی سهری گه دایه و مه حالیشه
 تاجی شایی بنرێته سهر سهری گه دا.

وتم: چ بکهه له بۆ وهسلت؟ وتی: کهس
به کهس نه یوتوووه عیلمی کیمیا قهت^(۳)

چ ئیستیغنا، چ وهحشی تهبعی ییکه
نه پرسی تۆ ههوالی ئاشنا قهت؟!^(۴)

له یادت دهرنهچم بهس، پهس هه وهسته
له دهرحه قما مه که غهیری جهفا قهت^(۵)

هه موو بیسمیلیه، هه ر من نیمه بیسمیل
نه بوو کاری بکا هه ر بۆ خودا، قهت^(۶)

هه موو فخری که داغ و دهرده عاشق
مه بهن، ریسواییه، ناوی دهوا قهت^(۷)

(۳) واته: به من گه یشتن وهك فێربوونی «کیمیا» وایه و که سیش کیمیا فێری کهس ناکا. جاران
وا مه شهوور بوو. کیمیا زان ئاسن ده کا به زێرو جیوه به زیو... بۆیهش ده یانوت: فلانه کار
کیمای ناگاتی، واته ئه وهنده به به ره هه مه.

(۴) ئیستیغنا: موحتاج نه بوون به خهك. وه حشی تهبعی: کتوبیه تی و ده سه مو نه بوون.
(۵) پهس: ئیتر.

واته: ئاره زووی خۆته، هه رچیم لێ ده که ی ییکه، هه ز ده که ی هه میشه هه ر ئازارم بده. من
ته نها ئه وه ندهم به سه که له یادت دهر نه چم، ئیتر با بۆ ئازار دانیش بمخه یته وه یاد ی خۆت.
(۶) بیسمیل: ناوی خوا هێنان له کاتی سه ربڕینی قوربانیدا. له عه ره بیدا «بَسْمَلَة». واته: وتی:
«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ».

واته: هه موو دلداران بیسمیلایان لێ کراو و یاره کانیا ن سه ریا ن برین و به مو رادی خۆیا نیا ن
گه یاندن، من نه بی یاریك شك نابه م سه رم به رێ و که سیك نیه بۆ خوا کاریکی وام له گه ل بکا.
(۷) فخر: شانازی.

واته: هه موو شانازییه کی عاشق داخ و دهرده که یه تی. که واته خه لکینه، شووره یی و
ریسواییه ناوی ده رمانی لا به یئن و ئه و مایه ی شان و شکۆیه ی لێ بسێن.

وتم: بئ باکه بو خوون پیزی، نه برۆت
 وتی: تیغ نه ز برش ناکا حه یا قهت^(٨)
 وتی: «مه حوی» هه ناسه ی ئاگرینه
 به دهم من نازکم، ناوم نه با قهت^(٩)

(٨) نه ز «از»: له. وشه یه کی فارسییه. برش: برشت، برین.
 واته: به یارم وت برۆت سل ناکاته وه له خوین رشتن. نه ویش له وه لامدا وتی: برۆم تیغه و
 تیغیش شه رمی لی نایی له برشت...
 خوون پیزی (ن): خوین ریزی.
 (٩) واته: یار وتی: هه ناسه ی مه حوی گهرمه و منیش ناسکم. ده سا با ناوم نه هیتی به ده میدا
 نه وه ک بسو ویتیم.

تیپی «جیم»

- ١ -

بۆ پاره حەیفە خۆ دەکەیه پوولی ناپەرەواج
 بۆ پاروێکی نان ئەسەفە روو دەکەیه بە ساج^(١)
 ریی دالە قاپیا بمرم، پێشی سەر سەرم
 نا، واگەدا دەبێ بە خوداوەندی تەخت و تاج^(٢)
 بۆ زەبتي مولکی دڵ بەسە لەو لیوێهە یەك قسە
 شاھم، بە سەوقی لەشکری غەمزە چ ئیحتیاج^(٣)
 با بیئە سەیری گەردن و سینە نیگاری من
 نەیدێوێهەرکەسێ بتي زیوو سەنەم لە عاج^(٤)

- ١ -

(١) مەحوی ئەم بەیتەدا وەستاییەکی تەواوی دەرپرپوێ، کە دایناوە ئەوێ بەدوای پارەدا
 بگەرێ دەبێ بە پارەبەکی بێرەواج و ئەوێ هەر هەولێ نانی بێ شەرمەزار دەبێ و رووی
 لەناو کۆمەڵدا وەك ساج رەش دەبێ.
 (٢) خوداوەند: خاوەن.
 مەبەستی ئەوێهە پاشایەتی راستەقینە بەوێ دەبێ بنیادەم لەبەر دەرگای دۆستدا بمرێ و
 دۆست پێ بەسەر سەریدا بنێ، واتە: بەختیاری بەراست ئەوێهە بنیادەم لەپێناوی خواستی
 پیرۆزی خۆیدا هەموو کۆلۆی و کۆرەوێرییەکی بێتە رێ. یاخود واتە: بەردەرگای مالی یار
 تەختی پادشاییە و پێشی تاجی سەرە.
 دەبێ (ن): دەکەم.
 (٣) واتە: ئازیز تۆ شاھ و فەرمانرەوای دلی منی. ولاتی دڵ بە تەنها و تەبەك لەو دوو لیوێهە
 سەرت بۆ دادەنەوتنی و پێوست ناکا بۆ ئەم مەبەستە لەشکری ئیشارە ی چاوانت بخەیتە رێ.
 مەبەستی مەحوی ئەوێهە ئەوێ بگەیهنێ کەوا لە جیهانی دڵ و دڵداریدا ئیشارەتێکی چاوا لە
 هەزار قسە کاریگەرترە.
 (٤) عاج: ئیسقانی فیل.
 مەبەستی مەحوی ئەوێهە بلی: گەردنی یار وەك گەردنی پەیکەری لە زیو دروست کراو و
 تەختی سینە وەك تەختی سینە پەیکەری لە ئیسقانی فیل تاشراو وایە.

کە ی دڵ دەسینری له بتی سەندبیتی ئەو
 لیوی له میسر و زولفی له چینی خەراج و باج^(۵)
 کئی قەدری شیعی ئیمە دەزانئ، بەری دەکا
 ھەر ساحییە لەبەرکەری کالایی بئ رهواج^(۶)
 «مەحوی» عەبەس بە دیدەبی بیمار مائیلە
 ناگیرئ ئاشنایی لە گەل مەستی نامیزاج^(۷)

(۵) واتە: چۆن دەتوانین دلی یاری بستیین بۆ خۆمان کە ئەوەندە شوخ و نازار بئ، لیوی لە شیرینیدا خەراجی لە میسر سەندبئ کە بە ناوبانگە بە شەکر و نەبات ھێنانە بەرھەم و زولفی لە بۆن خۆشیدا باجی لە چینی سەندبئ کە دەنگ و باسی موشکی بۆن خۆشی خەتاو خوتەنی دنیای گرتووەتەو. یاخود چۆن دەتوانین دلمان لە یاریکی وا بستیینەو.

کە ی (ن): قەت.

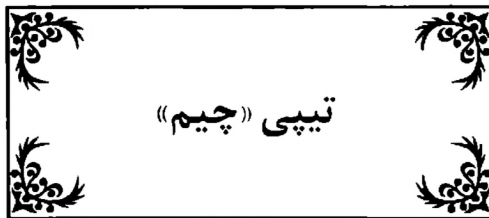
(۶) واتە: کەس قەدری شیعی ئیمە نازانئ، ئەگەر قەدریان بزانیانە لەبەریان دەکرد و دەماودەم دەیانگێڕایەو. بۆیە ھەر لە دلی خۆماندا دەمیشتەو، چونکە کالای بئ رهواج کەس نیکرئ و دەبئ ھەر خواوەنە کە ی خۆی بیپۆشی و لەبەری بکا.

ئەم بەیتە ی مەحوی گلەییەکی بەسۆزە لە کۆمەلێکی پاشکەوتوو کە «گۆزان» واتەنی قەدری ھونەر مەند لای «وہ کوو عە کسی قەمەر وایە لەناو ئاوتکی لیخندا».

لەم بەیتەدا وردە کارییەکی ناسک ھەیە لە بەکارھێنانی «لەبەرکردن» دا بۆ دوو مەعنای جیا جیا.

(۷) عەبەس: بێھوودە.

واتە: مەحوی لە خۆراپی بەتەمای ئاشنایەتی گرتنە لە گەل چاوی بیمار و مەستی یار. کئی دیو بە بنیادەم دۆستایەتی لە گەل مەستیکی نەخۆشدا بگرئ؟ مەستی نەخۆش کە ی ئاگاوی توانای دوستایەتی گرتنی ھەیە!

- ۱ -

تۆ نه بین، نووری ئەم چاوانه بۆچ!
 بۆ نیساری تۆ نه بی، ئەم جانە بۆچ!^(۱)
 جیلوهی ئەو حوسنه نیه گەر کارگەر
 بۆ جه مادیش، ئاینه حهیرانه بۆچ!^(۲)
 دل له سینهم هیجرهتی کرد و وتی:
 بوونه، عومری فەرشی ئاته شخانه بۆچ!^(۳)
 چۆلی دی سینهم له دل، بۆ سووتنی
 ئەمری دا، شیرێ نه بی ئەم لانه بۆچ!^(۴)

- ۱ -

(۱) نیسار: به قوربان کردن. جان: گیان.
 واته: چاوم ئە گەر تۆ نه بین، کوێر بی چاکتره. گیانیشم ئە گەر به قوربانی تۆ نه بی دەرچی
 چاکتره.
 (۲) جیلوه: دەرکهوتن. جه ماد: ئەو هی نهش و نوما ناکا. ئاینه: ئاوینه. حهیران: سه رسام؛
 مه به ست له شیتته.
 واته: ئە گەر دایاری دانی جوانی یار کار له جه مادایشدا ناکا، بۆچی ئاوینه که یه کیکه له
 جه مادات شیت بووه. مه به ستی ئەو یه بلێ ئەو ئاوینه ی شپوه ئە شپوێن، بۆیه ی ئە شپوێن
 چونکه یار سه یری خۆی تیدا کردوون و ئەوانیش که جوانی یاریان له خۆیاندا دیوه شیت
 بوون.
 (۳) ئاته شخانه: مالی ئاگر، ته نوور.
 واته: سینهم له بهر هه ناسه ی گهرم و به سۆزم وهك ته نووری گهرمی لی هاتووه. بۆیه دل
 خۆی پی رانه گیراو دەرچوو. وتی: بۆچی من به درێژی عومرم بیم به فەرشی راخراوی ناو
 ته نوور و هه میشه هه ر بسووتیم، یا بۆ وهك رایه خ له ناو ئاته شگادا بکهوم، خۆ من ئاگر به رست
 نیم، راکه م چاتره.
 (۴) واته: که دل له سینهم باری کرد و یار سینهمی به چۆلی دی، فرمانی دا ئاگری تی به رده ن
 و وتی: ئەم لانه یه بۆچی بمینی مادهم شیره که ی تیا نه ماوه و لان به بی شیر به که لکی چی دی.

خوینی جه رگ و کونجی عوزله ت به سمه به ش
به ر منته بوونی مه ی و مه یخانه بۆچ! (۵)

سائیلی ئەو به رده رهم، وتم و وتی:
تۆگه دای، ئەم نه خوه تی شاهانه بۆچ! (۶)

هر به تیری غهمزه کوشتن، نهک به شیر
حه یفه، خوون ئالووده ئەو دامانه، بۆچ! (۷)

زاهید ئەو زولفهی له سهر روو دی، وتی:
کوفری وا روو پۆشی ئەم ئیمان به بۆچ! (۸)

(۵) به رمنته بوون: منته هه لگرتن.

واته: له جیاتی ئەوه ی کونجی مه یخانه بگرم، کونجیکی چۆلی تر ده گرم بۆ خۆم و له هه موو
که س دوور ده که مه وه و، له جیاتی خواردنه وه ی مه یش خوینی سووری جگه ری خۆم
ده خۆمه وه و منته تی هه یچ مه یگێرو هه یچ مه یخانه چیه ک هه لئاگرم.

(۶) سائیل: ده رۆزه که ر. به رده ر: به رده رگا. نه خوه ت: فیز و خۆلی بایی بوون.

واته: سوالکه ری به رده رگای یار پایه یه کی ئەوه نده بلنده مه گه ر بۆ پادشاهان ده ست بدا.
بۆیه هه رکه سی ئیددیعا ی ئەوه بکا که سوالکه ری به رده رگای یاره، فیز و شان و شکۆ
پادشایه تی بۆ خۆی ئیددیعا کردوه، ئەوه ش بۆ هه موو لات و گه دایه ک ئالۆی.

(۷) خوون ئالووده: خویناوی.

واته: کوشتنی راسته قینه که داوینی پێ له خوینه وه بتلی، کوشتنه به تیری چاو. بۆیه هه یفه
یار به تیری چاو ئیشاره تی نازدارانه ی، دلداران بکوژی و داوینی خۆی به خوینیان ره نگ بکا،
باشتر ئەوه یه به شیر بیانکوژی که هه یچ نیشانه یه کی کوشتنه که ده رناکه وئ.

ئەم به یته، به م مه عناه یه زیاده روه یه کی ورد و ناسکی تیدا په بدا ده بێ.

(۸) مه به ستی له شوبه اندنی رووی یاره به ئیمان له رۆشنیداو زولفی به کوفر له تاریکی و
ره شیدا، که زولفیشی دی به سهر روویدا.

هەر به چه سهرت، نهك به زهر بهت، كوشتمی
 دا نه لێن ئەم قەتلی بی تاوانه بۆچ!^(۹)
 تاقه خانیکه له سهر ریی ئاخیرهت
 زادی ریی هه لئاگری له م خانه بۆچ!^(۱۰)
 «مه حویا» بازیکى تۆ، قودس ئاشیان
 بوونه بوومی شوومی ئەم ویرانه بۆچ!^(۱۱)

- ۲ -

ئەم عەسرە، عەسر و وەقته له بۆ فاجیری له هیچ
 دینی نهكا و یقایه، چه یا نه یگری له هیچ^(۱)

(۹) چه سهرت: داخ. زهر بهت: لێدان به تیر و شیر.

(۱۰) زاد: تویشوو.

جاران که هاتوو چوو له تیوان شاراندا به و لاخ بوو، له هەر مه نزلێکدا خانیک هه بوو
 کاروانی باریان تیدا ده خست و تیدا ده چه سانه وه و تویشوو قۆناغیکى تری رییان له نان و
 ئاو تیدا هه لده گرت بۆ ئه وهی له رێدا په کیان نه که وئ... مه حویش هاتوو زانی شو به اندوو به
 سه فەرێک و دوایی هاتنی سه فەر که ی داناوه به مهرگ و مه به سستی بۆ روشتنی داناوه به و دنیا.
 ده لێ: ئاده میزاد ریبواره و دوا مه نزلێ له و دنیا به و ئەم دنیا به وهك خانیک وایه له رینگاید که
 سه رتا که ی له هاتنه دنیا وه ده سستی پێ کردوو. چه یفه ئاده میزاد بۆ ئه وهی به ساغی و ره چه تی
 بگاته جی، له م سه فەر درێژیدا تویشوو هه لنه گری که بریتیه له کرده وهی چاکه له ژیانیدا.
 (۱۱) قودس ئاشیان: ئەو بالداره ی هیلانه ی به شوێنیکى بهرز و پیرۆزه بهی. بووم: بایه قوش.
 واته: مه حوی! تۆ بازیکى هیلانه یه کی پیرۆزت هه یه که جیهانی مهردانی خوایه، سوودی
 چیه بێ به بایه قوشی نه گبه تی خانه ویرانی دنیا و کرده وهی چاکت نه بێ.
 بوونه (ن): بوویه.

- ۲ -

(۱) فاجیر: خرابکار، ئه وهی خه ریکى فیسق و فوجوور بهی. و یقایه: پاراستن.

دنیا به کامی هیچ که سانه هه میسه دهم
 هیچ ئەلبەتە بە هیچ دەمی نابری له هیچ (۲)
 دنیا که هیچە، جومله ده زانن، که چی چ که س
 مەردانە بۆ خودا نیە دەس هەلگری له هیچ (۳)
 تا سەر نەبۆتە گۆ، دە له دنیا دە تۆ شەقی
 هەر ئەم شەقە بە کارە کهوا هەلدری له هیچ (۴)
 ماچی دەمی له که لکه له ما بوو، چ خوشی وت:
 قەرم، ئەی ئەسیری واهیمە، خوش ناکری له هیچ (۵)

✎

واتە: ئەم چەرخە چەرخێ ئەو خراب کارانە یە که دینی خۆیان له هیچ خراپە یەك نابارزن و
 شەرم له هیچ کردەو یە کی بەد نایانگێڕتەو.
 (۲) کام: ئارەزوو. هیچ که سان: ئەو که سانه ی که هیچ و پووچن. هه میسه دهم: هه مووکاتی.
 واتە: دنیا هه میسه به ئارەزووی ئەو که سانه یە که هیچ و پووچن. ئەمەش شتیکی به جییه،
 چونکه هه میسه شتی هیچ و پووچ بۆ که سانی هیچ و پووچە.
 (۳) واتە: هه مووکەس دە زانی دنیا هیچ و پووچە، که چی که سیش نیە مەردانە بۆ خوا دەست
 له شتی هەلگری لەم دنیا هیچ و پووچە دا.
 (۴) گۆ: توپیکی دارینە له یاریه کی تایبه تیدا به گۆچانیك لی دە دەن. دە «ی یە کهم»: دە سا. دە
 «ی دوو ههم»: بدە.
 واتە: تا نه مردوویت و سەرت نەبوو تە گۆ و نه که وتوو تە بهر شەقی ئەجەل، زوو که تۆ
 جیی ئەو دنیای خۆت خوش که و شەقی له دنیا بدە. هەر ئەو شەقە هه یە که لکیکی لی
 وەر بگیری.
 (۵) که لکه له: خەیاڵ. قەرم: مرق، مرخ.
 واتە: به تەمای ماچیکی دەمی یار بووم. وتی: هه ی خەیاڵ که وتوو! من دەمم کوا تا تۆ
 ماچی که ی؟ مرخ چۆن له شتی نەبوو خوش دە کری!

دهم نادیار و نازی قسه‌ی پر به دهشت و شار
 دنیا‌یه‌ك ئاوی زینده‌گی و ده‌خری له هیچ^(٦)
 مه‌جنوونه: شاه‌ی عیشق و بیابانی باره‌گا
 ئاهی، ده‌کا هه‌میشه به پا چادری له هیچ^(٧)
 دیق‌هت که، غه‌یری روشت‌یی جان و میانی یار
 روشت‌ه نه‌دیوه «مه‌حوی» ئه‌من، بادری له هیچ^(٨)
 چاوی که‌وی که به‌م غه‌زه‌له‌م دور شناسی شیعر
 کئ بئ ده‌لئ ئه‌مه‌نده گوهر وهرگری له هیچ^(٩)

(٦) واته: یار ده‌می دیار نه‌یه، که‌چی نازی قسه‌ی دنیای پر کردووه. به‌پاستی سه‌یره پری
 ده‌ریا‌یه‌ك ئاوی ژبان له هیچ ده‌رچی. مه‌به‌ستی له ئاوی ژبان قسه‌کانیه‌تی.
 (٧) واته: شیتی عیشقی دول‌به‌ر وهر کوو پادشا وایه و ئه‌و بیابانه‌ش که پیدادا ده‌سوور‌پته‌وه
 باره‌گا که‌یه‌تی. هه‌رکاتیکیش بیه‌وی به‌هه‌ناسه‌یه‌کی سارد چادری له هیچ به‌ریا ده‌کا. مه‌به‌ستی
 ئه‌وه‌یه رووی ئاسمان ده‌گری و ده‌یکا به‌سپهر بۆ خۆی.

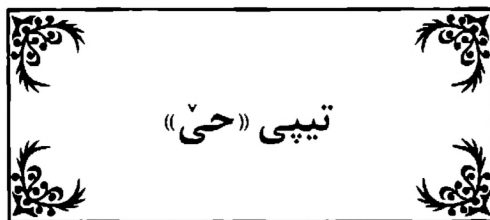
بیابانی (ن): بیابانه.

(٨) روشت‌ه: بادراو. میان: ناو‌قه‌د.

واته: گیانی من له‌تاو ده‌ردی عیشق وه‌ك نه‌بوو وایه. ناو‌قه‌دی یاریش له‌به‌ر باریکی
 هه‌روه‌کوو نه‌بوو وایه. گیانی منیش له‌ ناو‌قه‌دی یار ئال‌اوه و گره‌ویده‌ی بووه. من غه‌یری ئه‌و
 دوو شته نه‌بووه هیچ شتی‌کم نه‌دیوه نه‌بن و له‌یه‌کیش ئال‌ابن.

(٩) واته: من له‌تاو ده‌ردی عیشق وه‌ك هیچ‌م لی‌هاتووه، که‌چی شیعی‌ری وا ورد و ناسک و
 جوانیش ده‌لیم. دور‌ناسی شیعر که‌چاوی به‌م شیعرانه‌م بکه‌وی سهری سپ ده‌می‌نی و ده‌لئ کئ
 بئ ئه‌مه‌نده گه‌وه‌هر له‌هیچ وهرگری.

ئه‌مه‌نده (ن): ئه‌وه‌نده.

- ۱ -

ساقی، ئه‌ی مایه‌ی ته‌زه‌ب له‌ب، په‌رچه‌مت ره‌یحانی رووح
 نیم خه‌ندی که له‌ غونچه‌، ده‌رخه سه‌رچاوه‌ی سه‌بووح^(۱)
 پرسشی کا حالی زاری ئیمه‌، زاری کرده‌وه
 له‌و ددانانه‌ که ده‌دره‌وشایه‌وه نه‌جمی فوتووح^(۲)
 لیوی ده‌رخست و به‌ ناسیح لیوه‌ له‌رزه‌ی خست ئه‌گه‌ر
 بی ته‌به‌سسوم کا ده‌بیته‌ ئافه‌تی ته‌وبه‌ی نه‌سووح^(۳)

- ۱ -

(۱) نیم خه‌ند: نیمچه‌ پیکه‌نین، زه‌رده‌خه‌نه. سه‌بووح: مه‌ی.
 واته: ئه‌ی ئه‌و یاره‌ی که لیو جوولاندن و گف‌ت‌وگۆو پیکه‌نینت مایه‌ی خو‌شی و شادمانی
 دلانه‌ و زولفت له‌ بۆن خو‌شیدا وه‌ک ریحان وایه‌ بۆگیان، خونه‌ی لیوت به‌ نیمچه‌ زه‌رده‌خه‌نه‌یه‌ک
 بپشکوینه‌ با ناوی ده‌مت ده‌رکه‌وئ که سه‌رچاوه‌ی ته‌پایی وه‌ک مه‌ی سه‌رخۆش‌که‌ری
 دلداراته، یاخود قسه‌یه‌ک بکه‌... تاد.
 (۲) زاری «ی یه‌که‌م»: نا‌په‌حه‌ت. زار «ی دووه‌م»: ده‌م. نه‌جمی فوتووح: ئه‌ستیره‌ی به‌خت.
 واته: ده‌می کرده‌وه وستی پرسیارێک له‌ حالی نا‌په‌حه‌تی ئیمه‌ بکا. به‌و ده‌م کردنه‌وه‌یه‌ی،
 ئه‌ستیره‌ی به‌خت له‌ ددانه‌ دره‌وشاوه‌کانی ده‌رکه‌وت. یان: به‌و ده‌م کردنه‌وه‌یه‌ی ئه‌و ددانانه‌ی
 ده‌رخست که ئه‌ستیره‌ی به‌ختیان لی ده‌دره‌وشایه‌وه.
 له‌ ئیوان هه‌ردوو «زار» دا جیناسی ته‌واو هه‌یه.
 نیوه‌ی یه‌که‌می ئه‌م به‌یته‌ له‌ نوسخه‌یه‌کدا به‌م جو‌ره‌یه:
 حالی زاری ئیمه‌ پرسینی بوو زاری کرده‌وه
 له‌ نوسخه‌یه‌کی که‌شدا به‌م جو‌ره‌یه:
 حالی زاری ئیمه‌ پرسین بۆ به‌ زاری کرده‌وه
 (۳) ته‌وبه‌ی نه‌سووح: ئه‌و په‌شیمان بوونه‌وه‌یه‌یه‌ له‌ گونا‌ه‌که‌ ئیتر هه‌رگیز نه‌شکینری.
 واته: یار هه‌ر به‌ ده‌رکه‌وتنی لیوی، لیوه‌ له‌رزه‌ی به‌وانه‌ خست که ئامۆژگاری خه‌لک ده‌که‌ن
 شوین په‌یره‌وی دلداری نه‌که‌ون. خو‌ ئه‌گه‌ر بیتو زه‌رده‌خه‌نه‌یه‌ک له‌ روویاندا بکات، ده‌بی به‌
 ئافه‌تی ته‌وبه‌ی نه‌سووح و تۆبه‌که‌یان پی ده‌شکینن و به‌ ته‌واوی له‌ دین ده‌ریان ده‌کا.

بئ منته رزقیکه غه، بمرم له برسان، ئه وه دهخۆم
ته فره ناخۆم و ته له ب ناکه م له دنیا قووتی رووح^(۴)
«الْحَذَرُ» «مه حوی» له نه وحه ی بئ گوناها ن «الْحَذَرُ»
ئاوی چاوی بوو جیهانی دا به قه توفانی نوح^(۵)

- ۲ -

که تیغت دل ده کا دوو قه د، ده دا ته بشیری «قَدْ أَفْلَحَ»
ده نووسیتن له سه فحه ی سینه ته فسیری «أَلَمْ تَشْرَحْ»^(۱)

(۴) واته: خه م رۆزیه کی بئ منته، به زۆری لای خۆم هه یه. ئه گه ره له برسانیشدا مردووم
هه ره ئه وه دهخۆم و داوا ی قووتی گیان له دنیا ناکه م.
نیوه ی یه که می ئه م به یته له نوسخه یه کدا به م جۆره یه:
غه م زه خیره ی خۆمه، زوو بمرم له برسان، ئه وه دهخۆم
(۵) نه وحه: گریان و ناله.

واته: هاوار و کپووزانه وه ی سته م لئ کراوانی بئ گوناها، ئه نجام بۆ سته مکاران خراب
ده بئ، بۆیه پپووسته خو یانی لئ پپارێزن، کافره کانی سه رده می نوو حیش گو ییان به هاوار و
«نه وحه» ی نه داو به زه یی یان به کپووزانه وه و گریانیا نه هات، تا ئه وه بوو فرمی سکی چاوی بوو
به هزی ئه وه توفانه گه و ره یه که خوا هه لئ ساند و غه زه بی له سته مکاران بئ گرت...
مه حوی و سته ویه له م به یته دا جیناسیکی له فزی و ته ناسویتیکی مه عنه و ی له نیوان
(نه وحه) و «نوح» دا دروست بکا.

- ۲ -

(۱) واته: که تیغی برۆت له کاتی ته ماشا کردنمدا دل له ت ده کا، موژده ی رزگار بوونم ده داتئ.
ئه وه خه ته ی که به سه ر سینگمیا ده هینئ، مه عنای ئایه تی: «أَلَمْ تَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ» م بۆ لیک
ده داته وه که واته: ئایا سینگمان له ت نه کردی؟

ته فسیر که ره وه کانی قورئان له مه عنای ئه م ئایه ته دا دوو رای جیا یان هه یه، یه کێکیان
ئه وه یه: گوایه پیغه مبه ره (دخ) له منالیدا به فه رمانی خوا سینگ ی له غه بیه وه له ت کراوه و

ئه‌گهر ئه‌و شوخه ساقی به‌زمه، باقل قازی و موفتیش
 ده‌بی بینه قه‌ده‌ح وه‌رگر له‌گه‌ل فه‌توی «وَلَا يَقْدَحُ»^(۲)
 شه‌سیرت وه‌قتی کوشتن شاده‌مه‌رگن، ناگه‌نه کوشتن
 له‌خۆشی خوشیا رۆحی فریوه تا چوووه مه‌زه‌ح^(۳)
 ره‌قیب ئه‌و دامه‌نه‌ی دی سه‌وزه، وه‌ك گاه لرفی بۆ هینا
 نه‌بوو حالی له‌له‌زی عه‌یه‌یه‌یه، تا وتم: وه‌ح وه‌ح^(۴)

✎

پارچه‌یه‌کی ره‌شی لی ده‌ره‌ترووه و ئه‌م ئایه‌ته ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نی. ئه‌وی که‌شیان ئه‌وه‌یه: که‌سینگ
 له‌ت‌کردن کینه‌یه‌یه له‌ریگا بۆ روون کردنه‌وه و شاره‌زا‌کردن له‌ریگای راست. مه‌حویش،
 مه‌به‌سته‌که‌ی خۆی له‌م مه‌عنایه وه‌رگرتووه.

هه‌روه‌ك «أَلَمْ تَشْرَحْ» ئیشاره‌ته بۆ ئایه‌تی: «أَلَمْ تَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ» که‌باسمان لی کرد،
 «قَدْ أَفْلَحَ» یش ئیشاره‌ته بۆ ئایه‌تی: «قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ...»...تاد له‌و وه‌رگیراوه، به‌لام لی‌ره‌دا
 به‌یوه‌ندیه‌کی ئه‌وتۆ له‌نیوان بابه‌ته‌که و ئایه‌ته لی وه‌رگیراوه که‌دا نیه.

ده‌دا (ن): ده‌كا. ده‌نوو سیتن (ن): ده‌نوو سی خه‌ت.

(۲) واته: ماده‌م یار ده‌وری مه‌ی گپ‌بینی، دیاره مه‌ی هه‌لال ده‌بی و باقل قازی و موفتیش که
 فتوای شه‌رعیان له‌ده‌ستدایه ده‌بی پیاله‌ی مه‌ی له‌ده‌ستی وه‌ربگرن و فتوای «وَلَا يَقْدَحُ» یش
 بده‌ن، واته: مه‌ی خواردنه‌وه زیانی نیه.

(۳) شاده‌مه‌رگ: ئه‌وه‌ی له‌خۆشیاندا بگاته راده‌ی مردن. مه‌زه‌ح: جیگای سه‌رپرین.
 واته: دیله‌کانت که‌فه‌رمانی کوشتیان ده‌ده‌ی یا که‌ده‌یانیه‌ی بیانکوژی، به‌رله‌وه‌ی بگه‌نه
 به‌رده‌ستی جه‌للاد، له‌خۆشیاندا شاده‌مه‌رگ ده‌بن و گیانیان ده‌رده‌چی، یا به‌رله‌وه‌ی گیانیان به
 هۆی سه‌رپرینه‌وه بگاته قورقور‌اگه‌یان، له‌خۆشیاندا ده‌فری و له‌له‌شیان ده‌چیته ده‌روه.
 ئه‌م به‌یته و به‌یتی پێشو له‌نوسخه‌یه‌کدا له‌جیگای یه‌کتر دان.
 (۴) دامه‌ن: داوین. لرف: شالاو، هه‌له‌یه.

واته: به‌دکار که‌داوینی سه‌وزی یاری دی، وه‌ك گاه شالای بۆ هینا. هه‌رچه‌ند پیم گوت
 شووره‌یه‌یه وامه‌که، تی‌نه‌گه‌شت. ناچار بووم به‌و زمانه له‌گه‌لی دوام که‌لی حالی ده‌بی و
 «وه‌حه‌م» لی کرد!

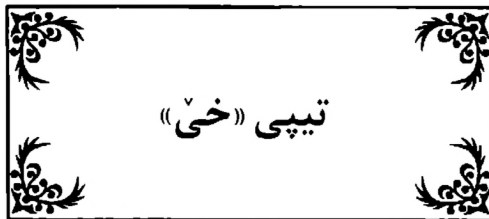
بـووه هـهم قـافیـه ی لـیـوت زو بـانـم، ئـیـتـیـفـاقـاـتـه
 دـه بـی عـاجـز نـه بـی، وـا هـاتـووه، ئـه و ئـه مـلـه ح، ئـه م ئـه فـسـه ح^(۵)
 بـه خـه نـدـه ی لـه ب دـه دـاتـن مـوژـده «لَا تَحْزَنْ» بـه مـهـز و و نـان
 دـه مـی تـیغـی بـر و ی ئـیـفـشا دـه کـا تـه هـدـیدـی «لَا تَفْرَحْ»^(۶)
 دـلی «مـه حـوی» لـه سـیـنـه ی تـه نـگـیا هـه ر مـا بـه دـل تـه نـگی
 بـه جـا هـی مـو و سـه و ی بـو مـه ش و ه کـو و بـو ئـه و بـو «رَبِّ اشْرَحْ»^(۷)

(۵) واته: واریکه و توه زوبانی من ئه فسهحه و لیوی تو ئه ملهحه و له مهوه ههردوو بوون به
 هاوسهنگ و قافیه ی یهك. بۆیه نابێ زویر بی که زوبانی من هه میسه به تهمای لسته وه ی لیوی
 تویه.

(۶) ئیفشا: ده رخستن. ته هید: هه ره شه.

واته: له لایه كه وه به زه ده خه نه ی لیو موژده ده دا به دلداره خه فته تباره كانی كه وا خه م
 نه خۆن و بیان ده لی كه وا سه ره نجام هه ر پیتی ده گهن. كه چی له ولا شه وه به ده می تیغی بر و ی
 هه ره شه یان لی ده كا و ده لی دلی خۆتان به وه خۆش مه كهن كه پیم بگهن، پیم ناگهن.
 (۷) مه ش: ئیمه یش. مو و سه و ی: هه زه ته ی مو و سا.

واته: دلی مه حوی به خه فته تباری له سینه یدا ماوه ته وه، خوایه بۆ خاتری هه زه ته ی مو و سا
 كه دوعای «رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي» [واته: خوایه سینه م بکه ره وه و تیم گه یه نه] ت له و گیرا کرد،
 هه مان دوعا له ئیمه ش گیرا که و سینگمان بکه ره وه با دلمان ده رچی و له م به ندیخانه ته نگ و
 تاریکه رزگاری بئی.

- ١ -

به سورمه بۆیه دولبه ر خه نجهری موژگانی دا په رداخ
دلی هه لئاگری ببیی له کوشته دهنگی ئوف و ئاخ^(١)

به تیری کوشتمی، هه لیاوه سیم، سووتاندمی، رۆیی
دوعا بۆ حیفزی کهن، کئی دیویه جانانه واگوستاخ^(٢)

گول و لاله ی که ژو کو، کو هکه ن دینیه وه فکرم
که خوونی ناحه قی ئه و مه وچ ئه دا ئیسته ش له کیو و شاخ^(٣)

له بهر قایی خه راباتا، که یارهب دایمه ئاوا بی
مه گهر خاکئی به سه ردا کهم، بکه م گاهئی ده ماغئی چاخ^(٤)

- ١ -

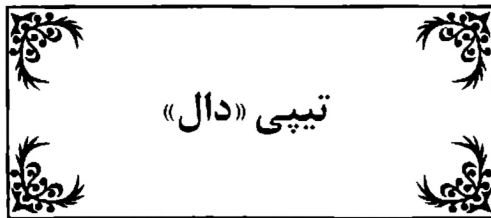
(١) مه شهووره ئه وه ی کله ی ده رخوا رد بدری دهنگی ده که وئی. جاله سه ر ئه مه مه حوی ده لی:
بۆیه یار خه نجهری برژانگه کانی خوی ره شتووه، تا هه رکه سی پی بریندار کرد دهنگیشی
بکه وئی و دهنگی ده رنه یه ت، چونکه تاقه تی ئه وه ی نیه گوئی له دهنگی گریان و ناله و هاواری
کوژراوانی دهستی خوی بی.

(٢) گوستاخ: نه ترس و بی په روا.
واته: یاری ئه مه کاری بی ده بی دوعای ئه وه ی بۆ بکری خوا له چاوی به د بی پارێزی،
ئه گینا تووش ده بی.

له نوسخه یه کدا له جیاتی «هه لیاوه سیم» «هه م خستمی» یه. له چه ند نوسخه یه کیشدا به م
جۆره یه: «خستمی هه م کوشتمی».

(٣) کو هکه ن: فه رهادی دلداری شیرین.
واته: که گول و لاله ی شاخه کان ده بینم، فه رهادم ده که ویتته وه یاد که خوینی خوی به کیوی
بیستوونه وه رشت و ئیستاش هه رچی گوئیکی سوور ده روئی له خوینی ئه وه.
خوونی (ن): خوینی.

(٤) خه رابات: مه یخانه. گاهئی: جاروبار. چاخ: قه له و.

- ۱ -

دلی سووتا به حاللی زاری تیفلی دلم و چاری کرد
 سهري زولفی له دهم نا، زههري ماری پر به زاری کرد^(۱)
 به سهري روخساری زهردا جوگه لهی کیشاوه ئه شکی سوور
 به یادی سهروی بالایه که ئه وهندهم شین و زاری کرد^(۲)
 هوجوومی «هیندوو» ی خهت سهري «فهري ننگستان» ی روخساری
 به حه شری بوو، وه کوو ئه و حه شره «میقادۆ» به «چار» ی کرد^(۳)

- ۱ -

(۱) واته: یار، لای خوی به زهیی به دللی کۆرپهی گرینۆ کمدا هاته وه و زیری کرده وه، هات
 سهري زولفی له جیاتی گزی مه مک نایه ده می و له جیاتی شیر زاری خوشه وستی تی
 دادۆشی. له و کاته وه تا ئیستا دلم به دهم ده رده وه ده تلپته وه.
 (۲) واته: ئه وهندهم بۆ بالای وه که سهرو به رزی یار گریاوم، فرمیسکی خوئین به سهري
 روخساری زهردی خه فه تباریمدا جوگه لهی دروست کرد وه.
 (۳) میقادۆ: میقادۆ، له قه بی ئه مپه راتوره کانی ژاپۆنیانه. چار: قه یسه ری رووس.
 واته: زولفی وه که هیندی ره شی یار به چه شنی هیرشی هینا بۆ سهري رووی وه که
 فهري ننگستان سپی و سووری، کاریکی پی کرد وه که ئه و کاره ی له شکری ژاپۆنی به له شکری
 رووسی کرد.
 نیوه ی یه که می ئه م به یته ئیشاره ته بۆ یه کێ له راپه رینه کانی هیند له رووی ئیمپریالیزمی
 به ریتانیا دا که چه ند سه د سال ئه و ولاته ی داگیر کرد بوو. نیوه ی دووه میشی ئیشاره ته بۆ
 به زینی له شکری رووس له به رابه ر له شکری ژاپۆنیادا له شه ری سالی ۱۹۰۵ دا و نیشانه ی
 ئه وه یه ئه و به زینه ده نگیکێ زۆری له ناو گه لانی رۆژه لاتدا داوه ته وه، چونکه یه که مجار بووه
 رۆژه لاتنی دوا که وتوو به سهري رۆژاوا ی به هیز و پیشکه وتوو دا زāl بیی.
 شوبه اندنی رووی یار به فهري ننگستان له وه وه یه که رووی یار سپی و سووره وه که رووی
 خه لکی فهري ننگستان.

وتوو یانه که «نان ئەو نانه یه ئەمڕۆ لەسەر خوانه»
 چوو، چوو، بێ چوو، کهم عهقله هه رکهس باسی پاری کرد^(٤)
 قسه ی زولفی ئەوه نده توولی کیشا تاقه تی چوو خۆی
 وتی: شهو نیوه بوو، نه براهه وه، کێ باسی ماری کرد^(٥)
 له بو ئیمدادی گریانم، دهروونی کردمه خویناو
 له چاوم سهیری کهن ئەم حوکمه جهرگ و دلمی جاری کرد^(٦)
 خه تی پشتی له بی دی، بوومه چار ئەبرۆ وتی، وتمان
 که هه رکهس به ختیاره ئیختیاری چار یاری کرد^(٧)

(٤) چوو: ئەوه ی تیپه ربوه و به سه رچوو. بێ چوو: بێ ساوا، کینایه یه له له که لک که وتوو
 فه وتاو. ده شگونجی «بێچوو» بێ واته ساوا و منال و کینایه یی له کهم عهقل.
 واته: ئەوه ی به سه ر چوو باسی ده برپته وه و که لکی هیچی پیوه نامینی. خه ربکی ئەمڕۆ به
 و «نان ئەو نانه یه ئەمڕۆ له خوانه».

له سه ر خوانه: له ده سنووسی شاعیر خۆیدا نووسراوه «له خوانایه» و «له سه ر خوانه» ی
 کر دووه به نوسخه. ئیمه «له سه ر خوانه» که مان له «له خوانایه» بێ جواتر بوو، بۆیه ئەومان کرد
 به ئەسل.

(٥) مه شهووره سه رگوزه شته ی مار ئەوه نده زۆره گیرانه وه ی دواپی نایی. جا بۆیه مه حوی
 نه م به یته دا زولفی ره شی درێژی یاری شو به اندووه به مار.

(٦) ئیمداد: یارمه تی دان. جاری: روشتوو، جی به جی بوو.
 واته: ئەوه نده گریانم فرمیسک له چاواندا نه ما. جا بۆ ئەوه که فرمیسکم نه برپته وه، یار
 ده روونیشمی کرد به خویناو و جهرگ و دلمی له چاومه وه ره واند.

له رسته ی «ئهم حوکمه جهرگ و دلمی جاری کرد» دا ئیشاره تیکی ناسکیش بۆ زاراوه ی
 «حوکمی جاری» هه یه.

(٧) واته: که یار قه یانی باریکی جووته سمیلی خۆی دی، وتی: بووم به خاوه نی چوار برۆ.
 ئیمه ش وتمان: که واته به ختیارین وا عاشقی چوار یارین که هه ردوو برۆت و هه ردوو سمیلتن.
 «چار یار» له ئەسلدا به چوار یاری پیغه مبه ر (دخ) ده لێن که حه زره تی «ئه بووبه کر» و

به‌یانی هاته باغ ئه‌و ماهه، ئه‌م وا تئ‌گه‌یی رۆژه
 له شه‌بنم، گۆل به‌ دامه‌ن گه‌وه‌ری هه‌نا، نيساری کرد^(٨)
 «ره‌حه» به‌و شیتیه «الْحَقَّ» قسه‌یه‌کی عاقلانه‌ی وت:
 منم عاقل له به‌رگی عاریه‌ خۆم که عاری کرد^(٩)
 دلی بئ‌ باره، مایه‌ی کاره، هه‌رکه‌س کاروباری خۆی
 له دنیا‌دا، موه‌فقه‌ق بوو به‌ دڵ ته‌فویزی باری کرد^(١٠)

«عومه‌ر» و «عوسمان» و «عه‌لی» (ره‌زای خویان لئ‌ بئ‌). مه‌حوی لیره‌دا خواستویه‌تی بۆ
 ئه‌م مه‌عنا تازه‌یه. سه‌رچاوه‌ی ئیستیعاره‌که‌شی ئه‌وه‌یه وه‌ك چۆن خۆشه‌ویستی ئه‌و چوار
 یاره‌ی پیغه‌مبه‌ر (د.خ) مایه‌ی به‌خته‌وه‌ریه‌ بۆ ئاده‌میزادی موسوڵمان، خۆشه‌ویستی ئه‌م چوار
 برۆیه‌ی یاریش بۆ دڵداران هه‌ر وایه.

(٨) واته: یاری روو وه‌ك مانگ، سه‌رله‌به‌یانی هاته ناو باخ. باخ وا تئ‌گه‌یی رۆژی لئ‌
 هه‌لاتوه. به‌ داوینه‌ گه‌وه‌ری شه‌ونمی له‌سه‌ر رووی گۆل هه‌لگرت و هه‌نا‌ی له‌به‌ر پێیدا
 رشتی و کردی به‌ قوربانی. مه‌به‌ستی مه‌حوی ئه‌وه‌یه یار چونکه‌ وه‌ك رۆژ جوانه، به‌ هاتنی بۆ
 ناوباخ شه‌ونم به‌سه‌ر په‌ره‌ی گۆله‌وه‌ نه‌ما.
 شه‌بنم (ن): شه‌ونم.

(٩) ره‌حه: شیتیه‌کی ناودار بووه له‌ سلیمانی، زۆر جار خۆی رووت کردووه‌ته‌وه و به‌ رووتی
 سوورپاوه‌ته‌وه. عاریه: خواسته‌مه‌نی. عاری: رووت.
 واته: ره‌حه شیت هه‌رچه‌ند شیت بوو، به‌پراستی قسه‌یه‌کی زۆر عاقلانه‌ی کرد که وتی: من
 عاقلی راسته‌قینه‌م که خۆم له‌ جلی خواسته‌مه‌نی رووت ده‌که‌مه‌وه. مه‌به‌ستی له‌وه‌یه مَالی دنیا
 وه‌ك خواسته‌مه‌نی وایه و بنیاده‌م دلی پێ خۆش نه‌بێ چاکتره.

له‌ نێوان «عاریه» و «عاری» دا جیناسی ناقیس هه‌یه.
 (١٠) بئ‌ بار: بئ‌ ده‌رد و مه‌ینه‌ت. پێچه‌وانه‌ی ئه‌وه‌ که ده‌لێن فلان که‌س له‌ش به‌باره. ته‌فویز:
 سپاردن. باری: خودا.

واته: ئه‌وه‌ی خوا بۆی بکا له‌ دنیا‌دا کاروباری خۆی به‌و بسپێرئ‌، دڵ ئاسووده و کار
 هه‌لسوورپاوه‌ بئ‌.

جونوونی نهو زوهووره «مه‌حویا» دیوانه‌گی مه‌نسور
که دیوانه‌ن هه‌موو مائیل به به‌رد، نهو مه‌یلی داری کرد^(۱۱)

- ۲ -

چ خه‌یالیکه لیقا بی به فه‌ناچوونی جه‌سه‌د
«تا پریشان نشود کار بسامان نرسد»^(۱)

(۱۱) نهو زوهوور: تازه به‌یدا بوو. دیوانه‌گی: شیتی. دیوانه: شیت.
مه‌شهووره ده‌لین «الجنون فنون» واته: شیتی گه‌لی جوړی هه‌یه. مه‌حویش ده‌لی: له‌ناو
جوړه‌کانی شیتیدا شیتیه‌که‌ی مه‌نسووری جه‌للاج شیتیه‌کی تازه بابه‌ته، چونکه هه‌رچی
شیت هه‌یه هه‌موو جه‌زیان له به‌رد خر کردنه‌وه‌یه و گیرفانیان پر ده‌که‌ن له به‌رد و ده‌یگر نه
خه‌لک، که‌چی مه‌نسور جه‌زی له دار بوو نه‌وه‌نده «أنا الحق» ی وت تا بردیانه پی سیداره و
کردیان به دارا.

- ۲ -

ئه‌م پارچه شیعره‌ش له دیوانه چاپ‌کراوه‌که‌دا نیه.

(۱) لیقا: لیکه، گه‌یشتن به خوا.

لای ئه‌هلی ته‌سه‌ووف وایه ئینسان تا به ریا‌زهت کیشان‌گیانی خو‌ی په‌روه‌رده نه‌کاو نه‌فسی
خو‌ی نه‌هینیته ژیر بار، نابی به ئینسانی راسته‌قینه و بوونی ته‌واو نابی. مه‌حویش به‌پیتی پیره‌وی
ئه‌هلی ته‌سه‌ووف ده‌رواو ده‌لی: بی فه‌وتاندنی له‌ش و مراندنی گیانی له‌ش په‌رستی که‌س
ناتوانی گه‌یشتن به خوا و یه‌ک بوون له‌گه‌لی بو خو‌ی دابین بکا. وه‌ک شیعره فارسیه‌که ده‌لایت:
تاشت ته‌واو له‌ناو نه‌چی و هی‌زی مانه‌وه‌ی لی نه‌برئ ناگاته ئه‌نجامه‌که‌ی که‌ په‌یدا بوونی و‌تنه‌ی
نو‌یه‌تی.

لیقا (ن): به‌قا.

له ده‌سنووسه پاک‌نوس نه‌کراوه‌که‌ی شاعیر خو‌یشیدا «به‌قا» ئه‌سله و «لیقا» نوسخه‌یه،
به‌لام ئیمه پنجه‌وانه‌که‌مان لا قول‌تر و گونجاوتر بوو له‌گه‌ل به‌یته‌کانی پاشه‌وه. به‌پیتی ئه‌م دوو
نوسخه‌یه‌ش مه‌عنای به‌یته‌که‌ گۆرانیکی ئه‌وتو‌ی به‌سه‌ردا نایه‌ت و وای لی دیته‌وه: بی
فه‌وتاندنی له‌ش که‌س ناتوانی مانه‌وه‌ی گیانی خو‌ی مسو‌گه‌ر بکاو بی به ئینسانی راسته‌قینه...

هەر دڵی پێوه نه بێ داغ و خه تی جی ده می تیغ
 ده عوی عیشقی بی ده عوییه بی مۆر و سه نه د(۲)
 نه غله به ی ته کیه و ده رگاهی بیلادی رۆم
 پشکنی، دی: چه له بی هەر چه له بی بوو، ده ده ده د(۳)
 خه و نه زانی نه، ده یوت: ده بنوو بی مه خه و ت
 نیک به ختم به وه نه وزی بکه، نه ی به خته مه ده د(۴)

(۲) ده عوی: ده عوا، ئیددیعا.

واته: تا جیگه ی داخ و برینی تیغی یار به دڵی دلداره وه نه بێ، قسه ی به هیچ دانانری و به
 دلدار ناژمیری، چونکه سه نه د و قه باله ی مۆر کراوو لی نووسراوی پی نابێ که نه وه بگه یه نی
 که وا دلدار نیکی راسته قینه یه. به لگه ی دلدار ی بریتیه له و خه تانه ی به تیغی ده ستی یار له دڵی
 دلدار ده نووسرین و له و مۆری داخانه ی که ده یاننی به دلیه وه.
 نه بێ (ن): نه یه.

(۳) چه له بی: باش بازرگان و پیاو ماقوول. چه له بی: شتی هه ره مه که چاکی له خراپی جیا
 نه کرایته وه. ده ده: باپیر و براو خال. وشه یه کی تورکییه. ده د: درونده.
 واته: زۆربه ی ته کیه و عیاده ت گاکانی ولاتی رۆم پشکنیه. بۆم ده رکه وتوو نه وانیه ی
 له وئ خوا په رستی ده که ن که سیان به راستی ریگای خوا په رستیان نه گرتوو ته به ر. نه وانیه یان
 له م مه ی دانه دا به چه له بی و باش بازرگان ناویان ده رکه دووه، بنیاده می ره مه کی و هه ره مه ن و
 نه وانیه یان به خزم و کهس داده نرین، جانه وه ر و درونده ن.
 هه رچه ند نابێ مه عنای ته م به یته ی مه حوی به شیوه یه کی حه رفی لی بدرسته وه، به لام
 له گه ل نه وه شداو به له به ر چاوگر تنی نه و راستیه که وا ولاتی عوسمانی پر بووه له ته کیه و
 خانه قاو ده و له ت خۆی وا پیشان داوه که وا پارێزگار و خزمه ت گوزاری ئایینه، نه وه مان بۆ
 ده رده که وئ که وا مه حوی تا چ راده یه ک له و ساخته چییه تی و بازرگانی به دینه وه کردنه ی
 عوسمانیه کان گه یشتوو ه.

(۴) نیک به خت: نه وه ی به ختی چاک بی. مه ده د: وشه یه که ده رویش و سۆفیه کان به کاری
 دین، واته: یار مه تی، به مه عنای داوا ی یار مه تی به کار ده یترتی.

داغی کۆنه و شه به قی تازه له سینهی چاکا
 تیکه لێ، سهیری ههیه پر له گۆل و لاله سه به د^(۵)
 غهیری وه حدهت له وجودا نیه، که سه رت وه همه
 ساده ته کراری یه که، مه نشه ئی ئه وهامی عه ده د^(۶)
 چاری هه ر ده رد و غه می کردنه مردن، چ بکا
 نه یه توانیوه بکا چاری غه م و ده ردی هه سه د^(۷)

واته: یار ده زانی خه وم لێ ناکه وی، که چی ده لێ بنو تا ییمه خه وت. ده سا ئه ی به خت،
 فریام که وه، به خته وه رم که، وه نه وزی بخه ره چاوم با یار له سه ر گفته که ی خوی ناچار بی یته
 خه وم.

(۵) شه به ق: کون. چاک: له ت کراو. لاله: گیایه کی به هارییه گۆلی سوور ده رده کا. سه به د:
 سه به ته.

مه حوی له م به یته دا داغی کۆنه ی دلی شوبه اندوو به گۆل له زه ردیداو شه به قی نوێ
 سینهی شوبه اندوو به لاله له سووریداو سینهی کون کراوی شوبه اندوو به سه به ته ی گۆل.
 په یه ونه دی وشه ی شه به قی به شه به قی به مه عنا به یانیشه وه رچاو کردوو که که ناری ئاسمان
 سوور داده گه ری.

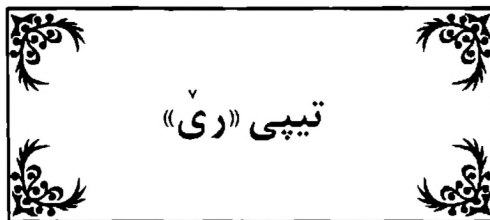
(۶) هه ندی له ئه هلی ته سه ووف ئه وه نده له خواناسین و پشت نه به ستندا به غهیری ئه و
 رۆچوون، هاتوونه ته سه ر ئه و باوه ره که غهیری خوا هیچی تر نیه. ئه مانه پێیان ده لێن ئه هلی
 «وَحْدَةُ الْوُجُود». جا مه حویش به پێی بیرو باوه ری ئه مانه ده لێ: له یه کیته ی به ولاره هه یج له م
 جیهانه دا نیه و زۆری خه یال. ئه ی ئاده میزادی نه فام، ژماره که سه رچاوه ی خه یال و به هه له دا
 چوونی ته سه وور کردنی بوونی زۆرییه، له دووباره کردنه وه یه کی ساده ی «یه ک» به ولاره نیه.
 (۷) واته: مردن ده رمانی هه ر ده ردیکه که چاری نه کری، به لام چ بکا نه یه توانی و چاری
 ده ردی خه م و دلیسی و به خیلی پی بردن بکا.

ئه مه ی مه حوی ده یلی پێچه وانه ی ئه وه یه که سه عدی شیرازی ده یلی که ده لێ:

بمیر تا برهی ای حسود، کین رنجی است که از مشقت آن جز به مرگ نتوان رست
 واته: ئه ی هه سوود! بمره، چونکه هه سوودی ده ردیکه به مه رگ نه ی ناتوانی له ئه رکی
 رزگار بی.

هه‌رکه‌سی چاوی که به‌و جیلوه مونه‌ووهر بووبی...
 که‌سی که‌ی بیته نه‌زهر، دیدهی پر بی له ره‌مه‌د^(٨)
 «مه‌حویا» با به‌سی بی شیرکی ته‌شه‌بیوس به‌م و به‌و
 بگره به‌س دامه‌نی ته‌وحیدی «هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ»^(٩)

(٨) مونه‌ووهر: نورانی. نه‌زهر: به‌رچاو. ره‌مه‌د: چاوئیشه.
 واته: یاخوا هه‌رکه‌س چاوی به‌دیتنی ناوچاوی یار رووناك بووئیته‌وه و له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا بۆ
 که‌سیکی تر بروانی، چاوی پر بی له چاوئیشه.
 ئه‌م به‌یتەش هه‌ر بۆ پیره‌وی «وحدة الوجود» ده‌گه‌رئته‌وه.
 (٩) شیرك: هاوبه‌ش بۆ خوا دانان. ته‌شه‌بیوس: ده‌سه‌ودامین بوون. ته‌وحید: خوا به‌یه‌ك
 زانین.
 واته: ده‌سه‌ودامین بوونی ئه‌م و ئه‌و که‌کارئکت بۆ راپه‌رئتن، جوړئکه له‌هاوبه‌ش بۆ خوا
 دانان. ده‌سا با به‌سی بی هاوبه‌ش بۆ خوا دانان به‌پارانه‌وه له‌م پیغه‌مبه‌ر و له‌و وه‌لی... داوئنی
 خوا به‌یه‌ك دانان بگره که‌ئایه‌تی: «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ» ده‌یگه‌یه‌نی و پشت به‌ته‌نها خوا به‌سته و
 بزانه له‌و به‌ولاوه که‌س هیچی پی نا‌کری.
 مه‌عنای ئه‌م به‌یتەش له‌سه‌رئکه‌وه په‌یوه‌ندی به‌پیره‌وی «وحدة الوجود» وه‌ه‌یه‌چونکه
 وا ده‌گه‌یه‌نی ئه‌وانه‌ش که‌ته‌شه‌بیوسیان پی ده‌که‌ی هه‌ر به‌په‌یوه‌ندیان به‌خواوه‌شتیکیان له
 ده‌ست دی، که‌واته هه‌م‌روی ده‌بیته‌وه به‌یه‌ك. له‌سه‌رئکی که‌شه‌وه به‌پیتی مه‌زه‌بی
 «وه‌هابی» یه‌کانه، که‌لایان وایه‌پارانه‌وه له‌غیری خواو چوونه‌سه‌ر قه‌بری ئه‌م و ئه‌و جوړه
 هاوبه‌ش دانائیکه بۆ خواو به‌هه‌رامی ده‌زانن.

- ١ -

له ئولکه‌ی عیشقه‌دا بێ چوونه سهر دار
به ئاسانی مه‌زانه بوونه سهردار^(١)
هه‌یه‌ گهر عیشقی سهرداری له سهرتا
بکه مه‌شقی له‌وانه‌ی چوونه سهر دار^(٢)
عه‌سایه‌ك ده‌ست‌گیری ئیمه‌ نابێ
پری ئه‌م داره‌ بێ گهر سهر به‌ سهر دار^(٣)
له‌ به‌ر داری هه‌دا من بم، ئه‌تۆ مه‌ست
ده‌ قازی هه‌ق بلی تۆ، «هه‌ق» چ به‌ردار^(٤)
خۆشی فهرموو چ مه‌جنوون و چ مه‌نسور
به‌شی عاشق درا ههر به‌رد و ههر دار^(٥)

- ١ -

(١) ئولکه: ولات. دار: داری سێداره.
(٢) واته: ئه‌گهر ئاره‌زووی سهرداریت له‌ که‌لله‌دايه، له‌ به‌رده‌ستی ئه‌وانه‌دا فی‌ربه‌ که‌ چوونه
سهر دار و چاو له‌وان بکه.
(٣) دار «ی یه‌که‌م»: خانوو.
واته: ئه‌گهر ئه‌م مائی دنیا به‌ پری له‌ دار، ئیمه‌ عاسایه‌ کمان لی ده‌سگیر نابێ. مه‌به‌ستی
له‌وه‌یه‌ دنیا داری جۆره‌ ره‌وشتیکی ده‌وێ له‌ هه‌موو که‌سی ناوه‌شیته‌وه.
(٤) هه‌دا: ئه‌و تۆله‌یه‌ی شه‌رع دایناوه‌ به‌راه‌ به‌ مه‌ی خواردنه‌وه‌ و هه‌ندێ کرداری تری
ناشه‌رعی. ئه‌م تۆله‌یه‌ له‌ مه‌ی خواردنه‌وه‌دا بریتیه‌ له‌ چل دار بدری له‌وه‌ که‌سه‌ی ده‌خواته‌وه.
واته: قازی بۆ خوا راست بلی، که‌ی خوابه‌رداره‌ یار مه‌ست بێ و داری هه‌دا له‌ من بدری!
له‌ به‌ر داری هه‌دا (ن): له‌ به‌ر دارا خودا. به‌پێی ئه‌م نوسخه‌یه‌ ئه‌گهر رووی ده‌م له‌ خوا بێ،
ئه‌وا به‌یته‌ که‌ له‌ شیوه‌ی شیعه‌ یاخیه‌ کانی عومه‌ری خه‌ییامی لی ده‌رده‌چی.
(٥) واته: مه‌جنوونی له‌یلاو مه‌نسووری هه‌للاج جوانیان وت که‌ وتیان: به‌شی دلداران له‌م
دنیا دا ئه‌وه‌یه‌ یا وه‌ك مه‌جنوون بدرته‌ به‌ر به‌رد، یا وه‌ك مه‌نسور بدرین له‌ سێداره.

ئەوی چوو بۆ سوراغی، بئی سوراغە
خەبەر وایە کە کەس نابئی خەبەردار^(۶)
وتی: میوەی بەهەشتە شیعیری «مەحوی»
خودا نەبیری لە باغم داری بەردار^(۷)

- ۲ -

ئەو ئەو کەسە کە مەستی غورووری بە هاتی کار!
بە و دەستی زۆرە بدپە پەرۆیهک لە کاری «چار»^(۱)

(۶) سوراغ: کون، هەوآل: زانین.

واتە: ئەوەی، لە عیشقی راستەقینەدا، بەدوای خۆشەویستدا بگهڕی، ئەو وەک زانراوە،
هیچ ئەنجامێکی دەسگیر نابێ و کەس نازانی چی بەسەردی و لەجیاتنی ئەوەی ئەو بدۆزێتەو
خۆی سەری تێدا دەچی.

(۷) واتە: یەکیەک وتی: شیعیری مەحوی ئەوەندە جوان و خۆشە وەک میوەی بەهەشت وایە.
ساخوایە داری بەبەری توانای شیعر و تن لە باغی ژینی من نەبیری، بۆ ئەوەی هەمیشە شیعیری
جوانی وەک میوەی بەهەشت خۆش بلیم.

میوەی (ن): خوا وەک. نەبیری: دەگونجی بە «نەبیری»یش بخوێنێتەو.
لە وشەکانی «سەردار»دا لەم پارچە شیعرەدا کۆمەڵی جیناس و وشە ئارایی هەیە.

- ۲ -

(۱) واتە: ئەو ئەو کەسە خۆت لی بابی بوو چونکە بەدەسەلاتی و کاروبارت باش بۆ
بەرپۆتە دەروا، پشت ئەستوور مەبە بە دنیاو بەو دەستی دەسەلاتە کە هەتە پەرۆیهک لە
قەیسەری رووس دادپە کە بەو هەموو هیز و توانایەو کە هەیبوو و لە هەموو شەپتێکدا
دەولەتی عوسمانی دەبەزاند، ژاپۆنیا ئەو کارە بێ کردکە پیتی کرد.

مەحوی لەم بەیتە و چەند بەیتیکی تری ئەم پارچە شیعرەدا ئیشارەت بۆ شەپری ۱۹۰۵ی
رووسیاو ژاپۆنیا دەکا، وەک پێشتر لەسەرمان نووسی.

هه چهنده خه رته لی، له پری چه رخى په نجه باز
 ده تکا به بازى په نجه یی «میکادۆ» ی شکار (٢)
 یا ماری سه رخه زینه! بترسه که گه ژدومی
 به و نووکه چزوه پر به ده مت کا له ژه هری مار (٣)
 زه پره تریشقه ییکه که کیوی ده دا به باد
 نه شبا ه نه وه نده زوره به کهس نایه ته شومار (٤)

(٢) خه رته ل: داله که رخوره. به هه شتی مه لا نه سه ده دی مه حوی نووسیویه: ناوی بالدارنکه
 «دوو برا» یشی پی ده لێن و وهك «مشك گره» وایه. په نجه باز: یاری به په نجه کهر. نه وه ی
 په نجه ی وهك په نجه ی باز به هیزه که له راودا په له وهری له ده ست ده رناچی. شکار: راو.
 واته: هه رچهنده نه وه نده دی داله که رخوره ش، بهش به حالی په له وه ران، به هیز بی، به خوت
 نازانی له پریکدا گه ردوونی به هیز که له هه موان به هیز تره ده تکا به بازى ناوده ستی راوکه ری
 خزی که به فه رمانی نه و بجوولیتته وه و له قسه ی ده رنه چی، وهك میکادۆی نه مه راتۆری
 ژابۆنیا وای له قه یسه ری رووس کرد و سه ری پی شوپ کرد بۆ خوی.
 ده شگونجی «باز» ی دوو هه م له گه ل «ی» که یدا یهك وشه بن و «بازی» بن به مه عنا یاری و
 گالته و مه عنا ی به یته که وای لی بیتته وه که: ده تکا به شوینی یاری و گالته پی کردنی میکادۆی
 راوچی.

(٣) یا: چه رفی بانگه وازه به عه ره بی به مه عنا «نه ی...». گه ژدوم: دوویشك.
 واته: نه ی پیای دی ده سه لاتداری رژدکه وهك ماری سه رگه نجینه په پکته به سه ر سامانه که تدا
 داوه و خه رچی ناکه ی بۆ سوودی گشتی، بترسه له وه که دوویشکی مه رگ به نووکی چزووی
 خزی پیتته وه بداو پری ده مت بکا له زاری مه رگ و بتکوژی.
 ده شگونجی «یا» به مه عنا «یان» پی واته: چه رفی عه تف بی و مه عنا ی به یته که وای لی
 بیتته وه: هه رچهنده وهك ماری سه رگه نجینه ش بی، هه ر له وه بترسه که... تاد.
 (٤) تریشقه: هه وره برووسکه. نه شبا ه: له م جوړه شتانه. شومار: ژماره.
 واته: تۆسقالی برووسکه له ناسمانه وه به رده بیتته وه ده دا له کیتۆک و ده یکا به تۆز و ده یدا
 به ده م باوه. له م چه شنه شتانه ش له دنیا دا زۆری تر هیه و ئینسان ده بی پند و ئامۆزگاریان لی
 وه ربگری و بزانی هه رچهنده به ده سه لات بی، له وانه یه روژی له روژان به ده سه لات ترنکی لی
 تاین بی و یدا به زه ویدا.

پەس «ئەوروپالی»! بەس بگەزن لێو، ئەمە چیه
 ژاپۆنییەك موحاسەرە دا چار دەوری چار^(۵)
 چاری قەدەر بزانە نیه، چەندە چاری وا
 بئی چارە ما که بوو بە دوو پەنجە ی قەزا دوچار^(۶)

(۵) پەس: کەواتە، وشە یەکی فارسییە. ئەوروپالی: ئەوروپایی، نەسبەتێکی تورکییە. چار «ی
 یە کەم»: چوار. چار «ی دوو هەم»: قەیسەر.

واتە: کەواتە، هە ی تاقمی ئەوروپایی و دەوڵەتە ئیمپریالیستیەکانی ئەوروپا کە هەرگیز
 بەزێنتان بە خۆتانەووە نەدیوو و واتان دەزانی لە هەرلایەك بن دەبێ هەر ئاغان، با هەرپەشە و
 گۆرەشە بەسی بێ، بیرئ لەو بەکەنەووە چۆن ژاپۆنییەك کە تا دوینێ کەس بە هیچی نەدەزانی،
 لە هەر چوار لاو هەمارۆی چاری رووسیای داو بەزاندی.

و هەك پێشانیشت باسما کرد، دیارە ئەم سەرکەوتنە ی ژاپۆنیا بەسەر رووسیادا لە شەری ۱۹۰۵ دا
 دەنگێکی گەورە ی لە رۆژەلات و بەتایبەتی لە ولاتە موسوڵمانەکاندا داووەتەو کە بەدەست
 ولاتە داگیرکەرەکانی ئەوروپاوە لە زەلالەت و نارەحەتیدا بوون و هەموو بە مۆژدە ی سەرەتای
 رزگاربیان زانیو. بەلام بەداخەووە هەر و هەك لەم پارچە شیعەرەووە دەردەکەوئ، کەم کەس توانیوێ
 پەندی راستی لئ وەر بگرئ و بزانی کەوا ژاپۆنیا بۆ سەرکەوت و رووسیای بۆ بەزی. ئەو تە
 مەحوی خۆیشمان مەسەلە کە بەشیوێ یەکی چەوت لێك دەداتەووە و تەنانەت دەگاتە ئەوێش کە
 ئەسبابی ماددی بە هیچ دابنئ و هەموو شتئ بگێرێتەووە سەر موسەبیب، کە هەر ئەو بیرە
 چەوتە خۆی سەلەهای سەل یە کئ بوو لە کۆسپە گەورەکانی رینگای وریا بوونەووە و رزگاری
 گەلانی ولاتانی رۆژەلات...

(۶) چار «ی یە کەم»: چارە. چار «ی دوو هەم»: قەیسەر. دوچار: گرفتار و تووش بوو.
 واتە: قەدەر لە چارە ی قەیسەری نووسیوو ئەوێ ییتە ری... لەبەر ئەوێش کە چاری قەدەر
 ناکرئ، ئەو بوو قەیسەر کەوتە بەر پلاری قەدەر و زەلیل و پەك کەوتە بوو و هیچی پئ نەکرا!!
 نیوێ دوو هەمی ئەم بەیتە لە نوسخە یە کدا بەم جۆرە یە:

بئی چارە ماو، بوو کە بە پەنجە ی قەزا دوچار

ئەم بەیتە پەرە لە جیناس و وشە ئارایی ناسک.

لهم کاروباری چاره یه کئی چاره گرژ نه کا
وا تئ گه یشتوو که هه ر نه سبابه دئ به کار^(٧)

په «سیبریا»، به بئ مه ده دی زاتی کیبریا
نه سبابت نه هه یه، نه شایانی ئیعتیار^(٨)

هه رچی هه یه موسه بیبه، باقیکه فانییه
به نده ی یه کئی به، به س به ره عه بدی سه ده زار^(٩)

«مه حوی» چ که س مه ناسه، بناسه خوداوو به س
زیکری یه کئی که ماره، مه که باسی چار و مار^(١٠)

(٧) چاره «ی دووهه م»: روو.

واته: نه وه ی رووی خو ی لهم کاره گرژ ده کات که به سه ر قه یسه ردا هات، واده زانی هه ر هو
لهم دنیا یه دا کار ده کاو ئاگای له وه نه که هه مرو شتی به ده سستی خوایه.

(٨) سیبریا: سیبیریا، ناوچه یه کی به ده ره تانی روو سیایه له به ری رۆژه لات و باکووریه وه یه.
کیبریا: گه وره یی. مه به ست زاتی خوایه.

واته: نه گه ر خوا یار مه تیت نه دا، پر به ولاتی پان و به رینی سیبیریا چه ک و جبه خانه ت هه بئ
هیچ ناهیتی!

له ده سنوو سیکی پاکنوو نه کراوی شاعیر خویدا، نه م به یته به م جو ره ش نوو سراوه:

سه ده سیبریا به بئ مه ده دی زاتی کیبریا یه ک زه پر په فائیده ی نه بووه و نایه تن به کار

(٩) موسه بیب: نه وه ی سه به ب دروست ده کا که خوایه. فانی: فه وتاو و بئ مایه.

واته: هه ر موسه بیب شته که خوایه و له و به ولاره که س هیچ نه و تۆش ته نها به نده ی
یه کئی به که خوایه و مه به به به نده ی سه ده زار که سه به به کائن که له پرانه وه نایه ن.

(١٠) واته: مه حوی له خوا به ولاره که سی تر مه ناسه، ته نها ناوی یه کئی به ره که خوایه و، باسی
چار و مار مه که، مه تر سی تیایه و ماره پتته وه ده دا.

مه که (ن): چیه.

لەم چاره پيسه، ميلله تي پاكي موحه مەدي
دەر قەلعه بئى خودا! به حەقى جاھى ھەردو چار^(۱)

- ۳ -

ئەگەر تۆروو بە خالێكى لە «لەيلا» شوخ و زياتر
منيش ئاشفتە خالێكى لە «قەيس» م شيت و شەيدا تر^(۱)
بە دلمە جوینی ئەو لیو، لە بۆسە نەشە بەخشار
لە کن تریاکییە ئەلبەتتە قاوہ سەد لە چا چاتر^(۲)

(۱) دەر قەلعه: لە ناو قەلادا، کینایە یە لە پارێزراو.

واتە: خوا یە بۆ خاتری ھەردوو چوارە کە کە چوار خەلیفە ی راشیدین و چوار پێشەوایانی
ئایین، میلله تی پاکی پیغمبەر (د.خ) لە قەلای پارێزگاری خۆتدا بارێزی لەم قەیسەرە پیسە ی
زووس، یا لەم بەختی رەشە کە ئیستا ھاتووہ تە ریی. مەبەست لە چوار پێشەوای ئایین ئیمام
«ئەبوو حەنیفە» و «شافعی» و «مالیک» و «ئەحمەدی کوزی حەنبەل».

نیوہی دوو ھەمی ئەم بەیتە لە نوسخە یە کدا بەم جۆرە یە:

یارەب مەسوونی کە بە حەقی چار و چار و چار

لەسەر ئەم نوسخە یە مەبەست لە چار و چار و چار، چوار خەلیفە ی راشیدین و چوار
کەسی ژێر عابای پیغمبەر حەزەرە تی «عەلی» و «فاتیمە» و «حەسەن» و «حوسەین» و چوار
پێشەوای ئایین، یا دوانزە پێشەواکە ی نەوہی پیغمبەرە.

- ۳ -

(۱) روو بە خال: خال بەروو ھوہ بوو. ئاشفتە حال: حال شیواو. قەیس: مەجنوونی لە یلا.

واتە: بە رابەر بە رادە ی جوانی تۆ، منیش عاشق و دلدارم.

لە ئێوان «خالێکی» و «خالێکی» دا جیناسی لایق ھە یە.

(۲) بۆسە: ماچ. نەشە بەخشا: نەشە گەیی. تریاکی: تریاک خۆر.

واتە: من چونکە عاشقی بیستنی قەسە یە کم لە لیوی یارەوہ، تەنانەت جیویشیم لا لە ماچ

خۆش ترە، وەك چۆن تریاکی قاوہ ی تالی لە جای شیرین لا خۆش ترە.

لە ئێوان «چا» و «چاتر» دا جۆرە جیناسیکی نا قیس ھە یە.

له کۆیا مودده‌عی دیمی، به ئیستیها وتی: شاهم!
 گه‌دای ئەم کۆیه بێم، شاهه‌نشه‌هیکم سه‌د له‌ شا زیاتر^(۳)
 له‌ به‌ر ده‌رگای عیشقا یه‌ کسه‌ره‌ هه‌رکس سه‌ری دانا
 ئە‌گه‌ر په‌تیاره‌یه‌ک بوو، بوو له‌ سه‌د عه‌للامه‌ داناته‌ر^(۴)
 بنازم به‌م شه‌هی مه‌ه‌ سه‌یره‌ بۆ‌گه‌شت و گوزاری شه‌و
 سواری‌که‌: بوراقی ته‌وسه‌نه‌، جیبریلیه‌ شاته‌ر^(۵)
 له‌ دنیا تیپه‌ری هه‌رکس به‌ با‌لی هیممه‌ت، ئازایه
 له‌ عوقباش ئە‌و که‌سه‌ گه‌ر تیپه‌ری، بازیکه‌ ئازاته‌ر^(۶)

(۳) کۆ: کۆلان، به‌رده‌رگا. مودده‌عی: به‌ربه‌ره‌کانی که‌ری دل‌دار. ئیستیها: گالته‌ پێ‌ کردن.
 واته‌: مودده‌عی دیمی له‌ ناو کۆلانی مالی یاردا که‌وتووم، به‌ شای زانیم، چونکه‌ له‌و
 شوینه‌دا که‌وتووم و وتی: من بۆم رێکه‌وی بێم به‌ گه‌داو سۆلکه‌ر له‌م کۆلانه‌دا که‌ مالی یاری
 تێدا‌یه‌، خۆم به‌ شاهه‌نشایه‌ک ده‌زانم له‌ سه‌د شا شاته‌ر بێم.
 کۆیه‌ (ن): کۆ‌هه‌.

(۴) واته‌: هه‌رکس له‌ به‌ر ده‌رگای عیشقا سه‌ری دانا، هه‌ر به‌و سه‌ردانانه‌ له‌ «زۆر زان» ی‌ک
 زانته‌ری لی‌ ده‌رده‌چی، باوه‌ کوو خۆی له‌ خۆیدا په‌تیاره‌ و خوێ‌پیش بێ.
 (۵) مه‌ه‌ سه‌یر: ئە‌وه‌ی وه‌ک مانگ به‌ شه‌و ده‌پوا. بوراق: ئە‌و ئە‌سه‌پی که‌ پیغه‌مبه‌ر (د.خ) له‌
 شه‌وی میعراجدا سواری بوو. ته‌وسه‌ن: ئە‌سه‌پی شوخ و سه‌رکێش. شاته‌ر: ئە‌وه‌ی نامه‌ له‌ نێوان
 دوو که‌سدا دێنی و ده‌با.

واته‌: شانازی به‌و پیغه‌مبه‌ره‌وه‌ (د.خ) بکه‌م که‌ وه‌ک مانگ به‌ شه‌و ده‌پواو بوراق ئە‌سه‌پی
 ژێ‌ریه‌تی و جویره‌ئیل شاته‌ر و په‌یام به‌ریه‌تی.
 (۶) عوقبا: پاشه‌پۆژ، رۆژی قیامه‌ت.

واته‌: هه‌رکس ئازا بوو به‌ با‌لی هیممه‌ت له‌ ئاره‌زووی خراپی دنیا خۆی رزگار کرد، ئە‌وه
 به‌راستی ئازایه‌. ئە‌گه‌ر له‌و دنیا‌ش هه‌ر چاوی له‌ یاره‌وه‌ بوو و ئومێدی به‌هه‌شت و ترسی
 دۆزه‌خی نه‌بوو، بازیکه‌ ئازاته‌ر و جالا‌کته‌ر.

ئە‌م به‌یته‌ تا راده‌یه‌ک له‌ مه‌عنای ئە‌و فه‌رموده‌یه‌ی پیغه‌مبه‌ر (د.خ) ده‌چی که‌ ده‌لی: «نَعَمْ

ئه گهر ئهم ئه هلی دنیا به، وه کوو هه ن، رێ خه نه جه نه ت
ده نائته زوو ده کا ئه و دونیه له م دنیا به دنیا تر^(٧)

که سی من گهر که سن که س من نه خاته فکری ئه و شاهه
به یادی ناکه سان ئازورده حه یفه خاتیری عاتیر^(٨)

خودا بیدا به ره حمه ت، داغی دل چاوی دلّه «مه حوی»
به گریه چاو ئه گهر چوو، شک ده به م چاویکی بینا تر^(٩)

﴿

الْعَبْدُ ضَعِيفٌ، لَوْ لَمْ يَخَفِ اللَّهَ لَمْ يَغْصِهِ» واته: سو هه یب (سو هه یبی رۆمی) به نه ده ی چاکه، ئه گهر
ئه خواش نه تر سایه هه ر بێ گو یی نه ده کرد. یا له و فەر مود ده به ی رای به ی عه ده وی ده چی که
وتویه: «له بهر ته مای به هه شت و ترسی دۆزه خ نه که گو ی پاریه لی خوام و له قسه ی
ده ر نا چم».

(٧) رێ خه نه: رێیان بکه و ئته. ده نائته: سووکی و په ستی. دونیه: دنیا، دنیا، دنیا: سووک.
واته: ئه هلی ئهم دنیا به ئه و نه ده سووک و په ستن، ئه گهر بێت و له و دنیا ره و شتیان نه گو ی و
هه روه که هه ن وه ها بچه به هه شت، ئه و دنیا ش ئه و نه ده سووک و بێ حورمه ت ده که ن گه لی
گه لی له م دنیا به ی ئیستا هه یچ و پوو چ تر بێ.

(٨) ئازورده: تیک چوو. خاتیر، «خاطر»: دل. عاتیر، «عاطر»: بۆن خو ش.
واته: ئه گهر که سانی من که سی راسته قینه ن، با که سیان من نه خاته وه بی ری یار، تا خه یالی
بێ گهر دی به بیر کرد نه وه له من تیک نه چی.

ئازورده (ن): ئالوده.

(٩) واته: ئه گهر خوا به ره حمه تی خو ی بیدا، ئه و داخه ی یار ده ینی به دلی دلداره وه بۆی
ده بێ به چاوی دل و ئه گهر هات و چاوی سه ری له بهر زۆری گریان کو ی بوو، چاویکی بینا تر
ده بێ که چاوی دلیه تی.

ئهم به یته و به یتی پێشو له هه ندی نو سه خه دا له جی یه کتر دان.

- ۴ -

موحه قهه قه هه ركه سى مه سله كيه حه قق و حه ققيه مه نزوور

سولووكى چوونه سه ر داره، ته ريقه ي پيريه مه نسوور^(۱)

له ئولكه ي عيشقه دا بو هه ركه سى سه رداريه مه نزوور

«عَلُو» ي مه رته به ي سه ر داره، بوته په پره وى مه نسوور^(۲)

ده لى دانام و دل خووشى ده خاته داوى زولف و خه ت

ئه گه ر عه قلى هه يه بوچى هه زه ر ناكه له مارو موورا!^(۳)

كه مالات و مه عاريف مه بيه، بى ده خلى هه وىنى عيشق

عه جه ب پشكوو تووه له م جه زوه ناره پر به عالم نوور^(۴)

- ۴ -

(۱) مه سله ك: ره وشت، ريگاي گيراوه بهر. مه نزوور: مه به ست.

واته: بى گومان ئه وه ي به دواى حه قدا بگه پرى و حه قى مه به ست بى، ده بى بوى بچيته سه ر دار و له پيناويدا خوى بدا به كوشت. ئه مه ئه و ريگايه كه مه نسوورى حه للاج كه سه رده سته ي حه ق خواهان بووه، گرتوو به تيه بهر و پيادا روشتوووه.

(۲) «عَلُو»: به رزى. مه رته به: پايه.

مه عناى ئه م به يته ش وه ك به يتى پيشوو وايه.

وادياره مه حوى خوى دوو دل بووى له وه كه ئاخو ئه م به يته ياخود به يتى پيشوو بكا به سه ربه ندى ئه م پارچه و ئه ويان بكا به نوسخه، چونكه هه ردوكيان له مه عناو دارشتندا له يه ك ده چن، به لام هه ردوكيانى هه روا هيشتيته وه، چونكه هه ردوو به يته كه له هه موو نوسخه كانى به رده ستماندا له چوارچيوه ي پارچه شيعره كه دان.

«عَلُو» ي مه رته به ي (ن): مه قامى ئاخري.

(۳) واته: دل خوى به دانا داده نى و خووشى ده خاته داوى خال و زولفى يار. ئه گه ر راسته عه قلى هه يه بوچى خوى ده خاته داوى ماري زولف و ميرووله ي خالى ره ش!

(۴) جه زوه: پشكو. نار: ئاگر.

واته: زانست ئاگر سى و ئابى به زانستى راسته قينه تا هه وىنى عيشقى تى نه كرى. به راستى سه يره له م پشكو ئاگره ي عيشق دنيا هه مووى رووشن بووه ته وه.

به خوینم تینووه، با نووشی کات و نووشی بی، ئەمما
لەسەر چى، تۆ بلی ئەو لیووه مۆره واهە من بوو سوور^(۵)

ویسالت ناره، هیجرت روژه رهش، وهك ئافتابی تۆ
لە تۆ نه زدیكه پشکویه، خه لوزه گهر لە تۆ بی دوور^(۶)

تەعەججوب گرتمی، سۆفی کە تەسبیحەم لە ملیا دی:
کە بی تەقریبە پیریژن لە بەریا بی بەر و بەرموور^(۷)

بە زەرد و سووری دنیا زەردە واهە لى نه گۆرابی
بە هەنگی تی بگهی، هەر نیشه، نووشیکی نیه زەنبوور^(۸)

(۵) واتە: یار مادەم تینووه به خوینم، با بیخواتهوه، نووشی گیانی بی. به لام نازانم هوێ چیه وای
نیوی مۆری، یا لیوی وهك مۆرکراو بیدهنگی، به خوینی من سوور بووه، یا ئەو یاره لیو مۆره
نەسەر مۆینی خوینی من سووره؟.

خوینم (ن): خوونم.

(۶) نه زدیك: نزیک.

واتە: گەشتن به تۆ وهك ئاگر وایه دل روژن دهکاتهوه، دووریش لیت وهك روژی رهش
وایه. تۆ روژی، ئەوهی لیت نزیک بی وهك پشکۆ تیشك دهکاتهوه و ئەوهی لیت دوور بی وهك
خه لوز رهش ده بی.

رستهی «ویسالت ناره» ئیشارهته بو فەرموودهی خوا له قورئاندا که به زوبانی مووساوه
دهیگێرتیهوه که وتویه: ﴿إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِأَهْلِهِ إِنِّي آنَسْتُ نَارًا سَآتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ بَشِيرٍ
فَبَئِسَ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ﴾ واتە: ههستم به ئاگرێ کردووه دهچمه سهری یا ههوالیکتان لیوه بۆ
دیتمهوه یا دهسهچیلەیه کتان لی بۆ دینم بۆئەوهی خۆتان یی گهرم که نهوه. ئاگره کهش تیشکی
تهجهللای خوا بووه که له کیوی توورهوه بۆی دهکهوتوووه.

(۷) تەسبیح: تهزییح. بی تەقریب: بی مهعناو نامه عقول.

واتە: پیره ژن چەند دهتوانی خۆی بکا به کچی جوان، سۆفیش ئەوهنده دهتوانی بیی به
خواناسی راستهقیه. بۆیه سهرم سوپما که تهزییحەم لە ملی سۆفیدا دی.

(۸) نیش: جزوو. زەنبوور: زەردە واهە.

له تیغی تۆ ههتا «مه حوی» شه ره فیابی شه هادهت بوو
خوینی بوو به ئاو، ئیتر له داوینت نه ما مه حزوور^(۹)

- ۵ -

ئه وهندهی ئه هلی دنیان ئه هلی دنیا، تاقه روژی گهر
به قهرنی من ئه وهند ئه هلی خودا بم ده بمه پیغه مبه^(۱)
به کهم مه گره سروشک و ئاه و ئاله ی بی نه وایانت
که سه یلی بی ئه مانه، تیری دلدۆزه، گوله ی وهروه^(۲)

واته: دیمه ن هه لت نه خه له تیغی زه رده و آله ی زه رد و سوورت لی بگۆژی به شتی جوانی
زه رد و سووری دنیا و ابزانی هه نگه. زه رده و آله هه ر جزووی ئازار به خشی هه یه و هه رگیز
هه نگوینی لیوه ده سگير نابێ.

به زه رد و سووری (ن): به سوور و زه ردی.

(۹) شه ره فیاب: ئه وه ی سه ره به رزی ده سگير بوو بی. مه حزوور «محذور»: شتی مه ترسی لی
بکری.

واته: تا به تیغی ده ستی تۆ شه ره فی شه هید بوونم ده سگير بوو، خوینم بوو به ئاو. له بهر
ئه وه ئیتر ئه گه ر خوینیشم برێژی، نیشانه ی تاوان ده رناکه وێ، چونکه داوینت سوور و
خویناوی نابێ.

- ۵ -

(۱) واته: ئه م خه لکه ئه وهنده دنیا په رستن، یا ئه هلی ده نائهت و سووکین، ئه گه ر من به سه د
سأل ئه وهنده ی تاقه روژیکی دنیا په رستی ئه وان خوا په رستی بکه م له پیاو چاکیدا ده بمه
پیغه مبه.

(۲) سروشک: فرمیسک. بی نه وا: هه ژار و داماو. سه یل: لافاو. ئه مان: ئامان. دلدۆز: دل
کونکه ر. وهروه: جوړه ده مانچه یه که له وه سه رده مه دا به ناوبانگ بووه.

چ کەس نابێ بە کەسدارم، نیە لەو بەردەرە یارم
 خودایا تۆ بکە ی چارم کەسیکم بێ کەس و بێ دەر^(۳)
 چل و چۆکەر مەدە دەورم، خودا حافیز نەسیحەت گەر
 لە شەکوە ی عیشق و لۆمە ی عەقل ئەمن هەم لالم و هەم کەر^(۴)
 زوبان و گوێ گە و پەندی نە لی دەبیەن، نە پی دەبیەن
 عەبەس دین و دەچن بەم جوۆشە غەمماز و مەلامەت گەر^(۵)
 لە ئیعیجازی مەحەبیەت چار فەسڵم جوولە بۆ جەمە
 سروسکەم سوورە، رەنگم زەرەدە، لیوم وشکە، چاوم تەر^(۶)

(۳) کەسدار: ئەوێ خۆی بە بەرپرس بزانی لە کەسیکی تر. بەردەر: بەردەرگا. خاك و بووم.
 (۴) چل و چۆکەر: ئەوێ قسە دەهێنێ و دەبا. نەسیحەت گەر: ئامۆژگاری کەر. شەکوە: شکات.

واتە: نە قسەهێن و قسەبەر بە هیوای ئەوێ بێ گلهیم لە دەردی عیشق لی بیسی تا بیا
 نەملاو لەولا بیگێرێتەو، نە ئامۆژگاری کەریش بە تەمای ئەوێ گوی بۆ پەندەکانی شل کەم و
 واز لە دلدار ی بینم. من لەم مەیدانەدا بە تەواوی لال و کەر و نە دەتوانم هیچ بلیم و نە گویشم
 بۆ کەس پی شل دەکری.

«لال» و «کەر» بەرەبەر بە «شەکوە» و «لۆمە» لەف و نەشری مورەتتەبی تیا، یە کەم بۆ
 یە کەم و دوو هەم بۆ دوو هەم دەگەرێتەو.

(۵) عەبەس: لە خۆپایی. غەمماز: توانج گەر. مەلامەت گەر: لۆمە و سەر زەنشەت کەر.
 واتە: توانج گەر و لۆمە کەر لە خۆپایی دین و دەچن و قسە دەکەن، چونکە نە گویم قسەکانیان
 دەبیسی و نە زوبانم پەند و ئامۆژگاریەکانیان دەلیتەو.

(۶) ئیعیجاز: موعجیزە. جەمە: کۆ.
 واتە: موعجیزە ی دلدار ی هەرچوار وەرزی سالی بە جارێ تیدا کۆ کردوومەتەو.
 فرمیسکی سوورم گولالە ی بەهاری و رەنگی زەردم گەلای داوهریوی پاییزانە و لیوی وشکەم
 فرچە ی هاوینە و چاوی تەرم بارانی بە خوری زستانە.

سیاپۆشن له داخی خهت و خاڵ و لیوو روو و زولفت
 وهنهوشه و میسکی چین و ئاوی خزر و لاله و عهنبەر^(۷)
 جگهر کون که، خوینی گریه بهرده، سینه ههلبدره
 نیگاهی که بینه کاری تیر و نهشتهر و خهنبهر^(۸)
 که سهیری دهفتهری سه رگه شته گان و خاکساران و
 سیابه ختانی کردن، دی هه موو، «مه حوی» بوو سه رده فتهر^(۹)

(۷) واته: وهنهوشه و میسکی بۆن خوش و ئاوی ژبان لاله و عهنبەر که ده زانن ناگه نه پایهی جوانی برۆو برژانگ و خاڵ و لیوو روو و زولفی تو، له داخا وهك عازیه تی باریان لی هاتوو و بهرگی رهشیان پۆشیوه. مه بهست له رهشی وهنهوشه توخی مۆریه که ی و له رهشی ئاوی ژبان ئه وه ته که له ئه فسانه دا هه یه که وا له ئه شکه و تیکی تاریکدایه که س ریی ناباته سه ر.

(۸) واته: لایه کم لی بکه ره وه، به و لا کردنه وه یه جگهرم کون که و بهری فرمیسکی خوینیم بهرده و سینه ههلبدره. جا بینه تیری روانیت چۆن جگهری کون کردم و نهشتهری برژانگت چۆن فرمیسکی خوینینی پهنگ خوار دووه و هی چاومی بهرداو خهنبهری برۆت چۆن سینگمی ههلبدری.

(۹) سه رگه شته گان: سه رگه ردانان. خاکسار: خوڤلاوی. سه رده فتهر: ئه وه ی ناوی له لای سه رووی هه موانه وه نوو سرابی.

واته: که یار ته ماشای لیسته ی سه ر لی شیواوان و له خاک و خوڤلا که وتوان و چاره په شانی دهستی خو ی کرد و ناوی هه موویانی دی، بو ی ده رکه وت که «مه حوی» سه رده فتهری هه موویانه و ناوی له پێش ناوی گشتیانه وه نوو سراه.

تیپی «زی»

- ١ -

ئەو عیشووبازە دەرحەقی من چارە گرژە باز
 بیچارە ماوە بەندە، خوداوەندی چارەساز! (١)
 دەستم کە گەییە دامەنی، مردم لە خوشییان
 گەردم، خودا بکەیتەووە بەو روتبە سەرفراز! (٢)
 ئیعجازی عیشقە مەنشەئی هەر موعجیزیکی حوسن
 «مەحمود» بەندە، بۆیە بوو پادشا «ئەياز» (٣)
 ئەو چاوە چی دەکا کە هەموو عاشقانی کوشت!
 بێ نازە ناز ئەگەر بەر و دەوری نەدا نیاز! (٤)

- ١ -

(١) باز: دیسانەو.

واتە: یاری عیشووە و نازکەر دیسانەووە رووی لێ گرژ کردووم. منی بەندە بیچارە و
 بێ دەسەلات دامووم، سا خودای چارەساز چارەیه کی کارم بکە.
 (٢) گەرد: تۆز. سەرفراز: سەربەرز.

واتە: کە دەستم گەیشته داوینی یار، لە خوشییاندا مردم و بووم بە تۆز و با بردمی. سا خواوە
 تۆزە کە شەم وەک خۆم بەو روتبە و پایەیه سەرفراز بکە ی کە بگەمە داوینی و داوینی تۆزاوی
 بکەم...

(٣) واتە: جوانی بێ بەهۆی هەر کارێکی موعجیزە ئاسا، لە خۆیهووە نیە، لەووەیه کە جوانی
 مەرۆ عاشقی دەبێ و عیشقە کەیه ئەو کارە موعجیزە ئاسایە بە عاشقە کە دەکا، وەک چۆن
 رهوشتی مەحمود و جوانی «ئەياز» ی بەندە ی سولتان مەحمودی غەزنەوی، گەیانیدی پلە ی
 پادشایەتی.

هەرچەند مەبەست لە «مەحمود» لەم بەیتەدا رهوشتی پەسەند کراوە، کۆکردنەووەشی
 لە گەڵ «ئەياز» دا کە وهزیری سولتان مەحمود بوو، ورده کارییه کی جوانی تێدايه. شایانی وتنه
 «ئەياز» ئەو کەسەیه لە فۆلکلۆری کورددا بە «هە یاسی خاس» ناوبانگی دەرکردووه.

(٤) واتە: تا دلداریه کانی یار دیار بوون، هەموو بەتەمای پیگەیشتی بوون و ئەویش بە چاو

پرسی که: حالێ چاو و دهروون و دلت چیه؟
 هه ره شهك و ئاه و داغه له گه له سۆزی جان گوداز^(۵)
 مه شغوولی «شهرحی گولشه نی راز»م، ده فهرموئ
 سینهم که شهرحه شهرحه ده کاتن به تیغی ناز^(۶)
 حوققه و قه له م له بهرده میه شیخی نووشته نووس
 ئه فسوون گه ری ته مایه له گه له چه رخی حوققه باز^(۷)

﴿﴾

نازی به سهردا ده کردن. ئیستا که کوشتوونی و که سیان نه ماوه، چاوی بێ کار ماوه و نازی بێ نیاز که وتوووه.

(۵) جان گوداز: گیان توینه وه.

واته: یار هه والی چاو و دهروون و دلی لی پرسیم. منیش له وه لامدا وتم: چاوم فرمیسك ده پێژێ و دهروونم هه ناسه ی سارد هه لده کیشی و دلم پره له داخ و سۆزی گیان توینه وه.
 ده شگونجی رسته ی «پرسی که» به «پرسی که» یش بخوێنرێته وه. ئه م به یته له ف و نه شری مورپه تته بی تیایه، «ئه شهك» بۆ «چاو» و «ئاه» بۆ «دهروون» و، «داغ» و «سۆز» بۆ «دل» ده گه پێته وه.
 (۶) گولشه نی راز: کتییکی هه لبه سته به فارسی شاعیری و یجدانی به ناوبانگی نازه ربایجان «مه محمود شه بوسته ری» دایناوه له بابته تی ته سه و وفدا. چه ند که سیش شهرحیان له سه ر نووسیوه هه «موزه فهره دین» عه لی شیرازی و «شه مس دین» موحه ممه دگه یلانی نووربه خشی و مه ولانا ئیدرسی کوری حیسامه دینی بیدلیسی و شیخ بابا «نیعمه توللای کوری مه محمودی نه خچه وانی... شهرحه شهرحه: توئی توئی.

واته: سینهی من وهك دیوانی «گولشه نی راز» پره له بیر و ههستی ناسك و بهرز. یاریش که به تیغی نازی برژانگه کانی سینهی له ت له ت ده کردم، لیم پرسى چى ده که ی؟ فه رمووی گولشه نی راز لیک ده ده مه وه و له سه ری ده نووسم.
 (۷) حوققه: شووشه ی مه ره که ب. ئه فسوون گه ری: نووسینی دوعا به نیازی جی به جی بوونی مراز. حوققه باز: ساخته چی.

واته: شیخی نووشته نووس که قه له م و مه ره که بی له بهرده می خۆیدا داناوه ته مایه تی به دوعاو نووشته چه رخی ساخته چی رام بکا که ئه وه شی هه رگیز بۆ نا کرێ، چونکه چه رخیش له وه که متر ساخته چی نه.

بسیه له من، دره ختی «منی» له عنه ته بهری
 به عنی بکه له کبیر و ئه نانییه ت ئیحتیراز^(۸)
 هه رکه س ته که للومی به «أَنَا الْخَيْرُ» وهك بلیس
 ئه مپو سبهی خیتابییه «يَا أَيُّهَا الْبَرَّانُ»^(۹)
 با زۆری بی به کهم مه گره ئاهی بی که سان
 بهم سروه بایه عهرشی خودا دیته ئیه تیزاز^(۱۰)
 «مه حوی»! نیساری رهوزه که ئه مجاره نه قدی جان
 مه رگ ئه نه بوو به حاجیز و هم چوویه وه حیجاز^(۱۱)

(۸) منی: من - من کردن و خو به رستی و خوده رخستن. کبیر: فیز. ئه نانییه ت: خوده رخستن. ئیحتیراز: خو پاراستن.

واته: ئه وهی خه ربکی من - من کردن بی و هه رخوی به شت بزانی، وهك شهیتان له عنه تی لی ده کری. ئه مهش ئه وه مان تی ده گه یه نی که پیویسته ئاده میزاد خوی له فیز و خو به زل زانین پاریزی. (۹) بلیس: نیلیس، شهیتان. بهراز: ئه گهر عه ره بی بی مه عناکه ی «پیسایی» یه. ئه گهر کوردیش بی ئه وه دیاره.

له قورئانی پیرۆزدا هه یه کهوا شهیتان سوجهی بو ئاده م نه برد و وتی: «أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ، خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَ خَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ» واته: من له و چاترم، منت له ناگر و ئه وت له قور دروست کردوو. مه حویش ده لی: ئه و که سه ی وهك شهیتان بکاو بلی من له خه لك چاترم، ئه مپو بی و سبهی بی گرفتار ده بی و پی ده وتری هه ی پیسایی یا هه ی بهراز. (۱۰) ئیه تیزاز: له رزه.

واته: هه ناسه ی ساردی سته م لی کراوان به کهم مه زانه هه رچه ند زۆردار زۆر به هیزیش بی، یا به کهمی مه زانه هه رچه ند زۆریش له ده م بیته دهر و درێژه بکیشی، چونکه ئه م هه ناسه ی سارده عهرشی خودا ده له رنیته وه.

ئه م به یته ئیشاره ته بو حه دیسی پیغه مبه ر (د.خ) که ده فرموئ: «عَزَّ الرَّحْمَانُ يَهْتَرُ لِبُكَاءِ الْمَظْلُومِينَ» واته: عهرشی خودا له بهر گریانانی سته م لی کراوان دیته له رزه. (۱۱) رهوزه [«رَوْضه»]: مه رقه دی پیغه مبه ر (د.خ). نه قد: نه ختییه. حاجیز: ری گر.

۲-*

تۆ نه بی مه لجه ئی من بی، «أبدأ» نیمه مه لاز
 له و دهره بیتو دهرم که ی، به خودا نیمه مه لاز (۱)
 قاپی و بابی که سیکی که نشانم ده، بچم
 غه یری قاپی که ره م و بابی عه تا نیمه مه لاز (۲)
 ته می غه م عالهمی داگرتوو، بی مه ئوا بووم
 بهر دهری مه یکه ده یه و بهس، له وه لا نیمه مه لاز (۳)
 بهم هه موو تیره وه، دل سینه می دی، نه و شیر
 له رزی هاتئ، وتی: ئەم بی شه نه ما نیمه مه لاز (۴)

واته: ئە گەر مهرگ مۆله تی دای و ئە مجاره یش چو و ته وه حیجاز، نه ختینه ی گیانی خۆت له
 بهرده می مهرقه دی پیغه مبهردا به خشه ره وه و بیکه به قوربانئ.
 دیاره مه حوی ئەم پارچه شیعره ی به یادی مه دینه و مه ککه و له پاش گه پانه وه ی له
 سه فهری جه ج و توو.
 (※) [ئەم پارچه شیعره و پارچه شیعره ی پاش ئە مه له نوسخه پیشوو که دا له پیتی «ذال» دا برون
 به لام له بهر ئە وه ی که ئەم چاپه تازه له سه ر رینووسی نوئی کوردی نوسرایه وه، گواستماننه وه
 بۆ پیتی «زئ» (بلاکردنه وه ی کوردستان).]

۲-

(۱) مه لجه مه لاز [«ملاذ»]: په نا. «أبدأ»: هه رگیز.
 (۲) باب: دهرگا. عه تا: به خشش.
 واته: له دهرگای که ره م و به خششی خۆت به ولاره من به نایه ک شک نابهم. ئە گەر هه یه
 پیشانم بده با په نا به ره مه لای.
 (۳) مه ئوا: ماوا، شوین بۆ خۆ تیدا هه شاردان. دهر: دهرگا. مه یکه ده: مه یخانه.
 (۴) واته: دلّم که سینه می دی بهم هه موو تیره وه که پییدا چوو، له گه لّ ئە وه ش که له
 ئازایه تیدا ده ئینی شیر، له ترسا له رزی لی هات و وتی: ماده م ئەم بی شه یه ی سینه م له ده ست
 دهرچوو، ئیتر ری و شوین بۆ خۆم شک نابهم.

به خته، زاهید که به ههشتی بووه ته مه ئوا، من
 غهیری «بُيْتُ الْحَزَنَ» ی دهر د و جه فا نیمه مه لاز^(٥)
 شوکری حق بهر دهری هه رفه قره ئیقامه تگاهم
 بهر دهر وباری نه سولتان و نه شانیمه مه لاز^(٦)
 به لکه له و رییه وه من په ی به مه عیمرائی به قا
 «مه حویا» غهیری خه راباتی فه نا نیمه مه لاز^(٧)

- ٣ -

بوته موئیس، بوته مه ئوا، قه و و شارئ ئه لعیاز
 دیوی بیته، جی به جی دهر و به باری ئه لعیاز^(١)
 هه رکه سی ساتی له گه ل ئه و قه و مه بووبی، تا ئه به د
 بیته وه فکری، له زاری داده باری ئه لعیاز^(٢)

(٥) واته: زاهید به ختی ههیه که به ههشت بووه به جیگهی و منیش له چاره پرسی خۆمه له
 خه فته خانهی دهر د و جه فا به ولاوه په نایه کم نیه.
 (٦) فه قر: فه قیری. ئیقامه تگاه: شوینی نیشته جی بوون. دهر وبار: دهر بار، کۆشکی شاهانه.
 واته: له سایه ی خواوه هه ر له بهرده رگای هه ژاریدا بار و بارگهی خۆم ده خه م و ده خه سیمه وه
 و په نا نابه مه بهر دهر وباری هیچ پادشاهیك.
 (٧) واته: بویه که لاوه کۆنی نه مانم کردووه به په ناو شوینی خۆم، به لکرو له م ریگایه وه بگه مه
 ئاوه دانی ژبانی راسته قینه.

- ٣ -

(١) موئیس: هاو ده م. ئه لعیاز [«العیاذ»]: په نا به خوا... باری: جاری.
 مه عنای ئه م به یته به سراوه به مه عنای به یته پاشه وه یه وه.
 (٢) واته: شارکی و بووه به جیگه م و کۆمه له خه لکیکی و بوون به هاو ده مم، په نا به خوا

ئه هلی ته زویر و فه سادن، غاسبی مائی عیباد
 موبته لا بن بهم به لایه، ئه هلی شارئ، ئه له یاز^(۳)
 فیتنه جوئی، یهك به یهك دانه به كوشتن، ئیشیان
 روو به وانه ئه غله بهی ئینزاری بارئ ئه له یاز^(۴)
 هارو مارن، غهیری یهك یهك، یه كسه ری دیوو ده دن
 ئیكیتفا نابئ بکهی «مه حوی»! به جارئ ئه له یاز^(۵)

﴿﴾

ئه گهر دیو بچینه ئه و شاره له تاوا به یه گجاری را ده کاو هه رکهس ساتیکی له گه ل ئه وکه سانه دا
 رابوار دبئ، تا دنیا دنیا به هه رچه ند یادیان بکاته وه «په نا به خوا» له ده می داده بارئ.
 له ناو کوردانا مه شهووره ده لئین فلان کهس دیو له گه لی هه لئا کا.
 (۳) ته زویر: ساخته. غاسب، [«غاصب»]: زه وت کهر.
 واته: دانیشتوانی ئه م شاره ساخته چی و مائی خه لک خۆرن. په نا به خوا له وه که خه لکی
 شارئ تووشی ده ردی وابین که خه لکی شاره کهی من تووشی بوون.
 (۴) فیتنه جوئی: به دوا ئاژاوه دا گه ران.
 واته: ئیشیان بریتیه له ئاژاوه گیران و یهك به یهك به كوشت دان. له هه ر کۆمه له «په نا
 به خوا» یه کدا، کۆمه لئیکی روو به وانه.
 ئه گهر له بهر راگرتنی هاوسه نگي به یته کان نه بوایه، وشه ی «بارئ» ی ئه م به یته مان به
 «بارئ» ده خوینده وه به مه عنا «خوا» و مه عنا ی به یته کهش و باشت ده هات.
 (۵) ده د: درونده.

واته: تاکه تاکه یه کیان نه بئ هه موو هارن و بوون به مار و دیوو درونده و نابئ ئاده میزاد به
 ته نیا جارئک «په نا به خوا کردن» لئیان واز بئنی.

ئاخۆ «مه حوی» له م پارچه شیعه یدا باسی کئ و کوئ ده کا؟ هیچ به لگه یه کی تایه تی
 به ده سته وه نیه ئه مه مان بۆ دیاری بکا. له میژووی ژبانی مه حوی خۆشیدا، له سلیمانی
 به ولاره شارئک نیه ئه وه نده ی تیدا ژبانی به م جوړه لئ بزار ببئ. ئیمه وای بۆ ناچین له
 سلیمانی به ولاره ی مه به ست بئ، به لām به داخه وه سلیمانی و خه لکه کهی بوون به قوربانی بۆ

- ۴ - *

به داوه وه عزی و، خوۆشی به تاوه یا حافیز!

له ههلقولانه که لیکى دەم و لچى واعیز^(۱)

دەفەر موۆ که حە کیم و دەوا مەیه و ساقى

دەگر نهوه له نه خوۆشی منا کهوا «حافیز»^(۲)

که باسى لیوو ددانى بکه، به دەر ده کهوۆ

نیسارى له عل و گوهر کردنى دەمى لافیز^(۳)

﴿﴾

کرده وەى بەد و سته مکارانهى تاقمى له وانهى که سانی ئازادبیری وهك مه حویان ئازار داوه و
وا مه حوی لیڤه دا تیکرای خستوونه ته بهر هیرشی خوۆ. دیاره ئه گهر مه حوی که سیك بوايه له
چهرخیکدا ژبا بوايه گری کوپره کانی ژبانی کۆمه لایه تی بۆ لیک بکرایه ته وه، دهیتوانی به وردی
دیاری بکا کۆ شایانی ئه وه یه بیکا به نیشانهى تیری هیرشی خوۆ و شارک تیکرا وا نه داته
به ر هیرش.

(*) [ئهم پارچه شیعره مان له پیتی «ظ» گواسته وه بۆ ئیڤه. (بلاوکردنهى کوردستان)].

- ۴ -

(۱) واته: خوا بمان پارێژێ، واعیز گهرم بووه و هاتووه ته جۆش و لیک به دەم و لچ و لالغاوهیدا
دیته خواره وه و وه عزه کهشی هه موو هه ر فیلا و که لهك و داوه ده بیته وه بۆ خه لك.

(۲) حافیز [«حافظ»]: مه به ست دیوانی خواجه حافیزی شیرازییه که بووه به باو ده یگر نه وه
به نیازی زانینی سه ره نجام. گرتنه وه کهشی به م جۆره یه: کتێبه که پیوه ده دهن، ئه نجا ده یکه نه وه،
ته ماشای سه ره تای ئه و قه سیده یه ده که ن که که وتوو ته لاپه ره ی یه که می و به پیتی مه عنای
قه سیده که تی ده گهن کهوا ئه و مه به سته ی له دلایان گرتوو سه ره نجامی چۆن ده بی.

واته: که دیوانی حافیزی شیرازیم بۆ ده گر نه وه بزانه نه خوۆشییه که م که ی و به چی چاک
ده بیته وه، ته ماشا ده که ن ده لی ده رمانی ده ردم بریتیه له مه ی و دوکتۆری بریتیه له مه ی گیر.

(۳) نیسار: بلاوکردنه وه. لافیز، [«لا فظ»]: ئه وه ی و ته (لفظ) ی به ده ما دی.

واته: که باسى لیوو ددانى یار بکه، ده رده کهوۆ کهوا قسه که ره که به قسه کانی له عل و
گه وه ر بلاو ده کاته وه. مه به سته ی ئه وه یه بلۆ لیوی سووری یار له علیکی وایه و ددانه
سپیه کانی گه وه ر تکی وان باس کردنیان وهك له عل و گه وه ر به نر خه.

له نه قسى باتین ئه سهر ئاخري ده بێ زاهير

له ئاخرا شهل و شیتى عه قیده ما جاحیز^(٤)

چ شوخه! هاتبوو، گۆیا عه یاده ته «مه حوی»

که رۆی، رووشی نه دامی بلی خودا حافیز^(٥)

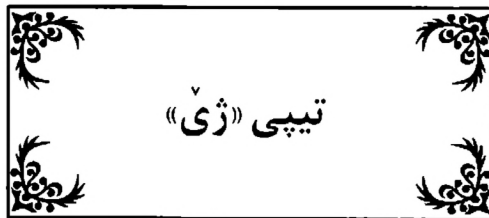
(٤) ئه سهر: نیشانه. جاحیز [«جَاحِظ»]: یه کێکه له زانا به ناوبانگه کانی ئیسلام و له پێشه وایانی به ره ی موخته زیله، له ده و رو به ری ٧٧٥ ی زاینیدا له دایک بووه و له ٨٦٨ ی زاینیدا مردووه. له زانسته کانی سه رده م شاره زاو زانایه کی ورد و بیر تیژ بووه، داب و نه ریتی خه لکی سه رده می له نووسینه کانی دا تو مار کردووه. «الْحَيَوَان» و «الْبَيَان وَالتَّيْس» و «الْبَحْلَاء» له کتێبه هه ره به ناوبانگه کانی.

واته: ئه وه ی له ده روو نیدا که م و کورتی هه بی، له له شیشیدا ده رده که وێ. بۆیه ش جاحیزی موخته زیلی که باوه پێکی نادروستی پێچه وانه ی رێ و شوینی ئه هلی سوتنه ت و جه ماعه تی بووه، شهل و شیت که وت. مه شهووره جاحیز شهل بووه و بالاو روا له تێکی ناشیرینشی بووه. دیاره مه حوی به م به یته ده یه وێ پلار بگریته که سیکی تاییه تی که هه م به دیمه نیش ناشیرین بووه و هه م بیر و پایشی په سه ند نه بووه لای، ئه گینا به لگه ی وا به لگه یه کی بێ رێ و جییه و هیچ په یوه ندیه ک له نێوان جوانی سه ر و سووره ت و راستی بیر و باوه ردا نه.

ئهم جو ره که ئیمه مه عنای به یته که مان بێ لیکدا یه وه، له راستیدا راست کردنه وه ی به لگه هێنانه وه که ی مه حویه، ئه گینا دیاره نیوه ی یه که م و دووه می به یته که له گه ل یه ک ناگو نجین. به پێی نیوه ی یه که می ده بێ جاحیز له بهر چه وتی بیر و باوه ری له ئاخردا شهل و شیتیش بوو بێ، که چی ئهم نیوه ی دووه مه ده لی جاحیز سه ره نجام، وه ک شهل و شیتى له ش بوو، شهل و شیتى بیر و باوه ریش بوو.

(٥) عه یاده ت: مه به ست له نه خۆشی که وتووی ناو جیگایه.

واته: سه رم له بێ باکی و که مته رخه می یار سپ ماوه. لای خۆی هاتبوو بۆ سه رخۆشی لێ کردنم به هۆی نه خۆشیمه وه، که چی که رویشت، لایه کیشی لێ نه کردمه وه و ما لاوایی لێ نه کردم.

- ١ -

رووتی دی لەو رۆژهوه، گەر رۆژه سەرگەردانه رۆژ
 گەییە ئیوارە وە کوو من، ئیشی قور پێوانە رۆژ^(١)
 رەهەرەوی رینگە مەحەبەت وا دەبێ، هەر سەعیەتی
 تا هەیه لەم رینگە ئاخەر کاری سەردانانە رۆژ^(٢)
 لاجەرەم کردووێ نووری جیلووی ئەو ماھە بە چاو
 دەوری بۆ ئەو شەمعەیه دايم وە کوو پەروانە رۆژ^(٣)
 شەو بە ئیمە بانەویدی هاتنی جانانی دا
 یەعنی: ئەی شەونم گەلینە! موژدەبێ میوانە رۆژ^(٤)

- ١ -

(١) واتە: رۆژ لەو رۆژهوه رووی تۆی دیو، بە رۆژدا سەرگەردانه و دێ و دەچی. کە گەییە
 ئیوارەیش وەك من بۆ خۆی قور دەپێوی.
 ئەم بەیتە ئیشارەتە بۆ ئایەتی: ﴿حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ﴾
 واتە: کە ئەسکەندەری جووت شاخ گەیشتە شوێنی ئاوابوونی رۆژ دیتی لەناو کانێهەکی قورە
 رەشەدا ون دەبێ.
 (٢) رەهەرەو: رێبوار. سەع: سەعی، هەول.
 واتە: رێبوازی رینگای دلداری دەبێ وەك رۆژ بێ، تا بەرپێوێ بێ هەر هەول بەداو سەرەنجامیشی
 سەردانان بێ، وەك ئەو.
 (٣) لاجەرەم: بێ گومان.
 واتە: دیارە رۆژ تیشکی دەرکەوتنی مانگی یاری بە چاو دیو، بۆیە هەمیشە وەك پەروانە
 بە دەوری مۆمی ئەودا خول دەخوا.
 (٤) نەوید: موژدە. جانان: دۆستان. شەونم گەلینە: ئەی کۆمەڵی شەونم!
 واتە: شەو کە با هەلی کرد موژدە هاتنی دۆستانی داو وتی: موژدەتان بەدەمی ئەی
 دلدارینە، یاری وەك رۆژ جوان میواتانە، لە خوێشاندا هەلسن بچن بە ئاسماندا بە پیریەوه و
 منیش هەلتان دەگرم. مەبەست لەوەیە کە رۆژ هەلدی شەونم دەبێ بە هەلم و دەچی بە
 ئاسماندا.

مه‌لەبت گەر یاره، هەر سه‌عیت به‌کاره دائیما
بو تەوافی قاییه‌ک وابه‌ر زه‌ده دامانه روژ^(۵)

شه‌و ده‌بی باده‌ی له ده‌ستی ساقیه‌ک وه‌گرته‌ی
ئهم سبه‌ینییه له مه‌شریق دێته‌ده‌ر مه‌ستانه روژ^(۶)

ئه‌لبه‌ته مه‌جنوونی روژی روومه‌تی له‌یلایه‌که
موتته‌سیل، شام و سه‌حه‌ر، که‌وتۆته ئهم شاخانه روژ^(۷)

ماهه‌که‌م ئه‌مه‌شو شوکر پرته‌وفشانی خانه‌یه
قه‌ت له ده‌رگا ده‌رده‌چم گەر بیته ئهم سه‌ربانه روژ^(۸)

ئهم گلاره‌وه‌ی له عیشه‌ تا قیامه‌ت هەر ده‌بی
سه‌د مه‌سیحا چاری ناکا، ده‌ردی بی ده‌رمانه روژ^(۹)

(۵) به‌رزده دامان: داوین هه‌لکردوو.

واته: ئه‌گەر ده‌ته‌وی بگه‌ی به‌ یار، ده‌بی بزانی که‌وا هه‌میشه هەر هه‌ولدان که‌لکی بۆت
هه‌یه. نابینی روژ و داوینی خۆی هه‌لکردوو و مه‌به‌ستی ته‌نها زیاره‌تی مایه‌که...
مه‌به‌ست له داوینی روژ شه‌وه‌که‌ی و له داوین هه‌لکردنیشی سیبه‌ر کردنیه‌تی له دیواری
مالدا.

(۶) واته: که روژ سبه‌ینان وه‌ک سه‌رخۆش له‌ودییو شاخه‌وه دێته‌ده‌ر، دیاره هی ئه‌وه‌یه شه‌و
پیاڵه‌ی شه‌رابی له ده‌ستی پیاڵه‌گیرێک وه‌گرته‌وه.

(۷) موتته‌سیل [مُتَّصِل]: په‌ی ده‌ریه‌ی. شام: ئیواره. سه‌حه‌ر: سبه‌ینی.
مه‌به‌ستی له‌وه‌یه که روژ سبه‌ینان له په‌نا شاخه‌وه هه‌لدی و ئیواران له په‌نا شاخدا ون ده‌بی.
(۸) پرته‌وفشان: تیشک ده‌ره‌وه. خافه: ماله‌وه.

واته: له سایه‌ی خواوه ئه‌مه‌شو یاره جوانه‌که‌م له مالدا تیشک ده‌داته‌وه، بۆیه ئه‌گەر روژ
بیشه‌ته سه‌ربانه‌که‌م ناچم بۆ لای و لای یاره‌که‌م به‌جی ناهیلیم.
سه‌ربانه (ن): به‌رده‌رگانه.

(۹) گلاره‌و: ئۆقره نه‌گرتن له شوێنێکدا، چاوی‌ئشه. مه‌سیحا: هه‌زه‌ره‌تی عیسا که‌یه کی‌ک له
موعجیزه‌کانی ئه‌وه بووه کوێری ماده‌رزادی چاک کردوو ته‌وه.

رۆژو شهو ئهم سه رزه مین و بن زه مینه ی پشکنی
نه بووه شوین هه لگر له عه کسی جیلوه ی نه و جانانه رۆژ (۱۰)

رۆحی به فدا که، بزانه کییه چه وگان بازه که
«مه حویا» چه وگانه عیشق و گویه له م مهیدانه رۆژ (۱۱)

حه قیه رۆژو شهو که بی تاب ی ده کا، واده ی و یسال
شهو بوو، بی بهش ما له وه سل ی نه و سه راپا جانه رۆژ (۱۲)

﴿﴾

واته: ئهم گلا راو بی که وتنه ی رۆژ که له شوینیکدا ئۆقره ناگری و وه ک چاوئیشه دار هه ر
ئه ملاو ئه ولا ده کا، به هوی دهردی عیشقه وهیه و تا قیامت هه ر به رده وامه و دهردیکی بی
دهرمانه، ته نانه ت عیسایش که تیماری چاوی کویری ماده رزادی کردووه پی چار ناگری.

عیشقه (ن): عیشقا.

(۱۰) شوین هه لگر: نه وه ی به دوا ی که سینکا بگه پری و بتوانی بزانی به کویدا روشتووه.
جیلوه: تیشک دانه وه.

واته: رۆژ، به شهو و به رۆژ رووی زهوی و بنی زهوی هه موو پشکنی به دوا ی یاردا، که چی
هیشتا به و هه موو روشتا بیه وه که هه یه تی شوینی تیشکی نهوی نه دۆزیه وه و په یی بی نه برد و
نه یزانی به کویدا روشتووه...

(۱۱) چه وگان: گۆچان، نه و داره ی له یاری گۆ چه وگاندا گۆ که ی پی هه لده دهن.

واته: له مهیدانی عیشقا رۆژ وه ک گۆ وایه و عیشق نه و گۆچانه یه پی هه لده دهن. به لام
هیشتا گۆچان هه لگره که نه دۆز راوه ته وه، به لکوو مه حوی تۆ بیدۆزیته وه و گیانی خۆتی
به قوربان بکه ی.

لیره به دوا وه ی ئهم پارچه شیعره له باره ی ناوه پۆکه وه له پارچه شیعرێکی سه ره بخۆ
ده چی، به لام چونکه دوا وشه ی نیوه ی یه که م و دووه می به یی یه که می وه ک یه ک نیه و ناوی
شاعیریش له دوا به ییدا نه هینراوه وه ک له پارچه شیعره کانی تر داو له هه موو هۆیه کانی ش
گرنگ تر چونکه له نوسخه ده ستنوو سه کاند به سه ره بخۆ دانه راوه، ئیمه ش ههروه ک خۆی
هیشتمان وه.

(۱۲) بی تاب ی: بی تاقه تی.

شەو چ شەو، لێ پشکواوی قەرنەها سوبحی ئومێد
 ھەر لە داویننی یەکی سوبحا بە لەک پەنھانە روژ (۱۳)
 شەو شەوی میعراجی شاھی ئەنبیا بێ، وا دەبێ
 بیپەرستی، بەلکی سوجدە ی بۆببا ھەر ئانە روژ (۱۴)
 شەو نەبوو، بەحرێ موحیتی عەنبەری بوو، ناوی شەو
 بوو بە نیسبەت ئەو شەو، خاکستەری گولخانە روژ (۱۵)
 بۆکەمی لەو عەنبەرە، بۆتەقویە ی روچی دەماغ
 بینی کا، وەك ئیمە دايم چاوەرپی ئیحسانە روژ (۱۶)
 من فیدای ئەو زاتە بم، بەو، ئەو شەو بوو بەم شەو
 تا قیامەت ھەر حەسەد با، بەو شکۆھ و شانە روژ (۱۷)

﴿

ئەم بەیتە باسی میعراجی پیغمبەر (د.خ) دەکا بۆ ئاسمان. دەلی: روژ حەقیەتی بە شەو بە
 روژ بێ تاقەتی دەکا، چونکە وادە ی گەشتن بە خزمەتی پیغمبەر شەو بوو و ئەو بە شەو چوو
 بۆ ئاسمان. لەبەر ئەو روژ نەیتوانی بگا بە خزمەتی و لەو نیعمەتە بێ بەش مایەو و ئەو زاتە ی
 نەدی کە سەرتاپای وەك گیان شیریتە.

(۱۳) واتە: ئەو شەو چ شەوی بوو؟ شەوی بوو سەدەها سائە بەرەبەانی هیوا لەو وە
 دەپشکوێ و لە داویننی ھەراکام لە بەیاننەکانیدا ھەزاران روژ پەنھانە و خۆی حەشار داو.

(۱۴) ئان: کات. بەلکی: بەلکو.

(۱۵) خاکستەر: خۆلەمیش. گولخان: توونی گەرماو.

واتە: ئەو شەو شەو نەبوو. ھەر بەناو شەو بوو. رەشیە کە ی ھی ئەو بوو ئوقیانوسێکی
 پەرلە عەنبەری بۆن خۆش بوو. روژیش لەچاوە ئەو شەو دا خۆلە کەو ی ناو توونی گەرماو بوو.
 (۱۶) تەقویە: بەھێز کردن. دەماغ: میشک. بێن: بۆن. ئیحسان: خیر و حەسەنات و چاکە لەگەڵ
 کردن.

بیینی (ن): بۆنی.

(۱۷) واتە: شەوی میعراج لەسایە ی پیغمبەرەو -بەقوربانی بم!- بوو بەم شەو پایەبەرزە کە تا
 دنیا دنیا یە روژ بەخیلی بە شان و شکۆی دەبا.

تۆ قوبوولم کە ی بە عەبدی خۆت و بەندە ی ئەو، خودا!
 تا بێتە خانە پروویم، چەند ئەگەر خاقانە، رۆژ (۱۸)
 دائیمەن سەر خۆی و سەر ئال و سەحابە ی بێ نیسار
 پەر بە عیلمی تۆ، سەلاتی تۆ، هەتا تابانە رۆژ (۱۹)
 بەلکە تا ئەو وەقتە مەبرووکە موبارەک جیگە یە
 غەیری نووری ئەو، نە مەھ نووری لەناوا ما، نە رۆژ (۲۰)
 لەو سەلاتانە کە وەک گەوھەرن و دەدرەوشینەو
 جیلووەدر، لامیع، هەموورەخشنە، وەک رەخشانە رۆژ (۲۱)

(۱۸) خانە پروو: ئەو ی ناوماڵ گسک دەدا. خاقان: لەقەبی پادشاهانی چین و تورکستان بوو. واتە: خوا یە بێکە ی بە بەندە ی خۆت و ئەو پیغەمبەرە، تا رۆژ بەو هەموو شان و شکۆوە کە هە یە و دەلێتی قاقانی چینه، لە ئاستمدا ئەوێندە سووک و بێ با یەخ بنوێنێ، بێی بە گسک دەری ناوماڵم.

(۱۹) نیسار: بۆلاو کردنەو و هەلپژاندن. تابان: تیشک دەروە. مەعنا ی ئەم بەیتە بەسراو بە بەیتی پاشەووە.

(۲۰) مەبرووک: موبارەک، پیرۆز. مەھ: مانگ.

واتە: خوا یە! ئەوێندە ی خۆت دەزانی. هەمیشە رەحمەت بەسەر پیغەمبەر (د.خ) و ئال و ئەسحابیدا برپێژی تا دنیا دنیا یە و تا رۆژ تیشک دەداتەو، بەلکۆ تا ئەو وەخت و سەعاتە پیرۆزە کە لە نووری پیغەمبەر (د.خ) بەولاو، نە نووری رۆژ لەناوا دەمیێ و نە نووری مانگ.

(۲۱) جیلووەدر: تیشک بەخش. لامیع: خاوەن شەوق. رەخشنە: دەرەوشاو. رەخشانە رۆژ: رۆژی رەخشان.

- ۲ -

پرسرا حالَم، که من که وتم له بهر پیا درێژ
 ئەو وتی: هەر سیبەری دیوم بووه سەرسام و گێژ^(۱)
 تا له دەوری لیوی ئالی خەتتی سەبزی بوو عەیان
 عاشقانی جومله وهك بهنگی دەبینم گێژ و یژ^(۲)
 وا موشه و وهش بوو که میحرابی برۆتی دی ئیمام
 ئیزنی خەلقی دا که دنیا ئاخەرە، بۆ دینه نوێژ^(۳)
 ئابروو رێژه و یسالی یار و خوین رێژه فیراق
 عالەمی عیشق و مەحەببەت هەر برێژه، هەر برێژ^(۴)

- ۲ -

(۱) واتە: که له بهر پیتی یاردا درێژ که وتم هه والمان لی پرسی، ئەویش له وه لامدا وتی: تەنها به
 دیتنی سیبەرم سەرسام و گێژ بووه و که وتوو، ئەگینا نه دیومه و نه دیومی.
 نیوهی دوو هه می ئەم بهیته له دە سنووسیکی پاکنوس نه کراوی شاعیر خۆیدا بهم جۆره ش
 نووسراوه:
 ئەو وتی: هەر سیبەرم سەرخست و بوو سەرسام و گێژ
 (۲) بهنگی: بهنگ کیش.

واتە: هەر به دەر که وتنی گەنەمووی دەوری لیوی، دلداره کانی هه موو وهك بهنگ کیش گێژ و
 وێژ که وتن. مەبەست له په یوهندی ئیوان دەر که وتنی گەنەمووی دەوری لیوی یار و گێژ و وێژ
 که وتنی دلداران، یا په یوندهی ئیوان رەنگی بهنگ و گەنەمووی سەرلیو یا ناسکی و باریکیانه.
 (۳) واتە: که پیش نوێژ له میحرابی مزگەوت و له کاتی نوێژدا برۆی رهشی وهك میحراب
 هیلالیتی دی؛ سەری لی شێوا، وای زانی رۆژی قیامت هه لساوه و مانگ رهش بووه تهوه و له
 ئاسمان که وتوو ته خوارهوه، به خه لکه که ی وت: بلاوهی لی بکه و نوێژ نه کهن چونکه
 قیامت هه لساوه و ته کلێف له سەر خه لک نه ماوه.
 (۴) ئابروو رێژه: ئابروو بهره.

کئ له گولزاری نیشاتا گولبونی شیرینی ناشت
ئهو له کۆساری غه ما فه رهادی کرده لاله نیژ^(٥)

هه به تیری خستمی، هه لیاوه سیم، ئیشی منی
بهس له کورتی بریه وه، عومری موژه و زولفی دریژ^(٦)

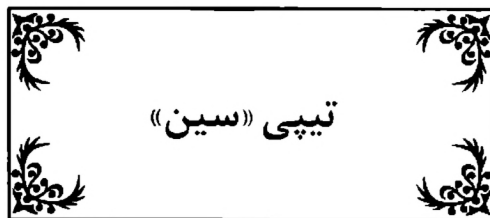
نه بووه قهت «مه حوی»، وتی: بوونی من و تو پیکه وه
حوسنه ناوی زینده گی، عیشق ئاگریکه دل بریژ^(٧)

﴿﴾

واته: دلدار یی ده بی به هوی ئابروو چوونی دلدار یا ده بی به هوی رشتنی خوینی، چونکه
ئه گهر بگا به یاره که ی ئهوا له خوشیياندا شیت ده بی و ئابرووی ده چی چونکه خه لک گه مه و
گالته ی بی ده که ن. ئه گهر لییشی دوور بی ئهوا له تاو دهر د و ئازار به کوشت ده چی.
(٥) واته: دلدار یی وه نه بی هه ر سه رکی هه بی که بریتی بی له خوشی گه یشتن به یار، چونکه
وهک له باخچه ی خوشیدا دار گولی جوانی «شیرین» دینیه کایه، له کۆساری خه م و مهینه تیشدا
«فه رهاد» ده دا به کوشت و له دلۆبی خوینی لاله ی سوور به سه ر شاخه وه ده پوتی.
له هینانی ناوی «شیرین» و «فه رهاد» دا له م به یته دا دوو ئیستیعاره ی موسه ره حه و
ته ناسوینیکی جوان و له باره ی مه عناشه وه تیباقیکی ناسک هه یه.
(٦) موژه: برژانگ.

واته: خوا عومری برژانگ و زولفی یار دریژ کا، یار له کورتی کاری منی پێیان بریه وه، به
تاقه تیریکی برژانگی کوشتمی و به تالیکی زولفی کردم ی به داوا.
ئه م به یته له ف و نه شری موره تته بی تیایه، «موژه» په یوه ندی به «خستن» و «زولف»
په یوه ندی به «هه لواسین» وه هه یه.
(٧) زینده گی: ژیان. دل بریژ: دل بریژن.

واته: یار بێی وتم: من و تو پیکه وه نامان کرئ، چونکه جوانی من وهک ناوی ژیان و عیشقی
تۆیش وهک ئاگریکی دل بریژن وایه، ئاو و ئاگریش هه رگیز پیکه وه کۆنابنه وه.

- ۱ -

بپرسه حالَم، ئیهمالی وه فا بهس
 بترسه تۆ له حهق، جهوور و جه فا بهس^(۱)
 به کامی غهیر و بیگانه، براله!
 بهری بوونت له یار و ئاشنا بهس^(۲)
 ئیلاهی بی به لابی نه خلی بالات
 بهری بۆ من به لا بوو، هه به لا بهس^(۳)
 نزیکه مردنت ئه ی پیره زاهید
 وه ره با تۆ به کهین، ئیتر ریا بهس^(۴)
 خودا ئه م ده ردی عیشقه م لی نه کا که م
 هه تا هه م بهس له باتی هه ره ده وا بهس^(۵)
 ئه وی ئه و ویلیه بورجی زه مینه
 ده بهس بر واهه سیحا بۆ سه ما، بهس^(۶)

- ۱ -

- (۱) ئیهمال: پشت گوئی خستن و گوئی پی نه دان. حهق: خودا.
 (۲) کام: ئاره زوو.
 (۳) نه خل: دار خورما، کینایه له به رزی.
 (۴) ریا: رو پامابی که بۆ خاتری خودا نه کرابی.
 (۵) واته: خوا ده ردی دلداریم سووک نه کاو دلَم هه میشه هه ر پر بی له خو شه وستی. تا ماوم
 ئه م ده رده م له جیاتی هه موو ده رمان و تیمار ئک به سه.
 (۶) واته: ئه و شوینه ی عیسا به دوایدا ده گه ری و بۆی و ئل و سه رگه ردان بووه، له ئاسماندا نه
 به لکوو بورجی زه ویه. که واته با بهس بر واهه بۆ ئاسمان بۆ گه ران به دوایدا.
 ئه م به یته ئیشاره ته به وه که عیسا، وه ک له حه دیسی پیغه مبه ردا (د.خ) هه یه، له رۆزی
 قیامه تدا له ئاسمان دپته خوار و پاش چه ند سالی وه فات ده کاو له مه دینه له پال مه رقه دی
 پیغه مبه ردا (د.خ) ده نیژری. که واته مه حوی له م به یته دا ته فیری جوونی عیسا ی بۆ ئاسمان
 به وه کردووه ته وه که وا سه رگه ردانی عیشقی پیغه مبه ره (د.خ) و به دوای ئه ودا و ئله.

له سهر تیپەر بووه خویناوی جه رگم
 به سهرما بینه، ئه ی دڵ، ماجه را بهس^(۷)
 که من دڵ پر که ده رم و لێله عه یشم
 له کن من بهس بکه ن باسی سه فا، بهس^(۸)
 که نسا دا «مه حویا» دادی به حالت
 بهسی بی داد و ئاه و ناله، با بهس

- ۲ -

چ بکه م نه ئه و که سه م که که سم بی له لا به کهس
 خوشم نه که یه نه و که سه نه و من بکا به کهس^(۱)
 گهر ئیشی روخته، که نه بوو کهس به دهسته وه
 دهست هه لگره له روخ و مه به ئیلتیجا به کهس^(۲)

(۷) ماجه را: «ماجرای»، ئه وه ی رووی دا، رووداو.

واته: خویناوی جگهرم ئه وه نده هه لچووه له سهرم تیپه ریوه. ده سا ئه ی دڵ ئیتر با بهسی
 بی، کهم ده رد و به لام به سهر دا بهیته.
 (۸) که ده ر: تاریکی، تالی. سه فا: خوشی و بی گهر دی.

- ۲ -

(۱) واته: چی بکه م، چارم چه! نه خۆم که سیکی ئه وه نده پی گه یشتووم خه لک له به رده ستما
 پی بگه ن و نه ده ستیشم گه یشته که سیکی وا پی بگه یه نی.
 (۲) واته: ته نانه ت بو مه سه له یه کیش که په یوه ندی به گیاته وه بی، نه گهر که سیکت ده سگیر
 نه بوو له خۆیه وه به فریات بگات، تو ده ست له گیانی خۆت هه لبگره، ئه وه باشت ره له وه په نا
 به رته بهر که سیکی که له وانه یه ده ست به پرووته وه بنی.

نائه هلی ئەم ئەهالییه مه علوومی من که بوو
 شوکری خودا، خودا بهس، ئومیدم نه ما به کهس^(۳)
 لیوی به پرسشی چ نه خووشی نه شکواند
 هردا! ته بیبی ئیمه که نادا دهوا به کهس^(۴)
 خورشید و سایه پیکه وه نابن، ده حه قیه تی
 ئەو جیلوه وه حشیه که نه بی ئاشنا به کهس^(۵)
 بهس بی سه به ب پرستی، ئەتیبیا دهوا دهدهن
 بهس هەر خودا ته بیبه که نادا شیفای به کهس^(۶)

(۳) واته: که بۆم ده رکهوت ئەم خه لکه چهند نامهردن، له سایه ی خواوه دهستم له هه موان داشۆری و پشتم ته نها به خوا به ست.

ئەم چهند به یته نیشانه ی کیشه یه کی سه ختن له دهروونی مه حویدا به رابه ر به په یوه ندی کۆمه لایه تی ناو خه لک و ته نگ و چه له مه ی ژبان و ناله یه کی سه خت و توندی ده ربیرینی بیزارین له ژبانی پر له تال و سوێری که که سی تیدا به دەم که سه وه ناچی.
 (۴) پرسش: پرسیار.

واته: یار لیوی نه کرده وه هه والی نه خووشیک بیرسی. ئەی دهرد وادیاره پزیشکه که ی ئیمه نیازی نیه ده رمانی ده ردی که س بدا.

(۵) خورشید: خۆر. سایه: سییه ر. وه حشی: کیوی، ده سه مۆ نه بوو.
 واته: یار وه ک خۆر وایه و ئیمه وه ک سییه ر واین. که واته تیشکی سلل که ره وه ی ئەو حه قیه تی نابیی به هاوڕێی هه چکام له ئیمه.
 (۶) ئەتیبیا، [«أَطِیَّا»]: جه معی «طیب» ه به مه عنا پزیشک.

واته: با به سی بی سه به ب پرستی و تۆزیکیش موسه بیب به رستین.
 ئەم سه به بانه که پیاان ده لێن پزیشک هەر ده رمان ده دن. پزیشکی راسته قینه هەر خوایه که چاک کردنه وه ی نه خووشی له ده ستدایه و به که سی ناسپیژی.

زاهید وهه رووی بی بکه ره باره گاهی عیشق
 عالی جه نابه، وانه هه ر ری بدا به کهس^(۷)
 موحتاجی مه رحه مه تیه چ ناکهس، چ کهس، به گه
 نه و تاقه بی که سیکه که گرتی خودا به کهس^(۸)
 جی ئیعترازی کهس نیهت و نه بووه، هه ر کهس
 لادا له نابه کار و هه زه ر کاله نابه کهس^(۹)
 گه ر تی بگه ن له گه وهه ری دلدا چ مه وچ ئه دا
 نه م شه وچ راغه له م شه ودها کهس ده دا به کهس^(۱۰)
 حق بیژی یه ک گونا هیه مه نسوور و حه قمه من
 نه م قه تعه گه ر نیشانی نه ده م «مه حویا» به کهس^(۱۱)

(۷) واته: باره گای عیشق زور بهرز و دل فراوانه، جی هه موو که سیکی تیدا ده بیته وه، ده سا
 زاهید وهه روویه کی تی بکه، وه نه بی ته نه ریی نه وانه بدا کهه سن. ریی تویشی تیدا ده بیته وه.
 (۸) واته: نه و کهسه تاک و بی کهسه ی که خویا گرتی به کهس بۆ خوی، که سیکی وای لی
 ده ده چی کهس و ناکهس هه موو به کۆمه ل موحتاجی مه رحه مه تی نه وین.
 بی که سیکه (ن): بی که سیکی.

(۹) نیهت: نیه. نابه کار: ناکار، بیکاره. نابه کهس: ناکهس.
 (۱۰) مه وچ: شه پۆل. شه وچ راغ: گه وهه ری شه وچ راغ که له تاریکییدا ده ده وشیتته وه.
 واته: نه گه ر خه لک بزانی له گه وهه ری دلدا چ جوژه راز و نه نییه ک شه پۆل ده داته وه، کهس
 نه م رۆژگاره وه ک شه وی تاریک و ره شه دا نه م گه وهه ری شه وچ راغی دل نادا به کهس.
 (۱۱) قه تعه: پارچه شیعر.

واته: مه نسوری حه للاح به «أنا الحق» و تیک چوو هه س سیداره. که واته من ناهه قم نیه نه م
 پارچه شیعره م پیشانی کهس نه ده م و خۆم نه ده م به کوشت، چونکه هه مووی هه ر قسه ی هه قه.

*-۳-

بئی میهر و بئی مرووه‌تیی تو هەر عه‌له‌خوسووس
 ده‌رحه‌ق فیدائیانی جگهر سوخته‌ی خولووس^(۱)
 ره‌حم و مرووه‌ت نه‌بوه و نیشه، با خوسووس
 ده‌رحه‌ق به عاشقانو، له ده‌رحه‌ق منا خوسووس^(۲)
 تیژ ئاوی کردووه ده‌می تیغت چ گه‌لوه‌ها
 تینوو لهو ئاوه مامه‌وه من هه‌روه‌ها خوسووس^(۳)
 ئەم عاله‌مه که مونته‌زیری جیلوه‌ی ئەو مه‌هه‌ن
 ده‌مرن بهو ئینتیزاره هه‌موولا «بلا» خوسووس^(۴)

(*) [ئەم پارچە شیعەر لە چاپە پێشوووە کە دا لە پیتی «صاد» دا بوو، بە لām لە بەر ئەو ئەم چاپە تازەیه لە سەر رێنووسی نوێی کوردی نووسراوە ئەم پارچە شیعەرمان گواستەووە بۆ ئێره بۆ پیتی «سین» (بلاوکردنەوێ کوردستان).]

- ۳ -

(۱) میهر: خوژشه‌و‌یستی. جگهر سوخته: جگهر سووتاو. خولووس: دلسۆزی.
 واته: کینه و نامهردی تو به‌تایبه‌تی له‌گه‌ڵ ئەوانه‌یه که خوێان ده‌کەن به‌قوربانت و جگه‌ریان له‌دلسۆزیدا سووتاوه.
 (۲) واته: له‌گه‌ڵ هه‌موو که‌س بێ‌په‌حمی، به‌تایبه‌تی له‌گه‌ڵ دلداران و له‌ناو دلدارانیشدا به‌تایبه‌تی له‌گه‌ڵ من.
 منا (ن): به‌من.
 (۳) گه‌لوه‌ها: چه‌ندین گه‌لوو. گه‌لوو: گه‌روو، قورگ.
 واته: ده‌می تیغت گه‌رووی هه‌زاران دلدارێ به‌خوێن تێراو کردووه. به‌لام من هه‌یشتا به‌تایبه‌تی ماومه‌ته‌وه و تینوی ئاوی ده‌می تیغتم.
 (۴) واته: ئەوانه‌ی که چاوه‌پوانی ده‌رکه‌وتنی مانگی رووی یارن، بێ‌جیاوازی هه‌موویان له‌چاوه‌پوانیدا ده‌مرن.

لهو شوخه نیمه چاوی ته‌په‌حوم، که مه‌زه‌بی
جه‌ور و جه‌فایه، ده‌رحه‌قی ئه‌هلی وه‌فا خوسووس^(۵)

له‌م شاره‌ خو‌ه‌موو ره‌وش و ده‌ئبی ئاده‌می
یه‌کباره باری کردووه، دین و حه‌یا خوسووس^(۶)

نامه‌رد ئه‌وه‌نده مو‌عه‌ته‌به‌رن له‌م زه‌مانه‌دا
مه‌رد ئیعتیباری که‌م بووه، مه‌ردی خودا خوسووس^(۷)

ره‌نجانی ئه‌هلی دڵ دله‌ ده‌رده به‌لایه‌تی
مونگیر که‌ ناوی ئیمه‌ ئه‌وه‌نده ده‌با خوسووس^(۸)

هه‌رکه‌س له‌ حه‌ز ره‌تی به‌ته‌ما حه‌للی مو‌شکیله
«مه‌حوی» له‌ حه‌ز ره‌تی شه‌هی مو‌شکیل‌گوشا خوسووس^(۹)

(۵) چاو: مه‌به‌ست چاوه‌پوانیه. ته‌په‌حوم: به‌زه‌بی.

(۶) ره‌وشت: خوو. ده‌ئب: نه‌ریت و عاده‌ت. یه‌کباره: به‌یه‌کجاری.

(۷) ئیعتیبار: قه‌در و حورمه‌ت.

(۸) واته‌: ئیمه‌ ئه‌هلی دڵین و ره‌نجاندنی ئه‌هلی دڵیش ده‌بی به‌مایه‌ی ده‌رده دڵ. مونگیر و نه‌ویستیش که‌ ناوی ئیمه‌ ئه‌وه‌نده به‌خراب ده‌با، له‌به‌ر ئه‌وه‌یه که‌ تووشی ده‌رد و به‌لا بووه، ئه‌گه‌ر تووشی ده‌رد و به‌لا نه‌بوایه‌ ناوی به‌خراب نه‌ده‌بردین.

(۹) حه‌ز ره‌تی: که‌سیکی پایه‌به‌رز که‌ پئی بووتری حه‌ز ره‌تی فلان که‌س. مو‌شکیل‌گوشا: ئه‌وه‌ی گه‌روگرتی خه‌لک ده‌کاته‌وه. مه‌به‌ست لێ پیغه‌مبه‌ره (د.خ).

* - ٤ - *

زەمزەم چیه، به زەمزەمە ی ئایات و سەد حەدیس
 پابوونەوه لە شەئنی نیە تینەتی خەبیس^(١)
 ئەهوالی روژی فیرقەت و ئەحوالی عاشقان
 لەو روژەدا مۆتابیقیە «هَلْ أَتَى حَدِيثٌ»^(٢)
 عەهد و وەفا نەماوە کە جەور و جەفایە باو
 لەم عەسر و ئەهله شەکوە ئەبەر تۆیە «یا موعیس»^(٣)

(*) [ئەم پارچە شیعەرە لە چاپە پێشووە کەدا لە پیتی «ث» دابوو، بەلام تێمە لەبەر ئەوەی کە لەم چاپەدا رێنووسی نوێی کوردیمان رچاو کردبوو، گواستمانە بۆ پیتی «سین». (بلاوکردنەوهی کوردستان).]

- ٤ -

(١) زەمزەم: بیریکە لە حەرەمی کەعەدا لە مەککە، ئیسماعیلی کورێ ئیبراهیم و هاجەری دایکی هەلیانکەندوو. پاشان پر بوو تەووە تا «عەبدولموتەلیب» ی باپیری پێغەمبەر (د.خ) شوینە کە ی دۆزیووە و هەلی کەندەووە. لە سەردەمی نەزانیشتا وەك ئەمڕۆ لای خەلک پیرۆز بوو. حاجی ئاوی لێ دەخۆنەو و لێی دیننەو بۆ ولاتی خۆیان بۆ پیرۆزی. ئیستاش ئاوگیرێ تێدا بە دەس بنەمالە ی «عەبدولموتەلیب» وەوێ. زەمزەمە: دەنگی لە دوورەووە بیستراو. تینەت: کەرەستە ی لێ دروست کران. خەبیس [«خبیث»]: چەپەل.
 واتە: ئەوەی لە کەرەستە یەکی پیس دروست کرابێ، نەك بە ئاوی زەمزەم، بەلکوو بە هەرچی ئامۆژگاری قورئان و حدیسیشە پاك نایتەووە و نایەتەووە سەر رێگای راست.
 (٢) واتە: دەردی دووری و ناپەحەتی حالی دلداران، لە چەشنی دەرد و ناپەحەتی روژی قیامەتە، کە لە نایەتی: «هَلْ أَتَىكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ» و نایەتەکانی پاشەوێدا باسی کراوە لە سوورەتی «الغاشية» لە قورئاندا.
 (٣) شەکوە: شکات. موعیس [«مُعِيت»]: فریادپەرەس.
 نیوێ یە کەمی ئەم بەیتە لە نوسخە یە کدا بەم جۆرە یە:
 فریادپەرەس نەماوە کە بێداد و جەورە باو

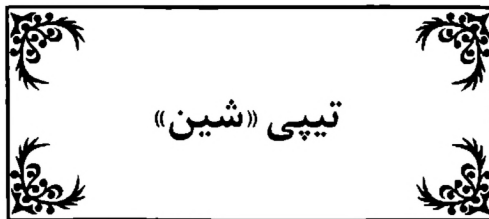
دَلْ لَه ت ده بئی که ههردوو جگه ر گۆشه ی ئاده من
قابيله ئه شقیایه، «أَبُو الْأَنْبِيَا» یه شیس (۴)

«مه حوی» به لوتفی تو یه په نا هی له قه هری تو
«یا غوث، یا غیاث، بِكُم مِّنْكُمْ أَسْتَعِیْثُ» (۵)

(۴) قابیل: کۆره که ی هه زه رته ی ئاده م که هایلی برای خۆی کوشت. ئه شقیای: پیاو خراب.
شیس «شیث»: کۆرێکی هه زه رته ی ئاده مه، خوا کردی به پیغه مبه ر و ناردی بۆ سه ر برا و
برازا کانی.

واته: دلی بنیاده م له داخانا له ت ده بئی که وایاوێکی چاکی وه ک هه زه رته ی ئاده م دوو کۆری
ده بئی یه کێکیان رینگای خراپه و ئه و بان رینگای چا که ده گری وه ک قایلی پیاو کوژ و شیس
پیغه مبه ر بن، که ده بوو ماده م هه ردوو کۆری ئه و باو که ن هه ردوو رینگای چا که بگر نه به ر...
(۵) قه هری قین.

واته: خوایه! مه حوی له تاو قار و قینی تو په نا ده با ته به ر لوتفی خۆت، ئه ی فریاده ر په س من
په نا به خۆت ده گرم له خۆت...

- ١ -

بهس بکه، ئەی ئەشکی خوینینم، به غه ممازی ته لاش
 رازی عیشق و دهردی دڵ خو هه رچی بوو کردووته فاش^(١)
 روومه تی ئازاری گهیی من که روانیمی، وتی:
 من قسم گهر دڵ خه راشه، تو نیگاهت جان خه راش^(٢)
 شهرتی کرد ئیتر له کوشتن بهس بکا، یاره ب بکهی
 ئەو وه فا بهم شهرته کا، ئەمما له قه تللی من به پاش^(٣)
 دڵ بژیوی هه ر به دهرد و داغه، ته زیدی دهوی
 قهت مه که مه نعی، دو عاگو سه عیه بو «ضم» ی مه عاش^(٤)

- ١ -

(١) غه ممازی: غه مزه که رانه. فاش: ئاشکرا.
 مه بهستی له وه یه ئەوه نده فرمیسکی رشتووه، هه رچی رازی دڵ و دهردی عیشقی هه یه
 هه مووی لای خه لک دهر که وتووه، تازه ئیتر هیچ نه ماوه بی شار ته وه.
 (٢) خه راش: روو کین، جیگای نینۆکی تیژ، یا هه رشتیکی تر که نوو کیککی تیژی هه بی.
 واته: که سه یری یارم کرد، به ته ئسیری روانینه کهم روومه تی ئازاری پی گه یشته. ئەو یش
 وتی: بۆ گله ییم لی ده که ی که قسم دلت بریندار ده کا، خو تو خۆت ته ماشات گیانی مرووف
 بریندار ده کا...
 (٣) بهس بکا: ده ست هه ل بگری.
 واته: خوا بکا یار له پیشاندا من بکوژی، ئەوسا تو به بکا له دلداری کوشتن.
 (٤) بژیوی: گوزه ران، ئەوه ی بنیاده م پی بژی. ته زید: زیاد کردن. دو عاگو: ئەوه ی دو عای
 خیر بۆ خو ی و بۆ خه لک ده کاو له خوا ده پارتته وه. سه ع: سه عی، هه ول. «ضم»: زیاد کردن و
 خستنه پال. مه عاش: مایه ی گوزه ران.
 واته: دڵ گوزه رانی هه ر به دهرد و داغه و هه میشه هه ر زیاتری ده وی و له خوا ده پارتته وه که
 یار دهرد و داغی زیاتری بداتی... لۆمه ی دڵ مه که ن که ئەمه حالیه تی، چونکه وه ک ئەو که سانه
 وایه که هه میشه له خوا ده پارتته وه خوا روژیان بداتی و ژانیان بۆ دابین بکا.

سینه سەد لەت بوو، سەرم سەد داغی سەودا پێوه، چووم
 عەرزی حالم کەم، بە ئیستیهزاوێ دەبیوت: چاک و باش (۵)
 سەنگسارێ زاهیری عاشق، دەروونی لالەزار
 سوورەتی مەعشوقە گولزار، جییللەت بەرد و تاش (۶)
 دەرکی سەعبە، دەم مەدە «مەحوی» لە ئەسراری دەمی
 چونکە بۆ «لأشئ» هەر سەعیەك بکا دەروا بە لاش (۷)

- ۲ -

لە کەن من ئەسلی نیە و نەبووێ عەیشی تەنھا خوش
 نیە بەهەشتی خودا هەم بەبێ ئەحیبیا خوش (۱)

(۵) سەد لەت: سەد پارچە. سەودا: خەیاڵ، شێتی. ئیستیهزا: گالته پێ کردن.
 (۶) سەنگسار: بەردەلان. لالەزار: گولزار. جییللەت: سروشتی دروست بوو.
 واتە: دلدار و یار بە پێچەوانەی یەكەوێ. دلدار دەرووێ و دیمەنی بوو بە بەردەلان، چونکە
 هەرچەند بە دەورووبەری مائی یاردا دەسووڕێتووە بەردەباران دەکری. یاریش دیمەنەکە ی وەك
 گولزار جوانە، بەلام دەروونی بەرابەر بە دلدار ئەوەندە رەقە دەلیی بەرد و تاشە.
 (۷) دەرک: لێی حالی بوون. سەعب «صَعْب»: زەحمەت.
 واتە: مەحویا! دەم مەدە لە باسی راز و نەینییەکانی دەم و لێوی یار، چونکە لە ناسکیدا وەك
 نەبوو وایە. هەرکە سێکیش باسی شتی نەبوو بکا رەنجی خۆی بە تالان دەدا.

- ۲ -

(۱) عەیش: ژیان. ئەحیبیا «أَحِبَّاءَ»: جەمعی «حَبِيب» بە مەعنا دۆست.
 واتە: لای من وایە درۆیە، ژیاڵی بە تەنیا هەرگیز خوش نەبووێ و نابێ. تەنانەت بەهەشتی
 مائی خواش ئەگەر بنیادەم بە تەنیا تیا بژی خوشی تیا دەسگیر نابێ.
 «من ئەسلی» لەبەر راگرتنی سەنگی بەیتەکە بە «منەسلی» دەخوێنرێتووە.

له خۆم و لهو کهسه خۆشم دهوێت و خۆشی دهویم
 خودایه خۆش بێی، تۆ بێی خودایا، خۆش^(٢)
 له زولفیا ونه روو، لیوی ههه له کارایه
 ئهه و ئافتابه گهر ئاوا بووه، مهسیحا خۆش^(٣)
 کهسیکی هههزه به مهجنوونی وت: خهلیفه که مرد
 وتی: به من چی، ئهتۆ بمره، چاوی لهیلا خۆش!^(٤)
 بهلایه که، چ بهلا؟ خوبسی باتینی هههمده
 به بێنی دهمی ده کا وهقتی عهیشی من ناخۆش^(٥)
 له حینی بوونی رهقیبا وتم: که خهلیفه جینیو
 وتی: چ خهلیفه، دلی ئهه سهگهش بێی با خۆش^(٦)

- (٢) مهبهستی لهوهیه کهوا ئهگهر خوا له ههر دوکیان خۆش بوو، بۆ خۆیان پیکهوه دهژین له بهههشتدا.
- (٣) ئافتاب: خۆر، مهبهست له ههزهرهتی عیسیایه. مهسیحا: عیسا، مهبهست لیوی یاره که ههناسهیهکی لی دهردهچی وهك ئهه وهناسهیهی له دهمی ههزهرهتی عیسا دهردهچوو و مردووی پێ زیندوو دهبووهوه.
- (٤) مهبهستی لهوهیه هههکهس له دهلاقهی سوودی تایبهتی خۆی و باری سهرنجی خۆیهوه سهیری دنیا دهکا.
- (٥) خوبسی باتین [«حُبُّ باطِن»]: پیسی ناوهوه.
- وادیاره مهحوی لهم بهیتهدا باسی کهسیك دهکا که ناچار بووه لهگهڵیدا بژی و کابرایش سهرهپای بۆگهنی دهه، دهرروویشی پیس و چهپهل بووه.
- بێنی (ن): بۆنی.
- (٦) حین: کات.
- واته: به یارم وت: کاتێ که بهدکار دیار بێ جینیوم مهدهری با ئهه گوێی لی نهبێ، ئهویش له وهلامدا وتی: خهلیفه نهکرد! ئهه نابێ تۆزێ دلی ئهه سهگهش خۆش بکهه.
- چ خهلیفه (ن): مهههههه. مهههههه: مهههههه، زویر مههه.

له تۆش و بولبول و دیوانه موژده بی «مه حوی»!
به هاره شیته که کردوو به باغ و سه حرا خوڤش (۷)

(۷) واته: مه حویا موژده بی له تۆش و له بولبولی گۆل په رست و له شیته که و به هاره شیته دهشت و ده ری به گۆل سوور کرده وه و رازاندیه وه.
بۆیه به هاره به شیته ناوبراوه، چونکه تاوی خوشه و تاوی دای ده کاته باران. بۆیه ش موژده دراوه به شیته، چونکه مه شهووره شیته به دیمه نی جوان و رازاوه و سوور دلی زۆر شادمان ده بی.

تێپی «ضاد»*

(*) [بۆیسته خوێنه‌ران ئاگادار بکړین که پیتی «ض» له رینووسی کوردیدا نیه. به‌لام ئه‌وه‌ی که لی‌ره‌دا نووسراوه‌ته‌وه و به پیتی‌ک دانراوه له‌ناو هۆنراوه‌کانی ئهم شاعیره‌دا، ئه‌وه‌یه که وشه‌ی ئاخ‌ری ئهم شیع‌رانه هه‌موویان عه‌ره‌بین و وشه‌ی کوردی نین و گۆ‌ران و نووسینیان به‌ رێ‌زمانی کوردی له‌ مانا سه‌ره‌کیه‌ که‌ی خۆیان ده‌رده‌چن و مانای هۆنراوه‌کانیش تێک ئه‌ده‌ن، به‌م بۆنه‌وه ییتی «ض» مان له‌ شوێنی خۆیدا هێ‌شته‌وه و نه‌مان گۆ‌زایه‌وه بۆ پیتی «ز» و وشه‌کانیشمان هه‌ر به‌ عه‌ره‌بی له‌ناو دوو که‌واندا نووسینه‌وه و له‌ کوردیه‌ که جیامان کردنه‌وه؛ هه‌روه‌ک له‌ کتێب و دیوانی شاعیره‌کانی تر‌دا ئهم ئیشه‌مان به‌ چاک زانی‌وه. (بلا‌وک‌ردنه‌وه‌ی کوردستان).]

- 1 -

واعیز له رهن‌دی مه‌یکه‌ده ده‌گرئ که «اعتراض»
 رازی نیه به سه‌رنوشتی ئەزەل «إِنِّی لَرَّاض»^(۱)
 به و تاعه‌ته که بو ئەم و ئەویه، به‌هه‌شتی و یست
 زاهید ئومید‌ه‌واره به ئەجری ریا «ریاض»^(۲)
 تاک‌ی رواوی خاک‌ی چ مه‌ینه‌ت‌زەده بووه
 پشکووتوو له به‌زمی مه‌ی ئەمشه‌و هەر «إنقیاض»؟!^(۳)

- 1 -

(۱) رهند. سه‌رخۆش. ئیعتیراز: ره‌خنه. سه‌رنوشت: چاره‌نووس. ئەزەل: ئەوه‌ی که سه‌ره‌تای
 نه‌بی، کۆن.
 واته: هەرچی بکه‌ین دیاره‌ خوا له ئەزەلدا له چاره‌مانی نووسیوه. که‌واته ئە‌گەر ئامۆژگاری که‌ر
 ره‌خنه له سه‌رخۆشانی مه‌یکه‌ده بگرئ که‌ بوچی مه‌ی ده‌خۆنه‌وه و سه‌رخۆش ده‌بن، ئەوه
 مه‌عنای وایه رازی نیه به‌وه‌ی خوا له ئەزەلدا له چاره‌ی نووسیون... که‌واته بلێن کامان
 خواپه‌رست‌ترین، ئیمه‌ی مه‌ی خۆر و سه‌رخۆش، یان ئامۆژگاری که‌ری ئارازی به‌وه‌ی خوا له
 ئەزەلدا له چاره‌ی ئاده‌می نووسیوه؟!
 (۲) ئەجر: پاداش. «ریاض»: باخچه‌ی به‌هه‌شت.
 واته: زاهید به‌ ته‌مایه به‌و خواپه‌رستییه‌ی که‌ بو خوا‌ی نه‌کردوو و بو رووپامالی لای ئەم و
 ئەوی کردوو به‌هه‌شتی ده‌ستگیر بێ و به‌را به‌ر به‌و ریاکارییه‌ی که‌ کردوو و له‌ بازاری خوادا
 وه‌ک پاره‌ی قه‌لب وایه باخچه‌ی به‌هه‌شتی ده‌س‌که‌وئ.
 له‌ ئێوان «ریا» و «ریاض» دا جیناسی نا‌قیس هه‌یه.
 (۳) تا‌ک: دار میو. مه‌ینه‌ت‌زەده: تووشی مه‌ینه‌ت هاتوو. «إنقیاض»: په‌ستی و د‌ل‌ته‌نگی.
 واته: دار میو‌ی شه‌رابی به‌زمی ئەمشه‌ومان، ده‌بی له‌ خاک‌ی چ ده‌رده‌دار و که‌ساسیک‌دا
 روا‌بی، وا هەر په‌ستی دامان ده‌گرئ!
 خاک‌ی (ن): ئاوی.

ئەم شان و شەوکه تە ی له پەناهی منایە غەم
وا من دەپرۆم و دەوڵەتی غەم دێتە «إِنْقِرَاض»^(۴)

وەك داغی غەم نیە، سپیە داغی ئینتیزار
چاوم ببینە، چاوه! کە موبتیقیە تی «بِیاض»^(۵)

نەقشی خودا ببینە، له خەلقى خودا گەڕێ
گەر ئەهلی ئیحتیرازێ، له کەس مەگرە «إِعْتِرَاض»^(۶)

(۴) «إِنْقِرَاض»: دوایی هاتن و برانەوه.

واتە: دەوڵەتی خەم له سایە ی منەوه پەرە ی سەندوو و بوو بە خواوەنی شان و شکۆ. وامن دەمرم، ئیتر ئەویش دەرووخی.

(۵) موبتیق: سەرانبەر داگیرکەر. «بِیاض»: سپی.

واتە: داخی چاوهروانی کردنی یار وەك داخی خەفەت نیە، داخی خەفەت رووی بنیادەم زەرد دەکا، بەلام هی چاوهروانی کردنی یار چاوی سپی، واتە کوێر دەکا. چاوه کەم، تەماشای چاوم ناکە ی چۆن سەرانبەری سپی هەلگەراوه! له کوردیدا مەشهورە دەگوترێ: چاوی چاوهروانیم سپی بوو.

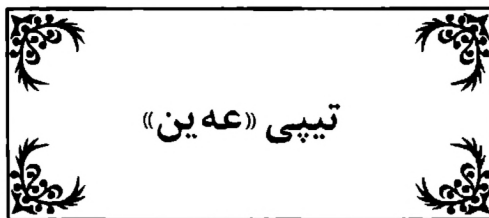
(۶) ئیحتیراز: خۆپاراستن.

واتە: کە چاوت بەو جوانانە دەکەوێ کە دڵی دڵدار رادەکێشن، بیر له خۆیان مەکەرەوه و ئەوه بێنە بەرچاوی خۆت کە خواچی دروست کردو... ئەگەر له خواترسی راستەقینەشی واز نەو خەڵکانە بێنە کە دڵیان لەو جوانانە چوو و رەخنە ی ئەوهیان لێ مەگرە بۆچی واگرفتاری ئەو نازدارانە بوون.

نیوه ی یە کەمی ئەم بەیتە ئیشارەتە بۆ فەرمووده ی خوا کە دەفەر مۆت: «الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ...» واتە: ئەوانە ی بە پێوه و بە دانیشتنەوه و لەسەر لا ناوی خودا دین و بیر له دروست کردنی ئاسمانە کان و زەوی دەکەنەوه. نیوه ی دووهمە میشی ئیشارەتە بۆ ئەو فەرمووده مەشهورە کە دەلی: «عَجِبْتُ لِمَنِ اشْتَغَلَ بِعِیَوبِ النَّاسِ وَهُوَ غَافِلٌ عَنْ عُیُوبِهِ» واتە: سەرم لەو کەسە سەر ماوه کە هەر باسی ناتەواوی خەڵک دەکا و بیر له ناتەواوی خۆی ناکاتەوه.

«مه‌حوی» هه‌زه‌ر له‌چاوی نه‌خۆشی ئه‌و ئاهووه
«كَمْ ضَادَتِ الْأَسْوَدَ بِالْحَاطِطِهَا الْمِرَاضِ»^(۷)

(۷) واته: مه‌حویا! خۆت له‌چاوی بیماری ئه‌و یاره‌بپارێزه‌که‌ ده‌لیی ئاسکه، چونکه‌ گه‌لێ
شیری به‌ تیری چاوی داوه‌ به‌ ئه‌رزداو نیچیری کردوون.

-١-

شه تی ئاوی که زاهید بۆ وزوویه ک کردووه زایع
 فه قیره، هه ر به بایه ک ئه وه موو رهنجه ی چووه زایع^(١)
 میسالی وایه به حرئ گه وه ری دابی به خه رموهرئک
 له بۆ دنیا ئه وی عومری عه زیزی کردووه زایع^(٢)
 هه تا تۆ چوویه گولشه ن، گول به بی نی میسکی زولفت که وت
 که واهه رهنکه خو شه ی سیس و هه م بی نی بووه زایع^(٣)
 نه که وته دام و رامی که س نه بوو وه حشی نیگاری من
 جیهانی سه عی و کو شش چو و له ری ئه م ئاهووه زایع^(٤)

(١) وزوو [«وضو»]: ده ست نو ئژ.

واته: زاهیدی به ده بخت ئه وه نده وه سواسه تا ده ست نو ئژئک ده گرئ ئاوی زیه ک ده بری ته وه،
 که چی له پاشا به بایه ک که لی ده بی ته وه، ئه وه موو رهنجه ی به با ده چی... مه به ستی ئه وه یه
 بلئ که سانی وا هه می شه خه ری کی کاری بی به ره هه من.
 (٢) خه رموهره: موورووه که رانه.

به یته که که بکرئ به په خشان وای لی دپته وه: ئه وه ی عومری عه زیزی خۆی بۆ دنیا له کیس
 بدا، له وه ده چی پری ده ریایه ک گه وه ری دابی به تاقه موورووه که رانه یه ک...
 (٣) واته: هه ر که تۆ چو ویت به با خچه ی گولان، گول به ته ئسیری بۆنی خو شی زولفت که وت و
 نه خو ش که وت، ره نگیشی کال بووه وه و سیس بوو و بۆ نه خو شه که شی نه ما، وه ک منال که
 بۆ ئیکی خو ش بده ن به لووتیا نه خو ش ده که وئ و ده لئین به بۆن که وتووه.
 بی ن (ن): بۆن.

(٤) دام: داو. رام: ده سه مۆ. ئاهوو: ئاسک.

واته: یاری وه ک وینه جوانی مالی نه بووی من، ئه وه نده سلّه ناکه ویت ده وی که س و بۆ که س
 که وی نابئ... پری دنیا یه ک هه وئ و ته قه لاله پیناوی ئه م ئاسکه ده سه مۆ نه کراوه دا به فیرو چووه.

خه تی دا روومه تی تۆ، موو له چاوی عاشقانت هات
 نه ماوه چاوه کهم، چاوی نه بووبی بهم مووه زایع (۵)
 «مۆدَن» به زمی شهو وهك مورغی بی واده ده شیوینی
 هه موو وه ختی له ئیمه کردووه بهم قوو قووه زایع (۶)
 له بۆ ئه ربابی دنیا قهت مه ده به ست و به یانی عیشق
 که «مه حوی» شهرحی نوکته ی جان فزا بۆ مردووه زایع (۷)

- ۲ -

که لامیکه له حیکمهت که یل و جامع:
 عه تا که ره ره یه که، هه ره شه مانع (۱)

(۵) موو له چاو هاتن: یه کیکه لهو نه خو شیبانه ی تووشی چاو دین.
 واته: که روومه تی تۆ خه تی داو مووی لی هات، دلداره کانت ئه وه نده یان پێ ناخۆش بوو و
 ئه وه نده له تاوا گریان، موو له چاویان هات. ئازیز! ئیستا چاویک نه ماوه به هۆی ئه م مووه وه که
 له رووی تۆ ده رهاتووه، مووی لی نه هاتی و خراب نه بووبی.
 له کۆ کردنه وه ی ئه م هه موو وشه ی «چاو» و «موو» هه له م به یته دا وشه ئاراییه کی جوان
 هه یه.

(۶) «مۆدَن»، [موئه ززین]: بانگ ده ر. مورغی بی واده: که له شیرێ ناوه خت. قوو قوو: خویندنی
 که له شیر.

(۷) به ست: لیکدانه وه. جان فزا: گیان ژیننه وه.

مه به ستی له وه یه ئه هلی دنیا وهك مردوو وان و بۆ ئه وه ناشین باسی بابه تیککی بایه خداری
 وهك خو شه ویستی و دلداریان لا بکری.

- ۲ -

(۱) که یل: پر. ئه وشه: ئه ویشه.

واته: ئه مه که له هه دیسی پیغه مبه ردا (د.خ) باسی خوا واکراوه، که وا: «لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ
 وَلَا مُعْطِيٍّ لِمَا مَنَعْتَ» به مه عنا: که مس ناتوانی ئه وه بیری که خوا داویه و ناتوانی ئه وه بدا که ئه و

ئەمەت زانی، لە کەس باکت نەما تۆ
زەرەردەر ھەر ئەو، ھەر ئەوشە دافیع^(٢)

گەدا شەھ، چونکە «لَا يُفْنِي» یە کەنزی
شەھەنشاهی ھەموو دنیایە قانیع^(٣)

شوکر روو زەردی عیشقم، نووسراو
لەسەر رووم ئایەتی «صَفَاءُ فَاقِع»^(٤)

لە قاپی عیشقەدا وەك شاھە بەندە
لەسەر خوانە چ مەتبوع و چ تابع^(٥)

﴿﴾

برپۆیە. قسە یە کە پرە لە راستی و ھەموو راستییەکی تێدا یە.

وشەکانی «جامیع» و «مانیع» سەرەپرای مەعنایان وەك دوو وشە، ئیشارەتیشن بۆ ئەو راستییە مەنتیقییە کە دەڵێ: تەعریف دەبێ جامع و مانیع بێ، واتە: ھەموو تاکەکانی تەعریف کراوە کە لە چوارچێوەی خۆیدا کۆکاتەو و ھەموو یگانە یەك بکاتە دەرەو. (٢) واتە: کە ئەوەت زانی زیان گەییڤ ھەر خوا یە و زیان لادەریش ھەر خۆیەتی، ترست لە ھیچ نامینی.

(٣) واتە: گەدا پادشایە، چونکە گەنجینە یەکی ھە یە ھەرگیز نابێتەو کە گەنجینە ی قەناعەتە؛ وەك لە ھەدیسی پیغەمبەردا (د.خ) ھە یە کەوا: «الْقَنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يُفْنِي» واتە: قەناعەت گەنجینە یە کە ھەرگیز نابێتەو.

(٤) ئایەتی: ﴿...صَفَاءُ فَاقِعٌ لَوْ نُهَا تَسْرُ الشَّاطِرِينَ﴾ واتە: زەردیکی رەنگ کالە دلی تەماشاکەرانی خۆش دەکا؛ ئایەتیکە باسی ئەو مانگیە دەکا کە دەبوو ئیسرا ئیلیە کان سەری پرێ و بیکیەن بە خێر و ھەمیشە بە بیانووی ئەو وە کە نازانن مانگیەکی چۆنە، ھەر خۆیان لە مەسەلە کە دەدزییەو. وە نەبێ مەحوی لەم بەیتەدا تیکرایی مەعنای ئایەتە کە و سەرگوزەشتە کە ی مەبەست بێ. کاری تەنھا بە گە یاندنی مەعنای زەردی روو ھە یە. (٥) مەتبوع: ئەو ی خەلک شوینی بکەون. تابع: ئەو ی شوینی خەلک بکەوێ. مەبەست لە ئاغە و نۆکەرە.

ئوسوولی دینی عیشقه سووتن و بهس
 په‌ری په‌روانه‌مه «جَمْعُ الْجَوَامِع»^(٦)
 لوغاتى ئیمه ناله و ئاهه، قه‌تعه‌ن
 لوغه‌ی و ناگرى «بورهانى قاتیع»^(٧)
 كه تۆ ده‌ركه‌وتى ناله و گریه جۆشا
 نیه ئهم جیلوه غه‌یری به‌رقى لامیع^(٨)
 زه‌لیلى حه‌سره‌تم، مه‌حزوونى خه‌جله‌ت
 كه بۆ عومرى عه‌زیزم دا به‌ زایع!^(٩)

﴿﴾

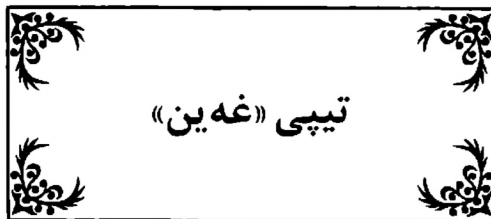
واته: له جیهانی خۆشه‌یستیدا گه‌وره و بچووك و ئاغه و نۆكه‌ر نیه، هه‌رچی له‌سه‌ر خوانی
 عیشق جیبی بووه‌وه وه‌ك ئه‌وانی تر وایه.
 (٦) «جَمْعُ الْجَوَامِع»: كێتییكه‌ له‌ بابه‌تى ئوسوولی دیندا، «ابن السّیكى» دایناوه و «جَلالُ الدّین المحلى»
 شه‌رحى له‌سه‌ر كردووه. یه‌ كێك بوو له‌ دوا كێتیبانه‌ی فه‌قیكانى كوردستان ده‌یانخوێندن.
 واته: ئوسوولی ئایینی دلداری ته‌نها ئه‌وه‌ته دلداری به‌ ده‌ورى یاردا بسووتی. منیش یه‌ كێكم
 له‌ په‌یره‌وانی ئایینی دلداری و «جمع الجوامع» ی ده‌ستم، واته كێبى ئوسوولی ئایینم، په‌رى
 په‌روانه ئاسامه‌ كه به‌ ده‌ورى مۆمى یاردا ده‌سووتی.
 (٧) بورهانى قاتیع، «برهان قاطع»: فه‌ره‌ه‌نگى فارسىیه، موحه‌ممه‌د حوسه‌ینى كورى
 خه‌له‌فى ته‌بزی دایناوه كه له‌قه‌بى «بورهان» بووه.
 واته: ئیمه كه ده‌سته‌ی دلداریین، له‌به‌ر ئه‌وه‌ كه به‌شمان هه‌ر ده‌رد و مه‌ینه‌ته به‌ زمانى ئاهو
 ناله‌ قسه‌ ده‌كه‌ین كه هه‌مووكه‌س تیبى ناگا و ته‌نانه‌ت له‌ فه‌ره‌ه‌نگیشدا وشه‌كانى نادۆزرینه‌وه.
 (٨) واته: ده‌ركه‌وتنى تۆ وه‌ك ده‌ركه‌وتنى هه‌وره‌ بروسكه‌ی ئاسمانه. وه‌ك چۆن كه ئه‌و
 ده‌ركه‌وت ناله‌ ئال له‌ ئاسمانه‌وه‌ په‌یدا ده‌بێ و باران ده‌ست ده‌كا به‌ بارین، كه تۆش ده‌ركه‌وتى
 ئیمه ناله‌ ئالمان پێ ده‌كه‌وێ و فرمێسكى چاومان به‌ خوڤ ده‌ست ده‌كا به‌ هاتنه‌ خوار.
 ئهم (ن): ئه‌و.

(٩) حه‌سره‌ت: داخ و هه‌ناسه‌ هه‌لكێشانی په‌شیمانی. خه‌جله‌ت: خه‌جاله‌تى و روو زه‌ردى.

به یانی واقیعم کهم، کییه بیی
 که سامیع زوو ده کا سه ددی مه سامیع (١٠)
 ده زانم چیم و «مه حوی» چم له پیشه
 مه گهر ئه و چه زره ته م بو بی به سامیع (١١)
 که ئیشی ئوممه تی بی حه شر و نه شری
 له حه شرا هه ر به وه، به و ره فع و راجیع (١٢)
 له سه ر ئه و بی له سه ر ئال و سه حابه ی
 سه لاواتی په یاپه ی، بی مه وانیع (١٣)

﴿

نیوه ی دوو هه می ئه م به یته له هه ندی نوسخه دا به م جوړه یه:
 که ئه م عومری عه زیزه م دا به زایع
 (١٠) واته: ده رد و مه ینه ټیکي ئه وه نده سه ختم به سه ردا ها تووه، بو هه رکه سی ده گیر مه وه،
 گوئی خویم لی ده ئاخنی. جا ماده م گوئی گر گوئی خویم لی که ر بکا، ئیتر باسی حالئ خویم بو
 کی بکه م؟
 (١١) چم: چیم.
 مه عنای ئه م به یته به سراوه به مه عنای به یتی داها تووه وه.
 (١٢) ره فع: لابر دن و هه لگرتن.
 واته: خویم زوړ چاک ده ناسم و ده زانم چ لی برسینه وه یه کم له پیشه. هیچ چار و رزگاریه کم
 نیه مه گهر ئه و پیغه مبه ره به فریامه وه بی و گوئی بو هاوارم شل بکا که ئیش و کاری ئوممه تی
 گونا هباری بو حه شر و نه شر نه شیای دراوه ته ده ستی و هه ر ئه و ده توانی سزا له کوئی
 ئاده میزاد لادا و هه مرو شتی ده چیته وه لای ئه و.
 (١٣) بی مه وانیع: بی ئه وه ی هیچ شتی بی به هوئی پرانه وه ی.

- 1 -

دۆزهخ له عیشقه خالی و جهننه له دهر دو داغ
عاشق له حه شریشا نیه تی جی دلی فه راغ⁽¹⁾
گه ر عازیمی زیاره تی که عبه ی مه حه بیه تی
ری: چاکی دل، عه لامه تی ری: داغ و شوینی داغ⁽²⁾
عیشق ئاگریکه به ربووه هه رکه س، ده بی به که س
گه ر رۆژه رهش وه کو وشه وه بی، بوو به شه و چراغ⁽³⁾
ده ستم ده وی سواوی ئه سه ف، دیده که یلی ئه شک
یاره ب به دوشمنیشی نه ده ی ده ست و چاوی ساغ⁽⁴⁾

- 1 -

(1) واته: عاشق له و دنیايش جینگه دلیکی به چۆلی و خالییه تی ده سگیر نابی دلی خۆی تیا
بچه سینته وه، چونکه ئه گه ر ده چیته دۆزهخ، دۆزهخ دلداری تیا نه و ئه میش به دلداری ده ژی.
ئه گه ر ده شچیته به هه شت، به هه شت بو ئه و ناشی، چونکه دهر د و داخی تیا نه و کاری
دلداریش به دهر د و داخه وه به نده.
(2) عازیم: ئه وه ی نیازی شتیکی هه بی. چاڤ: درز.
واته: ئه گه ر نیازی زیاره تی که عبه ی خۆشه و بستیت هه یه، بزانه ریڤا که ی به ناو درزی دلی
له ت کراودا ده رواو نیشانه ی ریڤا ش بریتیه له و داخانه ی نراو به دل وه.
(3) واته: عیشق ئاگریکی وایه به ربووه گیانی هه رکه سیڤ ده یکا به بیاوینکی راسته قینه.
ته نانه ت ئه گه ر رۆژه په شی عاشق وه تاریکه شه ویش بی و روشنی ده کاته وه وه که وه هری
شه و چراغی تیدا دانرابی.
(4) واته: من ده ستیکم ده وی ئه ونده له داخا درابن به یه کدا، سوابی. چاوێکم ده وی ئه وه نده
له خه فه تدا گریابی پر بووی له فرمیسک. ده ست و چاوی ساغ نیشانه ی ئه وه ن که دلی
خواه نیان عیشقی تیدا نه، خوا شتی و به دوزمنیش نه دا. ئه م دوعایه له راستیدا دوعای خیره
بو دوزمنیش، چونکه ده ستی سواو و چاوی پر له گریان نیشانه ی پاشگه ز بوونه وه ن له خراپه و
پاشگه ز بوونه وه ش له خراپه نیشانه ی ئاخر خیرییه. که واته و شاعیر بو دوزمنیش چا که ی
ویست.

دەستی حەنا نیگارو، مژە و چاوی سورمەدار
 بۆ غەیری خان و خانمەفەندی نیە موساغ^(۵)
 ھەر کوۆششە بە کارە، ئە گەر چووبیە فەناش
 دڵ بوو بە گەرد و عالەمی دامەن دەکا سوراغ^(۶)
 ھەر ئاھی عاشقە دەمی پێ بیتە پیکەنین
 ئەم غونچە بەو نەسیمە یە بێشکوئی دەماغ^(۷)
 جوۆبارە، لالەزارە، ھەتا چاوی بێ دەکا
 «مەحوی» بە ھەشتی بۆ چیە، چ بکا لە ئاو و باغ؟^(۸)

- (۵) حەنا نیگار: بە خەنە رەنگ کراو. خانمەفەندی: خانم ئەفەندی، ژنی ئەفەندی، یا ژنی خۆ بە پیاو کردوو روو ھەلمراو. موساغ: دروست، شیاو.
- واتە: من دەستی سواوی دەرد و مەینەت و چاوی پر لە گریانم دەوێ، چونکە دەستی ناسک و نازداری بە خەنە سوورکراو و چاوی بە کله رێژراو ھەر بۆ خان و ئاغە و ژنە ئەفەندی دەست دەدا. پیاوی پیاوانە دەبێ دڵدار بێ و نیشانە ی دەردی دڵ بە دەست و چاو و ھەموو لایەکی لە شێوە دیار بێ.
- (۶) سوراغ: بێشکین. کون.
- واتە: ھەر رەنج دان سوودی ھەیە، چونکە مرۆی رەنج دەر ئە گەر بشفەوتی و دلی بێ بە تۆز، تۆزە کە ی دەچی بە ئاسماناو بە دوا ی جیھانی خوارە وەدا یا بە دوا ی داوێنی یاراندا دەگەرێ، یا داوێنی دۆستان کون دەکا.
- (۷) واتە: ھەر ھەناسە ی ساردی عاشقانە بۆ ئەو بەشی دەمی یاری پێ بیتە پیکەنین. چونکە دەبێ خونچە ی دەمی یار بە نەسیمە ھەناسە ی عاشقان دەماخی بێشکوێ.
- (۸) واتە: مەحوی کە سەیر دەکا و دەروانی تا چاوی پر دەکا جوۆگە لە ی فرمیسک و گولزاری خوێنی جگەری خوێ دەبینی، ئێتر چی بکا لە بە ھەشت و ئاو باخی بۆ چیە؟ دیارە نایەوێ و پێوستی پێی نیە.

تیپی «فی»

- ۱ -

لا لفاوهی واعیز ئەمڕۆ مەوج ئەدا، دەم پەر لە کەف
 ریشی قیروسیا، کتییی وەعزە کە ی بوو بەرتەرەف^(۱)
 زاھید و سۆفی بە شەر هاتن لەسەر تەزویر و شەید
 خێری رەندانە خودا کا بەرتەرەف بێ هەر تەرەف^(۲)
 وەرە سەیری سەر خوشان! ئەو شوخی مینا گەردنە
 بوو بە ساقی، دەم بە شە ککەر خەندە دی، مینا بە کەف^(۳)
 دەمدەمە ی ئەم حەشرە هەستان ئەم دەمە، یارەب چ بوو
 لیوی نە ی زەن گەییە نە ی، دەف زەن کە پەنجە ی گەییە دەف!^(۴)

- ۱ -

(۱) بەرتەرەف: فەوتاو و کەلک پیۆ نەماوە.
 واتە: واعیز ئەوەندە چەنە ی داوہ دەمی پەر بوو لە تف و کەفی دەریای دەمی لە لالفاوہ یەوہ
 شەبۆل دەدا. چش لە ریشی کە کەفی پێدا دێتە خوار، خەمی کتییە کە ی بەردەستیمە ئەوەندە
 پەرزی کەفی لی کەوتووہ کەلکی هیچی پیۆ نەماوہ.
 (۲) تەزویر: ساختە کاری. شەید: فیلبازی. رەند: ئەوہ ی خوێ بە هیچەوہ نەبەستییەوہ.
 لیۆرەدا مەبەست لە کەسانی دلداری دەست و دل پاکە.
 واتە: زاھید و سۆفی لەسەر ساختە چییە تی و فروقیلی خوێان بوو بە شەریان. شەپری بێ و
 خێری ئیمە ی تێدا بێ کە دەستە ی دلدارانین، خوا بکا هەردوولایان بە فەتەرەت بچن.
 (۳) مینا گەردن: گەردن وەک بلوور سپی. شە ککەر خەندە: پێکەنینی وەک شە کر شیرین. مینا:
 پیالە ی شەراب. کەف: دەست.
 واتە: وا یاری شوخی گەردن وەک بلوور سپی بوو بە مە ی گێڕو دەم بە پێکەنینی شیرینەوہ و
 پیالە ی مە ی بە دەستەوہ هاتە کۆری دلداران. خەلکینە! وەرن سەیر کەن، مادەم یار مە ی گێڕ
 بێ و بەم جوۆرە مە ی بەسەر دلداراندا بگێڕی، دەبی سەرخۆشە کانی شەرابی دەستی چیان
 بەسەر بێ!
 (۴) دەمدەمە: هەراو زەناو دەنگە دەنگ.

کهی به له‌عل و گه‌وه‌ر ئه‌و لیو و ددانی دا نیشان؟!
 ئه‌و ره‌هنده‌ی شاخه، ئه‌م خۆ‌شاره‌وه‌ی ژووری سه‌ده‌ف^(۵)
 جی نیشانه‌ی زامه له‌و روخساره، یا ئاساری خه‌ت
 یا له‌رووی ئاوینه له‌ککه، یا له‌به‌درا بوو که‌له‌ف!^(۶)
 مه‌نعی ناکه‌م بۆیه کرد و کۆششی دامه‌نیه، دَل
 پپوه نیشی، حه‌ول ئه‌دا ئه‌لبه‌تته هه‌رکه‌س بۆ شه‌ره‌ف^(۷)
 دَل چووه وادی مه‌حه‌به‌ت، هه‌رچی دی هه‌ر کوشته یا...
 نیوه کوژراوه، له‌سه‌ر لیو ئاه و ناله‌ی «وَا أَسَفْ»^(۸)

واته: خوايه! ئه‌م هه‌رای به‌رپابوونی رۆژی حه‌شه‌ره‌چ بوو له‌م کاته‌دا، که لیوی شمشال زهن
 گه‌یشه شمشال که‌ی و په‌نجه‌ی ده‌ف زهن گه‌یشه ده‌فه که‌ی!
 (۵) ره‌هنده: ری گرتوه‌به‌ر، سه‌رگه‌ردان.
 واته: یار، که‌ی لیوی ئال و ددانی سپی خۆی پیشانی له‌علی ئال و گه‌وه‌ه‌ری سپی داوه، و
 له‌و کاته‌وه له‌عل له‌ تاوا شی‌ت بووه و سه‌ری خۆی هه‌لگرتوو و چووه بۆ ناو شاخه‌کان و
 گه‌وه‌ه‌ریش له‌ شه‌رمه‌زاریدا خۆی له‌ناو سه‌ده‌فی ده‌ریادا شار دووه‌ته‌وه! مه‌حوری ده‌یه‌وئ
 بَلّی: بوونی له‌عل له‌ناو کانه به‌ردی شاخان و بوونی گه‌وه‌ه‌ر له‌ بنی ده‌ریادا هی ئه‌وه‌یه روویان
 نایی خۆیان له‌ ئاست لیو و ددانی یاردا بنوێن.
 له‌عل (ن): لوو لوو: «لَوُ لَوُ»
 (۶) به‌در: مانگی چواره‌ده. که‌له‌ف: ره‌شایی.
 واته: ئه‌و خه‌ته‌ی به‌سه‌ر رووی یاره‌وه په‌یدا بووه، نازانم جی نیشانه‌ی زامه، یا نیشانه‌ی
 خه‌ت دان و موو ده‌ره‌ه‌تته، یا له‌که‌ی سه‌ر ئاوینه‌یه، یا ره‌شایی ناو مانگی چواره‌یه!
 (۷) واته: لۆمه‌ی دَلی خۆم ناکه‌م که‌ تیده‌کۆشێ بۆ ئه‌وه‌ی بیی به‌ تۆز و له‌ داوێنی یار بنیشی،
 چونکه هه‌موو که‌س هه‌ول بۆ پایه‌ی به‌رز ده‌دا بۆ خۆی و، پایه‌ی به‌رز ی دلیش ئه‌وه‌یه بیی به
 تۆز و له‌ داوێنی یار بنیشی.
 (۸) وادی: شیو، ولات. «وَا أَسَفْ»: داخه‌که‌م!

لاله خو «مه حوی» له وه سفی حوسنی بی چوونی نیگار
لا له ته ئویلی خه له ف، قوربانی ته ئویلی سه له ف⁽⁹⁾

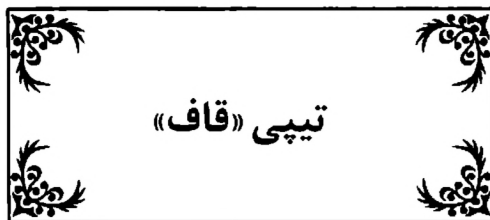

واته: دل روښته ولاتی خوشه وستی، سهیری کرد هه رچی تیدایه یا کوژراوه یا نیوه
کوژراوه و هه ر هاواری «داخه که م... داخه که م» به تی و هه ناسه بۆ ئه وه هه لده کیشی که و بۆچی
یار به ته وای نه یکوشت.
(9) بی چوون: بی هاوتا.

واته: مه حوی له عاستی باس کردنی جوانی بی هاوتای یاردا لاله و هیچی پی ناوتری و له
دلی خۆیدا ده لێ: واز بینه له مه عنا لیدانه وهی ئه و جوانیه له سه ر شیوه ی زانا پاشینه کان و وه ک
پیشینه کان مه عنا ی لی بده ره وه.

مه حوی له م به یته دا جوانی یاری داناوه به وه ک یه کێ له ئایه ت و هه دیسه «مُتَشَابِه» هه کان که
شتی وا ده ده نه پال خوا که نابێ بدریته پالی وه ک ده ست و پی و چاو و دانیشن و هه لسان و
روښتن و شتی وا. له م جوړه شوینه ده دا زانایانی ئاین دوو به شن. پیشینه کانیان ده لێن به لێ خوا
ئه م شتانه ی هه یه چونکه خۆی و پیغه مبه ر داویانه ته پالی. به لām چونکه ئه گه ر ئه و شتانه به
مه عنا دیاریه که یان مه عنا یان لی بده یه وه بۆ خودا ناگونجی، وایان مه عنا لی ناده یه وه.
بۆشمان نیه ده سکاری فرموده ی خواو پیغه مبه ر بکه ین، له به ر ئه وه مه سه له که هه واله ی
عیلمی خوا خۆی ده که ین. پاشینه کانیان ده لێن ناتوانین ئه م شتانه بده یه پال خوا چونکه
نیشانه ی ناده میزاد و مه خلوقاتی ترن و بۆ خوا ده ست ناده ن، له به ر ئه وه ته ئویلیان ده که ین و
مه عنا یه کێ وایان لی ده ده یه وه بگونجی، ده لێن: ده ست واته هیز و چاو واته ناگاداری و هه روا
به م جوړه. دیاره له م دوو رایه شدا رای یه که میان له گه ل گه وره یی خوا باشت ده گونجی، بۆیه
مه حویش ده لێ: مه لێ جوانی یار وه ک جوانی جوانانی تر وایه، چونکه ئه وه که م کردنه وه یه بۆ
پایه ی، به لکوو بلێ هه ر ئه وه نده ده زانم یار جوانه، ئیتر چۆن جوانیکه، ئه وه هه ر له عیلمی
خوادایه و مه گه ر ئه و هه ر خۆی بتوانی جوانیه که ی لیک بداته وه.

ده شگونجی «لا له ته ئویلی...» به «لا لَتَاوِل...» بخوښینه وه، واته: به ته ئویلی پاشینه کان
بلێ نه. به م پیه رسته که عه ره بی ده بی. به لām به پیی مه عنا لیدانه وه ی پشوو جوړه جیناسیک
له ئیوان «لاله» و «لاله» دا په یدا ده بی.

- ۱ -

ئەو دەمه رۆحم لەسەر لەب بوو لەبەر دەردی فیراق
 هات و زوو کردم بە پێی شاباشی، «نِعْمَ الْإِتِّفَاقُ»^(۱)
 بێمه کوێ؟ دلێر وتی: گەر چاوه، تۆفانیکی ئەشک
 دل، تەنووڕی ئاگری عیشق و خرۆشی ئیشتیاق^(۲)
 ئەو دوو ئەبرۆیه که پەییوەستە بە جووتە، وەك هوما
 سایەبانی چاوی بێمارن، لە عالەم بوونە تاق^(۳)
 مەحشەرێ هەستاکە هەستارۆیی، رۆیی دوو بە دووی
 «الوداع» یکی ئەوا نالە ی هەزاران «الفراق»^(۴)
 هەر شوانی کە ی دەبێتە هەم قەرینی شاھی من؟
 سواری کەر نابێ بێتە هەم تەکی سواری بوراق^(۵)

- ۱ -

(۱) واتە: هەلکەوتیکی چاک بوو، ئەوکاتە که گیانم لەبەر دەردی دووڕی یار هاتبرووە سەر لێوم
 و خەریک بوو دەرچێ، یار هاتە لام و گورج گیانم کرد بە شاباشی بەری پێی و بەقوربانیم کرد و
 لەوکاتەدا گیانم دەرچوو.
 ئەو دەمه (ن): ئەو شەو. پێی شاباشی (ن): پائەندازی.
 (۲) واتە: یار وتی: گله بێم لێ دەکە ی کەوا نایەمه لات. ئاخیر بێمه کوێ؟ ئەگەر دێمه ناو
 چاوه کانت، ئەو تەن فرمیسک لاڤاوی تێیاندا کردوو و لەوانە یە بخنکێم. ئەگەر دێشمە ناو
 دل، دەبینم ئاگری عیشق و خرۆشی ئارەزووی دیدار کردوو یە بە تەنووڕ و لەوانە یە بسووتیم.
 (۳) هوما: بالدارێکە دەلێن بەسەر هەرکە سێکەوێ سێبەر بکا دەبێ بە پادشا. سایەبان: سێبەرکەر.
 واتە: ئەو جووتە برۆ پەییوەستەنە که وەك هوما بوون بە سێبەرکەری سەر چاوی بێمار، بوون
 بە میحراب و رووی سوجدە بردنی عالەمیان کردوو تە چاوی یار.
 (۴) واتە: کە یار هەستارۆیی، ئەو نەندە خەلک کە وتە دووی وەك بلێی رۆژی حەشر هەستابێ و،
 بەدوای مالاوایی کردنێکی ئەودا هەزاران کەس هاواری دەردی دووڕیان لێ هەلسا.
 (۵) هەم قەرین: هاوچووت. هەم تەك: هاوتاک. بوراق: ئەو و لاخە یە کە پێغەمبەر (د.خ) لە

عه‌یشی ناخۆشه، سه‌ری مه‌دهۆشه‌ دايم زه‌ر په‌رست
 خاسسه‌ هه‌ر سه‌فرايه‌ بۆته‌ موريسي‌ تالی مه‌زاق^(۶)
 تاله‌ مالی ده‌رنه‌ کردووی ئەم شه‌وی سەد شوو که‌ره
 «مه‌حوي» ئازانه‌ بده‌ تۆ سی‌به‌سی‌ دنيا ته‌لاق^(۷)

- ۲ -

ئه‌وی ئەمڕۆ به‌ ده‌وری ته‌ختيايه‌ هه‌له‌له‌ی مه‌خلووق
 له‌ ده‌وری نه‌عشیا سبچه‌ی ده‌بینی وه‌لوه‌له‌ی مه‌خلووق^(۱)

﴿﴾

شه‌وی میعراجدا سواری بووه‌ و پێی چووه‌ بۆ ئاسمان.
 «شوان» ئیشاره‌ته‌ بۆ هه‌زهره‌تی مووسا که‌ حه‌یوانی له‌وه‌راندووه‌ و «سواری که‌ر» یش
 ئیشاره‌ته‌ بۆ هه‌زهره‌تی عیسا که‌ که‌رێکی بووه‌ هات و چۆی پێی کردووه‌. مه‌به‌ستی مه‌حوي
 ئەوه‌یه‌ بۆ: نه‌ مووسا و نه‌ عیسا ناگه‌نه‌ پیغه‌مبه‌ری ئیمه‌ له‌ پایه‌ بڵندیدا.
 (۶) خاسسه‌: به‌تایبه‌تی. سه‌فرا: ئاوێکی زه‌رد رهنگه‌ جگه‌ر هه‌لی ده‌هێتته‌وه‌، تامیکی تالی
 هه‌یه‌ و هه‌ندێ خۆیی مه‌عه‌نه‌ی تێدايه‌، ده‌بی به‌هۆی تالی تامی ده‌م. موريس «مورث»: هۆی
 به‌یدا بوون. مه‌زاق: تامی ده‌م.

واته‌: زه‌ر په‌رست هه‌میشه‌ ژبانی ناخۆشه‌ و سه‌ری لی تێك چووه‌، وه‌ك چۆن كه‌سێك كه‌
 سه‌فراي بێ تامی ده‌می هه‌میشه‌ تال ده‌بی تا سه‌فراكه‌ی هه‌لده‌هێتته‌وه‌.

مه‌حوي له‌م به‌يته‌دا زێری شوبه‌اندووه‌ به‌ سه‌فراو زێر په‌رستی شوبه‌اندووه‌ به‌ سه‌فرا دار.
 (۷) واته‌: دنيا وه‌ك ئافره‌تێکی عه‌یار وایه‌ شه‌وی سەد شوو بکا. كه‌واته‌ ده‌س و برد كه‌ تاله‌
 مانی دنيا ده‌ری نه‌ کردووی و كه‌سێکی تری نه‌هێناوه‌ ته‌ جیگا كه‌ت و به‌ كوشتی نه‌ داوی،
 سی‌به‌سی‌ ته‌لاقی بده‌ و سی‌ به‌رده‌ بخه‌ره‌ مشتێ.
 سی‌به‌سی‌ (ن): شه‌ش به‌شه‌ش.

- ۲ -

(۱) هه‌له‌له‌: قولولوو كێشان له‌ خۆشیاندا. نه‌عش: ته‌رم. وه‌لوه‌له‌: هاوار و گریان، له‌ وشه‌ی
 «ویل» وه‌ه‌ر گه‌راوه‌.

﴿﴾

به پهل پهل کردنی سبحهی ئه گهر بسوايه باوه پريان
 ده بوو قهت بهم حه ده نه بوایه بۆ دنیا پهلهی مه خلووق^(٢)
 ده خاته فکری ئه هلی مه عریفهت شیوهی جه جال «الْحَق»
 ده بیینی به عزه ئه شخاسی به دوو یا خه رگه لهی مه خلووق^(٣)
 وه ها پر فیتنه بوو عاله م که ئیبلیسکی وهك ئیبلیس
 نه ماوه مه ئمه نی غه یری کلیشه و که لکه لهی مه خلووق^(٤)

﴿

واته: دنیا تا سه ر بۆ کهس نامینێ. ئه وهی ئه مرۆ پادشایه و خه لک به ده وری ته خته که یدا
 قولو لوی شادمانی ده کیشن، سبه ینی به ده وری ته رمه که یدا شین و زاری ده کهن.
 له هه موو نوسخه کانی به رده ستماندا «هه له له» له پێش «وه لوه له» وه یه، به لام ئاشکرایه
 ئه وه هه له یه و راسته که ی بهم جۆره یه که ئیمه نوو سیومانه ته وه.
 (٢) پهل پهل کردن: پارچه پارچه کردن. ده شگونجی «پهل پهل کردن» بێ. سبحهی: سبه ینی.
 واته: ئه گهر ئاده میزاد باوه پری به سزاو تۆ لهی رۆژی قیامهت بوایه، وا بۆ دنیا نه ده که وته
 هه له هه له پ.

له نیوان «پهل پهل» و «په له» دا وشه ئاراییه کی جوان هه یه.
 (٣) جه جال: ده جال. کابرایه که له دوا دوا یی دنیا دا په یدا ده بی به سواری که رنکه وه
 ده گه پری و ئیددیعیای خواجهی ده کاو خه لکی پی هه لده خه له تین. پاشان موحه ممه د مه هدی
 په یدا ده بی و ده چیته غه زای و ده یکوژی. خه رگه له: گه له کهر.
 واته: به راستی که تۆ هه ندی که سی نا چیز و ناشایسته ده بیینی خه لکیکی زۆری نه قام وهك
 کهر که وتوو نه ته دوا یان، ئه و دیمه نه دیمه نی جه جالت ده ینیته وه بیر که له ئاخ زه ماندا په یدا
 ده بی و خه لک گو مر ا ده کاو ئه وانیش ده که و نه دوا ی.
 دیاره مه حوی بهم به یته پلاری له یه کی له و شیخانه گرتوو که ده رویش و سو فیه کی
 زۆریان هه بووه و دوا یان که وتوون.
 (٤) ئیبلیس: شه یتان.

واته: دنیا به جۆرێک پر بووه له خرابه، شه یتان به و هه موو شه یتانی و زۆر زانیه ی خۆی که
 هه یه، جیگایه ك نه ماوه خۆی تیا دا حه شار بدا، ئه وه نه بی بجیته بن کلیشه ی خه لقه وه و له
 رێگای ئه وان وه کاری شه یتانانه ی خۆی بکا.

له پەردەى جیلویه کتا روو نمایه شۆرى سەد مەحشەر
 نىقابى لادە لەو چىهرە، بىینە زەلزەلەى مەخلووق^(۵)
 به ئاوى تى گەيشتن ئییمە دنیا، هەر سەرابى بوو
 هەموو دەشچن به خنکان و لە وشکیشە مەلەى مەخلووق^(۶)
 له سووقى دەهردا دووکانى هەرکەس موددەتى عومرە
 گوهر دانە به پشکڵ دانە «مەحوى» مامەلەى مەخلووق^(۷)

(۵) روو نما: روو دەرکەوتوو. شۆر: هەرا. نىقاب: پەچە. چىهرە: روو. زەلزەلە: تەکان، وەك
 یوومەلەرزە.

واتە: دلدارانت ئەوەندە زۆرن، لە توپى تاقە خۆدەرخستنیکتدا شۆر و هەرای سەد روژی
 مەحشەر بەرپا دەبێ و خۆى دەرەخا. ئەگەر باوەر ناکەى پەردەىەك لە رووت لادە و سەیرىكى
 خەلك بكە بزانە چ تەكانىكى وەك تەكانى روژی قیامت بەرپا دەكەن.

مەحوى لەم بەیتەدا وشەى «پەردە» و «روونما» و «نىقاب» و «چىهرە»ى لە جیهانى بووك
 گواستەووه خواستوو. وشەى «زەلزەلە»یش ئىشارەتە بۆ ئایەتى: ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ
 زِلْزَالَهَا﴾ كە باسى روژی قیامت دەكا؛ واتە: كاتى كە زەوى تەكانە گەورەكەى خۆى بەسەردا
 هات...

(۶) واتە: خراب لە دنیا حالى بووبوین، وامان زانى كانى ئاوه و ئینسان كە چوووه سەرى
 دەحەسپتەوه، كەچى بە بەردەرئۆگە دەرچوو كە لە دوورەوه تیشك دەداتەوه و نەزان بە ئاوى
 دپتە پش چار. ئەم خەلكەيش كە هەمیشە لە هەولێ دنیادان، رەنجى بى سوود دەدەن و لە
 وشكاندا مەلە دەكەن كە بۆ مەلە تیدا كردن دەست نادا، لەگەڵ ئەوەشدا بە خنکان دەچن،
 هەرچەند ئاوبش نیه، چونكە ئەوێ مەلەى بۆ دەس خستنى دنیا بى، ئەنجامى لە ئەنجامى
 خنکان زیاترى دەسگىر نابى.

مەحوى لەم بەیتەدا دنیای شوبهاندوو بە سەرابو، دنیاپەرستانى شوبهاندوو بە تینوو كە
 سەرابى بپتە رى و لە تینووانا بختكى.

(۷) سووق: بازار. دەر: گەردوون، زەمانە. گوهر دانە: دەنگە گەوهەر.

واتە: دووكاندارى هەرکەس لە بازارى گیتیدا ئەوەندەى ماوهى ژینەتى. داخى بەجەرگم،
 ئەم خەلكە لەباتى ئەوێ لەم ماوهیدا مامەلەىەكى وا بكەن ئەو دنیایان لێوه دەسگىر بى،

- ۳ -

وهك بولبول، ئەى تۆ تازه گۆلم، پر به دلمه شهوق

وهك قومرى، ئەى تۆ سهرو سههى، پر به ملمه تهوق^(۱)

خۆشه به يادى ئەو له بهوه نۆشى خوينى دل

به م نه شه ئاشنا نه بووه غهبرى ئەهلى زهوق^(۲)

بالاته وهك ئەليف له حورووفاتى كائينات

مافهوقى تۆ كوژايه وه ناوى له تهحت و فهوق^(۳)

عومرى عهزىزى وهك ده نكه گه وهه رگران به هاى خويان به ده نكه پشقه لى ناچيز و بى بايه خى
دنيا ده گۆر نه وه.

مه حوى له م به يته داگيتى شوبه اندووه به بازارو، ژيانى ئينسان به دووكان و خواپه رستى به
مامه لى به سوود و بى فه رمانى خوا به مامه لى زيان به خشو، دايناهو ئەوهى كه وا له جياتى
خواپه رستى بى فه رمانى خوا ده كا، وهك كه سيك وايه گه وهه ر بگۆر پته وه به پشقه ل.

- ۳ -

(۱) قومرى: بالدارىكى خاكىيه، له كۆتر بچوكتره، جووت جووت به يه كه وه ده ژين. سهرو
سههى: دارى سهرو كه لقه كانى راست بن.

له وانه به مبه ست له وه كه مه حوى خۆى شوبه اندووه به قومرى له وه دا كه پرى مليه له
تهوق، ئەوه بى كه خۆشه وىستى خۆى به تهوقى گهردن دانابى و قوولى خۆشه وىستيه كهى به
زۆرى تهوق له گهر ديدا، خالى ملي قومريشى شوبه اندبى به تهوق له خرپدا.
(۲) له ب: ليو. نۆش: خوار دنه وه.

مه به ستى له وه به خوينى دل رهنگى ليو يارى دىته وه ياد.

(۳) تهحت: ژىر، مه به ست زهويه. فهوق: سهر، مه به ست ئاسمانه.

واته: وهك چۆن پیتی ئەلف لە ناو تیبەکانى «ئەلف» و «بى» داراست و قیتە و لەبەر راستى نه
له خوار و نه له سهروهه گهردى نوختهى لى نه نيشتووه، بالای تۆيش له ناو جواناندا راست و
ديارييه و ناوى تۆ، ناوى له تۆ به ره و ژوورى له ئاسمان و له زهويدا كوژاندووه ته وه.

ئەگەر رووى دەمى مه حوى له م به يته دا له پىغه مبه ر (د.خ) بى، ئەوه مه به ستى له ناو
كوژانه وه، هه لوه شانده وهى ئايىنى پىغه مبه ره كانى تر ده بى.

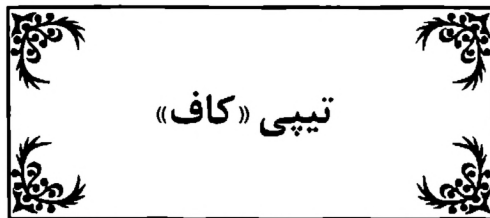
ئەو بەرقی جیلوه شەوقی کە ئەمشەو بیری لە ماھ
 سینە ی جیھانی بۆ بوو مەجمەر بە ناری شەوق^(۴)
 سەیری ھەبە عەقیقی لەبی، خەت بەدەوریا
 بۆ سەر یەمەن لە زەنگەو لەشکر کراوە سەوق^(۵)
 شیریکی پێی لە سیلسیلەدایە ئەسیری عیشق
 مەردی، بزانی زینەتی مەردانە تەوق و رەوق^(۶)
 ھاتۆتە سەر ئەمە لە سەرتدا، سەر ھەلپەرە
 «مەحوی» ئەم ئیشی خێرە لە سەر تۆیە ماوە عەوق^(۷)

(۴) جیلوه: دەرکەوتن. مەجمەر: ئاگردان. نار: ئاگر.

واتە: ئەو تیشکی دەرکەوتنی یارە کە ئەوەندە بەھێز بوو شەوقی مانگی فەوتاند، کارنکی
 وای لە دلی عەلەمدا کرد سینە ی ھەموو کەسێکی بۆ بوو بە ئاگردانی ئاگری ئارەزووی دیدار.
 (۵) واتە: خەتی رەش بە دەوری لیوی ئافیق رەنگی یاردا چەند جوانە. دەلیی لە ولاتی قوڵە
 رەشەکانی ئەفریقاوە لەشکر بۆ سەر یەمەن براوە کە ناوی بە ئافیقی نایاب دەرکردووە.
 (۶) سیلسیلە: زنجیر.

مەبەستی لەوێ عەشق شیریکی زنجیر کراوە و گرفتار بوون بە داوی دلداریدا شوورەیی
 نە بۆ عەشق، وەك چۆن شیریش بەو عەیدار نابێ کە پێی بخەیتە زنجیرەو.
 (۷) عەوق: پەك کەوتن.

واتە: یار ھاتوو تە سەر ئەو بەدا لە سەرت و بێپەڕینی. ئەم کاری خێرە لە سەر خۆت پەکی
 کەوتوو، دەسا سەر ھەلپەرە بەدا لە گەردنت.

- ۱ -

چ خاکێ کهم به سه رما، مامه وه تاك
 به لیو ئاهو، به چاو ئه شكو، به سه ر خاك^(۱)
 به دوویا ویلم و ئه شكم ده پرسێ
 له هه ر دارو دیاری «أَيْنَ سَلْمَاك»؟^(۲)
 جگه ر ده برێ، دڵ ئه ر فینیت و ده پروا
 چ بێ مروه ت، چ بێ په روا، چ بێ باك^(۳)
 كه كوژرا، شاهێ عالی جاهی عیشه
 هه تا سه یدت نه كه ن ناگه یته فیتراك^(۴)

- ۱ -

(۱) واته: خۆلی کوێ بکهه به سه ری خۆمدا، بێ کهس و بێ ده ر ماومه ته وه، به لیو هه ناسه ی
 سارد هه ل ده کیشم، به چاو فرمیسک ده ریزم، به سه ریش خاك به سه ر خۆمدا ده کهم.
 ده شگونجی مه به ستی ئه وه بێ هاوتای له هه یج لایه ک ده ستگیر نابێ و تاك و بێ و نه یه،
 چونکه ئه وه مه مو به لایه ی به سه ردا ها تو وه.
 (۲) دار: مال. دیار: ولات. «أَيْنَ سَلْمَاك»: سه لما له کوێه؟
 واته: من به دووی یاردا ویلم نایدۆزمه وه، ده گه مه هه ر ولاتیک و ده چمه به ر هه ر
 ده رگایه ک، دلوێ فرمیسک سه ر له چاومه وه ده ردینێ، ده پرسێ «سه لما» ت له کوێه؟
 له ئه ده بی دلداری عه ره یدا «سه لما» وه ک «له یلی» ی کور دی وایه.
 (۳) له م به یته شدا، له به ر ناچاری «ده» ی و «ده ر فینیت» کراوه به «ئه» و بووه به «ئه ر فینیت».
 (۴) فیتراك: تیلمه چه رمیکێ باریکه به دوای زینی ئه سپیه وه ی ده که ن، بۆ ئه وه ی ئه گه ر
 شتیکیان خسته پاشکۆوه پێی به سه تنه وه.
 واته: ئه وه ی له مه یدانی دلداریدا بکوژرێ ده بی به پادشاهی پایه بڵندی ئه وه مه یدانه و
 بێ ئه وه ی بکوژرێ نابێ به وه، وه ک چۆن نیچیر تا راوی نه که ن ناگاته ئه وه پایه بڵنده که به
 پاشکۆی ولاخیدا هه لواسن.

به خه نجه ر دلمی له ت له ت کرد که بئی ئۆف
وتی: خوؤ وا خراب و دَل و هها چاک! (۵)

نیساری خاکی رینگه ت جانه، فه رمووی:
«چه نسبت خاک را با عالم پاک» (۶)

گولآو و ئاگراوه باده ئه مشه و
ته ره بناکه مه ی و ساقی غه زه بناک (۷)

وتم: عیشق ئاگری گرت و جوو دم
وتی: هه ر بابته تی سووتانه خاشاک (۸)

له دَلدا خه لَق و خوا بوو، فائیده ی چیی
که دهم پیر بئی له «إِيَّاكَ... وَ إِيَّاكَ» (۹)

(۵) واته: که یار دلمی دی به خه نجه ر له ت له ت کراوه بئی ئه وه ی ئۆفیک بکه م و بنالینم، وتی:
سه یری که ن خۆی چهند کابرایه کی خراپه هیچ هاوار و ئۆف ناکا، که چی چاکه شی له گه ل
کراوه و دلی له ت کراوه.

له وشه ی «چاک» دا ته وره هه یه، به لام مه عنا نزیکه که ش هه روا راگیراوه. ده شگونجی
وشه ی «خۆ» به «خوو» ش بخوئیرته وه.

(۶) واته: به یارم وت: گیانم به قوربانی خاکی رینگاته، ئه ویش وتی: خاکی به ری پئی من
جیهانیکی پیروزه و گیانی تۆیش له چاو خاکی به ری پئی مندا وه ک خاک بئی قیمه ته، که واته ئه م
دوو شته له یه ک دووره چۆن به یه ک به راورد ده کرین؟

(۷) ته ره بناک: شادی به خش. غه زه بناک: تووره.

واته: شه راپی به زمی ئه مشه ومان له لایه که وه وه ک گولآو له لایه کی که وه وه ک ئاوی ئاگر
کراوایه. ئه مه ش ه ی ئه وه یه مه ی خۆی شادی ده به خش، به لام مه ی گێر تووره یه.
(۸) خاشاک: پل و پووش.

واته: گیانی تۆ وه ک پل و پووش وایه و هه ر بۆ سووتان ده ست ده دا.

(۹) واته: سوودی چیه به دهم دَلپاکی به را به ر به خوا پیشان بده ی و بلیین: «إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ إِيَّاكَ
نَسْتَعِينُ» واته: هه ر تۆ ده پهرستین و داوای یارمه تی هه ر له تۆ ده که یین، ماده م دَلمان پیر بئی له
یادی ئه م و ئه و که ئه وه ش جۆره هاو به ش دانانیکه بۆ خوا.

ده زانسی جیفه یه دنیا، ده حه یفه
 وه کوو سه گ ئه م شه پرو شوپره له سه ر لاک (۱۰)
 خودا تو لا گری له و لاکه «مه حوی»
 به جاهی پادشاهی ته ختی «لولاک» (۱۱)

- ۲ -

مه ئلووفه زه وقی زاهید ئه وه نده به تامی نيسك
 ییگانه ماوه شه ممی له نه شه ی خیتامی میسك (۱)

(۱۰) جیفه: لاکه توپیو.

واته: ماده م ده زانی دنیا وهك لاکه توپیو وایه، ئیتر بۆچی ده بی وهك سه گ شه ری له سه ر
 بکه یته!

ئه م به یته ئیشاره ته بۆ ئه و حه دیسه ی پیغه مبه ر (د.خ) که ده فهر مویت: «الْدُنْيَا جِيفَةً وَ طَائِبَهَا
 كِلَابٌ» واته: دنیا لاکه توپیوه و ئه وانه ش که ده یانه وئ، سه گی سه ر لاکه توپیون.
 (۱۱) «لَوْلَاكَ»: مه به ست پیغه مبه ره (د.خ) که خوا بیی فهر مووه: «لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَمَّا خَلَقْتُ الْأَفْلاك»
 واته: ئه گه ر له به ر تو نه بوایه ئاسمانه کانم دروست نه ده کرد.

واته: خرایه! بۆ خاتری پادشای سه ر ته ختی «لَوْلَاكَ» که پیغه مبه ره، مه حوی دوور خه یته وه
 له لاکه توپیوی دنیا.

له نیوان «له و لاکه» و «لَوْلَاكَ» دا وشه ئاراییه کی جوان هه یه، هه رچه ند به یی میه عنا جوان
 نه هاتوه.

- ۲ -

(۱) مه ئلووف: ئولفه ت پیوه گیراو، شتی که خه لک هۆگری بووبن. شه م، «شَم»: بۆن کردن.
 واته: وشکه سو فی زاهیر بین ئه وه نده خووی به دیمه ن په رستی وهك نیسکینه خواردنه وه
 گرتوه، تیگه یشتنی مه عنه و بیاتی نه ماوه و لووتی بۆنی میسك ناکا.
 «خیتامی میسك» ئیشاره ته بۆ ئایه تی: «خَتَامُهُ مِنْكَ وَ فِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَاقِسِ الْمُتَنَاقِسُونَ» واته:
 ئاخه ره که شی میسکی بۆن خو شه، جاکه واته ئه وانه ی ده یانه وئ خویان له پیش بن با بۆ شتی وا
 هه وئ بدنه، که باسی ئه هلی به هه شت ده کا. مه به ستی مه حوی ئه وه یه بلتی ئه م جۆره که سانه
 له موسولمانه تی راسته قینه دوورن.

روتبه‌ی که ماله رۆژه ره‌شی بۆ جگهر به خوون
 ناکامه تا که ره‌ش نه‌بووه خوونی خامی میسک (۲)
 خه‌ت، خاله‌کانی ده‌وروبه‌ری لیوی گرتنه ناو
 ئەم عه‌نبه‌ره‌م نه‌دیوه که بووبی به دامی میسک (۳)
 به‌ر خیدمه‌تی غوباری ره‌هی یاری من: سه‌با
 دینی هه‌موو ده‌می، به‌ دو‌عاوه، سه‌لامی میسک (۴)
 مه‌یلی خه‌تایه: روو له‌ خه‌تایه بتم، بلی:
 سو‌ب‌حی بتانی چین و خه‌تا که‌وته شامی میسک (۵)

(۲) واته: بۆ دلداری جگهر بریندار، رۆژی ره‌ش و مه‌ینه‌ت به‌ پی‌گه‌یشتن و پایه‌ی به‌رز
 داده‌نری، وه‌ك چۆن خوینی خاو و کالی بن ناوکی ئاسک که ده‌بی به‌ میسک، تا ته‌واو
 نه‌گیرسێ و ره‌ش نه‌بیته‌وه به‌ ناکام داده‌نری.
 خوونی (ن): خوینی.

(۳) واته: خه‌تی مووی تازه‌ ده‌ره‌اتووی رووی یار ده‌وری خاله‌کانی رووی داوه. من هه‌رگیز
 نه‌مدیوه عه‌نبه‌ر بووبی به‌ داوو میسکی پیوه‌ بووبی. مه‌به‌ستی له‌ «عه‌نبه‌ر» مووه‌ تازه
 ده‌ره‌اتووه‌ کان و له‌ «میسک» دانه‌ خاله‌ کانه.
 (۴) به‌رخیدمه‌ت: پیش خزمه‌ت، خزمه‌ت‌کار. سه‌با: شنه‌ی بای به‌یانی.

واته: پیش خزمه‌تی تۆزی رینگای یاری من که بای به‌یانییه، هه‌موو کاتی هه‌واڵ پرسى و
 سه‌لامی ئەو میسکه‌م پی ده‌گه‌یه‌نی که تۆزی داوینی یاره.

ده‌شگونجی «به‌ر خیدمه‌ت» یه‌ك وشه‌ نه‌بی به‌مه‌عنا «پیش خزمه‌ت»؛ به‌لکو «به‌ر» و
 «خیدمه‌ت» بی و مه‌عناى به‌ته‌که‌ وای لی بیته‌وه: میسک به‌و هه‌موو بۆن خو‌شیه‌وه که هه‌یه
 خۆی له‌ ئاستی تۆزی رینگای یاردا به‌ هیچ دانانی، بۆیه هه‌موو به‌یانییه‌ك بای سه‌با سه‌لام و
 دو‌عای ئەو دینیته‌ خزمه‌تی تۆزی رینگای یار.

(۵) واته: مه‌لی ئەمه‌ تاوان و نا‌په‌سه‌نده که به‌ته‌که‌ی من که رووی یاره رووی کردووه‌ ته‌
 تاریکستانی «خه‌تا» که زولفه‌کانی یاره، به‌لکو بلی ئەو به‌ره‌به‌یانه‌ی که به‌ته‌کانی چین و خه‌تاو
 خوته‌ن رووی تیده‌که‌ن که رووی یاره که‌وتووه‌ ته‌ تاریکه‌ی ئیواره‌ی میسکه‌وه که زولفی یاره.

گهردی رهمی غه زالی چ دهشتیکه پیوه نیش
 ئەم تیه له و ته مه ووج ئەدا هەر به نامی میسک!^(۶)
 زولفی به دهوری خاله که یا دی، هه موو ده می
 «مه حوی» بیینه عه نه بری سارا غولامی میسک^(۷)

- ۳ -

زه مانه ی پر ته عه ب ده تکاته تیروک
 له تی نانت ده داتی دوو به شی نوک^(۱)

وشه رازاندنه وهی مه حوی له م به یته دا زۆر به جوانی ده رکه وتروه.
 ده شگونجی نیوه ی یه که می ئەم به یته به م جۆره بخوێنرێته وه:
 مه یلی خه تایه روو له خه تایه بتم، به لێ
 به م جۆره مه عنای به یته که وای لێ دێته وه: یاره وهک بت په رستراوه که م ئاره زووی خه تاو
 تاوان ده کا [که رهش بوونه وهی روویه تی به مو، که ده بی به هۆی دوورکه وتنه وهی له دۆستان.
 «ع.ح» چونکه نزیکه خه تی رووی ده رکه وئ. به لێ روژی بتانی چین و خه تا (که دوو ولانی
 روژه لائن) [مه به ست له رووی رووناکی یاره. «ع.ح»] که وتروه ته شام (نیواره) ی میسکی
 ره شی بۆن خو شه وه.

به م پیهش به یته که کۆمه لێ جیناس و ته ناسوب و ته وره ی تیدا ده بی.
 (۶) ره م: ره وگ. تیب، [طیب]: بۆنی خو ش. ته مه ووج [تموج]: شه پۆل دان. نام: ناو.
 واته: ئاخۆ ده بی ئەم بۆنه خو شه که به ناوی میسکه وه شه پۆل ده دا له ئاسکی خه تاو
 خوته ندا، تۆزی ریگای کام کۆمه له شوخی وهک ئاسکی بیابان بی له ئاسکی خه تاو خوته ن
 نیشتی و بۆن بداته وه.

(۷) واته: زولفی یاره هه میشه به دهوری رویدا دی و ده چی. سه یرکه چۆن عه نه بری سارا بووه
 به غولامی میسک. مه به ست له «عه نه بری سارا» زولفی یارو، له «میسک» خالی روویه تی.

- ۳ -

(۱) ته عه ب: ماندوویه تی.

پیالهی دیدە لەبەرێزە، دلا تۆش
بجۆشە، سازى نالە ھەم ببی کۆك^(۲)

بە نووكى تیری شوخیكى كەوا چۆخ
لەبەرما تەن بوو ھەمەى برنجۆك^(۳)

بە كۆلمى ئالیا ئالا خەتى سەبز
ترنجى كەوتە بەر پەنجەى ترنجۆك^(۴)

بە تیرۆك كەردن كینایە بە لەپرولاواز كەردن.

لە کۆکردنەوەی «تیرۆك» و «نان» دا تەناسوب ھەبە.

(۲) لەبەرێز: پێ، ئەوێ چى تیا بە لە لیواریەو ھەم بەر بکا. کۆك: کۆك بوون، ئامادەبوونە بۆ کار، دەلێن سەعاتەكە کۆك بەكە.

واتە: پیالەى چاوپر بوو لە شەراب، كەواتە بۆ ئامادەکردنى بەزمەكە، بە تەواوى بە دلێش
بیتە جۆش و ئامیژی سازیش كە بریتی بێ لە نالە لەجیاتى مۆسیقا بە کۆك ببی.

مەحوى لەم بەیتەدا كاسەى چاوى شوبھاندوو بە پیالەى شەراب و فرمێسكیش بە
شەراب. رووى شوبھاندنەكەش لە یەكەمیاندا پێرى و لە دووھەمیاندا سووریە «سوورى
فرمێسكى خوێنێن و شەرابى سوور» ھەروەھا نالەى دەروونیشى شوبھاندوو بە سازو،
جۆشى دلێشى شوبھاندوو بە كۆرى یاران.

(۳) چۆخ: چۆخە، شال. تەن: لەش. برنجۆك: جۆرە قوماشیكى كۆن كۆنە.

واتە: لەشەم و بە تیری برژانگی یار بیژراو دەلێی كراسى برنجۆكە لە بەرما.

لە ئێوان «كەوا» و «تەن» و «جامە» و «چۆخ» و «برنجۆك» دا تەناسوب ھەبە.

(۴) ترنج: مێو بەكە لە چەشنی پرتەقال، تۆكلیكى زیر و ئەستوورى ھەبە، مەرەبای لێ
دروست دەكەن. ترنجۆك: رواڵێكى رەش سەوزە.

واتە: مووی تازە دەرھاتووی دۆست لە دەوری كۆلمى ئالو، كۆلمى وەك ترنجى كەوتە بەر
پەنجەى ترنجۆكى مووی تازە دەرھاتووی.

گەر ئەم ریش و سەرەى زاهید لە گەڵ بى
 دەبى جەننەت بە دەشتى شنگ و پيشۆك (۵)
 رەقىبە لە عەنەتى، عاشق دەكەى رەجم
 لەباتى سەگ دەكەى شيرى سەمەندۆك (۶)
 بە خورايى لە «مەحوى» بەس بپرەنجە
 نەجيبى، مەگرە وەك ھۆك، بەگم ھۆك (۷)

- ۴ -

ئەو سەروى نازە تەوسەنى ھىنايە تازو تەك
 ھەستا قىامەت و فەلەك ئەستەونى گەرەك (۱)
 ئەى دى! بنالە، ساز بەدە چەنگى بەزمى عيشق
 مەى خوینى جەرگە، نالەى مەحزەونى گەرەك (۲)

(۵) شنگ: گىايەكى بەھارەى كۆستانىيە و دەخورى، لقىكى بارىك و گەلايەكى لولى ھەيە،
 بنك دار و شيرەدارشە. پيشۆك: گىايەكى بەھارى كۆستانىيە، گەلاى بارىك و درىزى ھەيە،
 سەلكىكى بچووكى سبى ھەيە دەخورىت. (۶) سەمەندۆك: بە پەند كراو.
 (۷) ھۆك: ئەو ھۆك بكاو بتورى. ھۆك: تۆران و بيانووگرتن.

- ۴ -

(۱) تەوسەن: ئەسبى شۆخ و سەركىش. تاز و تەك: غارغارىن. ئەستەون: ستەون، كۆلەكە.
 گەرەك: پيوست.
 (۲) چەنگ: ئاميرىكى مۆسقىيە. مەحزەون: ئاوازىكى مۆسقىيە.
 واتە: ئەى دى! بنالە و چەنگى كۆرى دلداری رىك بخە و لىي بەدە. ئەو شەرابەى لەم
 كۆرەدا دەبخۆنەو خوينى جەرگى دلدارە، شەرابى وايش پيوستى بە ئاوازی خەمگىنە، چ
 ئاوازىكى خەمگىنىش لە نالەى دلى خەفەتباران خەمگىن ترە؟!
 وشەى «ساز» تەورىەى تىدايە، چونكە وەك چۆن بەمەعناى رىك خستەنە، بە ھەر
 ئاميرىكىش دەلین لە ئاميرەكانى مۆسقىا.
 دەگونجى وشەى «بنالە» بە «بە نالە» ش بخوینرەتەو.

- ئەمپۆ لە کەن زەمانە هونەر بۆتە قەشمەری
 شیری ژبانی بۆ چیه، مەیموونیه گەرەك! (۳)
- فیتەرەت بۆلند و پایە بۆلندەم نەدی، بە گۆیش
 گەردوون ئەوەندە دوونە کە هەر دوونیه گەرەك (۴)
- تینوو بە خوینی عاشقە، ئەی دۆ! ببە بە خوین
 ئەو لیو، مۆژدە بۆ، دۆی پر خوونیه گەرەك (۵)
- قوم هەر دەبۆی لە خوینی جگەر دا بە ئاھوو
 ئەو مەستی غەفلەتە لەبێ مەیگوونیه گەرەك (۶)
- دلبەر عەجەب نیه دۆی «مەحوی» ی بە دۆ کە برد
 ئەسکەندەری زەمانە فلاتوونیه گەرەك (۷)

(۳) قەشمەری: گالته و گالته جاری.

(۴) فیتەرەت: سروشت.

واتە: ئەک هەر بە چاو کەسی سروشت و پایە بەرزم نەدیو، بە گۆیش باسیم نەبیستوو.
 ئەمەش سەیر نیه، چونکە خەلک لە زەمانە دا دەژین و زەمانەش ئەوەندە دوون و هیچە لە
 کەسانی دوون و هیچ بەولاو پێ ناگەیەنن، چونکە خۆی کەسانی وای دەوئ.
 (۵) واتە: ئەی دۆ مۆژدە بۆ کەوا یار بە خوینی دۆلارانی تینوو و لیوی دۆیکێ دەوئ کە پر
 بۆی لە خوین، کەواتە ببە بە خوین تا بتخواتەو.

(۶) مەیگوون: وەك مەی.

واتە: یاری سەرخۆشی بۆ ناگایی لیوی مەی پەنگی دۆلاری دەوئ، بەلام دەستی ناکەوئ.
 بۆیە دەبۆی هەمیشە بە داخووە قوم لە خوینی جگەری خۆی بدا.

(۷) فلاتوون: ئەفلاتوون (۴۲۷-۳۴۷ ی. پ. ز.) یەکیکە لە بەناوبانگترین فەیلەسووفەکانی
 یۆنان، قوتابی «سوکرات» و مامۆستای «ئەرستاتالیس» بوو.

واتە: هیچ سەیر نیه کە دلبەر دۆی مەحوی بەرێ بۆ خۆی، چونکە ئەو فەرمانەر وای هەموو
 جیهانە وەك ئەسکەندەر، مەحوی کەسیکە لە پایە و پلە ی ئەفلاتوونداو ئەسکەندەریش
 ئەفلاتوونی دەوئ بۆ خۆی بۆی و لەگەڵی بۆ.

- ۵ -

ناشتی تۆ، تۆری من، بۆ بئی سه باتی هه ردوو یه ک
 گه یوه ته هه ددی یه قین، ئەم دوو یه قینه ن هه ردوو شه ک^(۱)
 ئاخر ئەم دنیا یه ئەمری دیته سه ر: ئاخر به
 یه عنی به س ئەی فاحیشه عالم به قه ده یه ک به یه ک^(۲)

- ۵ -

بیستراوه و له شیوهی ئەم پارچه شیعره خویشیه وه وا ده رده که وی هۆی دانانی ئەوه بووه
 روژی له روژان له مه جلیسیکدا باسی خه لافه ت ده کری که ئاخۆ هه قی هه زه رته تی ئەبووه که
 بووه یا هی هه زه رته تی هه لای مه سه له ی به میرات هاتنه وه ی باخی «فه ده ک» یش دیته پێشه وه که
 هه زه رته تی ئەبووه که به هه قی هه زه رته تی فاتی مه ی کچی پێغه مبه ری نه زانی و نه یدایه چونکه
 پێغه مبه ر فه رمو یه تی: «نَحْنُ مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ لَا نَرِثُ وَلَا نُورِثُ» واته: ئیمه که تا قمی پێغه مبه رانی
 نه میراتمان بۆ دیته وه و نه میراتمان لیوه ده گه رتته وه. پاشان یه کی که له دانیش توانی مه جلیسه که
 ده چی مه سه له که به ئاوه ژوی بۆ یه کی که له شیخانی ئەو سه رده مه ی سلیمانی ده گێرتته وه و
 هه ندی غه یبه تی مه حویشی لا ده کاو دلی لی دیشینی. مه حویش که ئەوه ی به رگو ی
 ده که ورتته وه. ئەم پارچه شیعره بۆ ئەو شیخه ده نووسی.
 (۱) تۆر: تۆران. سه بات: به رده و امی.

واته: ئیسپات بووه و باوه به وه کراوه که وا ناشتی تۆ له گه ل من و تۆرانی من له تۆ له
 ناپایه داریدا وه کوو یه ک وان. ماده میش ئەمه بووه به یه قین که وا ئەم دووانه هیچیان پایه دار نی.
 ئەم دوو شته راست و یه قینه وه ک شتی گومان لی کراویان لی هاتوو و نازانری ئاخۆ راستن یا
 راست نی.

(۲) واته: هه رچه ند زۆر که سه ر وا ده زانن ئەم دنیا یه که ئەم هه موو کاره ساته به سه ر ئەم
 خه لکه دا دیتی. پرانه وه ی بۆ نیه و به ئاره زووی خو یان خراپه و فیتنه یی تیا ده که ن. به لام ئاخری
 هه ر دوا یی دی و فه رمانی پرانه وه ی ده چیته سه ر که ئیتر به س خه لک به قه بدا.
 ئەم به یته پلاریکی قوولیشی تیدا یه بۆ ئەو که سه ی و ستووبه تی نا کوکی بخاته نیوان
 مه حوی و ئەو شیخه ی سلیمانییه وه که باس مان لی کرد.

ناوی ئەو لیۆه بەرن، دەم هەڵدەپچر بۆ دوعا
 (۳) وا له بهرچاوی برینی دل ههیه حهقی نهمهك
 ئەو سەگانهن سێله، سەبب و رەفزی زاتی وا دەکەن
 (۴) هیممەتی ئەو بەعدی ریحلت نەبوووە ئەم دینە حەك
 وەرعی فارووقی تەماشاکەن، وتی: ناکا قوبوول
 (۵) غیرەتم ژاکاوی ئەو گۆلباغە بۆ باغی فەدەك

(۳) واتە: هەرچەند ناوی لیۆی بەتام و خوێی یار بهێتێرێ، برینی دلی دلداران دەکرێتەو و برینەکان دەم هەڵدەپچر بۆ دوعای خێر کردن بۆی، چونکە ئەو بەری هیواو ئاواتیان لێی قسەبەکی سۆزەر لێیەو و لەبەر ئەوە کە بە قسەی سۆزێ ئەو ئەم برینانە برژاوەتەو، نەکیان نەبەرچاوە و لەیادی ناکەن و هەمیشە دوعای خێری بۆ دەکەن.

بەو پێشەش کە ئەم بەیتە ئیشارەت بێ بۆ هۆی دانانی پارچە شیعرە کە، پوختەیی مەعناکەیی وای لێ دێتەو: ئەو ئەو لادێ حەزەرەتی عەلی! ئێو ئەگەر بەهۆی فەرموودەیی حەزەرەتی ئەبووبەکرەو بێ بەش بووبن لە باخی «فەدەك»، پێویستە هەركاتی ناوی ئەو بێرێ، دەم بکەنەو بۆ دوعای خێر کردن بۆی، چونکە برینی دلتان کە بێ بەش بوونە لەو باخە، نەکی ئەو زاتەیی لە بەرچاوە کە نەبێشت مائی حەرمانان دەسکەوێ و تووشی حەرام خواردن بین.

(۴) سەبب: جێئۆ. رەفز: نەویستن. حەك: کۆژانەو.

واتە: سێله ئەو سەگانهن کە جێئۆ بە حەزەرەتی ئەبووبەکر دەدەن و بە خەلیفەیی پیغەمبەری پەسەند ناکەن. ئەگەر حەزەرەتی ئەبووبەکر نەبواوە کە بە گۆزی پاشگەز بوووە کانداجوو و قورئانی کۆکردەو، لەوانەبوو ئایینی ئیسلام پاش کۆچ کردنی پیغەمبەر (د.خ) بکۆژێتەو و لەناو بجێ. مەلا ئەسەدی مەحوی مەعنای ئەم بەیتەیی وای لێ داوەتەو گواوە مەبەست لە «زاتی و» پیغەمبەر و مەبەست لە جێئۆ پێدانی ئەو بوو کە کافەرەکان پێیان وتوو سیحرباز. دەلی مەبەستیش لە نیوی دووهمەیی بەیتە کە ئەو بەر هیممەتی پیغەمبەر خۆی بوو ئایینە کە لەپاش وەفات کردنی لەناو نەچوو. بەلام ئەم مەعنایە زۆر دوورە و بۆ شۆتە کە دەست نادا.

(۵) فارووقی: هێ حەزەرەتی عومەر. باغی فەدەك: باخێك بوو لە نزیکێ خەبیەردا لە غەزایە کداکەوتە بەر پیغەمبەر (د.خ) و پیغەمبەر لە ژبانی خۆیدا مەسەرفی لێ دەکرد بۆ مأل و مندالی و، پاش وەفاتی حەزەرەتی فاتیما داوای کرد لە حەزەرەتی ئەبووبەکر کە بیداتی چونکە

سەر ئهوان و سەر هه موو یارانسی پیغه مبهه، خودا
 دارژی ره حمهت هه موو دهه پر زه مین و پر فه له كه!
 به لکه سهرپرژیکى بئى بو ئیمه، چاوه پروانه كان
 كۆمه لى جین و جه ماعه ی ئینس و ئه فواجى مه له كه^(٦)
 هه ده بئى سهرپرژى بئى واده ی غیزا، خواجه ی كه ریم
 كردى یادی بهنده گانی خو به یه كه دوو لوقمه یه كه^(٧)
 واده ییكت دا به «مه حوی»: دیمه سه یری كوشتنت
 وه ختی هات ئه و خیره، سا مه به له به دگۆ حه رفی په كه^(٨)

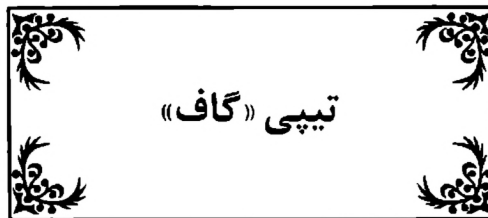

میراتی باوکیه تی و ئه ویش به پئی هه دیسه كه نه یدایه، وه كه پیشان باسمان كرد.
 واته: هه زه ته ی ئه بو به كر ئه و زاته پایه بڵنده بوو كه دینی پیغه مبهه ی پاراست له فه وتان.
 ئه مجا وه رن سه یری له خواترسانی هه زه ته ی عومه ر بکه ن، هه زه ته ی عومه ریش ئه و زاته به
 كه فه رموی غیره تم قوبوول ناكا له پیئاوی باخی فه ده كدا گولباخی هه زه ته ی فاتیمه بژاکی و به
 هۆی وه رگرتنی ئه و به شه باخه وه تووشی حه رام خواردن بئی.

باس كردنی وه رعى فارووق له م شوینه دا له وه وه به كه هه زه ته ی عومه ر له کاتی داوا كردنی
 باخه كه دا له لایه ن هه زه ته ی فاتیمه وه، پشتی هه زه ته ی ئه بو به كرى گرت و دووپاتی كرده وه كه
 ئه و هه دیسه راسته و فه رمووده ی پیغه مبهه ره (د.خ). پاشانیش كه دوو سی جاری تر مه سه له كه
 سه ری هه لدا به وه و له ناو هه ندی له یارانی پیغه مبهه را بوو به مقۆ مقۆ، هه زه ته ی عومه ر له
 مه جلیسیكدا كۆمه لئى له گه وه ره گه ورائی یارانی سویتند دا كه وا ئه و هه دیسه یان له پیغه مبهه
 بیستوه و به و جوړه مه سه له كه ی بریبه وه.

(٦) سهرپرژ: ئه وه ی له سه ری كاسه ی پر بو وه وه ده پرژى. جین: جنۆكه. ئینس: ئاده میزاد.
 مه له كه: مه لایكه.

(٧) غیزا، «غذا»: نان خواردن. بهنده گان: بهنده كان. لوقمه: پاروو.
 واته: گه وه ری خاوه ن ده ست و ده هه نده، ده بئى له کاتی نان خواردندا شتیكى لئى بمینیتته وه
 و به یه كه دوو پاروویه ك یادی بهنده كانی خو ی بكاته وه.
 (٨) واده: وه عده، گفتم. مه به: مه یسه. په كه: په ك خستن، ته گه ره.

- ١ -

وتی: بۆچی وەها بێ تین و بێ ڕەنگ؟

وتم: تۆ بۆچ ئەوەندە شوخی و شەنگ؟^(١)

گەشتن بەو شەهێ عالی مەقامە

نیە فکرم، خەیاڵم خاوە، پێ لەنگ^(٢)

هەتا لەو یاری دەمسازە جودا مام

وەکوو نە ی بێ نەواکە و تووم و بێدەنگ^(٣)

دەگەییە مەنزلی سەلما بە سەد قەرن

بە گامی تە ی بکە ی گەر سەد دە فرسەنگ^(٤)

یەکی عاشق بە خوو، یەک تالیبی روو

یەکی مەجبووری بۆ، یەک مایلی رەنگ^(٥)

- ١ -

(١) بۆچ ئەوەندە (ن): بۆچی ئێندە. (٢) لەنگ: شەل.

(٣) هەتا: ئەوەتی. دەمساز: هاو دەنگ. جودا: جیا. نە ی: شمشال. بێ نەوا: بێ ئاواز، لات.

واتە: جارێ بەهزی ئەو یارەو یاری دەنگ لێ هاتنم بوو. ئێستا ئەوەتە ی لەو جیا بوومەتەو

و لێ دوور کەوتوومەتەو وەک شمشالی بێ شمشال ژەن کپ و بێدەنگ کەوتووم.

(٤) سەلما: لە ئەدەبی کلاسیکی عەرەبدا کینایە یە لە یار. قەرن: سەد ساڵ. گام: هەنگاو. سەد

دە: دە سەدی، هەزار. فرسەنگ: فرسەخ، نزیکە ی ٦ کیلۆمەترە.

واتە: هەواری یار ئەوەندە دوورە، ئەگەر بە هەنگاوێک هەزار فرسەنگ بیری، ئەوسا بە

هەزار ساڵ دەیگەیتێ.

(٥) بۆ: بۆن. مائیل: حەز لێ کەر.

واتە: یاری من هەر سەرێکی تەماشای بکە ی جوان و دل ڕفینە. بۆ یەکیێک دلی لە خوو و

رەوشتی چوو و یەکیێکی تر ئارەزووی لە دیمەنیەتی. کەسیکی تریش ھۆگری بۆنی خوشتی

بوو و هی وایش ھەیه ئارەزووی لە رەنگ و شیوہیەتی.

خەت و زاری کە باسی کەوتە گولزار
کەچ ئەستۆ ما وەنەوشە، غونچە دڵ تەنگ^(٦)

جیهانی کردوو سەرخۆش و مەدهۆش
لەبی وەك بادە، خەتتی سەبزی وەك بەنگ^(٧)

مەگەر خوینم سیجافی بێ بەری دەم
کەوا ئەو دامەنەم کەوتۆتە بەر چەنگ^(٨)

دلی سەنگە، دەباری گول بە سەریا
ئەوی گول بوو، زەمانە دایە بەر سەنگ^(٩)

(٦) خەت: موو. زار: دەم. کەچ ئەستۆ: مل لار.

واتە: کە باسی دەمی بچووک و مووی ناسکی دەم و چاوی یارگەیشته ناوباخ، وەنەوشە لە شەرمەزاریدا ملی کەچ کرد چونکە خۆی لە ئاستی مووی ئەودا بە هیچ ھاتە پێش چار و خونچەیش دڵ تەنگ بوو، چونکە دەمی ئەوی لە خۆی بە نەپشکووتووی بچووکتر دی. ئەم بەیتە لەف و نەشرێکی مۆرەتتەبی تیایە، «وەنەوشە» بۆ «خەت» و «غونچە» بۆ «زار» دەگەرێتەو.

(٧) واتە: لێوی وەك شەراب سووری یار و مووی وەك دوو کەلی بەنگ بارێک و کشاوی، جیهانیان سەرخۆش و بێ ئاگا کردوو.

(٨) سیجافی: وەك سیجاف. سیجاف: پەراوتز. دامەن: داوێن. چەنگ: چنگ، دەست. واتە: مادەم کە دەستم لە داوێنی یار گیر بوو، نابێ بەری دەم، مەگەر گیانم تێدا نەمیێ و خوینم وەك رەنگی پەراوتز کال ببێ. عادەت وایە ئەو پارچەبەیی دەکرێ بە پەراوتزی کەوا، سوورێکی کالە.

(٩) واتە: ئەوی دلی وەك بەرد رەقە گولی بەسەردا دەباری و ئەوەش کە وەك گول ناسکە زەمانە دەیداتە بەر بەرد. بەپێی ئەم مەعنايە مەحوی گلەیی لە رەوشتی بەدی زەمانە دەکا کە هیچ شتێکی لە جێی شایانی خۆیدا نیە.

دەشگونجێ مەعناي بەیتە کە والێ بدەینەو کەوا واتە: دلی یار بەرابەر بە دلدارەکانی وەك بەرد رەقە، ئەمان فرمیسکی خوینینی وەك گول سووری بەسەردا دەپۆزن، کەچی ئەویش دلی ناسکەکانی ئەمان دەداتە بەر بەردی کەمتەرخەمی و گۆی پێ نەدان و دڵ رەقی.

کە بۆتە دۆشەك «أَظْفَارُ الْمَنِيَّةِ»

له نائەهلان ئەوەندەم دیوێ سەرچەنگ^(١٠)

بتان ئەمڕۆ له فەزلی ئیمە دەدوان

فەرەنگ ئیشی چ بێ «مه حوی» به فەرەنگ!^(١١)

(١٠) «أظفار المنية»: نینۆکی مەرگ. سەرچەنگ: لێدان، شەقازله.

واته: ئەوەندە لێدان و تێسەرەواندنم له دەستی ناکەسانەوێ دیوێ، نینۆکی تێژی مەرگم لا بوو به دۆشەکی نەرم. مەبەستی لهوێه ئاواتی مەرگی خۆم دەخوازم.

(١١) فەرەنگ: زانست و ئەدەب و تێگەشتن.

مەبەستی ئەوێه بلی: یارەکانی ئیمە له بێرەحمیدا وهك فەرەنگی وان، كهواته ده بێ مونا سه به تی چی بێ باسی زانست و ئەدەب و تێگەشتنی ئیمە بکەن و ئەوان پەڕەندیان به بابەتی واوه چیه؟.

تیپی «لام»

- ١ -

که شیخ و واعیز و سوڤی به جه ننه ت به ن گه د و گپاڵ
 ده بی ئه مسالی ئیمه بو جه هه ننه به ن سڤو سپاڵ^(١)
 به ده رسی من نه شا ﴿وَالشَّمْسُ﴾ ی پاری ته لعه ت، ئه مسال
 ئیجازه م ده موتا لا کردنی ﴿وَاللَّیْلُ﴾ ی خه ت و خال^(٢)
 له چاوم خوینی جاری کرد و هم رهنگی له روو بر دم
 ئه ماشووی دل و دینه به لیوی ئال و چاوی کال^(٣)

- ١ -

(١) گه دو گپاڵ: ته نگه و ورگی زل. سڤو سپاڵ: شڤو شیتاڵ، جله شڤه.
 په یوه ندی ئه م «شهرت و جه زا» به له وه وه به که مه حوی نه له به ره ی شیخ و واعیز و سوڤیه
 و نه گه دو گپاڵیشی هه به و ماده م شیخ و واعیز و سوڤی به و هه موو گه دو گپاڵه یانه وه بچنه
 به هه شت، ئه و وا ده گه یه نی که چوونه به هه شت دوو مهر جی هه به، به که م ئه وه که شیخ یا
 واعیز یا سوڤی بی و دوو هه میشر ئه وه که گه دو گپاڵت هه بی.
 (٢) نه شا: نه شیا. ته لعه ت: روو.
 واته: پاره که زۆر خه ریکی ده رسی سووره تی «وَالشَّمْسُ» ی باسی رووت بووم، لی حال
 نه بووم و له پله ی تیگه یشتنی من به رزتر بوو، چونکه چاوم یارای ته ماشا کردنی رووتی نه بوو.
 ده سا ریگام بده ئه مسال له ده رسی سووره تی «وَاللَّیْلُ» ی باسی خه ت و خال و ورد بیمه وه،
 چونکه مونا سبی به ختی ره ش و حال ی ناخۆشمه، به لکوو شتیکی لی تی بگه م.
 جاران له حو جره ی فه قیدا عاده ت بوو به شه و موتا لای ده رسی سبه ینیان ده کرد و لیکیان
 ده دایه وه و بو سبه ینی ده یان خویند. بو یه ش مه حوی له م به یته دا ده رسی بو «وَالشَّمْسُ» داناوه
 که خۆر به روژدا هه به و موتا لا کردنی بو «وَاللَّیْلُ» داناوه که موتا لا به شه و ده کرئ.
 ته لعه ت (ن): روو مه ت.
 (٣) واته: که سه یری لیوی ئالی یارم کرد، عه کسی ئالی لیوی دای له چاوم و خوینی لی هیئا.
 که ته ماشای چاوی کالیشیم کرد عه کسی کالیه که ی دای له رووم و رهنگی لی بری.

که سهیری ئاینه ی کرد و له پاشان ئهم که لامه ی دی
 وتی: من هم به بی تيمسال و ئهم شيعرانه بی ئهمسال^(٤)
 زوبانی واعیزی بی دل درێزه ده رحه ق ئه هلی دل
 به جیشه، غهیری ئه و مل پانه کئی بی هه لگري ئوبال^(٥)
 که ریی ئه و شاهه که و ته ئهم مه قامه، جی به جی هه ستا
 وتی: ئهم زاته ساحیب حاله، حه یفی که و تووه بی حال^(٦)
 چ خوشه بهم هه موو عيسیانه وه یاره بیی بمبه خشی
 به خشه، بگه ره دوزه خ خۆ له میشی کهم بوو یه ک مسقال^(٧)
 به بی یاری مه چۆره مه عره که ی ئه سفه ندیاری نه فس
 که له م مه یدانه دا هه ر پیره زاله رۆسته می بی زال^(٨)

(٤) ئاینه: ئاوینه. تيمسال: وینه.

واته: یار که ئهم قسه ی منه ی یست له باسی لێوو چا ویداو بۆ تا قی کردنه وه ی راستی
 قسه کهم روانیه ئاوینه، باوه ری کرد و وتی: نه جوائیکی تری له چه شنی من هه یه و نه شیعری
 وه ک ئه و شيعرانه ی تۆیش و تراوه.

(٥) به جیشه: به جیشه. ئوبال: تاوان.

واته: شتیکی زۆر به جیه زوبانی واعیز له ئاستی عاشقان ئه وه نده درژ بی، چونکه مه گه ر
 هه ر ملی ئه ستووری ئه و ئوبالی گوناھی ئیمه بگرتته ئه ستۆ. مه به ستی له وه یه که واعیز له
 باش مله خراپه ی ئیمه ده لی و ده ینی هه موو گوناھی ئیمه ده که و ئته ئه ستۆی ئه و.
 (٦) واته: که یار ریی که و ته لای من و دیمی ئاگام له خۆم نیه، به زه یی پیامدا هاته وه و وتی:
 حه یفه که و ئهم زاته ینگه یشتووه وا بیهۆش که و تووه.

(٧) واته: خوایه چه ند خوشه بهم گونا هه وه لیم خوش بیی و بم به خشی. ئه مه بۆ تۆ هیچی تی
 ناچی ئه وه نه بی که دوزه خ تۆ سقالتک خۆ له میشی گونا هه باره سو و تا وه کانی لی کهم بیته وه.

(٨) ئه سفه ندیار: کورپی گوشتاسیپ، یه کێک بووه له و قاره مانانه ی رۆسته می زال له گه لیاندا
 جه نگیه و به زاندوونی. زال «ی یه کهم»: ریش سپی. زال «ی دووه م»: باوکی رۆسته م، ده لێن
 بۆیه وا ناو تراوه چونکه که له دا یک بووه تووکی سپی بووه.

به غه‌مه‌زی نازه‌وه ئه‌و سه‌روی نازه‌ که‌ی چۆوه‌ گۆلشه‌ن
 که‌ نیرگس‌ وا بووه‌ چاوی سپی، سه‌روی بووه‌ توپال^(٩)
 که‌ بمری عاشقی زاری مه‌لایک‌ بێن و بیینن
 ده‌لین: ئه‌م باقه‌ چیلکه‌ ناگری یاره‌ب به‌ری گۆپال^(١٠)
 سه‌ماعی سازی عیشق و ریگه‌ بو پارانه‌وه‌ت «مه‌حوی»
 له‌به‌ر قاپی ته‌له‌ب بێ، گوی ده‌بی که‌ر بێ، زوبانت لال^(١١)

﴿

واته‌: به‌بی یارمه‌تی پیرنکی پایه‌ به‌رز، هه‌رگیز مه‌که‌وه‌ره‌ جه‌نگ له‌گه‌ل نه‌فس‌ و شه‌یتانی
 وه‌ک‌ ئه‌سه‌ف‌ه‌ندیاری به‌هێز، چونکه‌ له‌م مه‌یدانه‌دا هه‌ر رۆسته‌میک‌ قاره‌مانیک‌ی وه‌ک‌ زال
 یارمه‌تی نه‌دا، ئه‌وه‌نده‌ی پیاوێکی پیری ریش‌ سپی بێ ده‌سه‌لات‌ ده‌بی.
 (٩) توپال: ئه‌و ورده‌یه‌ی له‌ ئاسن و مس‌ داده‌وه‌ری له‌کاتی کوتانه‌وه‌ و چه‌کرش‌ لێدانیاندا.
 واته‌: نازانم‌ ئه‌و یاره‌ بال‌ا وه‌ک‌ سه‌رو به‌رزه‌ که‌ ده‌لێی له‌ ناز دروست‌ کراوه‌، که‌ی به‌ لارو
 له‌نجه‌وه‌ چۆوه‌ ناو باخ‌ و که‌ نیرگس‌ چاوی به‌ چاوی مه‌ستی که‌وت‌ چاوی سپی بوو، که‌
 سه‌رو سه‌بری بال‌ای به‌رزی کرد‌ دارزاو داوه‌ری و بوو به‌ پرووش.
 (١٠) گۆپال: گورز.

واته‌: دل‌داری ئه‌م یاره‌ له‌به‌ر ده‌ردی عیشق‌ ئه‌وه‌نده‌ی خه‌فه‌ت‌ خواردوو، ئه‌وه‌نده‌ له‌پرو
 لاواز بووه‌، هه‌موو ئه‌ندامی له‌شی وه‌ک‌ چیلکه‌ی لێ هاتوو، به‌ ره‌نگی ئه‌گه‌ر بمری فریشته‌ی
 سزای ناوگۆر ده‌لین‌ خوايه‌ ئه‌م کۆمه‌له‌ چیلکه‌یه‌، به‌رگه‌ی گورز و گۆپالی ئیمه‌ ناگری و لێی
 ده‌گه‌رین.

(١١) واته‌: مه‌حو! ئه‌گه‌ر مه‌به‌ستت‌ ئه‌وه‌ بێ گۆیت‌ له‌ ساز و ئاوازی عیشق‌ بێ و رینگات‌ بدری
 له‌به‌ر ده‌رگای یاردا بپاریته‌وه‌، ده‌بی سه‌ر بۆ باری دل‌داری شوپ‌ که‌یت‌ و هه‌یج‌ نه‌یسی و هه‌یج‌
 نه‌لێیت.

- ۲ -

شەنەى بەدى بەهاری هاتهوه، خوشی له تۆ بولبول!
 به شایی هاتی گۆل کۆکی که سازی چههچههه و غولغول^(۱)
 چه مەن هەر سەروو نەسرینە له تەرزى خوابگەى شیرین
 سەرى کێوانە یە کسەر وەك که ناری کۆهکەن هەر گۆل^(۲)
 چ شۆرێکی جنوونی پێوه یە باى ئەم بەهارانە
 له شارا هەر زەرەى زنجیرە، سەحرا شۆرشى بولبول!^(۳)
 دەبینی ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ﴾ خۆینەکانی کونجی مزگەوتان
 رووه و سەحرا، که دەبیەن وا سوراخى هاتهوه قولقول^(۴)

- ۲ -

(۱) باد: با. هات: هاتن. کۆکی که: بێخەرە کار. چههچههه: ئاواز و چریکه. غولغول: شۆرى
 بولبولان و دەنگ و هەرای بەیە کدا چوو.
 (۲) تەرز: جۆر. بە تێکرای قوماشی جوان و بە بەرگی نووستیش دەلێن: خوابگە: جیگە
 خەو، مەبەست لە گۆرە. کە نار: داوێن. کۆهکەن: کێوکهن، فەرهاد.
 مەحوی لەم بەیتەدا چەمەنى لە کاتى ئالانى گۆلى نەسریندا لە دارى سەرو، شوبهاندوو
 بەو کە شیرین لە گۆرە کەیدا بە گۆلى رەنگا ورەنگ دەورى درابى، وەك لە جیگای نووستیدا
 بەرگی جوانى خەوی پێوه پێچرابى. لووتکەى کێوانیشى بە گۆلەوه شوبهاندوو بە بەرپێ
 فەرهاد بە دلۆپى خۆپێنى خۆ کوشتنە کە یەو.
 (۳) واتە: باى بەهار دەمارى شێتێ پێوه یە و عالەم شێت دەکا. لە شاردانە نازداران بە زەرەى
 کەمەرە و لوولە یانەو دەخاتە جوولە جوول، لە دەرەو دەشدا بولبولان دەهێنێتە جۆش.
 (۴) سوراخى: کاسەى شەراب. قولقول: مرقە مرقى داگردنى شەراب.
 واتە: تەنانەت ئەوانەش که لە کونجی مزگەوتدا کەوتوون و خەریکی خوابەرستین، کە
 بەهار هات و کاسەى شەراب مرقەى شەراب لێ داگردنى لێو هات، هەموو بە جارێ رووه و
 دەشت دەکەوێتە رێ.

ده بینم سیبچه ده رده ستانی مل که چ بوو له ته کیانا
 له سه حنی گولشه نا سه رمه ست و ده سه ملانی شیشه ی مول (٥)
 هه موو خوینی شه هان و تاجدارانه له بن خاکا
 که وا هه وری به هاری سه رزه مینی پی ده کا گول گول (٦)
 زوبانی لاله، بو حه یرانه، حالی بو په ریشه
 له سو سه نه ده فکرم «مه حوی»، له وه زعی نیرگس و سونبول (٧)

- ٣ -

په روانه یه که به بولبولی وا وت: که «بوالفضول»
 سو وتانه ئیشی ته هلی مه حه بیته، نه هووله هوول (١)

(٥) سیبچه: ته زیخ. ده رده ست: له ناو ده ستا بوو. سه حن: حه وشه. مول: مه ی.
 واته: نه وانه ی له ته که کاندایان که چ کردوو و خه ریکی خوا په رستین و پشتیان له هه موو
 رابواردنی هه لکردوو، هه رکه به هار هات روو ده که نه باخ و ده ست ده که نه ملی شوو شه ی مه ی.
 (٦) واته: ئه م گولاله سو ورانه که ده شت و ده ریان پی رازاوه ته وه. هه موو خوینی ئه و
 شه هیدانه یه که له مه دانی عیشقدا شاهه نشاو تاجدار بوون و به تیری یاران کوژراون، وا ئیستا
 هه وری به هار ده یژینیه وه و له شیوه ی گولدا له بنی خاکی ده ردینیه ده ر.
 (٧) شاعیر له م به یته دا ده پرس: له بهر چه و مه حوی زوبانی لاله و حه یران بووه و حالی
 تیک چوو؟ ئه نجا هه ر خوی وه لایمی خوی ده داته وه و ده لی: بۆیه زوبانم لال بووه چونکه بیر
 له جوانی رووی وه که گوله سو سه نی یار ده که مه وه و گوله سونبولیش زوبان داره. بۆیه ش
 حه یران بووم چونکه له وه زعی چاوی وه که نیرگس مه ستی یار ورد ده بمه وه و نیرگسیش
 چاوی ئه بله قه. بۆیه ش حالم تیک چوو چونکه سه رنج له زولفی وه که سونبول ئالوزی ئه و
 ده دم و سونبولیش ئالوزه.
 ئه م گواستنه وه یه له شیوه یه کی قسه کردنه وه بۆ شیوه یه کی تر وه که لیڤه دا که له غانیبه وه
 گواستویه تیه وه بۆ موته که لایم، شتیکی باوه له ئه ده بداو پی ده لین: «ئیتفات».

- ٣ -

(١) که: ئه ی. «بوالفضول»: ئه وه ی کرده وه ی هه ر هه یج و پوچ بی.

- چاوی له وه عدی کوشتنی من چاوی دزیه وه
 خوونکاری وا، ده بی له قسه ی خوی نه کا نکوول (۲)
 بهم ئیختیساسه سا سه ری من بو نه گاته عه رش
 هات و له سه رمی دا، وتی: «إِبْدَأْ بِمَا یَوُول»! (۳)
 وه ک دیوی له عه نه تی که که لامی قه دیمی بیست
 زاهید که باسی عیشق ئه بییی، دپته جووله جوول (۴)
 سه ججاده مه ی پیا رزاوم و، عوریان و له ش به خون
 نوێژم مه زه نه نه وایه له مه ولا بکه ن قوبوول (۵)

- مه بهستی له وه به خو شه ویستی راسته قینه به دیمه نکاری و خو ده رخستن نابیی. خو شه ویست
 ده بی وه ک په روانه بی که ده سووتی و ده نگیککی لئوه نایه ت، نه ک وه ک بولبول که ده لی: عاشقی
 گولم و به سه ر چله وه ده یکا به هه راو له وه زیاتری له باردا نه.
 (۲) خوونکار: خوین رپژ. نکوول: په شیمانی.
 واته: یار گهتی دابوومی به تیری چاو بمکوژی، که چی چاوی، چاوی له و گهته ی دابووی
 دزیه وه. خوین رپژ و نه ده بوو له قسه ی خوی پاشگه ز بیته وه.
 (۳) واته: چون سه رم نه وه نه ده بهرز نه بیته وه بگاته عه رش، ماده م یار منی به تاییه تی هه لا وێرد
 بو کوشتن و وتی له پشا ده ست به کوشتنی نه و که سانه ده که م که سه ر به خو من.
 «بِما یَوُول» (ن): «بِمَنْ یَوُول». ئیمه بۆیه نوسخه ی «بِما» مان لا په سه ندتر بوو چونکه «ما»
 باشتربو مولکایه تی ده ست ده دا تا «مَنْ».
 (۴) واته: زاهید که باسی عیشق ده بیسی ئوقره ی لی ده بری، وه ک شه یتانی له ره حمه تی
 خودا بی به ش کراو که گوپی له ده نگی قورئان ده بی جیگه به خوی نا کرئ و هه لدی.
 (۵) سه ججاده: بهر مال. مه زه نه نه: گومان.
 واته: بووم به دلداریککی راسته قینه و سه رخوشیککی ته واو. مه ی به بهر مالمدار زاوه و
 له سه ر خو شیدا هیچم به بهری خو مه وه نه هیشتووه ته وه و به تیری یار هه موو گیانم خو ئناوی
 بووه. بهم مه رجانه ی تیامدا هاتوونه ته دی ده رده که وئ که وا له عیشقدا گه یشتوومه ته پله یه کی
 بهرز و له مه وه گومان ده که م له مه ولا نوێژم له باره گای خودا په سه ند بی.

ده رچوو له هه ددی غایه عور ووجی ده جاجیله
 یاره بیی تو بکه ی که بکا عیسه یه ک نزوول! (٦)
 زالم! سبه ی به زه پره حیسابت له گه ل ده که ن
 ته مپوش، ته تو مه بووره، حیسابت بکه به پوول (٧)
 ریگه ی هو دا ته ریه تی عیشقه، ده «مه حویا»
 وهرن و پیا برۆن و «وَصَلُّوا عَلَى الرَّسُول» (٨)
 هه ر ته م ته ریه بوو به هه موو سه حبی گرتیان
 روین پیا، هه تا گه یینه مه رته به ی وسوول (٩)

(٦) عور ووج: سه رکه وتن. ده جاجیله: ده جاله کان. عیسه: عیسا.
 واته: پایه به رزی ده جاله کان له راده ده رچوو. مه گه ر خودا بکا عیسا یه ک داپه ری بۆیان و
 له ناویان به ری.
 ته م به یته ئیشاره ته بو ئه وه که له دنیا ناخر دا عیسا له ئاسمان داده په ری و ده ججال ده کوژی.
 مه به ست له و ده ججالانه ی که مه حوی قسه یان لی ده کا پیاوی خراپه که ده ستیان به سه ر
 کاروباری ولتا دا گرتبوو. به م پییه ته م به یته ش نیشانه یه کی تری نا په زایی مه حوییه له سیستیمی
 کارگیری کو مه ل.
 له نیوان «عور ووج» و «نزوول» و «ده جاجیله» و «عیسا» دا تیباق و ته ناسو بیکی ورد و ناسک
 هه یه.

(٧) واته: هو کا برای سته مکار! چی ده که ی بیکه و له هیچ چاوپۆشی مه که. سبه ی نیش که
 نۆره هاته سه ر تو سزای تاوانه کانت هه موو لی ده ستیتر ته وه.
 (٨) هو دا: هیدا یه ت، پیچه وانه ی گو مپایی. ته ریه ت: ریگا.
 (٩) سه حب: هاو ریانی پیغه مبه ر (د.خ). مه رته به ی وسوول [«وصول»]: پله ی به رزی
 خواناسین و به خوا گه یشتن.

- ۴ -

حه یاتم سهر فی عیشت کرد به ئوممیدی «فَمَنْ يَعْمَلْ»

به هیجرت کوشتم و نه تکرده وه فکری «وَمَنْ يَعْمَلْ»^(۱)

جه مالت حه یفه ده رخه ی بۆکه س و ناکه س وتم، فهرمووی:

جه لالی حوسنه ئیمه ی کرده شاهه نشاهی «لَا يُسْأَلُ»^(۲)

وتم: ئهم عالهمه دلّیان ئه سیری غه مزه ته، به س بی!

وتی: که ی بۆته قووتی شاهبازی پر به که ف خه رده ل!^(۳)

- ۴ -

(۱) واته: به هیوای ئه وه که خوا فهرموویه تی: «فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ» واته: ئه وه ی ئه وه نده ی تۆسقائیک چاکه بکا پاداشی وهرده گرێته وه، زیانی خۆم له عیشتی تۆدا سهر ف کرد، که چی تۆ به ده ردی دووری کوشتمت و بیرت له وه نه کرده وه که خوا فهرموویه تی: «وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ» واته: هه رکه سی ئه وه نده ی تۆسقائیک خراپه بکا تۆله ی وهرده گرێته وه.

(۲) واته: به یارم وت: حه یفه جوانی خۆت پیشانی هه موو جوړه که سیك ده ده ی، ئه ویش له وه لاما فهرمووی: شان و شکۆی جوانیه منی کردوه به که سیك که «لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ...» واته: لئی ناپرسرێته وه بۆچی واده کا. ئهم رسته یه به شیکه له ئایه تیک له باسی خوادا.

له نێوان «جه مال» و «جه لال» دا به ش به حالی بابته تی خواناسی ته ناسوینکی جوان هه یه، نه خوازه لا ئه گهر «لَا يُسْأَلُ» هه که شیان بخرێته پال.

(۳) خه رده ل: شیناییه که تووئکی ره شی وردی هه یه.

واته: به یارم وت: دلّی ئهم عالهمه هه مووی به تیری نازی تۆ دیل بووه، ئیتر با به سی بی، به ره لّالیان که. ئه ویش له وه لاما وتی: که ی پری مشتێ تۆوی خه رته له به شی دانی شابازکی وه ک من ده کا؟ مه به سستی ئه وه یه دلّی هه موو دلّداره کان ئه وه نده ی پری مشتێ تۆوی خه رته له بایه خی هه یه لای ئه و.

ده شگونجی مه به ست له «خه رده ل» «خه رته ل» بی که داله که ر خۆره یه. به م پیه له نێوان «شاهباز» و «خه رته ل» دا تباقیکی جوان پیک دی. مه عناکه شی وای لی دیته وه: که یار ده سه بهرداری دلّ دیل کردن نابێ و هه میشه هه ر دلّی تازه دیل ده کا.

موسه بیبب حه ز نه کا، پر عالم ئه سبابت په پری کایه
 فه قهت چاری نیه قهت یه ک به دوو بینینی مام ئه حوهل (۴)
 به چی، بۆچ ئه م غوروور و کیبر و نازه، ده بیبه تۆزی خاک
 به ئه سل و فه سل ئه نازی؟ چۆره ئاوێک ئه سلته و ئه ووهل (۵)
 په لی داوینسی پاکت گرتنی بۆ بوو زیاد ئه و جا
 له مهیدانی مه حه بیبه تدا ئه گهر «مه حوی» کرا پهل پهل (۶)
 به جی ماوم له گهل من حه سه رتا، مه کسم له سه ر بایه ک
 به جاری هاژه بیتم «مه حویا» وه ک داره که ی سه رکهل (۷)

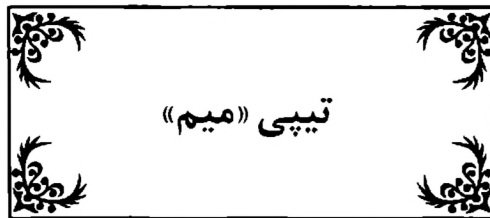
(۴) موسه بیبب: سه به ب ساز، خوا. ئه حوهل: خیل.

واته: ئه گهر خوی سه به ب ساز ئاره زووی له کردنی شتیک نه بی، هه زار سه به ب ئه و نه ده ی
 ده نکه کایه ک قیمة تی نابی و سه به ب هه چ جۆره ده ورێک ناگیڕی، وه ک چۆن یه ک به دوو بینینی
 خیل هه رگیز یه ک ناکا به دوو.

(۵) غوروور: خۆلی بای بوون. کیبر: فیز. ده بیبه: ده بیته. چۆره ئاو: ئاری تۆری ئاده میزاد.
 ئه م به یته قسه له گهل ئاده میزاد ده کا و ئیشاره ته بۆ ئایه تی: ﴿فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ خُلِقَ مِنْ
 مَاءٍ ذَاقٍ﴾ واته: با ئاده میزاد بیر له خۆی بکاته وه له چی دروست کراوه؟ له ئاوێکی هه لقوێو
 دروست کراوه.

(۶) واته: که مه حوی به ئاواتی خۆی گه یشت و له مهیدانی خۆشه و یستیدا پهل پهل کرا و کرا
 به چه ند که رته وه، هه ر که رتیکی په لێکی داوینی پاکتی گرت و به ری نه دا. به م بیبه ژماره ی
 په لی داوینی تۆگرتنی زیاد کرد و زیاتر بیته وه نووسا و له پتر له یه ک سه ره وه بیته وه نووسا.
 (۷) مه کس «مکث»: مانه وه. داری سه رکهل: تاقه داری سه ر به رزایی که داری تری به ده وردا
 نه بی و خۆی له به ر بادا پی نه گیرئ و زوو بشکێته وه و بکه وئ.

واته: به داخه وه له هاوڕێیان دوا که وتووم و له سه ر بایه ک به ندم که هه لکا و لیم بدا و بمخا و
 به جارێک وه ک داره که ی سه رکهل هاژه بکه م و بکه وم.

- ١ -

نالەم لە سینە، هەم لە دڵم دەرد و غەم حەرام...
 بێ، بێ تۆ بەزمی عوشرەت و عەیش ئەر نە کەم حەرام^(١)
 ئیعلانە: عاشقانی بە کۆیا نە کەن گوزەر
 فەتویێ چ مەزەبێکە، تەوافی حەرەم حەرام!^(٢)
 جۆبارە، لالەزارە، وەرە سەر چەمەم، وتی:
 ئاشووبە ئەم بەهارە، بوووە سەیری چەم حەرام^(٣)

- ١ -

(١) عوشرەت: رابواردن. ئەر: ئەگەر.

واتە: ئەگەر بەبێ تۆ بەزم و رابواردن لە خۆم حەرام نە کەم، یاخوا نالە لە سینەم نەیت و دەرد و غەم لە دڵمدا نە مینێ. مەبەستی لەو یە ژبان بێ خۆشەویستی خۆش نیه و خۆشەویستیش بڕتیە لە ئازار چەشتن و کەواتە دوای شەرە کە وای لێ دیتەووە ئەگەر لە گەڵ نەبوونی تۆدا رابواردن لە خۆم حەرام نە کەم، یاخوا ژبانم بێی بە هیچ.
 (٢) کۆ: کۆلان. فەتویێ: فتوا. حەرەم: حەرەمی کە عەبە لە مە ککە.

واتە: چار دراوێ نابی کەس بە بەر دەر مالی یاردا گوزەر بکا کە وە ک حەرەمی کە عەبە وایە بۆ دلداران. من نازانم بە مەزەبێ چ پێشەوایە ک گەران بە حەرەمی کە عەبەدا حەرەمە.
 لە «تەوافی حەرەم»دا ئیستیعارە ی موسەررەحە و لە نێوان «حەرەم» و «حەرام»دا جۆرە جیناسیکی موزاریع هەیە.

ئیعلانە عاشقانی (ن): ئیعلانی عاشقانه.

(٣) جۆبار: یا جۆبار، شوێنی جۆگە ئاوی زۆری تیا بێ، یا هەر جۆگە ی ئاو، یا جۆگە یەکی گەورە کە لە چەند جۆگا پێک هاتبێ. لالەزار: گۆلزار، مەبەست لە دۆپی فرمیسکی سوورە.
 چەم «ی یە کەم»: چاو. چەم «ی دوو هەم»: رووبار.

واتە: بە یارم وت: وەرە سەر چەمی چاو مەماشای جۆگە لەی فرمیسکی گۆل رەنگم بکە، کەچی وتی: بە هاری رووت پرە لە ئاشووب و تەماشای چەم حەرام بوو، لەبەر ئەوە نایەم. شوبهاندنە کە بەم جۆرە هاتوووە وە ک چۆن بە هاران لافاو هەلەدەستی و چوونە بەرچەم مەترسی تیدا دەبێ و لەوانە دەبێ بنیادەم بەرێ و هەرچیش کە مەترسی تیا بێ کردنی بە پێی

خویناوی جه‌رگ و ناله‌یی دل‌گهر عه‌تا‌کرا

نۆشینى مه‌ی، سه‌ماعى نه‌یه و زیر و به‌م حه‌رام^(۴)

ئه‌و ته‌کیه سه‌ببى عیشقى تیا‌بى، تیا مه‌به

بۆ سوننیه ته‌وه‌تتونی مولکی عه‌جه‌م حه‌رام^(۵)

گهر ئاگرى مه‌حه‌یه‌تى شك به‌م له‌ دۆزه‌خا

ئه‌و دۆزه‌خه به‌هه‌شتمه، جه‌ننه‌ت ده‌که‌م حه‌رام^(۶)

شە‌رع حە‌رامە، رووی دل‌داریش لە‌وه‌دا که فرمیسکی خویناوی پیا هاتوو‌ه‌ته‌ خوار وه‌ك لافاوی به‌هاری لێ‌هاتوو‌ه و لە‌وه‌دا که فرمیسکی خویناوی پیا هاتوو‌ه وه‌ك لاله‌زاری به‌هاری لێ‌هاتوو‌ه و چوونه‌ سه‌رچه‌می به‌هاریش که مه‌ترسی خنکانی تیا‌بى حە‌رامە.

(۴) واتە: ئه‌گەر که‌سیك به‌ختی یار بێ‌ خوا خویناوی جگه‌ر و ناله‌ی دلێ‌ بداتێ‌، ئه‌وه له‌جیاتى خوار‌دنه‌وه‌ی مه‌ی و گوێ‌ گرتن له‌ شمشال به‌سه‌تى و مۆسیقای تری بۆ حە‌رامە.

ده‌شگونجی «نه‌یه‌و» به‌ «نه‌ی و» بخوینرێ‌ته‌وه و ئه‌وکاته رسته‌ی تێ‌ک‌رای نیوه به‌یه‌که که به‌ ته‌قدیر کردنی «ده‌بی» یه‌ك ته‌واو ده‌بی، ده‌بی به‌خه‌به‌ر و نیوه به‌یتی پێ‌شو ته‌واو ده‌کا.

(۵) ته‌کیه: جینگای ده‌روێ‌شان. سه‌بب: جینۆ. سوننی: ئه‌هلی سوننه‌ت و جه‌ماعه‌ت، به‌راه‌ری شیعه‌یه. ته‌وه‌تتو [«تَوَطَّن»]: به‌ نیشتمان کردن.

واته: هه‌ر ته‌کیه‌یه‌کی وشکه‌ ده‌روێ‌شانی نه‌فام که جینۆی تیا‌دا بده‌ن به‌ خۆشه‌وستی، تیا دامه‌نیشه، چونکه‌ ئه‌و ته‌کیانه وه‌ك ولاتی عه‌جه‌م وان بۆ سوننی که له‌ ولاتی عه‌جه‌مدا جینۆ به‌ ئه‌بووبه‌کر و عومه‌ر و عوسمان و عایشه‌ ده‌ده‌ن و به‌ سووک ته‌ماشای بیروباوه‌ری سوننیه‌کان ده‌که‌ن. جینۆدانیش به‌ خۆشه‌وستی لای دل‌داران وه‌ك جینۆدانه به‌و ئیمامانه لای ئه‌هلی سوننه‌ت و جه‌ماعه‌ت و بۆ که‌سیکیش که ئه‌هلی سوننه‌ت و جه‌ماعه‌ت بێ‌ حە‌رامه له‌ ولاتی‌کا دانیشی که جینۆی تیا بدرێ‌ به‌و پێ‌شه‌وايانه.

(۶) واته: دل‌دار ده‌بی عه‌ودالێ‌ دوا‌ی یار بێ‌ و له‌ ده‌لاقه‌ی ئه‌وه‌وه سه‌یری هه‌موو شتی بکا. بۆیه من ئه‌گەر له‌ دۆزه‌خیشدا ئاگرى خۆشه‌وستی یار شك بیه‌م به‌دوایدا ده‌رۆم و دۆزه‌خم له‌به‌ر ئه‌و ئاگرى خۆشه‌وستیه‌ لا وه‌ك به‌هه‌شت خۆش ده‌بی و به‌هه‌شتی‌تر له‌ خۆم حە‌رام ده‌که‌م.

بۆ سه ییدی «مه حوی»، ئهو موژه ئیمایه کا، به سه
سه حرایبی ئولفه ته که له نیچیری ره م نه مام^(٧)

- ٢ -

بپروانه سووتنم، وه ره بپرواکه من نه مام
په روانه م ئیترم نیه په روا که من نه مام^(١)
ئهو نه وه نامه که ی بهری میهر و وه فا ده دا
بۆ من، له دهستی جهوور و جه فا دا که من نه مام!^(٢)
بازاری ده رد و خه مکه ده ی ئه ندۆه و کونجی غه م
بی ره ونه ق و نیشات و سه فا ما که من نه مام^(٣)
مانم ئه وه نده پر فه ته راته، که قه وم و خویش
ئوممیدی هه ر به عه فوه، خودایا که من نه مام^(٤)

(٧) ئیمایه کا: ئیمایه ک بکا، ئیشاره تیک بکا. ره م: هه لانتن.
واته: ئه گه ریار مه یلی کوشتنی ئیمه ی بی، ته نها به برژانگی ئیشاره تیک بکا بۆ کوشتنمان،
به سه و پێویست به هیچی تر ناکات، چونکه ئیمه ئاسکی هیدی و نیچیری راو کراوین و له
بیابانی ده سه مؤیدا ده ژین و ئاسکی وایش را کردنی لی حه رامه و هه رگیز هه لئایه ت.

- ٢ -

(١) سووتن: سووتان. ئیترم نیه: ئیتر نیمه.
(٢) واته: که من له دهستی جهوور و جه فا دا فه وتام، ئیتر ئهو نه وه نامه چ سوودیکی بۆ من
ده بی و که ی بهری وه فام بۆ ده گری!.
(٣) خه مکه ده: خه م خانه. ئه ندۆه: خه فه ت. ره ونه ق: دره وشانه وه.
مه به ستی له وه یه خه م و مه به نه ت بازاری به بوونی من گه رمه و که من فه وتام ئه ویش
رووده کاته کزی و که ساس ده بی.
(٤) فه ته رات: فه تاره ت، زیان، لی ره دا مه به ست له گونا هه.

چقلی مه زاری من چه قیه دامه نی، چ سوود
 شوومی به روکی به ختمی بهردا که من نه مام^(۵)
 نه و شوخه هه ر که نه عشی منی دی، قیامی کرد
 چی بم من؟ نه م قیامه ته هه ستا که من نه مام^(۶)
 «مه حوی» که غه میه مردم و غه م پهروه ری نیه
 غه م مایه وه به بی که س و مه ئوا که من نه مام^(۷)

واته: خوا به! ژیانم نه وه نده پره له گونا ه، که س و کارم که دل یان پیمدا ده سو و تیتته وه و له دوا
 رۆژم ده تر سن، هیوایان هه ر به عه فووی تزیه که بگاته فریام، نه گینا حال م زۆر به د حال ده بی.
 (۵) مه زار: گۆر. دامه ن: داو ئن.

واته: تا مابووم هه ر به ته ما بووم یار رۆژ ئک بیته لام، به لام هه ر نه هات. ئیستا که مردووم، به
 من چی نه گبه تی یه خه ی به ختم بهرده دا و یار دیته سه ر گۆره که م و چقلی سه ر گۆرم به داو ئنیا
 ده چه قی و من چ سوود ئک له م هاتنه ی نه وه رده گرم؟!
 (۶) نه عش: ته رم، جه نازه. قیام: راست بوونه وه.

واته: یار که جه نازه که می دی هه ستایه سه ر پی و به راست بوونه وه ی نه وه هه موو عالهم
 هه ستایه سه ر پی، وه ک بلئی رۆزی قیامه ت به ریا بوو پی. نازانم من جیم وا به مردنی من نه م
 قیامه ته هه ستا!.

(۷) پهروه ر: پهروه رده که ر و سه ره په رشتی که ر.

واته: مه حوی خه فه تی نه وه ی له دل دایه ده ئی تا من مابووم خه م منی هه بوو و له په نای مندا
 ده ژیا. ئیستا که مردووم، که سیکی وا شک نابا پهروه ده ی بکا و ده ستی به سه ردا بگری و
 نه هیلی بی که س و بی ده ر بکه وئ.

- ۳ -

بنازم من به کوفری زولفی تو ئه ی ئافه تی ئیسلام
 که ئه سته بند ی جیزی ه ی خسته مل ئیمانی خاس و عام^(۱)
 به ده فعی سیخنی کردن له زاهید راغیبی مه ی بوو
 که چی ساقی وتی: ناده م به که م فام ئه ز مه یی گول فام^(۲)
 له روژیک ی فه له ک ساقی بووه، تی فک ره له م به زمه
 قه ده ح ئاشامه هر نادان و هر دانایه خوون ئاشام^(۳)

- ۳ -

(۱) ئه سته بند: ته وق. جیزیه: ئه و خه رج و باجه ی که له سایه ی ده ولته ی ئیسلامدا له و کافره
 کیتاییانه ده ستی ترا که له ولاتی موسولماناندا ده زیان، به رابه ر به هه موو واجیبکی هاو
 نیشتمانیتی که له سه ر موسولمانان خویان هه بوو.
 واته: جاران ئیسلام (که روشناییه) جیزیه ی له کافران ده سه ند (که نیشانه ی تاریکی
 گومراییه) به لام ئیستا زولفی ره شی تو که له ره شیدا وه ک دلی کافر وایه، ته وقی جیزیه ی
 خستوه ته گه ردنی ئیمانی هه موو خواناسیک و هه موو ره شه موسولمانیک و ئیمانیانی بۆ
 خۆی شل کردوه. که واته بنازم به م زولفته که ئه وه نده کاریگه ره و بووه به ئافه ت و به لا بۆ
 دلی هه موو موسولمانان.
 مه حوی له م به یته دا زولفی ره شی یاری شو به اندوه به کوفر له وه دا که چۆن کوفر
 تاریکایی و ره شی ده گه به نی، زولفی یاریش هه روا ره شه.
 (۲) سیخنی: ته مه لی و له خواردن به ولاره هیه نه کردن. ئه ز: من. گول فام: گول په نگ.
 واته: به هر جور ئی بوو زاهیدمان هینایه سه ر ئه وه که واز له ته مه لی و گو شه گیری بیتی و
 بیته کۆری خواردنه وه وه و داوای مه ی بکا. که چی مه ی گێر له جیاتی ئه وه ی پیاله ی بۆ پر بکا،
 وتی من به شی بنیاده می نه فام ناده م له شه رابی سووری گول په نگ.
 ده شگونجی رسته ی «ئه ز مه یی گول فام» فارسی بی و له به یتیکی فارسی وه رگیرایی و به م
 جو ره بی: «از می گلفام».
 (۳) ئاشام: ئه وه ی شتی بخواته وه.

فسانهی من بووه زینهی مهجالیس، ئافهرین ئه‌ی عیشق
 چه‌ها بی‌نام و خامی وه‌ك منت كردۆته‌ سا‌حیب نام^(۴)
 به‌ حیره‌ت له‌و گۆل ئه‌ندامه‌م كه‌وا بادامیه‌ چاوی
 دلی نازك وه‌كوو گۆل، هه‌م ره‌قه وه‌ك توێكلی بادام^(۵)
 بناگۆشی له‌ چینی زوڵفیا ده‌ركه‌وتبوو، ده‌توت
 ئه‌مه‌ بازی سپی سوبحه‌، چووه‌ بن بالی زاغی شام^(۶)

ئهم به‌یته مه‌عنای به‌یتی پێشوو ته‌واو ده‌كا. واته‌: ته‌ماشای كۆری مه‌ی خواردنه‌وه‌ بکه‌ن،
 له‌و رۆژه‌وه‌ كه‌ گه‌ردوون بووه‌ به‌ مه‌ی گێر، هه‌ر نه‌فامه‌ و مه‌ی هه‌لده‌دا و هه‌ر دانا‌یه‌ خوینی دلی
 خۆی ده‌خواته‌وه‌. بۆیه‌ش به‌شی زاهیدی نه‌دا كه‌ به‌ هه‌زار مه‌ینه‌ت هه‌ینابوومه‌ سهر ری
 راست و فی‌ری مه‌ی خواردنه‌وه‌مان كردبوو، ئه‌گینا ئه‌گه‌ر ئه‌و راست مه‌یی به‌ دانا ده‌دا، ده‌بوو
 بیدایه‌ به‌و زاهیده‌ كه‌ هاتبووه‌ سهر ری راست.

(۴) فسانه‌: چیرۆك و سه‌رگۆزه‌شته‌. زینه‌: جوانی. مه‌جالیس: جه‌معی مه‌جلیسه‌ واته‌: كۆر.
 چه‌ها: چه‌ندین كه‌س. خام: خاوه‌، كال.

واته‌: له‌ سایه‌ی عیشقه‌وه‌ عه‌قلم له‌سه‌ر خۆم نه‌ماوه‌ و ناوبانگم زپراوه‌ و قسه‌ و باسم بووه‌ به‌
 مایه‌ی رازاندنه‌وه‌ی هه‌موو كۆرێك. ده‌سا ئافهرین ئه‌ی عیشق وا چه‌ندكه‌سی خاوه‌ و بی‌ناوی
 وه‌ك منت ناودار كرد و ناوت خسته‌ سهر زمانی خه‌لك.

ئافهرین ئه‌ی عیشق (ن): ئافهرینی عیشق. منت (ن): منی.

(۵) گۆل ئه‌ندام: ئه‌وه‌ی ئه‌ندامی له‌شی وه‌ك گۆل جوان بی.
 واته‌: سه‌رم له‌و یاره‌ گۆل ئه‌ندامه‌ سوور ماوه‌ كه‌وا چاوتکی بادامی هه‌یه‌، دلی له‌ لایه‌كه‌وه‌
 وه‌ك په‌رە‌ی گۆل ناسكه‌ و كه‌مترین شت كاری تێده‌كا، كه‌چی له‌ لایه‌کی كه‌شه‌وه‌ وه‌ك توێكلی
 بادام ره‌قه‌ و به‌ هه‌چ كۆجی به‌زه‌یی به‌ دلداراندا نایه‌ته‌وه‌.
 توێكلی (ن): توکلی.

(۶) بناگۆش: بناگۆی. زاغ: قه‌له‌ره‌ش. شام: ئیواره‌.

به «مه حوی» کئی خه بهر دا بۆ سه فهر چوو ئه و دلارامه!
هوجوومی غه م به جارێ هات و یه کسه رباری کرد ئارام^(۷)

- ۴ -

دیارم دهیری عیشقه، جی به سووتن بی لهوئ ده گرم
که من مشتێ چل و چیوم، به چی بم، که لکی کئی ده گرم^(۱)
نه گه ییبه دامه نی دهستی دوعا، جا ده بمه خاکی ریی
ته ریه ی گو شه گیری به رده ده م، ئه مجاره ری ده گرم^(۲)

(۷) دلارام: مایه ی ئارامی دڵ. ئارام: ئارامی، ئۆقره.

واته: چ خوا خراب بۆ بوو کردوو یه ک بوو خه بهری به مه حوی دا که وایاری مایه ی ئارامی
دڵ چوو بۆ سه فهر. به و خه بهردانه ی ئه و له شکری خه م به جارێ هیرشی هینا بۆ سه ر دڵ و
ئارامی به جارێ باری کرد و زۆیی.

- ۴ -

(۱) دیار: جه معی «دار» به مه عنا شوین و ولات. دهیر: شوینی ره به نه مه سیحیه کان.
واته: من خه لکی ولاتی عیشق و خۆ شه و بستیم و ئه گه ر ئاگریشم تی بجی ده ست لهوئ
هه لئا گرم. که من به هۆی ده ردی دڵدار ییبه وه ئه وه نده له پرو لاراز بووم، بووم به مشتیک چل و
چیو و که لکی هیچم پیوه نه ماوه، ئیتر بۆ چی بمینمه وه؟ با لهوئ بۆ خۆم بسووتیم!
نیوه ی یه که می ئه م به یته له هه ندێ نو سخه دا به م جۆره نوو سراوه:
له شاگردانی کوورهی «یا: کوپری» عیشقم و جی هه ر لهوئ ده گرم
(۲) واته: هه رچه ند م کرد له گو شه گیریدا دهستی پارانه وه م نه گه یشته داوینی یار. بۆیه له مه ولا
خۆم ده که م به خا ک تا به سه رمدا گوزه ر بکا و گه رده که م داوینی بگری. بۆ ئه م مه به سه ته واز له
«ته ریه قه ت» و ری و شوینی گو شه گیری دینم و دیمه ده ره وه و رنکا ده گرمه بهر و ده بم به «پری گر».
ئه م به یته ی مه حوی دوو ورده کاری جوانی تیا به؛ یه که م: گه یاندنی مه عنا ی بی سوودی خۆ
به زل گرتن و سوو دمه ندی خۆ به که م زانین که له نیوه به یتی یه که مه وه ده رده که وئ که ده لئ
«ده ستی» پارانه وه نه گه یشته داوینی و له مه ولا ده بمه «خاکی ریی». دوو هه میش: به رابه ری یه ک
را گرتنی «ته ریه قه ت» و «گو شه گیری» له لایه که وه و «پری گرتنه بهر» و بوون به «پری گر»
له لایه کی تره وه.

که دادی یه ئسی خۆم برده لا، ئەم عارفه توند بوو
وتی: ئاخیر سبهینێ جهژنه، خوینێ تۆ له پێ دهگرم^(۳)

له رووسووری عیادهت لام و روو زهردی خهجالهت مام
به ناوی سیوی ناوم باغهوان و من بههێ دهگرم^(۴)

لهسرخۆ چوونه، شهیدا بوونه، قور پێوانه، سووتانه
ههتا مردن، مهحهبهت ئیشی زۆره، ریزی لی دهگرم^(۵)

چ شوخه ئاگرم تێ بهردهدات و پیم دهلی: یا شیخ!
به خاشاکی دهوت شوعله عهسامه، دهستی پێ دهگرم^(۶)

(۳) عارفه: روژی پێش جهژنی قوربان.

واته: که لهم روژی عارفه دادی ناو میدی خۆم برده لای یار، که بۆچی هیشتوومیه تهوه
بۆ نامکوژێ، لیم توند بوو وتی: ناو مید مه به، سبهینێ جهژنی قوربان، سهرت دهپرم و
دهتکهم به قوربانێ و خوینت له جیاتی خه نه دهگرمه پێی خۆم و بهوه به ئاواتی خۆت دهگهیهنم.
وشه ئاراییه کی جوان له وشه «عارفه» دا ههیه که بۆ ئهوه دهست دهدا به «عارفه» ش
بخوینرێتهوه بهمه عنا خواناس.

(۴) لا: تهریک و بێ بهش و مل پێچی کهر.

واته: له سه ره برزی و روو سووری خواپهرستی کلام و روو زهردی شه رمه زاریم بۆ ماوه تهوه.
باخهوانه کهم که خواپه به ناوی سیوه وه منی ناشتووه، که چی من بههینی بۆ دهگرم. ئەو روو
سووری خواپهرستی له من دهوێ، که چی من بههینی شه رمه زاری و روو زهردی بۆ دینمه بهر.
ئەم بهیته ئیشاره تیکێ تیا به بۆ ئایه تی: ﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُون﴾ واته: ئامیزاد
جنۆ کهم بۆ هیچ دروست نه کردووه بۆ ئهوه نه بێ که بم پهرستن.

(۵) واته: دلداری، تا دلداری دهدا به کوشته گه لی دهرد و مهینه تی دینته پێ. منیش بریارم داوه
ئەو هه موو دهرد و مهینه تانه قوبوول بکه م و ریزیان لی بگرم یه که له دوا ی یه که تووشیان بيم.

(۶) شوخ: عه یار و زۆرزان. خاشاک: پل و پووش، چیلکه و چه وێل.

واته: یار ئەوه نده عه یار و زۆر زانه، ئاگریشم تێ بهردهدات و به شیخی خویشیم بانگ
دهکا! وه که ئهوه که بلیسه ئاگر بهرده بروه چیلکه و پووش و دهیسووتاند و دایده مرکانده وه،
که چی دهیوت بۆیه دهستی بۆ ده به م که وه که عاسام وایه دهستی پێوه دهگرم.

که سینه‌ی ریشمی به و تیغی نازه ئه‌نجن ئه‌نجن کرد
 وتی: په‌ژمورده‌یه ئه‌م لاله‌زاره، ئاوی تی ده‌گرم^(۷)
 له پاداشی قسه‌ی سهردا همه‌ ئاه و هه‌ناسه‌ی گهرم
 که‌سی شیتانه به‌ردم تی‌گری، من به‌رقی تی ده‌گرم^(۸)
 شوکر هوشیاره «مه‌حوی»، تیده‌گا دنیا خه‌راباته
 که به‌دمه‌ستی بکا ئه‌هلی، خراپه‌ی بوچی لی ده‌گرم^(۹)

- ۵ -

له ناکه‌س کاریا، خاکم به‌سهر، رۆیی به‌ با عومرم
 خودا! تو بمزینه تا له‌به‌ر قایی که‌سی ده‌مرم^(۱)

(۷) ریش: بریندار. په‌ژمورده: سیس بوو.

واته: یار که سینه‌ی به‌ تیری خوشه‌وستی زامارمی به‌ تیغی ناز ئه‌نجن ئه‌نجن کرد، وتی
 گولزاری سینه‌ی خویناوت سیس بووه، بۆیه به‌ تیغی ناز له‌ت له‌تی ده‌که‌م تا خوینی تی بزیت
 و ئاو بخواته‌وه و بگه‌شیته‌وه.

(۸) سهرد: سارد.

واته: له‌ تۆله‌ی قسه‌ی سارد و ناخۆشی وه‌ک به‌ردی ره‌قی یارانمی بی‌به‌زه‌بیدا، منیش
 هه‌لکیشانی ئاخ و هه‌ناسه‌ی گهرم هه‌یه‌که‌ وه‌ک هه‌وره‌ برووسکه‌ و به‌رقی ئاسمان کاریگه‌رو
 سووتینه‌ره.

(۹) خه‌رابات: مه‌یخانه. به‌دمه‌ستی: سه‌رخۆشی له‌پاده‌ به‌ده‌ر.

واته: دنیا وه‌ک مه‌یخانه وایه و خه‌لکیش وه‌ک سه‌رخۆش وان. بۆیه هه‌رچی بکه‌ن، منی
 هوشیار و ئاگادار لیان ناگرم.

له‌ نیوان «خه‌رابات» و «خراپه‌» دا وشه‌ ئاراییه‌کی جوان هه‌یه.

- ۵ -

(۱) ناکه‌س کاری: کاری له‌ چه‌شنی کرده‌وه‌ی ناکه‌سان. که‌سی: پیاوێکی پیاوانه، پیاوێکی
 راسته‌قینه‌ی خوا.

به زایع چوو له «ما لا یغنی» یا وه قتم هه موو، یه عنی...
 ده بئی وه قتی له «بوالوقت» ی بخوازم دا تیا بمرم (۲)
 نه جهل ده ورم ده دا: حازر به، واده ی ده ورم و ته سلیمه
 منی غه فلهت زه ده هیشتا خه ریکی مه سته له ی ده ورم (۳)
 خه یالی پووچی دنیا وا ده ماغ و دلمی پیچاوه
 قیامت، هه مه گه ر روژی قیامت بیته وه فکرم (۴)

ئهم به یته ئیشاره ته بۆ هه دیسی پیغه مبه ر (د.خ) که فهرمووبه تی: «مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَزَكُّهُ مَا لَا يَغْنِيهِ» واته: له نیشانه ی باش موسولمانیتی بنیاده مه ئه مه که واز له شتی بیتی که ئیشی پی نه بئی.

له نیوان «ناکەس کاری» و «که سی» و مه عنای «بمژیتنه» و «ده مرم» دا جوړه تیا قیکی ناسک هه یه.

(۲) «ما لا یغنی»: کاری بئی که لک. «بوالوقت»: خاوه ن کات. دا: تا.

واته: هه موو کاتم له کاری هیچ و پووچدا به سه ر چوو، به جوړی که کاتی ئه وه شم نه ماوه ته نانه ت تیا بمرم، بۆیه ده بئی داوا ی که میك کات له خاوه ن کاتیك بکه م که خوایه، بمدا تی تا تیدا بمرم.

(۳) غه فلهت زه ده: ئه وه ی تووشی ده ردی بئی ئاگایی و له بیر جوونه وه بووبی. ده ورم «ی سیته م»: له ئیستیلاحی زانایانی عیلمی که لامدا ئه وه یه په یدابوونی شتیك به سرا بئی به په یدابوونی شتیکی تروه که په یدابوونی ئه ویش به سرا بئی به په یدابوونی ئه مه وه که ئه مه ش هه رگیز نابی. ئهم مه سته له یه له عیلمی که لامدا ده کرئ به به لگه بۆ پیوستی بوونی خودا.

واته: مه رگ ده ورمی داوم ده لئ: واده ی ئه وه هاتوو هه رده می ژبانی خۆت به دوا یی هاتوو دابنیت و گیانت بده ی به ده سته وه. که چی من تازه واده زانم سه ره تایی ژبانمه و خه ریکی مه سته له ی ده ورم که فه قی له سه ره تایی خو ئندنیاندا ده یخو ئن.

(۴) مه به سته له وه یه توانای بیر کردنه وه م له هیچ نه ماوه، له و کاتم نه بئی که تیا ده ژیم.

له پێ که وتووم و نه فسم بۆ ههوا ده شنی وه کوو مندال
 له بهر پیری سهرم خوی ناگریت و تازه پێ ده گرم^(۵)
 چیه سووچ و گوناھی؟ بۆچی ده یکاته جه زاخانه؟
 له قهبر هه لکهن، هه تا رۆژی جه زا ده عوا چیه قه برم^(۶)
 سبه ینی «يُحْشَرُ الْمَرْءُ»، براگهل فرسه ته ته مپرو
 ته به پرا بن له من، با کهس نه بی حه شری له گهل حه شرم^(۷)
 له من نازانم ئیتر نه فسی به دخوو چی ده وی «مه حوی»
 که به دکردار و به دره فتار و به دئه فکار و به د ته ورم^(۸)

(۵) واته: له بهر پیری و نه خۆشی په کم که وتوو و له پێ که وتووم، که چی نه فسم وه کوو مندال
 به دهم ئاره زوو وه ده شنی... له بهر پیری سهرم بۆ راگیر ناکرێ، که چی له رووی نه فس و
 ئاره زوو وه ده لێی تازه پێ ده گرم و سه ره تای ژبانمه.

(۶) واته: ئه وه نده گونا بهارم، قه بهر کهم تا رۆژی قیامهت هه ر شکات ده کا له ده ست قه بهر
 هه لکهن که وا کردی به جیگای سزادانی من و منی تی خست. نازانم ئه و قه بهر به دبخته چی
 کردبو و گوناھی چی بو و قه بهر هه لکهن کردی به جیگهی من و ئازار و سزای منی برده
 ئه وی.

(۷) ته به پرا: بی به ری.

واته: سبه ینی رۆژی زیندوو کردنه وه ی مردووانه و هه ر کهس له گهل دۆست و براده ری
 خوی ده بری بۆ حیساب وه ک پیغه مبه ر (د.خ) فه رمو یه تی: «يُحْشَرُ الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ» واته:
 هه ر کهس له گهل دۆستی خوی حه شری ده کرێ. جا ئه ی براده ره کانم، له بهر ئه وه که من زۆر
 تاوانبارم و بۆ ئه وه ی کهس به تاوانی من گرفتار نه بی، تا هه لتان له کیس نه چوو ه پا کانم لی
 بکه ن و لیم جوی ببه وه.

(۸) ئه وه هه لیه که هه ندی کهس وشه ی «به دئه فکار» به «به دئه فگار» ده خو ئنه وه، چونکه
 ئه گه ر «ئه فگار» بوا یه «به د» ی نه ده ویست له بهر ئه وه که «ئه فگار» واته نه خۆش و بریندار. جگه
 له وه که «ئه فگار» بۆ ئهم شو ئنه ده ست نادا.

مه گهر بهر مه و جی به حری ره حمه تم خا وه سفی سه تتاری
وه گهرنا زه حمه ته پا بوونه وهم، نامومکینه سه ترم^(۹)

- ۶ -

ئهوی دلدار و دولبه رمه ئهوا ده پروا له بهر چاوم
به دوویا بوچی دل نه تویته وه نه پروا له بهر چاوم^(۱)
خهریکی حیفزی «حزب البحر» ه یار، ئه لبت به فکریکه
خودا حیفزی بکا، باقل قه دهه دینیته سه ر چاوم^(۲)
بریهی بهرقی جیلوهی کئی جه لابه خشی بینایمه
که قورسی ئافتاب و مهه وه کوو تهه دیته بهر چاوم^(۳)
له کن پشکووتنی غونچهی ده می، وهك گول، سه راسه ر گویم
گولی روخساری ده رخا، نیرگس ئاسا سه ربه سه ر چاوم^(۴)

(۹) سه تتاری: سه تتاریی خوا، گونا ه پۆشی خوا. پا بوونه وه: پاك بوونه وه. سه تر: داپۆشین.

- ۶ -

(۱) ده پروا له بهر چاوم: له بهر چاوم ون ده بێ. نه پروا له بهر چاوم: به چاوما نهیه ته خوار.
(۲) «حزب البحر»: دوعایه که له کتیبی «دلائل الخیرات» دا له چاپ دراوه که هه مووی
پارانه وهیه له خوا و سه لا واته له سه ر پیغه مه ر (د.خ).
واته: یار خهریکی له بهر کردنی دوعای «حزب البحر» ه، خوا ئاگاداری بی، رهنگیی نیازی
وابی بیته سه ر ده ریای فرمی سکی چاوم و بزیه ئه و دوعایه له بهر ده کا نه وهك بخنکی.
له به کاره یێنانی وشه ی «حیفزی» دا به دوو مه عنای جیا ورده کارییه کی جوان هه یه.
خۆشیان جیناسی ته وایان له ئیواندایه.
(۳) واته: ئاخۆ بریهی برووسکه ی جیلوهی کئی چاوی وا رووناك کردوومه ته وه، رووناکی
روژ و مانگم لا وهك تهه لئ هاتووه؟
(۴) سه ربه سه ر: سه رانه سه ر، سه رتاسه ر، هه مووی.

ده‌بێ حورمهت بگیری جی نەزرگە حەزرەتی یارە
 که ناکا دەم بە دەم تۆفانی دەم زیر و زەبەر چاوم^(۵)
 بە شوخی دین و دلمی دا بە تاراج، ئیستە وەك سۆفی
 بە سەبەحی ئەشکەو هاتۆتە سەر تەرکی نەزەر چاوم^(۶)
 سەبا کوحلی غوباری ریی کەسیکی پێیە دێ «مه‌حوی»
 بەبێ حیکمەت نیە دەفری لە ئیوارپۆه گەر چاوم^(۷)

﴿

واتە: کە غونجە می یار دەپشکری و قسە یەك دەکا، هەموو گیانم وەك گۆل دەکرێتەو و
 دەبێ بە گۆی بۆ بیستنی ئەو قسە یە. کە گۆلی روخساریشی دەردەخا، هەموو گیانم دەبێ بە
 چاو و وەك ئێرگس مەستی تەماشاکردنی دەبێ.

(۵) نەزرگە: نەزەرگە، ئەو شوێنە می کە پیاوانی خودا تیا یاندا دانیشتون و ئیستا وەك
 شوێنکی پیرۆز تەماشایان دەکری. بۆیە وای پێ دەلێن چونکە ئەو پیاوی خودایە بە چاوێکی
 تاییەتی تەماشای ئەو شوێنە می کردوو و بەر سەرنجی پیرۆزی خۆی خستوو. دەشگونجی
 لە «نزلگە» وە هاتبێ واتە تیا دابەزیو و تیا حەساو تەو. دەم بە دەم: جار لە دوا می جار. دەم:
 خۆین. زیر و زەبەر: سەرەوژێر.

واتە: بۆیە لافاوی خۆین کە جار لە دوا می جار لە چاومەو دەپوا، چاوم سەرەوژێر ناکا و
 نایا، چونکە نەزەرگە می یارە و شیوە می ئەوی تیا جیگیر بوو و بوو بە شوێنکی پیرۆز خەك
 رووی تی دەکەن. هەر لە بەر ئەو هەش دەبێ قەدری بگیری و بە چاوی رێزەو تەماشای بکری.
 باوەریکی میلی لە کوردستاندا هە یە کە و لافا شوێنی پیرۆز نابا و هەورە برووسکە لی
 نادا و بە لکۆو بە بەرە کە تی ئەو و شوێنی تری دەورو پشیتی می لە ئافەت و بە لا دوور دەبن.
 مه‌حوی لەم بە یته‌یدا ئیشارەت بۆ ئەو باوەرە میلییە دەکا.
 (۶) تاراج: تالان. سەبەح: تەزییح.

واتە: وەختی خۆی چاوم بە شوخی و بێ ترس، دین و دلمی دا بە تالان ئەو نەندە سەیری
 یاری کرد. ئیستایش تەزییحی کە لە دلۆپی فرمیسك هۆنیو تەو و خۆی کردوو بە سۆفی
 تۆبە کار و دەبەوئ ئیتر تەماشای یار نەکا. مەبەستی لەو یە ئەو نەندە گریاوە کوێر بوو.
 (۷) کوحل «كحل»: کله. غوبار: تۆز.

- ۷ -

به پیر ئه و ماهه وه چووم و به سهر چووم

پهری بوو، ئه و نه بوو، شه و بوو، به سهر چووم^(۱)

ته لئی نیژگسم و باغی حیره تم پی

به فهرهات و وه کوو گول زوو به سهر چووم^(۲)

گلهی پیشم له سهر سهر هم بووه بار

که دی من دولبهرم هات و به سهر چووم^(۳)

واته: له خۆزایی نیه و له ئیواره وه چاوم دهفری؛ ئاخۆ بای به یانی تۆزی رینگای چ دۆستیکی هه لگرتبی و هینایتی وهك كله بیکاته چاوم.

له ئه فسانه ی کوردیدا ههیه ئه وه ی چاوی بفری میوانیکی خوشه وستی دی.

- ۷ -

(۱) واته: له جیاتی پی به سهر به پیری ئه و یاره وهك مانگ جوانه وه چووم، که چی ده رکهوت ئه و نه بوو، پهری بوو و له بهر ئه وه که شه و بوو من به هه له چووبووم. مه بهستی له هینانی ناوی «پهری» و «شه و» ئه وه یه ئه گهر پهری نه بوایه ده بینراو، ئه گهر ئه و بوایه شه ویش بوایه دنیا ی رۆشن ده کرده وه چونکه ئه و وهك مانگ وایه.

(۲) باغی حیره ت: ئه و باخه ی که هه موو که سی تیا سهر سام ده بی. مه به ست لئی دنیا یه. واته: من تاقه ته له نیژگسیکم، که چی دنیا م هه موو پی پر بوو له فهر و به ره که ت. به لام به داخه وه ئه وه نده نه مامه وه و وهك گول زوو به سهر چووم و فه وتام.

(۳) واته: که پی م دیتی له جیاتی ئه وه ی به و برۆم به پیری یاره وه، له سهر سهر چووم، گله یی لی کردم و وتی: بۆ منت به کار نه هینا؟ ئه و شان و شکۆی به کارهینانه ی له به پیری یاره وه چووندا بۆ خۆی ده ویت. گله یی ئه ویش بوو به بار به سهر سهر مه وه.

له کۆ کردنه وه ی ههر سی «سهر» دا وشه ئاراییه کی جوان و له نیوان «پی» و «سهر» دا ته ناسوب هه یه.

ده زانسم بادیه ی عیشقه خه تهرناک
 که چی ههر چووم، نه گهر مام و نه گهر چووم^(۴)
 له حینی نه زعی رۆحا، رۆحی عاشق
 وتی: ئۆخه ی له میحنه ت خانه ده رچووم^(۵)
 به ئۆغر کردنی من بوومه قه قنه س
 که نه و چوو بو سه قهر، من بو سه قهر چووم^(۶)
 وتی: قه ت وا مه یه، من واوه ههر دیم
 نه هات نه و وا قه ت و من واوه ههر چووم^(۷)
 شوکر موورم بووه پامالی میری
 به بی نامی ژیا م و ناموهر چووم^(۸)
 غه می قاتیلمه «مه حوی»! مونفه عیل ما
 له حه شرا کفنی خویناوی به بهر چووم^(۹)

- (۴) واته: ده زانم بیابانی دلدار ی بیابانکی پر مه ترسییه و له وانه یه دلدار سه ری لی ده رنه کا.
 له گه ل نه وه شدا ههر گرتمه بهر، بی نه وه ی گوی بدمه نه وه بگه پتمه دواوه یا له ناو بجم.
 (۵) حین: کات. نه زعی رۆح: گیان کیشان. میحنه ت خانه: مالی پر له مه یته ت، مه به ست له
 له شی ئاده میزاد یا خود دنیا یه.
 (۶) قه قنه س: ده لێن په له وه ریکه نه وه نده ده فری و بهرز ده بیته وه تا تینی خۆر ده یسووتینی و
 داده که وئ. سه قهر: دۆزه خ، مه به ست ناگری دووریه.
 (۷) واته: یار پیی وتم: تو مه یه به لای منه وه. من ئاخری ههر دیم بۆلای تو. که چی نه و ههر
 نه هات و من ههر چووم به لایه وه.
 (۸) موور: میرووله. پامال: سواوه له ژیر پندا، ناموهر: ناودار.
 واته: له سایه ی خواوه میرووله ی له شی بی هیژ و ناته وان و لاوازم بوو به ژیر پیی میریکه وه
 که یارمه. به هۆی نه وه وه منی له ژیا ندا وه ک میرووله نه ناسراو و بی ناو و نیشان، به ناو بانگیکی
 زۆره وه له دنیا ده رچووم، چونکه خه لک وتیان یار کوشتی.
 (۹) مونفه عیل: شیواو.

- ۸ -

له باسی مهینهت و دهردی دهروونی بۆیه دەم نادەم
 له خویناوی دلی پر غەم که سینەم مەوج ئەدا تا دەم^(۱)
 غەم دیتێ که بۆ وەك کۆدەك ئاگر بەردەمە کاغەز
 لەبۆ نووسینی غەمنامە ی دلم هەرگا قەلەم دادەم^(۲)
 هەلە پارانەووە ئەمڕۆ، زوبان و دل له کارایە
 زوبان ئاوەر که بەستەزمانە سبەحەینێ که قووچا دەم^(۳)

✍

واتە: خەمی خۆم نیه که یار دەمکوژێ، خەمی ئەوێمە که به بەرگی خویناویمەو له
 رۆژی حەشردا به بەردەمیدا دەڕۆم، دەمناسیتەو و دەپەشۆکی و ترسی لێ پرسینەو هی لێ
 دەنیشی.

- ۸ -

(۱) واتە: بۆیه دەم له باسی مهینهت و دهردی دهروون نادەم و لێ نادویم، چونکه له سینەمەو
 تا دەم له خویناوی دلێ پر خەم شەپۆل دەدا و دەم گیارو و هیچم پێ ناگوتری.
 (۲) کۆدەك: کوودەك، منال. هەرگا: هەرگا، هەرکاتی.
 واتە: هەرچەند قەلەم دادەدەم و کاغەز دینم نامەت بۆ بنووسم، ئاگری سۆزی دلم گر
 بەردەداتە کاغەزە که و دەیسووتیت. خەلک تێ ناگەن مەسەلە چیه، وادەزانن خۆم وەك منالان
 کاغەز دەسووتینم. لەبەر ئەوێ خەفەت دام دەگری و دەلیم بۆ کارێ بکەم خەلک وام لێ
 تێ بگەن... بۆیه هەموو جارێ هەرکه نیازی نووسینی نامەم به دلدا دی، بەرلەو هی دەستی پێ
 بکەم پەشیمان دەبمەو.

(۳) زوبان ئاوەر: زۆر بلی و قسە زۆرکەر. بەستەزمان: زمان بەستراو، بێ دەسەلات.
 واتە: تا زوبان و دل له کاردايه، هەل له کيس مەدە هەندێك له خوا پاپێرەو. سبەینێ که
 مردیت و دەمت بەسترا، کام کهس زۆر قسە زۆرکەر بێ زوبانی دەبەستری و هیچی پێ ناوتری.
 دل: له نوسخە ی ئەسلدا «دەم»، بەلام له هەموو نوسخەکانی تردا کراو به «دل». وادیارە
 شاعیر خۆی وای لێ کردووە، بەلام ئەو نوسخە یە که مە دیار نیه که ئەو دەستکاری کردووە.

به حەق هەر حەق، به ناحەق ناحەق و تەووە لە رۆژی بوم
و هەکوو مەنسور ئەگەر بێشمکوژن ناکەم لە حەق لادەم^(٤)

بلا گۆل ئاتەشی تێ بەر بێ، پەروانە بێ بۆلبول
دەبێ هەر بچمە باغ و رازی دڵ شەممیکی بەر با دەم^(٥)

سەبەینی وەرە سەیری کۆشتنم وادەم چەها داو
لەسەر وادەمی درۆی ئەو نادەم ئێتر وادە، قەت نادەم^(٦)

وتم: گەر حالی «مەحوی» تێ بگەیی رەم بەم حەدە ناکە
وتی: ئەو تێ نەگەییو، مەن پەریم و ئەو بەنی ئادەم^(٧)

(٤) لە رۆژی بوم: لەو رۆژەووە کە هاتوو مەتە دنیاو.

(٥) بلا: یا بلا، وشە یە کە لە زاراوەی کرمانجی سەروو، لە مەوێش لە زاراوەی کرمانجی
خوارووشدا بە کارهێنراوە، بە مەعنا: دەسا، با، چش... ئاتەش: ئاگر. شەممیکی: شەممە یەکی،
تۆزێکی.

واتە: مەن دەست بەردار نابم، دەبێ بچمە ناو باخ و کەمێک لە رازی دەروونی خۆم بدەم بە
با، هەرچەند لە سۆزی ئەو رازی دەروونەم گۆلێش ئاگری تێ بەر بێ و بۆلبول وەک پەروانە بە
دەوری گۆلدا بسووتی، چش با بسووتین...
لە کۆکردنەوەی «گۆل» و «ئاتەشی» دا ئیشارەتێکی ناسکیش کراوە بۆ «گۆل ئاتەشی» کە
جۆرە گۆلێکە.

(٦) چەها: چەندەها، زۆر. نادەم «ی دوایی»: ناوێخت.

واتە: لەسەر وادەمی درۆی یار کە وتی دەتکوژم، گەلێ جار وادەم بە خەلک داو و پێم
وتوون سەبەینی وەرە سەیری کۆشتنم. بەلام ئێستا چونکە بۆم دەرکەوتوو کە یار قەسە خۆی
ناباتە سەر و راست ناکا، ئێتر هەرگیز وادەمی ناوێخت نادەم.
نادەم «ی یەکەم» (ن): نادیم. نادیم: پەشیمان.
(٧) رەم: را، هەلاتن.

واتە: ... یار لە وەلامدا وتی: لەبەر ئەوە نیە کە شارەزای حالی مەحوی نیم، بۆیە خۆمی لێ
نزیك ناکەمەو، بەلکۆو لەبەر ئەوەیە کە مەن پەریم و ئەو ئادەمیزادە و ئادەمیزادیش پەری
نابینی.

- ۹ -

ئەسیر و سەیدی قەیدی کەید و شەیدی نەفسی ئەممارەم
 لە دەست ئەم مارە بەدچارە، چیه چارم، خودا چارەم!^(۱)
 لە حەفتا تیپەریم و حەفتەیک بو دین و بو دنیا
 بە کاری خۆم و کاری کەس نەهاتم، وە ی چ بیکارەم!^(۲)
 چ خوش وەقتی بوو ئەو وەقتەم لە گۆشە ی بێ کەسیدا بووم
 وە کوو هایم لە دەشتی ناکەسیدا ئیستە ئاوارەم!^(۳)
 بە ناخوون سوورەتی یارم لە سەفحە ی سینە نووسیوە
 لە حەشرا وەقتی نەشری نامە کردن، منم و سپیارەم!^(۴)

- ۹ -

(۱) سەید: ئیچیر. قەید: کۆت و زنجیر. کەید و شەید: فیل و فر. نەفسی ئەممارە: نەفسی داوای
 خراپە کەر، ئیشارە تە بو ئایەتی: ﴿إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ﴾ واتە: نەفس فەرمانی خراپە کردن
 دەدا بە ئادەمیزاد.
 لە کۆ کردنەوێ «سەید» و «قەید» و «کەید» و «شەید» و، «چار» و «چارە» و، «ئەممارە» و
 «ئەم مارە» دا کۆمەڵی وشە ئارایی هەیه.
 (۲) مەبەستی لەوێهە بنیادەم دەبێ بو کاروباری دین بە کەلکی خۆی و بو کاروباری دنیا
 بە کەلکی خەڵک بێت.
 (۳) خوش وەقتی: کاتیکی خوش. هایم: کەسی سەری خۆی هەلگرتی.
 واتە: ئەو کاتە کاتیکی چەند خوش بوو کە لە کونجی بێ کەسیدا کەوتبووم و نە باوکم هەبوو
 و نە دایک و هیشتا نەهاتبوومە دنیاو. بەلام ئیستا لە بیابانی خراپە کاریدا ئاوارە بووم و سەری
 خۆم هەلگرتوو.
 دەشتی (ن): چۆلی.
 (۴) سپیارە، «سی پاره»: کتێب. ئەسلە کە ی بە مەعنای قورئان بوو، چونکە سپیارە واتە سی
 پارچە و قورئانیش سی بەشە.

سهراپامی بهر ئه شکه نه جهی عوقوبهت گرتوو ده وران
 له بهر بی دهستییه وا تیده گهن خه لقی که بیچاره م^(٥)
 له جه ییمدا نه گهر یهك پاره شك نابهم، چ پهروامه
 خودا گهر قابیلی دیم هه تا سهر جه بیی سه د پاره م^(٦)
 نه شه یتان و نه ده وران و نه خزمانم به من ناکه ن
 نهوی نه فسی خه سیسم «مه حویا» کردوو به ده باره م^(٧)

له قورئان و حه دیسا هه به که وا له و دنیا هه رکه س نامه ی کرده وهی خۆی ده درته دهستی تا
 پیشانی بدا. مه حویش ده لئ: من به ناخوون سنگی خۆم لهت لهت کردوو و وینه ی یارم
 له سهر ته خته که ی کیشاوه. جا که له قیامه تدا هه رکه س نامه ی کرده وهی خۆی کرده وه، منیش
 سپاره ی ته ختی سینهم پیشان ده ده م و به و نامه یه وه ده چمه مهیدانی مه حشهره وه، ده لئیم
 ئه مانه نامه ی کردارمه له دنیا دا.

(٥) عوقوبهت: سزا. ده وران: گهردوون. بیچاره: هیچ له دهست نه هاتوو.

واته: چه رخی زه مانه سه رتا پامی داوه ته بهر ئازاری سزا و ده سه لانی نه هیشتووم. ئیسته که
 خراپه ناکه م، هی ئه وه نیه که ئاده میزادیکی چاکم، هی ئه وه یه دستم به سراوه و ده سه لاتم نیه.
 (٦) جهیب «ی یه که م»: گیرفان. جهیب «ی دووه م»: بهرۆک.

واته: مه به ستم نیه گیرفانم پوولیکی تیا نه بی، ماده م خوا ئه م سینهی به ده ردی عیشق سه د
 پارچه بووه م تا سهر پی رهوا بیی.

له به کاره یانی وشه ی «جهیب» و «پاره» دا به دوو مه عنای جیاواز وشه ئاراییه کی جوان
 هه یه.

(٧) واته: ئه و ده رد و به لایه ی که نه فسی سووکی خۆم به سه ریدا هی ناوم، نه شه یتان و نه
 زه مانه و نه خزمی خراپ که سیان به سه ریان نه هی ناوم و پێیان نه کردووم.

- ۱۰ -

به نووری باده که شفی زولمه تی ته قوا نه کهم، چ بکه م!
 به شه معیکی وه ها چاری شه ویکی وا نه کهم، چ بکه م!^(۱)
 له خه زنه ی دلمدا هه رچی هه یه، هه ر داغی سه ودا یه
 ده سا ئه م نه قده ده ردی عیشقی پی سه ودا نه کهم، چ بکه م!^(۲)
 له گه ل دهستی مه لا ری نا که وی زونناری زولفی یار
 وه کوو «شیخ» ئیختیاری مه زه به بی «ته رسا» نه کهم، چ بکه م!^(۳)
 له ری ئه و شوخه دا خو م کرده خاک و پی نی نه نا پیما
 ده سا خاکی هه موو عاله م به سه ر خو ما نه کهم، چ بکه م!^(۴)

- ۱۰ -

(۱) باده: مه ی. ته قوا: له خواترسان.
 واته: چارم چیه نه گه ر به تیشکی شه رابی عیشقی راسته قینه، تاریکایی وشکه سو فیه تی له
 دل ده رنه کهم و به شه وقی مومی ئه و عیشقه شه وی به نده گی نادلسوزانه روشن نه که مه وه.
 (۲) سه ودا «ی یه کهم»: ده ردی عیشق. نه قده: نه ختینه. سه ودا «ی دو وه م»: مامه له.
 واته: گه نجینه ی دلم ته نها جیگه داخی خری ده ردی عیشقی پیوه یه و نه گه ر به نه ختینه ی
 ئه م داخه خپرا نه ئه وه نده تی ده ردی عیشق بۆ خو م نه کرم، چی بکه م؟! مه بهستی له وه یه
 قازانجی له وه دایه هه ر خه ربکی ئال و و ئلی دلدار ی بی.
 (۳) زوننار: ئه و پشتینه یه جاران مه سیحیه کان له پشتیان ده به ست بۆ ئه وه ی له مر سولمانان
 جو ئی بکری نه وه. شیخ: شیخی سه نعان که ده لئین موسولمانیکی خوا به رست بووه دلی له کچه
 مه سیحیه ک چووه و له پیناوی ئه و خو شه وستییه یدا چووه ته سه ر ئایینی ئه و کچه. ته رسا:
 ره به ن، مه سیحی.
 واته: زولفی یار وه ک زونناری مه سیحیان وایه و به دهستی مه لای موسولماندا ناپیچری.
 له بهر ئه وه ناچارم وه ک شیخی سه نعان بجه م سه ر پی ره وی مه سیحی تا ئه و زولفه م ده ستگیر
 بی.
 (۴) له م به یته دا به راوردیکی جوان و تیا قنکی مه عته وی زور ورد له نیوان بوون به خاک و پی
 پیا نه نان له لایه که وه و، خاکی هه موو جیهان به سه ردا کردندا هه یه له لایه کی تره وه.

دەمیکە شاری پر شۆری مەحەبەت مات و خامۆشە
 بە قانونی تەجەننۆن شۆرشێ ئینشا نەکەم، چ بکەم! (۵)
 لە چاوا نم نەما بۆ گریه، نۆبە ی سەجدە بەردەرە
 سیا سآلم نەبارە، نوێزی ئیستیسقا نەکەم، چ بکەم! (۶)
 لەسەر تۆم دوشمنە دنیا، قەزیەم «مانع الجمع»
 کە تەرکی تۆ نەکەم، تەرکی هەموو دنیا نەکەم، چ بکەم! (۷)

(۵) تەجەننۆن: خۆ شپت کردن. ئینشا: دامەزراندن.

مەبەستی لەوێهە دڵدار شیتە و شیت هەرچی بکا تەکلیفی لەسەر نیه.
 (۶) نم: تەپایی. گریه: گریان. بەردەر: بەردەرگا. سیا سآل: وشکە سآل. نەبار: بێ باران.
 ئیستیسقا: داوا ی باران بارین لە خوا. نوێزی ئیستیسقا: نوێزە بارانە.
 واتە: ئەوەندە گریام چاوم تەپایی تیا نەما تا بە دەم گریانەووە ییتە خوار، لەبەر ئەوە دەبێ
 سوجدە لەبەر دەرگای یاردا بەرم تا دلی یم بسووتی و بەزەیی پیامدا ییتەووە، وەك چۆن لە
 سآلی بێ باراناکە باران لە ئاسمانەووە نەهاتە خوار، دەبێ خەلک سەر بێتە زەوی و نوێزە بارانە
 بکەن بۆ خوا تا بەزەیی پیاواندا ییتەووە و بارانیان بۆ بیاریئێ.

لەوانەیه مەبەستی مەحوی ئەوە بێ بلی ئەوەندە گریام یار هەر خۆی پیشان نەدام و منیش
 لەداخا کوێراییم داها و فرمیسک لە چاوم برا. ئیستا دەبێ سوجدە بەرم بەر خاکی بەری
 پێی و بە چاویدا بهێنم تا چاک ییتەووە، یا تا خۆم پیشان بدا و منیش لە خۆشیاندا چاوم چاک
 ییتەووە و فرمیسکی شادمانی برپژێ، وەك چۆن خەلکی نوێزە بارانە بۆ خوا دەکەن و سەری بۆ
 دەخەنە سەر زەوی تا بەزەیی پیاواندا ییتەووە و بارانیان لە سەرەووە بۆ بیاریئێ.

(۷) «مانع الجمع»: مەتیقیەکان دەلێن جیایی لە نیوان دوو شتدا یەکیکە لە سێ جور.
 جورێکیان پێی دەلێن «حەقیقی» کە ئەوەتە نابێ هەردوو شتە کە پێکەووە ببن و نابێ هێچیشیان
 نەبێ، بەلکۆ دەبێ یەکیکیان بێی و یەکیکیان نەبێ، وەك ئەمە کە ژمارە یا تاقە یا جووت.
 جورێکی تریشیان پێی دەلێن «مانع الخلو» کە ئەوەتە نابێ هێچیان نەبن، ئیتر با هەردوکیان
 ببن وەك ئەوە کە پیاو و ژنێک پێکەووە بژین نابێ هێچکامیان دەرمانەتێکی نەبێ، ئیتر با
 هەردوکیان بیانبێ. ئەو جورە کەشیان پێی دەلێن «مانع الجمع» وەك ئەمە کە مەحوی لەم

به جی ماوم له یاران، نابەجی ماوم، ئەجەل! زوو به
به مردن لەم قوسووری ژینه ئیستیعفا نه کهم، چ بکهه^(۸)
ئەوا له یلا به روژی حەشر ئەدا وادهی لیقا «مەحوی»!
هەتا قامی قیامەت، ئاھ و واوہ یلا نه کهم، چ بکهه^(۹)

بەیتەدا بە دۆستەکهی دەلی هەموو دنیا مەسەر تۆ لە گەڵ بوو بە دوژمن و مەسەلە ی دۆستی
من لە گەڵ تۆ و لە گەڵ ئەم دنیا یە هەموو مەسەلە یەکی «مانعە الجمع»ە، چونکە ناتوانم دۆستی
تۆیش بێ و دۆستی هەموو ئەم عالەمەیش بێ و؛ مادەم نامەوێ دەست لە تۆ هەلگرم، ناچارم
دەبی دەست لە دنیا و چی لە دنیا دا یە لە تۆ بە و لاو هەموو هەلگرم، هەرچەند ئەگەر بیهوێ
دەتوانی دەست لە هەردوکیان هەلگرێ بە پێی ئوسوولی قەزییە «مانعە الجمع»، بەلام ئەو
لێرەدا ئەو سەرە «مانعە الجمع»ی مەبەست نیه.

لە نوسخە یە کدا لە جیاتنی «نە کهم» نووسراو «بکهه». بەم پێیەیش دەتوانین مەعنای بەیتە که
راست که یە وە و بلیین دەلی: مادەم من دەستم لە تۆ هەلگرت، ئیتر که سی ترم بۆ چیە و کێ بی
لای من لە تۆ نازدار تر بی و چون دەبی دەستبەرداری ئەوانیش نەبم. ئەم مەعنایە هەرچەند
دەگونجی، بەلام دیارە بۆ ئێرە دەست نادا و لە گەڵ مەبەستی ئێرە ناکەوێتە یەک. بۆیە وادیارە
هەلە ی نووسیارە، قەلەمی خوارگرتوو و نوختە ی نوونی کردوو بە هی بی...

(۸) نابەجی: ناشایان. قوسوور: ناتەواوی. کۆشک. ئیستیعفا: داوای دەست لێ هەلگرتن.
واتە: یاران هەموو کۆچیان کرد و تەنها هەر من بە ناشایان لە شوینی ناشایاندا ماومە تەو.
دەسا ئە ی مەرگ، زوو که وەرە سەرم گیانم بکێشە، من ناچارم دەست لەم کردەو ی نابەجی
هەلگرم که ئەو تە لە ناتەواوی ژیندا یا لە کۆشک و بالەخانە ی ژیندا ماومە تەو.

زۆر رێی تێدەچێ ئەم بەیتە ی مەحوی که وشە ی «یاران» و «قوسوور» و «ئیستیعفا» ی
تێدا یە، لە ژێر تەئسیری رووداوێکی سیاسی ئەو سەردەمەدا بەم جۆرە وترا بی.
(۹) قامی قیامەت: بەرپابوونی روژی قیامەت.

واتە: یار دەلی لە روژی حەشر دا دیمە لات و پێت دەگەم. سا توخوا مادەم ئەو واده ی وا
دوورم بۆ دابی، من لەو زاتەر چارم چیە که هەر لە ئیستاو تاروژی قیامەت هەر شین و
واوہ یلا بکهه و هەناسە هەلکێشم!

لە ئێوان «لە یلا» و «واوہ یلا» دا وشە ئاراییە کی جوان هە یە.

- ١١ -

بیبیی، یا نه بییی، من داد و بیدادی ده کهم
 گوئی بداتی، یا نه داتی، ئاه و فهریادی ده کهم^(١)
 حه ققی ئیخلاسه به جی هینانی ئادابی خولوس
 پی بزانی، یا نه زانی، من به دل یادی ده کهم^(٢)
 بیستوونی عیشقی شیرینک ئهوا هاتوته پیش
 گهر له حه ق بیم و نه یه، ته قلیدی فهرادی ده کهم^(٣)
 ئاوی تیغی وه ققی ههر توشنه له بیکه، من نه بی
 کارگهر بی، یا نه بی، له م مه زله مه دادی ده کهم^(٤)

- ١١ -

(١) بیبی: بیبیسی.

مه بهستی له وه یه هه لوستی یار هه رچۆن بی، ئه م ئهرکی سهرشانی دلدار ههر به جی دینی
 و پیوستیه کانی خوی جی به جی ده کا.
 (٢) خولوس: ئه وه ته له یار به ولاره کهست له دلدا نه بی.
 (٣) واته: وه ک چۆن به هوی عیشقی شیرینه وه ئهرکی تاشینی شاخی بیستون کهوته ئه ستوی
 فهراد، منیش به هوی عیشقی یاره وه، ئهرکیکی وام کهوتوه ته سهرشان و ئه گهر له توانامدا
 بی یا له توانامدا نه بی چاولیگهریه کی فهراد ههر ده کهم و شان ده ده مه بهر ئه و ئهرکه ی
 هاتوه ته پیشم، جا بزانه له عۆده ی دیم یا نایه م.
 (٤) توشنه له ب: لیو تینوو. کارگهر: کاری. مه زله مه: سته م.
 واته: ههر دلدارک لیوی به ئاوی ده می تیغی ئه و یاره تینوو بی، گورج ئاواته که ی دینیته
 دی و لیوی به و ئاوه ته ر ده کا و ده یکوژی، من نه بی که له که به که وه چاوه پروانه و هیچ دیار نه.
 بۆیه ناچارم شکاتیک له ده ست ئه م بیدادیه بکه م که له گه لم که ری، جا خواه یار گوئی بداتی
 یا گوئی نه داتی و شکاته که م سوو ده مند بی یا نه.

دەرسی عیشقم هەر لە کن پەروانە یا بۆلبول بوو
 بیگەمی، یا نە یگەمی، هەرمەشقی ئوستادی دەکەم^(۵)
 کوشتنی ئیسفەندیاری نەفسە بەستە ی رایبی پیر
 گەر مەدەد کا، یا نە کا، لەو شاهە ئیمدادی دەکەم^(۶)
 بەم نزیکانە لە بەرمە «مەحویا»! ریگیکی دوور
 بیته دەستم، یا نهیی، هەر کووشی زادی دەکەم^(۷)

(۵) ئوستاد: مامۆستا.

واتە: من هەمیشە مەشقی دلداریم لەسەر دەستی پەروانە و بۆلبولدا کردوووە کە ئەویان
 بێدەنگ دەسووتی و ئەمیان هەمیشە هەر هاوار و نالەیتەتی. جا خواھ بگەمە پایە ی ئەوان یا
 نەگەم، یا بگەم بە یار یا نەگەم، دەبی هەر لەبەر سەرمەشقی مامۆستایەك خەریك بێ و خۆم
 رایبێم.

(۶) ئیسفەندیار: کۆری گۆشتاسیی پادشای کە یانی کە بە فەرمانی باوکی چوو بۆ «زابل» بۆ
 ئەوێ روۆستەم بەند بکا، بەلام لەسەر دەستی روۆستەمدا کوژرا. مەدەد: یارمەتی. ئیمداد:
 داوای یارمەتی. را: راو تەگیبێ.

واتە: کوشتنی نەفسی وەك ئیسفەندیار بە دەسەلات و بە دخو لەسەر راو تەگیبێ پیری
 تەریقەت وەستاو و ئەو دەتوانی بە کوشتی بدا یا نەیدا، وەك چۆن کوشتنی ئیسفەندیار لەسەر
 راو تەگیبێ پیرەزالی باوکی روۆستەم وەستاو. بۆیە من داوای یارمەتیەکی لی دەکەم
 بۆ ئەوێ بتوانم نەفسم بێستەم وە و بیکوژم، ئێر ئەو خۆی دەزانی بە فریامەو دەیت یا نایەت.
 رایبی (ن): راهی.

(۷) ریگیکی: ریگایەکی؛ مەبەست کۆچی مەرگە. زاد: تویشوو. مەبەست کردەوێ چاکەیه.
 ئیشارەتە بۆ ئایەتی: ﴿إِنَّ خَيْرَ الْإِنْسَانِ﴾ واتە: خۆ لە گوناھ پاراستن چاترین تویشوو بۆ
 سەفەری ئەو دنیا.

- ۱۲ -

تەرب کەن، شوکر زۆری هیناوه غەم

«تَوَقَّعْ زَوَالًا إِذَا قِيلَ تَمَّ»^(۱)

بەس ئەمڕۆ بلی من سبە و دەکەم

هەموو «وا دەکەم» تە سبە «وا ندم»^(۲)

زمانت کە ببری قسەت دێ بەکار

قەلەم دادەدەم، پەندی خو دادەدەم^(۳)

بەبی جی کەسی بی بکا غەیبەتم

سەگی هارە، دێ دەمگەزی پر بە دەم^(۴)

- ۱۲ -

(۱) واتە: شادمان بن وا شوکر خەم زۆری هیناوه و گەشتوووەتە رادە ئه‌وپەرێ. هەر شتیکیش کە گەشتە رادە ئه‌وپەرێ، ئەو نیشانەی تەواو بوونی تە و دەبی چاوەروانی تەواو بوونی بکری. ئەمە مه‌حوی دەلی شتیکی زانستیانه و راستە.

(۲) واتە: بەس وابزانە هەموو شتیکت هەر لە دەستی خۆتدا یە و کەم بلی سبەنی و او دەکەم، چونکە ئەو خۆ بە خاوەن دەسەلات و خاوەن ئیختیار زانیەت دەبی بەهۆی پەشیمان بوونەوه‌ی سبەنییەت کە قەدەر رێت لی دەگری و مەیدانی هەلسووڕانت نادا. مەبەستی مه‌حوی ئەو یە هەموو کاری بەستە یە بە خواستی خواوە و مرۆ لە راستیدا هیچ بە دەست نیە.

دەتوانی «وا دەکەم» بە «وادەکەم» یش بخوێنرێتەوه، واتە ئەو وادە و گەفتی کارە کە داومە. (۳) واتە: زمانی خۆت بپرە و قسە ی هیچ و پوچ مەکە، تا قسەت کاریگەر بی، چونکە ئەو زمان بپرێت وەک قەلەم دادان وایە بۆ قەلەم، چون قەلەم کە دابدری باش دەنوسێ و کە دانەدری باش نانوسێ، بنیادەمیش کە زمانی خۆی لە وتنی شتی خراب گرت، وەک برییتی وایە وەک بریشی خراپە ی بۆ ناگوتری و چاکە ی گوناھبار نەبوونی بۆ دەمینیتەوه، ئەو وەش وەک ئەو وایە کە قەلەم دابدری و باش بنوسێ...

(۴) دیارە ئەم بەیتە ئیشارەتە بۆ یەکی لە وگێروگرفتانه‌ی هاتوو نەتە رێ مه‌حوی لە سلیمانیدا، لەسەر دەستی ئەو بنەمالە و خێزانانە ی گەلی جار لە شیعریدا پلاری تی گرتوون.

له جیی مانه وه ترش و تالت ده کا
 ترى بوو به سرکه، عه سه ل بوو به سه م^(۵)
 زه عیفی منی کرده پووش، ئیسته کهش...
 له من هر ده کهن ئەم غه زالانه رهم^(۶)
 له کويا منی گرتە بهر تیری ته عن
 ره قیب ئیشیه قه تللی سهیدی حه رهم^(۷)
 له شیوهت په شیوانی فورس و عه ره ب
 له له هجهت خوروشانی رۆم و عه جه م^(۸)
 که له و به رده ره بووم به قایی نشین
 منم «مه حویا»! واریسی ته ختی جه م^(۹)

(۵) عه سه ل: هه نگوین. سه م: ژار.

له وانه به ئەم به یته نیشانه ی بزاربوونی مه حوی له ژبانی سلیمانی و پیراردانی چوونی بی
 بۆ شوینکی که...

(۶) غه زال: ئاسک. رهم: راکردن.

واته: لاوازم گه ییوه ته راده یه ک کردوومی به پووش، تا ئەو یارانه که وه ک ئاسک سل
 ده که نه وه لیم نه ترسن و بیته سه رم، که چی له گه ل ئەوه شدا هر لیم ده سه له مینه وه و نایه ن.
 (۷) واته: به دکار له حوزووری یاردا دامیه بهر تیری تانه و توانج، بی ئەوه ی قه دری ئەو شوینه
 بزانی. لئی ناگرم، پیشه ی خۆیه تی له حه ره می که عبه ی یاردا دلدار نیچیر بکا، هه رچه ند راو
 کردن له حه ره می که عبه دا حه رامه.

وشه ی «ره قیب» هه م فاعیلی «گرتە» شه و هه م موبته دای «ئیشیه» شه...

(۸) واته: به هۆی دیتنی دیمه نی جواتته وه فارس و عه ره ب هه موو شیوان و سه ربان لی
 تیک چوو و به هۆی گوفتاری شیرینته وه رۆم و عه جه م خوروشاون.
 مه به ستی له وه به له هیچ لایه ک هاوتات نیه.

(۹) واته: ئەگه ر بيم به ده رگاوانی ده رگای مالی یار، ئەوه به وه پری شان و شکۆ داده نییم بۆ
 خۆم و خۆم به میرات گری مولکی جه مشید ده زانه.

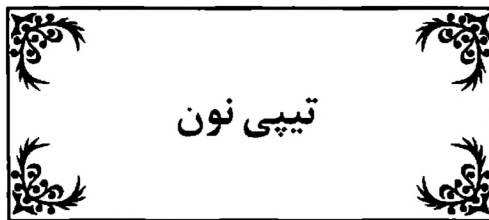
بووم به (ن): بوو به. به پئی ئەم نوسخه یه ده بی به یته که هونه ری ئیلیفاتی تیدابی.

- ۱۳ -

غونچه دَل بوونم له حهسرهت لیوی تۆیه، غونچه دهه!
 غونچه که ی تۆمه ر شیفادا غونچه کهم، ئه ی غونچه کهم! (۱)
 سینه چاکم وهك گول و دَل پر له خوینم غونچه وهش
 بئ گولی روخسار و غونچه ی لیوه کهت، قوربانی بهم (۲)
 غولغولی بولبول له عیشقی گول نه بوو لهه سوبحه دا
 شه عشه عه ی نهو غه بغه به که وتبووه سه ر ئه م باغه هه م (۳)
 لاله بئ لاله ی روخت «مه حوی»، وه کوو مورغی خه مۆش
 مه ر به چاک ی سینه وهك گول شه رخی دووری کا، سه نه م (۴)

- ۱۳ -

ئه م پارچه شیعره له دیوانه چاپ کراوه که دا نیه.
 (۱) واته: ئه ی یاری دهه وهك خونچه گیراو که قسه به کت له دهه ده رنایهت، من له داخی
 بیدهنگی لیوی سووری تۆیه، دَلم وهك خونچه ی سوور گووشراوه ته یهك و خویناوی بووه و به
 وته یه کی خونچه ی نه پشکووتووی ده می تۆ نه بئ خونچه ی دلی گووشراوی من چاک نایته وه.
 (۲) چاک: لهت. غونچه وهش: وهك خونچه.
 واته: هه ی به قوربانی گولی روخسار و خونچه ی لیوت بهم، من بئ ئه وان سینه م وهك گول
 کراوه یه و دَلم وهك خونچه پر له خوین.
 (۳) غولغول: هه را. شه عشه عه: پر شنگ. غه بغه ب: گۆشتی ژیر چه ناکه.
 واته: بولبول که ئه م به یانییه که وتبووه هه راو ئاواز خویندن، وه نه بئ به هوی عیشقی گوله وه
 بووبئ نه وه ی کردبئ، به لکوو به هوی نه وه وه بوو که تیشکی ژیر چه ناکه ی یار دا بووی له باخیش...
 (۴) خه مۆش: کپ و بیدهنگ.
 واته: بئ لاله ی رووی تۆ، نازیز، مه حوی وهك بالدارنکی کپ و بیدهنگ وایه. بۆیه ئه م به
 بیدهنگه که مه حویه، مه گه ر چه شنی گول به لهت له تی سینه ی بتوانئ رازی دلێت بۆ لیک بداته وه.
 له ده سنو سه کانی به رده ستماندا له ئیوان ئه م به یته و به یته ی پشودا، جیگه ی به یته ی به
 بۆشی ماوه ته وه. دیاره فه و تاوه. شیخ موحه ممه دی مه حویش نوو سیویه زۆرمان هه ولدا،
 ده ستمان نه که وت.

-۱-

وهك گۆل هه موو ده مه ده ره وه م سه ره سه ره زوبان
 وهك غونچه يه ده روونی، دلی گۆل له سه ره زوبان^(۱)
 یه عنی: كه زیكری زاهیرم و فیکری باتینم
 هه ره وه سفی لیوته به هه موو ده م، به هه ره زوبان^(۲)
 ناوت ده به م، دلم به زوبانم هه سه ده به با
 یادت ده كه م، له گه ل دله كه م دیته شه ره زوبان^(۳)
 دی باسی دیشه و وهب و گوشتاری تۆ بكه م
 بادام و شه ككه ره و نو قلم دیته به ره زوبان^(۴)
 هه ره حه رفی كوشتنه كه ده می پی بشكوئ
 ئه م تووتیه به خوونی پژاوه مه گه ره زوبان^(۵)

-۱-

- (۱) هه موو ده مه: هه میشه.
- واته: هه میشه ده ره وه ی له شم وهك گۆل كراوه ته وه و سه رتا پای بووه به زوبان و باسی تۆ ده كا. ناوی دلی گۆل له سه ره زوبانی شم وهك خونه چه پیچراوه به یه كدا و خزی توند كر دووه ته وه و بیر له تۆ ده كاته وه.
- مه حوی بۆیه سیفه تی «گۆل له سه ره زوبان» بۆ دله داده نی، چونكه دلی شوبه اند به خونه چه و خونه چه ش گۆلی به سه ره زوبانه وه یه هه ركه كرایه وه ده بی به گۆل. چونكه دلش هه ره بیر له گۆلی رووی یار ده كاته وه و ناوی ئه وه به سه ره زوبانیه وه یه.
- (۲) زیكری زاهیر: قسه ی ده م. فیکری باتین: بیر دلی.
- ئه م به یته مه عنا ی به یتی پیشو روون ده كاته وه.
- (۳) مه به سته له وه یه دلی و زوبانم شه ریانه له سه ره تۆ و هه ركامیان ده یه وی به تاییه تی بۆ ئه وی.
- (۴) واته: دیده ت وهك بادام و لیوت وهك شه كر و گوشتارت وهك نو قله.
- (۵) واته: خونه چه ی ده می یار ته نها به وشه ی كوشتن ده بشكوئ. بۆیه وادیاره زمانی ئه م تووتیه كه له وشه ی «كوشتن» به ولاوه هیچ نازانی، به خوین پژاوه.
- خوونی (ن): خوینی.

بۆ شوکری جهوری ئەو دوو برۆیه لە قەتڵما
 ھەر بن مویکە میسلی گۆلی شەست پەر زوبان^(۶)
 ھەر ئەم زوبانە باعیسە بۆ سەرپرینی شەمع
 «مەحوی»! سەرم رەحەت بوو بیللی ئەگەر زوبان^(۷)

-۲-

بەھاری عومر ئەوا گەییە حوزەیران
 کەچی وەك کۆدەك ئیستە دەچمە سەیران
 دەبی رەم کەم لە شار و بېمە وەحشی
 نیە حیلە ی ترم بۆ رامی جەیران^(۱)
 لە ئاوی تیغی ھەر زامی بوو ئاوا
 برینی من نەبی ھەروایە وەیران^(۲)

(۶) واتە: ھەر بن مویەکی لەشەم وەك گۆلە شەست پەر شەست زوبانی لی بوو تەو و ھەموو
 سوپاسی برۆی یار دەکەن بەرەبەر بەو کە بوو بە شیر بۆ کوشتن.
 (۷) واتە: وەك چۆن ئەگەر زوبانە ی گری چرا لار بی، سەری فیلە کە ی دەپر، زوبانی زۆر
 بلیی منیش لەوانە یە سەرم بە پرین بگە یەنێ. ئەگینا ئەگەر زوبانم لیم گەرئ سەرم رەحەتە و بۆ
 خۆم سەلامەت دەبم.

-۲-

(۱) وەحشی: کێوی. جەیران: ئاسکی دەشت.
 واتە: یارم بە هیچ کلۆجی بۆ دەسەمۆ و مالی ناکرێ. بۆیە تالە ئاوە دانیدا بۆ دەستم لێی گیر
 نابێ، لەبەر ئەو ناچارم سەری خۆم ھەلگرم و بچمە بیابانێک، بەلکۆر کە منیش وەك ئەو بووم
 بە کێوی، بتوانم دەستی لی گیر بکەم.
 (۲) وەیران: وێران، لەبەر راگرتنی سەنگی بەیتە کە دەسکاری کراوە.
 واتە: برینی ھەموو دلداریک بە ئاوی تیغی برۆی یار ئاوەدان بوو، وە، برینی من نەبی کە
 ھەر وەك خۆی وێرانە و یار ناکا جارێک تیغی لی بدا.

به نه‌شئەى بۆنى گولزارى چ كۆيه‌ك
 له ته‌نما مورغى رۆحم هاته ته‌يران؟! (۳)
 سوله‌يمانم هه‌والى موورى پرسيم
 له‌ناو نه‌مسالم ئەز هودهود له ته‌يران (۴)
 بريقه‌ى به‌رقى جيلوه‌ى تۆ له چاوى
 نه‌دابى، بۆ چيه ئايينه‌ هه‌يران؟! (۵)
 له «مه‌حوى» دڵ نه‌گه‌رون بووه كووگه‌نج
 سو‌راغى كه‌ن له كو‌نجى كو‌نه ده‌يران (۶)

- ۳ -

هه‌موو عاله‌مه‌ پابه‌ند و له دامان
 كه‌چى ده‌ستى كه‌ست ناگاته دامان (۱)

- (۳) كۆ: كۆلان، مەبەست له ده‌ورو به‌رى ياره. ته‌ن: له‌ش. مورغ: په‌له‌وه‌ر. ته‌يران، «طيران»:
 فرين.
 (۴) موور: مي‌رووله. ئەز: له. وشه‌يه‌كى فارسييه. هودهود: په‌پوو سله‌مانه. ته‌يران: بالنده‌كان.
 واته: يارى سوله‌يمان پايه‌م، له‌ناو هه‌موو هاوچه‌شنه‌كاندا هه‌والى منى وه‌ك مي‌رووله
 بى‌ده‌سه‌لاتى له په‌پووه سله‌مانه پرسى له‌ناو هه‌موو بالداراندا.
 (۵) واته: ئاوينه‌ بۆچى هه‌يران و سه‌رسام بووه، ئەگه‌ر له‌به‌ر ئەوه نيه كه تيشكى ده‌ركه‌وتنى
 تۆ داويه له ناوچاوى!
 (۶) واته: ئەگه‌ر دڵم ون بوو لي‌م، له كو‌نجى بتخانه كۆنه‌كاندا بۆى بگه‌پرتن، وه‌ك چۆن له‌و
 شو‌نانه‌دا به‌ دواى گه‌نجدا ده‌گه‌پرتن، چونكه دياره چووه بۆ لاى يار تىكى وه‌ك بت جوان و
 رازاوه.

- ۳ -

- (۱) پابه‌ند: پى به‌سراوه، گيرۆده.

دوھاتی ئەوروپا وەك ئەھلی دێھات
 لە چارە ی دەردی عیشقا جوملە دامان^(۲)
 برا! مەردم دەوی عەقڵی نەلەنگی
 بە لەنجە ی ناز و عیشووی نەونەمامان^(۳)
 لە گەل زانت دەكەوێه كۆشی دنیا
 سبە ی قاتیلته، ئەمڕۆ بۆتە مامان^(۴)
 سەرو سامانمت پرسی، مەپرسە!
 سەری تۆ خوش، نە سەر ماوێ نە سامان^(۵)
 غورووری حوسنە فیرەوونی بە تۆ دا
 رەقیبی سەگ بەچی بوو، بوو بە هامان؟!^(۶)

واتە: عەلەم هەموو گیرۆدە ی عیشقی تۆن و لە داوتدا بەسراونەتەو، كەچی تێش ئەوێندە
 دوورە دەستی، دەستی كەس ناگاتە داوێنت.
 لە نێوان هەردوو «دامان» دا جیناسی تەواو هەیە.
 (۲) دوھات، «دەھا»: جەمعی «داهیه» یە واتە بلیمەت و زۆرزان.
 واتە: زیرەكەكانی ئەورووپايش وەك لادیییه ساویلکەكانی لای خۆمان لە چارەکردنی
 دەردی عیشقدا داماون و نازانن چۆن چار دەکری.
 لە نێوان «دوھات» و «دێھات» دا وشە ئاراییه کی ناسک هەیە.
 (۳) واتە: مەردێکم دەوی بتوانی لەبەر ناز و عیشووی نەونەماماندا خۆی رابگری و عەقڵی
 نەگۆری.
 (۴) زان: لەدایك بوون.
 واتە: کاری دنیا سەیرە، كە لەدایك بووی دەسبەجی دەكەوێه ناو كۆشی ئەو، وەك بلیی
 ئەو مامانته، كەچی سبەینیش هەر ئەو خۆی بە كۆشت دەدا.
 (۵) سامان: دارایی.
 (۶) هامان: وەزیری فیرەوونی سەردەمی حەزەرەتی مووسا.

له دنیا دا وه کوو مندالی ناکام
 به ناکامی ده چن دنیا به کامان^(۷)
 به هانه مه گره، لهو جامانه جامی
 کهرهه که ساقیا، بگره رجامان
 به کولفهت نهو، به ئولفهت نهه گرفتار
 وه کوو یهک زاهید و «مه حوی» له دامان^(۸)

- ۴ -

نیسهت بدری حوور و پهری گهر به له تو چوون
 بالیده دهبن تا دهگه نه نهوجی له خو چوون^(۱)

واته: نهی یاری نازدار، نهوه تو به ههر رهنگ بههوی جوانیته وه خۆت لی بایی بووه و
 خۆت کردووه به فیرعهون، به لام نهی به دکاری نامهرد به چی دهنازی و بههوی چیه وه
 له بهرچی خۆی کردووه به وهزیری تو؟!
 (۷) دنیا به کامان: نهوانه ی دنیا به ئاره زووی نهوانه.
 (۸) کولفهت: ئهرك خسته نهستوی خو.
 واته: زاهید و مه حوی ههردوکیان که وتونه ته ناو داو و گرفتار بوون، نهو به دهردی ئه رکی
 قورس خسته نهستوی خو که له عۆده ی نایهت و نه میس به دهردی خو شه وستی و دل دان
 به یار.

- ۴ -

(۱) حوور: حۆری به ههشت. بالیده: فرنده. نهوج: لووتکه.
 واته: نه گهر به حۆری به ههشت و به پهریان بو ترئ که وا له تو ده چن، له خو شییاندا وا
 ده دهنه شه قه ی بال و نه وهنده به ئاسماندا ده فرن، هۆشیان له خۆیان نامیتی و دهرن.
 نیسهت بدری (ن): وه سفی بکری.

ئەم خەلقە کەوا تى گەييون گەييونە مەقسوود
ریشگاویە کى مەحزە، بە دەردى من و تو چوون (۲)

بو جیلوه یی بیچوونی نیه قووە تى چوونم
«لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ» کە من حەولمە بو چوون (۳)

بى چوونە عەدەم، پەى بە سوراغى دەمى نابەى
فايز بیه بەم گەوهەرە لەو بەحرە بە رو چوون (۴)

موشتاقى دەمى تیغت ئەوەندە بە بەهانەن
بو چوونە فەنا، هەر بە ئیشاریکی برو چوون (۵)

(۲) گەييونە: گەيشتوونەتە. ریشگاوی: خەيالی خا. مەحز: رووت.

واتە: ئەوانەى وا تى گەيشتوون کەوا گوايه بە ئاوات گەيشتوون و بوون بە پیاوی تەواو،
شويىنى خەيالى خاوەتوون و وەکوو من و تو فەوتاون و تووشى ئەو دەردە بوون کەوا
تووشى تيمە بوو.

(۳) بیچوون: بى هاوتا. «لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ»: لە گەل «إِلَّا بِاللَّهِ»، رستەيە کە لە کاتى سەرسامى و
نيازى دەربەرىنى بى دەسەلاتیدا دەوترى. حەول: تەقەلا، هەول.

واتە: هیز و توانای چوونم نیه بۆلای تیشکی بى وئەى یار. سەرسامم کەوا لە گەل ئەوەشدا
چۆن کەوتوومەتە هەولدان بو ئەوەى بچمە لای!

(۴) سوراغ: کون، کەوتنە پەيچۆر بو دۆزینەوێ کەسیک یا شتیک.

واتە: بى ئەوەى بچیتە جیهانى نەبوونیەو و بفعوتیت، هەرگیز پەى نابەى بە دەمى یار و
ئاوى حەياتى لى نۆش ناکەى. جا ئەگەر دەتەوێ گەوهەرى دەمى یارت دەستکەوێ، بە
دەریای نەبووندا رو چۆ و بچۆرە بنەکەى.

(۵) ئیشاریکی: ئیشارەيە کى.

واتە: ئەوانەى موشتاقى دەمى تیغى تۆن. ئەوەندە لەسەر بیانوون بو مردن. هەرکە برۆیە کت
لى هەلتە کاندن. دەس بەجى بە کوشت دەچن.

خه ندىكى له غونچهى ده مى تۆ دى كه له باغا
 هه ره له وه ده مه وه لىو وه ده مى غونچه له گۆ چوون^(٦)
 بۆ قورسى گه نم گونيه رۆحى چووه «مه حوى»
 وهك زاهيد و سۆفى كه له بۆ خه پله يى جۆ چوون^(٧)

-٥-

شه خسيكى ساحيب ئه حوال پرسى: كه ئه ي فلاتوون!
 يۆنانىيانى قه وم ت بۆچى به ده ردى سه گ چوون؟^(١)

(٦) خه ندىكى: خه نده يه كى، بىكه نىنىكى.

واته: ده م و لىو خونچه كه زه رده خه نه يه كيان له ده مى تۆوه دى له ناو باخدا، ده س به جى
 له تاوا له گۆ چوون و له جوو له كه وتن و خونچه پشكووتنى نه ما.
 (٧) گه نم گون: گه نم په نگ. خه پله: كولىره.
 واته: گيانى مه حوى بۆ قورسى رووى گه نم په نگى يار ده رچووه، وهك چۆن گيانى زاهيد و
 سۆفى بۆ كولىره خرىكى جۆ ده رده چى.

-٥-

مه حوى ئه م پارچه شيعره ي بۆ ده ربىنى خوشحالى خۆى به بۆنه ي سه ركه وتنى سولتان
 عه بدولحه ميدى عوسمانيه وه به سه رگه لى يۆناندا وتووه كه راپه رپوو بۆ داواى مافى خۆى و
 بۆ سه نده وه ي ئازادى و سه ريه خۆى و لاته كه ي تىده كۆشا.
 له م پارچه شيعره وه دياره مه حوى هه ستى به وه نه كردوو كه رۆژمى سولتان «عبد الحميد»
 رۆژمىكى سته مكار و داگيركه ر بووه و گه لى يۆنانيش، وهك گه لانى عه رهب و كورد و گه لانى
 به لقان گه لىكى خه باتكه ر بووه و بۆ له مل دامالنى كۆت و زنجيرى كۆيله يى عوسمانيه كان
 هه ولى داوه. مه حوى ته نها وهك موسولمانىكى باوه ر به «خه لافه تى عوسمانى» كردوو هه ستى
 خۆى ده رده ربى و تىكپراى قه سىده كه ي و ئه و ده مه ته قى خه يالىيه ي كه له گه ل ئه فلاتوونى
 فه يله سووفى يۆنانيدا بووه تى، له م سه رچاوه يه ئاو ده خواته وه.
 (١) ساحيب ئه حوال: ئه وانه ي حالىان لى دى، پياوى خوا. فلاتوون: ئه فلاتوون، يه كىكه له

ئەو زوو فونوونە جوابی دابوو: بەجییه وا بئی
خۆی دایە بەر شیهابی ساقیب کە دێوی مەلعوون^(۲)

باتیل موقابیلی حەق وەستا، بەتالە ئیشی
گەردی بە بادە خاکئی بئی هەلپژئی بە گەردوون^(۳)

خورشیدە موعجیزە ی شەرە، زولماتە سەفسەتە ی پوچ
ئیسلامییان هەموو دین، یۆنانییان هەموو دوون^(۴)

فەیلە سووفە بەناوبانگەکانی یۆنان، قوتابی سوکرات و مامۆستای ئەرستاتالیس بوو، خواوەنی
کتیپی «کۆماریتی» و «پامیار» و «دەمەتەقی» و چەند کتیی ترە. لە ۲۷ تا ۳۴۷ ی پ. ز ژیاوە.
واتە: یەکی لە پیاوانی خوا لە ئەفلاتوونی پرسی کەوا هی چی بوو یۆنانیەکانی خزمت لە
شەرە کە یاندا لە گەڵ سولتان عەبدولحەمید کارێکیان بەسەر هات، مەگەر بەسەر سەگ هاتبی؟
وەلامی ئەفلاتوون لە بەیتەکانی پاشەوهدایە.

دەردی سەگ (ن): دەردی سک. بەپێی ئەم نوسخەیە مەبەست زەحیری و بەلەفەرەیه.
(۲) زوو فونوون: «دۆ فون»، هونەر مەند. شیهابی ساقیب: ئەو ئەستێرەیهی بە شەو دەکشێ.
واتە: ئەفلاتوونی هونەر مەند لە وەلامدا وتی: بەجییه یۆنانیەکان وایان لی بئی، چونکە
ئەوان وەك شەیتان و عوسمانییهکان وەك ئەو ئەستێرە وەك ئەو ئەستێرە وەك ئەو ئەستێرە. هەرکاتی
کە شەیتان بیهوئ بچی بۆ ئاسمان گوئ لە قسە و باسی مەلایکەتان بگرئ، خوا ئەستێرەیهکی
بەدوادا دەکشێ و دووری دەخاتەو، وەکوو خوا لە قورئاندا دەفەر مۆیت.

(۳) واتە: یۆنانیەکان ناحەق و عوسمانییهکان حەقن. ناحەقیش ئەگەر بئی بەر بەرەکانی لە گەڵ
حەقدا بکا، رەنجی بە بادە چی. خاکێکیش بئی بە رووی ئاسمانا هەلپژئی، گەردی دەدرئ بە با.
بئی هەلپژئی (ن): بئی هەلپژئی.

(۴) خورشید: خۆر. سەفسەتە: ئیددیعە بە بەلگە ی هیچ و پوچەو. بە ئینکار کردنی شتی
مەحسووسیش دەوترئ. دوون: سووک.

واتە: موسولمانان ئایینیان هەیه کە موعجیزە ی وەك رۆژ ديارە. یۆنانیەکانیش ئیددیعە ی بئی
بەلگە یان هەیه.

له‌م کاره‌دا تکاره‌کی: حه‌زهره‌تی ریساله‌ت
«لَاسِيْمَا» تکاره‌کی: «ذُو الْجَلال» ی بی‌چوون^(۵)

فه‌تح و زه‌فه‌ر به‌ناوی کی بی؟ خه‌لیفه‌ی ئیسلام
عه‌بدولحه‌میدی غازی، سولتانی روبعی مه‌سکوون^(۶)

سائیل که له‌و جه‌نابه‌ فائیز بوو به‌م جه‌وابه
مه‌زموونی پر له‌ حیکمه‌ت، ئه‌لفازی پر له‌ مه‌زموون^(۷)

پیی وت به‌سه‌ده‌ ته‌ئهدووب، ئوستادی بی ته‌عه‌سسوب!
به‌م حال و ساله‌ لایق ته‌ئریخی چی ده‌فه‌رموون؟^(۸)

(۵) حه‌زهره‌تی ریساله‌ت: مه‌به‌ست له‌ پیغه‌مبه‌ره (د.خ). «لَاسِيْمَا»: نه‌خوازه‌لا. «ذُو الْجَلال»: خاوه‌ن شکۆ، مه‌به‌ست له‌ خوایه.

مه‌عنای ئه‌م به‌یته و به‌یتی پاشه‌وه‌ پیکه‌وه‌ دئ.

(۶) غازی: ولاتان داگیرکه‌ر. روبعی مه‌سکوون: ئه‌و به‌شهی گۆی زه‌وی که ئاده‌میزادی تیا ده‌ژی.

واته: له‌ شه‌ری موسولمانان و یۆنانیاندا تکارکاری سه‌رکه‌وتنی موسولمانان پیغه‌مبه‌ره دروودی خوای لی بی و، تکارا ویش خواوه‌ندی بی هاوتا و خاوه‌ن شکۆیه. دیاریشه‌ که پیغه‌مبه‌ر (د.خ) تکارا شتی له‌ خوا بکا خوا بۆی جی به‌جی ده‌کا و به‌م پینه‌ ده‌بی موسولمانان به‌سه‌ر یۆنانییه‌کاندا زالی بین و سه‌رکه‌وتن به‌ناوی سولتان «عبد الحمید» وه‌ بی.

(۷) سائیل: پرسیارکه‌ر. فائیز: به‌خته‌وه‌ر. مه‌زموون، «مضمون»: ناوه‌پۆک.

مه‌عنای ئه‌م به‌یته‌ش به‌سه‌راوه‌ به‌ به‌یتی پاشه‌وه‌یه‌وه.

(۸) ته‌ئهدووب «تَأْدُب»: ئه‌ده‌ب کردن. ته‌عه‌سسوب «تَعَصُّب»: لایه‌نی لایه‌ک به‌ ناحق گرتن.

واته: که پرسیارکه‌ره‌ که ئه‌م وه‌لامه‌ پر مه‌عنا و ورده‌ی له‌ ئه‌فلاتوون بیست، به‌ ئه‌ده‌پیکه‌ی فراوانه‌وه‌ پیی وت: که‌واته‌ ئه‌ی مامۆستای به‌ناحه‌ق لایه‌نی که‌س نه‌گرتووم چ می‌زوویه‌کتان به‌ بیردا دئ داینین بۆ سالی ئه‌م سه‌رکه‌وته‌نه‌؟.

دووباره هاته گوشتار: من زوو وتوومه ناچار
ئیسلامیان بفهرموون یۆنانیان تهلف بوون^(۹)

-۶-

له مه یخانه، خودا! گهر ئیمه ده رچین
به کئی بهین ئیلتیجا، بۆ کیهه ده رچین!^(۱)
که ئیمه چوونه جهننه تمان به تو دا
له ئیمه لاده زاهیدا! ئیمه هه رچین^(۲)
خهت و زولفی به یه کدا دی له سهر روو
مه گهر زهنگ و خهتا شه پیه له سهر چین^(۳)

(۹) نیوهی دووه می ئهم بهیته، به حیسابی ئه بجهد، به پیتی شیوه نویسی کۆنی کوردی،
واته بهم جۆره:

«اسلامیان بفهرمون یونانیان تلف بون»

میژووی سالی ئهو جهنگه یه که ده کاته ۱۳۱۷ ی کۆچی، به رابه ری ۱۸۹۹-۱۹۰۰ ی ز.

-۶-

(۱) ئیلتیجا: په نا. کیهه: کام. دهر: دهرگا. چین: بچین.
واته: خوایه! ئه گهر له مه یخانه ی دنیا یه ده رچوین و مردین، له خۆت به ولاوه په نا به رینه
به رکئی و روو بکهینه مائی کئی؟ (۲) هه رچین: هه رچی هه یین.
(۳) مه گهر: بۆچی. زهنگ: ولاتی قوله ره شه کان. خهتا: خهتاو خوتهن له تورکستان. چین:
ولاتی چین.
مه حوی له م بهیته دا رووی یاری شوبهاندوو به چین، له وه دا که وهك چۆن ولاتی چین
ده که وێته رۆژه لات، رووی یاریش وهك رۆژ جوانه، یا له وه دا وهك رووی چینی زهرد و سووره.
زولفی ره شیشی شوبهاندوو به قوله رهش. مووی روویشی شوبهاندوو به خهتا. هوی
شوبهاندنه کهش نزیککی وشه ی «خهت» و «خهتا» یه له یه که وه.

له باوه شما ده دا مه وچ ئەشکی هه سهرت
 که مه رتی گرتە باوهش تا که مه رچین^(٤)
 ئەوه نده ته نگ و ناخۆشه، له دنیا...
 خۆشه ده رچوون، ئەگەرچی بۆ سه قهر چین^(٥)
 سهرت پێ لازمه، مه یازە «مه حوی»
 ده بی دولهر که هات ئیتمه به سهر چین^(٦)
 مه حالاته له به ندی زولفی ده رچوون
 چه ها چینه، چه ها چینه له سهر چین^(٧)

-٧-

خودا که ی! بهس که بۆ دنیا ئەمه نده ئاین و ئۆیین
 ته ماشا که ئەحیبا ساغ و ئۆیین چی هه موو رویین^(١)

(٤) که مه ر: ناوقه د. که مه رچین: پشتین.

واته: له و کاته وه که پشتین باوهشی پیا کردووی، من له داخا که له جیی ئەو نه بووم،
 فرمیسکی خه فته له باوه شما شه پۆل ده دا.

مه حوی له م به یته دا به شیوه کی ناسک ده یه وئ بلی پشتین باوهش به ناوقه د و که له که ی
 یاردا ده کا و منیش باوهش به فرمیسکدا ده که م... جا سه یری ئەم کلۆلیه بکه ن!
 (٥) سه قهر: دۆزه خ.

واته: دنیا ئەوه نده ناخۆشه، ته نانه ت ئەگەر بۆ دۆزه خیش بووه خۆشه ئینسان به جیی به یلێ.
 (٦) مه یازە: له کیس خۆتی مه ده، مه یدۆرێته.

واته: مه حویا! سهرت پێویسته، نه که ی له ناوی به ری. چونکه که یار هات ده بی به سهر
 برۆین به یری وه، نه ک به یی. (٧) چه ها: چه نده ها.

-٧-

(١) خودا که ی: تو خوا. ئاین و ئۆیین: فرۆفیل و چه پ و گوپ. ئەحیبا «أَحْبَاء»: جه معی حه یب
 به مه عتا خۆشه ویست.

له مانمدا نه دیوه حاسلێ غهیری تهوه ححوش، من
خودا پێداو: ئەوانه ی له م وحووشستانه زوو روین (۲)

له بهرچاوی بتم که وتووم ئەمن، وهك ئەشکی نهومیدی
ههتا دهچمه فهنا خاکم به سهر، منم و به روو روین (۳)

بلا نهیشیگه می، ههر بۆ سه رئه فرازی به سهر نهك پێ
به ریگه ی یاردا «لَا بَدَّ مِنْهُ» دهووبه دوو روین (۴)

عیبارهت چی ههیه؟ ههر «سیمیا» تهعبیری پێ لیده م
له دنیا بهك، عیبارهت بێ له مهحزی هاتن و روین (۵)

واته: توخوا کهم له پێناری دهست خستنی دنیا دا خهریکی فرۆفیل و چهپ وگۆپ بهو خۆت
به خۆشه وستی راسته قینهوه خهريك بکه. سه ره نجام ههر بۆ دۆستانی راسته و ههر ئەوان به
ساخی ده میننه وه و تهله که باز و چهپ وگۆپ کهر هه موو ده پۆن و ده فو و تین و خۆت ئەمه به چاو
ده بینێ.

(۲) تهوه ححوش: دورنده یی و کتوبیه تی. وحووشستان: ولاتی دورندان.

واته: جگه له دورنده یی به ره هه میکی ترم نه دیوه له مانه وه له دنیا دا. بهختیار ئەوه که سانه ن
ئەم ولاتی دورندان ه یان زوو به جێ هێشت و زوو رویشتن...
(۳) نهومیدی: په شیمانی، یاخود له «نائومیدی» وه رگیراوه.

واته: به تهواوی له بهرچاوی یار که وتووم و لیم زیزه. بۆیه ده بی تا ئەو روژه ی ده مرم، وهك
فرمی سکی په شیمانی که تازه ئیتر گه پانه وه دوا وه ی بۆ نیه، ههر برژیم و به ره و پیشه وه به روودا،
برژیمه خوار و سهر هه لئه برم...

(۴) سه رئه فرازی: سه ره رزی.

واته: چش با نه شگه م به یار. ناچارم به سهر ههر به دوایدا ده پۆم، چونکه مایه ی
سه ره رزی به بۆم دوو به دوو به پێدا برۆین، ئەو له پیشه وه و من له پاشه وه، هه موو جارێ سهر م
له جیگه پێکهیدا دانیم.

(۵) سیمیا: زانستی تهلیسم و جادووکاری و به قهواره وه پیشاندانی شتی به گومان دروست کراو.

برۆ داگرتنت عوششاقی پی چوونه شه راره ی مهرگ
 ده ها مهرگ ئیتیزاریکن به ئه مریکی برۆ رۆیین (٦)
 له به ینی نوور و زولمهت ئامه شو سه رناگری «مه حوی»
 نیگارم بۆیه ییمی وت: له من هاتن، له تو رۆیین (٧)

﴿﴾

واته: دنیا به ک بریتی بی له ته نها هاتنه دنیا و مردن و له وه زیاتر نه بی، عیباره تیک شک نابهم
 ته عبیری پی لی بده مه وه، ئه وه نه بی بلیم سیمیا و ساخته کاری و جادووگه رییه.
 (٦) ده ها: سیغه ی ده رپرینی سه رسامیه به مه عنا «ئای، چۆن!». مهرگ ئیتیزار: چاوه پروانی که ری
 مهرگ. رۆیین: مردن.
 واته: دلدارانت به ته نها برۆ داگرتنیکت چوونه شه راره ی مهرگ. ئای! ئه وانه ی به فه رماتیکی
 برۆت یا به ته نها وتنی «برۆ» یه ک رۆشتن و مردن، چۆن چاوه پروانی که رتیکی مهرگ بوون؟!
 (٧) ئامه شو: هات و چۆ.
 واته: تاریکی و رووناکی ینکه وه نایانکری تا له ملاوه ئه میان و له ولاوه ئه ویان بی. یا هه ر
 تاریکیه یا هه ر رووناکیه. هه ر له به ر ئه مه ش بوو یار پی وتم: من رووناکیم و تو تاریکیت و
 ینکه وه نامانکری، بۆیه هه رکه من هاتم، تو ته نها ئه وه ت بۆ ده مینیتته وه که برۆی.

-١-

دنیا تیاترۆیه، مەههسته تیا، برۆ
 کێ مایهوه تیا که نه بووبی تیا، ترۆ (١)
 دنیایه که دوو رۆژه نه وازش بکا، سییه م
 رۆژی گودازشه، ئه مه ته داکی سییه رۆ (٢)

-١-

مەحوی جاریکیان له ئەسته موول ده بێ؛ له وێ به شوێنێکدا تیده په رێ، دهنگی موسیقای
 بهر گوی ده که وێ، ده پرسێ ئه مه چه، بۆی روون ده که نه وه که تیاترۆیه و بۆی باس ده که ن
 تیاترۆ چه. ئه ویش به و بۆنه یه وه ئه م قه سیده یه ده لێ.

(١) تیاترۆ: تیاتر، تیاترۆخانه، جینگای دانس و پیشاندانی شائونامه به ئاواز و موسیقا و
 دانسه وه. له زاراوه ی میلی کوردیدا مه عنای دانسی ناشه رعی و ئافره تی سه ماکه ری نیمچه
 رووت و قووتی وه رگرتوه، به لام مه حوی به مه عنا راسته که ی به کاری هیناوه. ترۆ: به دناو و
 ئابروو چوو.

وشه ئاراییه کی ناسک له نیوان «تیاترۆ» و «تیا برۆ» و «تیا ترۆ» دا هه یه.

(٢) نه وازش: دل دانه وه. گودازش: تواند نه وه. داکی سییه رۆ: له ئه فسانه ی کوردیدا هه یه که وا
 نه خۆشی سییه رۆ جنۆکه یه کی تاییه تی هه یه هه ندێ رۆژ دێته سه ر سییه رۆداره که، له و
 رۆژانه دا نه خۆشی ئه و که سه به ر نا دا.

هه ندێ رۆژیش به جی دێلێ، له و رۆژانه دا باش ده بێ و سییه رۆکه به ری ده دا.

واته: دنیا دنیا یه که دوو سێ رۆژی دل داته وه و به ئاره زووی دل دته ده بێ، پاشان به جیت
 دێلێ و به ئاگری بێ ده سه لاتێ ده ت توێنتیه وه، وه ک داکی سییه رۆکه ده میک دێته سه ر
 سییه رۆدار و ده میک به جی دێلێ.

ته شیه که به م جوړه بوو که وتمان، به لام دیاره ناته واویه کی تیا هه یه: له مه سه له ی
 سییه رۆدا هاتنی دا یکه که خراپه و روشتنی چاکه، که له مه سه له ی دنیا دا به پیچه وانه وه یه،
 مه گه ر بلیین مه حوی وسته ویه تی بلی دنیا نه بوونی له بوونی چاکتره و به لکوو بوونی هیه
 چاکه یه کی تیا نه.

روو ترش و روو خوښه له روویکا، له یهك دهما
 قههری درویه، میهری درو، ههردوو ههردو (۳)
 پښتی که دا به پښتتهوه، بو پښت شکاندنه
 ئه مړو خودا شوکرت، سبهینې براله رو (۴)
 پیری نه مامی باغی جوانیمی کرده پووش
 تازه دره ختی توولی ئه مهل ده رده کا چرو (۵)
 گه ردن که چی چلیکه سه رته فرازیه گولی
 بېروانه، چاوه که م، که له سه ر چاوه جیی برو (۶)
 «مه حوی!» به «موتوا» وه که له مردن بی نه جات
 رو یاندن له پیښه، له پیښا وه ره برو (۷)

(۳) قه‌هر: قین. میهر: خوْشه‌ویستی.

واته: له يه كات دا يه ك روو به ترشيش و به خو شيش پيشان ده دا. نه قيني جي گاي ترسه و نه خو شه و بستي، جي گاي متما نه يه.

له رووئكا له يهك دهما (ن): له ده ميكا له يهك رووا.

(٤) واته: ئه‌م‌پ‌ر‌و پ‌ش‌ت ده‌گ‌ر‌ئ و ده‌ت‌خ‌انه خ‌و‌ش‌ئ، كه‌چ‌ئ ب‌و س‌به‌ئ‌ئ ده‌كه‌وت‌ه بر‌ا‌ر‌و و ده‌رده‌كه‌وئ دو‌ئ‌ئ ب‌و به‌ پ‌ش‌ت‌ئ گ‌ر‌ت‌و‌ئ پ‌ش‌ت ب‌ش‌ك‌ئ‌ئ.

(5) ئەم بەيتە ئىشارەتە بۆلۈنمەس دېيىلى «يَسْبُ ابْنُ آدَمَ وَ يَسْبُ فِيهِ خَصْلَتَانِ: الْحِرْصُ وَ طُولُ الْأَمَلِ» واتە: ئادەمىز پەيىر دەپ، كەچى دوورە وشتى تىدا جوان دەپتەو، تەماع و ھىوای درىز بە دىنيا.

(٦) واته: بڼه جينگای برؤ لای سهرووی چاوه ویه، چونکه گهر دنی که چ کردوه و خوی به که م ده زانی.

(۷) رۆياندن: به رۆيشتووکردن، مراندن. له وه دهچى ئهم داتاشينه هى مه حوى خوى بى.
واته: ئاده ميزاد به وه له ئه نجامى ناخوشى مردن رزگارى ده بى كه بهر له مردنى دلى خوى
بمريئى. ساكه واته مادهم رۆيشتنت له پيشه و ده بى برۆى، خۆت زووتر برۆ.
ئهم به يته ئىشاره ته بۆ حه ديسى «مُوتُوا قَبْلَ أَنْ تَمُوتُوا» واته: بمرن بهر له وهى بمرن.

-۲-

له پر بهردی نه جهل بۆ شیشهیی عومرم نهوا بئی زوو
 فیداتم، دهست و بردی، ساقیا جامی شهرا بئی زوو^(۱)
 چیه دنیا، ژنیکه ههر شهوئ سڤ پر به سهده فیتنه
 سبهینئ زووبه خوینی جهرگی نههلی دڵ ده کا بیژوو^(۲)
 که دایه ی خاکت ئاخهر ههر ده بئی بگریته باوهش خوئ
 بکه خاکئ به سههه خۆتا له قایی «بو تُراب» ئ زوو^(۳)
 به تابیی عه کسئ نهو دیداره دڵ سووتا، موزه ککایه
 که تانت راگره سا زوو به جیلوهی ماهتابئ زوو^(۴)

-۲-

(۱) نهوا: نهوه کوو.
 واته: کاکه ی مه یگپڤ دهست و برد که و پیاله به ک شهرا بئم بدهرئ، نهوه ک بهردی مهرگ له پر
 بئی بدا به شیشه ی ژنیم دا و ورد و خاشی کا و بمرم.
 (۲) ئه م بهیته وه ک به لگه وایه بۆ بهیتی پئشو. واته: دنیا ئافره تیکه ههر شهوئ سڤی به سهده
 ئاشوویی نوئ پر ده بئی و سبهینئش سهههله نوئ گورج سڤی پر ده بیته وه و بیژوو به خوینی
 جهرگی دڵدارانه وه ده کا و ده بئی بیان دا به کوشت تا خوینه که یان بخواته وه.
 (۳) واته: ماده م ده بئی خاک وه ک دایک ههر بتگریته باوهشی خوئ و بمری، تۆ خۆت زووتر
 خاکی بهرده رگای خاکدار ئک بکه به سهههه خۆتا.
 وشه ی «بو تُراب» ههر چه ند به مه عنا خاکداره، کونیه ی چه زره تی «عه لی» شه. که واته لی ره دا
 مه به ست نه وه یه تۆ به ره له وه ی بمری بچۆره بهر ده رگای پیاوئکی خواناسی پایه به رزی «وه ک
 چه زره تی عه لی» و له سهههه ده ستی نه ودا خاک به سهههه نه فسی خۆتا بکه و بیمرئنه.
 (۴) موزه ککا: پاک کراوه. ماهتاب: نه وه ی وه ک مانگ بدره وشپته وه.
 واته: ههر دلیک به تینی ئاوئنه ی رووی یار بسووتئ، له هه موو گهر دئکی دڵ دان به
 که سیکی تر پاک ده بیته وه. که واته تۆیش زوو که تانی رووی زهردی خۆت به را بهر تیشکی
 مانگی رووی یار ئک را بگره، با بسووتئ و پاک بیته وه. مه شهووره که تان بدرئته بهر شهوقی
 مانگه شهو داده رزی.

دهنی تهبعی به جارێ عالمی داگرت ئەوا «مەحوی»!
درهنگه ئیلتیجا به بهر دهری عالی جهنابی زوو (۵)

- ۳ -

شهو کەسێ پرسی له خوۆ دهرخستنی پهروانه شهو
ئەو وتی: ناتێگه یشتووا تهجره بهی مهردانه شهو (۱)
هەر سیا بهختانی عیشقه مهزههری نووری هودان
شهو نه بێ تهستیره مهستورن، به کهم مهروانه شهو (۲)

(۵) نیوهی دووهمی ئەم بهیته له سههر شیوهی فارسی ئامیزی نووسینی جارانی کوردی،
واته بهم جۆره:

«درنگه التجا به بر را عالی جنبای زو»

دهکاته ۱۳۱۴، که وهک به پارچه شیعره که شدا دیاره، ده بێ سالی وهفاتی کهسێ بێ و
مهحوی ئەم پارچه شیعرهی بهو بۆنهیه وه وتبێ.

وهختی خوێ مهلا شیخ عومهری کورپی مهحوی و بستویه کارێک بکا ئەو نیوه بهیته بکا به
میزووی کۆچی دواپی مهحوی به حیسابی حورووفی ئەبجد. له بهر ئەوه هاتووه «دهری = در» ی
کردووه به «رهئی = رأی». که بهو پێیه نیوه بهیته که به شیوهی فارسی ئامیزی کۆن، واته بهم جۆره:
درنگه التجا به بر رأی عالی جنبای زو

دهکاته ۱۳۲۴ که ئەوهش سالی کۆچی دواپی مهحویه.

- ۳ -

مهحوی ئەم پارچه شیعرهی وهک بۆ به رانه رکێ پێ کردنی ئەو پارچه شیعرهی خوێ وتبێ
که به شان و بالی روژدا ههڵدهدا تیایدا و له پیتی «ژی» دا له ژێر ژماره ی «۱» دا بلامان کرده وه.
(۱) واته: یه کێک له یه کێکی تری پرسی بۆچی پهروانه هه به شهو خوێ دهرده خا و ئەگه به
روژدا سه دجاریش چرا داگیرسیتی نایهت به دهه ور یا؟! ئەویش وهلامی دایه وه، وتی: چونکه
شهو مهیدانی خوۆ تاقی کردنه وهی مهردانه. دیاره پهروانهش مهرده، ئەگینا هه موو جارێ خوێ
نه دهده به دهه م گری ناگری مۆمه وه بێ ئەوهی دهنگیکێ له دهمه وه بیت.
(۲) واته: به لگه یه کی تری پایه به رزی شهوی تاریک و رهش ئەوهیه که نووری هیدایهت لهو

ئەم سیا رۆزی منە پۆشیویە عەیبی کەسان
ئاشکارە سەتری ئەحوالی گونەهکارانە شەو^(٣)

بۆیە زۆلمەت پۆشە، نووری ئەهلی جەوھەر دەرکەوئ
سەیری حەقی کەن لەسەر ئەم ماھ و ئەستێرانە شەو^(٤)

نەبوو، نابینی لە شەو مەحرەم تری تا رۆزی حەشر
پەردەپۆشە، هەمدەمە، هەمدەردی عوششاقانە شەو^(٥)

شەو، هەموو شەو چاوەڕێیە رۆژ هەلئ، هەر رۆژ هەلات
مەحوە سەرتاپا لەبەر پیا فیداکارانە شەو^(٦)

خۆرپەرستینە! لە شەو فیڕی پەرستن بن، کە خۆر
هەر دیاری دا، بە دەوری سەریەدا قوربانە شەو^(٧)

﴿٣﴾

کەسانەدا دیاری دەدا کە بەهۆی دەردی عیشقەوێ چارەیان رەش بوو. ئەو نە ئەگەر شەوی
تاریک نەبوابە ئەستێرە دەرئەدە کەوت! کەواتە بە کەم و بێ باوەخ مەروانە بۆ شەو.

(٣) سیا رۆزی: رۆژ رەشی، کینایە شە لە بەدبەختی. ئاشکار: ئاشکارا.
واتە: رەشی رۆزی من عەیبی خەلکی داپۆشیو. ئەگەر من رۆژم ئەوەندە رەش نەبوابە،
عەیبی ئەم هەموو عەیدارانە نەدەشاررایەو، وەك تاریکایی شەو کە کردەوێ گوناھباران لە
بەرچاوی خەلک دەشارێتەو.

لە بەکارهێنانی وشە «سیا رۆزی» دا ناسکییەکی زۆر هەیە، ئەو تە بە دیمەن و مەعنای
وشە کە و لە ناوەڕۆکدا مەعنا مەجازییە کە ی مەبەستە.

(٤) واتە: بۆیە شەو بەرگی تاریکی لەبەر کردوو، تا رۆشنایی قابیلەت داران دەرکەوئ. نابینی
شەو حەقی چەند بەسەر مانگ و ئەستێرەو هەیه و ئەگەر ئەو نەبوابە، ئەمان تیشکیان نەدەدایەو.

(٥) پەردەپۆش: پەردە بەسەرھێنی راز و نھێنی.

(٦) واتە: شەو دلداریکی ئەوەندە بەوفا یە بۆ رۆژی یاری، لە ئیوارەو تا سبەینی چاوەروانی
هەلھاتنی دەکات. هەرکە هەلش هات سەرتاپای خۆی دەکا بە قوربانی ئەو و دەفەوتی.

(٧) خۆرپەرستینە: ئە ی ئەوانە ی کە خۆرپەرستن. دیاری دا: دەرکەوت.

فیرقەتی رۆژە دەروونی کردە داغیکێ سیا
 وەك منی سەودازەدە ئاتەش زەدەیی هێجرانە شەو (۸)
 گەر فیراق ئاگر هەموو رۆژی لە جەرگی بەرنەدا
 بۆ هەموو شەو تیرە دڵ، سینەیی زوخالستانە شەو (۹)
 تیرەگی وا فەزلی بۆ نادەم بەسەر رووناکییا
 مەنشەئی ئیزهاری جیلوهی فەیزی سەبەینانە شەو (۱۰)

واتە: ئەو ئەو کەسانەیی کە بەناو خواپەرستن، بەلام لە راستیدا خۆرپەرستن، پەرستنی
 راستەقینە لە شەو فێر بین، سەیری کەن چۆن هەر کە رۆژ دەرکەوت ئەو خۆی دەکا بە قوربانی.
 ئێوەش ئەگەر بە راست خواپەرستن گیانی خۆتان لە پێناودا بەخت بکەن.
 نە هەموو نوسخەکانی بەردەستماندا نووسرابوو «خۆرپەرستین». ئێمە ئەوەمان لا هەڵە بوو و
 بەمجۆرە راستمان کردەو. مەعنای بەیتە کە شمان والێک داوە تەووە کە وشە کە «خودپەرستین»
 بێ. بەلام پاشان مامۆستا شیخ موحمەدی مەحوی دەسخەتی مەحوی خۆیی پێشان داین کە
 نووسیوی «خۆرپەرستین». کەواتە دیارە راستە کە ئەو یە و ئێمە بە هەڵەدا چووین و دەبێ
 مەعنای بەیتە کە بەم پێیە لێک بدرتەو.

(۸) ئاتەش زەدە: ئاگر تی بەربوو، سووتاو.

واتە: لە داخی دووری یارە و ناوجەرگی شەو رەش بوو تەووە. ئەویش وەك منی دەرەداری
 دووری دۆست، ئاگری دووری بەربوو تە گیانی.

(۹) تیرە: تاریک. زوخالستان: رەش وەك کورەیی خەلۆوز.

واتە: هەر وەك من کە یارم لێ جیا بوووەو، بووم بە خەلۆوز، رۆژیش نەما شەو دادی و گیتی
 دەبێ بە خەلۆوزستان.

(۱۰) تیرەگی: تاریکی. مەنشە: سەرچاو. فەیز: لێشاو، مەبەست لە رووناکییە.

واتە: تاریکییە کە سەرچاوێ دەرکەوتنی رۆشنایی سەبەینان بێ، چۆن فەزلی نادەم
 بەسەر رووناکید؟!.

هه ر له تاریکی شه وایه رێ درێ ئه هلی نیاز
 رازی دل ئیفشا بکه، خه لوه تگه هی خاسانه شهو^(۱۱)
 تی بگه بوچی به جانن تالیبی شه و عاشقان
 نیوه شه و بوو، وه عده گاهی هاتنی جانانه شهو^(۱۲)
 هینه ساحیب سپرپه، «میعراج» و شهوی «قهدر» و «به رات»
 خاسه جاتی ئه ون و مومتازه بهم ئه سرارانه شهو^(۱۳)
 هه رکه سی تالیب به دورپی مه عریفهت کو کردنه
 پر له دور ده ربایه کی بی مه هله که ی خنکانه شهو^(۱۴)

(۱۱) ئیفشا: ده رخستن. خه لوه تگه ه: شوئنی به ته نیا تیا دانیشن.
 واته: مه گه ر هه ر له تاریکیی شه ودا ریگای دلداران بدرێ رازی دلایان بو یه کتر ده رخه،
 چونکه شه و خه لوه تگای دۆستانه.
 (۱۲) واته: بۆیه دلداران به دل و گیان هه ز له داها تنی شه و ده که، چونکه له شه ودا نیوه شه و
 کاتی هینانه دی گفتی یارانه که گفتی هاتن ده دن بۆلای دلداره کانیان.
 (۱۳) شهوی قهدر: «أَلَيْلَةُ الْقَدَر»، شه وه تاکه کانی ده روژی دوایی مانگی ره مه زان که قورئانیان
 تیدا هاتۆته خوار بۆ پیغه مبه ر (د.خ). به رات: شهوی به رات، «۱۵» ی کو له مانگ (شه عبان) که
 رزق و روژی سالی نوێی تیا بریار ده درێ له لایه ن فریشته ی روژییه وه بۆ خه لک... خاسه جات:
 مولکی تایبه تی. مومتاز: هه لاوێرده.
 واته: شه و ئه وه نده پایه بلنده، خوا میعراج و شهوی قهدر و به راتی خستوه ته ئه و و
 به تایبه تی داو نی به و و نهیدا ون به روژ.
 (۱۴) واته: ئه وکه سه ی ده یه وێ دورپی خواناسی کو بکاته وه، با بزانی شه و ده ربایه که پر له
 دورپه و هه رکه سی شی تی بچی ترسی خنکانی نابێ وه که له ده ربایه کی ئاودا.
 ئه م به یته له نوسخه یه که دا بهم جوړه ش هه یه:

تالیبه هه رکه س که دورپی مه عریفهت بیئته ده ست
 فرسه ته «مه حوی» که وا به حرێکی بی پایانه شه و

وهك خزر ئاوى حەياتى فەيزى حەق عافىتە
ئەو خودا پىداوہ «مەحوى»! تا سەحەر ئالانە شەو (۱۵)

- ۴ -

كە لىوى خوينىمى نۆشى، شەوى خەت گرتى دەورى ئەو
بە قوربانى خوينىكم كەوا رۆيى بەسەريا شەو (۱)
لە ئەشك و ئاهما جۆش و خورۆشى حەولى تەئسىرە
دەزانن رىيە كى دوورە لەپىش، ئەلبەت دەكەن سەرپەرەو (۲)

(۱۵) خزر: حەزرەتى خدر كە دەلێن گەيوەتە سەر ئاوى حەيات و لىي خواردووەتەو و تا
رۆژى قىامەت نامرئ. فەيز: بەرەكەت. عافىتە: عافىيەتەتى، نۆشى گىيانەتى. ئالان: ئەو
بنالینى.

واتە: ھەر خودا پىداوێك شەو تا بەيانى بنالینى، ئەو كەسە وەك حەزرەتى خدر ئاوى
حەياتى بەرەكەتى خودا نۆشى گىيانى بوو.
مونا سەبەتى ناوھىتانى ئاوى حەيات لىرەدا ئەو تە دەلێن كانياو كەى لە تارىكاىيە كى
قوولدايە و مەحوى ئەو تارىكاىيە شوبھاندووە بە شەو وەو.

- ۴ -

(۱) مەحوى لەم بەیتەدا قەيتانى خوینى رەشى بەسەر لىوى خوين مژى بارەو و شوبھاندووە
بەو كە كەسێك بكورژرئ و شەو بەسەر كورژرانە كەيدا تىپەرئ و دەلئ: وەك چۆن خوین كە
شەوى بەسەردا چوو سارد دەبێتەو و تۆلەى ناسریتەو، ياخود خوین كەرەكە لە پەناى
تارىكى شەودا خۆى ون دەكا، مادەم خوینى منیش لىوێكى وا مژيوە قەيتانى خوینى بە
دەوردا بوو بە خەتى رەش، ئىتر بەتەماى تۆلە نيم.
(۲) حەول: ھەول. تەئسىر: كار تى كردن. سەرپەرەو: زىادەپرەو بۆ زوو گەيشتنە بەرەو.
واتە: وەك چۆن رىيواریك كە رىگایە كى دوورى لەبەر بئ. دەبئ زىادەپرەو بكا تا زووتر
بگاتە بەرەو. ھەناسە و فرمىسكى منیش دەزانن يار لەبەر بئ وەفايى وەك ئامانجىكى
دوورە دەست وایە، لەبەر ئەو دەیانەوئ كارێك بكەن بە زىاد كردنى جۆش و خورۆشیان كاری
تى بكەن و كەمێك دلئ نەرم بكەن.

بلا رۆحت موقه ددهس بئ، ئەم و ئەو کردنت بهس بئ
ههتا ئاخر هه ناسه ئەو بناسه، ههر بنازه بهو^(٣)

شهوی له یلا به مه جنوونی وهها وادهی ته ماشا دا...
دهبئ رۆژی بیینی من که تۆ ری خه یته دهشتی خه^(٤)

له نالینی منی ئیفتاده زاهید بۆ رقی ههستا؟
حوزووری ئاه ئاهی بوو به غه یبهت ئەو ده کا عه و عه^(٥)

خودا بیدا ئەدهب «جِرْزُ الْأَمَان» یکه عه تییه ی ره ب
چ بوو جه رگی بری غه یری ئەمه ی نامه ی دری خوسره و!^(٦)

(٣) مه حوی لهم به یته دا قسه له گه ل خۆی ده کا و ده لئ: ده با گیانی خۆت لا پیرۆز بئ و
هه رپۆژێک گره ویده ی یارێکی مه که. تا ده مری هه ر یاره شوخه کهت بناسه و هه ر به و بنازه.
(٤) واته: ئەو کاته ده توانی من بیینی که بیابانی مه رگ بگریته بهر. مه بهستی له وه یه تا ده مری
به من ناگی. یاخود مه گه ر به خه و بمیینی. ئەگینا له به ئاگیانی دا ناتوانی ته ماشام بکه ی.
مه لا ئەسه ده ی مه حوی مه عنای ئەم به یته ی والی داوه ته وه که وا واته: مه گه ر له خه ودا من
بیینی، ئەوجا له به خه به ریدا ده توانی ته ماشام بکه ی.

(٥) واته: زاهید بۆچی له نالینی من رقی هه لده ستی... بۆچی وا بئ بار و دوو پرووه، له
حوزووری خۆمدا و که خۆم دیار بم هه ناسه م بۆ هه لده کیشتی و وا پیشان ده دا که به زه یی پیامدا
دێته وه، که چی له پاشملهش غه یبه تم ده کا و پیم ده وه ری؟!.

(٦) «جِرْزُ الْأَمَان»: دو عای چاوه زار. عه تییه، «عَطِيَّة»: به خشش. خوسره و: خوسره ی
په روێز، دوا پادشای به شکۆی بنه ماله ی ساسانی.

واته: خودا بیدا ئەدهب بۆ هه رکهس وه ک دو عای چاوه زار وایه و له هه موو ده رد و مه ی نه تیگ
ده ی پارێژئ. چی بوو به هو ی ئەوه که شیرۆیه ی کۆری خوسره ی په روێز بجێته سه ر
جیگا که ی باوکی و جه رگی به خه نه جه ر له ت بکا، له وه به ولاره که باوکی کابرایه کی بئ ئەدهب
بوو که نامه که ی پیغه مبه ری بئ گه یشت بۆ داوای موسو لمان بوون، له بریتی ئەوه ی که ئەگه ر
موسو لمانیش نه بئ، به قه در و حورمه ت وه لامي بداته وه، نامه که ی له ت له ت کرد. بۆیه که
پیغه مبه ریش ئەوه ی بیسته وه دو عای شه ری لی کرد و فه رمووی: «اللَّهُمَّ مَرِّقْ مُلْكَهُ، كَمَا مَرِّقْ
کِتَابِي» واته: خوا به مولکه که ی پارچه پارچه بکه ی، وه ک ئەو نامه که ی منی پارچه پارچه کرد.

وتی من بیّم و «مه‌حوی» وا بمیّنی، ناکری، نابّی
هه‌تاو و سیّهرین ئیّمه، ده‌بی یا من بېم یا نه‌وا

-۵-

له دنیا‌دا دَل ئارامیّک و ئارامی دَلّیکم بوو
به جاری مَالی وِیرانم، نه‌میشم چوو، نه‌ویشم چوو^(۱)
خوینی دَل له‌به‌ر چاوم نه‌بی تاکه‌ی ره‌وان ئاخرا!
نه‌وا رۆیی له به‌رچاوم ئه‌وی رۆحی ره‌وانم بوو^(۲)
چ حاله! قور به‌سه‌ر هه‌تا به حالم پیکه‌نینی دی
به ده‌ست ته‌تواری تووه‌ قور به‌سه‌ر خۆم، ئه‌ی دله‌ی به‌دخوو^(۳)
دَل و دلبه‌ر له یه‌ک به‌دخووترن، سا من خودا چ بکه‌م؟
«فَلَا الْمَحْبُوبُ يَرْثِي لِي، وَلَا الْقَلْبُ الشَّجِي يَسْلُو»^(۴)
له رۆژیکه‌ی که ئه‌و گوفتار توتی، که‌به‌ک ره‌فتاره
له من غائب بووه، هه‌ر ناله‌مه‌ وه‌ک کوتری حاقوو^(۵)

-۵-

- (۱) دَل ئارام: دَل ره‌حه‌ت که‌ر. ئارامی دَل: ئارامی دَل.
(۲) واته: ئاخرا تاکه‌ی خوینی دَلم به به‌ری چاومدا نه‌یه‌ته‌ خوار، ماده‌م یاری وه‌ک گیان شیرینم رۆشت و له به‌رچاوم ون بوو.
(۳) واته: به ده‌ست ره‌وشتی دله‌ی به‌دخوومه‌وه کارێکم به‌سه‌ر هاتوو ته‌نانه‌ت قور به‌سه‌ریش پیکه‌نینی پیم دی.
(۴) واته: نه ئه‌وه‌ته یار به‌زه‌بی پیامدا بیته‌وه و نه ئه‌وه‌ته دله‌ی به‌سۆزم دامرکێته‌وه.
(۵) گوفتار تووتی: ئه‌وه‌ی ته‌نها جووره‌ قسه‌یه‌ک ده‌زانێ و له‌وه به‌ه‌ولاوه‌ هه‌یچی تر نالێ. که‌به‌ک: که‌و. که‌به‌ک ره‌فتار: به نازو لاره و له‌نجه‌که‌ر. کوتری حاقوو: جووره‌ کوتریکه‌ خوێندنیکی خه‌فه‌تبارانه‌ی هه‌یه.

چ رۆحی کوشتهی ئەو بالایه، قومی داری تووبایه
«فَا طُوبَى لِقَوْمٍ فِي سَبِيلِ الْحُبِّ هُمْ مَاثُوا»^(٤)

له دووری ئەو کۆره فرسه تته با زوو بمری ئەی «مه حوی»!
مه بادا بیته وه بو کوشتنی تو ره نجه کا بازوو^(٥)

(٦)

(٧)

(٤) نه ئەوه ته یار به زهیی پیامدا بیته وه و نه ئەوه ته دلە ی به سۆزم دامرکیته وه.

(٥)

حاقوو (ن): حەق هوو. له وانه یه «حاقوو» یش له «حەق هوو» وه گیرایی که واته هەر خوا
حه قه. گوايه ئەو کۆتره که ده خوێنی وا ده لێ.

(٦) شاخی تووبا: لقی «شجرة الطوبى» که دره ختی که له به هه شتدا.

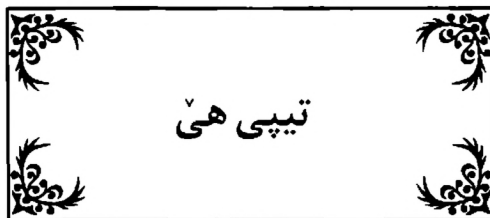
واته: هەر گیانی که به دهستی بالای یار ده رچی. ده بی به قومی و له باغی به هه شتدا
ده نیشی به «شجرة الطوبى» وه. سا خۆزگه به و که سانه ی له پیناوی خوشه و بستیدا مردوون.

له حه دیسی پیغه مبه ردا (د.خ) هه یه که وا گیانی شه هیدان له و دنیا ده بی به په له وه رێک و له
باخی به هه شتدا ده نیشتیه وه به لقی «شجرة الطوبى» وه...

(٧) ره نجه: ئازار چه شتوو. بازوو: قۆل.

واته: کۆره مه حوی. فرسه تته. له تاو ده ردی دووری یار زوو بمره. نه وه که بیته وه و ئەزه تی
شان و قۆلی خۆی بدا بو کوشتن.

بیته وه (ن): هاته وه.

-۱-

له چاوی بهد خودا حیفزی بکا ئه و شووخه سه‌رمه‌سته
 سه‌ریش نه‌برئ، سه‌ریشی لی دده‌دا، هه‌ی هه‌ی چ سه‌ربه‌سته! (۱)
 به‌نازم به‌م سه‌راپا نازه، بازی غه‌مزه تی به‌ردا
 نه‌گه‌ر سیمورغی به‌ربیی هه‌م بووه یه‌ك مورغی په‌ربه‌سته (۲)
 نه‌سیری چاهی غه‌م بی، خانه با ده‌ربه‌سته بی مه‌جنوون
 له خه‌یمه‌ی نازدا عوشه‌ت ده‌کا له‌یلا، چ ده‌ربه‌سته! (۳)
 به‌فکریکه‌ که نه‌م خوون‌پژیه شیری به‌سته پشت نه‌مرو
 له نه‌ستو دانی کییه؟ کی ده‌کا ئاخو که مه‌ر به‌سته؟! (۴)

-۱-

(۱) سه‌ریشی: سه‌ری ئه‌و دلداره‌ی که سه‌ری ده‌برئ.
 (۲) سیمورغ «سیمرغ»: بالدارێکی ئه‌فسانه‌یییه ده‌لێن ئیجگار زۆر گه‌وره‌ بووه و له‌ کتوی قاف ژیاوه. په‌ر به‌سته: بال به‌سراو.
 واته: حه‌قمه‌ شانازی به‌م یاره‌وه بکه‌م که سه‌رتاپای هه‌موو هه‌ر نازه و نه‌گه‌ر بیتو بازی غه‌مزه و نازی خو‌ی به‌ردا بۆ ئیجیرکردنی دلداران، سیمورغیشی بیته‌ ری، وه‌ك په‌له‌وه‌ری بال به‌ستراو ده‌بی له‌ پیشیدا و هیچی پێ ناکرئ.
 (۳) چاه: چال. ده‌ر به‌سته «ی یه‌که‌م»: ده‌رگا داخراو.
 واته: با مه‌جنوون بۆ خو‌ی له‌ چالی مه‌ینه‌تدا دیل بی و ده‌رگای مالی گیرایی، له‌یلا چ مه‌به‌ستیه‌تی! ئه‌و له‌ ژێر ده‌واری نازدا بۆ خو‌ی راده‌بوئ.
 مه‌لا نه‌سه‌دی مه‌حوی له‌ نوسخه‌که‌ی خو‌یدا نیوه‌ی یه‌که‌می ئه‌م به‌یتیه‌ی به‌م جو‌ره‌ برگه‌ برگه‌ کردووه:

نه‌سیری چاهی غه‌م، بی خانه، با ده‌ربه‌سته بی مه‌جنوون.
 (۴) که‌مه‌ر به‌سته: ئه‌وه‌ی پشتینی خو‌لامی به‌ستبێته‌ پشت.
 واته: دیاره‌ ئه‌م یاره‌ خو‌ن‌پژیه‌ خه‌یالێکی له‌ که‌له‌دایه‌ و ئه‌مرو شمشیری به‌ستووه‌ ته‌ پشت. سا ئاخو ده‌بی نیازی سه‌رپڕینی کببی هه‌بی و بیه‌وئ کب بکا به‌ بنده‌ و دیلی خو‌ی...
 ئاخو (ن): ئاخو.

به ره لدا کردنی نه فست زه ره رخیزه و فه سادئه نگیز
به ره حمهت بن قه دیمی ئیمه فهرموویانه: «خه به سه ته...» (۵)
قسیکی پر له ته ئسیری به فرزه ندی دهوت پیری:
عهزیم تازه گه یوی تو، ئه من باری سه فهر به سه ته (۶)
له بهر قاپی خه راباتا منی دی، عیشوه ییکی کرد
وتی: «مه حوی» له بادهت چی، ئه تو خوینی جگه ره به سه ته (۷)

-۲-

که دیم ئالۆزه چاوی، زوو وتم: ئهم فیتنه هه لبه سه ته
وتی: جارن ئه تو دهوت به من: کهم فیتنه هه لبه سه ته (۱)

(۵) زه ره رخیز: زه ره ری لی پهیدا ده بی. فه سادئه نگیز: خراپه ی لی به ریا ده بی.
واته: نه فسی ئاده میزاد وه که ری به ره لالا وایه له وه دا که ههردوکیان زیان ده گه یه نن. که واته
نه فست بیه سه ته وه با زیانت پی نه گه یه نن. پیشیان به ره حمهت بن وتوو یانه: «خه به سه ته و
خاوه نی خه ره له خه ره سه ته».
فه سادئه نگیز (ن): مه لال ئه نگیز.
(۶) به سه ته: به سه ته و ئاماده کردوو.
واته: پیاو یکی پیر قسه به کی جوان و به ته ئسیری به کوره که ی وت، پی وت: رو له تو تازه
گه یشتو و به به ره وه و هیشتا شاره زای دنیا نه بوی. ده بی توژی به سه سیته وه تا شاره زای ده بی.
به لام من به شی خۆم شاره زا بووم و له سه ره سه فهرم و کۆل و بارم پیچاوه ته وه... مه به سه تی
له وه یه کۆچی دواپی نزیک بووه ته وه.
(۷) خه رابات: مه یخانه.
واته: یار منی له بهر ده رگای مه یخانه دا دی، وتی تو بادهت یۆچی؟ خوینی جگه ری خۆت
به سه له جیاتی مه ی بیخۆته وه.

-۲-

(۱) واته: که دیم چاوی یار شیواوه، وتم: ئه مه راست نیه و ئه و چا و شیوانه ی

به سووتن چم، گله م نه بووه له دهردی سهردی میهری تۆ
من و شه کوه؟ وتی: گوئی ناگرم له م فیتنه هه لبهسته (٢)

به غهیره ز شوکر، نه گهر شه کوهم له جهوری تۆ بی، سپله م
وتی: حاشا، ده زانم ئەم ره قیبه م فیتنه هه لبهسته (٣)

به جیهه کوشتنم، سووتاندنم، خاکت به با بۆ دام؟
وتی: ئاههنگی عیشقی من مهقاماته له گه ل بهسته (٤)

به زولفیدا هه لاهه سرابوو د ل عومری به سه د ئامال
نیگاھی وهك نه جهل هات و وتی: توولی ئەمه ل بهسته (٥)

دهست هه لبهسته و دروست کراوه. یاریش وتی: خو تۆ جارێک منت زۆر به فیتنه باز ده زانی و
پیت ده وتم که م فیتنه ساز بکه، ئیستا بۆ باوه ریم پێ ناکه ی و بۆ به راستم نازانی؟! (٢)
شه کوه: شکات.

واته: سویندم بۆ یار خوارد که وا هه رگیز گله بیم له د ل ساردی و بۆ لوتفی ئه و نه کردوه و
به دکار هه رچی له م باره یه وه بۆ گێپراوه ته وه هه موه ی درۆ و دهست هه لبهسته، ئه ویش وتی:
منیش هه رگیز گوئی بۆ به دکار شل ناکه م که باسی گله یی و نا په زایی ده برپینی تۆم بۆ ده هیئتی و
ئاژاوه ده نیته وه.

(٣) مه عنای ئەم بهیتهش هه ر له چه شنی مه عنای بهیتهی پێشووه.

(٤) مهقامات: جوړه ئاوازیکه. بهسته: نه و گۆرانییه وردانه ی له پاش مهقامات دهوترین.

مه بهستی له وهیه وهك چۆن ئه وه ی مهقامات بلێ بهسته یه کیشی له پاش ده لێ، یاریش که
د ل داری سووتاند، ئاههنگی د ل داری سووتاندنه که ی به وه ته واو ده کا خو لیشی بدا به ده م باوه.
(٥) توولی ئەمه ل: هیوا ی زۆر به دنیا.

واته: ساله ها بوو د ل م به ئاواتی خو شه وه به زولفی یاردا هه لاهه سرابوو، که چی له ناکا وهك
ئه جهل بێ بدا به سه ر یه کێکدا و بێ کوژی، یار لایه کی به لامدا کرده وه و وتی: با به سی بێ
هیوا ی دوور و درێژ و به و لا کرده وه به ی د ل م که وته خوار و مرد.

بهیته که «اقتباس» یکی له واته ئایینه تیایه که توولی ئەمه ل به دنیا به یه کێ له و سیفه ته
خراپانه داده نێ که له ئاده میزادا هه ن و داوا له موسولمانان ده کا خو یان له سیفه تی وا دوور بگرن.

قەزا بئ دەسەلات کە، چیه غەیری رەزا چارە؟
 لە بەردەستی جەلابا رۆییکە شیرێ پەل بەستە^(۶)
 بە خۆ کوشتن نەجاتی خۆ بدە «مەحوی» وە کوو فەرهاد
 لە زۆری قەرەمانی عیشق، ئەفەندەم، هەر ئەجەل بەستە^(۷)

- ۳ -

لە رینگە مەهله کە عیشق ئەر بەلاجۆ نی، برا، لادە
 ئەوی من چووم و لەوما دی هەر ئاھ و داد و فەریادە^(۱)

(۶) جەلاب: «جَلَاب»، ئەوێ بەندە لە شارێکەو دەبا بۆ شارێکی تر بۆ فرۆشتن. پەل بەستە:
 یەن بەستراو.

واتە: ئادەمیزاد لە بەرابەری قەزاو قەدەردا هیچی پێ ناکرێ و چارە هەر ئەوێە ملی بۆ
 کەج کا، وەك چۆن شیرێ پەل بەستراو کە رەشمە بەدەست جەلەب چیهو بێ لە بێ دەسەلاتیدا
 دەبێ بە رۆی.

جەلابا (ن): جەلابە، جەلادا.

(۷) بەست: پەنا، ئەو شوێنانە جاران تاوانبار پەنا ی پێ دەبردن و خۆی تێ فرێ دەدان و ئێتر
 کەس دەستی بۆ نەدەبرد.

واتە: وەك چۆن فەرهاد لە پێناوی خۆشەوێستی شیریندا خۆی بە کوشت دا، چاری تۆیش
 ئەوێە هەر لەو رینگایەتدا بەردەوام بێ تا بە کوشت دەچی، چونکە تەنھا ئەجەل و مەرگ
 «بەست»ی دلداری لە رووی قارەمانێکی وە کوو عیشقدا...

بەیتە کە بە شیوێەکی ناسک دەیهوێ بلی سەرەنجامی عاشق هەر مەرگ، ژبانیشی هەر
 دەرد و مەینەتە، جا بۆ ئەوێ زووتر لەو دەرد و مەینەتە رزگاری بێ پێوستە زووتر لە پێناوی
 عیشقدا خۆی بدا بە کوشت. ئەوێشی هەر بەوێ بۆ دێتە دی زۆتر بە ناخی عیشقە کەیدا
 زۆچی...

- ۳ -

(۱) مەهله کە: تووش و پڕ مەترسی. ئەر: ئەگەر. بەلاجۆ، ئەوێ بەدوای بەلادا بگەرێ، سەر بە
 گنجەل. نی: نیت.

له به‌حری نووری حوسنی بی‌نیشان ئیفشا که یه‌ک مه‌وجه
 نیشانی ده به‌عالم ئیختیراعی حه‌شری بی‌واده (۲)
 چیه؟ خوسران ئه‌مه‌نده مه‌ستی له‌هو و له‌عبی دنیا بوون
 برا! عومری گرامی به‌س له‌ری ئه‌م باده به‌ر با ده (۳)
 به‌غیبه به‌و خودا پیداو «طوبی له» یه‌ئه‌هلی خولد
 له‌کووره‌ی ناری غه‌مدایه به‌داغی ده‌ردی تو شاده (۴)
 هه‌میشه دیده به‌حری گه‌وه‌ره و دل پر له‌نه‌قدی داغ
 له‌بن نایی به‌مه‌سره‌ف چونکه خه‌زنه‌ی من خودا داده (۵)

(۲) ئیفشا: ده‌رخستن. ئیختیراع: داهینان.

واته: شه‌پۆلیک له‌ده‌ریای جوانی بی‌هاوتای خۆت ده‌رخه، با‌عالم هه‌موو بیته‌سه‌یری و
 به‌وه به‌ریاکردنی رۆژی ناوه‌ختی حه‌شر پێشانی هه‌موو جیهان بده.
 (۳) خوسران: دۆران و زیان‌کردن. له‌هو و له‌عب: پر‌پو‌پو‌چ. گرامی: عه‌زیز.
 واته: بنیاده‌م به‌م راده‌یه به‌پر‌پو‌پو‌چی دنیا مه‌ست و سه‌رخۆش بێ؛ له‌دۆران و زیان و مأل
 وێرانی به‌ولاره‌هیچی تر نه‌یه. که‌واته، برا‌گیان! به‌س عومری عه‌زیزی خۆت له‌پێناوی شه‌رابی
 دنیا، یا له‌پێناوی دنیای وه‌ک با له‌ده‌ست ده‌رچوودا بده به‌با و بیدۆرته.
 وشه‌ئاراییه‌کی ناسک له‌نیوان «باده» و «به‌ر با ده» دا هه‌یه.
 (۴) غیبه: خۆزگه؛ حه‌سوودی بردن به‌که‌سیک به‌را به‌ر به‌سیفه‌تیکێ چاکه‌ی. «طوبی له»:
 خۆزگه به‌خۆی. خولد: به‌هه‌شت.

واته: ئه‌هلی به‌هه‌شت خۆزگه به‌وه‌که‌سانه ده‌خوازن که‌وا له‌کووره‌ی ئاگری خه‌فه‌تی
 عیشقدا ده‌سووتین و دلێان به‌داخی ده‌ردی یاره‌وه تووش‌هاتوو و شادمانه. ئه‌مانه حه‌زیان
 ده‌کرد خۆشیا و وه‌ک ئه‌وانه و ابرونايه.
 غه‌مدایه (ن): غه‌میایه. داغی (ن): داغ و.

(۵) واته: هه‌میشه ده‌ریای چاو‌م پر به‌دانه‌ی گه‌وه‌ره‌ی دل‌په‌ فرمیسک و دل‌م پر به‌له
 نه‌ختینه‌ی خپری داخی ئاگری دووری و، به‌گریان و هه‌ناسه هه‌لکێشان دوا‌یی‌یان نایه‌ت،
 چونکه گه‌نجینه‌ی من خوا خۆی پێی داوم و ئه‌و خۆی بۆی پر‌پو‌مه‌ت‌وه.

له سەر تۆ بوومه پهندي عالهمي، وتم و، وتي: «مه حوي»
به سي بي موشریکی، به س يا له دنيا يا له من لاده (۶)

- ۴ -

عه جییم دئی له عه قلی ئه وکسه وا تیده گا مه رده
که چی وهك خان و خانم دائیما دل خوش و بی ده رده (۱)
به پیری مه رگه وه فرسه خ به فرسه خ رو یون مه ردان
ئه وی باکی له مردن بی دیاره بلخ و نامه رده (۲)
له بهر قاپی مه حبه بهت ئه و خودا پی داوه یه روو سوور
حه زینه، دیده پر ئه سرینه، دل خوینینه، روو زه رده (۳)

(۶) واته: به یارم وت: به هۆی تۆوه بوومه پهندي عالهم. ئه ویش وتی: به سی بی شه ریک و
هاوبهش دانان بۆ من. نابیی له یهك کاتدا دلی منیشت مه به ست بی و شه رمیش له وه بکه ی که
ناوت بکه وئته سه ر ده می خه لک، واته نابیی بایه خدان به خۆت بکه ی به هاوبه شی خۆشه وستی
من، که واته یا له من به ولاره گوئی به که س مه ده، یا ده س له من هه ل بگره.
له هه ندی له ده سنوو سه کانی به رده ستماندا جیگای به یتیک له تیوان ئه م به یته و به یتی
پیشوودا به بۆشی هیلراوه ته وه، که ئه وه ش نیشانه ی فه وتانی به یتیکه له و شوئنه دا.

- ۴ -

(۱) عه جییم دئی: سه رسام ده میتم.
مه به ستی له وه یه ئه وه ی مه رد بی ده بی بیر له باری ئه م دنیا به بکاته وه و خه فته بۆ ئه م
هه موو چه وت و چه ویلییه بخوا که تیا به تی و ترسی خوا ی له دلدا بی؛ نهك هه میشه خه ریکی
به زم و رابواردنی خۆی بی. به یته که ئیشاره ته بۆ حه دیسی پیغه مبه ر (د.خ) که ده فه رموی:
«رَأْسُ الْحِكْمَةِ مَخَافَةُ اللَّهِ» واته: سه رچاوه ی وئل و فام ترسه له خودا.
(۲) مه به ستی له وه یه پیاو نابیی له ترسی ئه وه ی خۆی توووشی مه ینه ت نه بی له مه ینه تی
خه لک بی ناگا بی، چونکه پیاوانی راسته قینه خۆیان به پیی خۆیان به پیری مه رگ و مه ینه ته وه
ده چن و ئه وی و نه بی بی کاره و نامه رده.
(۳) واته: روو سوور ئه و خوا پیداهیه که له به رده رگای دلداریدا که وتوه و خه فته باره و

له ئه حبابی قه دیمی به زمی ئولفهت ماوه تن دوو ته ن
 یه کئی په روانه هم ده رده، یه کئی بولبول که هم فه رده (٤)
 براله! ئهم هه موو ئوباله بئی به و گه رده نه حه یفه
 بنیشی بهم حه ده ئهم گه رده له و مینایی بئی گه رده (٥)
 له ده ورمدا حه سار، ئافهت، له سه ر سه ر خه یمه، دوودی ئاه
 له سایه ی عیشقه وه بوومه شه هی ساحیب سه راپه رده (٦)
 چلۆن ئهو دیته چاوی من که یه کسه ر عونسوری ئاوه
 مه حاله من که بچمه دلپه وه، دل کیشوه ری به رده (٧)

چاوی پر بووه له فرمیسک و دلی بووه به خوتن و رووی زهرد هه لگه راوه. ئهم به یته ئیشه رته
 بۆ ئایه تی: ﴿فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا﴾ واته: با ئهم خه لکه له ترسی خوا که م پئی بکه من و
 دلپان به دنیا خوش نه بئی و زۆر بگرین، چونکه رینگایه کی تووش و سه ختیان له به ره. .
 (٤) ماوه تن: ماوه.

واته: له دۆستانی کۆنی کۆری ئاشنایی ته نها دوو که س ماوه له رینگه ی خۆی لای نه دابئی و
 هه ر به رده وام بئی له سه ری. یه کیکیان په روانه یه که هاوده ردی چرایه و له گه لئی ده سووتی و
 نه ویشیان بولبوله که هاوئاوازی دلدارانه و له گه لیاندا به رده وام بۆ رووی گۆل ده خوینتی.
 (٥) واته: حه یفه ئوبالی به کوشه ت دانی ئهم هه موو دلداره به گه ردنی یار بئی، چونکه «دَمَه» ی
 وه که گه ردنی ئهو، وه که مینای بئی گه رد وایه و ئوبالی ئهم تاوانانه ش وه که تۆز وایه و، مینای بئی
 گه ردی گه ردنی ئه ویش بۆ ئه وه ناشی تۆزی لئی بنیشی.
 (٦) حه سار: شووره و دیوار. دوود: دوو که ل. سه راپه رده: ئهو په رده گه وریه ی له جیاتی
 دیوار به ده وری ده واریدا ده کیشن.

واته: له سایه ی عیشقه وه بووم به شاهیکی خاوه ن حه سار و ده وار. حه ساری ده ورم ده رد و
 به لایه که ده وری داوم و ده واری سه ر سه ریشم دوو که لئی هه ناسه ی سارد هه لکیشانه که
 ئاسمانی به بانێ سه رمه وه راگر توه.

(٧) چلۆن: چۆن. عونسور: پێشینان لایان و ابووه هه رچی بوویه که هه یه له م چوار عونسوره،

تهپ و تۆزی غوباری دیم و ریگهی گۆپی و دهیوت:
 ده ترسم دامه نهم ئاخیر بێ ئالووده بهم گهرده (۸)
 ده بینم نه هلی دل یا سهنگه ساره، یا له سه ر داره
 دیاری عیشق، نه گهر ساغت دهوئ، ههر داره ههر بهرده (۹)
 له باغی سیو بهی دا باسی روخسار و چه نهی که ی بوو
 خه جل ما سیو و بهی ترسا، که واته و سووره، نه زه رده (۱۰)
 نه گهرچی من گه دام نه و شا، له عورفی عیشقدا «مه حوی»
 به سه نیسه ت له بهینا، من سیابه خت، نه و سیاجه رده (۱۱)

﴿

واته له م چوار ره گه زه، پێك هاتوو: «با» و «خاك» و «ئاو» و «ئاگر». كيشوه: ولات.
 واته: چۆن ده كړئ وینه یار بێته ناو چاوی منه وه كه له بهر گریان ی زۆر تواوه ته وه و
 هه مووی بووه به ئاو و ئاویش وینه و نه ناگرئ! چۆن ده گونجی من بچه ناو دلی یاره وه و یار
 خوشی بویم كه دلی وهك بهرد ره قه!
 (۸) ئالووده: تیکه لاو، تیوه گلاو.
 ئاخیر بێ ئالووده بهم (ن): ئالووده بێ ئاخیر به نه م.
 (۹) دیار: ولات.
 واته: ولاتی عیشق هه مووی ههر بهرده لان و دارستانه. بۆیه عاشق یا سهنگه سار ده كړئ، یا
 به سیداره دا هه ل ده واسرئ.
 (۱۰) چه نه: چه ناکه.
 واته: نه وه که ی باسی روخسار و چه ناکه ی یاریان له باخی سیو و بهی دا کرد، و سیو که له
 روخسار ده چی له شه رمه زاریدا رووی سوور هه لگه را و، بهی که له چه ناکه ده چی رووی
 زهرد بوو؟
 (۱۱) چه رده: رهنگی روو.
 واته: نه وه نده به سه بۆ نزیک خستنه وه ی من و یار له یهك، که هه ردو کمان په یوه ندمان به
 ره شییه وه هه یه و من به ختم ره شه و نه و پیستی ره شه.

-٥-

دیده عهینی جاریه، دل پر له ناری مووقه ده
 ئاب و تابى حوسن ئه ده م به و گول عوزاری موو قه ده (١)
 سهیری سه گ مه رگی ره قیبت که، که غهیری نه و سه گه
 شیرى غه مزه ت شیر و به وری روو به پروو بئ، دوو قه ده (٢)
 لاله داغه، غونچه ده رده، پئ له خاکا ماوه سه رو
 تا موشه پرپه ف بوو چه مه ن به و روومەت و لیو و قه ده (٣)
 چاوی مه ی گوونت وه ها مه یخانه ی ئاوا کرده وه
 چۆلی کرد ئاخو به زاهید خه لوه خانه ی شه عبه ده (٤)

-٥-

(١) عهین: کانی ئاو. جاری: ره وان. مووقه ده: هه لگراو.
 واته: چاوم به جوړئ فرمیسکی لی دهر و، بووه به کانی وئکی ره وان و دلشیم وه ک ئاگردان
 پر بووه له ئاگری هه لگراوی دووری یار. به م کانی وای فرمیسک و به م ئاگری به تینه ی دووری،
 رووی یاری گول پرنگی قه دباریکی خۆم پاراو و گهش ده که مه وه.
 له تیوان «مووقه ده» و «موو قه ده» دا جیناسی ته و او هه یه.
 (٢) سه گ مه رگ: نه وه ی گیانی به زه حمەت دهر بچئ. به وری: دوپه نده یه کی گه وری گۆشت خۆره،
 یستی دیز و هیل هیل؛ له شیر مه ترسی دار تره، چوار پئی گه وری و جار جار ئاده میزادیش ده خوا.
 واته: به دکار سه گ مه رگه و نه و نده چاوی به ناو چاوی یار ده که وئ و گیانی دهر ناچئ.
 نه گینا شیر و به وریش بهر تیغی غه مزه و نازی یار بکه ون، دهن به دوو که رته وه.
 (٣) واته: که ناوباخ به ته شریف بۆ هیئانی روومەت و لیو و بالای یار پرۆز بوو، لاله له داخا
 داخ بوو و سوور بووه وه و، خونچه له تاوی دهر د پئچرا به خۆیدا و که وته هاوار و کرانه وه و،
 سه رو قاجی به قوردا چه قی و ریشه ی له ناو خاکدا جیگیر بوو.
 له م به یته دا له ف و نه شیریکی مور ه ته ب هه یه، لاله به رابه ر به داخ و، غونچه به رابه ر به لیو
 و، قه د به رابه ر به سه رو دانراوه.
 (٤) مه ی گوون: مه ی په نگ. شه عبه ده: شه عوه زه، فروفیل.

دل دهبا غه مزه ت، چ فهرقی رهند و سوئی بو نیه
 سهیدی مردوو حه یفه ئەم شهه بازه تی تی بهر مه ده (۵)
 بهشمه پیی قانیعم و بهسمه داغ و دهردی سهرمه دی
 سهر به دهردین ئیمه، بی دهردی!، له ئیمه سهر مه ده (۶)
 شهو به قه تلم وه عدی دا، ئەمڕۆ په شیمانه، خودا!
 خو له «مه حوی» چونچه هه رگه رده ن که چی بوو سه رزه ده (۷)

﴿

واته: چاوی مه ی رهنگت مه یخانه ی به جوړی ئاوه دان کرده وه، زاهید خه لوه ت خانه ی
 خه لوه کیشانی فروقیلی خو ی به جی هیشت و رووی کرده مه یخانه ی چاوت و عاشقی بوو.
 (۵) رهند: هه رچه ند به مجوره له سه ر زمانی خه لک بلا و بووه ته وه، به لام راسته که ی «پیند» ه
 واته زهره ک و بی باک و فیلباز و کهم ته رخه م. لیره دا مه به ست عاشقه. سهید: نیجیر. شهه باز:
 شاباز که گوشتی مرداره وه بوو ناخوا.
 واته: غه مزه ی چاوی تو فهرقی لا نیه، چ عاشقی بهرکه وی و چ وشکه سوئی خانه قا،
 ده بیکی. به لام ئەم وشکه سو فیانه وه ک نیجیری مرداره وه بوو وان، بو تیش حه یفه شابازی
 چاوت به رده یته نیجیری مرداره وه بوو.
 (۶) سهرمه دی: هه میشه یی و نه براوه.
 له نیوان «بهشمه» و «بهسمه» و له نیوان «سهرمه دی» و «سهرمه ده» دا جیناسی لایق و، له
 نیوان «به دهردین» و «بی دهردی» دا وشه ئاراییه کی ناسک هه یه.
 (۷) سه رزه ده: ئەوه ی رووی دابی و سهری هه لدا بی.
 واته: تاوانیک له منه وه پهیدا بووی بهرابه به یار هه ر ئەوه بووه هه میشه گه رده ن که چ بووم
 بو، که واته خواجه ده بی له بهرچی په شیمان بوو یته وه، که گفتی دابرومی بی بمکوژی و
 نه هات.

-٦-

«حَقًّا» له ره قیب ئه و به رو ده رگانه حه رامه
 له و دیوه که ئه م ته ختی سوله یمانه حه رامه (١)
 «قیل» یکی زه عیف: ئاهی حه زین ئیزنه له عیشقا
 گریانانی به کول، ناله یی مه ستانه حه رامه (٢)
 سووتانی به بی ده نگییه ئادابی مه حه بیته
 وه ک بولبول ئه م ئه فغانه به په روانه حه رامه (٣)
 وا ده ربه ده ر، دل وه ته نی سینه می ون کرد
 له و شیر خویری بووه ئه م لانه حه رامه (٤)

-٦-

(١) مه به ستی له وه یه به دکار وه ک دیو و به رده رگای یاریش وه ک ته ختی حه زه ته تی سوله یمان
 وایه. حه زه ته تی سوله یمانیش دیو و درنجی هه موو به ستبوه وه، له به ر ئه وه دروست نیه به دکار
 ریی بکه ویتته به رده رگای مالی یار.
 (٢) قیلی زه عیف: له ئیستیلاحی شه رعدا به و قسانه ی زانایانی شه رع ده لێن زۆر جیگه ی
 باوه ر نه بن.
 واته: فتوا یه ک هه یه زۆر جیگه ی باوه ر نیه، ده لێ: دروسته بۆ دلدار هه ناسه ی خه فه تباری
 هه لکیشی، به لام گریانانی به کول و ناله ی مه ستانه ئه وه قسه ی تیا نیه که ناره وایه.
 (٣) ئاداب: شیوه. ئه فغان: هاوار و ناله نال.
 واته: داب و نه ریتی خو شه وستی ئه وه یه دلدار بی ده نگ بۆ خو ی بسووتنی و دلدار
 راسته قینه ی وه ک په روانه حه رامه بۆی وه ک بولبول ده س بکا به ناله نال.
 (٤) واته: دل به جۆرێک به دوای یاردا وێل بووه نیشتمانی سینه می ون کردووه. تازه ئیتر
 لانه ی دل له شیر خویری بووی دل م حه رامه و نابێ بگه رپته وه بۆی، چونکه ئه گه ر شیر
 ته واد ده بوو به دهردی خو یه وه ده ی ساچاند و به دوای یاردا خو پری نه ده بوو، خو پری
 بوونه که ی نیشانه ی ئه وه یه یارای هه لگرتنی دهردی دلی نه بووه.

دهیوت که بهرهمه ن مه هی رۆی ئەم سەنەمەم دی
گەر بت ئەمە یی، خزمەتی بت خانە حەرامە^(۵)

من پادشاهی عیشقم و، هر داغی جونونم
تاجی سهره، باقی که له دیوانه حهrame^(۶)

هه ر «کۆکه ن» و «مه جنوون» ه کورپی کیۆ و بیابان
غەیری کون و قوژین که له فه رزانه حه رامه^(y)

بئی داغی نہ دامت دَلّ و، بئی دہ ردی تہ سہ ف جان
لہم کالیہ دہ دَلّ، لہ دَلّ تہو جانہ حرامہ^(۸)

(5) بهره‌هم‌ن: پیشه‌وای ثابینی به‌راهمایی.

واته: که گه وره ی ئاینی بت په رستانی به پراهمایی رووی وه که مانگی یاری دی، وتی: نه گهر بت نه مه یی، حه رame ئیتر خزمتی بت خانه بکه م و پیویسته ئه م پیه رسته م.

(٦) واته: من له مهيدانی عيشقدا ئه‌وه‌نده شيت بووم، بووم به پادشا، به‌لام له‌جياتی تاجی پادشاهیه‌ی ته‌نها داخی شيتيم ناوه‌ته سهر سهر، چونکه شيت له‌و داخه به‌ولاوه هيچی تر ناگرته خوی و هيچ به‌رگيت له‌به‌ر ناكا.

(۷) کۆكەن: فەرھادی شیرین. مەجنوون: مەجنوونی لەیلا. فەرزانە: خاوەن عەقل و تەگە بشتو.

واته: ئه‌وه‌ی دڵی زیندوو بێ و گرفتاری ده‌ردی عیشق بووبی، ده‌بی له‌ تاو قسه‌ی به‌دکاران وه‌ کوو فهرهادی کۆکه‌ن بداته‌ کێو یا وه‌ که‌ مه‌جنوونی له‌یلا وێڵی ده‌شت و بیابان بێ، چونکه‌ له‌ کون و قورژنی کێو و بیابان به‌ولاوه‌ حه‌رامه‌ لێ. یا له‌ به‌رئه‌وه‌ که‌ پیاوی تیگه‌ یشتوو ناچاره‌ نه‌ گه‌ر نه‌داته‌ کێو و بیابان، ده‌می خۆی بگه‌ڕێ و که‌ناره‌ گیرێ بکا و غه‌یری کون و قورژین له‌ خۆی حه‌رام بکا.

(۸) نه دامه ت: یه شیمانې، کالیبه د «کالبد»: قهواره ی له ش.

واته: ئه گهر دڵ داخی په شیمانی پیوه نه بێ، گیان تووشی دهردی خهفه تباری نه بووبی،
حه رهامه قهواردی نهش دلی تیدا بێ و دڵ گیانی له بهردا بێ.

خویناوی جگەر، گۆشهیی «بَيْتُ الْحَزَن» ی بوو
«مه حوی»! به سه، مه یلی مه ی و مه ی خانه حه رame (۹)

-۷-

به ئه فسوون و دوعا ته سخیری ئه و شوخه چ ئیمکانه!
خه یالی خاوه، عه نقا ناکه ویته داوی ئه فسانه (۱)
هوجوومی عاشقانی دی که مشتئ جوینی پی به خشین
به سه ر خو تانییا دابه ش بکه ن، سا به ش بکا یا نه! (۲)
غولامانه سه رم دانا له به ر پییا، وه کوو زولفی
که چی ئه و هه ر منی خستوته پشت گوئ وه ک غولامانه (۳)

(۹) واته: مه حویا ئه گەر خویناوی جگەر و کونجی خه م خانه به کت ده سگیر ببئ به سه و
له وه به ولاره ئاره زووی مه ی و مه ی خانه کردن حه رame لیت، چونکه ده توانی له جیاتی
مه ی خانه له و کونجی خه فته خانه به دا بکه وی و له بریتی مه ی خویناوی جگەر بخویته وه.

-۷-

(۱) ئه فسوون: سیحر. عه نقا: به له وه رێکی خه یالییه. کینایه به له هه رچی ناوی هه بی و خۆی
نه بی. ئه فسانه: سه رگوزه شته ی به خه یال دروست کراو.
مه به سته له وه به یار وه ک عه نقا وایه، چۆن عه نقا ناوی هه به و خۆی نه، ئه مه ش
ناسکییه که ی له راده به کدایه ناکه ویته به ر ده ست. که سیکیش که هه ر ناوی هه بی و خۆی دیار
نه بی، دیاره ناکه ویته داو و ده سگیر نابئ.
(۲) مه به سته له وه به دلدار هه ر ئازاری له یاره وه تووش ده بی و بۆ دلدار هه رچی له یاره وه
بی خوشه با جئویش بی.
(۳) غولامانه «ی به که م»: وه ک خولام و نوکەر. غولامانه ی «ی دوو هه م»: کاکۆل، جوړێکی
تایبه تی کو کردنه وه ی مووی سه ره له پشت گوئوه، له کۆندا له ناو لاوان و پیاوانی کو رددا باو
بووه.

واته: وه ک چۆن زولفی یار که و تووه ته به ری پی، منیش هه ر به و جوړه سه رم له به ر پییدا

سه کینه‌ی مهرته به‌ی سوتانیه ئاته‌ش په‌رستی عیشق
 نه‌گه‌ر ساحیب ئیراده‌ت بی، عه‌ج‌ه‌ب پیریکه‌ په‌روانه^(۴)
 به‌بی تو سه‌یری گولشه‌ن کردنم هه‌ر وه‌حشه‌تی به‌ردا
 گولم دی جامه‌ چاک و، بولبولم دی غه‌رقی ئه‌فغانه^(۵)
 نه‌سیحه‌ت بی برا! گه‌ر رۆله‌ بوو مه‌روانه‌ بو ئابا
 گه‌واهی عه‌دلی ئه‌م ده‌عوایه‌ پووری پووری مه‌روانه^(۶)

﴿﴾

دانا، به‌لام نه‌و بی‌زی نه‌هات پیتی پیا بنی و له‌جیات ی ئه‌وه‌ی به‌ چاوی زولف سه‌یری بکا وه‌ك
 خولامانه‌ خستیه‌ پشتی گوئی و گوئی نه‌دایه‌...
 له‌ نێوان هه‌ردوو «خولامانه‌» دا جیناسی ته‌واو هه‌یه.
 (۴) سه‌کینه: ئارام‌بوون و دامرکانه‌وه. ساحیب ئیراده‌ت: بنیادمی دل قائم و خاوه‌ن بریار.
 واته: ئه‌وه‌ی ئاگری دل‌داری په‌رستی، دلی به‌وه‌ داده‌مرکی بگاته‌ پایه‌ی سوتان و وه‌کوو
 په‌روانه‌ بسووتی. جا نه‌گه‌ر تویش مرۆبه‌کی دل قائم و خاوه‌ن بریار بی، به‌راستی په‌روانه‌ رنگا
 پیشانده‌ریکی ته‌واوه، ده‌توانی ده‌رسی په‌رستنی راسته‌قینه‌ی لیوه‌ فیر بی.
 (۵) چاک: له‌ت له‌ت کراو. ئه‌فغان: فوغان و هاوار.
 واته: که سه‌یری باخچه‌م کرد تو ی تیا نه‌بووی، ئه‌وه‌نده‌ی تر خه‌فه‌تار بووم. دیم له‌به‌ر
 نه‌بوونی تو گول یه‌خه‌ی خوی دادپوه و په‌ره‌کانی له‌ت بوون و بولبول خه‌ریکی ناله‌ی
 به‌سۆزه.

(۶) ئابا، «ئاباه»: آباء، باوکان. گه‌واه: به‌لگه، شاهد. پور: کور.
 واته: ئامۆزگاریت بی برا، نه‌گه‌ر کوریکت دی تیگه‌یشتوو و پینگه‌یشتوو بوو، مه‌روانه‌ بو
 ئه‌وه‌ که کوری کییه‌ و ناخۆ باوک و باپیری که‌سانیکی چۆن بوون. به‌لگه‌ی راستی ئه‌م قسه‌یه‌شم
 عومه‌ری کوری «عبدالعزیز» که کورپه‌زای مه‌روانی کوری حه‌که‌مه. مه‌روان خوی له‌به‌ر
 گزی کردن و ده‌ست پیسی له‌ نووسینه‌وه‌ی قورئاندا پیغه‌مبه‌ر (دخ) له‌ مه‌دینه‌ ده‌ری کرد و
 ناردی بو مه‌ککه. که‌چی عومه‌ری کورپه‌زای، ئه‌و خه‌لیفه‌ دادگه‌ره‌ی لی ده‌رچوو که ناویانگی
 دنیا ی گرتوه.

مه تاعی سیدق و ئیخلاسم له بازاری ریاکاران
 له سوورهی «قُلْ هُوَ اللَّهُ» ده کهم له م موشریکستانه ^(۷)
 نه وهندهم له و قهه و بالایه ئاشووب و به لا دیوه
 له سهیری سهروی باغم غایلهی غوولی بیابانه ^(۸)
 نه ما جینی نهو جگه رگۆشه، مه گهر رۆح و نهویش ده پروا
 جگهر سۆزانه، دل بریانه، دیده پر له گریانه ^(۹)
 چ بهرقی جیلوه یه که ههوری به هاری کردووه بی تاب
 به ناله و گریه وه دیت و ده چی وهك تازه دیوانه ^(۱۰)
 سیابه ختی له مه جنوونی من ئیتر چی دهوی «مه حوی»
 سهرم شیواوه، رۆژم تیره یه، حالم په ریشانه! ^(۱۱)

(۷) مه تاع: کهل و پهل. موشریکستان: ولاتی نهوانه ی هاویهش بۆ خوا داده نین.
 واته: له بت په رستسانی بازاری ریاکاراندا، له کووتالی سووره تی «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَد» که
 سووره تی خوا به یهك زاینه، جل و بهرگی راستی و خوا به ته نها په رستی بۆ خۆم ناماده ده کهم.
 نه م بهیته ئیشاره ته بۆ نهو واته ئایینییه که ریاکردن به نیوه ی بت په رستی داده نی.
 (۸) غایله، «غایله»: ترس. غوول: دێو.
 واته: نه وهنده دهرد و به لام له بالای بهرزی یاره وه تووش بووه، که له ناو باغدا سهیری
 داری سهرو ده کهم ترسم لی ده نیشی وهك بللی غوولی بیابانم هاتیته ری.
 (۹) سۆزان: ئاگر تی به ربوو. بریان: هه لقرچاو.
 واته: جیگایه کم نه ماوه وینه و خه یالی یاری تیدا دابنیم، مه گهر گیانم که نهویش خه ریکه
 ده رده چی، چونکه جگهر مه سووتاوه و دلمه بووه به که باب و چاومه پر بووه له ئاو، ئیتر ده بی
 له کویتدا دایم؟!
 (۱۰) واته: نازانم تیشکی ده رکه وتنی چ شوخیک داویه له ههوری به هار وا ئۆقره ی لی پرپوه و
 وهك که سیك تازه شیت بووی، دئ و ده چی و ده نالینی و ده گریی.
 (۱۱) تیره: تاریک.

-۸-

شمشاده ئەمە، یا قەدە، یا سەرۆی رەوانە
 یا عەرەره یا نەخلی مرادی دڵ و جانە! (۱)
 داخۆ ئەمە ئەگریجە یە پەخشاو بە سەردا
 یا سونبۆلە کردوویە سەبا زولفی بە شانە! (۲)
 ئاھووی خوتەنە جیلۆ دە کاتن لە خەتادا
 یا چاوی رەشی فیتنە گەری سورمە کە شانە! (۳)
 دڵ ھایمە دائیم کە ئەمە قەترە یە داخۆ
 یا جوزئیکی بێ جوزئە موسەمما بە دەھانە! (۴)

﴿

واتە: بەدبەختی چی تری لە شیت بوونی من دەوێ، لەو زیاتر کە سەرم لێ تێک چوووە و
 روژم رەش ھەلگەراو و ھالێم پەریشان بوو.

-۸-

ئەم پارچە شیعەرە لە نوسخە چاپکراوە کە دا نە. حاجی میرزا «عبدالله» ی کۆیی «خادیم» یش
 کردوویە بە پێنج خشتە کی.
 (۱) شمشاد: داری شمشال، دارێکی ھەمیشە سەوزە، گەلای خەر و ورد و بچووک و ئەستوور
 و تیشک داری ھەیە. دارە کە ی رەق و پتەو و بۆ دروست کردنی شتی جوان بە کاری دینن.
 عەرەر: سەرۆی کۆی، درەختێکە کە مێک لە سەرۆی عادیاتی کورتتر و بچووکترە. نەخلی
 مورا: داری ئاوات. (۲) داخۆ: ئاخۆ. پەخشاو: بێلاو بوو تەو.
 (۳) خەتا: خەتا و خوتەن، دوو ناوچەن لە تورکستان بە ئاسکی موشک دار ناوبانگیان دەکرێ دوو.
 سورمە کە شان: ئەوانە ی کە دە کەنە چاویان.
 (۴) ھایم: سەرگەردان و سەرلێ شێواو. قەترە: دڵپ. موسەمما: ناوێراو. دەھان: دەم.
 واتە: دڵ سەری لێ تێک چوو، نازانی ئەم شتە بچکۆلە یە دڵپێ ئاوە یاخود شتیکی
 ئەو نە بچووکە کەرت ناکرێ و پێی دەلێن دەم؟!.

ئەم مە ی سیفەتی خوون خۆره واناوک و سووره
 یاقووتی لەبە، یا گۆلە، یا قووتی رهوانە! (۵)
 نالاندم و فەرمووی کە ئەم ئاوازه حەزینە
 یا «مەحوی» یە، یا بۆلبولە کە ی فەسلی خەزانە (۶)

-۹-

لە روژی هەلدرا ئەم کۆنە خەیمە ی تان و پۆ شینە
 لە سایەیدا شەرابی بەزمی عوشرەت گریه جووشینە (۱)
 دەبینی جییه ک ئەمڕۆ بەزمی عەیش و بادە نووشینە
 سبەینی زوو زەمانە وەزعی گۆریو، لە نووشینە (۲)
 لە کێ پرسم دلی بۆ پر لە خوینی حەسرەتە یاقووت؟
 عەزاپۆشی چیە و کییە، جلی پیروژه بۆ شینە! (۳)

(۵) خوون خۆر: خوین مژ، مەبەست لە سووری لیو. قووتی رهوان: خۆراکی گیان، مەبەست
 لەوێهە ماچکەر بە ماچکردنی دەژی.
 (۶) بۆلبول بە پاییزاندا بە ئاوازیکی تایبەتی دەخوینن، وەک بللی وەرزی بەسەرچوونی گۆل
 بلاوتنیتەو.

-۹-

(۱) واتە: لەو روژهو ئەم دەواوە کۆنە تان و پۆ شینە ی ئاسمان هەلدراوە، خوشی راستەقینە ی
 تیا نەبوو و شەرابی بەزمی رابواردن لە سایەیدا هەر بریتی بوو لە قۆلپی گریان.
 (۲) نۆ: نوێ.
 واتە: هەر شوێنیکت بەرچاو بکەوێ ئەمڕۆ جیگای بەزم و رابواردن و خواردنەو و
 خوشی بێ، پێی هەلنەخەلەتیی و ابزانی بەردەوام هەر وا دەبێ، چونکە هەر ئەوەندەت زانی
 سبەینی زەمانە تێکی داو سەرلەنوێ کردیەو بە جیگای شین و شەپۆر.
 زوو زەمانە (ن): روژنامە ی.
 (۳) عەزاپۆش: ئەوێ جلی تەعزیه ی لەبەر کردبێ.

به‌هاریکی که داخۆ بی، نه‌یی، هه‌ی بی و شینی که‌ین
 فه‌له‌که هه‌ر شینه، سه‌حرا شینه، کیو و لیوی جو‌شینه (۴)
 وتم: بۆ رووت و پووتن نه‌و که‌سانه‌ی عاشقی رووتن؟
 وتی: شان و شکۆهی زینده‌ دل هه‌ر ژهنده‌ پۆشینه (۵)
 سه‌فای سافی جوانی رۆی و دوردی ده‌ردی پیری هات
 خوماری ماوه‌ به‌س ته‌مشه‌و له‌ باده‌ی به‌زمی دۆشینه (۶)

﴿﴾

مه‌حوری ده‌یه‌وئ بلی دیارده‌ی خه‌م و خه‌فه‌ت و مه‌ینه‌ت له‌م جیهانه‌دا وه‌نه‌بی هه‌ر تایبه‌تی
 بی بۆ ئاده‌میزاد، به‌لکۆو ته‌نانه‌ت جه‌ماداتیشی گرتوه‌ته‌وه. یاقووت که‌ به‌ردیکی گران‌به‌های
 سووره، سوورییه‌که‌ی خوونی خه‌م و خه‌فه‌تی ناو دل‌یه‌تی. پیرۆزه‌ش که‌ به‌ردیکی تری
 گران‌به‌هایه و شینه، شینییه‌که‌ی جلی تازیه‌داریه‌ی له‌به‌ری کردووه... هه‌رچه‌ند راز و نه‌ینی ته‌م
 خه‌فه‌ت و تازیه‌داریه‌ی یاقووت و پیرۆزه‌ بۆ مه‌حوری ده‌رنه‌که‌وتووه و نازانی هی چیه‌ و له
 چیه‌وه‌یه.

خوینی (ن): خوونی.

(۴) که‌ین: بکه‌ین. جۆ: جۆگا.

واته: براده‌رینه‌! ئیستا ئاسمان و ده‌شت و شاخ و گۆی ئاو هه‌مووی به‌هۆی به‌هاره‌وه‌ شین
 بووه. سا توخوا هه‌ل له‌ده‌ست مه‌ده‌ن، وه‌رن با ئیمه‌یش کۆرپکی شین گه‌رم بکه‌ین، کۆ
 ده‌زانی ده‌میین به‌هاریکی تری وا بیینییه‌وه یا نه‌؟

(۵) پووت: پووجه‌ل. زینده‌ دل: ته‌وه‌ی دلی زیندوو بی. ژهنده‌: کۆن و رزبو.

مه‌به‌ستی له‌وه‌یه‌ عاشق له‌پیناوی خو‌شه‌و‌بستییه‌ که‌یدا ده‌ست له‌ هه‌موو خیر و خو‌شی دنیا
 هه‌لده‌گرئ.

له‌ نیوان هه‌ردوو «پووت» دا جیناسی ته‌واو و، له‌ نیوان «پووت» و «پووت» دا جیناسی
 موزارع و، له‌ نیوان «زینده‌» و «ژهنده‌» دا وشه‌ ئاراییه‌کی جوان هه‌یه.
 پووتن (ن): قووتن.

(۶) دورد: خه‌ته‌ی بنی پیا‌له‌ی شه‌راب. خومار: ته‌و نا‌ره‌حه‌تی و سه‌رئیشه‌ی پاش لا‌چوونی
 سه‌رخۆشی به‌ مه‌ی خۆره‌وه‌ ده‌میینته‌وه. دۆشینه: شه‌وی رابوردوو، دوئ‌شه‌و.

کورپی بی، تا سەر ئەم دایە ی زەمانە مەمکی کەس نادا
کە سەعبە شیرێ شەفەت «مەحویا» لەم شیرە دۆشینە (۷)

-۱۰-

لە سەیری خەستەخانە ی عیشق ئەوی سەوزە ی کەوا شینە
لەسەر هەر خەستە دی یا خوێندنی یاسینە، یا شینە (۱)

﴿﴾

واتە: خۆشی، پالۆتە ی لاوی و جوانیە کە ی روشتوو و بەسەرچوو و ئێستە سەردەمی
خەڵتە کە یەتی کە دەردی پیریە. بەزمی بادە خواردنەوی دۆی شەو بەسەرچوو و تەنھا خومار
و سەرئێشە یەکی پاشماوە ی ئەو بەزمە ی دۆی شەو لە کەللەماندا ماوہ... مەبەستی ئەو یە
سەردەمی لاوی بە هەموو خۆشیە کێو بەسەرچوو، ئێستا تەنھا بیرەو یە کە ی ماوہ کە
ئەویش بوو بە مایە ی دەردی سەر بۆمان.

سەفای (ن): سەفا.

(۷) سەعب، [صَعْب]: زەحمەت. شەفەت: شەفەقەت، بەزەبی هاتنەو.

واتە: دایکی زەمانە تا سەر شیر تەنانەت بە کورپی خۆشی نادا، چونکە زەمانە شیرێکی
دورەندە یە و شیردانیش نیشانە ی بەزەبی و دڵ نەرمیە و زەحمەتە شیرێ بەزەبی هاتنەو لە
مەمکی دورەندەو دادۆشری.

مەبەستی لەو یە دنیا تا سەر بۆکەس نابێ و باکەس پێی بایی نەبێ.

-۱۰-

(۱) ئەوی: ئەو. یاسین: سوورەتی «یاسین» لە قورئان کە بەسەر نەخۆشدا دەخوێنرێ لە حالێ
گیانەلادا.

واتە: لە کاتی تەماشاکردنی خەستەخانە ی عیشقدا کە یار دەیکا ئەو یارە سەوزە کەوا شینە
بچیتە سەر هەر خەستە یە ک، یا دەیخاتە حالێ گیانەلای یاسین لەسەر خوێندن، یا دەس بەجێ
راستەو خۆ دەیکورێ.

لە ئێوان «سەوزە» و «شینە» دا تەناسوب و لە ئێوان هەردوو «شینە» دا جیناسی تەواو و، لە
ئێوان «یاسینە» و «یا شینە» دا جیناسی لاحق هەیه.

شهیدی غەمزە بە عزی، سە قیمی عیشووە جە مەع
 دیارە: سەرنوشتی ئەهلی دڵ یا شینە یا سینە (۲)
 لە بەنگ ئەم بەنگیانە چی دەبینن، خو لە خو گۆران
 لە دنیا دا مەداری عەیش و خووشی، خو نەناسینە (۳)
 بەسەر دڵا لە قاپی فەیزووە دێ نەشتە پەیی دەرپەیی
 چ غەمزەیی دیدە مەخمووری کە ئەمشەو کون دەکا سینە (۴)
 هەناسەم دا بە نالە عەرزێ حالی کەم کە تاساو
 لە خویناوی دڵ و جەرگم دەروونم کەیلە تا سینە (۵)

(۲) سە قیم: نەخۆش. سەرنوشت: چارەنووس. شین: ئیشارەتە بۆ وشەیی شەهیدی. سین: ئیشارەتە بۆ وشەیی سە قیمی.

(۳) بەنگ: رووە کێکی سەرخۆش کەرە یا دەیکەنە ناو ئاو و دەبخۆنەووە یا وەك جگەرە و قلیان دەیکێشن. بەنگی: بەنگ کێش. مەدار: ئەوێ شتیکی لەسەر وەستابی.

واتە: ئەم بەنگ کێشانە چ قازانجێک لە بەنگ کێشان دەکەن لەو زیاتر کە خوێان لێ دەگۆڕی و خوێان بە شتیکی زل دێتە پێش چاو... دیارە خووشی و رابواردنی دنیا لای ئەم جۆرە کەسانە لەسەر ئەو وەستاو کە ئادەمیزاد خوێ نەناسیتەووە، کە دیارە و اش نیە.

(۴) واتە: ئەمشەو پەیی دەرپەیی لە دەرگای لوتفی خواوێ خووشی روو دەکاتە دڵم. نازانم ئاخۆ تیری چاوی چ یاریکی چاوی مەستە سینەم کون دەکا و دەیکا بە دەرگا و خووشی لێو دەنێری بۆ ناو دڵم!

(۵) واتە: هەناسەم دا وێستم بنالێم و بە نالێن حالی خۆم عەرزێ یار بکەم کەوا نالەم لە گەر و وەدا خنکاو و دەرناوەت، چونکە دەروونم تا سینەم هەمووی پر بوو لە خویناوی جەرگ و دڵم.

ئەمەیی کە مەحوی دەبێ گواوە وێستوویە بنالێنی و بێی دەنگم دەرناوەت، زۆر ناسک و وردە، چونکە مادەم ئەو دەزانێ دەنگی دەرناوەت، ئێتر چۆن دەنالێنی کەوا دەنگی دەرناوەت؟!...

له عاله مده علامه ی سوبجی حه شر ئیمشه و به یانی دا
خودا عالم، له چاکسی ئه و به روکده ده رده خا سینه (۶)
مه لا ته لقینی «مه حوی» دانه دا، «حَبْلُ الْمَتِين» ی ئه و
له جیگه ی زه لله زه یلی ره ئفه تی تاها و یاسینه (۷)

-۱۱-

غائب له دیده، چاوی سهرم، دلمه پیته وه!
ده ستم به ئاسمانه وه، چاوم به ریته وه (۱)
جان سه خته، یا له ده عویی عیشقا درۆزنه؟
ئه و زینده ماوه تا له سه فهر یاری دیته وه! (۲)

(۶) واته: ئه مشه و نیشانه ی داهاتنی رۆژی مه حشره دیاری داوه و عاله م هه موو راست
بووه ته وه. خودا خۆی ده زانی چیه، به لام وادیاره یار سینه ی سپی خۆی له ودیوی یه خه و
به روکی ره شیه وه ده ر خستوه.
(۷) زه لله: پێ هه لکه و تن. ره ئفه ت: به زه یی. تاها و یاسین: دوو ناو له ناوه کانی پێغه مبه ر (دخ)
و ناوی دوو سووره تیشن له قورئانی پیرۆزدا.

واته: به مه لا بلێن که مردم با ته لقینم دانه دا، پێرستم پێ نیه، چونکه له کاتی مه ترسی
که و تن و پێ هه لخلیسکانه سهر پردی سپر اتدا ده ست به گوریسیکی ئه ستووری واوه ده گرم
نه یه لێ بکه و مه خوار بو ناو دۆزه خ. ئه وه ش داوێنی لوتفی پێغه مبه ره (دخ).

-۱۱-

(۱) واته: ئه ی ئه و که سه ی له چاوی سهرم و نی، نه ک له چاوی دلم، من دلم به تۆوه به سراوه و
هه میشه ده ستم پان کردووه ته وه، له خوا ده پارتمه وه و چاوم به رپه وته رینگات بزانم که ی
دیته وه بۆلام.

(۲) واته: نازانم گیان سه خته و ده ر ناچی، یا له ئیددیعا ی دلداریدا راست ناکا، وا هیشتا
زیندووه و چاوه روانی گه پانه وه ی یاره له سه فهر و له تاو دووری یار نه مردووه!
نیوه ی دووه می ئه م به یته له هه ندی نوسخه دا به م جوړه یه:
عاشق، که زینده مایه وه تا یاری دیته وه.

جانانه رۆی و جان و دلم هەردو دووبەدووی
 یارەببی چی بکەم بە نەیساری کە بیتهوه! (۳)
 رۆشن کە چاوی مونتەزیرانت بە گەردی ریت
 تۆ دئیو، نووری دیدەیی من دی بە پیتهوه (۴)
 خۆم و خوینمت لە فکر چوو، دوعا دەکەم
 رەنگی خوینی من کە لە دەست نەچیتەوه (۵)
 لەحزیککی من لە سەومەعەدا دیبوو، ئەمری دا
 ئەو هەرزە گەردە لەم دەرە دەرکەن، نە پیتهوه (۶)
 ئینسانی دا کە دی تەبی عیشقم لە شیددەتا
 حەقیە وتی: بەم ئاگرە گەر بشتویتەوه (۷)

(۳) نەیسار: شاباش.

واتە: یاری گیانی بە گیانیم رۆشت و گیان و دلشیم دوابەدوای رۆشتن. خوایه! نازانم ئەگەر
 هاتەوه چی بکەم بە شاباشی ریی؟

(۴) واتە: من لەتاو دووری تۆ ئەوەندە گریاوم کوێر بووم. ئەگەر بییت بۆلام و تۆزی ریت
 بچیتە چاوم، رۆشنایی تۆ دەکەویتەوه. سا توخوا بە هانت چاوی چاوەروانی کەرەکانت رۆشن
 کەرەوه.

(۵) مەبەستی لەوێهە تا نیشانی تاوان بمییتەوه بۆ دواپۆژ.

(۶) لەحزیککی: لەحزەییکی، تاوێکی. سەومەعە: پەرسنگا. هەرزەگەرد: ئەوێ یێکارە و لە
 خۆرایی بسوورپیتەوه.

واتە: یار تاوێک منی لە بتخانەکە ی خۆیدا دی، فەرمانی دا دەرمانی و وتی: نەهیلن
 جارێکی تر بچمەوه بەو ناوەدا.

لەحزیککی (ن): لەحزێ منی؛ تاوێ منی.

(۷) تەب: تا.

وهك شهو كشا به سەر مه هی روخساریا خه تی
 گیرا ئەم ئافتابه كه قەت بهر نه بیته وه (۸)
 «مه حوی» به یادی تۆوه یه شوغلی كه روئیوی
 غائب له دیدە بووا به خودا دلمه پیته وه... (۹)

- ۱۲ -

ده وای ئەم نه فسه مه لعوونه ت ده وئی، هەر دهرده وهك جیوه
 كه هاتی كوشتن، ئەو روچی مه حز، ئەم جه وه هری زیوه (۱)
 له دنیا تا ده گاته ئاخیره ت کاریگه ره تیری
 وه كوو تیری ته هه مه تن زامی پاك ئەم دیوو ئەو دیوه (۲)

(۸) واته: كه زولفی وهك شهو ره شی به سەر مانگی روویا كشا، روژی رووی به جوژی گیرا،
 هەرگیز به ربوونی نه بی.
 (۹) شوغلی: کار، خه ریک بوون.

واته: مه حوی هه میشه به یادی تۆوه خه ریکه كه روشتووی و به جیت هیشتووه، سا ئەی
 یاری له دیدە ون بوو، به خوا دلم هه میشه به تۆوه به نده.
 شوغلی (ن): شه غفی. شه غف: حەز و ئارەزوو.

- ۱۲ -

(۱) واته: وهك چۆن جیوه تا له جوولە نه خرئ و نه مرئێی كه لکی لی وەرناگیرئ، نه فسیش تا
 نه کوژرئ چارنا کرئ. جا كه هاتی هه ردوکیانت كوشت، جیوه كه وهك زیوی لی دئ و نه فسیش
 ده بی به روچیکی پاك و بی گه رد. بهش به حالێ مه سه له ی جیوه كه ده شگونجی مه به ستی
 مه حوی ئیشاره ت کردن بی به وه كه کیمیا گه رانی کۆن هه ولێ ئەوه یان ده دا زیو له جیوه
 دروست بکه ن.

(۲) ته هه مه تن: ئازا و به هیژ، له قه بی روسته می زاله كه ده لێن تیری بۆ هه رکه س وه شانده بی
 ئەم دیوو ئەو دیوی کردووه.

واته: تیری نه فس له هه رکه س بدا، له م دنیا به وه ده روا و له و دنیا به وه دهرده چی و تووشی
 سزا و دهردی دنیا و قیامه تی ده کا، وهك تیری ته هه مه تن كه له هه رکه سی دابی ئەم دیوو
 ئەو دیوی کردووه.

له ئه حوال و مهقامات ئه ر دوا خو، خو نه گۆڤی لیت
هه ر ئه و گورگه، «ئهبوزهیدی سورروجی» تهوری گۆڤیوه^(۳)

عهلاوهی بوونه رۆح هه ر بیکوژی، ئه عدا عه دوو ده کوژی
چ عه قله؟ دوشمنی وا پهروهی، کێ خیری لی دیوه!^(۴)

له عیشویهی پر فهنی دنیا مه به ئه یمن، که وهك نوشی
به ته فرهی مهی به سه دانا قه رابهی زه هری نوشیوه^(۵)

(۳) ئه حوال: ئه و حاله ی به سه ر ئه هلی ته سه ووفدا دی. مه قامات: له ئیستیلاهی ئه هلی ته سه ووفدا به و قوناغانه ده لێن که ده بی سالیك بیانبری که بریتین له «تهوبه، وه رع، زوهد، فقر، سه بر، ته وه ککول و رهزا». هه روا ئیشاره تیشه بو کتیی مه قاماتی هه ریری که په نجا پارچه یه قاسمی کوپی عه لی به سری دایناوه و یه کیکه له شاکاره کانی ئه ده بی کۆنی عه رب، خاوه نه که ی چه ند رازنکی خه یالی به ده می ئه بووزهیدی سورروجیه وه تیا ده گێرپته وه له حاریسی کوپی هومامه وه که ئه وانیش دوو که سی خه یالین. لێره دا مه به ست له «مه قامات» ئه م مه عنایه یه هه رچه ند به هۆی بوونی «ئه حوال» هه که وه ئیشاره ت بو ئه و مه عناکه ش کراوه. ته ور: خو و ره وشت.

واته: خو ئه گه ر هاتوو نه فست باسی ئه حوال و پایه ی به رزی کرد، نه که ی ناگات له خۆت نه بی خۆیت لی بگۆڤی، چونکه له راستیدا هه ر نه فسه به ده که ی جاران و وهك ئه و گورگه یه که ئه بووزهیدی سورروجی ره وشتی وای له مه قاماتی هه ریری دا به ده مه وه ده گێرپته وه که دووره له سه وشتی گورگ.

(۴) پهروهی: پهروه ده کردن.

واته: نه فس ئه گه ر بیکوژی، جگه له وه که ده بی به رۆح، به کوشتنی، دوژمن ترین دوژمنانی خۆیشت ده کوژی... تاد.

پهروهی (ن): پهروه ده کردن.

(۵) ئه یمن: ئه مین. قه رابه: کوپه ی شه راب.

واته: هه رگیز له نازی فیلبازانه ی دنیا ئه مین مه به، چونکه وهك قوم ئا و ده رخوازی که سی بدا، کوپه ی زه هری به ناوی شه رابه وه به قورگی سه د که سی تیگه یشتوو دا کردوه و هه لی خه له تاندوون.

وه کوو «قه ترینه» به حرّی دین و دنیای پشه کی لّی سهند
 به هه رکه س قه تره یه به رماوه وه سلّیکی رهوا دیوه^(۶)
 وه کوو دّیو ئیشی عه کسه، میهری قه هره، شه ربه تی زه هره
 فربه، گهنمی هه ر جو، شیر ی هه ر دۆ، رۆنی هه ر پیوه^(۷)
 که ده ست بۆ له سه ر سه ر نّی، سه ر و مالت به غاره ت چوو
 که لیوی پیکه نّی، عاله م ده کا سه رشیت و کالیوه^(۸)
 له مه کری ئه م عه جووزه و سیحری دّیوی نه فس ئه من «مه حوی»!
 په نا ده گرم به زاتی ئه قده سی بیچوونی نادیه^(۹)

(۶) قه ترینه: «کاترینا» ی دووه م «۱۷۲۹ - ۱۷۹۶ ی. ز»، ئه مپراتوره ی روسیا که ئافره تیکی
 به ئال و داو بووه، «په تروس» ی سیهه می میردی له فه رمانه وایی دوورخسته وه و خۆی
 جینگه که ی گرتوه، چهند جار له شه ردا به سه ر عوسمانیه کاندایا بووه و پشتی زانایان و
 فه یله سووفانی گرتوه له ولاته کهیدا...

واته: دنیا وه ک قه ترینه ی ئه مپراتوره ی روسیا وایه، ئه گه ر دلۆپیک وه سلّی خۆی به
 که سیك رهوا بینیی، پشه کی پری ده ریا به ک دین و دنیای لّی سهندووه.

(۷) میهر: خو شه وستی: قه هر: قاروقین. فربه: هه لفریواندن.

واته: ئه م دنیا هه موو ئیشی پیچه وانه یه و خه لک هه ل ده خه له تی.

(۸) کالیوه: ئه و که سه ی لیوی باری گرتی و توئکل فریدا. مه به ست ده رده داره.

مه حوی له م به یته دا به راوردیکی ناسکی له نیوان هه ردوو شه رت و وه لامی شه رته که دا
 کردووه، سه رومال به تالان چوونی به رابه ر به ده ست بۆ له سه ر سه ردانانی دنیا و سه رشیت و
 کالیوه بوونی به رابه ر به پیکه نینی لیوی دنیا داناوه.

(۹) عه جووز: پیره ژن، مه به ست دنیا یه. نادیه: که س نه دیتوو، مه به ست خوا یه.

-۱۳-

که بێ لیوی له سهر لیوم بنی، رۆحم له سهر لیوه
 که لیوی لابه ری، ئەلبه تته رۆحم ده رده چی پیوه^(۱)
 شه که رباری، نمه ک پاشی، ئەگه ر بباوه من ده موت:
 که غونچه ی تازه پشکووتوو ده شو به ی به و ده م و لیوه^(۲)
 ده لی هه رکه س ببینی یار و ئەغیاری به ئە ترافا
 خودا چین ئەم هه موو دیوه له ده وری ئەم په ری شیوه!^(۳)
 هه تا رۆژه ده بی بۆ شامی شه و هه ولێ بدا هه رکه س
 ئەگه ر شاهه نشه هه ئە و رۆژه رۆیی شه و به بی شیوه^(۴)
 به هاری بوو جوانی، بوو به سوخره ی پایزی پیری
 به سه رچوو باغ و باقی ماوه وه ی مشتێ چل و چیوه^(۵)

-۱۳-

(۱) واته: ئەگه ر یار بێ لیوی بنیته سهر لیوم، له خۆشیاندا گیانم دیته سهر لیوم، ئەگه ر
 لایشی به ری گورج له تاوا گیانم پییه وه ده رده چی.
 (۲) شه که رباری: شه که لی بارین. نمه ک پاشی: خوی پرژاندن.
 واته: ئەگه ر خونه ی تازه پشکووتوو قسه ی شیرینی بکراوه و تامی لیوی مه یله و سویر
 بواوه ده موت: له ده م و لیوی یار ده چی.
 (۳) ئەغیار: بێگانه.
 واته: یار ئە وه نده جوان و نازداره، هه رکه س ببینی و خه لکی تریشی به ده وردا ببینی، له
 دلی خۆیدا به راوردیان ده کا به یه ک و ده لی: خوايه ئەم هه موو دیو و درنجانە چین به ده وری
 ئەم یاره په ری شیوه دا!
 (۴) واته: پیوسته هه موو که سی به درێزایی رۆژ هه ول بۆ خۆراکی شه وی بدا، ئەگینا ئەگه ر
 شاهه نشایش بێ، ماده م رۆژه که ی به خۆپایی لی رۆی، شه و به بی شیو سهر ده نیته وه.
 مه به ست له رۆژ ژبانی دنیا و له خۆراک کرده وه ی باش و له شه و پاش مردنه.
 (۵) سوخره: مایه ی گالته بی کردن.

مه گهر شاری عه ده م، جیی وا تیا سه رگه شته ب م قاته
 بیابانه به شی مه جنوونه، خاسی کو هکه ن کیوه^(۶)
 نه مینی شیتیه «مه حوی» له مه کری نه فسی نه مماره
 مه گهر ره حمی خودا ده م بهستی کا ئه م ماره ئه نگیوه^(۷)

- ۱۴ -

سه ر که جو شیکی نه بی، من زر که تالم بو چیه!
 دل که هو شیکی نه بی شیشه ی به تالم بو چیه!^(۱)

✽

واته: جوانی وهك به هار و ابو، بوو به مایه ی گالته پی کردنی پاییزی پیری. ئیستا که باغی
 به هاری جوانی به سه رجووه، مشتی چل و چپوی لی ماوه ته وه، بای پاییز له ملا هه لی ده گری
 فرپی ده داته ئه ولا...
 (۶) سه رگه شته: سه رگه ردان.

واته: جیی وا قات بووه سه ری خو م هه لگرم و بۆ برۆم، مه گهر شاری نه بوونی، واته
 جیهانی مردووان، چونکه بیابانه هه ر به شی مه جنوون ده کا و شاخیشه تایبه تیه بو فرهادی
 کو هکه ن و هیجیان ئیتر جیی منیان تیدا نایته وه.
 (۷) ئه نگیو: گه زنده.

واته: مه گهر ره حمی خودا ده می ماری نه فسی به دکار بگری که هه رچی بگه زئی زیره ی لی
 هه لده ستینی، ئه گینا ئه مین بوون له نه فس شیتیه.

- ۱۴ -

(۱) زر که تال: کاله کی نه گه یشتوو که هیشتا تال و تفته.
 واته: سه ر ئه وکاته به راستی سه ره که سه ودای عیشقی تیدا بی. ئه گینا هیچی له زر که تال
 زیاد نابی که که لکی هیچی پنه نه. دلش ئه وکاته دلی راستیه، که هو ش و تی گه یشتی
 هه بی، ئه گینا جیاوازی نابی له شوو شه ی بو ش.
 زر که تال (ن): زر که کال.

دهرد و داغیکی دهروونی گهر بیی، با رهنگ و روو
سیس و موغبه پ بئی، که مالم بوو جه مالم بۆچیە! (۲)
ته جره بهی عاشق به سووتانی ده کرد ئه و زالمه
سهیری که ن ئیستا ده لئی: مشتێ زوخالم بۆچیە! (۳)
پیی به سه رما ناکه بوومه خاکی ریی، که رد م شوکر
گه ییه داوینی، ده لالی بای شه مالم بۆچیە! (۴)
داغی سینه و پیچ و تابێ دوودی ئاهم خو ههیه
مۆر و تورپه ی ئینپه راتۆر و قه رالم بۆچیە! (۵)

(۲) موغبه پ: تۆزاوی.

واته: ئه گهر دهروونم دهرد و داخی دلدارێ تیا بئی مه به ستم نیه رهنگ و رووم سیس و وهك
تۆزاوی زهرد بئی، چونکه ده رده داری عیشق نیشانه ی پیگه یشتنه و مرۆی پیگه یشتووش
جوانی سه روسیمای مه به ست نیه.

ده شگونجی «که مالم» به «که مالم» بخوینرته وه. له م حاله دا «مال» ده بئی به تیگه یشتن
مه عنای لی بدریته وه که «که مالم» ده گریتته وه.

(۳) واته: ئه و یاره سته مکاره راستی خو شه ویستی دلداره که ی خو ی به وه تا قی ده کرده وه که
ئاگری پتوه بئی، که لیش ده بووه وه له سووتاندنی، گوئی نه ده دایه و ده یوت ئه م مشت
خه لووزه م بۆچیە!.

(۴) واته: که بووم به خاك و له سه ر ریی یاردا که وتم و پیی بیانام و تۆزه که م گه یشته داوینه ی،
ئیترازه نامه وی بای شه مال بئی به ده لالم و ریگام پیشان بدا بۆلای یار و تۆزم هه لگری بیدا به
داوینیا.

ده شگونجی «ده لالی» نه بئی «ده لاله ی» بئی، واته ریگا پیشان دان. به م پییه یشت مه عنا
ههروه کوو مه عنا پیشووه که یه.

(۵) پیچ و تاب: ئەلقه و لوول خواردن. تورپه: مۆری شاهانه. ئینپه راتۆر: ئەمپه راتۆر. قه رال:
پادشا.

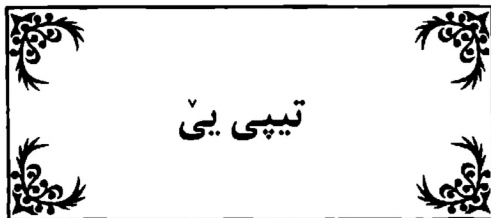
واته: له سایه ی داخی خپری سینه م و هه ناسه ی هه لکشاوی پیچ و لوولمه وه بووم به پادشا
و هیه چ پیوستم به مۆری خپ و توغرای پیچ پیچی ئەمپه راتۆر و قه راله کان نیه.

خه‌لق ئەوا مه‌جیووری دوو خو‌خستنی خه‌لقن به‌جان
 من به‌دڵ مه‌نفوورمه، روتبه‌ی جه‌جالم بۆچه‌! (٦)
 ماله‌ پیتکینیه‌ مال و، گه‌ینه‌ حالێ خۆیه‌ حال
 من که‌وا حالێ بم، ئیتیر مال و حالم بۆچه‌! (٧)
 پر به‌ پێ زنجیری شیتێ، داغی سه‌ودا پر به‌ سه‌ر
 سه‌یری حالێ خو‌مه، سه‌یری زولف و خالم بۆچه‌! (٨)
 ده‌رده‌دار ئەلبه‌ت زوبانی ده‌رد و هه‌سه‌رت تێ ده‌گا
 چاوی بيماری ده‌زانێ، ناله‌ نالم بۆچه‌! (٩)
 دڵ گله‌ و شه‌که‌وی له‌ ئەشکه‌نجه‌ی عه‌زایی زولفی یار...
 کرد و ئەو فه‌رمووی: ئەدی زنجیری زالم بۆچه‌! (١٠)

(٦) دوو: دوا، شوین. مه‌نفوور: بێزارو. جه‌جال: ده‌جال.
 واته‌: خه‌لك به‌ دڵ و به‌ گیان هه‌زیان له‌وه‌یه‌ خه‌لكێ تر بـه‌خه‌نه‌ دووی خو‌یان، به‌لام من ئەم
 خه‌لك شوین كه‌وتنه‌م وه‌ك شوین كه‌وتنی ده‌جال دیته‌ پێش چاو و هیچ هه‌زم لێ نه‌.
 (٧) ماله‌ پیتکینیه‌: مالتۆچکه‌ کردنه‌وه‌ی منالان.
 واته‌: مالی دنیا وه‌ك ماله‌قوله‌ی منالان وایه‌ و چۆنه‌تی وه‌زه‌یش ئەه‌نجامه‌که‌ی مردنه‌، جا
 من که‌ له‌مه‌ گه‌یشتم، ئیتیر ده‌بی مال و حالم بۆچی بێ؟!
 (٨) واته‌: له‌بریتی سه‌یری زولفی یار، سه‌یری ئەو زنجیرانه‌ی شیتێ ده‌که‌م که‌ له‌ پیمدان و
 له‌بریتی سه‌یری خالێ، سه‌یری ئەو داخانه‌ی سه‌ودا ده‌که‌م که‌ به‌سه‌رمه‌وه‌ن.
 (٩) واته‌: چاوی نه‌رمی یار تێ ده‌گا من بۆچی ده‌نالتیم، چونکه‌ چاوی نه‌رم پێشی ده‌وتری
 بيمار و، بيمار و ده‌رده‌داریش یه‌ك مه‌عتایان هه‌یه‌ و مه‌سه‌له‌ی کوردیش ده‌لی: ده‌رده‌دار ناگای
 له‌ حالێ ده‌رده‌داره‌.
 (١٠) ئەدی: ئەی که‌ واته‌.
 واته‌: یار له‌ وه‌لامی گله‌یی و شکاتی سزای زولفی یاردا وتی: ئەی ئەگه‌ر زولفم بۆ
 ئازاردانی دلداران نه‌بێ، بۆچیمه‌!؟

حاله به دحالی له شوین و، ماله ویرانی له دوو
 «مه حویا»! گهر نه هلی حالی، حال و مالم بۆچی! (۱۱)

(۱۱) مه عنای ئه م به یته ش له چه شنی مه عنای به یتی چه وته مه.

-١-

نەلێ مەردم کە دنیا پشتی لەو، ئەو روو لە دنیا بێ
 کە پووری زالە، بۆچی پیرە زالی پێ رهزا نابێ^(١)
 لە دەرویش و لە شا ئەم فاحیشه ئاخر دەکا حاشا
 گەر ئەهلی غیرەتی، بەر لەو لە خوێ و ئەهلی حاشا بێ^(٢)
 ئەگەر تاجت لەسەر کا، سەرتی پێو قووت ئەدا ئاخر
 موبارەکی دەبێ ئەو خەلەتە و خەلەمی لەدوا بێ^(٣)
 سبە، خاکت بەسەر، وەک من دەبێ «تَحْتَ الثَّرَى» بێ جیت
 بۆ ئەمڕۆ کە خەوتی مەسنەدت تەختی سورەیا بێ^(٤)

-١-

- (١) پوور: کور. پیر زال: پیری موو سپی، پتر بۆ ژنان بەکار دێ، لێره دا مەبەست لێی دنیا بە
 لەبەر کۆنی وای پێ و تراو.
- واتە: ئەو کەسە کە رووی کردووەتە دنیا و کەوتووەتە هەلە بۆی، بەلام ئەو پشتی
 تێ کردووە و گوی ناداتی، بۆی نیه ئیددیعای مەردایەتی بکا، چونکە مەرد ئەوێه ئەگەر
 دنیایش رووی تێ بکا، ئەم گوی نەداتی. سەرەرای ئەو ئەگەر راست دەکا مەردە و لە چەشنی
 رۆستەمی کورپ زالە، بۆچی پیرەژنکی وەک دنیای پێ رازی نابێ.
- (٢) فاحیشه: ئافرەتی خراب، مەبەست لێی دنیا بە.
- واتە: دنیا وەفای بۆ کەس نیه وەک ئافرەتی خراب وایە لای کەس ئۆقرە ناگرێ. جا ئەگەر
 مەردی، بەر لەوێ ئەو لە تو حاشا بکا تو دەس لە خوێ و لە هەموو ئەوانە و لە گەلێنی،
 هەلگرە.
- (٣) خەلەت: خەلات. خەل: داکەندن و دارنن.
- (٤) «تَحْتَ الثَّرَى»: ژێر گل. مەسنەد: پال پشت. سورەیا: ناوی ئەستێرە بە.
- واتە: هەرچەند ئەمڕۆ کە ساغیت پایەت ئەوەندە بەرز بێ پال بە ئەستێرە سورەیاوە
 بدە، سبەینێ دەبێ وەک من بمری و بجیتە ژێر گل.

له بهر ههڕ داده پـنـرێ جـل، چ پـینـاوی، چ چـینـاوی
 ده بـیـته لـوـقـمه لـوـقـمه پـاـقـله یـا پـاـقـلاوا بـی^(٥)
 بـرا، فـکـری چـرا، کـیـرـیتی فـرـسـهـت تـا لـه دـهـسـتـایـه
 شـهـوی یـهـلـدا لـه پـیـشه، رۆژی عـومـرت وـهـخـته ئـاـوا بـی^(٦)
 بـکـه یـن ئـاـه و فـوـغـان و ئـاـگـرێ بـهـرـدـه یـنـه خـانـوـمان
 خـهـرـاـبـاتی مـهـحـهـبـهـت حـهـیـفه بـی ئـاـشـووب و غـهـوـغـا بـی^(٧)
 لـه گـهـل فـهـرـیـاد و گـریـه حـازـره فـهـرـیـاد پـهـس «مـهـحـوی»
 «لـیـبـکـوا» رـی دـهـدا پـیـری تـهـرـیـقـهـت تـیـفـلی سـاـوا بـی^(٨)

(٥) پیناوی: جلی بینه کراو. چیناوی: قه یفه ی تا قمه کار. لوقمه: پاروو.

واته: بێ نرخ و به نرخ سه ره نجامی هه ره فه وتانه.

(٦) کیریت: شقارتیه. یه لدا: تاریک.

واته: برا! تا شقارتیه هه لت به ده سه وه یه، بیر له داگیر ساندنی چرایه ک به ره وه بۆ خۆت و کرده وه یه کی چاک بکه، چونکه ها نزیکه رۆژی عومرت ئاوا بێ و شهوی تاریکی ناو قه بر بگاته به ره وه.

(٧) خان و مان: له دوو وشه ی «خان» و «مان» پێک هاتوه که هه ردوو واته خانوو. به مه عنا ی ژن و مندالیش به کار دئ.

واته: نابێ کاوله مه یخانه ی جیگه ی خۆ شه وستی که ناو دلمانه هه رگیز بێ هه راو ئاژاوه بێ، که واته با ده س که ین به هاوار و ناله ی به سۆز و به هه ناسه ی گه رمان ئاگر به رده ین مالممان و هه رچی تیا به.

ده توانرێ «خان و مان» به «خان و مان» یش بخوێنرته وه.

(٨) واته: مه حویا، ئینسان که گریا ده س به جی ره حمی خودا ده گاته فریای. ئایه تی: «فَلْيَضْحَكُوا

قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا» یش که واته با ئه م خه لکه که م پێ بکه نن و زۆر بگرین، رنگای پیری ته ریه ت ده دا وه ک منال بگری، بۆ به به ریشی سپیه وه ده ست ده کا به گریان.

-٢-

دَلَم دەرھات و تۆ ھەر دەر نہ ہاتی!
 نہ ہاتی، ھەر نہ ہاتی، ھەر نہ ہاتی! (١)
 کہ ئەم خەندە و قسە و لیوہت ھە یە تۆ
 لەباتی شە ککەر و نوقل و نہ باتی (٢)
 دە دە ی وادەم بە قەتل ئەمڕۆ، سبە ی ھیچ
 ئە تۆ شاھی، چہ ی وای سبە باتی! (٣)
 لە دنیا جەننە تی خو دیوہ ھەرکەس
 کہ تۆ بی حازری وەختی وە فاتی (٤)
 ئە گەر رۆژە، بتی من! ھەر بتی بی
 سەرەوژیرە کہ تۆ وە ک رۆژ ھە لاتی (٥)

-٢-

(١) ئەم چەند بارە کردنە وە ی رستە ی «ھەر نہ ہاتی» یە جیگە یە کی زۆری گرتووە بۆ رێ بڕین
 لەوہ کہ خویندە وار وای تی بگا ئەم نہ ہاتنە تەنھا بۆ ماوہ یە کی کەم بووہ و پاشان براوہ تەوہ.
 (٢) لەم بەیتە دا لەف و نہ شری مۆرە تەب ھە یە، شە ککەر بۆ خەندە و نوقل بۆ قسە و نہ بات
 بۆ لیو دە گەر پتەوہ.
 (٣) سبە ی ھیچ: کە چی سبە ی نی جی بە جی ناکە ی. بی سبە باتی: زوو پە شیمان دە بیتەوہ و
 لە سەر قسە ی خۆت نامینیتەوہ.
 (٤) واتە: ئەوہ ی تۆ لە سەرە مەرگدا لای بی، لە دنیا ی رۆشندا بە ھە شتی بە چاوی خو ی
 دیوہ.
 (٥) واتە: ئە ی بتە کە ی من، ھەرکە تۆ وە ک رۆژ ھە لہاتی، ھەر بتیکی تر لەو ناوہ دا بی
 سەرەوژیر دە بی با وە ک رۆژیش جوان بی.
 ئەم بەیتە ئیشارە تە بۆ ئەوہ کہ پێغە مبەر (د.خ)، پاش گرتنی مە ککە چووہ مالی حەرەم و
 بتە کانی ھە موو خست و سەرە خواری کردنەوہ.

که خزر ئه و خاک و خوئی بهرده ره دی
وتی: تو خاکی یا ئاوی حه یاتی؟! (۶)

روخیشی کرده ئه ولا، دهیشی پرسی
به شوخی، شاهی من، تو بۆچی ماتى! (۷)

که داغی سینهمی دی، دهردی دامى
وتی: مۆرت هه یه، ساحیب به راتى (۸)

که شیرین و ته پى دی شيعره کانم
وتی: «مه حوى» که میراوی فوراتى (۹)

-۳-

له تاو ئه عدا عه دوو بهر نیوه دوژمن ئیلتیجا بارى
له چنگی گیانه لاوی فیرقه تا ماوم، ئه جهل، چارى! (۱)

(۶) واته: خدری زینده به هه زار زه حمهت و دهردی سهر ئاوی حه یاتی دژزیه وه. که پاشانیش
خاکی بهرده رگای تو دی په شیمان بووه وه که واهه ره له سهره تاوه نه هات له باتی ئاوی حه یات
له و خاکه بخوا و سهری سوور ما که ئاخو ئه و خاکه خاکی خاک ئاساییه یان ئاوی حه یاته.
(۷) واته: یار روویشی ده کرد به ولاوه و بی په روایش لئی ده پرسیم: بۆچی ماتم، وهك بلیی
نه زانی له بهر دل په قی ئه و ماتم.

(۸) واته: که یار داغی وهك مۆری سینهمی دی، ئه ویش دهردی دامى و وتی: مادهم مۆرت هه یه،
با خواهنی به راتیش بی که دهرده کانى منه، چونکه ئه وهی خواهن مۆربى ده بی به راتیشی بی.
(۹) میراوه: ئه وهی دابهش کردنی ئاوی به سهر زه راعهت کاراندا به دهسته.

واته: که یار شيعره کانمى دی چهند ته پ و شیرین، وتی: به راستی مه حوى میراوی ئاوی
فوراته. مه به سستی ئه وهیه شيعره کانى مه حوى له پاراوی و خوشیدا له ئاوی فورات ده چن که
«فورات» واته سازگار و شیرین و، خویشی به و پییه که خواهنی ئه و شيعره نه یه له میراوه ده چی.

-۳-

(۱) بارى: چارى. گیانه لاو: گیانه لا.

به‌لا هه‌روه‌ك كوله دابارییه سهر مه‌زهره‌ه‌ی ئوممید
 مه‌گهر ئه‌و تیپی موژگانه بکه‌ن وه‌ك عه‌ینه‌مه‌ل چاری (٢)
 ئه‌سیری زولفه‌ دل، ئه‌ی بازی غه‌مه‌ز، غه‌یره‌تی، حه‌یفه
 زه‌لیل ئه‌م عه‌نده‌لییه كه‌وتوو به‌رده‌ستی قه‌ل، چاری! (٣)
 نه‌ پیه‌ك هه‌لگه‌ری شوینی، نه‌ ده‌ستی گه‌یییه داوینی
 خودا! ده‌رحه‌ق به‌ ئه‌حوالی منی بی‌ پاو و په‌ل، چاری! (٤)

واته: جاری وا ده‌بی ئاده‌میزاد له‌ تاو دوژمنی بی‌ ئامان په‌نا ده‌باته به‌ر نیوه دوژمن. كه‌واته
 ئه‌ی ئه‌جه‌ل وه‌ره بمكوژه و چاریکی ده‌ردم بکه، چونكه له‌ ده‌ستی گیانه‌لای دووری یاردا
 گیرم خواردوو، نه‌ ئه‌وته لیم لادا و بگه‌م به‌ یار و، نه‌ ئه‌وته به‌ ته‌واوی بمكوژی و رزگارم كا.
 ئه‌م به‌یته له‌ف و نه‌شریکی موپه‌ته‌بی تیا، «گیانه‌لای فیرقه‌ت» بۆ «ئه‌عدا عه‌دوو» و
 «ئه‌جه‌ل» بۆ «نیوه دوژمن» ده‌گه‌رته‌وه.

(٢) عه‌ینه‌مه‌ل: بالداریکی ره‌شه له‌ چۆله‌كه‌یه‌کی قه‌له‌ و گه‌وره‌تره و زۆر دوژمنی كوله‌یه و
 پۆل پۆلیش به‌ كۆمه‌ل ده‌فڕن، زیانیشی بۆ میوه‌ زۆره... هه‌ر سالێك كوله‌ زۆر بی‌ ده‌نێرن له‌و
 ولاتانه‌ی عه‌ینه‌مه‌لیان تیا، ئاوی كانی ده‌هێنن و به‌ ده‌غل‌ودان و ناوباخیدا ده‌پرژنن، گوايه
 عه‌ینه‌مه‌ل به‌دواي ئاوی ولاته‌كه‌ی خۆیدا دیت و ئیتر ده‌ست ده‌كا به‌ قه‌لاچۆكردن كوله‌ له‌و
 شوینه‌دا كه‌ ئاوه‌كه‌ كراوه به‌ ده‌غل‌ودان و ناوباخیدا.

واته: به‌لا وه‌ك كوله‌ به‌سه‌ر كێلگه‌ی هیوامدا داباریوه، مه‌گه‌ر رزی برژانگی ره‌شی یار
 چاریكم بكا و بی‌ وه‌ك عه‌ینه‌مه‌ل بدا به‌سه‌ر ئه‌و به‌لایه‌دا و بیفه‌وتینی.
 (٣) عه‌نده‌لیب: بولبول.

مه‌حوی له‌م به‌یته‌دا دلی خۆی شوبه‌اندوو به‌ بولبول و، زولفی یاری شوبه‌اندوو به‌
 قه‌له‌ره‌ش و، غه‌مه‌ی چاوی یاری داناوه به‌ باز و داواي لی‌ ده‌كا بی‌ت بولبولی دلی له‌
 قه‌له‌ره‌شی زولفی یار رزگار بكا.

(٤) واته: نه‌ پیه‌ك هه‌بوو، خواه‌گورج و گۆل بی‌ یا خاو و خلیجك، بتوانی شوین پیتی یار
 هه‌لگه‌ری و بزانی له‌ کوییه و پیتی بگات و، نه‌ ده‌ستێك هه‌بوو، خواه‌گورت بی‌ یا درێژ پیتی
 بکری له‌ داوینی گیر بی‌... سا خوايه چاریکی منی به‌سته‌زمانی بی‌ ده‌ست و پی‌ بکه.
 ده‌ستی (ن): ده‌ستم.

عیلاجی دهردی عاشق بوته خاسهی ئه و دهم و لیو
 شیفای ئه مرازی سه ودا خاسیه ت، چه شمه ی عه سه ل، چاری! (۵)
 مه گهر قه تعی نه فه س چاری بکا، وهرنا نیه هه رگیز
 له پیوهندی که مهندی پر خه می توولی ئه مه ل چاری (۶)
 له گه ل ئه م عیلمه «مه حوی» داغداری جه هله، تو ته وفیق!
 ته بیبی بو مه ریزی دهردی عیلمی بی عه مه ل چاری! (۷)

- ۴ -

سه روی ره وانه قامه تی لاوی ره واندزی
 ئافاتی جانه غه مزه بی چاوی ره واندزی (۱)

(۵) چه شمه: کانی.

واته: ته نها دهم و لیوی یار چاری دهردی دلدار ی پی ده کری، چونکه دهم و لیوی یار وهك
 سه رچاوه ی ههنگوین وایه و دهردی عیشقیش دهردی سه ودا یه و دهرمانی سه ودا یه ههنگوینه.
 (۶) پیوهند: ئه وه ی پی پی ده به سترینه وه. پر خه م: پر له پیچ و لوول و گری کویره.
 واته: له گیان ده رچوون به ولاره هیه چ چاری نه فس ناکا و له که مهندی ئالۆزکاوی هیوا
 درژی رزگاری ناکا.

(۷) واته: مه حوی له گه ل ئه وه شدا که ئه م هه موو راستیه ده زانی، خوی به دهردی نه زانی
 گرفتار بووه. سا ئه ی ته وفیقی خوا چاریکی بکه چونکه هه رتۆ تیمارکه ری دهردی زانی بی
 ره فتار پی کردنی.

- ۴ -

(۱) واته: بالای لاوی ره واندزی وهك داری سه روی قنج به رزه و ناز و ئیشاره تی چاوی
 گیان دزی، دلدار به کوشت ده دا.
 دیاره مه به سستی مه حوی له «لاوی ره واندزی» شو خیکی تایبه تی خه لکی ره واندز بووه.

لهو ناسیحانی ئیمه که بۆ دڵ دهدهن به دز
 دڵ په نهجه بوو نیگارم و دینی لهوان دزی (٢)
 مه جنوونی جیلوهی ئه و په ریه م دیوه هه رچی دی
 یه غماگه ریکه عه قلی له پیر و جهوان دزی (٣)
 وهك کاره با له کاکه ششی جه زبی حوسنی تۆ
 سه بری به دزیه وه له منی ناته وان دزی (٤)
 لیشاوی به ستووه به پرووا «مه حویا»! سروشك
 داخۆ چیی قه راری له ئاوی ره وان دزی! (٥)

(٢) دڵ په نهجه: دڵ ئیشاو. نیگا: یاری وهك وینه جوان.
 واته: یاری وهك وینه جوانم دلی لهو ئامۆژگاری که رانه ئیشا که لۆمه ی ئیمه یان ده کرد و
 ده یان وت: بۆچی دیلن یار دلتان بدزی و دینی ئه وان خویشیانی دزی و عاشق و گیرۆده ی
 خویری کردن.
 (٣) یه غماگه ر: تالان که ر.
 واته: ئه و یاره ئه وه نه ده جوانه عه قلی پیر و لاوی هه موو به تالان بردووه. هه رکه سم دیوه به
 ده رکه وتنی ئه و شیت بووه.
 (٤) که شش: راکیشان. ناته وان: بی ده سه لات.
 واته: وهك کاره با چون کار ده کاته کا و رای ده کیشی بۆلای خۆی، جازیه ی جوانی یاریش
 ئاواکاری له من کرد و رای کیشام بۆلای خۆی و به دزیه وه سه بری له منی بی ده سه لات دزی و
 تۆقره ی لی پریم.
 (٥) سروشك: فرمیسك. قه رار: تۆقره. ره وان: جاری.
 واته: جاران فرمیسکی چاوم به ئارام بۆ خۆی ده پرزا و به جوگه له ی خۆیدا ده هاته
 خواره وه، به لام ئیستا لیشاوی کردووه و به هه موو لایه کی روومدا بلاو بووه ته وه. نازانم ده بی
 چی بی جوگه له ی ئه سلێ له م ئاوه جاریه بریبی و هه موو سه ر و روومی بی گرتیته وه!

-۵-

- به نۆشی جانی وهرده گرم پیاله‌ی زه‌هری هه‌ر نی‌شی
 به ده‌ردی دڵ بچم گه‌ر بی له جه‌وری تو دڵم بی‌شی^(۱)
- به‌وه‌م زانی له باغا چق‌لی گول هه‌لچه‌قیه داوینی
 که لی‌ره دڵ له سینهمدا برینی نه‌شته‌ری دی‌شی^(۲)
- شوکر یار ئیزنی دام هه‌م گریه که‌م هه‌م قور به سه‌ردا که‌م
 به جاری شاهی من به‌حر و به‌ری به‌خشی به‌ده‌رویشی^(۳)
- له‌می مه‌یدانی عیشقه، کلکه ری‌وی ریشی تو، زاهید
 چ بی قه‌دری؟ ده‌بی گه‌ر شیر یی‌تی کلکی راکیشی^(۴)

-۵-

(۱) تیش: ئازار.

واته: پیاله‌ی زه‌هری هه‌ر ئازارێک که به‌هۆی عیشقه‌وه تووشم بی‌ی، به نۆشی گیانی
 داده‌نیم. خواش بکا نه‌گه‌ر دڵم له جه‌ور و سته‌می یار بی‌شی، به ده‌رده دڵم بمرم.

(۲) واته: به‌وه‌دا زانیم که درکی گولی ناوباخ به داوینه‌ی یاردا چه‌قیوه، دڵم له سینهمدا هاته
 زانی برینداربوونی نه‌شته‌ر لێدان. مه‌به‌ستی له‌وه‌یه له‌گه‌ڵ یاردا به‌جورێک بوون به‌یه‌ک دڵ و
 یه‌ک‌گیان، هه‌ر کامیان ئازارێکی تووش بی‌ی، ئه‌ویشیان ده‌ست به‌جی هه‌ستی یی ده‌کا.

مه‌حوی له‌م به‌یت‌ه‌دا زیاده‌ڕه‌ویه‌کی ورد و ناسکی کردووه که ئه‌وه‌ته گولی به‌چق‌ل ناو
 بردووه. مه‌به‌ستی له‌مه‌ ئه‌وه‌یه یار ئه‌وه‌نده ناسکه ته‌نانه‌ت گول بچه‌قیته داوینی، که گول
 ناچه‌قی به‌مرۆدا و داوینیش ئه‌ندامی له‌ش نیه تا هه‌ست بکا، وه‌ک درک به‌له‌شیا چه‌قی‌بی
 وایه...

(۳) گریه: گریان.

مه‌به‌ستی ئه‌وه‌یه که یار ری‌گای گریان و قور به‌سه‌ری خۆدا کردنی دام، ئیتر ئه‌وه‌نده‌ی
 ئاوی ده‌ریای هه‌موو جیهان ده‌گریم و ئه‌وه‌نده‌ی خۆلی هه‌موو جیهان قور به‌سه‌ر خۆمدا
 ده‌که‌م. به‌م‌جۆره منی هه‌زار ده‌بم به‌خواه‌نی به‌رپر و به‌حری هه‌موو جیهان.

(۴) له‌می: له‌م.

وتم: روخسه ده جانا، دا به قوربانی لهبت کهم جان
 وتی: به حریکی شهه دهلبهت دهنیشی پیهوه میشی^(٥)
 خودا گرتوو دلم، چۆتن به گز شۆر و شه پری عیشقا
 به نه سسی نایه نه فلاک و زه مین ئەم باره ناکیشی^(٦)
 سه نه دبئ مۆر و خهت ده عوی مه حه بیهت کردنه «مه حوی»
 ته عه ششوق، بئی دلکی داغدار و سینه بی ریشی^(٧)

﴿

واته: کاکه ی به دیمه نه ده ست له دنیا داشۆردوو! ده بئ ریشی وهك کلکه رۆی تۆ قه دری
 له م مهیدانی عیشقه دا چی بئ، که نه وه نه ده به سام و شکۆیه ته نانهت نه گهر شیریشی تی بئ،
 ده بئ سه ر شۆر کا و کلکی به دوا ی خۆیدا به کیش کا تیایدا. مه به سستی له وه یه ریشی «زاهید» له
 مهیدانی خواناسی راسته قینه دا وهك کلکه رۆی وایه له ناو کۆمه لی شیراندا.
 (٥) جانا: گیانه کهم. دا: تا. شه هه: هه نگۆنی پالفته.

واته: به یارم وت: گیانه ریگام بده گیانم بکه م به قوربانی لیوت. نه ویش له وه لامدا وتی:
 ربت لی ناگرم گیانت بکه ی به قوربانی لیوم، چونکه لیوی من له شیرینیدا وهك ده ربای
 هه نگۆنه و گیانی تۆیش وهك میشه و، ده ربایهك هه نگۆنیش ده بئ میشیکی هه ر پیوه بنیشی و
 که پیشیه وه نیش پیه وه ده رناکه وئ.
 (٦) چۆتن: چووه.

واته: دلای خوا گرتووم به گزی شۆر و هه رای دلداریدا چووه و خۆی خستوه ته نه و
 مهیدانه، ناگای له وه نه که خوا خزی له قورنانه فرموویه تی: ئەم باره بارکی نه وه نه ده قورسه
 ئاسمان و زه وی پیمان هه لئا گیرئ.

مه حوی له م به یته دا ئیشارهت بو ئایه تی: ﴿إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ
 فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُلًا﴾ کردوو و نه مانه تی به
 عیشق مه عنا لیدا وه ته وه. مه عنا ی ئایه ته که نه وه یه: ئیمه نه مانه تمان دا به سه ر شانی ئاسمان و
 زه وی و شاخه کاند، که سیان هه لیان نه گرت و سامیان لی نیش، ئاده مزاد له نه ستۆی خزی
 گرت. به راستی ئاده مزاد سته می له خزی کرد و سوودی خۆی نه زانی.

(٧) سه نه د: قه باله ی خاوه یتتی زه وی وزار و مولک و شتی واکه باسی نه و خاوه یتتییه ی تیا

-۶-

حه قی بوو دل له کويا ما به سینهی ئیمه نارازی
 که عاسی قه سری خولدی دی به جی ئەلحه د نه ما رازی^(۱)
 چووو چوو، خو نه هاتوو نادیاره، حاله مالت بی
 بهس ئەم نه قده بکه سهرفی غه می موسته قبل و مازی^(۲)
 ببینن گهر له ساقی ناز و عیشوێک، ئیمه ده یبینن
 به مهی نووشی ده دهن فتوا به مهستی موفتی و قازی^(۳)

نووسرابی و پیاوانی باوه پێ کراو مۆریان کردبێ.
 واته: ئیددیا کردنی دلدارى بێ ئەوهی ئەو کەسە دلیکی داخدار و سینه یه کی بریندارى
 بێ، وهك قه باله یهك وایه که نه هیچی لێ نووسرابی و نه مۆرى هیچ که سیکی پێوه بێ. دیاره
 قه باله ی وایش هیچی پێ ئیسپات ناکرێ.

-۶-

(۱) قه سری خولد: ئەو کۆشکەى دانیشتوانی هەرگیز نامرن، به ههشت.
 واته: دلەى یاخى بووم ناحەقى نیه سینه ی وهك ئەلحه دی قه بر تهنگمی به جی هیشتوو و
 نایه وێ و له بهردهرگای مالی یاردا ئۆقره ی گرتوو. کێ دیویه گوناها بار به ههشتی دهس که وێ و
 رازی بێ له گۆری تهنگ و تاردا بمیشتوه.

(۲) نه قده: نهخت. موسته قبل: دواڕۆژ. مازی، «ماضی»: رابوردوو.
 واته: مال ئەوهیه ئیستا به دهسته وهیه و نان ئەو نانه یه ئەمڕۆ له خوانه، چونکه ئەوهی
 روشتوو، تازه روشتوو و به سه ر چوو و له دهس چوو. ئەوهش که هیشتا نه هاتوو، دیار
 نیه و کهس نازانی چۆن ده بێ. که واته نهختینه ی ئیستا کهت کهم خه رج بکه له خه فته
 خواردندا بۆ له مه ویش و له مه ویش.
 نه قده (ن): حاله.

(۳) عیشوێک: عیشویهك، نازێک.
 واته: موفتی و قازی که ئیستا فتوای دارکاری کردنی سه رخۆشان ده دهن، ئەگهر ئەو ناز و
 عیشویه ببینن که ئیمه له دهستی پیاله گێری مه ی ده یبینن، خویشیان سه رخۆش ده بن و به
 سه رخۆشییه وه فتوا ده دهن که وا خواردنه وه ی مه ی حه لاله.

له نان و ئاو ئهوا ئیمساکیه مردووش، ئه رێ زاهید
 چ عوجبیکه، ئه مه نده بۆ ده نازی تۆ به مور تازی؟^(۴)
 قسه و باست له عیرفانه، که چی دنیا به مه نزوورت
 له عینوانی جه واهیر جو ییایی و روو له ئه عرازی^(۵)
 قسه گهر عیقدی گه وه ره بێ، غه ره ز ده یکا به خه رموهره
 چ ته ئیسیری له وه عزت دایه واعیز، وا پر ئه عرازی!^(۶)
 مه به «مه حوی» به روو پیدانی یاری عیشوه گهر مه غروور
 وه کوو دنیا سه باتیککی نه ئیقبال و ئیعرازی^(۷)

(۴) ئیمساك: خۆگرتن له خواردن. عوجب: خۆ به گه وه زانین. مور تازی: ریا زهت كێشان و خۆگرتن له خواردن بۆ مراندنی نه فس.

واته: زاهید خۆی هه لده كێشی كه وا هه یچ ناخوا و ریا زهت ده كێشی. به لام ئه مه هه یچ سه یر و مایه ی شانازی كردن نه، چونكه مردووش هه یچ ناخوا. مه به ستی له وه به زاهید له بێ كار هه ییدا هه یچی له مردوو زیاد نه.

(۵) مه نزوور: مه به ست. جه واهیر: جه معی جه وه ره كه له ئیستیلاحی فه لسه فیه كاندا ئه وه ته بوونی به سرا بێ به خۆ به وه. ئه عراز «اعراض»: جه معی عه ره زه كه ئه ویش له ئیستیلاحی فه لسه فیه كاندا ئه وه ته بوونی له سه ر شتیکی تر وه ستا بێ.

واته: كا كه ی به دیمه ن ده ست له دنیا داشۆردوو! تۆ به دهم باسی خواناسی ده كه ی، كه چی مه به ستی راسته قینه ت ده ست كه وتنی دنیا به وه دیمه ن به دوا ی جه وه ره دار ده گه ریت، كه چی له راستیدا رووت له عه ره ز كر دووه.

(۶) عیقد: ملوانكه. غه ره ز: نیاز، مه به ست له نیاز خراپه. خه رموهره: مووره كه رانه. واته: قسه ئه گهر مه عنا كه شی ئه وه نده ورد و جوان بێ وه ك ملوانكه ی گه وه ره وای، ماده م قسه كه ره كه غه ره زی له دلدا بێ، قسه كانی نرخیان نامێنی و وه ك مووره كه رانه دیار ده دن. كه واته كا كه ی ئامۆژگاری كهر، ده بێ ئامۆژگارییه كانی تۆ چ كارێك بكه نه سه ردل، ماده م خۆت دلت ئه وه نده پس بێ و پر بێ له كینه؟!.

(۷) عیشوه گهر: عه یار و به ناز. مه غروور: بابی. ئیقبال: رووتی كردن. ئیعرازی: پشت تی هه لكردن.

-۷-

پیری نوفووزی کرده به‌دهن، به‌سیه تهنه‌لی

ده‌رچۆ له خانووی که خه‌له‌ل گه‌ییبه تهنه‌لی^(۱)

قه‌ی کردنی سوراخی ئه‌گهر تی‌بگه‌ی، ده‌لی

دل تیکه‌ل هاتنه له‌گه‌ل ئه‌م خه‌لکه تیکه‌لی^(۲)

وا دل به داغم ئه‌ز له ره‌قیب، ئه‌ر سه‌ری برن

بو ئه‌کلی له‌حمی ئه‌و سه‌گه من ده‌بمه حه‌نبه‌لی^(۳)

-۷-

(۱) نوفووز: کار. خه‌له‌ل: زه‌ده‌یی. تهنه‌ل «ی دووه‌م»: بنچینه.

واته: له‌شی ئاده‌میزاد وه‌ک خانوو وایه و خانوونشینه‌که گیانیه‌تی. جا هه‌روه‌ک چۆن ئه‌گهر خانوویه‌ک بنچینه‌که‌ی زه‌ده‌بوو ترسی رووخانی لی ده‌کرا، ده‌بی ئه‌وه‌ی تیا‌یه‌تی به‌جیی به‌ییلی، ئاده‌میزادیش که پیر بوو ئه‌وه‌ بنچینه‌ی له‌شی زه‌ده‌بووه و ده‌بی گیانی ده‌رجی. که‌واته‌ تۆیش ئه‌ی مه‌حوی، که پیری کاری تی کردووی، با به‌سی بی ته‌مه‌لی کردن له‌فرمان‌به‌رداری خوا و روویه‌کی تی‌بکه.

له‌نیوان «ته‌نبه‌لی» و «ته‌نبه‌لی» دا وشه‌ ئاراییه‌کی ناسک هه‌یه.

(۲) قه‌ی کردن: «قینی» کردن، رشانه‌وه. سوراخی: ئه‌و قاپه‌ی مه‌یی لی داده‌که‌ن.

مه‌حوی له‌م به‌یته‌دا مرقه‌مرقی شه‌رابی له‌کاتی دا‌کردندا له‌سوراخی، شوبه‌اندووه به‌قڵپ‌وقۆبی رشانه‌وه و ده‌لی: سوراخی کاتی که شه‌رابی لی داده‌کری، ده‌که‌ویته‌ مرقه‌مرق... ئه‌وه‌ ئه‌گهر لی‌ی حالی بی، ده‌لی: تیکه‌ل‌بوون له‌گه‌ل خه‌لک مایه‌ی دل تیکه‌ل هاتنه، ئه‌گینا ئه‌گهر من نه‌که‌وتمایه‌ته‌ ده‌ستی که‌س و شه‌رایان لی دانه‌کردمایه، ئه‌م مرقه‌مرقه‌م له‌چی بوو؟.

(۳) ئه‌ز: من. حه‌نبه‌لی: په‌په‌وه‌کانی ری‌په‌وی پێشه‌وا «ئه‌حمه‌دی کو‌ری حه‌نبه‌ل».

واته: من داخی به‌دکاری سه‌گ ره‌وشتم ئه‌وه‌نده له‌دل‌دايه، ئه‌گهر سه‌ری برن ده‌بم به‌حەنبه‌لی بۆ ئه‌وه‌ی گۆشتی ئه‌و سه‌گه بخۆم.

دیاره مه‌حوی له‌م به‌یته‌دا وای داناوه‌که خواردنی گۆشتی سه‌گ لای حه‌نبه‌لیه‌کان حه‌لّاله، به‌لام راسته‌که‌ی ئه‌وه‌یه نه‌ک لای حه‌نبه‌لیه‌کان، به‌لکو و لای مالیکیه‌کان، سه‌گ ده‌می نه‌بی

ته‌رسا به دینی ئه‌و به‌دی به‌یزایه بوونه جووی
 بو کوشتم که ده‌ستی ده‌رینا له باخه‌لی^(۴)
 دنیا به‌ته‌وسه‌وه ده‌می مه‌رگی وتی که «دُوال»
 قَرْنِین» ی دی زه‌لیله، له کن خۆت ئه‌تۆ که‌لی^(۵)
 زاهید چیه، هه‌یه گه‌به‌لی ریش و تووکه‌سه‌ر
 ئاگر نه‌بی، چ بی سهری ده‌رکا له جه‌نگه‌لی^(۶)
 «مه‌حوی»! قه‌زا قسکی خۆشی وت به‌چاری رووس...
 دوینی گه‌ماله‌ گه‌وره‌که، نه‌مپو یه‌کی ده‌لی^(۷)

﴿﴾

هه‌موو گیانی پاکه. قسه‌یه کیش به‌ده‌م ئیمامی مالیکه‌وه ده‌گیر نه‌وه که گوایه خواردنی گۆشتی
 سه‌گ چه‌لآله، به‌لام ئه‌و قسه ئیسیات نه‌بووه.
 (۴) ته‌رسا: عیسایی. دین: دین.

واته: که یار ده‌ستی له باخه‌لی ده‌ره‌ینا بمکوژی، عیساییه‌کان به‌دیتنی ده‌ستی
 ده‌س به‌جی ئی ترسان و وه‌ک جووله‌که چوونه سهر ئایینی ئه‌و، وه‌ک چۆن ئیسرائیلییه‌کان به
 دیتنی ده‌سته سپیه‌که‌ی چه‌زهره‌تی مووسا ئیمانیان پێ هینا و چوونه سهر دینی.
 (۵) «دُوالقَرْنِین»: ئه‌سکه‌نده‌ری زولقه‌ر نه‌ین.

واته: دنیا که ئه‌سکه‌نده‌ری زولقه‌ر نه‌ینی له‌کاتی گیانه‌لادا دی زه‌لیل و که‌له‌لا که‌وتبوو، به
 ته‌وسه‌وه پێی وت: خۆ تۆ لای خۆت که‌له‌مێرد بووی و جیهانت هه‌موو داگیر کردبوو، ئیستا
 بۆچ وات لێ هاتوه‌؟.

(۶) گه‌به‌ل: تۆپلاخه‌ گه‌مه‌، ئه‌وه‌ته که پاشه‌لی ره‌شه و لاخ و بزن و مه‌پریتالی تیا وشک
 ده‌یینه‌وه به‌ مووه‌وه. جه‌نگه‌ل: دارستان.

واته: کاکه‌ی زاهید! ئه‌م هه‌موو ریش و تووکه‌سه‌ره‌ یسه‌ چیه به‌ سه‌روچاوته‌وه؟ که ده‌لی
 گه‌مه‌ی پاشه‌لی چه‌یوانه و بووه به‌ دارستانیکی چپی و ئاگر نه‌بی دای مرینه‌ته‌وه که‌س سهری
 لێ ده‌رناکا، یا سهرتی لێ رزگار ناکا؟!

(۷) قسکی: قسه‌یه‌کی. چاری رووس: قه‌یسه‌ری رووس.

-۸-

«لَا عَاشَ سِوَى ذِكْرِكَ قَلْبِي وَ لِسَانِي»

«ای آنکه به نام همچو مسیحای زمانی»^(۱)

هەر غەمکەش و حەسرەت بەشی فەرهادی حەزینم

لەو وەقتەوێ تۆ خوسرەوی شیرینی جیهانی^(۲)

«در آرزوی لعل لب اشک چو لعلم

ای لعل دل از لعل لب لعل یمانی»^(۳)

واتە: قەزاوقەدەر قەسە یەکی خۆشی بە قەیسەری رووس و ت، ئەو بوو پێ و ت: دوێنی
گەمائیکی گەورە بووی و ئەمڕۆکە بووی بە دەل...

مەحوی لەم بەیتەدا ئیشارەت بۆ لەسەر تەخت دانێشتنی شاژن «کاترینا» ی دوو هەم دەکا
کە پەتروسی میڤدی لە فەرمانرەوایی دوور خستەو و خۆی لە جیگایدا دانێشت.

-۸-

خوایێخۆشبوو مەلا ئەسەدی مەحوی ئەم پارچە شیعرە ی لە ناو پەرە ی یەکیک لە
کتێبەکانی کتێبخانە ی مەحیدا دۆزیووەتەو. لەو زیاتر لە شوێنێکی تر نەبینراوە.

(۱) واتە: ئە ی ئەو کەسە ی بە ناو وە ک مەسیحی ئەم سەردەمە ی، دڵ و زوبانی من هەر بە ناو
هینانی تۆو ژیاو و هەر بەو وە خەریک بوو.

دوور نە مەحوی ئەم پارچە شیعرە ی بۆ «عیسا» ناویک و تێ.

(۲) واتە: لەو کاتەو تۆ لە گەورەیدا بووی بە خوسرەو و لە نازداریدا بووی بە شیرینی
جیهان، منیش بەرەبەر بەو چارەپەشییە کە ی فەرهاد بوو بە بەشم و ئەو داخ و خەفەتەم پێ
براو کە بەشی ئەو بوو.

لە کۆکردنەوێ «فەرهاد» و «خوسرەو» و «شیرین» دا تەناسوێکی جوان و، لە مەعنایاندا
تێباق هە یە.

(۳) واتە: ئە ی ئەو کەسە ی پارچە گوشتی سووری دڵم لە تاو لێوی وە ک لە عل سوورت، بوو
بە لە علی یەمانی واپر بوو لە خوین، فرمیسکم لە تاو سۆز و ئارەزووکردنی لێوی وە ک لە عل
سوورت، وە ک لە عل سوور بوو و بوو بە خوین.

ره حمی که به حالی دلی غه مکیشی غه ریان
 جانانه بی جانی، چیه هر یاری زوبانی^(٤)
 عوشاقتی جگه ر سوخته هر حه سره ته به شیان
 لوتفی نیه مه عشووه له بو عاشقی فانی^(٥)
 «مه حوی» به غم از یار به هجران جفايش
 «لَوْ أَهْرُبُ مِنْ حُبِّهِ فَاللَّهُ جَفَانِي»^(٦)

-٩-

ده بی دل و یسه تیکی وه كه زیاتر وه كه ف بیتی
 شه و روژی فیراق و وه سللی دوله ر تا بگونجینی^(١)
 ده خیلتم بم کوپی ئه مپو به، فهدا وا ده کهم هیچه
 چ فهداها تیا نه کراوه کاریک و بووه دوینی^(٢)

(٤) جانانه: زیده خوشه و یست. جان: گیان.

واته: تو خوشه و یستی ئیجگار خوشه و یستی گیانمی، به زه بییه کت به حالی دلی خه فته
 به کۆلی غه ریاندا بیتته وه، بۆچ هر به زوبان دوستی؟

(٥) جگه ر سوخته: جگه ر سووتاو.

(٦) مه حوی لهم به یته دا قسه له گه ل خۆیدا ده کاو ده لێ: ئه گه ر به هۆی ئه وه مه موو ده رد و
 خه مه وه که له یاره وه تووشم ده بی و به هۆی جه فا و بی وه فایی یاره وه، له خوش و یستی ئه و
 یاره رابکه م و ده سبهرداری بیم، خوا بمخاته ناو کۆپی ده رد و مه یته وه.

-٩-

(١) که ف: ده ست.

واته: دل ده بی فراوانیه کی له ئاسمان گه وره تر ده ست بخا تا جیی شه وی دووری و روژی
 وه سللی یار له ناو خۆیدا بکاته وه.

ئهم به یته له ف و نه شری مورپه ته بی تیا به، فیراق بۆ شه و وه سل بۆ روژ ده گه پته وه.

(٢) فهدا: سبه یینی. فهداها: چهند سبه یینی.

زوبانی حالێ پەروانه له وهختی سووتنا دهیوت:

که سێ واریسمه وهك من بێ، له عیشقا خو بسووتینێ^(۳)

ره قیب ئەلبهتته ئیمشه وشهق دهبا، جانانه ئیواره

به عوششاقی تهقه بیول دا لهباتی سهه دوعا جوینێ^(۴)

به غهیهت کردنی ئەم بێ نهوایه تووشی خهجلهت دی

بلی واعیز بهس ئەم میرووله بخوا، وازی لی بیینی^(۵)

واته: دهسم دامینت چی دهکە ی و چی له بارتدایه ئەمپۆ تهواوی که و بیکه و مهیخه ره سبهینێ، چونکه ئەگەر وا نهکە ی رۆژه کانت تێده پەرن و سبهینیکان هه موو ده بن به دوینێ و تۆش هیچت به هیچ نه کردوو. مه بهست له وهیه که وا کرده وه شته نهك قسه، نابێ بنیادهم کاری هیچ رۆژێکی بخاته سبهینێ.

فهردا (ن): سبهی. چ فهرداها (ن): چهها سبهی.

(۳) واریس: میرات گر. وهك من بێ: وهك من وابی؛ بیت وهك من.

(۴) تهقه بیول دا: بهخشی.

واته: دیاره به دکار ئەمشه وه داخا لهت ده بێ، چونکه ئیواره ی رابوردوو یار لهباتی سهه دوعای خیر که دلداره کان بۆیان کرد لوتفی فهرموو جینۆکی پی بهخشین.

(۵) بێ نهوا: ههزار. خهجلهت: شهرمهزاری.

واته: به واعیز بلین من له ناو پۆلی دلداراندا نه وهنده ناجیزم وهك میرووله وام، که واته با وازم لی بیینی و له پاشمله خراپه تهلی و گوشتم نه خوا، ئەگینا له ئەنجامدا خوێ شهرمهزار ده بێ. مه شهووره ئەوهی میرووله بخوا خوێ پی ناگیرێ هه ربا ی لی ده بیته وه.

مه حوی که له پاشمله خراپه وتی به گوشت خواردنی خراپه وتراوه که داناوه، ئیشاره تی بۆ ئەوه کردوو که خواله قورئاندا ده فرموت: ﴿وَلَا يَغْتَبِ بَغْضُكُمُ بَغْضًا أَيُحِبُّ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا﴾ واته: با هه ندیکتان له پاشمله خراپه ی ئەواتان نه لێن. ئاخۆ کهستان هه زده کا گوشتی برای خوێ به مردووی بخوا!!.

دەنی تەبعی وەها غالب بوو، فیرەوونی ئەم عەسرە
 نە وەك مووسا، لە كن جوو پارە بوو ئیمانی پێ دێنێ^(٦)
 مەبزوە «مەحویا» لەم رینگەدا تا دەبێە خاکی رێ
 ئومێدە دەستی گەردت هەر دەگا ئاخەر بە داوێنێ^(٧)

- ١٠ -

لە سایە ی دەوری چەرخێ سۆفلە پەرور لەك بە لەك دەدوێ
 سەگی ئاواتەخواری ئیسکی و شتر لە شەك دەدوێ^(١)

(٦) واتە: سووکی و پەستی بە چەشنێ لەم چەرخەدا پەری سەندوو، ئەگەر فیرەوون بەو
 هەموو دەسەلاتە یەوێ کە هەبێ، ئەك لەلای حەزەرەتی مووسا، بەلکوو لەلای جوولەكەیش
 پارە ی دەستبکەوێ باوهری پێ دەکا و دەچێتە سەر ئایینی، بۆئەوێ پارە وەربگرێ. جا وەرە
 بەراوردی ئەمە بکە لەگەڵ ئەوێ کە فیرەوونی سەردەمی حەزەرەتی مووسا خۆی دا بە دەم
 ئاوی نیلەو و تیا خنکا و نەجوو سەر دینی مووسا، لەگەڵ ئەوێ شداکە ئەگەر ئیمانی بەئینایە
 بەهەشتی بۆ خۆی مسۆگەر دەکرد.

دەشتوانین مەعنای بەیتە کە والێ بدەینەوێ بڵێن: سووکی و پەستی فیرەوونی ئەم چەرخە
 گەییوێتە رادەیهك... تاد. بەم پێیە مەبەستی مەحوی بەیانی تەنها سووکی و پەستی فیرەوونی
 سەردەم دەبێ کە دەبێ کەسێکی تاییەتی بێ، ئەك تێکرای سووکی و پەستی.
 (٧) واتە: مەجوولێ و ئەم رینگایە بەرمەدە تا ئەوێ نەدە پێت پیا دەتێن دەبی بە خۆلی سەرەپێ،
 بەلکوو ئەمە خواپە ئەوکاتە دەستی تۆزە کەت لە داوێنی یارگیر بێ و پێیەوێ بنیشی.

- ١٠ -

(١) سۆفلە: کەسانی ناچیز و بێ باپەخ. لەك «ی یەكەم»: ھۆزێكن پایە ی كۆمەلایەتیان لەناو
 خەلكدا سووكە، لێرەدا كینایە یە لە ھەزار و دەست كورت. لەك «ی دووھەم»: ھەزار. شەك:
 بەرخێ نێر یا مێ کە پێی ناییتە سالی دووھەم.

واتە: گەردوون کەسانی ناچیز و بێ باپەخێ بەجۆرێ پێش خستوو، کەسانی جاران ھەزار
 و دەست كورت بە ھەزار ھەزار باسی پارە دەكەن. سەگیش کە جاران بە ئاواتەوێ بوو ئیسقانی
 خوشتری دەستكەوێ و بیکرێنیتەو، ئیستا قسە لە گۆشتی شەك دەکا و بەوێ نەبێ دانامرکێ.
 سایە ی دەوری (ن): دەوری تەوری.

دهبینم، شیرێ ئهفگهن دهلهك كهولێ دهكا، دهبیهم
به كوڵێ كلكهوه ریوی له گهل كهولێ دهلهك دهووی^(۲)

دهبینی بایهزیده، وهك یهزیدیکی دهبینن خهلق
بهبی پهرده شهیاتینی له ئهحوالی مهلهك دهووی^(۳)

به ناوی رۆژ و مههردن، نه باسی سهدر و شههکردن
مووهحید ههر دهبی ههر یهك بناسی، ههر له یهك دهووی^(۴)

مونهججیم عومری زایع بوو له بهحس و فیکری ئهفلاکا
که پیریژن هه میسه ههر له ئهحوالی خهپهك دهووی^(۵)

(۲) شیر ئهفگهن: ئهوهی شیر دهدا به زهویدا. دهلهك: گیاندارێکی ترسنۆکه، پستی زۆر بهنرخه.
واته: دنیا وای لێ هاتوو دهبینم دهلهك بهو ترسنۆکیه كه ههیه و خهلك خۆی كهول دهكهن،
شیری شیرپرمین كهول دهكا و پستی دهگروی... دهشیسم ریوی بهو كلكه درێژهیهوه كه ههیه
و به دوایدا دهكشی و كهلكی ههچی پێوه نهیه، باسی كهولێ دهلهك دهكا كه ئهوهنده گران بهههیه
دهستی كهس ناکهوی.

(۳) بایهزید: تیفورر ئهبوو یهزیدی بهستامی، خواناسیکی بهناوبانگه له ئههلی تهسهووف،
له ۲۶۱ ی.ك «۸۷۵ ی.ز» داكۆچی دواپی کردوو، باپیری زهپدهشتی بووه. وادیاره یهكهمین
كهسیكه پێرهوی یهکیتی بوون «وحدۃ الوجود» ی داهیناوه. یهزید: یهزیدی کورپی موعاویه،
ئهوهی چهزهرهتی حوسهینی کورپی عهلی کورپی ئهبووتالیب له جهنگ له گهل لهشکری ئهودا
کوژرا. مهلهك: مهلائیکه، فریشته.

(۴) مهه: مانگ. سهدر، «صدر»: سهروکی وهزیران. مووهحید، «مُوَحَّد»: ئهوهی خودا به
یهك بزانی.

مهبهستی لهویه ئهوهی خوا به یهك بزانی، دهبی به ههچ جوړی نه كهس و نه ههچ نهكا به
هاویهشی خوا و ههچ جوړه دهورنکیان له ژبانه نه داتی و ئهوهی بهپراستی خوا پهسته
دهخلی بهسهر ههچ جوړه هویهکی وهك رۆژ و مانگ و پادشا و وهزیرهوه نه.

(۵) مونهججیم: نجوومگهر. خهپهك: ئامیریکی ناو ماله لۆکهی پێ دهپرسن و دهیکهن به
دهزوو، دووخ.

به تاقه فه خری کیسرا، هەر خه وه پنهق فه خری نوعمانه
 دهنی هیممهت وه هایه هەر له گهڵ کوچک و که لهک ده دوی^(٦)
 زه مانه ی سوفله په روه و ره و اجی سوفله یی داوه
 که دايم نه و ده مه سویره له گهڵ نان و نمهک ده دوی^(٧)
 په کی تیدا ره قیب نه و شوخه کوشتنمی که لی پرسى
 نیراده ی کارى خیر نه له تته شه يتانی له فهک ده دوی^(٨)

﴿﴾

واته: نجوومگه به خوڤایی و له هیچه ژبانی خزی له بیر کردنه وه دا له نه حوالی نه ستیره و
 ئاسمانه کان دا به با که دیاره هیچی لی ناوه شیتته وه، که چی پیرژنیش هەر خه ربکی قسه ی
 بیهوده کردنه و باسی خه ره که ته قه ته قه که ره که ی خوی ده کا.

مه به ستی له وه یه هه رکه سی به جوړی خه ربکی به بادانی کاتی خو به تی.
 (٦) تاق: تاقی کیسرا، له «سه لمانپاک» له نزیکى به غذاى ئیستا. کیسرا: نه نه وشیره وان،
 پادشای به دادی بنه ماله ی ساسانی «٥٣١-٥٧٩ ی.ز»، هه روه ها خوسره وی په روژ، دوا
 پادشای به هیزی بنه ماله ی ساسانی «٥٩٠-٦٢٨ ی.ز». خه وه پنهق: شوئیکه له نزیکى
 نه جه فیه وه، نوعمانی کوڤى مونزیری له خمى کوڤى کیکی تیا کردوه ته وه. نوعمان: نوعمانی
 کوڤى مونزیری له خمى، دوا پادشای له خمیه کانی حیره، خوسره وی په روژ له سه ر ته خت
 لایبرد و له ته یسه فوون خسته زیندانه وه.

واته: کیسرای ساسانی هه موو شانازییه کی به تاقه که ی بوو که له ته یسه فوون دروستی
 کردبوو. نوعمانی کوڤى مونزیریش هه موو شانازییه کی به کوڤى خه وه پنهق بوو که له حیره
 کردبوو به وه. نه مه بۆیه وایه چونکه نه مانه دوو که سی بى هیممهت بوون و پیاوی بى هیممه تیش
 له جیاتى نه وه ی خه ربکی دلپه روه ی بى، خوی به به رد و که له که وه خه ربک ده کا...

(٧) واته: زه مانه ی سپله په روه به راده ییك بازارى سپله یی گه رم کردوه، ده بینی هەر
 ده میك باسی نان و نمهک بکا پر کراوه له خوینی سوور و بیده نگ کراوه.
 (٨) فهک: هه لوه شانده وه.

واته: که نه و شوخه نازداره باسی کوشتنمی له به دکار پرسى که ئاخو مه سلله حهت وایه
 بمکوژن یا نه، نه و په کی پيدا و نه یه یشت خواسته که ی به یئیتته دی. دیاره هه میسه شه يتانی
 له عین له هه لوه شانده وه ی نیازى کارى خیر ده دوی و ده بى به کوڤى ته گه ره له ریدا.

مومه ییز چه رخی که چ ره و بی، نه که ی «مه حوی» که مالت خه رج
زوبانی تیغی ئەو دەر حەق بە حەرفی مەن لە حەك دەدوی (۹)

- ۱۱ -

دلی بردم به شوخی دوله ریکی تازه، سەر له نوێ
موبارهك بێ له دل سهودایه کی که ی کهوته سەر له نوێ (۱)
که چ ئەبرۆ، دیدە ئاهوو، شوپشین خوو، فیتنه جو، تورکی...
خورۆش و شور و شینی خسته ناو ئەهلی نه زەر له نوێ (۲)
به ناز و عیشوه پاک ئەرواحی پاکانی موسه خخهر کرد
به غه مزه خاترانی دایه بهر تیری نه زەر له نوێ (۳)
سهبا کردوویه وه عده ی گهردی کو یی، مه گری ئە ی دیدە!
به ئوممیدم جهواهیر سورمه بۆ نووری به سەر له نوێ (۴)

(۹) مومه ییز: وادیاره لهو سهردهمه دا ناو نیشانی وه زیفه ییکی میری بوو بێ. حەك: كوژاندنه وه.
واته: ئە گەر چه رخی به دره فتار کار به ده ست بوو، نه که ی تیگه یشتووی و پیگه یشتووی
خۆت به کار بێنی و بیخه یته بهر چاو، چونکه تیغی زوبانی ئەو به رابه ر به ناوی نووسراوی تۆ
هەر باسی كوژاندنه وه و کراندن ده كا و ده به و ئ ناوت له ناو ناوانا نه هیلێ، که واته خۆتی
مه خه ره بهر چاو.

- ۱۱ -

(۱) واته: وا سەر له نوێ دل به ریکی تازه دلی بردم بۆ خو ی و داگیری کرد. خواله دلمی پیروژکا
وا سهودای دلدارییکی نو یی ده که و ئته سەر.
له نیوان ههردوو «سه رله نو ی» دا جیناسی ته واهه یه.
(۲) که چ ئەبرۆ: برۆ لار، که وانی، دیدە ئاهوو: چاو وهك چاوی ئاسك گه و ره و جوان.
شوپشین خو: توو په. تورك: نازدار وهك شوخانی تورك. ئەهلی نه زەر: دلدارانی ته ماشاکه ر.
(۳) پاک: سه رپاک، سه رجه م. خاتران: خاتر، دل.
(۴) واته: ئە ی دیدە، مه گری... با ی به یانی گفتی داومه تی کله ی نایابی تۆزی ده و روبه ری
مالی یارم بۆ بێنی، تا تۆ ی پێ برێژم و بینایت تی بکه و ئته وه.

له بی له علی شیفابه خشی برینی دل ده کا مه رهه م
 ئیشاره ی چاوی، ده کولینیتیه وه داغی جگهر له نوێ^(۵)
 به شیوه ی شکلی شیرینی، وه کوو کا کوئی موشکینی
 په شیوی کردوو نه حوالی «مه حوی» ده ربه ده ر له نوێ^(۶)

- ۱۲ -

تیده گا هه رکه س بکا فه می رومووزی مه عنه وی:
 هيجر و وه سلّه نار و جه ننه ی ئایه تی ﴿لَا یَسْتَوِی﴾^(۱)
 کیوی غه م وادی جه فا ته ی کردنه ئه شراتی عیشق
 باکی هه وراز و نشیوت که ی ده بی گهر ره ره وی^(۲)

(۵) واته: به قسه یێک له لیوی سووری شیفابه خشییه وه برینی دل تیمار ده کا و، به ئیشاره تیکی
 چاوی سه ره له نوێ زامی دل ده کولینیتیه وه.
 (۶) وه کوو کا کوئی موشکینی: وه ک به قزی ره شی...

- ۱۲ -

(۱) واته: هه رکه س له مه به سته نه یینییه کانی قورئان حالێ بیی تیده گا که و مه به ست له «جه ننه =
 به هه شت» و «نار = ناگر» له ئایه تی: ﴿لَا یَسْتَوِی أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ، أَصْحَابُ الْجَنَّةِ
 هُمْ أَفْضَلُ مِنْهُمْ﴾ دا بریتیه له گه یشتن به دۆست و له دووری له دۆست. مه عنای ئایه ته که ئه وه یه:
 به هه شتی و دۆزه خی چون یه ک نین، به ختیار ته نها هه ر به هه شتییه کانن.
 (۲) ره ره وی: ری ته ی که ر، ری یوار. [ئه شرات، «اشراط»: مه رجه کان].
 واته: مه رچی دل داری ئه وه یه کیوی خه فته و شیوی نا په حه تی بی ری، چونکه ئه وکه سه ی
 ری یواری راسته قینه بی له هه وراز و لیژ ناتر سی.
 نیوه ی یه که می ئه م به یته له نوسخه یه کدا به م جوړه یه:
 تف له شادی، چونکه خو شی دئ له شیوه خۆشه و یست

ناوی هاروون، ئیسمی قاروون، ئیبتیدا ئیما ده کهن
سهره رازه سهرکز ئاخر، سهرنیگوونه سهرقهوی^(۳)

ئه ی له سهر تهختی غینا ئه مرۆ، سبهینی تیده گهی:
ئه و گه دایه ی تۆ که وا موحتاجی شیوی یه ک شهوی^(۴)

دهنگی پیی ئه حبابی رۆییو پر به عالم مهوج ئه دا
تۆ به غه فلهت موبته لا، گهر نه بییه ی مهستی خهوی^(۵)

تف له چاره ی خهنده، گریه و شیوهنی پی خوشه دۆست
داکه ئه ی بارانی ئه شک! ئه ی بهرقی ناله، نه سهرهوی!^(۶)

(۳) هاروون: یه کیکه له پیغه مبهرائی «بهنی ئیسرائیل»، برای حه زره تی موسا بووه. قاروون: یه کیک بووه له دهوله مهندانی بهنی ئیسرائیل له سهرده می موسادا، دهستی له ری و شوینی موسا هه لگرت و بوو به دوژمنی، خواش سامانه که ی نوغزۆ کرد. ئیما: ئیشارهت.

پیتی یه که می ناوی «هاروون» هییه که له تیپه بیده نگه کانه (حوروونی هه مس). پیتی یه که می ناوی «قاروون» یش قافه که له تیپه دهنگۆده ره کانه (حوروونی قهلقه له). مه حویش ده لێ: ناوی هاروون و قاروون ههر له پیتی یه که میاندا ئیشارهت بۆ ئه وه ده که ن که وا هه رکهس سهری خۆی کز راگرێ، له ئه نجامدا سهر فراز ده بێ. هه رکه سیش خۆی به زل و سهرگه وه دابنێ له ئه نجامدا سهره و خوار ده بیته وه. ئه وه ته حه زره تی هاروون له هه زارێکی ئیسراییلییه وه بوو به پیغه مبهری خودا، قاروونی خاوهن دارایی و سامانیش خوا غه زه بی لێ گرت و گه نجینه که ی برد به ناخی زه ویدا، چونکه ئه ویان خۆی به کهم دانا و ئه میان خۆیی لێ بای بوو.

(۴) غینا: دهوله مهندی. سبهینی: پاش مردن. شیوی یه ک شهو: مه به ست توانای وه لامدانه وه ی پرسپاری مه لاییکه یه له قه بردا.

(۵) واته: ترپه ی پیی دۆستانی کۆچی دوایی کردوو، پر به دنیا شه بۆل ده داته وه. تۆ ئه گهر نه بیسی، تووشی ده ردی بێ ئاگایی بووی و مهستی خهوی بێ هۆشیت.

مه حوی له م به یته دا دۆستانی مردوی شو به اندووه به رێوار و، ترپه ی پیی که هی رێواره خواستوه بۆ ئه وان.

(۶) خهنده: پیکه نین. دۆست: مه به ست خاویه.

باسی چ بکه م بی که رانی به حری پر ته شویری عیشق؟!
 تاقه قه تریکی «فوتووحات»ه، نمیکه «مه سنه وی»^(۷)
 ساعیدی ده رکه وت و عالم بوو به مووسایی هه موو
 موعجیزه ی لیوی که ده رخا، جومله ده بنه عیسه وی^(۸)
 رامی عاشق بوونی نه و وه حشی نیگاره موشکیله
 مه بیه هه رگیز نه م قسه: عه نقا ده بی وه که وه کی^(۹)

نه م به یته ئیشاره ته بو ئایه تی: «فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا» واته: با نه م خه لکه که م بی بکه نن و زۆر بگرین.

(۷) بی که رانی: بی لیواری. ته شویر: گه لی مه عنای هه یه وه که شهرمه زارکردن و ئالۆزاندن و سه ر لی شیواندن و خو شی. لی ره دا بو مه عنای دوایی یان باشتر ده ست ده دا. فوتووحات: «الفتوحات المکیة فی معرفة اسرار المالکیة و المالکیة» ی شیخ «محمی الدین محمد ابن عربی» که له ۶۳۸ ی. ه. «۱۲۴۰ ی. ز.» دا مردوو، به شیکی زۆری بابته تی ته سه ووفه، ۳۷ به رگه. مه سنه وی: کتییکی فارسییه له بابته تی ته سه ووفدا به شیعر له شه ش به رگدا، «جلال الدین محمد رومی» دایناوه که له ۶۰۴ ی. ک «۱۲۷۳ ی. ز.» دا له «به لخ» له ئیران له دایک بووه و له ۶۷۲ «۱۲۷۳» دا له «قۆنیه» له تورکیا کۆچی دوایی کردوو، داهینه ری ته ریه تی «مه وله وی» یه. واته: چۆن ده توانم باسی گه وره یی و بی لیواری ده ربای پرشۆری دلدار ی بکه م که کتیی «فوتووحات» تاقه دلۆپیکه له و ده ربایه و «مه سنه وی» نمیکه تی.

(۸) واته: که باسکی سپی یار ده رکه وت، خه لکی هه موو وایان زانی ده سه ته سپیه که ی حه زره تی مووسایه که خوا کردبووی به موعجیزه بۆی و دنیای پی روشن ده کرده وه. له بهر نه وه هه موو چوونه سه ر ئایینی حه زره تی مووسا. که موعجیزه ی لیویشی ده رکه وت که نه وه ته و ته یه کی له ده م ده ربی. مردووی پی زیندوو ده بیته وه، عالم هه موو ده بن به عیسایی. واده زانن نه و لیوه لیوی عیسایه که به فه رموده یه کی مردوو زیندوو ده بووه وه.

(۹) واته: زۆر زه حمه ته نه و یاره که ده لی ئاسکی بیابانه رام و ده سه مۆ بی بو دلدار. هه رگیز نه و قسه یه نه چی به گویتدا که ده لی: له وانه یه عه نقا وه که وه مالی بی.

چاوی بیماری، به وه عدی تیره بارانی نیگاه
 گفتی دا، جه هدی که ئه ی دل، به لکی تۆشی به رکه وی (۱۰)
 «مه حویا!» هه ر ئه شک و ئاه ی تۆ له جی جوی بوونه وه ت
 چوونه به ر بادی فه نایه ده رکه وی یا سه رکه وی (۱۱)

- ۱۳ -

گوم که بوو راهی هو دا شاه په هه گوم راهی
 «بعد درویشی اگر هیچ نباشد شاهی» (۱)
 ئه م مه جازه چیه، روو که یه نه حقیقه ت، ئه و جا
 «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» ت به سه گه ر تالیبی «إِلَّا اللَّهُ» ی (۲)

(۱۰) نیگاه: لا کردنه وه. جه هدی که: هه ولێک بده.
 (۱۱) واته: مه حویا! له فرمیسک و هه ناسه ی گه رم به ولاره هیه ت نه ماوه. هه ر که له جی
 خۆت هه لکه نرای ده فه وتیت. چ به فرمیسکی داوه ریته سه رزه وی و چ به هه ناسه یی
 سه رکه وی به هه وادا.

- ۱۳ -

(۱) شاه په هه: شاری.
 واته: ئاده میزاد که رنگای خواناسی لی ون بوو، ده که وته سه ر چه قی رنی گوم رای و
 ده یکا به شاری خۆ، چونکه له و دوو رنگایه به ولاره نیه. وه ک چۆن ئه گه ر ده ست له
 هه ژاری و سه رکز کردن هه لگرئ، جاری سه ربه خۆی ده دا و ترسی که سی له دلدا نامیتنی.
 خوالیخۆشبوو مه لا ئه سه ده ی مه حوی نیوه ی به که می ئه م به یتیه به مجۆره خوێندوه ته وه:
 گوم که بو راهی هو دا شاه په هه ی گوم راهی
 له سه ری نوو سیوه ئیشاره یه بو ئیبراهیمی ئه ده م که ده ستی له پادشاهی هه لگرت و بو
 عیاده تی خوا ته رکی دنیای کرد.
 (۲) مه جاز: ئه وه یه وشه یه ک بو مه عناه که غه یری مه عناه که ی خۆی به کاره ینرابی، به لام
 په یوه ندی له نیوان هه ردوو مه عناه که دا بی. حه قیقه ت: به کاره ینانی وشه بو مه عناه که ی خۆی.
 ئه مه مه عنا ئیستیلا حیه که ی ئه م دوو وشه یه. مه عنا زمانیه که شیان «راست» و «نا راست» ه.

رئی درابی به گه دایسی نه فهسێ له و ده ره دا
 هه رکه سێ، تا نه فه سه عاریه شاهه نشاهی^(٣)
 دوو که لێ ئاهی ده بیی دائیمه بگری به ری رۆژ
 رۆژه رهش، غه مزه ده بیی من بم و تو بی ماهی^(٤)
 له دلا بوونمت ئه ر عاره له لا، وا بکه فه رز:
 ماهی که نعانێ و ئه م مودده موقیمی چاهی^(٥)
 کوشتمی و ئه وده مه خوینم به ئه ده ب دامه نی گرت
 به سمه لی عیشقم و کارم به خوینه راهی^(٦)

واته: ئه م دنیا مه جاز و نادرست و ناراسته، باروو بکه نه حه قیقه ت و راستی و رینگای خوا
 بگرین و ده ست له هه موو شتیکی که داشۆرین. جا ئه و کاته ئه گه ر به راستی خوات بوئ و
 ده ست پتوه گرتیی، پتویست به جیا کردنه و هیج په رستراوئ نابیی، له جومله ی «لا اله» و
 مادام خوات هه ر له پیشاندا جوئ کردووه ته وه، ئیتر ئینکاری هه موو خوایه کی تر له هه موو
 شتی چاتره...

(٣) واته: هه رکه س رئی درابی ماوه ی هه ناسه دانیک له به رده رگای یاردا گه دایسی بکا،
 کارئیکی به سه ر دئ هه تا هه تایه شه رم ده کا شاهه نشاهی بکا.

(٤) واته: ماده م خه فه تباری ده ستی رۆژی رهش من بم و تویش مانگی ئه و رۆژه ره شه بی،
 ده بی دوو که لێ هه ناسه ی ئه و خه فه تباره - که منم - هه میشه به ری ئاسمان بگری. مه به ستی
 له وه یه وه ک چۆن که مانگ بکه ویتته ئیوان رۆژ و زه وی رۆژ ده گیرئ، ئه گه ر تویش له به رابه ری
 منی به دبه ختا بی، ده بی دوو که لێ هه ناسه م هه میشه به ری رۆژی رووت بگری.

(٥) ماهی که نعان: حه زره تی یوسف که له ولاتی که نعاندا خرابووه ناو بیره وه.

چاه: چال، بیر.

واته: ئه گه ر لات شووره ییه له دلی مندا بی و من خوشم بویت، وای دابنی حه زره تی
 یوسفی که نعانیت و که وتووتته چاله که که براکانی فریای دایه ناوی.

(٦) به سمه ل: حه یوانی سه ربپراو. قوربانی که له کاتی سه ربپینیدا ناوی خوا دیتن. راهی:

بی خه تا ئه و شه هه له و بهرده ره «مه حوی» ده رکرد
 بۆچ کهس سه رنه چوو ه شه و که تی ساحیب جاهی (۷)

- ۱۴ -

دلفریبی دلبه ری دلدار، هه ی!
 فیتنه گهر، هه ی! رهند هه ی! عه یار هه ی! (۱)
 بوویه یاری غه یرو من بیگانه مام
 بی وه فا، هه ی! هه ی جه فا کردار، هه ی! (۲)
 خو موسولمانم، به ناحق خوینی من...
 بو ده ریژی، کافری خوونخوار، هه ی! (۳)

رای، کاری مه یسه ر بوو.
 واته: من شه هیدی عیشقم. که یار کوشتمی دلۆپی خوینم که وته سه ر داوینی و کارم به وه
 رای بوو، چونکه مه به ستم هه ر ئه وه نده بوو داوینی به خوینم سوور بیی.
 (۷) واته: که وتیم له بهرده رگای یاردا وه ک پایه ی پادشایی وابوو بۆم. به لام تا سه ر نه بوو، له
 ناحق ده ری کردم. دیاره پایه ی بلندی خاوه ن شکۆبی تا سه ر بۆ کهس نابی، بۆیه بۆ منیش
 نه بوو.

- ۱۴ -

ئهم پارچ شیعره له وه ده سنووسانه ی شاعیر و وه چه کانیدا نیه که ئیستا ماون. له
 که شکۆلیکی مه لا جه لالی مه لا ئه حمه دی خانه قای حاجی مه لا عه لی دا «له سوله یمانی»
 دۆزراوه ته وه. له لایه ن حاجی میرزا «عبدالله» ی کۆیی «خادیم» یشه وه کراوه به پینج خشته کی.
 له دیوانه چاپکراوه که شدا نیه.
 (۱) هه ی: ئامرازی بانگ لی کردنه له کوردیدا. فیتنه گهر: ئه وه ی هه ر خه ریکی فیتنه نانه وه بی.
 رهند: بی ترس و که مته رخه م. (۲) بوویه: بووی به...
 (۳) مه به سستی له وه یه به گوێره ی شه ر ع خوینی موسولمان له به رابه ری خوینیکی تردا نه بی
 نارێژری.

چا نیه رهفتاری وابهده بهس بکه
 دهرحهقی من، شوخی بهدرهفتار، هه‌ی! (٤)
 تو دلت دیوانه کردم، ئیسته کهش
 نانوینی روو، پهری روخسار هه‌ی! (٥)
 قهت له تیری ئاهی مهزلوومانی عیشق
 تو نهترسی، زالمی غهددار هه‌ی! (٦)
 غهیری بهد نهیدی له تو «مه حوی»، نه توش
 هه‌ر بهدت ری بی، بهدی بهدکار هه‌ی! (٧)

- ١٥ -

خه‌تی ده‌وری لیوی ئالت ئهی مه‌سیحا لام و بی
 هه‌ر له جامه‌ی سه‌بز ئه‌چی بو‌غه‌ین و نوون و چیم و هی (١)

(٤) چا: چاک.

(٥) نانوینی روو: رووم ناده‌یتی و خوتم پیشان ناده‌ی.

(٦) واته: هیچ ره‌وای حق نه له تیری ئاهی سته‌م لی کراوانی عیشق نه‌ترسی.

(٧) به‌دت ری بی: به‌دت بیته ری.

- ١٥ -

(١) لام و بی: لب، له‌ب. جامه: کراس. غه‌ین و نوون و چیم و هی: غنچه، غونچه که له سه‌ره‌تای به‌یتی داهاتووشدا نووسراوه. هه‌روه‌ها به‌ش به‌حالی دوایی و سه‌ره‌تای به‌یته داهاتوو‌ه‌کانی تریش به‌ریز.

واته: ئهی ئه‌و یاره که لیوت وه‌ک لیوی چه‌زهرتی عیسا به‌تاقه وشه‌یه‌ک مردوو زیندوو ده‌کاته‌وه، مووی تازه ده‌ره‌هاتووی ده‌وری لیوت وه‌ک به‌رگی سه‌وزی ده‌وری گه‌لای خونچه‌ی نه‌پشک‌وتوو وایه.

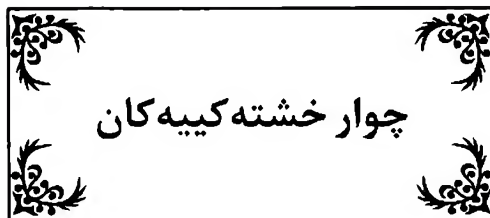
غونچه بازارپی نهزاكهت داری و تهنگی شكاند
 ههركه زاهیر بوو له دهوری باغی حوسنت لام و بی^(۲)
 لهب شهكهركه تاكهی له حهسرهت خالی موشکینت، دلم...
 داغدار و خهسته بی وهك لام و ئهلف و لام و هی؟!^(۳)
 لاله روخسارم له سایه ی ئهشکی خوینین رهنگهوه
 چونکه رووسوورم له قایی عهین و شین و قاف و تی^(۴)
 عیشقت ئه ی جانا، منی ریسوایی عالم کردووه
 چاکه ئینسافت ببی بو ئهلف و سین و تی و هی^(۵)
 ئیسته بو لاف و گه زاف ههركهس دهبینی عاشقه
 نهك هه مووکهس جان فیدا وهك میم و حی و واو و یی^(۶)

- (۲) واته: ههركه له دهوری باخی جوانیتدا كه مووی دهم و چاوته، خونچهی لیوت دیاری دا، بازارپی ناسکی و تهنگی خونچه شكا و پشکووت و گه لاكانی كهوتنه دهر و پیر بوون.
- (۳) واته: ئه ی یاری لیو شیرین! تاكه ی دلم له داخی خالی رهشی تۆ وهك لاله نهخۆش و داخوای بی!
- (۴) واته: له سایه ی فرمیسکی خوینینهوه روخسارم وهك لاله سوور دهكاتهوه، ئه و فرمیسکه خوینینهش له خۆشی ئه وهدا ده پێژم كه له بهردهرگاندا روو سوورم.
- ئهم بهیته له هه ندێ نوسخه دا بهم جۆره یه:
- لاله روخسارم له سایه ی مه وجی خوینی ئه شكه وه
- یه عنی روو سوورم له قایی عهین و شین و قاف و تی
- (۵) بۆ: له نوسخه کانی بهردهرستاندا و انووسراوه، به لام لامان وایه ئه وه هه له یه و راسته که ی «تۆ» یه.
- (۶) واته: ئیستا ههركهس دهبینی بۆ فیشال کردن خۆی کردووه به دلدار، به لام کهسیان ئاماده نین وهك مه حوی گیانی خزیانت به قوریان بکهن.

«مه حوی» ئەمڕۆ زۆر نهخۆشه قهت شیفای نایی به هیچ
 گهر شیفای بیتن، به بۆیی زولف و ئەو ئەگریجه دی (٧)

(٧) بیتن: بێ. بۆیی: بۆنی.

وهك ديمان، مه حوی له زۆربهی نیوه دووهه مهکانی ههر بهیتکی ئەم پارچه شیعره دا
 وشهیهکی به پیتی جیا جیا هیناوه تهوه، ئەو وشهیهی به کۆمهڵ کراوی له نیوهی یه کهمی بهیتی
 پاشه وهیدا وتروه تهوه. ده بێ ئەو شمان له یاد بێ کهوا ئەو وشانهی به پیتی شیوهی نووسینی
 فارسی نامیزی جارانێ کوردی له یهك و کۆ کردووه تهوه، بۆ نمونه «لهب» ی به «لب»
 وه رگرتوه و ههروهها ئەوانی تریش.

-۱-

ئاوی عهینم «روزاب»ه چونکه نه ما
 «أَنَّ عَيْنِي تَسْكُبَانِ دَمًا»^(۱)
 نه شئه به خشیک لیوی مه یگونت
 هه به ناوی مه سیحی خسته سه ما^(۲)

-۲-

حه رame وا بهرن ناوی له بی مه یگونی تو ئه حباب
 نه کهن تا شوست وشو سه د ده فعه لیو و دهم به بادهی ناب^(۱)

-۱-

(۱) عهین: چاو. روزاب [«رُضاب»]: پرژی تف.
 واته: ئه وهنده گریاوم فرمیسک له چاوم بپاوه و ئاوی چاوم وهک پرژی تفی لی هاتووه،
 ئیستا نه گهر بگریم چاوه کانم خوئیان لی ده پرژی.
 (۲) سه ما: سه ما کردن یا ئاسمان.
 واته: من که وام به سه هاتووه هیچ مایه ی سه رسامی نه، چونکه لیوی مه ی په نگی تو
 به جوړی خوشی ده گه یه نی به دل، هه زه ته ی عیسا هه که ناوی تو ی بیست که له ئینجیلا
 موژده ی پیغه مبه ریتی تو ی پی درا، له خوشیانداندا که و ته سه ما کردن، یا له خوشیانداندا فپی بو
 ئاسمان.

مه حوی له م چوار خسته کییه دا قسه له گه ل پیغه مبه ده کا، دروودی خوی لی بی، و
 ئیشاره ده کا بو ئایه تی «و مَبَشَّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِيهِ مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ» واته: موژده ی
 پیغه مبه ریکم پییه پاش خوم دیت ناوی نه حمه ده.

-۲-

ئه م چوار خسته کییه له دیوانه چاپکراوه که دا نه.
 (۱) شوست وشو: شتن. ناب: پاک و بی گهره.
 واته: هه رame دۆستان ناوی لیوی سووری تو بهرن تا سه د جار دهم و لیویان به شه رابی پاک
 و بی گهره نه شۆرن.

مه پرسن بۆچی ئیمشه و زولفه که ی جانانه پر تاب
 هه ره و زولفه نه بوو ئه مپۆکه کردی عالمی بی تاب^(۲)

-۳-

ئه و ده ووت بابهی که خه لقی ناوی نابهن بی جه ناب
 ئه سل و فه سلی گهر بزانی، واجبه لی ئیجتیناب^(۱)
 ئه کده شی خینزیر و سه گ مه عجوونی به نگ و خه نده ریس
 داکسی دایه ریزباری بابی بابی قه جه باب^(۲)

(۲) تاب «ی یه که م»: پێچ و لول. تاب «ی دووه م»: توانا.
 واته: مه پرسن بۆچی ئه مشه و زولفی یار ئه وه نده پێچ و لول، هه ره و زولفه نه بوو ئه مپۆ
 توانای له عالم بری؟ مه به سستی له وه یه زولفی ئه وه نده کاریگهر بی به روژ هیزی له عالم
 بریبی، ده بی به شه و ئه وه نده رازاوه و جوان بی. یان بۆیه به شه و ئه وه نده پێچ و لول چونکه
 به روژ به بی هیزکردنی عالمه وه خه ریک بووه و ماندوو بووه و ئیستا له تاو نازاری ماندوو یه تی
 خۆی پێچ ده خوا.

-۳-

ئه م چوار خشته کیه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.
 (۱) ده ووت: ده ویت. ئیجتیناب: خۆپاراستن.
 مه عنای ئه م به یته به سراوه به به یتی دووه مه وه.
 (۲) ئه کده ش: دوو ره گ. خینزیر: به راز. مه عجوون: شیلراو. خه نده ریس: شه رابی کۆن،
 وشه یه کی عه ره بیه. دایه ریزباری: کاکه یی. بابی: ئه وه ی شوین په پره وی موحه ممه د عه لی
 شیرازی داهینه ری رئ و شوینی بابیه تی که و تبی.
 واته: ئه و ده ویت بابه که خه لک به قه در و حورمه ته وه نه بی ناوی نابهن و که قسه ی له گه ل
 ده که ن به «جه ناب...» بانگی لی ده که ن یا که باسی ده که ن ده لێن «جه نابی...»، ئه گهر بزانی ره گ
 و ریشه ی چیه و ده چیه وه سه رکێ، تیده گی که ده بی بنیاده م خۆی لی بپارێژی و خۆی لی
 دوور بگرێ تا به هۆیه وه گلاو نه بی، یه که م له به ره ئه وه که دوو ره گه و له سه گ و به راز
 که وتروه ته وه که هه ردووکیان گلاو... دایکی له کاکه ییه به رازخۆره کانه و باوکیشی کابرایه کی

- 4 -

دهمى به وسيعه تى كورسى كه ره م كه پيم نهى ره ب!
 زوبانى پيوه روابى به قه ده موو كه و كه ب⁽¹⁾
 به عومرى نوو حه وه ته و فيقى تو بكا ئيمداد
 له به حرى شوكره وه يه ك قه تره بينمه سه ر له ب⁽²⁾

﴿﴾

بابيه. دوو هه ميش چونكه خوراكى هه ميشه ي نه وه به به نگ و شه رابى كون تي كه لى يه ك ده كا و
 پي كه وه ده يانخوا.
 به يتى يه كه مى ئه م چوار خشته كييه له پاكئوس نه كراوى كى شاعير خويدا به م جو ره ش
 نوو سراوه:

ئه و قوروم ساغه ي كه خه لقي ناوى نابه ن بى «جه ناب»
 ئه سل و فه سلى شاره زا بى، نيته غه يرى ئيجتيناب

- 4 -

(1) كورسى: له عورفى ئايىنى ئيسلامدا ئه سيري كى وايه هه موو ئاسمانه كان و ئه رزى تيا
 جى بوو ته وه. كه و كه ب: ئه ستيره.

مه عناى هه ردوو به يته كه پي كه وه ليك ده ده ينه وه.

(2) نوو ح: يه كي كه له پيغه مبه ران، مه شهووره پتر له هه زار سال ژياوه.

واته: خوايه ده مي كم بده رى نه وه نده ي كورسى گه و ره بى و نه وه نده ي هه موو ئه ستيره كانيش
 زمانى لى روابى و، نه وه نده ي حه زره تى نوو حيش عومرم دريژ كه و يارمه تيم بده به لكوو له
 ده رباى سوپاس كردنى تو دلويك بخه مه سه ر ليوم و كه ميك سوپاست بكه م، يا دلويك بينمه
 كه نارى ده ربا و ليومى پى ته ر كه م. مه به ستى له وه يه مه گه ر ئه م مه رجان به بينه دى، ئه و جا
 ئاده ميزاد بتوانى كه ميك سوپاسى خوا بكا، ئه گينا حه قى خوا به سه ر به نده وه نه ونده زوره،
 به نده له عوده ي نايت تو زيكي بداته وه.

له ده سنووسه پاكئوس نه كراوه كانى شاعير خويدا ئه م چوار خشته كييه به م دوو جو ره ي
 خواره وه ش نوو سراوه ته وه:

-۵-

ئههلی عیبرهت ماوه گهر، بئی سهیری «ناسر شا» بکات
 دوو له دوو سی کهم شههی کردو «کش» یکی ری نه هات^(۱)
 هاتی وا سهیری نه هاتی کهن که سه د تیپان سوار
 پاسهوانی بوون، له ناو به ستا پیادی کردی مات^(۲)

﴿

«۱»

دهمی به وسعه تی کورسی مه گهر عهتا کا ره ب
 زوبانی پیوه روابی به قه د هه موو که وکب
 به عهونی ئه و به هه موو ده م له شوکری ئه ودا بن
 له قولزومی به نمی به لکی ئاشنا بی له ب

**

«۲»

دهمی به وسعه تی کورسی عهتا بکا مه ره ب
 زوبانی پیوه روابی به قه د هه موو که وکب
 هه موو له شوکری ئه ودا بن به عهونی ئه و هه رده م
 له قولزومی به نمی به لکی ئاشنا بی له ب

-۵-

مه حوی ئه م چوار خشته کییه ی به بۆنه ی کوشتنی «ناصرالدین شاه» ی قاجار هوه وتووه.
 (۱) ناسر شا: «ناصرالدین شاه» ی قاجار «۱۸۳۱-۱۸۹۶ ی. ز»، یه کیکه له پادشاکانی
 بته ماله ی قاجار، له زیاره تگای هه زره تی «عبدالعظیم» دا به دهستی میرزا رهزای کرمانی که
 یه کیکه بووه له قوتاییه کانی «جمال الدین» ی ئه فغانی کوژرا. شههی: پادشایه تی. کش: یه کیکه
 له و ده ورانه ی له یاری شه تر نه جدا ده بینرین و پادشای پێ ده خوری.
 مه عای هه ردوو به یته که پیکه وه دیت.

(۲) هات: به ختیاری. به ست: قه لا، ئه و شوینه پیروژه ی دهستی تیدا نابری بۆ تاوانبار. به
 به یوه ندیشی له گه ل «کش» ی پیشوو و «پیاده» ی هاتوودا، ئیشاره ته بۆ «قه لا» له یاری

﴿

-۶-

تێگه‌یشتن مه‌غزه، ئەم ئینسانه پۆست
 خو مه‌که بێ ته‌جره به‌ قوربانی دۆست (۱)
 تو مه‌لێ یه‌ك مه‌رته‌به، سه‌د مه‌رته‌به:
 «دشمن دانا به‌ از نادان دوست» (۲)

شه‌ترنجدا. پيادی: پياده‌به‌ك، ئيشاره‌تیشه بۆ «سه‌رباز» له‌ یاری شه‌ترنجدا.
 واته: ئەگەر كه‌س ماوه‌ له‌م جيهانه‌دا بيه‌وێ پهنه‌ له‌ كاره‌ساتی زه‌مانه‌ وه‌رگرێ، با بێ
 سه‌یری ئەو كاره‌ساته‌ بكا له‌ «ناصرالدین شا»ی قاجار رووی دا كه‌ ۵۸ ساڵ حوكمرانی كرد و
 له‌ كاروباری گه‌ردوونا كه‌ وه‌ك یاری شه‌ترنج وایه‌ كه‌س «كش» یكی لێ نه‌كرد، كه‌چی كه‌
 نه‌هاتی و نه‌گه‌تی رووی كردە ئەم به‌ختیاری و بۆ هاته‌نی، به‌ جوړی رووی تی كرد له‌ گه‌ل
 ئەوه‌شدا كه‌ سه‌د ریزه‌ سوار پاسه‌وانی بوون و له‌ په‌نای قه‌لایه‌کی وه‌ك زیاره‌تگای
 «عبدالعظیم» دا بوو، پياده‌به‌ك خبی كرد و له‌ په‌لوپۆی خست.
 له‌م به‌یته‌دا ئیستیعاره‌یه‌کی «مکنیه» هه‌یه، ئەوه‌ته «ناصرالدین شا» شوبه‌تێراوه‌ به‌ «مه‌لیکی
 شه‌ترنج» و ئەو شته‌ش كه‌ په‌یوه‌ندی به‌ پێ شوبه‌تێراوه‌كه‌وه‌ هه‌یه «كش» و «به‌ست» و
 «پياده». هه‌روه‌ها له‌ كۆکردنه‌وه‌ی «كش» و «به‌ست» و «پياده» دا ته‌ناسوب هه‌یه.
 وشه‌ی «تیپان» له‌ هه‌موو نوسخه‌كانی به‌رده‌ستماندا به‌ «تیپه‌ن» نووسرا‌بوو. ئیمه‌ ئەوه‌مان لا
 هه‌له‌ بوو و گێڕامانه‌وه‌ سه‌ر شیوه‌ راسته‌كه‌ی كه‌ «تیپان» ه.

-۶-

(۱) مه‌غز: كا‌كله‌. پۆست: تو‌ئكل.
 واته: قه‌واره‌ی ئاده‌میزاد وه‌ك تو‌ئكل وایه‌ و تێگه‌یشتنیشی وه‌ك كا‌كله‌ی ناو تو‌ئكله‌كه‌ وایه.
 ئەوه‌ش كه‌ تێگه‌یشتنی نه‌بێ وه‌ك به‌ری پوو‌چه‌ل وایه. كه‌واته‌ تۆش تێگه‌یشتنت بێی و دۆست
 تا‌قی بكه‌ره‌وه‌ و بزانه‌ تێگه‌یشتوو و پستی پێ ده‌به‌ستری یا نه‌، ئەوجا خۆت بكه‌ به‌ قوربانی،
 نه‌وه‌ك پاشان به‌ هه‌له‌دا بجی و په‌نجه‌ی په‌شیمانی بگه‌زی.
 (۲) مه‌رته‌به: جار.

واته: نه‌ك تا‌قه‌ جارێ، سه‌د جار بلی: دو‌ژمنی تێگه‌یشتوو له‌ دۆستی نه‌فام چاتره.
 ئەم نیوه‌ به‌یته‌ فارسییه‌ له‌ به‌یتێکی سه‌عدی شیرازی وه‌رگیراوه.

-۷-

«از دیر مغان آمد یارم قدحی در دست»
 خو فیتنه بوو، پیرایه یی فیتنه یشی به خویا بهست^(۱)
 وا هاته وه ئه ی یاران، ئاشووبی دل ئه فگاران
 «مست از می و، می خواران از نرگس مستن مست»^(۲)

-۸-

چیه ئهم هه موو ته نه نه و من - منت
 ئه مه نه چیه فه خر و به خ کردن^(۱)

-۷-

(۱) پیرایه: که ره سته ی خوارازاننده وه. وشه یه کی فارسیه.

مه عنای چوارخشته کییه که هه مروی پیکه وه دیت.

(۲) ئه فگار: زویر و زیز.

واته: یار له په رستشگای ئاگر په رستانه وه هاته ده ر، پیا له یه کی شه رابی به ده سته وه بوو.
 خوی له خویدا دلی دلداری ده برد، که چی ئه وه نده ی تریش مایه ی دلبردنی دابوو له خوی.
 برادرینه! وریای خوتان بن، وا ئه و یاره گه راپه وه که مایه ی ناره حه تی گیانی دۆستانی دل
 زویره، خوی به خواردنه وه ی مه ی مه ست بووه و دلداریشی به نیرگسی چاوی مه ستی
 سه رخوش کردوه.

دوو نیوه فارسیه که ی ئهم چوارخشته کییه هی حافیزی شیرازین. ئهم جوړه له یه کدانه ی
 دوو به یی جیا جیا پی ده لئین «تضمین».

-۸-

(۱) ته نه نه: ده نگي ساز و سه متوور و شتی وا. مه به ست تی کرای جه نه جال و هه راهه رایه. به خ
 کردن: شانازی به خو وه کردن و خو به شایانی شتی گه و ره زانین.
 له ده سنو سه که ی مه حوی خویدا وشه ی «به خ» به «به خ» نوو سراوه ته وه.

بە رۆچوونی ئاوێ دەکە ی زیندەگی
بە دەرچوونی بایەك دەبێ مردنت (٢)

-٩-

شەوێ لە یلا بە مەجنوونی دەوت: بنواریە حالی خۆت
بە خۆپایی کە چۆنت دا بە با عەقل و کە مالی خۆت؟ (١)
جوابی دایەو مەجنوون: ئە گەر تاقەت ببێ لە حزی
لە ناو ئاوینەدا بنواریەو مەحووسن و جە مالی خۆت (٢)

(٢) زیندەگی: ژیان.

واتە: ئە ی ئادەمیزاد! ئەم هەموو فیز و خۆ بە زل زانینەت لە چیه، تۆ بە چوونە منالدا نی
دایکت و چۆرێ ئاوێ باوکت هاتووێتە دنیاو و بە دەرچوونی هەناسە یەك لە دەمی خۆت
دەمری، ئیتر شانازی بە چیهو دەکەیت و بایەخت چیه؟

-٩-

(١) مەعنا ی چوارخستەکیە کە پێکەو دەیت.

(٢) لە حزی: لە حەزە یەك، تاوێك.

واتە: شەوێکیان لە یلا بە مەجنوونی دلدار ی خۆی وت: تەماشایەکی حالی خۆت بکە
بزانە چۆن لە خۆپایی عەقل ی خۆت داو بە با و شیت بوو. ئەویش لە وەلامدا وتی: من لە
خۆپایی شیت نەبووم و عەقل ی خۆم نەداو بە با. بەلام ئە گەر تۆ دەتوانی هەناسە یەك لە
ئاوینەدا تەماشای جوانی شێو ی خۆت بکە، جا بزانە چۆن شیت ی خۆت دەبی، چونکە رووی
تۆ وەك رۆژ وایە و عەقلیش وەك شەو نەم وایە و شەو نەمیش هەرکە رۆژ هەللات دەبی بە هەلم و
دەچی بە هەوادا. جا لە حالێکدا کە تۆ بۆ ماو یەکی کەم نەتوانی تەماشای خۆت بکە ی، من
چۆن بەم هەموو تەماشاکردنەت شیت نابم.

- 10 -

نه سیمی سو بدهم! شه بگیری تا شه سکه لهی بیرووت
 بلی به و ئاشنایه: بی چرایه شامی من بی رووت (۱)
 به هیچ ئینسانی کامیل هیچ نه سه رهسته و پابه ند
 خه لاتن عیشقه «مه حوی» من که سه ره قوتیم و پی رووت (۲)

10

سەيىد ئەحمەدى كوپرى شېخ ئەۋرەھىمانى غازەبانى دەيگىرپايەۋە كەۋا مەھىۋى كاتىي لە ئەستەموۋل دەبىي، دەبىي بە ئاشتاي «بدرالدین كامىل» ئاۋىك كە پىاۋىكى بە قەدر و حورمەت و ئەدەب دۆست بوۋە. پاشان ئەم پىاۋە دەگوڭزىتتەۋە بۇ پىرووت و لەۋى دە كرىي بە كاربە دەستى بەندەر. مەھىۋىش ئەم چۈارخستە كىيەي بۇ دەنۋوسى، بەلام نەيدەزانى ئاخۇ ھەر لە ئەستەموۋلەۋە بۇي نوۋسىۋە يالە سىلتامنىۋە.

(۱) سوڀدهم: دهمی به یانی. شه‌بگیری: رښستن له شوښیکه‌وه بږ شوښی له به‌ره‌بیاندا که هیشتا دنیا تارک و لئله بی. ئه‌سکه‌له: به‌نده‌ر، میناء، شارئ که له که‌ناری ده‌ریادا بی. بی‌رووت: پایته‌ختی لوبنانی ئیستا. شام: ئیواره. به‌په‌یوه‌ندی له‌گه‌ل «بی‌رووت» مه‌عنای شاری «شام» یش ده‌گه‌به‌نی.

مه عنای چوار خسته کییه که تیکرا پیکه وه دی.

(۲) سه‌ریه‌سته: سه‌ریه‌سراوه. پابه‌ند: زنجیر له پی کراو. هه‌ردوکیان کینایه‌ن له خاوه‌ن یه‌یه‌ندی. سه‌رقۆتین: سه‌ریه‌تی.

واته: ئه‌ی بای به‌ره‌به‌یان، له‌گه‌ڵ تاریکه و لێله‌ی به‌یاندا بکه‌وه‌ رێ، بجۆ، مه‌وه‌سته‌ تا ده‌گه‌یه‌ به‌نده‌ری بێرووت، له‌وێ به‌و ئاشنایه‌م بێی که‌وا شه‌وانی مه‌حوی، یا شاری شامی دلی، بێ چرای رووی تو تاریکه... هه‌روه‌ها پێی بێی پیاوی پیاوانه‌ هه‌رگیز ته‌وقی دنیا له‌ مل ناکا و زنجیری په‌یوه‌ندی به‌ هه‌چه‌وه‌ ناکاته‌ پێی خۆی، چونکه‌ دنیا شتیکی هه‌یج وپووچ و بێ سووده، به‌ لککوو رووده‌ کاته‌ رینگای عیشق، وه‌ک مه‌حوی که‌ خه‌لانی عیشقی وه‌رگر تووه‌ و هه‌موو په‌یوه‌ندییه‌کی به‌ دنیاوه‌ له‌ خۆی داڕێوه‌ و به‌ سه‌ری رووت و پێی خاوسه‌وه‌ ده‌گه‌رێ... له‌ نێوان «بێرووت» و «بێ رووت» و «پێ رووت» دا جیناسی موزاربع و له‌ نێوان «بێرووت» و «شام» دا ته‌ناسوب و، له‌ «شام» و «کامیل» دا له‌ تافه‌ت هه‌یه‌.

ئەم چوارخشته کیه بهم جوړه ی خواره وهش بیستراوه. سه یید نه حمه دی عازه بانیش هه
بهم جوړه ی ده خوینده وه:

نه سیمی سو بخدم! گهر گه ییه خزمه ت نازری بیرووت
بلی: ئە ی به در ی کامیل، بی چرایه شامی من بی رووت
چی به تو ماهی من بی، پرته وت هه ر بو ئەم و ئەو بی!
وه فا، وه قتی وه فاته، چاوه کهم، تیری له من بی رووت

جی خۆ به تی لێره دا تیکستی نامه یه ك بـلاو بکه ی نه وه که «ئەحمەد کامیل» یا «کامیل
ئەحمەد» ناویك له وه لآمی نامه یه کدا له ۲۲ ی مایسی ۱۳۱۹ ی رۆمیدا له بیروته وه به فارسی
بو مه حوی نووسیوه. ده بی خواوه نی ئەم نامه یه هه ر ئەو «کامیل» ه بی که له چوارخشته کیه که دا
ئیشاره تی بو کراوه و له وانه یه ئەم چوارخشته کیه ش هه ر له گه ل ئەو نامه یه دا ئیترایی. ئەوه ش
که سه یید ئەحمەدی عازه بانی ناوی ئەم شه خسه ی به «بدرالدین کامل» تو مار کردووه،
ره نگبی له وه وه بی که ئەو «ئینسانی کامیل» ی له چوارخشته کیه که دا به «به در ی کامیل»
وه رگرتوه و له وه وه وای بو چووه که ده بی ناوی «بدرالدین کامل» بو بی. ئیمه ش که ده لێن
«ئەحمەد کامیل» یا «کامیل ئەحمەد» و نازانین کامیان راسته، هی ئەوه یه مؤره که ی وا
هه لکه تراوه دروست بی به هه ردووکیان بخوینرته وه. ئەمه ش تیکستی نامه که:
«سرور، تاج سرا، مولانا!

من چه باشم که برآن خاطر عاطر گذرم

لطف ها می کنی، ای خاک درت تاج سرم!

سرافراز نامچه ای که به تاریخ ۲۸ نisan ۳۱۹ تسطیر و تسیار فرموده بودند، رسیده ی دست
مباهات گردیده، از مضامین دلنشین و عبارات شیرین و ابیات نمکین آن مبارک نامه، دیده ی رمدیده
را نور، و دل هجران کشیده را سرور بخشید.

ای وقت تو خوش، که وقت ما کردی خوش

از عرض و اشعار تشکرات تبریکات رتبه ی فقیر، زبان قلم قاصر، و قلم زبانم فاطر است. همان
جناب خالق بیچون عمر و عافیت آن فخر دودمان روزافزون فرماید آمین. نسخه ی اهدا فرموده ی
مبارک را هم با دیگری تعویذ بر دوش مفخرت و مسعدت نمودم.

- ۱۱ -

شیخی هه مه وه ندیکی ده دا په ند و نه سیحه ت
ئه و قور به سه ره ی دابو وه بهر فه حش و فه زیحه ت (۱)

احوال بنده را سؤال می فرمایند، الحمد لله صحت وجودی دارم. با کاروبار مأموریت را مشغولم. ز همت پیر و مساعده ی تقدیر و حسن تدبیر، توجهات و محبت و اعتماد و امنیت عموم را تحصیل کرده ایم.

با این احوال به مصداق کلام مرحوم و مغفور حضرت مولوی:

بریان تای روبات قافیه خوانیم	نه مه نده ن تاقه ت عیباره ت زانیم
بلیسه ی کووره ی هیجران بالآت	گه رمی مه حروومی تۆزه که ی پالآت
ثایر دان به و ته ور مؤبه ت سه رای دَل	مه یله که ت مه نده ن بی مه سکن خجل
یاد لوولی زولف شیرین نیگاران	خه یال ئه برۆی نازک نازاران
ئه و به ن وه چین سه فحه ی پیشانیم	ئید خه م چه مه که ی بالای که مانیم

مع مافیه

گر سربیری به تیغ تیزم
از کوی وفات برنخیزم
ورزانکه کنند ریزه ریزم
من مهره ی مهر تو نیزم
الا که بریزد استخوانم

حاصل کلام، تاحیات مستعار در کالبد بدن باقی و برقرار باشد، از دور و نزدیک به دعای خیر آن پیر وفادار و الا تبار محتاجم. امید واثق است که انشاء الله تعالی از خاطر عاطر بیرونم نخواهند فرمود. باقی به هزار لب ادب و اشتیاق دو دست مبارکتان را بوسیده، به استرحام بقای توجهات فوآدیه و قدسیه ی آن سرور مطاع را ختم تصدیعات نمودم. السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته».

بیروت ۲۲ مایس سنه ۳۱۹

- ۱۱ -

(۱) [هه مه وه ند:] هۆزێکی کورده له شارستانی سلیمانی ده ژێ له کوردستانی عێراق، ناوبانگی نازایه تی بلآوه. جاران ده ستیکی له رێ گریدا بووه. مه عنای چوار خشته کیه که پێکه وه دئ.

خۆش هاته جواب و وتی: تۆ حه قته، فه قهت من
قوتتاعی ته ريقم، نه کوو قوتتاعی ته ريقهت^(٢)

- ١٢ -

به ته رهف ئهم نه خۆشی بیچارهت
«نگهی کن به چشم بیمار»^(١)
بۆیه ده تنیمه په رده که ی چاوم
«که بپوشم ز چشم اغیار»^(٢)

(٢) قوتتاعی ته ريق [قطاع الطريق]: چه ته، رێ گر. «قطاع» جه معی «قاطع» ه.
واته: شێخێك كابرایه کی هه مه وه ندی راگرتبوو ئامۆژگاری ده کرد که بێته سه ر رێگه ی
راست و قسه ی خرابی پێ ده وت له سه ر ئه و کرده وه خرابانه ی ده یکرد. کابرای هه مه وه ندیش
وه لāmیکي جوانی دایه وه، وتی: یا شێخ! تۆ حه قته ئامۆژگاری من ده که ی و ئه و رێگایه به
خراب داده نیتی که من گرتومه ته به ر، به لām بیشزان هه رچۆن بێ هه ر من له تۆ با شترم، به س
نیه من به ئاشکرا جه رده یی ده که م و رێ ده گرم، خۆ تۆ به ناوی ئایینه وه جه رده یی ده که ی و
رێگای ته ريقهت ده بری و له سه ره پێی ته ريقهتدا دانیشتیوی هه ر ده رویشیکت بێته
به رده ست رووتی ده که یته وه.

- ١٢ -

(١) واته: به چاوه ناسکه کانت لایه ك به لای ئهم نه خۆشه بیچاره ی گرفتاری ده ستی خۆته دا
بکه ره وه با چاك بیمه وه.

نیوه فارسییه که ی ئهم به یته هی که مالی خوجه ندیه.
(٢) واته: بۆیه له ناو په رده ی چاومدا ده تشارمه وه، تا له چاوی پس بپارێزم و تووش نه بی.
مه به ستی لهم شار د نه وه یه ئه وه یه که هه میشه وینه که ی له به رچاویه تی.
نیوه فارسییه که ی ئهم به یته یش هی سه عدیه.
به هه ر کام لهم دوو به یته ده وتری «مُلَمَّع»، موله ممهع له ئیستیلاحی عیلمی به دیعدا ئه وه یه
به یتیک نیوه کانی هه ره که ی به زمانی بن.

-۱۳-

ئەو مەسخەرەى زەمانە بە شاھ و وەزیری کرد
 ئەو کەتنە قەت مەلّی بە گەداو و فەقیری کرد (۱)
 کلکێکی پێوە کرد و بەرەوژووری ژووری برد
 تیی هەلەدا شەقێک و سەرەوژیری ژیری کرد (۲)

-۱۴-

زالمی دل رەقی روو گرژی موسولمان نازار
 هەر بە ئیزایە کە رەنگی بگەڕێتە روخسار (۱)
 بەرد ئە گەر سەر نەشکێنێ، بە چی روو رەنگین کا؟
 کە لە پێ هەلچەقی ئەوسا روخی گولنارییە خار (۲)

-۱۳-

(۱) مەسخەرە: گالته پێ کردن.

مەعنای چوارخشته کییه کە پێکەوه لێک دەدەینەوه.

قەت مەلّی (ن): کئی دەلّی.

(۲) کلک: پەنجە.

واتە: ئەو کەتن و گالته پێ کردنەى گەردوون بە پادشایان و وەزیرانی دەکا هەرگیز بە
 هەزارانی ناکا. پەنجەیه کیان پێوه دەکا و بەرزیان دەکاتەوه بۆ ئاسمانی گەورەیی، کە چی لە ناکاو
 شەقێکیان تێ هەلەدا و دەیانخاتە خوار و سەرەوژیریان دەکاتەوه و تاج و تەخت و کورسییان
 ئی وەردەگرێتەوه و گەلێ جار بەو نەندەشەوه ناوەستی، بە کوشتیشیان دەدا.

-۱۴-

(۱) واتە: یاری ستمکاری دلپەق و نازاردەر، هەر بە نازاردانی دلدارەکانی شادمان دەبێ و
 رەنگ دەکەوتنە رووی و ئەگەر نازاریان نەدا وەک نەخۆش رەنگ زەرد دەبێ.

(۲) گولناری: وەک گولە هەنار سوور. خار: دڕک.

واتە: ناھەقیشی ناگرم. ئەو دلّی وەک بەرد وایە و سروشتی وەک دڕکە. بەرد ئە گەر سەری
 کەسیک نەشکێنێ و بە خوێنی ئەو سەرە خوێناوی نەبێ، رووی خۆی بە چی رەنگین بکا و،
 دڕک ئە گەر بە پێی کەسیکدا نەچەقی، بە چی رووی خۆی وەک بەردەى گول سوور بکا؟.

-۱۵-

رۆلّه! گهر چه ز ده که ی بیه شاکور
په نندی «مه حوی» له گوئی گره وهك دور^(۱)
مه ردی ئازاده قهت مه پنه نجینه
«كُلُّ شَيْءٍ وَلَا شَيْئَةٌ حُرٌّ»^(۲)

-۱۶-

دل شه که تی تیری کیم؟ چاوی بزانی مه گهر!
توهمه ته هه رکه س بلیم، «عِنْدَ جُهَيْنَةِ الْخَبَرِ»^(۱)
دولبه ر و بیداد و ناز، عاشق و دادی نیاز
خاله: به روومهت در، داغه: نرایه جگهر^(۲)

-۱۵-

ئهم چوارخشته کیه ییش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.
(۱) بیه: بیه به. وهك دور: وهك چۆن گوارهی دور ده کرته گوئی.
(۲) واته: هه رچی ده که ی بیه که، به لام قسه ی سووک له رووی ئینسانی مه رددا مه که.

-۱۶-

(۱) واته: خۆم نازانم دلم به تیری کئی ماندوو بووه، مه گهر چاوی یار بزانی... بلیم به تیری
هه رکه س ماندوو بووه، قسه که م بوختان و بیه به لگه ده بی... که واته مه گهر عه ره ب واته نی بلیم:
«خه به ری راست به لای جو هه ینه وه یه و مه گهر نه و بزانی». مه به ستی له «جو هه ینه» یار
خۆ به تی.
(۲) واته: دولبه ر و بیه دادی و نازکردن هه رگیز له یهك جوئی ناکرینه وه، هه روه ها دلدار و
شکات کردن و داواکردنیش... هه رکه سی ئه رکیکی له سه ره و هه رکه سی خواوه نی شتی که. خال
به شی روومه تی یاره و، داخی نه و خاله ش به شی جگهری دلداره.

-۱۷-

ئەم رۆژھەلاتە نوکتە یەکی خوش و دلپەزیر
دەرچوو لە دەم گەدایەکی میسکینی سەر بە زێر^(۱)
دی نوێژ ئەکا غەنی، وتی: هەر بۆ ئەمانە یە
چی نوێژی سەر بە زێر و چ نیسکینی سەر بە زێر^(۲)

-۱۸-

دل فکری کردووە: چیه قیرم بوو بە شیر؟
پیرانی بردووە کە جوانیمی کەوتە بیر^(۱)
قامەت نەمام و پستی وە کوو میو و روونی نەرم
چە وتاوە، رەق ھەلاتووە، وەك چەوتە میوی پیر^(۲)

-۱۷-

ئەم چوارخشتە کیەش لە دیوانە چاپکراوە کە دا نە.
(۱) رۆژھەلات: بە یانی. دلپەزیر: دلگیر. میسکین: ھەزار. سەر بە زێر: سەر دانە واندوو بۆ
خوارووە، سەرکز.
مەعنای ھەردوو بەیتە کە پێکەووە دئی.
(۲) غەنی: دەوڵە مەند.

واتە: ئەم بە یانیە پیاویکی ھەزاری سەرکز چاوی بە کابرایەکی دەوڵە مەند کەوت پاش
خۆرکەوتن نوێژی سەینیی دەکرد، بەو بۆنە یەو قسە یەکی دلپەسەندی کرد، وتی: خوا
بەمانە داو، نوێژی بە یانی کاتی بکەن کە خۆر بە سەر سەریانەو بێ و پێش چاییش
نیسکینە ی زەردی روون بە سەردا کراو بخۆن...

-۱۸-

ئەم چوارخشتە کیەش لە دیوانە چاپکراوە کە دا نە.
(۱) قیر: مەبەست لە مووی رەشە. شیر: مەبەست لە مووی سپیە. پیران: پیران بردنەو ئەو یە
بنیادەم لەبەر پێکەنینی زۆر یا لەبەر گریانی زۆر ھەناسە ی بیری و دەنگی لی دەرنە یەت.
مەعنای چوارخشتە کیە کە پێکەووە دیت.
(۲) چە وتاوە: چەوت و لار بوو، چەمیو تەو.

-١٩-

تەب خالەیه کی جوان و له غایەت بە دەره له زیز
 دەرکە و تۆوه بە تەب له چەنە ی دولبەری عەزیز^(١)
 وەك سیوی زیوی له عل تیا تەعبیه کراو
 یا تۆبی گۆل که غونچە یە کی دەر بچی له ریز^(٢)

-٢٠-

ئەهلی فەزڵ ئارام و رووناکی نە شەو ئەسڵا نە رۆژ
 بۆ نیە و نابێ، کە ئەمڕۆ رۆژی نائەهلا نە رۆژ^(١)

﴿﴾

واتە: دڵ بیری لەوێ کردەوێ کە بۆچی ریشی وەك قیر رەشی جارنم وەك شیر سپی بوو. کە
 سەردەمی جوانیمی کەوتەوێ بیر، ئەوێ نە گریا چووبە تاسەوێ، حالی بوو کە وای بۆیە مووم نسی
 بوو چونکە بالای وەك نەمام قنجی سەردەمی لاویم چەمیوێ تەوێ و پستی وەك میو و رۆن
 نەرمی جارنم رەق هەلاتوێ و هەردووکیان وەك دار میو لاری پیریان لێ هاتوێ.

-١٩-

ئەم چوارخشتە کبیەش لە دیوانە چاپکراوە کە دا نیە.
 (١) تەب خالە: وردە تلۆقی سەر لێوی هەلزاروی تادار. تەب: تا. چەنە: چەناکە.
 مەعنای هەردوو بەیتە کە پێکەوێ دێ.

(٢) تەعبیه، «تَعْبِيَة»: پێکردن.

واتە: بەهۆی تاوێ تلۆقیکی لە رادەبەدەر جوان کە لە چەناکە ی یار دەرچوێ، چەناکە ی یار
 بەو تلۆقە سوورەوێ لە سیوێکی زیوین دەچێ کە لەعل پێژ کرابێ، یا لە چەپکە یەك گۆل دەچێ
 کە خونچە یە کی تیا لە ریز دەرچووبێ.

-٢٠-

ئەم چوارخشتە کبیەش لە دیوانە چاپکراوە کە دا نیە.

(١) ئەسڵا: «اصلاً».

واتە: لەبەر ئەوێ کە ئەمڕۆ رۆژ رۆژی نامەردانە، ئەوێ پیاو بێ، نە بە شەو و نە بە رۆژ
 حەسانەوێ و رووناکی نیە و نابێ.

فەزل و جەوھەر بۆتە نەقس، ئەم ئەھلە بۆیەم فەسل ئەکەن
سەگ زوبانی دەردە کێشی، چ بوو، چی تاوانە روژا^(۲)

-۲۱-

حەققى بە دەستە گەر رقی هەستى ره ئیسی جاف
شەئەن و شکۆهی بوو بە کەواییکی بێ سیجاف^(۱)
من بسم لەباتی ئەو لە رقانا سبەى کەوا
ماهی سیامە تۆبە دەکەم دەچمە ئیعتیکاف^(۲)

(۲) واتە: بۆیە ئەم خەلکە جیام دەکەنەو و دوورم دەخەنەو چونکە زانا و تیگە یشتووم.
ز نەست و تیگە یشتیش لەم سەردەمەدا عەیب و شوورەییە، چونکە روژ روژی نەفام و
تینە گە یشتوانە، بەلام هەرچیم بێ بلین وەک ئەوەتە سەگ بە روژدا زمانى خۆی دەردە کێشی کە
دیارە ئەوەش هیچ خەتایەکی روژی تیا نیە.

-۲۱-

ئەم چوارخشته کیهش له دیوانه چاپکراوه کەدا نیە.

(۱) سیجاف: پەراوێز.

نیوێ یە کەمى ئەم بەیتە لە نوسخە یە کدا بەم جوۆرە یە:

حەیف و ئەسەف دەبێ بکری بۆ ره ئیسی جاف

(۲) ماهی سیام [«صیام»]: مانگی روژوو، رەمەزان. ئیعتیکاف: ئەوەتە روژوو وەوان لە مانگی
رەمەزاندە چیتە مزگەوت بۆ خواپەرستی و قسە لە گەڵ کەس ناکا و بۆ ناچارییەکی وەک
چوونە سەرئاو و خوشتن و دەستتوێژگرتن و نان خواردن نەبێ نایەتە دەر.
لە نیوان «کەواییکی» و «کەوا»دا وشە ئاراییەکی جوان هەیه.

-۲۲-

نیه به غهیری ئەمەم هیچی تر ئومید و ئەمەل
 لە باره گاهی جه لیلی جه لیلی «عَزَّ وَ جَلَّ»^(۱)
 به جاهی رۆحی «محمّد» له وانه بی «مه حوی»
 جه مالی پی بنوینی ئەوانی «جاءَ أَجَلٌ»^(۲)

-۲۳-

پهروازی جانه، رۆینی جانانه، وهرنه بۆچ
 توگۆرهوی له پی ده که ی و من له دهست ئەچم^(۱)
 ههستانت ئهه قیامی قیامهت نیه، چیه
 بی ده خلی چهنگ و نه ی و مه ی له مهست ئەچم!^(۲)

-۲۲-

ئەم چوارخشته کیهش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.
 (۱) جه لیل «ی یه که م»: زاتی خوا. جه لیل «ی دووه م»: پایه بلند.
 مه عنای چوارخشته کیه که پیکه وه دی.

(۲) ئەوان: سهرده م.

واته: به ته مای هیچ نیم له باره گای خوا، له وه به ولاره که له بهر خاتری شکۆی پیغه مبه ر (د.خ)،
 یه کێک بم له و که سانه که پیغه مبه ر له کاتی سه ره مه رگیاندا جوانی خۆیان پیشان ده دا و دیته
 سه ریان تا ئیمان ده رکه ن و به باوه رپوه برۆن. مه شهووره ئیسانی موسولمان له کاتی سه ره
 مه رگیدا پیغه مبه ر (د.خ) به رۆحیانه ت دیته سه ری و ناهیلێ شه یتان بی ئیمانی بکات.

-۲۳-

ئەم چوارخشته کیهش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.

(۱) پهرواز: فرین. جانانه: یاری وه ک گیان خۆشه و بست. وهرنه: ئەگینا.
 واته: رۆشتنی یار مایه ی هه لفرین و ده رچوونی گیانمه، ئەگینا بۆچی هه رکه نه و گۆره وی
 له بی ده کا و ئاماده ده بی بۆ رۆشتن، من گورج ده فه وتیم و له دهست ده رده چم؟
 (۲) قیام: به رپابوون.

-۲۴-

ئەیا مەرف بەگى عالەم لە بەردەستا هەموو مەزلووم
 لە حەققى خۆى ئەتۆ ئەم خانەقاىەت کرد ئەوامە حرووم^(۱)
 بە کول دنیا بە کامت بى هەتا هەى سادە، روژى حەشر
 خودای ئەم عالەمە «بِالْکَلِّ» لە غوفرات بکا مەحرووم^(۲)

﴿

واتە: ئەگەر راست بوونەوهى تۆ بۆ روشتن، بەریابوونى روژى قیامەت نیه، بۆچى من
 بى ئەوهى کۆپى خواردنەوه و رابواردن ئامادە بى، سەرخۆش دەبم؟
 ئەم بەیتە ئىشارەتە بۆ ئایەتى: ﴿وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ ۚ وَمَا هُمْ بِسُكَارَىٰ﴾ لە باسى روژى
 قیامەتدا کە واتە: خەلکت بە سەرخۆش دیتە پێش چاو و سەرخۆشیش نین...
 چەنگ و (ن): بەنگ و.

وا بڵاوه مەحوى بەم چوارخشته کیه قسە لە گەل «سەید ئەحمەدى نەقیب» دەکا.

-۲۴-

ئەم چوارخشته کیهش لە دیوانە چاپکراوه کەى مەحیدا نیه.
 (۱) مەحوى بەم چوارخشته کیه قسە لە گەل سەندووق ئەمینیه کى ئەو سەردەمەدا دەکا کە
 نۆى «مەرف بەگ» بووه و وادیاره مانگانەى خانەقای مەحوى بریوه کە لەلایەن دەولەتى
 عوسمانیه وه بۆى برابوووه.
 مەعنای چوارخشته کیه کە پێکەوه دى.
 (۲) بە کول: بە تەواوى. کام: ئارەزوو.

واتە: ئەى ئەو مەرف بەگى دنیا هەموو بەدەستتەوه دەنالێتى و تەنانەت مالى خواىشت
 وەك خانەقای مەحوى بى لە مافى خۆى بى بەش کردووه... خوا بکا تا لە دنیادای، دنیا
 هەمووى بە ئارەزووى خۆت بى و بە سادەى و بى هیچ جوړە ئالۆزییه ك رابوێرى... لە روژى
 حەشریشدا خوا لە لى خوش بوون لە گوناھ بى بەشت بکا و فریت داتە ناو ناگرى دۆزەخەوه.

-۲۵-

هه ر گف تو گۆمه، که چی هه ر ده لیم و تی ناگه م
 هه ر جوست و جۆمه، که چی هه ر ده پۆم و پی ناگه م^(۱)
 چاوم رواو و گۆشه یی ئه و ئه بروه م نه دی
 دل بوو به به حری عولووم و له ئه لف و بی ناگه م^(۲)

-۲۵-

(۱) جوست و جۆ: گه ران.

مه عنای چوارخشته کیه که تیکرا پیکه وه دئ.

(۲) واته: چهند ساله گف تو گۆمه و له باسی ناسینی زاتی خوا و سیفه ته کانیدا خه ریکی ده رس و تنه وه م، که چی خۆم له قسه کانی خۆم ناگه م، هه رچهند بۆ فه قیکانیشمی روون ده که مه وه، چونکه ئه م مه سه له یه له چوارچیه ی تیگه یشتنی راستی به ده ره. چهند سالی شه به دوا ی گه یشتن به م تیگه یشتنه دا ده گه پۆم، که چی هه ر ناگه مه جی. ئه وه نده م چاو ورد کرده وه بۆ ئه وه ی چاوم به ناو چاوی یار بکه وئ که ناسینی راسته قینه ی زاتی خوا یه، چاوم وه ک داری سه وز بوو وشک را وه ستا، که چی گۆشه یه کی برۆی یارم هه ر نه دی و شتیکی به که لکم لی حالی نه بوو... ئه وه نده م خوینده وه و ئه وه نده ده رسم و ته وه دلم وه ک ده ریای زانستی لی هات، که چی هیشتا له سه ره تای زانستی راسته قینه نه گه یشتووم.

ئه م چوارخشته کیه ئیشاره تیکی تیایه بۆ ئه و ئایه ته که ده فه رمۆت:

«وَمَا أَوْتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا» واته: له زانستیکی که م زیاتر تان پین نه دراوه، چونکه به ری زانست ئه وه نده پانه ئه و یه پری دیار نیه.

شیعری له م جۆره لای ئه هلی ته سه ووف زۆره. نموونه یه کی شیعه ره که ی سه یید شه ریفی عه للامه یه که ده فه رمۆت:

هفتاد و دو سال سعی کردم، پس از آن

معلوم شد که هنوز هیچ معلوم نشد

واته: هه فتا و دوو سال هه و لم دا و خویندم، که چی پاشان تیگه یشتم که وا هیشتا هیچ فیر

نه بووم.

-۲۶-

وه کوو مه حروومی نوشینی مه یی ئه و له علی نوشینه
له زهوقی چهشتنی نیشی موژه یشی بی به شه سینهم^(۱)
گههی دهردی ده کا دهرمان، به قه تللی گه ه ده دا فهرمان
«منم کز غایت حرمان نه با آنم، نه با اینم»^(۲)

-۲۶-

ئهم چوارخشته کییهش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.
(۱) نۆشین «ی دووهه م»: نووشین، ئه وه ی به ئاسانی قووت بجی. نیش: چزوو.
واته: نه ئه وه ته یار به پی چهشتنی شهرابی گه واری لئوی له عل په نگی شادمانم بکا و، نه
ئه وه ته به ئازاری برژانگی سینهم له ت بکاو بمکوژی.
(۲) گههی: جارێک.

واته: جارێک دهرمانی دهردی دلداریکی ده کا و جارێکی تر فهرمانی کوشتنی دلداریکی تری
ده دا. به لام من له وه پری بی به شیدام، نه له گه ل ئه وانهم که دهرمانی دهردی ده کا و، نه له گه ل
ئه وانهم که فهرمانی کوشتیان ده دا.

ئهم به یتی دووهه مه هی موفتی زه هاویه.
جه نابی شیخ موحه ممه دی خال له کتیه کهیدا «موفتی زه هاوی» ده یگیرته وه که وا «له
سالی ۱۲۹۱ هـ» مه حوی له گه ل چه ند مه لایه کی تر له سلیمانی نه فی ئه کرین بۆ به غدا، له وئ
ئه چی بۆ دیدنه ی موفتی. زه هاوی له بهر پیری و چاوکزی مه حوی نانا سیه وه، وه له میانه ی
قه دا ئهم شیعره ی خو ی ئه خو ئیتته وه. مه حویش ئه لئ: قوربان! ئهم شیعره ت روباعیه،
شیعره که ی پیشووی ئه مه یه:

وه کوو مه حروومی نوشینی مه یی ئه و له عله نوشینه م

له زهوقی چهشتنی نیشی موژه یشی بی به شه سینهم
ئه نجا موفتی ئه ینا سیه وه، ئه فهرموی: ئافهرین مه حوی! به خوا و ابزانم دوا ییمه که
نه مناسیه وه. ئه نجا مه حوی کو تو و پر ئه لئ:

جه نابی موفتی ئه فهندی! رشینه یه ک باران له دلئی شسته وه نه قشی مه حبه یه تی یاران
خه یالی ئیه به لیشاوی توندو تیژی سروشک نه چۆته وه له عه قیقی دلئی وه فاداران(*)

(*) محمدی خال، مفتی زه هاوی، ل ۲۷، به غدا، ۱۹۵۳.

-۲۷-

ئەو شەپانی، من ئومیدی ناشتیم
 «پر غلط بود آنچه ما پنداشتیم» (۱)
 کئی له باغی قودسی هه‌لکه‌ندم، هه‌ر ئه‌و...
 ناشتی له‌م شۆره‌زاره‌م ناشتیم (۲)

-۲۷-

ئەم چوارخشته‌کیه‌ش له‌ دیوانه‌ چاپکراوه‌ که‌ دا‌ نیه‌.
 (۱) واته‌: دۆست شەپانییه‌ له‌ گه‌لمدا و ده‌یه‌وئ له‌ ژێر باری ته‌کلیدا بمکوژئ که‌ ئاسمان و
 زه‌وی پێیان هه‌لته‌گیرا، ئیتر چۆن به‌ من هه‌لده‌گیرئ. هه‌رچیم کرد ته‌کلیدی له‌سه‌ر شان
 هه‌لته‌گرتم، ده‌رکه‌وت ئه‌وه‌ی ئیمه‌ به‌ته‌مای بووین به‌ هه‌له‌ ده‌رچوو، وامان ده‌زانی که‌ هاتینه‌
 دنیاوه‌ به‌ خۆشی راده‌بوئین، به‌لام وانه‌بوو. که‌وتینه‌ ژێر باری ته‌کلیف.
 نیوه‌ فارسییه‌ که‌ی ئه‌م به‌یته‌، نیوه‌ی ئه‌م به‌یته‌یه‌:
 ما زیاران چشم یاری داشتیم
 پر غلط بود آنچه ما پنداشتیم
 واته‌: ئیمه‌ چاوه‌روانی یارمه‌تی بووین له‌ دۆستانه‌وه‌، به‌لام ئه‌وه‌ی ئیمه‌ به‌ خه‌یاڵماندا
 ده‌هات پر بوو له‌ هه‌له‌.
 ئەو شەپانی (ن): جه‌نگجۆ ئه‌و. ئومیدی (ن): به‌ ئوممید.
 (۲) شۆره‌زار: به‌رده‌لانی که‌ هیچی تیا نه‌پوئ. ناشتیم: ناچیزیم.
 واته‌: من که‌ هیشتا له‌ عالهمی ئه‌رواحدا بووم و نه‌هاتبومه‌ دنیاوه‌، بۆ خۆم سه‌ربه‌ست بووم
 و ته‌کلیدی هیچم له‌سه‌ر نه‌بوو. ئه‌و خوایه‌ی له‌و باخه‌ پیرۆزه‌ی هه‌لکه‌ندم، هات ناچیزی و
 بئ‌قابیه‌تی منی له‌م زه‌وییه‌ بئ‌پیتته‌ی له‌شمدا ناشت. جا ده‌بئ‌ تۆوکی ناچیزی وه‌ک گیانم که‌
 له‌ زه‌وییه‌کی بئ‌پیتته‌ی وه‌ک له‌شمدا نئ‌زرا بئ‌، چ به‌رێک بدا؟.

-۲۸-

جه نابى موڤتى ئەفەندى! رشینە یەك باران
له دلتى ششته وه نه قشى مه حه بیه تی یاران (۱)
خه یالى ئیوه به لیشاوی توندو تیژی سروشك
نه چۆتە وه له عه قیقی دلی وه فاداران (۲)

-۲۹-

برینانی ده روونم، چاوه كه م! وهك چاومه ویران
له ویرانی مه پرسه، هم دهر و هم ناومه ویران (۱)
به دل رازی نه بوو روویی، له حوجره هم له بهرچاوم
به جارێ مالی دل و خۆم و ههردوو چاومه ویران (۲)

-۲۸-

ئەمە ئەو چوارخشته کیه یه كه له پهراوێزی چوارخشته کی ژماره «۲۶» دا لێی دواين و
وتمان مه حوی بۆ موڤتى زه هاوی وتوه.
(۱) رشینە: بارانیکی كه م هه ر ئەوهنده بێ ئاورشینیکی زهوی بكات.
ششته وه: شۆرده وه.
مه عنای چوارخشته کیه كه هه مووی پێكه وه دئ.
(۲) واته: جه نابى موڤتى ئەفەندى، ئەو فرمیسكانه ی به هۆی پیرییه وه له چاوت داده وه رین،
نه خشی خۆشه وستی دۆستانیان له دلت شتو ته وه، به لام بهش به حالی ئیمه ئەو فرمیسكه
توندو تیژه ی دهر د و مهینه ت كه به چاوماندا لیشاوی کردوه، یادى ئیوه ی له دلی خویناوی
وهك عه قیقی ئیمه ی به وه فا هه لته گرتوه.

-۲۹-

ئەم چوارخشته کیه ش له دیوانه چاپکراوه كه دا نه.
(۱) مه عنای چوارخشته کیه كه هه مووی پێكه وه دئ.
(۲) واته: ئازیز! دهر و ناوم ویرانه؛ برینی دروونیشم وهك چاوه کانم ناره حه ته، چونكه یار نه
به دل رازی بوو و نه له ژووره كه مدا دانیشت و نه له بهرچاویشم مایه وه. له بهر ئەوه دلش و
گیانیشم و ههردوو چاویشم هه موو به هۆی دووركه و ته وه ی یاره وه ویران بوون.

- 30 -

چوو ئه و فیرعه ونه حیزه بۆ جه هه ننه م، قور به سه ر هاما ن
 ده بی ئه سبابی زووتر چوونه خزمه ت ئه و بدا سامان (1)
 له وانه و هه م له ئه مسالی ئه وانه، یاره بی هه ر ئان
 جه هه ننه م پر بکه ن، جه ننه ت ته هی بی بۆ موسولمانان (2)

- 31 -

چوته چم سروی چمان اشکم چمان
 چم لچم جاری نبی بو چم چمان
 چم له بیداری چمی بختی چمی
 چم دکا دیوت لچم کمتر چمان (1)

- 30 -

ئهم چوارخشته کیهش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.

(1) واته: فیرعه ونی حیز مرد و چوو بۆ جه هه ننه م. قور به سه ر هاما نی وه زیری که پاش مردنی
 ئه و ناتوانی وه ک جارانی بژی و ده بی ده ستوربد بکا خۆی کۆکاته وه تا زوو بگاته خزمه تی
 فیرعه ون له جه هه ننه م، چونکه پاش فیرعه ون ئیتر دنیا جیگه ی ئه وی تیا نایه ته وه.
 ناوبردنی فیرعه ون به حیز ئیشاره ته بۆ ئه وه که مه شهووره فیرعه ون حیز بووه و هاما نیش
 به وه ی زانیوه و، که فیرعه ون و یستویه ئیددیعای خواجه تی بکا، پرسى به هاما ن کردووه.
 ئه میش وتویه ئه گه ر نیازی وات هه یه راوه سه ته تا هه یج نه بی ئاوه له کانی متالیما ن ده مر ن که
 ئاگایان له حا لته هه یه، با ئا پرووت نه به ن...
 (2) ئان: کات. ته هی: چۆل.

دیاره مه حوی ئهم چوارخشته کیهی به بۆ نه ی مردنی گه وریه کی واوه وتووه که خۆشیان
 له یه ک نه ها تووه و مه به ستی له هاما نیش به رده ستیکی قسه ره وای بووه و پلاری ئه وه ی
 تی گرتووه که وا به مردنی ئاغه ی ئیتر سه رده می ئه ویش به سه رچوو...

- 31 -

ئهم چوارخشته کیهش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.

-۳۲-

بنووسه، پیری دلم ئه مری کرد، ئیتاعه م کرد
 له ئیبتیداوه که به یتى مونا سبى دیوان^(۱)
 گه دایه کی وه کوو «مه حوی»، قه لهنده ریکی کورد
 میسالی پادشه هی فورسه، ساحییی دیوان^(۲)

-۳۳-

ئهر بابی غینا ئه وه نده غه پر به زه پرن
 بئ بۆنی به هار و دیتنی جو ده زه پرن^(۱)

□

(۱) هه رچه ند به شیکی ئه م چوار خشته کیه مان بۆ راست کراوه ته وه و بۆ چوونیکى تابه تیشمان
 بۆ ئه و به شه که ی هه یه، له بهر بئ متمانه ییمان به ته وای راست کردنه وه و بۆ چوونه که مان،
 وامان به باش زانی هه ر به رتووسه کۆنه که ی خۆی بینووسینه وه و هیچی له سه ر نه نووسین و
 به جئى به یلین بۆ لیکدانه وه ی خوینده واران و دوارۆژ.

-۳۲-

مه حوی ئه م چوار خشته کیه ی بۆ سه ره تای دیوانه که ی داناوه. له نوسخه چاپکراوه که شدا،
 ئه لاپه ره ی یه که مدا له پاش ناوی دیوانه که وه نووسراوه ته وه.
 (۱) واته: دلم که پیر و مور شیدمه فه رمانی دامی که واه له سه ره تای دیوانه که مه وه شیعرێکی واه
 بنووسم بۆ شوینه که ده ست بدا. منیش به گوتم کرد و وتم... تاد.
 (۲) قه لهنده ر: ده روئش، که سئ هیچ شک نه با و ده ستی له دنیا داشتبئ. فورس: فارس.
 واته: کوردیکى قه لهنده رى هه ژاری وه ک مه حوی به م دیوانه شیعره یه وه وه ک شاهه نشای
 خاوه ن دیوه خانی ئیران وایه، چۆن خه لک له نان و خوانی شای ئیران ده خۆن، ئه دبیانیش
 خۆراکی شیعر و ئه ده ب له م دیوانه شیعره کوردیه ی مه حوی وه رده گرن.
 ئه م چوار خشته کیه نیشانه ی ئاشکرای شانازی کردنی مه حویه به کوردایه تی خۆیه وه.

-۳۳-

ئه م چوار خشته کیه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.

ئه میانه مه قام و، بهسته یان ناشکوریه
یه عنی دهوهرن ئه گهر دهمی بی نه زهرن (٢)

- ٣٤ -

ئه گهر له یلا، ئه گهر فهرهاده، تا حه شر ههر بین مه منوون
له یومنی عیشقه، فهیزی حوسنه، وابهم روتبه نائیل بوون (١)
ده کهن ره شتاله یه کی دهشته کی باسی له گه ل شیرین
ده بهن بهرد هه لکه نیکی کیزی ناوی له گه ل مه جنوون (٢)

(١) ئه ربابی غینا: دهوله مه ندان. غه پره: مه غروور و بایی بوو.
واته: دهوله مه ندانه کان ئه وه ندانه بایی بوون بهو زێر و زێوهی هه یانه، سروشت و ره وشتی
نیره کهری دابه سراویان وه رگرتوو، بی ئه وهی بۆنی به هاریش بکهن یا ده نکه جۆیه کیان چاو
بی بکهوئ هه میسه له خۆ یانه وه ده زه پێن.
(٢) واته: زه پێنه که یان له باتی مه قام و تنیانه و به سته ی پاش مه قامه که شیان ئه وه ته ده ست
ده کهن به ناشوکی کردنی ئه و ناز و نیعمه ته ی خوا پێی داوون و به که می ده زانن و زیاتریان
ده وئ. به کورتی ئه مانه ئه گهر دنیا به ئاره زووی دلێان بی، ده زه پرن و خۆ یانیان لی بایی ده بی،
ئه گهر که میکیش به ئاره زووی دلێان نه بوو، توو پر ده بن و ده ست ده کهن به ناشوکی وتن و
کوفرانی نیعمه ت کردن.
مه حوی له به یتی دوو هه مدا ناشوکی کردنی شوبه اندوو به وه پرن و ناشوکی که رانیشی
شوبه اندوو به سه گ.

- ٣٤ -

ئه م چوار خشته کییه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نه .
(١) یومن: پیت و به ره که ت.
مه عنای چوار خشته کییه که هه مووی پیکه وه دیت.
(٢) کیزی: هه له شه و خود سه ر.
واته: له یلای دولبه ری مه جنوون و فهرهادی دلدار ی شیرین پێوسته تا رۆزی قیامه ت ههر

-۳۵-

له وساو، نووری دیده! که چاوم بریوه من
 بۆ هانتت له ریگه که چاوم بریوه من^(۱)
 حائیل نه ما له بهینی بهری پیت و دیده ما
 فەرموو که پەردە کە ی سەبەلم هەلبریوه من^(۲)

﴿﴾

مەمنوونی دلداری بن کهوا پایە یانی بەرز کردووە که ئیستا ناوی ئەویان لە گەڵ ناوی شیرینی
 ئەر مەن دەبرئ و ناوی ئەمیان لە گەڵ ناوی مەجنوونی عامیری. ئە گیتا ئە گەر لە سایە ی
 عیشقەووە نه بوایه و مەجنوون دلی له له یلا نه چوایه، کئی ناوی ئەم کچه دەشتە کییه رەشتالە ی
 دە کرد به هاو ناوی شوخیکی وهك شیرینی ئەر مەن؟ ئە گەر شیرینیش دلی له فەرهاد نه چوایه
 کئی ناوی بەرد هەلکە ئیکی هەلە شە ی وهك ئەمی دە خستە پال ناوی بۆ عیشق سووتاو ئیکی وهك
 مەجنوونی عامیری؟

-۳۵-

ئەم چوار خشته کییه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.
 مەحوی ئەم چوار خشته کییه ی پاش برینی چاوی بۆ شیخ موحەممەدی موفتی وتووه که
 چاوەرپوانی بووه بچی به بۆنە ی چاو برینه که یه وه سەری لی بدات.
 (۱) واتە: بیناییه که ی چاوم! له و کاتە وه که چاوم بریوه و توانای روانینم پهیدا کردووه ته وه،
 چاوم بریوه ته ریگا چاوەرپوانی هانتت ده که م.
 له نێوان هەردوو «بریوه» دا جیناسی ته واهیه.
 (۲) حائیل: پەردە، دیوار. سەبەل: یه کیکه له نه خۆشییه کانی چاو و نیشانه که ی ئە وه یه
 شتیکی وهك پەردە به سەر چاودا دی ریگای دیتنی لی ده گری.
 واتە: پەردە ی سەبەلم به سەر چاو مه وه هەلبریوه و پەردە له نێوان دیدە م و بەردی پیتدا
 نه ماوه، فەرموو دەر که وه.

- 36 -

ئه شکم قه تاري به ست و هه ناسه م سوار بوو
 رۆحم چوو، به قه سدی سه فهر که ی سوار بوو⁽¹⁾
 لهو سه رگرانی نازه بپرسن له سه رچی، بۆچ...
 بیگانه بوو له یار و به بیگانه یار بوو؟⁽²⁾

- 37 -

ئه م پاره په رستانه له خۆیان که ده چن زوو
 ده خلی نه په لی دیوه، نه بای بالی په ری بوو⁽¹⁾
 عاقلن و فه قهت فی له گه لی دیتنی پاره ن
 ماهی نه وی ئه م قه و مه هیلالی قه مەری بوو⁽²⁾

- 38 -

ئه م چوار خشته کیه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نه.
 (1) واته: فرمیکیسی چاوم دلۆپ له دوا ی دلۆپ دیته خوار و هه ناسه م سوار بووه و گیانم به
 نیازی ده رچوون رتی گرتوو ته بهر. ئه وه ش به هو ی ئه وه وه یه که یارم به نیازی سه فهر سوار
 بووه و که وتوو ته ری.
 (2) واته: لهو یاره بپرسن که ئه وه نده ناز به چاویه وه یه سه ری قورس بووه، که ی بوو به بیگانه
 له دوستان و بوو به دوستی بیگانان؟.

- 39 -

(1) مه عنای چوار خشته کیه که هه مووی پیکه وه دی.
 بالی (ن): ده ستی.
 (2) نهو: نو ی، تازه. قه مەری: دراوێکی عوسمانیه و نه ی مانگی یه کشه وه ی پتوه یه.
 واته: ئه م پاره په رستانه که زوو عه قلیان لا نامینێ و تیک ده چن، نه دیو ده ستیان لی
 ده وه شینێ و نه بای بالی به ری لییان ده دا. ئه مانه له راستیدا عه قلیان تیک نه چروه، به لام هه ر
 که پاره ده بینن فییان لی دی، وه ک چۆن فی دار که مانگ نو ی بووه وه فیکه ی لی دیته وه،
 ئه مانیش که و نه ی مانگی سه ر قه مەریان دی، وه ک فی دار عه قلیان لا نامینێ.

- ۳۸ -

ره شی، بۆ کوشتنی، یهك روورپه شی به دهسته وه بوو
به دزیه وه وتی: فتوا ده، روخسه تم فه رموو^(۱)
وتم: که دهرده که وی زوو که ئەم غه زاکه ره تووی
به دهستی سهوز و سپی بوونه وهی جه مال و روو^(۲)

- ۳۹ -

شه مبه بۆ راو و، به یهك شه مبه بینا دانسی، به دوو
شه مبه ریحله ت که، جه جامه ت بگره گه ر سی شه مبه بوو^(۱)

- ۳۸ -

ئەم چوارخشته کیه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.
(۱) مه عنای چوارخشته کیه که هه مووی ییکه وه دی.
(۲) واته: کابرایه کی رهش خوی ئاماده کردبوو بۆ کوشتنی کابرایه کی خراپی روورپه ش. به
دزیه وه داوای لی کردم فتوای بۆ بدهم بیکوژی. منیش پیم وت: ئاخو دهرده که وی که تو
کوشتووته و دهسته جی پیت دهزانن، چونکه دهستت سهوز ده بی و رووت سپی ده بی.
مه حوی له م چوارخشته کیه یدا. له کاتیکا که ئەو پیاوه ره شه له ئەنجامی کوشتنی
یاوخرابه که ده ترسیتی. هانیسی ده دا بۆ کوشتنی به وه که ده لی دهستت سهوز ده بی و رووت
سپی ده بیته وه.

ئەم چوارخشته کیه له ده سنووسه پاکنوس نه کراوه که ی شاعیردا به م جوړه یه:
ره شی که کوشتنی ئەو روورپه شه ی به دهسته وه بوو
به دزیه وه وتی: من ده یکوژم، وتم: هیندوو!
چ مومکینه که نه زانن که ئەم غه زاکه ره تووی
به دهستی سهوز و سپی بوونه وهی جه مال و روو؟!

- ۳۹ -

ئەم چوارخشته کیه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.
(۱) ریحله ت: سه فەر. جه جامه ت: که له شاخ گرتن.

چوار شه مبه بۆ ده و نۆشین و، شه مبه ی پینجه مین...
بۆ مونا جات و دو عایه، جومعه بۆ ته زویج و شوو^(٢)

- ٤٠ -

له ده وری دلمی که دی ئەم هه موو غه م و ته عبه
ده ورونی که یله له زووخاو و دهر د و تا به له به^(١)
وتی: ببی دلّه! وهك تۆ خراپ و شیفته حال؟
به لّی هه یه له من ئاشوفته تر: ولاتی به به^(٢)

(٢) ته زویج: ژن به شوودان. له وانه شه مه به سستی چوونه لای ئافره ت بّی. ئەمه ی مه حوی له م
چوار خشته کییه دا ده یلّی، گوايه تا قی کردنه وه ی پینشینه و هه ر کار ی له م کارانه له رۆژه بۆ
دیاری کراوه که یدا باش و به به ره که ته...

- ٤٠ -

ئەم چوار خشته کییه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.
(١) هه موو: ده توانی به «هه م و» یش بخوینرێته وه. که یل: پر.
مه عنا ی چوار خشته کییه که هه مووی پیکه وه دی.
(٢) خه راب: وێران. شیفته حال: سه رلی تیکچوو. ولاتی به به: ئەو ناوچه یه ی له ژێر ده سه لاتی
میرنشینی باباندا بووه.

واته: که ئەم هه موو دهر د و مه ینه ت و ماندرویه تییه ی له ده وری دلمدا دی و دیتی ناوی دلم
پره له دهر د و زوخوا و گه یشتوو ته سه ر لیو، له دلی پر سی ئاخۆ ئە ی دل له تۆ ویراتر و حال
تیکچوو تر له دنیا دا ببی؟ دل یش وه لامی دایه وه وتی: به لّی، ولاتی بابان له من ویراتر و په شیوتره.
ئەم چوار خشته کییه ی مه حوی پریشکی که له و گیانی کوردا یه تییه ی له پارچه شیعی:
قوربانی تۆزی رینگه تم ئە ی بادی خو ش مروور!

ئە ی په یکی شاره زا به هه موو شاری شاره زوور!

ی «نالی» و له پارچه شیعی:

جانم فیدایی سروه که ت ئە ی باده که ی سه حه ر!

ئە ی په یکی موسته عید له هه موو راهی پر خه ته ر!

- ۴۱ -

دَلَم وهك غونچه پر خوونی «فیراقی» سهبز پۆشیكه
 وه کوو سونبول حهواسم تهفرهقهی کاکۆل به دۆشیکه^(۱)
 که شایه دبیته وه بۆ سهیری شینی ئەم سیابه خته
 به مهرگی «مهحوی» ئەی نهی ناله یی، وهی دهف خورۆشی که!^(۲)

﴿﴾

ی «سالم» دا تیشك ده داته وه و، دهنگیکی زوڵالی ده برپینی بێزاریه له و جهور و سته مهی
 داگیرکه ره عوسمانیه کان له ولاتی بابان و تیکرای کوردستانی رۆژاوادا بهرپایان کردبوو.

- ۴۱ -

ئەم چوارخشته کییه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.

(۱) سهبزپۆش: بهرگی سهوز له بهرکه ر. له وانه یه مه به ست سه یید، یا که سیك بێ له بنه ماله ی
 «سه بزه پۆشی» که له بنه ماله مه شهووره کانی کوردستانه، یا خود کچیک بێ که بهرگی خامه کی
 سهوزی له بهرکه ر دبی.
 دۆش: کۆل.

واته: وهك چۆن خونچه ی بهرگ سهوز پر له گه لای سووری نه کراوه، دلی منیش پر له
 خوینی دهردی دووری دۆستیکی جل سهوز، یا سه بزه پۆشی، یا سه یید و، به هزی یار تکی
 قز به سهر شانا بلابوو وه، هه ستم پرژ و بلابوو وه وهك سونبول که گه لاکه ی بلا و ده بیته وه.
 له ده سنوو سه کانی بهرده ستمانا، ته نها یه کیکیان نه بی، جیگه ی وشه ی «فیراقی» به پۆشی
 هیلراوه ته وه. وه ختی خۆی مامۆستا گۆزان و شیخ موحه ممه دی مه حوی و کاکه ی فه لاح،
 پشت به و تاقه نوسخه یه، وشه ی «فیراقی» یان له و پۆشاییه دا داناوه که زۆر له باره بۆی. بۆیه
 تیمه یش هه ر به شوین پیتی ئەواندا چووین.

(۲) واته: ئەی شمشال با ناله یه کت لی بهرز بیته وه و تۆش ئەی دهف هاوارێک بکه، بلین
 مه حوی مردوو، به لکوو یار بگه رپته وه بۆ سهیری شینی منی چاره په ش.
 له کۆکردنه وهی «سه بزه» و «شین» و «سیا» دا ته ناسوب و وشه ئاراییه کی ناسک هه یه.

-٤٢-

یه کئی پرسی: که پیغه مبه ر له گه ل ئه م شه وکەت و شانه
 چ موجیب موته سیل پر فیکره ت و دائیم به ئه حزانە؟^(١)
 له پاش «ئەلف و ئەوەند» ئه م جوابه جوانه ی دایه وه شه یان
 ئه مه ی دیوه که ئوممه ت وا ئه سیری نه فس و شه یانه^(٢)

-٤٣-

«مه حوی» که غه یری ده ستی دوعا هیچی که ی نیه
 مه عزووره، پی شکسته نه ها تو ته ته عزیه^(١)
 ئه و ئه جره گه وریه ت که له بهر چاوی ئه و هه یه
 مه جبووری کردووه که به سه ر بیته ته هنیه^(٢)

-٤٢-

ئه م چوارخشته کیه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.
 (١) چ موجیب: له بهرچی، هژی چیه؟ موته سیل [مُتَّصِل]: هه میشه. ئه حزان: خه م و
 خه فته.
 (٢) ئەلف و ئەوەند: هه زار و ئەوەندە سأل. ئەفسانە یەك له ناو کورداندا باوه گوایه له
 پیغه مبه ریان (د.خ) پرسیه: که ی دنیا ئاخیر ده بی؟ ئه ویش فهرموویه: پاش ئەلف و ئەوەندە
 سأل.

-٤٣-

(١) مه عزوور: ئه وه ی بیانوی هه بی. پی شکست: قاچ شکاو.
 مه عنای چوارخشته کیه که هه مووی پیکه وه دی.
 (٢) ته هنیه: پیروزیایی.
 واته: من که له ده ستی بۆ دوعای خیر پان کراوه به ولاره هیچی تر شک نابه م، عوزرم هه یه
 که نه ها تو ومه ته پرسه و سه رخۆشی لی کردنتان، چونکه قاچم شکاوه. به لام ئیستا که ده زانم
 خوا چ جه زایه کی خیرتان ده داته وه به رامبه ر به و کۆسه ی لی تان که وتوو، ناچارم ئه گه ر به پیش

- ۴۴ -

مه یلی تیبا و دَل به جونوونه و به هاریه
 نه شئه ی نه سیمی سو بحده می نه و به هاریه^(۱)
 به م زاریه که ئاته شی به ردایه جه رگی گول
 بولبول، مه گهر زوبانه یی دلیه له زاریه^(۲)

- ۴۵ -

زه مانه به عزه که سانی له پپر که هه لده بری
 ئه وهندی هه لده بریتن هه تا له که ل ده بری^(۱)

﴿﴾

نه توانم بيم له سهر سهر بيم بۆ پيرۆزبایی لئى کردنى ئه و جه زای خیری گه و ره به که خوا بۆی
 د ناون.

دیاره مه حوی ئه م چوار خشته کییه ی بۆ پرسه ی کۆچی دۆستیکى خواهن رى و شوین و له
 شویندا دانیشتنی دۆستیکى تر وتوو که ئه ویش ههر له بنه ماله ی کۆچ کردوو که بووه.

- ۴۴ -

ئهم چوار خشته کییه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.
 (۱) واته: دَل و سروشت ئاره زوویان له شیتی و هاریه، چونکه شنه ی نه سیمی به یانیانی
 به هار دیت و هه موو شتی له خو شیاندا ده که و ته سه ما کردن.
 (۲) واته: وادیاره بولبولیش که و به کول ده گری، ئاگری به رد اووه ته جه رگی گول و سووری
 هه لگپراوه و، بلیسه ی ئاگری دلی به سۆزیه تی له ده میدا زوبانه ی کیشاوه. مه به ست له
 ئاگر به ردانه جه رگی گول ئه وه ته گول که کان - له به ر نه وه که به هاره - گه ش و سوورن و په ره په ره ی
 گول ه سووره کان وه ئه وه به ئاگر له هه موولا به که وه بلیسه ی به رز بیته وه.

- ۴۵ -

ئهم چوار خشته کییه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.
 (۱) له که ل ده بری: قاچی له لووتکه ی شاخیش به رز ده بیته وه.
 که سانی (ن): زه واتى.

به یهك دوو كلكه به ره و ژووری برده وه دنیا
به تاقه نووکه شه قیکی فری دده له پری^(٢)

-٤٦-

رئی خسته خهسته خانه که یاری خوجهسته پهی
جیی چاوه زاره «مه حوی»! ئەم ئەسرا ره دهرنه خهی^(١)
سایه ی هومایی دهوله ته که وتوته سهر سهرت
داوینی هه وری ره حمه ته، مفتی له دهست نه دهی^(٢)

(٢) کلکه: په نجه پیوه کردن و خته دان.

مه عنای ئەم چوارخشته کییه له مه عنای چوارخشته کی ژماره «١٣» ده چی.

-٤٦-

ئەم چوارخشته کییه له دیوانه چاپکراوه که دا نیه.

(١) خوجهسته پهی: بی و قودووم خیر.

مه عنای چوارخشته کییه که هه مووی پیکه وه دی.

(٢) هوما: بالداریکه ده لێن به سهر هه رکه سیکه وه سیهر بکا، ده بی به پادشا.

واته: دۆستی بی و قودووم خیر هات بۆ مالی مه حوی نه خوش. ده خيله ده نگوباسی نه و
هاتنه ی نه زپینی و بۆ که سی نه گیریتوه، چونکه نه گهر خه لک بزانه نه و سهر به رزیهت
ده سگیر بووه و دۆست هاتووه بۆ هه وال پرسیت، ده تکه نه به چاوه وه. سیهیری دۆست که
هاتووه بۆلات وه که سیهیری هومایه که وتووه ته سهر سهرت و ده بی به پایوکی گه وره و
داوینی که به ژووره که تدا کشاوه هه وری ره حمه ته و بارانی به ره که تته به سهردا ده بارینی،
نه که ی به خۆراییی له دهستی خۆتی دهی، یا نه که ی «موفتی» له دهست بدهیت و بهییلی
بگه پتته وه، نه گهر «موفتی» بو بی چو بی بۆ سهر لیدانی.

- ٤٧ -

هه ی له ژن که متر! موعه تتهل بۆچی؟ نه ی ژهن! لێده نه ی
ساقیا! ساقه شکی، به س رابوو هسته، بینه مه ی (١)
ئه و قورومساغه ده لێن پیری موغانه، پیتی بلێن...
پیری ئاخهر شه را ده ری مه یخانه تاکه ی داده خه ی! (٢)

- ٤٨ -

به بی به زمی حوزووری تو حه رامم کردووه باده
نه وه ک بشکی به نه شه ی مه ی خوماری ده ردی بی تو ی (١)
له میحنه خانه که ی مندا، به بی تو هه ر برارویه
که جاری ئیوه ناپرسن له من بۆچی برا رو یی! (٢)

- ٤٧ -

ئه م چوارخشته کیه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نه.
(١) موعه تتهل بۆچی: بۆچی مائلی؟
(٢) ده ر: ده رگا.

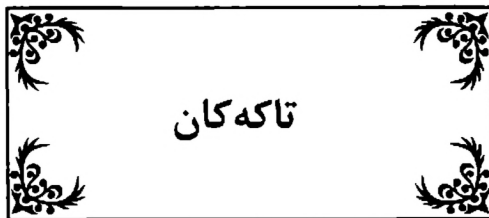
مه به ستی له وه یه پیری موغان ده بی هه میشه ده رگای مه یخانه ی کراوه بی.
له م به یته دا «ژن» بووه به قوربانی دروست کردنی وشه ئاراییه ک بۆ هاوسه نگ کردنی له گه ل
وشه ی «نه ی ژهن» دا، له که ی کۆنه په رستانه ی ژن به سووک زانییش هه ر له پیناوی ئه و
وشه ئاراییه دا نووساوه به ناوچاوی ئه م چوارخشته کیه ی مه حویه وه.

- ٤٨ -

ئه م چوارخشته کیه ش له دیوانه چاپکراوه که دا نه.
(١) باده: مه ی. خومار: سه ری شه و نا په حه تی پاش سه رخۆشی.
واته: له وکاته وه که له تو جو ی بوومه ته وه شه را بام له خۆم قه ده غه کردووه، چونکه نه گه ر
بخۆمه وه خه فه تی ده ردی بی تزیم له بیر ده چیه وه. منیش ئه وه نده به وه فام نامه وی تاو لک
یادت له دلمدا نه بی و خه فه ت بۆ نه خۆم.
(٢) واته: ماله پر له ده رد و مه ی نه ته که ی من، یا مالی دلم هه میشه په ره له شین و برارۆ کردن

له بهر ئه وه كه ئیوه ناكه ن جارێك پیرسن بێلێن ئهم براهیه مان بۆچی روشت.
 وشه ی «میحته خانه» یا «بیت الاحزان» ی عه ره بی له ئه ده بیاتی کلاسیکیدا به مائی
 چه زه تی یه عقووب ده لێن كه چه زه تی یوسفی لی ون بوو بوو كه براكانی بردبووان و
 خستبووانه ناو بیریکه وه. پاشان له وه مه عناه وه وه رگیراوه بۆ دلی خه مگین.
 وشه ئاراییه کی ناسك له نیوان «برارۆیه» و «برارۆیی» دا هه یه.

-١-

لەم ئەهلهدا که ئیشی کهسی پێی بێی رهوا:
یا پێیه، یا نه دهسته، وه یاخۆ به دهست و پا^(١)

-٢-

لەم سهرايه حاجه تی پێی بی رهوا
یا به پێی، یا دهسته، یاخۆ دهست و پا^(٢)

-٣-

دلم بی تابه، ئەحوالم خرابه
هه تا تۆمی دل ئارام و دل ئارا^(٣)

-١-

ئەم تاکه بهیتانه هیچکامیان له دیوانه چاپ دراوه کهی شاعیردا نین.
(١) واته: له ناو ئەم خهڵکهدا کاری کهسێک به پێوه دهچێ، یا خۆی شوێنی بکهوێ، یا
دهسهلاتی هه بێ و پاره بدا، یا گه ورهیه کی خاوهن دهست و پێی بێ، یا بکهوێته دهست و پێی
کهسێک و بیکه به تکاکار.

-٢-

(٢) مه عناي ئەم بهیتهش وهك مه عناي بهیتی پێشو وایه.
دیاره مه بهستی مه حوی لەم بهیته و له بهیتی پێشو ویش رهخه گرتنه له نهریتی کۆمهله که
مافی بنیادهمی بێ دهسهلاتی تیدا خوراوه.

-٣-

(٣) واته: تا تۆ مایه ی ئارامی دلم بیت و دلخۆش کهرم تۆ بیت، دلم بی هیژ و حاله خراب
ده بێ.

-٤-

كهوا ئه وشووخه تيريكى به «عمداً» گرته من «مه حوى»
«نمى دانم چ سان آرم به جا شكرانهى خود را»^(٤)

-٥-

بكه سهبرى «فوتووحات» ئه رگه ره كته تو فوتووحى رۆح
كتيبى دل موتالا كردنه، بپروانه «مه كتووبات»^(٥)

-٦-

تاجى سهبرى شاهانه خاكى دهبرى سهى ئه حمهد
سه رسته يى ئيمان ه رسته يى سهبرى سهى ئه حمهد^(٦)

-٤-

(٤) واته: نازانم چون ئه و سوپاسه به جى بهيتم كه پورسته له سهرم به را بهر به وه كه يار به
ده سه نهقه ست تيريكى تى گرتم و كوشتى، چونكه كوژراوم و مه وداى سوپاس كردنيم نه ما.

-٥-

(٥) فوتووحات: «الفتوحات المكيّة» كه شيخ «محي الدين ابن عربى» دايناه.
مه كتووبات: كتيبى بهم ناوه زۆره، به ناويانگترينيان له كوردستاندا مه كتووباتى ئيمامى
زه بيانى و مه كتووباتى كاك ئه حمهدى شيخه. ئيمه لاما ن وايه مه حوى يه كه ميانى مه به ست بى.
واته: ئه گه ده ته وى گيان بكرته وه بو به ره كه تى خوا، كتيبى «الفتوحات المكيّة» ي «ابن
عربى» بخوينه وه. ئه گه ده شته وى ته ماشاى كتيبى دلدارانى راسته قينه ي عيشق بكه ي،
موتالاي مه كتووبات بكه.

-٦-

(٦) واته: خاكى به رده رگاي مالى سه بيد ئه حمهد وهك تاجى سهبرى پادشاهان به شكۆيه. تالى
سه رووى بنه ماله يشى سه ره تالى ئيمان ه. مه به ست له م تالى سه رووه پيغه مبه ره (د.خ) كه با پيره
كه و ره يه تى.

-٧-

وه قتی هه موو که کردوو هه ر بۆ وزوو زایع
زاهید، به بایهك ئه وه موو سه عیه یشی چوو زایع^(٧)

-٨-

مونه ووهر نه بووه له و «والشمس» ی پاری ته له ته ته خو دڵ
موعه تهر بێ ده له م «واللیل» ه که ی ئه مسالی خه ته و خال^(٨)

-٩-

چاو و گوی بخوازه بۆ ئیشی موهم
«حُبُّكَ الْأَشْيَاءُ يُغْمِي وَ يُصِمُّ»^(٩)

﴿

دیاره مه حوی ئه م به یته ی بۆ سه یید ئه حمه دی نه قیب و تروه که زۆر دۆستی بووه.
له یه کێ له ده سنوو سه کانی به رده ستماندا له سه ر ئه م به یته نوو سراوه «معما»، به لام
نه نوو سراوه به ناوی کێوه، تا هه وڵی راست کردنه وه ی بده ی.

-٧-

(٧) [وزوو «وضو»: ده سنوێژ] ئه م به یته له باره ی مه عناه له به یته یه که می پارچه شیعره
یه که می «پیتی عه ی» ده چی.

-٨-

(٨) ئه م به یته یش له باره ی مه عناه له به یته دوو هه می پارچه شیعره یه که می «پیتی لام»
ده چی.

-٩-

(٩) واته: که سێک شتێک یا که سێکی خوش بوێ، چاوی له ئاستیا کوێر و گوی له ئاستیا که پر
ده بێ و عه یی نایبێ و خراپه ی نایبێ. له به ر ئه وه گه لێ جار له هه لۆستیدا به رامبه ر به و شته
یا به و که سه ده که وێته هه له وه. بۆیه پێوسته له کاری گرنگدا هه رکه س چاو و گوی تر بۆ خوی
بخوازی تا باش ورد ببێته وه یا گوی شل بکا.

-١٠-

هه رچه نده تۆ «ئەمین» ی بە لێ، ما دلی ئەمین
نابی له سیحری نیرگسی فەتانی تۆ ئەمین (١٠)

-١١-

ناوی زەنە خدانت لە ناو باغی بە هەشتا بیتە نیو
سەر وەردە گیرێ باخەوان هەر جی بە جی بۆ تف لە سیو (١١)

-١٢-

درۆیە مەنە جەمعی «ضید»، نەزەر کەن
له بەزمی ئەمشەوا روژی دیارە (١٢)

-١٠-

(١٠) ما: ئەمما، بە لām. نیرگسی فەتتان: مەبەست له چاوه.
بۆمان راست نە کرایه وه ئەم «ئەمین» ه کییه وا مەحوی باسی لی ده کا.

-١١-

(١١) زەنە خدان: چەناکە.

واته: لە ناو باخی بە هەشتدا ناوی چەناکە ی تۆ بیتە ناوناوان، باخەوانی باخی بە هەشت
دەست بە جی روو وەردە چەرخینی بۆ تف کردن له سیو، چونکه سیوی باخی بە هەشت له
ئاست چەناکە ی تۆدا هیچ نانۆتی.
ئەم بەیتە موعەممایە به ناوی «فتاح» ه وه. لیکدانە وه کەشی به مجۆره دەبی: «سیو» به
عەرەبی پیی دەلین «تَفَّاح». سەری «تَفَّاح» که «تف» ه کە یه تی وەردە گیرێ و جی گۆرکی به
وشەکانی دەکری و دەبی به «فت»، جا «تَفَّاح» دەبی به «فتاح».

-١٢-

(١٢) واته: که مەتیقییه کان دەلین دوو شتی دژ بیکه وه کۆنابنە وه، راست ناکەن، ئەوه نیه له
کۆری تاریکی ئەمشەوی ئیمە دا روژی رووی یار دیارە؟.

- ١٣ -

تۆ به که ره م تیره که ی گرتته «مه حوی» شوکر
ئه و ئه که ره م که وتوو، ئه م له که ره م که وتوو (١٣)

- ١٤ -

من روژ ره شم و فهرقی نیه روژی من له شه و
سه د روژ ئه گهر هه لێ له سه رم، روژم هه ره شه وه (١٤)

- ١٥ -

وه کوو سه روت ده وی له م باغه دا بێ هه ره به سه ره رزی
وه کوو دانیه له بن خا کا «دو روزی خا ک بر سر زی» (١٥)

- ١٣ -

(١٣) واته: که تۆ به پیاوه تی خۆت تیریکت گرتته من، من له سایه ی خوا وه تیره که تم بۆ که وته
که ره م و منی له که ره م خست و کو شتمی.

- ١٤ -

(١٤) واته: من ئه وه نده به ده بخت و سیا روژم، ئه گهر سه د جاریش روژی رووناکم له سه ر
هه لێ، به هۆی دوو که لێ ره شی هه ناسه مه وه که له سینیه ی سووتاومه وه ده رده چی، روژی
رووناکم هه ره شه وی تاریکه.

- ١٥ -

(١٥) دو روزی خا ک بر سر زی: رسته یه کی فارسییه، واته: یه ک دوو روژ وا بژی خا ک به سه ر
سه رته وه بێ.

واته: ئه گهر ده ته وی وه ک دار سه روی ناوباخ به سه ره رزی بژیت، یه ک دوو روژ وه ک تۆوی
ژێر گۆ له ناو خا کدا بژی. مه به ستی له وه یه پایه ی بێ لند له ئه نجامی مه ی نه ت کێشان و
قوبول کردنی نا په حه تی و خو به که م زانی نه وه ده ستگیر ده بێ.

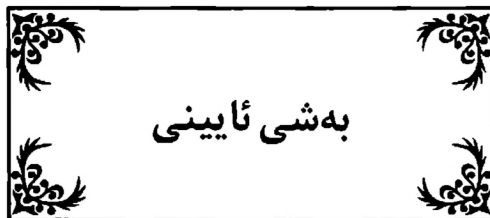
-١٦-

نیگاری دیدە بازی من ئەگەر راوی هەوەس بێنی
 بە عاشق دیدە دەنوینی، لە نیچیری دڵ ئەرفینی^(١٦)

-١٦-

(١٦) دیدە باز: چاو وەك چاوی باز، یا چاوکراوە. هەوەس بێنی: ئارەزوو بکا. ئەم بەیتە موعەممایە بە ناوی «صادق»ەو. لیکدانەووە کەشی بەم جۆرەیه: «دیدە» چاو، «چاو»یش لە ئیستیلاحی ئەهلی ئەدەبدا بە «صاد» تەعبیری لێ دەدرێتەو، چونکە وێنەی چاو لە وێنەی «صد» دەچێ. «نیچیر»یش بە عەرەبی بێی دەلێن «صید». «صید»یش کە دڵە کە ی فرێترا کە «ی» کە یەتی «صد»ی دەمێنێتەو. «صد»ی ژمارەیش [١٠٠] بە حوروونی ئەبجدەد بەرابەر بە «ق»ە، لەبەرئەووە دایدەنیین بەرابەر بە «ق»، کەواتە وا لە «صاد» و لە «ق» وشەی «صادق» بێك هات.

دەتوانین ئەم موعەممایە بە جۆرێکی کەش لێك دەینەو، بڵێن کە یار چاوی بازی خۆی پێشانی «عاشق» دا، «عاشق» وەك پەلەوهری راوی کە باز بێنی، هیلانە «عش»ی خۆی بەجێ دێلێ و تەنها «اق»ی دەمێنێتەو. کە دڵی نیچیریشی فراند کە «ی»ی «صید»ە - چونکە بە عەرەبی بە «نیچیر» دەلێن «صید» - «صد»ی دەمێنێتەو. ئەو کاتە لە «اق» کە لە «عاشق» ماوەتەو، لە «صد» کە لە «صید» ماوەتەو، «صادق» بێك دێ.

عقد العقائد بسم الله الرحمن الرحيم

مه‌ستوولمه ئیعیانه له وهههابی موسته‌عان
 هه‌ر له‌و ده‌که‌م سوئال و ده‌که‌م حه‌مدی ئه‌و به‌جان^(١)
 ته‌و‌فیقی لی ته‌له‌بمه بکه‌م خه‌مه‌تی به‌دین
 مه‌ئموولمه خولاسه‌ی «أمالی» بکه‌م به‌یان^(٢)
 چه‌ند گه‌وه‌ری له «جوهره» زه‌م به‌و له‌ئالییه
 نه‌زمی بکه‌م به‌کوردیه‌کی سیرفی جومله‌زان^(٣)

ئهم قه‌سیده درێژه باسی بیروباوه‌ری موسولمانان ده‌کا به‌گوێره‌ی په‌یره‌وی «ئه‌هلی
 سونه‌ت و جه‌ماعه‌ت» و له‌سه‌ر ری و شوینی «ئه‌شاعیره»، مه‌حو‌ی له‌سالی ١٣٢٢ ی
 هیج‌ره‌ت «١٩٠٤-١٩٠٥ ی. ز» دا دایناوه. هه‌رچه‌ند له‌ده‌سنوسه‌کاندا له‌سه‌ر ئهم قه‌سیده‌یه
 نووسراوه «عقد‌العقائد» واته «ملوانکه‌ی باوه‌ر» به‌لام به‌یتیکی له‌ئاخه‌روه‌تیایه‌ و ده‌گه‌یه‌تی
 ناوی «نوریه» واته «القصیده‌ النوریه» بی.

(١) مه‌ستوول: خواست. ئیعیانه: یارمه‌تی‌دان. وهه‌هاب: به‌خه‌شینه. موسته‌عان: داوا‌ی یارمه‌تی
 لی‌کراو. سوئال: داوا. جان: گیان.

واته: یارمه‌تی‌دانم داوا‌یه‌ له‌و خودای به‌خه‌شینه‌یه‌ که داوا‌ی یارمه‌تی لی ده‌کری. من ته‌نها
 له‌و داوا‌ی یارمه‌تی ده‌که‌م و به‌ دل و گیان سوپاسی ئه‌و ده‌که‌م.

(٢) مه‌ئموول: هیوا. أمالی: گه‌لی کتیب به‌م ناوه‌وه‌یه‌یه. دیاره‌ ئه‌مه‌ی مه‌حو‌ی مه‌به‌سته‌یه‌تی
 کتیبیکه‌ له‌ئوسوولی دیندا.

واته: داوام لی ئه‌وه‌یه‌ سه‌رم بخا‌بتوانم خه‌مه‌تی به‌دین بکه‌م. خه‌زه‌ته‌که‌ش ئه‌وه‌یه‌
 هیوا‌یه‌ که‌مه‌یه‌ به‌یه‌نمه‌دی که‌ ئه‌وه‌ته‌کورت و پوخته‌ی کتیبی «أمالی» به‌شیر روون بکه‌مه‌وه
 بۆ نه‌خوێنده‌وارانی کورد و به‌و جوژه‌شاره‌زای ئوسوولی دینیان بکه‌م.

(٣) [زه‌م = ضم. سیرفی = صرفی] جوهره: گه‌لی کتیب به‌م ناوه‌وه‌ش هه‌یه. له‌وانه‌یه‌ ئه‌وه‌ی

هه م یادگاری ئه هلی که مال و ئه حیبه بی
 هه م ره هه نوما به وانه که بی عیلان و نه زان (٤)
 یا ره ب قوبوولی که ی له که م، ئه م خدمه ته که مه
 له م زه رپه مووره لاقه کولی زۆره ئه رمه غان (٥)
 به م لاقه کولله بۆیه ته ماداری جه نه ته م
 بۆ خو م و بۆ ئه وانه به دل له م عه قیده دان (٦)

﴿

مه حوی مه به سته ته کتیبی «جوهره التوحید» بی که کتیبیکه له ئوسوولی دیندا شیخ
 ئیبراهیمی له فانی مالیکی دایناوه به شیعر. له ئالی: جه معی «لؤلؤ»، واته مرواری. له وانه یشه
 مه به مست کتیبیک بی، چونکه گه لی کتیب به م ناویشه وه هه یه و شوینه که یش بۆ ئه مه ده ست
 ده دا. زه م: لکاندن، خسته پال. سیرف: رووت. جومله زان: ئه وه ی هه موو که س بیزانی و
 تیبی بگا.

واته: ئه مه وێ چه ند گه وه مرئیکش له کتیبی «جوهره» وه ربگرم و بیخه مه پال مرواری به
 کوردی کراوه کانی «أمالی» و به کوردیه کی رووت و پوختی وایه بیهۆنمه وه ئه وه نده ساده و
 ساکار بی هه موو که س تیبی بگا و بیزانی.

له ده سنوو سیکی مه حوی خۆیدا نیوه ی دووه می ئه م به یته به م جۆره یش نووسراوه:

نه زمی بکه م به کوردی و خدمه ت به هه م زمان

(٤) ئه حیبه: جه معی «حه بیب» ه واته خو شه و سته. ره هه نوما: رتگا پشانده ر.

(٥) موور: میرووله. کولی: کوله یه ک. ئه رمه غان: دیاری.

واته: خوا به! ئه م دیاری به که مه له منی که م و ناچیز قوبوول بکه ی و به که می نه زانی بیده یته
 دواوه، چونکه لاقه کوله یه ک به دیاری له میرووله یه که وه زۆره دیاری شوان یا شنگه یا
 هاله کۆک.

له ده سنوو سیکی مه حوی خۆیدا «زه رپه» به «نه خته» یش نووسراوه.

(٦) مه عنای ئه م به یته و به یته پاشه وه ی پیکه وه دی.

کارم له گه‌ل که‌ریم و، که‌ریمه به‌ها نه‌جۆ
 دا‌هه‌وری ره‌حمه‌ت و که‌ره‌می بی‌ته دارژان^(٧)
 له‌وه‌وره‌هه‌ل‌رژئ به‌ئه‌به‌د لی‌زمه‌ی سه‌لات
 سه‌ر قه‌بر و جیسم و رۆحی نه‌بی «آخ‌ر‌ال‌ز‌مان»^(٨)
 ئه‌مما له‌به‌عه‌دی حه‌مد و سه‌لات، ئیکه‌ نه‌ویه‌تی
 مه‌ت‌ل‌ب ئی‌فاده‌کردنه‌ بو‌جه‌معی تالیان^(٩)
 واجب له‌سه‌ر جه‌میعی موس‌ول‌مان و موئمی‌نه
 با‌وه‌ر بکه‌ن به‌دل، چ‌خه‌واس و چ‌عامیان...^(١٠)
 زاتی خودا که‌ خالیقی ئه‌کوانه، هه‌ر بو‌وه
 یه‌عنی قه‌دیمی مو‌ت‌ل‌قه «ب‌ال‌ذات» و «ب‌ال‌ز‌مان»^(١١)

- (٧) که‌ریم: به‌خشنده. مه‌به‌ست خودایه. به‌ها نه‌جۆ: ئه‌وه‌ی دا‌وای نرخ‌ناکا. دا: تا‌وه‌کو.
 واته: بۆیه‌ من به‌م دیارییه‌ که‌مه‌مه‌وه به‌ته‌مای چ‌وونه‌ به‌هه‌شت و دا‌بارینی ره‌حمه‌تی خوا‌م،
 چونکه‌ کارم له‌گه‌ل‌ل‌ خوا‌ی به‌خشنده‌دایه و خوا‌ی به‌خشنده‌یش ره‌حمه‌تی خۆ‌ی به‌را‌به‌ر به‌
 شت به‌سه‌ر که‌سدا ناباری‌نتی.
 (٨) به‌ئه‌به‌د: هه‌میشه. لی‌زمه: بارانی توند، شه‌ست و ره‌هێله. سه‌لات. ره‌حمه‌ت. جیسم:
 له‌ش. نه‌بی: پێغه‌م‌به‌ر.
 له‌ده‌سنووسێکی مه‌حوی خۆیدا «هه‌ل‌رژئ» به‌«دارژئ»یش نو‌وس‌راوه.
 (٩) به‌عه‌د: دوا. ئیکه: ئیتر. نه‌ویه‌ت: تۆیه، کات.
 (١٠) موئمین: خوا‌ه‌ن ئیمان، خوا‌ه‌ن با‌وه‌ر. خه‌واس [«خ‌واص»]: جه‌می «خ‌اصه‌»یه، واته
 که‌سانی تایبه‌تی. مه‌به‌ست له‌گه‌وره‌گه‌ورانه. عامیان: عامه‌ی خه‌لک، ره‌شه‌خه‌لک.
 مه‌عنای ئه‌م به‌یته‌ به‌س‌راوه به‌مه‌عنای به‌یته‌ دا‌هات‌ووه‌کانه‌وه.
 (١١) ئه‌کوان «آکوان»: جه‌می «کون»ه واته‌ گیتی. قه‌دیمی مو‌ت‌ل‌قه: ئه‌وه‌یه به‌زاتیش و به‌
 زه‌مانیش قه‌دیم بێ. قه‌دیمی به‌زات ئه‌و زاته‌یه هه‌یج شتیکی لێ پێش نه‌که‌وت‌بێ، وه‌کوو زاتی
 خودا که‌ نه‌به‌رونی لێ پێش‌که‌وت‌ووه و نه‌شتیکی وا که‌ کاری تی بکا. قه‌دیمی به‌زه‌مانیش

واجب به زاته، بوون و وجودی له خووهیه
فهردیکی مونفهرید به بهقاو و هه میسه مان^(١٢)

رێگهی نیه به سه ریه وه «قطعا» فه نا، عه ده م
شه و قه ت ده گاته خد مه تی شه مسی زیا فشان!^(١٣)

خوی و هه موو سیفاتی که مالی بووه و هه به
ده شبی ئه زه لیه تی ئه به دییه ت ده دا نیشان^(١٤)

ئه وه به نه بوونی لێ پێش نه که وتبێ، ئه گهر چی کار تێ که ری لێ پێش که وتبێ وه کوو سیفاتی
خوا. ئیستا ئه م سیفه تانه نه بوونیان لێ پێش نه که وتوو و له ئه زه له وه له گه ل خوادا بوون و
سیفه تی ئه ون، به لام زاتی خودایان به زات لێ پێش که وتوو نه ک به زه مان چونکه سیفه ت
پێوستی به زات هه به.

(١٢) مونفهرید به به قا: ئه وه ی ته نه ها هه رخوی بمیته وه.

واته: پێوستی بوونی له زاتی خو به وه به تی، نه ک له بهر هۆ به کی ده ره کی، چونکه ئه گه ر
له بهر هۆ به کی ده ره کی بێ ئه وه وا ده گه به نی پێوستی به وه هۆ به ده ره کی به هه به وه، ئه وه ش
له گه ل پێوستیه کانی خوا به تیدا نا که و ته به یه ک. تا قه زاتی ک که خوا وه نی سیفه تی مانه وه ی
هه میسه بی بێ، هه ر ئه وه.

(١٣) «قطعا»: هه رگیز. زیا [«ضیا»] فشان: ئه وه ی تیشکی رووناکی ب لاو بکاته وه.

واته: خوا به که هه رگیز فه وتان و نه بوونی رێ تێ نا که و ئی، وه ک چۆن هه رگیز تاریکایی شه و
ناتوانی به سه ر قورسی رۆژدا بێت و له هه ر کوی رۆژ هه بێ هه ر تیشک ده داته وه و له گه ل
تاریکاییدا کۆ نابێته وه.

(١٤) ئه زه لیه ت: بێ سه ره تایێ. ئه به دییه ت: بێ پایانی.

واته: خوا خوی و سیفه ته کانی که نیشانه ی ته واوینی، هه ر بوون و ئیستاش هه ن و هه ر
ده شمینه وه. به لگه ی دوایی نه هاتنی ئه م سیفه تانه ش ئه وه به که سه ره تایان نیه و له نه بوونه وه
به یدا نه بوون. با وه ری موسو لمانانی ئه هلی سونه ت که له سه ر پێره وی ئه شه رین ئه وه به له
خوا به ولاوه که س قه دیمی به زات نیه و له سیفه ته کانی شی به ولاوه هه یج قه دیمیکی تری به
زه مان نیه و، هه رچی تر هه به هه مرو نه بوون و به یدا بوون.

کهس پرسى ئه و سىفاتە، بَلّی تۆ: حەیات و عىلم
سەمەع و بەسەر، ئىرا دە و قودرەت، کەلام دان^(١٥)

ئىدراکى زەوق و لەمس و شەمى بۆ قەرار ئەدەن
بەعزىک و، بەعزە مونکىر و، بەعزى لە وه قفەدان^(١٦)

زىد و موناڤى ئەم سىفەتە مەحاله بۆ...
ئەو خالىقە کە راگرە بۆ مولکى «کُن، فکان»^(١٧)

﴿﴾

لە دەسنووسىکى مەحوى خۆیدا لەسەر نىوە بەیتى دووهم ئەم بەراوێزە عەرەبىيە بە
خەتى خۆى نووسراوە: «مَا تَبَتَّ قَدَمُهُ، اسْتَحَالَ عَدَمُهُ» واتە: ئەوێ ئىسپات بێ کەوا قەدىمە،
فەوتان و نەبوونی مەحاله.

(١٥) دان: بزانه. وشەيەکی فارسییە. دەشگونجی «دان» ی کوردی بێ و مەعناى «کەلام دان»
واى لێ بێتەوه: قسە کردن.

واتە: ئەگەر کەسێ لێى پرسیت سىفەتەکانى خوا کامەن، تۆ لە وه لامیدا بَلّی: سىفەتەکانى
خوا حەوتن: ژيان و زانین و بیستن و بینین و خواست و توانا و گفتوگۆ.

(١٦) ئىدراک: تىگەيشتن. زەوق: چەشتن. لەمس: لێ کەوتن. شەم: بۆن کردن. وه قفە: دامان.
واتە: زاناکانى ئوسوولێ دین بەش بەشن لە وه دا کە ئاخۆ خوا سىفەتێ چەشتن و لێ کەوتن
و بۆن کردنىشی هەيە یا نه. هەندىکيان دەلێن ئەم سىفەتەنەشی هەيە چونکە هەمويان سىفەتێ
کەمالن و خوايش هەموو سىفەتێکى کەمالی هەيە. هەندىکيشيان دەلێن نیهتێ چونکە بوونی
ئەم سىفەتەنە پێويستى بە بوونی هەندى ماددە و ئەسباب هەيە کە بوونيان بۆ خوا نه قس و
ناتهواویيە. هەندىکيشيان داماون و هيچيان نهوتروه.

ئەمە مەعناى بەیتە کە بوو. ئیمەيش دەلێن ئەوێ زانايانى ئوسوولێ دین پاش لیکدانەوه و
لیکۆلینەوه پێى گەيشتون ئەوێ کەوا خوا هەموو سىفەتێکى کەمالی هەيە و بوونی ئەم
سىفەتەنە بەوجۆرە نیه کە ئیمە لە مەعناى سىفەت و مەوسووف دەگەين و، لەناو هەموو
سىفاتى کەمالدا، لە قورئان و حەدىسدا تەنها باسى حەوتيان کراوه، بۆيە ئیمەيش باسى هەر
ئەو حەوتەيان دەکەين.

(١٧) زىد «ضد»: دژ. موناڤى: ئەوێ مەعناى نەبوون بگەيەنێ. «کُن فکان»: ببه و بوو.

ئەو حەیی و ئەو عەلیم و سەمیع و بەسیرە، ئەو
 قادر، مورید و هەم مۆتەکەللیم «بِلا لِسَان»^(١٨)
 زیندوو و بە دانش و شەنەواو و بە بێنشە
 ساحب تەوان و خواھیشە، گۆیا بە ھەر زوبان^(١٩)
 بشارنە خێر و شەر بە ئیرادە ی ئەو ھەموو
 رازی نیە فەقەت بە خراپە و شەر و زیان^(٢٠)
 بۆ عەبد و بۆ عەمەلیەتی خولقندە ئەو، ئەو
 تەو فیقێ دا بە ئیمەو و خەزلانی دا بەوان^(٢١)

مەبست ئەو ھەبە کە خوا بەم دنیایە فەرموو: بێ و ئەویش دەست بە جی پەیدا بوو.
 واتە: سیفەتی پێچەوانە ی ئەو سیفەتانە ی خوا کە باسماں کردن، وەك مردن و نەزانین و
 نەبیستن و نەبینین و نەویستن و نەتوانین و ناگۆیایی. مەحالە بین بۆ خوا.
 (١٨) ئەم بەیتە مەعنای بەیتی پێشوو روون تر دەکاتەو. دەلی مادەم سیفەتی پێچەوانە ی
 سیفەتە باسکراوەکانی خوا مەحال بن بۆ خوا، دیارە خوا زیندوو و زانا و خاوەن بیستن و بینین
 و توانا و بێ ھاوتا و قسەکەری بێ زوبانە...
 (١٩) دانش: زانست. شەوا: ئەو ھە ی بیستی. بینش: بینین. تەوان: توانا. خواھیش: خواست،
 ئیرادە. گۆیا: قسەکەر.
 ئەم بەیتەش ھەر لە جۆری بەیتی پێشووە.
 (٢٠) واتە: چاکە و خراپە، ھەرچی لە دەستی ئادەمیزاد روو بدا، ھەمووی بە ویستنی خوا روو
 دەدا و ئەگەر ئەو نەبەوئ روو بدا روو نادا. بەلام تەنھا بە کردەو ھە ی چاکە رازیە و، نارازیە لە
 خراپە و زیان گەیانندن...
 (٢١) خولقندە: خالێق، دروستکەر. خەزلان: یارمەتی نەدان و بەزاندن و سەر پێ شوێ کردن.
 واتە: خوا خۆی خالێقی کاری بەندە یە و ھەر ئەو تەو فیقێ ئیمە ی موسوڵمانی داو ھە کەوا
 موسوڵمان بین و کافرانی بەرەللا کردوو و پستی نەگرتوون.

خالیق یه کیکه، کاسیبه عهبد، ئه مپه ر ئه و په ره:
ئیسفراشی ئیعتیزالی و تهفریتی جه بریان^(٢٢)

وارید بووه له شهئنی قهزاو و قهدهر حه دیس
باوه ر ده بی بی به وجووبی به ههردووان^(٢٣)

زاتی خودا سیفاتی نه عینه نه غهیری زات
بی ئه م سیفاته قهت نه بووه و قهت نیه به ئان^(٢٤)

(٢٢) ئیفرات: په رگرتنی ئیجابی. تهفریت: په رگرتنی سهلبی. ئیعتیزالی: موخته زیله، تا قمیکن له زانا فهلسه فیه کانی ئیسلام له لیکۆلینه وهی بابه ته کانی عیلمی که لامدا پتر پشت به عه قل و مه تیق و قیاس ده به ستن. گرن گرتنی بیرو باوه ره کانیان ئه وهیه که وا ئاده میزاد له کاری خۆیدا ئازاده و هه رچی ده کا به ئاره زووی خۆی ده یکا و خۆی دروست که ری کرداری خۆیه تی. لایشیان وایه موسولمانی گونا بهار نه موئینه و نه کافر و له پایه یه کدایه له ئیوان ئه و دوو پایه دا. هه روا لایشیان وایه قور ئان مه خلوو قه و با شتر و داد په ره وهی له سه ر خوا پیویست و گه لی بیر و باوه ری فهلسه فی تریشیان ههیه. جه بری: جه بریه تا قمیکن له زانا فهلسه فیه کانی ئیسلام، دان به وه دا نا ئین که ئاده میزاد ئازاده له کار و کرده وهی خۆیدا و ده لێن هه رچی ده کا به زۆر پیی ده کرئ و وه ک پوو شیک وایه به ده م باوه. جو هه مییه یشیان پیی ده لێن.

واته: باوه رت وایێ له م جیهانه دا دروست که ر هه ر خوایه، وه ک به نده ی دروست کردووه کرده وه کانی شی دروست ده کا، به لام به نده خۆشی بی په یوه ند نیه. ئه م خۆی ئاره زووی هه ر ئیشیک ده کا خوایش بۆی دروست ده کا. ئه مه ته په یه ره وی میانه و ئه مپه ر و ئه و په رگرتنی موخته زیله کان و جه بریه کان راست نیه.

(٢٣) شه ئن: باره. قهزا: ئه وه ته خوا له ئه زه لا عیلمی بووه به هه ر شتی که له جیهانا روو ده دا. قهدهر ئه وهیه خوا و استوویه تی ئه و شتانه روو بده ن، یا دروست کردنی ئه و شتانه یه هه ر کام له کاتی خۆیدا.

واته: له حه دیسی پیغه مبه ردا، دروودی خوای لی بی، باسی قهزا و قهدهر کراوه و ده بی باوه رمان به هه ردو وکیان بیی.
(٢٤) ئان: کات.

واته: سیفه ته کانی خوا عهینی زاتی خوا نین چونکه ئاشکرایه سیفهت له ئاساری خاوه ن

ناوی خودا به شه‌ی و به زات ئه‌ر ده‌به‌ی به
ئه‌و زاته نا که ده‌وری گری شه‌ش جیهه و زه‌مان (٢٥)

وه‌قت و زه‌مان و حال و جیهه‌ت «حادیسن» هه‌موو
خالیق قه‌دیمه ئه‌له‌ته، موسته‌غنییه له‌وان (٢٦)

غه‌یری نیه، به‌عه‌ینی موسه‌مما بزانه ئیسیم
با ﴿سَبِّحْ اسْمَ﴾ قه‌ومی موعانید بکه‌ن ره‌وان (٢٧)

زاتی خودا نه‌جه‌وه‌هر و جیسمه، نه‌کولل و به‌عز
بێچوون و بێچگۆنه، مونه‌ززه‌له ئه‌ین و ئان (٢٨)

﴿

سیفه‌ته و عه‌ینی نیه. هه‌روه‌ها غه‌یری زاتیش نین به‌و مه‌عناکه غه‌یری شتی‌ک ئه‌وه‌یه له‌و شته
جوئ بیه‌ته‌وه و بێ ئه‌و ته‌سه‌وور بکری، چونکه مه‌حاله ئه‌و سیفه‌تانه له‌خوا جیا بینه‌وه و خوا
هه‌رگیز بێ ئه‌و سیفه‌تانه نه‌بووه و نابێ.

(٢٥) واته: قه‌ید ناکا ئه‌گه‌ر خوا به «شت» و به «که‌س» ناویه‌رین، به‌لام نه‌ک به‌و مه‌عناکه ماده‌ده
بێ و سه‌ر و خوار و پاش و پێش و راست و چه‌پی بێ و شه‌و و روژی به‌سه‌را بێ، چونکه
ئه‌مانه نه‌بوون و خوا دروستی کردوون و شتی که نه‌بووبی و په‌یدا بووبی بریار نادری بۆ که‌سی
که هه‌ر بووبی و سه‌ره‌تای نه‌بی.

(٢٦) ئه‌م به‌یته مه‌عنا‌ی به‌یتی پێشو و روون‌تر ده‌کاته‌وه.

(٢٧) موعانید: ئه‌وه‌ی عه‌ناد و که‌له‌ره‌قی بنوێتی.

واته: که ناوی خوات بیست وه‌کوو «الله» له‌شوێنیکی وه‌کوو: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّخْمَنِ الرَّحِيمِ» دا،
بزانه مه‌به‌ست له‌و ناوه‌ زاتی خوایه، چونکه ئه‌و حوکم و سیفه‌تانه که له‌گه‌ڵ ئه‌و ناوه‌دا باس
ده‌کری بۆ ناوه‌که ده‌ست ناده‌ن، به‌لکوو بۆ زاتی خوا خۆی ده‌ست ده‌ده‌ن. که‌واته با ئه‌و
که‌سانه‌ی که‌له‌ره‌قی ده‌که‌ن و دان به‌راستیدا نائین و باوه‌ریان به‌م قسه‌یه‌ی ئیمه‌ نیه، ئایه‌تی:
﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ ره‌وان بکه‌ن که ده‌لیل له‌سه‌ر ئه‌وه‌ که‌وا مه‌به‌ست له‌ناو خاوه‌ن ناوه
چونکه ته‌سییحات بۆ زاتی خوا ده‌کری نه‌ک بۆ ناوه‌که‌ی.

(٢٨) جه‌وه‌هر: ئه‌و ماده‌ده‌یه‌یه‌که بۆ دابه‌شکردن نه‌شی و ده‌ست نه‌دا. جیسیم: ئه‌و ماده‌ده‌یه‌یه‌که

﴿

حادیس نیه، قه دیمه، کهلامی خودا به حهق
 ده م بۆ حه دهس به ناحهق ئه بهن «ضال» و گومره هان (٢٩)
 باوه رببی خودا که له سه ر عه رشه موسته وی
 ئه م ما به ئیستیوا یه کی بی چوون و کهس نه زان (٣٠)
 هه ر ئایه ت و حه دیسی شتیکی تیا ربی
 بتخاته شو بهه، جوابته بی چوونی و چوونان (٣١)
 وهك عه ین و وه جه و سوور هت و ئه نگوشت و دهست و پی
 وهك نه فس و وهك نزوولی هه موو شه و له ئاسمان (٣٢)

بۆ دابهشکردن بشی. چوون: و ئنه. چگۆنه: چۆنیه تی، «كَيْفِيَّة». مونه ززه ه: پاك و خاوێن. ئه ین:
 بوون له جیگادا، له «آین» هی عه ره بی وه رگیراوه. ئان: بوون له کاتدا، له «آن» ی عه ره بی وه رگیراوه.
 (٢٩) حه دهس: رووداو. «ضال»: گومرا.

واته: به پیتی بیروباوه ری ئیمه کهلامی خوا قه دیمه و سیفه تی خوا یه و له گه لیا بووه و
 هه میشه ده میتی و بریتی نیه له دهنگ، به لکرو هۆی گفتوگۆی خوا یه له گه ل پێغه مبه ران به هه ر
 زمانێ که هه ر پێغه مبه رێک بوو پیتی له ناو هه ر کۆمه له خه لکی دا. ئه و که سانه یش که ده ئین
 کهلامی خوا نه بووه و په یدا بووه. گومران و سه ربان لێ شیواوه.
 (٣٠) موسته وی: جی گرتوو. ئیستیوا: جی گرتن.

واته: به پیتی ئایه تی: «الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى» که واته: خوا له سه ر عه رش جیگه ی
 گرتوو، ئیمه لاما ن وایه خوا له سه ر عه رشی خۆی جی گرتوو، به لام جی گرتنیکی واکه ئیمه
 جۆره که ی نازانین، چونکه ئه گه ر بلێین جی گرتنی خوا له سه ر عه رش وهك جی گرتنی
 ئاده میزاده له سه ر کورسیهك، ده بی بلێین خوا مادده یه که وایش نیه و ئه وه بۆ ئه و ده سب ت نا دا.
 (٣١) بی چوونی: بی و ئنه یی. چوونان: وهك.

مه عنا ی ئه م به یته به سه راوه به به یتی دوا ییه وه.

بی (ن): بییت.

(٣٢) واته: هه ر ئایه تیک یا هه ر حه دیسیک که له وانه بی دوودلت بکا و سه رت لێ بشیوین

ته نزیه ئه کهن سه لهف، خه لهف ئه ماما ده کهن ته ویل
بو ههرچی ناسزایه به زاتی عه زیمه شان^(٣٣)

نه یگرتوو شه ریک و موعین و ژن و وه له
بو ئیمه یه له ئایه تی «عز» ئه م قسه عه یان^(٣٤)

﴿

به و جۆره که وایه نه ئی خوا چاوی هه یه یا رووی هه یه یا وینه و په نجه و ده ست و پیتی هه یه یا
نیسه تی «نه فس» ی ده در پته پال یا به شه و له ئاسمانه وه داده په پته خوار بو سه ر زه وی وه
ئایه تی: ﴿وَلْيُضْغَعِ عَلَيَّ عَيْنِي﴾ که واته: له بهر چاوی من دروست بکری، یا ئایه تی: ﴿وَيَبْقَى
وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾ که واته: ته نها رووی خاوه ن شان و شکۆی خوا ی تۆ ده مینیتته وه،
یا هه دیسی: ﴿قَلْبُ الْمُؤْمِنِينَ أَشْبَعُ مِنَ أَصَابِعِ الرَّخْمَنِ﴾ که واته: دلای موسولمان له نیتوان دوو
په نجه دایه له په نجه کانی خوا، یا ئایه تی: ﴿يَذُ اللَّهُ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ﴾ که واته: ده ستی خوا بالا
ده ستیانه، یا ئایه تی: ﴿وَاضْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي﴾ که واته: بۆ خۆم دروست کردووی، یا هه ر ئایه ت
و هه دیسیکی تری له م چه شنه، تۆ با وه پرت به راستی ئه و ئایه ت و هه دیسانه بی، به لام بلای
من نازانم شته که چۆنه و به ئیمه ده رک ناکرئ و له عیلمی خوا خۆیدا یه.

ئهم جۆره ئایه ت و هه دیسانه له ئیستیلای نوسوولی دیندا پیان ده وترئ «مُتَّشَابِه».
(٣٣) ته نزیه: به دوور گرتنی خوا له ناته وای. سه لهف: زانایانی پيشوو. خه لهف: زانایانی
پاشه وه. ته ویل: ته ئویل، وه رگپرا نه وه ی مه عنا به جۆرئ که راستی بکاته وه. ناسزا: ناشایان.
عه زیمه شان: «عَظِيمُ الشَّان»، پایه بلند، خوا.

واته: سه باره ت به و ئایه ت و هه دیسانه ی که موته شایه ن و مه عنا دیاریه که یان شتی وای
ده گه یه نه ئی بۆ خوا ی گه و ره ده ست نه دا، زانایانی پیشوو ده لئین خوا به ریه له و شتانه و مه عنا ی
ئهو ئایه ت و هه دیسانه هه و آله ی عیلمی خوا ده کهن. زانایانی پاشه وه یش مه عنا یان
هه لده گپرا نه وه به جۆرئ که ده ست بدا. بۆ نمونه ده لئین مه به ست له ده ستی خوا هیزی و له
رووی خوا خۆی و له چاوی خوا ئاگاداریه تی... تاد.

(٣٤) موعین: یارمه تی ده ر. وه له د: منال، کور بئ یا کچ. ئایه تی «عز»: دوا ئایه تی سووره تی
«الاسراء» که پیتی ده لئین ئایه تی «عزه». عه یان: ئاشکرا و دیاری.

واته: خوا هاو به ش و یارمه تی ده ر و ژن و منالی بۆ خۆی رانه گرتوو. ئه مه یش به ئاشکرا له

ئەم خەلقە جوملە دەمرن و هەموانیان ئیلاھ
زیندوو دەکاتەویش و دەبینی حیسابیان^(٣٥)

کافر که خارە، بابەتی ناره، جەحیمە جیی
موئمین گولە، که زینەتی باغە چوووە جینان^(٣٦)

دینی خودا که رامەتە دەرحەق بە ئەهلی دین
لەو نەشەدا که یارەبی بیکە ی بە رزقمان^(٣٧)

هەرکەس بە نەشەئە ئەو مەیی بێچوونە فەوزی بوو
جەننەت لە فکری چوو لە نیشات و لە خوشییان^(٣٨)

ئایەتی «عَزَّ» وە دەردەکهوئێ که دەلی: «قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذَّلِّ وَ كَبَّرَهُ تَكْبِيرًا». واتە: بلی سوپاس بۆ ئەو خوا بە که نە منالی راگرتوو و نە هاوبەشی هەیه لە دەسەلاتیدا و نە لەبەر بێ کارەیش سەرپەرشتی کەری بۆ خۆی داناوە، هەمیشەیش هەر ئەو خوا بە گەورە بزانه.

(٣٥) ئیلاھ: خوا. حیساب: لی پرستنهوه.

مەعنای ئەم بەیتە بەسراوە بە بەیتی پاشەوێهوه.

(٣٦) خار: درک. نار: ئاگر. جەحیم: دۆزەخ. جینان: بەهەشت.

واتە: ئەم خەلقە هەموویان دەمرن و خوا لەو دنیا هەموویان زیندوو دەکاتەوێ و حسیبی کردەوێ دنیایان لەگەڵ دەکا. کافرەکان دەخرێنە دۆزەخ و دەسووتێن چونکە لە کرداریاندا وەک درک زیانبەخش بوون و هەر بۆ سووتان باشن. موسولمانەکانیش دەتێرێنە بەهەشت، چونکە لە کردەوێ باشیدا وەک گۆلی بۆنخۆش وابوون و جیگە ی گۆلیش باخچەیه.

«مەحوی» لەم بەیتەدا لەو وشە ی «جینان»دا هونەری «تۆریه» ی بە کار هێناوە، ئەوێه ته مەبەست لێی بەهەشت و خۆیشی بە مەعنا باخچەیه.

(٣٧) دین: دین، بینین. نەشە: دروست کردنەوێ ئادەمیزاد لەو دنیا.

مەعنای ئەم بەیتە بەسراوە بە شیعر ی پاشەوێهوه.

(٣٨) واتە: دیتنی خوا بۆ موسولمانان پاش زیندوو بوونەویان لەو دنیا، مایە ی سەرپەرزیه

واجب نیه له سهر مه لیکي «واجب الوجود»
 نه سلّح وه یا مه سلّحه ده رحق به بهنده گان (٣٩)
 زوبده ی ئیلاهیاتی عه قیده م که گرتنه زم
 «لابد» ده بی بکه م نه به وییاته کesh به یان (٤٠)

وهك واجب به زات و سیفاتی خودا به قین
 باوه ر ده بی بی به مه لایک، به مورسه لین (٤١)
 حق بوون و هم به حق بووه دین و کیتایان
 هه ریه که هه تا زه مانی به کیکی دواترین (٤٢)

☞

بۆیان خوا به شماني تی خا. هه رکه سیش به چه شتی شه رابی بی مانه ندی بیننی. خوا
 سه رخوش بی، له خو شیاندا به هه شتی له یاد نامی. (٣٩)
 واته: بیروباوه ری نه هلی سونه ت وایه که وا پتو بست نیه له سهر خوی گه و ره ته ماشای
 سوودی بهنده گان بکاو چی باشر بی بۆ نه وان یا چی سوودی گشتی تیابی نه وه بکا. نه گه ر
 وایه کافرکی لات و ده رده داری دروست نه ده کرد له دنیايشدا بی بهش و هه تاسه سارده و
 له قیامه تیشدا دۆزه خ جیه تی.
 (٤٠) زوبده: پوخته. ئیلاهیات: نه و بابنه تانه ی پتوهندیان به خواوه هه به. «لابد»: به ناچار ی.
 نه به وییات: نه و بابنه تانه ی پتوهندیان به پیغه مبه ره وه هه به.

(٤١) مه لایک: مه لایکه، جسمیکی نوورانین ده توانن خۆیان بخه نه قالبی هه ر شیوه یه کی
 جوانه وه. مورسه لین: نه وانه ی خوا ناردوونی بۆ سهر ئاده میزاد و ئایینیکی پی سپاردوون به
 خه لکی بگه یه نن، یا داوای لی کردوون ئایینی پیغه مبه رکی پیش خۆیان بگه یه نن. نه مانه خوا
 له رینگای جو به ئیله وه نامه ی خۆیان پی ده گه یه نن، که مه لایکه یه که خوا به تایبه تی نه م
 کاره ی پی سپاردووه.

(٤٢) واته: ئایینی نه م پیغه مبه رانه و نه و کتیبانه ی خوا بۆی ناردوون فه رمانه و بوون، تا خوا
 پاش مردنی هه رکامیکیان پیغه مبه رکی تری ناردووه و ئایینی نه وی پشوو یانی هه لوه شان دووه ته وه.

ئەم ئال وگۆری دینه له کارا بووه ههتا...

دهوری یه کێ به دینی ئهوه نهسخی جومله دین (٤٣)

یه‌عنی په‌یه‌مبه‌ری عه‌ره‌بی، هاشمی نه‌سه‌ب

ئه‌حمه‌د له ئاسمان و، موحه‌مه‌د له سه‌رزه‌مین (٤٤)

دین و کوتوب نه‌ما، بووه دین و کیتابی ئه‌و

باقی ده‌بی شه‌ریعه‌تی ئه‌و تا‌کوو یه‌ومی دین (٤٥)

عیسا که دیته‌ خواره‌وه بو‌کوشتنی جه‌جال

خۆی و ئه‌وانه تایبعی ئه‌و بن، موحه‌مه‌دین (٤٦)

(٤٣) نه‌سخ: هه‌لوه‌شانده‌وه. جومله: هه‌موو.

واته: هه‌لوه‌شانده‌وه‌ی ئایینی کۆن به‌ ئایینی تازه هه‌ر له کارا بووه تا زه‌مانی ئه‌و پیغه‌مبه‌ره که پاش ئه‌و پیغه‌مبه‌ری تر نایه‌ت و ئایینی ئه‌و هه‌موو ئایینیکی هه‌لوه‌شانده‌وه‌ته‌وه که ئه‌ویش پیغه‌مبه‌ری ئیسلامه دروودی خوای لی بێ، وه‌ک له شیع‌ره‌کانی پاشه‌وه‌دا باسی لی ده‌کا. (٤٤) ئه‌حمه‌د له ئاسمان: ئیشاره‌ته بو‌ئایه‌تی: ﴿وَمُبَشِّرًا بِرُسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَغْدِي اسْمُهُ أَخْذَهُ﴾ که خوا له قورئانا به‌ زوبانی چه‌زره‌تی عیساوه ده‌یگێرته‌وه، واته: موژده‌ی هاتنی پیغه‌مبه‌رێک ده‌ده‌م له‌پاش خۆم دێ ناوی «ئه‌حمه‌د»، یا مه‌به‌ست ئه‌وه‌یه پیغه‌مبه‌ری موسوڵمانان له‌ناو مه‌لاییکه‌تاندا به‌ «ئه‌حمه‌د» ناوبانگی ده‌رکردوه. موحه‌مه‌د له‌سه‌ر زه‌مین: واته له‌ناو خه‌لکا «موحه‌مه‌د» ی بانگ ده‌که‌ن.

(٤٥) کوتوب «کُتُب»: جه‌معی «کیتاب»، به‌و کتیبانه ده‌لێن که خوا ناردوونی بو‌ پیغه‌مبه‌ران. یه‌ومی دین «یوم‌الدین»: روژی تۆ له‌ سه‌نده‌وه و پاداش دانه‌وه، روژی قیامه‌ت.

(٤٦) جه‌جال: به‌گۆره‌ی چه‌دیس کابرایه که به‌ر له دنیا ئاخ‌ر بوون په‌یدا ده‌بی و خه‌لک گومرا ده‌کا. هه‌ر له‌و سه‌رده‌مه‌دا چه‌زره‌تی عیسايش که ئیستا له ئاسمانه، دیته‌ خواره‌وه موسوڵمانانی شوێن ده‌که‌ون و ده‌جال ده‌کوژی. ئه‌وکاته چه‌زره‌تی عیسا که خۆی پیغه‌مبه‌ر بووه و به‌ر له پیغه‌مبه‌ری ئیمه‌ هاتوه، ئایینه‌که‌ی خۆی راناگه‌یه‌نی به‌ خه‌لک، به‌لکوو له‌گه‌ڵ شوێن‌که‌وتووani، شوێنی ئایینی ئیسلام ده‌که‌ون. موحه‌مه‌دی: موسوڵمان.

سەرداری ئەنبیایە بە کول، خاتەمی روسول
 ساحیب لیوایە، پێشەرەو، رۆژی واپەسین^(٤٧)
 رۆژی که مه ککه مه شریق و، مه غریب مه دینه بوو
 سه یری که شهرق و غەربە به نووری مونهوهرین^(٤٨)
 میعراجی سایته به نوسووس و، به خەو نه بوو
 تەشریفی ئەو به جیسمی شەریفە سواری زین^(٤٩)
 بو ئەنبیا له مه سجیدی ئەقسا بووه ئیمام
 نۆبهی عورووچه یه عنی له نۆقوبیه تیپه‌رین^(٥٠)

(٤٧) لیوا: ئالایی. واپەسین: دوایی، قیامەت.
 (٤٨) واتە: سەیر که چۆن رۆژه‌لات و رۆژاوا تیشک دەدەنەو به‌هۆی ئەو رۆژه‌وه که مه ککه
 رۆژه‌لات و مه‌دینه رۆژاوا ی بوو که بریتیه له پیغه‌مبەری ئیسلام دروودی خوای لی بێ.
 رۆژی که: له دەستوو سه‌کانی به‌رده‌ستمانا به‌مجۆره نووسراو ته‌وه: «روژیک = رۆژێکی».
 ئیمه ئەوه‌مان لا هه‌له‌ بوو. شایانی وتنه‌ ئهم به‌یتەمان به‌ ده‌ستووسی «مه‌حوی» خۆی لانه‌بوو تا
 بزانی ئەو خۆی چۆنی نووسیوه‌ته‌وه.
 (٤٩) میعراج: سەركه‌وتن بۆ ئاسمان. زین: مه‌به‌ست لی «بوراق»ه.
 واتە: به‌ نه‌ه‌سی ئایه‌ت ئیسات بووه‌ که‌وا پیغه‌مبەر (د.خ)، به‌ شه‌و له‌ مه‌ککه‌وه‌ چووه‌ته
 «قُدس» و به‌ نه‌ه‌سی هه‌دیس ئیسات بووه‌ که‌ له‌ وێشه‌وه‌ چووه‌ بۆ ئاسمان. ئهم میعراج‌ه‌یش
 له‌ حاله‌تی هۆشیاریدا بووه‌ نه‌ک له‌ خه‌ودا، وه‌ک هه‌ندێک‌ه‌س ده‌لێن، وه‌ پیغه‌مبەر به‌ له‌ش، نه‌ک
 به‌ رۆح وه‌ک هه‌ندێک‌ ده‌لێن، سواری و‌لا‌خێکی تایبه‌تی بووه‌ که‌ ناوی «بوراق» بووه‌. ئهم
 میعراج‌ه‌ له‌ ٢٧ ی مانگی ره‌جه‌بی ساڵی ١١ ی پیغه‌مبەر‌تی پیغه‌مبەردا رووی داوه‌.
 (٥٠) مه‌سجیدی ئەقسا «مسجدالاقصی»: مزگه‌وتێکه‌ له‌ قودس. عورووج: سەركه‌وتن. قوبه‌:
 گومەزی.
 واتە: پیغه‌مبەر له‌ مه‌سجیدی ئەقسادا بوو به‌ پێش‌نۆیژ بۆ پیغه‌مبەران و ئیتر له‌وێ به‌ولاوه
 نۆبه‌ی سەركه‌وتنه‌ له‌ هەر جه‌وت ئاسمان و له‌ عەر‌ش و له‌ کورسی.

تا سیدره جویره ئیله ئەمین، ئیکه ره فره فه
 خدمه تچی ئەم ئەمانه ته تا ره بیی عاله مین^(٥١)
 ده عوه ت کرایه قه سری «أَوْ أَذْنَى» له «قَابْ قَوْس»
 زیافته لیقایه، زاتی خودایه به دیده دین^(٥٢)
 ته عزیم و ئیحتیرام ئەمه بی، به خشش و خه لات
 داخۆ چیه و چه ها بووه یا واهی بی موین!^(٥٣)

(٥١) سیدره: دره ختی که لای راستی عه ر شه وه مه لای که لای لانا ده ن. ره فره ف: فهرش و شینایی و هه رچی رابخری. لیره دا مه به ست شتی که پیغه مبه ر لای سیدره وه سواری بووه و پیی چووه ته حوزووری خوا...

واته: ئەمینداری پیغه مبه ر تا لای داری «سدره المتهی» هه زه تی جویره ئیل بوو. له وێشه وه تا حوزووری خوا ره فره ف بوو به پیش خزمه تی و ئەو ئەمانه ته ی گه یانده جی.
 (٥٢) مه حوی لهم به یته دا له ئایه تی: «فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى» وه که هه ندی له ته فسیر که ره وه کانی قورئان وایان مه عنا لیدا وه ته وه که واته ئەوه نده ی دوو که وانی تیر یا که متر له خوا وه دوور بوو، «قَابْ قَوْس» ی خواستوه و کردووه به ناوی شوئینک و «أَوْ أَذْنَى» یشی خواستوه و کردووه به ناوی کۆشکینک که خوا پیغه مبه ری بانگ کردبێ له وێ بیینی، وه بیننه که ی خوا یشی دانا وه به خۆراکی ئەو زیافته و میوانداریه ی خوا بۆ پیغه مبه ری ئاماده کردبوو. دیاره ئەم نزیکیه ی ئەم به یته باسی لێ ده کا کینایه یه له نزیکه ی مه عنه وی، ئەگینا وه نه بی خوا مادده و جیسم بی تا بوترئ پیغه مبه ر ئەوه نده مه سافه ی مابوو بگاته حوزووری خوا یا ئەوه ند لیه وه دوور بوو. ئەم ئیستیعاره یه، له وه وه هاتوه وه ختی خۆی دوو سه رکرده ی عه رب په یمانیان له ئیوانی خۆیاندا ببه ستایه بۆ دۆستایه تی ئەوه نده ده هاتنه نزیکه یه که وه به قه ده ر دوو که وانی تیر ماوه یان له ئیواندا بمیئ. جا لیره شدا ئەم ته عبیره به کار هینرا وه بۆ گه یاندنی مه عنا ی نزیکه ی پیغه مبه ر له خوا وه.

(٥٣) واهی ب: به خشنده. موین: روون که ره وه.

واته: مادده م خوای گه وه به م هه موو ریز لێ گرته وه پیغه مبه ری بانگ کردبێ بۆ خزمه تی خۆی، ده بی چ خه لات و به رات و به خششیکه گرانبه های دا بیئ!

روخسه ت دراهه پرایه وه پربار و پرنه سب
دا پر بکا له نووری خودا، وهك سه ما، زه مین^(٥٤)

هر چاوی سه ر بوو هه رچی غه رایب که دیویه
وهك عه رش و کورسی و حه مه له و وهك موقه پره بین^(٥٥)

وهك ئه نبیا، مه قامی هه موو لا له ئاسمان
دۆزه خ به هه شت ئه وانه به هه شتین و دۆزه خین^(٥٦)

ئهم چوون و سه یر و هاته وه سه یره، مودده تی
سه ر هه لپین و خسته وه ی باز ئه سه ر سه رین^(٥٧)

(٥٤) دا: تا.

واته: پاش ئه وه رینگای دراهه به و شه وه بگه رته وه، تا وهك ئاسمانی پر کرد له نووری
خوا، زه ویشی لێ پر بکا. که گه پرایشه وه به بار و به هه ره یه کی زۆره وه گه پرایه وه. مه به ست له م بار
و به هه ره یه ئه وه هه موو قه در و ریز لێ گرتنه یه که له حوزووری خوادا پیشوازی پێ لێ کرا...
(٥٥) غه رایب: جه معی «غریب» یه واته شتی سه یر. حه مه له: جه معی «حامیل» ه واته هه لگر.
مه به ست له وه مه لائیکه تانه یه که عه رشی خویان هه لگرتوه. موقه پره بین: ئه وه مه لائیکه تانه ی
زۆر له باره گای خواوه نزیکن.

مه عنای ئهم به یت به سراوه به به یتی پاشه وه.

(٥٦) واته: پیغه مبه ر هه ر شتیکی سه یری دیوه له وه سه فه ری میعراجه یدا هه مووی به چاوی
سه ر دیوه. ئه وه شتانه ش وهك عه رش و کورسی و مه لائیکه ته عه رش هه لگره کان و ئه وه
مه لائیکه تانه ی له باره گای خواوه نزیکن و پیغه مبه ره کان و پایه یان له ئاسماندا و ئه وه که سانه ی
ده چنه به هه شت و ئه وانه ی ده چنه دۆزه خ، وهك له چیرۆکی میعراجدا به درێژی باسی لێ
کراوه.

(٥٧) باز: دیسانه وه. ئه سه ر: له سه ر

واته: ئهم چوون و ته ماشا کردن و هاته وه یه هه ر ئه وه نده ی پێ چووه سه رێک هه لپری و
دیسانه وه بیخه یته وه سه ر سه رین.

یا ره ب به حهق شه رافه تی ئه و وهقت و ساعه ته
له و ره حمه تی عوموومیه ئیمهش بهشی بهرین! (٥٨)
مه جمووعی ئه نبیا که سه د و بیست و چار هه زار
مه عسوومن و له ئیرتیکابی مه عاسی هه موو بهرین (٥٩)
عه زلی نیه په یه مبه ر و قه ت نه بوه ته نه بی
عه بد و ژن و پیاوی ده نی خه سلّه ت و میهین (٦٠)
لوقمان ئه و دیا ره حه کیمیککی پاکه، «ذو ال
قرنین» شاه ی چاکه، به قه تعی مه لّی نه بین (٦١)
ئیعجازی ئه نبیا و که راماتی ئه ولیا
بی شو بهه سابتن، به سو بووت بی یه قین (٦٢)

(٥٨) به حهق: بۆ خاتری.

(٥٩) چار: چوار. مه عسووم: بی گونا ه ئیرتیکاب: تووش بون: مه عاسی [معاصی]: جه معی «معصیت» ه واته گونا ه بهری: بی بهش و پاک.

واته: تیکرای پیغه مبه ران که ژماره یان ١٢٤ هه زار که سه، پیش پیغه مبه ریه تی و پاش پیغه مبه ریه تی یان له کوفر و له گونا ه ی گه و ره پاک بوون و چ به ده سته نقه ست و چ به هه له رووی نه داوه لیان، هه و هه له هه ر گونا ه یکی بچو و کیش که په سستی و نزمی بگه یینّی. (٦٠) نه بی: ئه و پیغه مبه ریه ی فه رمانی ئه و ه ی نه دراییتّی په یامی خوا بگه یه نی به خه لّک. خه سلّه ت: ره وشت. میهین: سووک.

واته: پیغه مبه ر هه رگیز له پیغه مبه ریه تی لانا بری و به نده و ئا فره ت و پیاوی سووک نابن به پیغه مبه ر. (٦١) لوقمان: حه کیمیککی ئه فسانه یییه ریگای چاکه ی پیشانی خه لّک داوه. سووره تیککی قورئان به ناوی ئه و هه یه. «ذوالقرنین»: له قه بی ئه سه کهنده ری مه کدۆنییه. هه ندی له ته فسیر که ره وه کانی قورئان ده لّین ئه و «ذوالقرنین» ه ی ناوی له قورئاندا هاتووه هه ر ئه مه. هه ندیکیشیان ده لّین یه کیککی تره.

(٦٢) ئیعجاز: مو عجیزه، ئه و شته له عاده ت به ده ره یه که خوا بۆ پیغه مبه رانی ده کا بۆ به ره رج دانه و ه ی قسه ی ئه وانه ی باوه ریان پی نا که ن. که رامه ت: ئه و شته له عاده ت به ده ره یه که خوا بۆ دۆستانی خۆی ده کا بۆ به ر زکردنه و ه ی پایه یان. ئه ولیا: جه معی «وهلی» یه واته دۆستی خوا.

هیچ ئەولیا بە مەرتەبە ناگاتە ئەنبیا
(٦٣) «إِذْ هُمْ مُقْضَلُونَ عَلَىٰ جَمْعِ عَالَمِينَ»

بەعدی نەبی چ شەکک و چ شوبهت نەبی لەسەر
(٦٤) تەرتیبی ئەفزەلی خولەفای ئەربەعە گوزین

(«صدیق» ئەفزەل ئەووەل و، «فاروق» سانی ئەو
(٦٥) «ذی النور» نووری سییوم و، «کرار» چارەمین

(«صدیق» زاتو فەزەلە بەعزێ خوسووسەو
(٦٦) «زەرا» ئەگەرچی زوهرە بە ئاسمانی دین

(٦٣) واتە: هەرچەند ئەولیايش خواشتی لە عادت بە دەریان بۆ دەکا، بەلام ناگەنە پلە ی
پێغەمبەران، چونکە پێغەمبەران لە هەموو کەس گەورە ترن.

(٦٤) بەعد: پاش. خولەفای ئەربەعە: «ئەبوبەکر» و «عومەر» و «عوسمان» و «علی». گوزین:
هەلبژاردە.

مه عنای ئەم بەیتە بەسراو بە بەیتی پاشەووەیەو.

(٦٥) سییوم: سیئەم. چارەمین: چوارەم.

واتە: باوەڕت وابێ ئەبوبەکرێ سددیق و عومەری فاروق و عوسمانی «ذی النورین» و
علی کورێ ئەبوتالب، لە پاش پێغەمبەر (د.خ)، بەرپز لە هەموو موسولمانانی تر گەورە ترن و
پایەیان لای خوا لە هەموان بلندترە.

بۆیە بە «ابوبکر» دەلێن «سددیق» چونکە لە پیاوانا بەر لە هەموو کەس باوەڕی بە پێغەمبەر
کردووە. «عمر» یش بۆیە پێی دەلێن «فاروق» چونکە گەلی جار بیروپرای ئەو راست و چەوتی
لە یەك جوێ کردووە تەووە و ئایەت بە گۆڕە ی رای ئەو هاتوو. «عوسمان» یش بۆیە پێی دەلێن
«ذی النورین» چونکە دوو کچی پێغەمبەری (د.خ) هیناوە. «علی» یش بۆیە پێی دەلێن «کرار»
چونکە گەلی جار لە غەزادا دووبارە و سێ بارە هێرشێ بردووە تە سەر کافران.

(٦٦) «صدیق» لەقەبی حەزەرەتی «عائشە» ی کچی «ابوبکر» ه کە خێزانی پێغەمبەر بوو.

«زەرا، زەرا»: لەقەبی حەزەرەتی «فاطمە» ی کچی پێغەمبەر. زوهرە: ئەستێرە ی زوهرە.

واتە: هەرچەند «فاطمە» وەك ئەستێرە ی زوهرە و ابووە بە ئاسمانی دینەو، بەلام «عائشە»
لە هەندێ روووەو لەو پایە بلندترە.

ئەم شەش کەسە حەبیبی حەبیبی حەقن بە حەق
 ھەرکەس کە مونکیڕە لە خیتامی مەبە ئەمین (٦٧)
 ئەفزەل لەپاش ئەمانە شەشە ی باقیە لە دە
 ھەر ئەو دە یە موبە ششەرەن ئەمڕۆ کە جەننەتین (٦٨)
 وَهَكَ «بوعَیْدَہ»، «طَلْحَہ»، «زُبَیْر» و «سَعِید» و «سَعْد»
 ھەم «ابْنُ عَوْف» ە «بَعْدُھُمْ» ئەسحاب و تابیعی (٦٩)
 یا رەب لە تۆو ە رەحمەت و ریزوانی بێ درێغ
 نازل بێ ھەمیشە «عَلَى كُلِّ اَجْمَعِین»! (٧٠)

(٦٧) واتە: ئەم شەش کەسە خۆشەوێستی پیغەمبەرن کە خۆشەوێستی خوا یە. ھەرکەسێش
 ئینکاری ئەم راستییە بکا، نابێ لەو ئەمین بین کە دەردەبا و لەو دنیا بێ ئیمان نابێ.
 لە دەسنووسیکی مەحوی خۆیدا لە بەرابەر ی «مونکیڕە» دا «باغیضە» یش نووسراوە.
 (٦٨) موبە ششەرە: مۆژدە پی دراو بە بەھەشت، «العشرة المبشرة».

مەعنا ی ئەم بەیتە بەسراو بە بەیتی پاشەوێەو.

(٦٩) واتە: لەپاش ھەر چوار خولەفای راشیدین و حەزەرەتی «عائشە» و «فاطمە» ی زەھرا،
 گەورەترینی موسولمانان ئەو شەش کەسەن و دەمێننەو لەو دە کەسە ی کە پیغەمبەر مۆژدە ی
 بەھەشتی داو نەتێ کە «ئەبوعوبەیدە ی کورپی جەرپاچ» و «زوبەیری کورپی عەوام» و «تەلحە ی
 کورپی عوبەیدیللاھ» و «سەعیدی کورپی زەید» و «سەعدی کورپی ئەبوعە ققاس» و
 «عەبدورپەرەحمانی کورپی عەوف» ن. ئەو چوار کەسە کە ی تر خولەفای راشیدین کە باسما ن
 کردن. پاش ئەم دوازدە کەسە یش باقی ئەسحابەکانی پیغەمبەر و تابیعی کە ئەوانەن
 ئەسحابەیان دیو، لە ھەموو موسولمانانی تر گەورەترن.

لەم بەیتە ی مەحویەو وە وادەردە کەوێ «عائشە» و «فاطمە» کە لە عەشەرە ی موبە ششەرە
 نین، لەم شەش کەسە ی دوا یی دە کەسە کە گەورەتر بن، بەلام ئەو ی لە ئوسوولی دیندا باس
 کراو و نیە.

(٧٠) ریزوان [«رضوان»]: رەزامەندی. «عَلَى كُلِّ اَجْمَعِین»: لەسەر ھەموان بە تیکرا.

له عهنه مه که بره له یه زید و ره وایه
«شراً» که ئیمه مل که چی شیریه تین^(٧١)

ئیمانی موعته بهر بگره، ئه و موقه للیده
ته قلیدی فه زیابه به جه زمیه ت و یه قین^(٧٢)

هه رکهس که ژیر و عاقله عوزری نه و، نه
عیلمی نه بی به خالیقی چه رخ و کوره ی زه مین^(٧٣)

(٧١) یه زید: کوری موعاویه، ئه وه ی چه زه ته ی حوسه یین له شه پری ئه ودا کوژراوه.
واته: ماده م ئیمه مل که چین بۆ شمشیری شه ریعت، نابی له عهنه له یه زیدی کوری
موعاویه بکه یین، هه رچه ند سوپای ئه و چه زه ته ی حوسه یین و ژماره یه کی زۆریان له
موسولمانان کوشتوو، چونکه ئیمه لمان وایه موسولمان به گونا ه کافر نابی و له عهنه تیش له
ئه هلی قیله دروست نه. زیاد له وه که ئیسیات نه بووه ئه و فه رمانی ئه و کاره ساته ی دابی و به
حه لالی زانیبی و، پاش ئه وه ییش بینه راه له ناو موسولماناندا نوژی کردوو. ئه گه ر بیشلیین
فه رمانی ئه و کاره ساته ی دابی و به حه لالی زانیبی، دوور نه پاشان په شیمان بوویته وه و تۆبه ی
کردبی...

(٧٢) موعته بهر: بۆ حسیب کراو. موقه للید: ئه وه ی چاو له که سیکی تر بکا. فه زیاب: به خته وهر.
جه زمیه ت: بی دوودلی.

واته: ئه و که سه ییش که له ریگای زانیی و تیگه یشتنی خو به وه نا، به لکوو له ریگای
چاولیگه ری موسولمانانی تره وه باوه ری به خوا کردبی، ئیمانی به دامه زراو داده نری و گومانی
تیدا نه که وا چاولیگه ریبه که ی ده یگه یه نیته به هه شت...

مه حوی به م به یته ئیشاره ت بۆ ئه و خیلافه ده کا که له ئیوان زانیانی ئوسوولی دیندا هه یه
که وا ئاخو ئیمانی موقه للید داده مه زری یا نه.

(٧٣) واته: مه سه له ی باوه ر به خوا ئه وه نده ئاشکرایه له وانه یه بلین کهس به چاولیگه ری
موسولمان نه بووه، چونکه هه رکه سی ژیر و عاقل بی و تۆزی ورد بیته وه خوا ده دۆزته وه و
ئیمان ده هینی و، که سی نه نه زانی ئه م دنیا یه که سیلک له نه بوون دروستی کردوو...

تهوبه‌ی به وه‌قتی غه‌رغهره، ئیمانی حالی یه‌ئس
مه‌ردووه، به‌و ره‌وییه خودا موته‌لا نه‌بین! (٧٤)

ئه‌عمالی چاکه ده‌خلی به ئیمان‌ه‌وه نیه
ئه‌مما که مالی هه‌ر به‌وه ئیمانی موته‌قین (٧٥)

موئمین نه‌بۆته کافر و موپته‌د به فیعلی به‌د
گه‌ر قه‌تل، ئه‌گه‌ر زینایه، ئه‌گه‌ر زولم، ئه‌گه‌ر دزین (٧٦)

ئه‌مما به‌ دڵ بکا نییه‌تی کوفر و عه‌زمی شیرک
کافر ده‌بی هه‌ر ئه‌و نه‌فه‌سه و ده‌رده‌چی له‌ دین (٧٧)

(٧٤) غه‌رغهره: گیانه‌لا. یه‌ئس: ناچار. مه‌ردوود: دراوه‌ دوو په‌سه‌ند نه‌کراو. ره‌وییه: رێباز و ره‌وشت.

واته: په‌شیمان بوونه‌وه له‌ کاتی گیان ده‌رجووندا یا له‌به‌ر ناچار. و له‌ ترسدا بایه‌خی نیه، خوا تووشی شتی وامان نه‌کا!

(٧٥) موته‌قین: ئه‌وانه‌ی خۆیان له‌ گونا‌ه‌ده‌پارێزن.

واته: کرداری چاک نه‌ به‌شیکه له‌ باوه‌پ و نه‌ مه‌رجی باوه‌په، چونکه باوه‌پ باوه‌پکردنه به‌ دڵ به‌و ئایینه‌ که خوا به‌ پێغه‌مبه‌ردا بۆ ئاده‌میزادی ناردووه و هه‌رکەس ئه‌م باوه‌په‌ی هه‌بوو به‌ خاوه‌ن باوه‌پ داده‌نری با پێوستیه‌کانی باوه‌پیش جێبه‌جێ نه‌کا یا کرده‌وه‌ی خراپی لێ بوه‌شیتته‌وه. به‌لام له‌ گه‌ل ئه‌وه‌شدا باوه‌پ ته‌واو به‌وه‌ ده‌بی که خاوه‌ن باوه‌پ چاکه‌ بکا و خۆی له‌ خراپه‌ دوور بگرێ.

(٧٦) موپته‌د: ئه‌وه‌ی له‌ موسوڵمانه‌تی وه‌رگه‌رایتته‌وه.

واته: موسوڵمان به‌ کرده‌وه‌ی حه‌رام کافر نابێ و له‌ دین ده‌رناچی، هه‌رچه‌ند کرده‌وه‌ حه‌رامه‌ که له‌ گونا‌ه‌ه‌ گه‌وره‌کانیش بێ.

(٧٧) شیرک: هاو‌پێ بۆ خوا دانان.

واته: ئه‌گه‌ر موسوڵمان به‌ دڵ نیازی کافر بوون و هاو‌به‌ش بۆ خوا دانان بکا، ده‌سه‌جێ به‌و نیازه‌ی له‌ دین ده‌رده‌چی.

گەر له فزی کوفری بی به زوبانا له پڕ به تهوع
کافر بووه ئه گهرچی هه موو حه قیه دلنشین (٧٨)

سه رخۆش ئه گهر قسه و هه زه یاناتی کوفری کرد
کافر ده بی به مه زه بهی ئیمه که شافیعین (٧٩)

ئه ماما به مه زه بهی حه نه فی کهین ئه گهر روجووع
ته کفیری نا کریت و به مورته ددی نا گرین (٨٠)

مه عدووم ئه وا دیاره نه شه یته و نه مه رثیه
مه یه قسه ی ئه وانه که هه م کیشی فه لسه فین (٨١)

(٧٨) تهوع: ئاره زوو. دلنشین: ئه وه ی له دلدا بی.

واته: ئه گهر کوفریش به ئاره زووی خۆی بی به زوبانیا، هه روا کافر ده بی، هه رچه ند به
دلش باوه ری به و کوفره نه بی که به زوبانیا هاتوه.

(٧٩) هه زه یان: قسه ی پر و پوچ.

مه عنای ئه م به یته له گه ل به یتی پاشه وه یدا دی.

(٨٠) واته: به پیتی مه زه بهی شافعی موسو لمان به وه کافر ده بی که له حاله تی سه رخۆشیدا
کوفر بکا، چونکه ماده م به ده ستی خۆی کارنکی وای کردوه سه رخۆش بی، هه موو
ئه نجامیکی ئه و سه رخۆشییه ی ده که وئته ئه ستۆ. به لام به مه زه بهی حه نه فی کافر نابی چونکه
له بهر هه ر هۆیه ک بی، خۆ دیاره سه رخۆشه و عه قلی لای خۆی نه.

له نوسخه یه کی ده ستنووسی مه حوی خۆیدا نیوه ی دوو هه می به یتی پیشوو و نیوه ی
یه که می ئه م به یته نه و له هه ردوو نیوه که ی تریان تاقه به یتیک یتیک هاتوه.

(٨١) مه عدووم: نه بوو. شه ی: شت. مه رثی: بینراو. هه م کیش: هاو مه زه به.

واته: ئه هلی سوننه ت لایان وایه که وا ئه وه ی ئیستا نه بی، به لام له وانه بی په یدا بی، نه به
«شت» و نه به «بینراو» دانانری، چونکه شتی که نه بی، ئاساری لی په یدا نابی. به لام هه ندی له
موعه زیله و فه یله سووفه کان به «شت» ی ناوده بهن. راسته که ی ئه گهر مه به ستیان له و شتییه
بوون بی له زیهنا، ئه وه دیاره هه یه، ئه گینا قسه که یان بی شوین و نا په وایه.

غەیری یەکن موکەووەن و تەکوین «إلى الأبد»
 مومکین نیه سەبەب بە موسەبەب بلی یەکین^(٨٢)

رزقە وەکوو حەلālە کە، شوبهە و حەرامی سیرف...
 بەحسێ کە یە کە زەهرە ئەم، ئاخەر، ئەو ئەنگەبین^(٨٣)

(٨٢) موکەووەن: دروستکراو. تەکوین: دروستکردن. موسەبەب: ئەو ی بەهۆی شتیکەو بەیدا بووبی.

مەبەست لەم بەیتە ئەو یە بەپێی مەزەهەبی ئیمام «ئەبو مەنسوری ماتوریدی» خوای گەورە بێجگە لەو حەوت سیفەتە ی باسماں کردن سیفەتی «تەکوین» یش هەیه کە بریتیه لە دروستکردن و، دروستکردنی هەر شتێ بە سیفەتی «تەکوین» دەبی. جا هەندێ لە زانایان رەخنەیان لەمە گرتووە و وتوویانە ئەگەر دروستکردن سیفەتی خوا بی و، دیارە سیفەتەکانی خوایش قەدیم و دروستکردنیش بی دروستکراو نابێ، دەبی ئەم عەلەمە قەدیم بی کە ئەمەیش پێچەوانەی باوەری کۆمەڵی موسولمانانە. وەلامی ئەم رەخنەیش ئەو یە دروستکردن سیفەتی خوا یە و هۆی بەیدا بوونی عەلەمە و، دروستکراو مەخلوقی خوا یە و موسەبەبە، دیارە سەبەب و موسەبەبیش جیا نە یە ک. کەواتە ئەگەر دروستکردن سیفەتێکی تایبەتی بی غەیری تەوانین، پێوست ناکا دروستکراو کە قەدیم بن و، هەر دروستکراوێک لە کاتی خۆیدا بەیدا دەبی. بەلام ئەشعەر یە کە لایان وایە دروستکردن سیفەتێکی سەر بەخۆ نیه، بەلکۆو بریتیه لە پەيوەندبوونی توانای خوا بە هەر دروستکراوێکەو و توانای خوا دوو پەيوەند بەستنی هەیه بە هەر دروستکراوێکەو، یەکیکی کۆن کە پیش دروستکردنی ئەو شتیه و یەکیکی تازە و بەیدا بوو کە لەگەڵ دروستکردنی شتە کە دا بەیدا دەبی و، لەم توانا بەولاهە بۆ دروستکردنی هەر شتێ هیچ سیفەتێکی تر پێوست نیه.

(٨٣) ئەنگەبین: هەنگوین.

واتە: بەپێی پێرەوی ئەهلی سوننەت هەرچی بخوری و بپۆشیری بە رۆزی دادەنری، حەلāl بی یا حەرام بی و حەلāl ی و حەرامی ئەو رۆزیە باسیکی ترە. بەلام موعتەزێلەکان ئەو ی حەرام بی بە رۆزی دانائین.

له م نوّش و نیّشه حینی سوئال و جوابی قهبر
وهفتی حیساب و وهزنی عه مهل باخه بهر ده بین^(٨٤)

مردوو که گه ییه قهبر و مه قه پری، سوئالی لی...
ده کری له ره ب و به لکی له پیغه مبه ر و له دین^(٨٥)

هه رکه س جوابی دا به جوابیکی باسه و اب
خیراتنی ده که ن له ته ره ف «خَيْرٌ مُنْزِلِينَ»^(٨٦)

گهر وانه بوو جوابی - خودایا به تو په ناها!
زنجر و ته وق و ره وق و عه زابی بووه قه رین^(٨٧)

(٨٤) نوّش: خوّشی، خواردنه وه. نیّش: جزوو، نازار. حین: کات. وهزن: کیشان.
واته: پاش چوونه قهبر و له روژی قیامت و کاتی کیشانه کردنی کرده وهی چاکه و خراپه ی
بنیاده مدا ده رده که وئ رزقی هه لال نوّشی گیان بووه و رزقی هه رام مایه ی نازار و سزای گیانه.
مه حوی له م به یته دا نه وه یشی گه یاندووه که و له قه بریشدا سزای نه و که سانه ده درئ که
کرده وه یان خراب بووه، وهک له هه دیسدا هه یه.

(٨٥) مه قه ر: جیگا. ره ب: خوا.
واته: مردوو که نرایه قهبر و گه یشته جی حقی خو ی، مه لایکه دینه سه ری له باره ی خوا
و پیغه مبه ر و ئایینه وه پر سیاری لی ده که ن.

(٨٦) «خیر منزّلین»: باشتین که سیك که خه لك لای خو ی راگری، مه به ست خوایه. ئیشاره ته
بو ئایه تی: «وَقُلْ رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ» که خوا به هه زه ته ی نوح
ده فهرموئ: بلی خوایه له که شتییه که به یته خوا ره وه و له شو یئیک ییروژدا دامبه زینه، تو
چاکترین که سیکی که خه لك لای خو ت دابگری و گلیان بده یته وه.

واته: نه گهر باشی وه لام دایه وه له لایه ن خوا وه به خیر هاتنی لی ده کری.
(٨٧) ره وق: به وردی مه عنایمان بو ساغ نه کرایه وه. ته نها نه وه نده هه یه به عه ره بی به مه عنا
«لافاو» هاتووه که له وانه یه بو نه و شو ئنه ده ست بدا.

نه گهر وایی «ره وقی» بی. [به رای من نه و «ره وق» هه له یه و نه بی «رق» بی به مانا «رق و
قین و غه زه ب» که باشت بو نه م جیگایه ده ست ده دا. والله اعلم. «ع.ح.» قه رین: هاو ده م.

تا «يَوْمَ يُبْعَثُ» که به پاکردنه له قهبر
بو بردنه حوزووری شهه نشاهی روژی دین (٨٨)

دیوانی گێروداری حیسابی عومومیه
حه یوان و جینن و ئینس و مه لهك، تا موقه پرهبین (٨٩)

چه پره و کوتوب به دهستی چهپ، ئه ماما «و راء ظهر»
بو راستانی کاره، له کارایه راستین (٩٠)

وه زنی عه مه ل، چ زه پره، چ کوھ و چ به د، چ نیک
بی شو به یه یه هه موو به ترازو ده کیشرین (٩١)

واته: ئه گهر - په نا به خوا - نه شیزانی وه لامي مه لایكه ی پرسیار بداته وه، دهس ده کرئ به
سزادانی.

(٨٨) «يوم يُبْعَثُ»: ئه و روژه ی زیندوو ده کرێته وه، مه به ست روژی قیامه ته. به پاکردن:
هه لساندنه وه. روژی دین: روژی تۆله و پاداش دانه وه.

(٨٩) گێرودار: بگهر و رابگهر. مه عنای ئه م به یته به سراوه به به یتی پاشه وه یه وه.

(٩٠) چه پره و: ئه وه ی ریی راستی نه گرتیته بهر. «وراء ظهر»: له پشته وه.

واته: روژی قیامه ت دیوانی مو حاکه مه کردنی ئاده میزاد و گیان له به ران و جنۆکه و
مه لایکه ته کانه. ئه وه ی کرده وه ی چاک بووبی و رنگای راستی گرتیته بهر، نامه ی کرداری
خۆی له پشته وه ده درێته دهستی راستی. ئه وه یش کرده وه ی به د بووبی و رنگای چه وتی
گرتیته بهر، نامه ی کرداری خۆی ده درێته دهستی چه بی.

(٩١) زه پره: تۆسقال، کوھ: کیو. نیک: چاک.

واته: کرده وه ی چاک و خراپی هه رکه س کیشانه ده کرئ، چ تۆسقالیک بی و چ ئه وه ندە ی
کیو نیک.

«مَنْ خَفَّتْ» له هاوییه ده خوا به مهن خه فته
 عه یش و نیشاتی «مَنْ ثَقُلَتْ» وه سلی حووری عین (٩٢)
 «خَتْمًا» ده بی گوزهر به «سیرات»ا بکه هه موو
 چاک و خراپ و، موئمین و کافر، کیه و میهین (٩٣)
 پردیکه راکشاو به سهر بانی دۆزه خا
 باریک و تیژه وه ده می تیغیکی ئاهینین (٩٤)
 هه رکهس که خواره، وه یلییه، زوو که وته خواره وه
 «طوبی» له بو ئه وانه که ئازانه تیپه رین! (٩٥)

(٩٢) «مَنْ خَفَّتْ»: ئه وهی سهنگی کرده وهی چاکی سووک بی. ئیشاره ته بو ئایه تی: «وَ أَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ، فَأَمُّهُ هَاوِيَةٌ» واته: ئه وهی تای تهرازووی کرده وهی چاکی سووک بی، ئاگری گهرمی دۆزه خ جیه تی. «مَنْ ثَقُلَتْ»: ئه وهی سهنگی کرده وهی چاکی قورس بی. ئیشاره ته بو ئایه تی: «فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ» واته: ئه وهی تای ترازووی کرده وهی چاکی قورس بی، ئه وه به خووشی بو خووی راده بوئری.

واته: ئه وهی تای ترازووی کرده وهی چاکی سووک بی، له ناخی دۆزه خدا به مهن خه فته ده خوا. ئه وه یش تای ترازووی کرده وهی چاکی قورس بی خهریکی رابواردن ده بی به گه یشتن به حۆریه جوان و سپیه کانی به هه شت.

له نێوان «مَنْ خَفَّتْ» و «مهن» و «خه فته» دا جیناسیکی ته واوی جوان هه یه.
 (٩٣) سیرات [«صراط»]: پردیکه له موو باریکتر و له ئه لماس تیژتر به سهر جه هه نهمه وه. کیه: بچووک. میهین: گه وهر تر.
 (٩٤) ئاهینین: ئاسنین.

ئهم به یته «سیرات» مان بو روون ده کاته وه که چیه و، په یوه ندی به به یتی یشووه وه یه.
 (٩٥) خوار: ئه وهی کرده وهی خراپ و چهوت بی. وه یلی: دانیشتووی وه یل که شیونکه له دۆزه خدا. «طوبی»: خوژگه. ئازانه: ئازایانه.

له ده سته خه تیکی مه حوی خویدا له به رابه ری «طوبی له بو ئه وانه» دا «طوبی لهم ئه وانه» یش نوو سراوه.

رێی سسی هه‌زار ساله، وه یا پازده هه‌زار
 موحتاجی عه‌ونه ئوممه‌تی بیچاره، یا موعین! (٩٦)
 له‌و رۆژه‌دا شه‌فاعه‌تی چاکانه جیی ئومید
 بو‌عاسیان و ئه‌هلی که‌بائیر له‌ موئمین (٩٧)
 بی‌شوبه‌هه ئه‌نبیا، عوله‌ما، ئه‌ولیا، شه‌هید
 مه‌قبووله‌ بو‌شه‌فاعه‌ په‌نایان ئه‌به‌ر به‌رین (٩٨)
 ته‌ئسیری که‌تعییه به‌ دوعا باوه‌رت بی
 «أدعونی استجب» وه‌کوو که‌وه‌هر له‌ گوئی گرین (٩٩)

(٩٦) عه‌ون: یارمه‌تی. موعین: یارمه‌تی ده‌ر.

واته: پردي باریك و له‌ تیغی ئاسن تیزتری «سیرات» ئه‌وه‌نده درێژه هه‌ندێك ده‌لێن به‌ سسی
 هه‌زار سال و هه‌ندێکی تر ده‌لێن به‌ پازده هه‌زار سال ده‌پرێ... ئه‌گه‌ر خوا به‌ لوتفی خۆی
 یارمه‌تی به‌نده نه‌دا هه‌رگیز ناتوانی به‌سه‌ریاگوزه‌ر بکا...

(٩٧) شه‌فاعه‌ت: تکا. که‌بائیر: جه‌معی «کبیره» یه‌ واته‌ گوناھی گه‌وره. موئمین: موسولمانان.
 واته: ئه‌وه‌ی جیگای هیوا و ئومید بی له‌و رۆژه‌دا بۆ ئه‌وانه‌ی له‌ دنیا دا گوناھی گه‌وره‌یان
 کردووه، ته‌نها هه‌ر تکای پیاوچاکانه لای خوا.

(٩٨) واته: په‌نا بردنه به‌ر پیغه‌مبه‌ران و زانایان و دوستانێ خوا له‌و رۆژه‌دا بۆ تکا کردن لای خوا
 شتیکی په‌سه‌نده و گومانی تیدا نه‌یه.

نیوه‌ی یه‌که‌می ئه‌م به‌یته له‌ ده‌ستنووسیکی مه‌حوی خۆیدا به‌م جو‌ره‌یش نووسراوه:

بی‌شوبه‌هیه نه‌بی و وه‌لی، عالم و شه‌هید

(٩٩) «أدعونی استجب»: داوام لی بکه‌ن به‌ده‌نگتانه‌وه دیم.

واته: باوه‌رت به‌ دوعای خیر هه‌بی چونکه‌ کارکردنی دوعای خیری خاسانی خوا شتیکی
 رسته و خوا خۆی فرمویه‌تی داوام لی بکه‌ن به‌ده‌نگتانه‌وه دیم و، ده‌بی ئیمه‌یش ئه‌و قسه‌ی
 خواجه هه‌میشه له‌ گوتماندا بزرنگیته‌وه وه‌ك بلیی گواهی گه‌وه‌ره و له‌ گوتمان کردووه.

خالیق وتوویه: حادیسه عاله‌م، قسه‌ی «هه‌یوو-
 لی» تورپره‌هاته، گوئی له پرپووچی ناگرین^(١٠٠)
 جه‌ننه‌ت، جه‌ه‌ننه‌م ئیسته که هه‌ن، زۆریان به‌سه‌ر...
 دا رۆیوه شوهور و دوه‌وور، ئەزمینه و سینین^(١٠١)
 ئەم دۆزه‌خ و به‌هه‌شته ده‌مینن «إلى الأبد»
 هه‌م تیشیا ده‌میننه‌وه ئەهلی ئان و ئین^(١٠٢)
 ئیمانی بوو، نه‌جاتی ده‌بی، هه‌ر بی، له نار
 قوربانی لوتف و مه‌رحمه‌تی «خیر راحمین»^(١٠٣)

(١٠٠) هه‌یوولی: ئەوه‌ی باوه‌ری به «هه‌یولا» هه‌یه. هه‌یولا: ماده‌ی یه‌که‌م که سه‌ره‌تای
 هه‌موو ماده‌کانه.

واته: خوا فه‌رموویه‌تی ئەم دنیا به‌ نه‌بووه و من له نه‌بوون دروستم کردوه. که واته قسه‌ی
 فه‌یله‌سووفه‌کان که ده‌لێن ماده‌یه‌کی کۆن سه‌ره‌تای هه‌موو ماده‌کانه. قسه‌یه‌کی تورپره‌هاته
 لای من و، ئیمه‌گوئی بۆ شتی و اشل ناکه‌ین...

(١٠١) شوهور: جه‌معی «شهر» به‌مه‌عنا مانگ. دوه‌وور: جه‌معی «دهر» به‌مه‌عنا چه‌رخ.
 ئەزمینه: جه‌معی «زمان» ه. سینین: جه‌معی «سنة» یه‌ به‌مه‌عنا سال.
 مه‌عنا‌ی ئەم به‌یت به‌سراوه به‌ به‌یتی پاشه‌وه‌یه‌وه.

(١٠٢) ئان: به‌ فارسی واته «ئو». ئین: به‌ فارسی واته «ئەم».

واته: به‌هه‌شت و دۆزه‌خ له‌ میژه‌ دروست کراون و ئیستا هه‌ن و هه‌میشه‌یش هه‌ر ده‌میننه‌وه
 و برانه‌وه‌یان نیه و ئەوانه‌ی ده‌چنه‌ ناویان لێیان ناچنه‌ ده‌ره‌وه، موسولمانی گونا‌ه‌بار نه‌بی که
 پاش به‌سه‌ربردنی ماوه‌ی سزا که‌ی ده‌رده‌چی و ده‌چی بۆ به‌هه‌شت...

(١٠٣) واته: ئاده‌میزاد هه‌ر ئەوه‌نده‌ باوه‌ری بووبی به‌و شتانه‌ی که پێوسته‌ باوه‌ری پێیان بی، با
 گونا‌ه‌یشی له‌ راده‌به‌ده‌ر بۆ له‌ دۆزه‌خ ده‌رده‌چی و ده‌چینه‌ به‌هه‌شت...

هه‌رچی و توومه حه‌ق‌قه، هه‌موو «مُجَمَّعٌ عَلَيْهِ»
مه‌نسووسی ئایه، یا خه‌به‌ری سادیقی ئه‌مین (١٠٤)

ته‌سدیق و باوه‌رت به‌ دَلْ ئه‌وجا به‌مانه‌ بوون
ئیمان، هه‌ر به‌وه‌ ده‌گه‌یی ئه‌وجی «یؤمنون» (١٠٥)
ئ‌یق‌راری ده‌م خ‌یلافه‌ ت‌یا شه‌رت‌ه‌ وه‌ك عه‌مه‌ل
یا شه‌تره‌؟ موته‌ف‌یق كه‌ له‌سه‌ر شه‌رت‌ن ئه‌كسه‌روون (١٠٦)

(١٠٤) مه‌نسووس: به‌ ئاشکرا و ب‌ی پ‌یچ و په‌نا و تراو. خه‌به‌ر: حه‌د‌یس. سادیقی ئه‌مین: مه‌به‌ست
لیی پ‌یغه‌مبه‌ره (د.خ).

واته: ئه‌مه‌ی كه‌ و تم هه‌موو راسته‌ و ئه‌ه‌لی سوننه‌ت هاوده‌نگن ت‌یا‌یدا و به‌پ‌ی نه‌س‌سی
ئایه‌ت و فهرمووده‌ی راستی پ‌یغه‌مبه‌ره (د.خ).

(١٠٥) واته: ئه‌گه‌ر به‌ دَلْ باوه‌رت به‌م شتانه‌ ب‌ی كه‌ من و تنم، ئه‌وه‌ ن‌شان‌ه‌ی ئه‌وه‌یه‌ كه‌ ئیمان
هه‌یه‌ و هه‌ر به‌م باوه‌رت ده‌گه‌یه‌ پ‌له‌ی ئه‌و كه‌ سانه‌ی له‌ قورئاندا له‌ باره‌ یانه‌وه‌ و تراوه‌: ﴿يُؤْمِنُونَ
بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَ
بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ. أُولَئِكَ عَلَى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ واته: ئیمان‌یان به‌ خوا‌ه‌یه‌ و
ن‌و‌ت‌ ده‌كه‌ن و له‌وه‌ی خوا پ‌ی داو‌ن خه‌رج ده‌كه‌ن بۆ هه‌زاران و باوه‌ریان به‌و ك‌ت‌یابانه‌ هه‌یه‌ كه‌
خوا ناردوونی بۆ پ‌یغه‌مبه‌رانی پ‌یش تۆ و د‌ل‌یان له‌ روژی ق‌یامه‌ت. ئه‌وانه‌ خوا ر‌نگ‌ای پ‌یشان
داو‌ن و هه‌ر ئه‌وانه‌ن له‌و دنیا ر‌زگار‌یان ده‌ب‌ی.

(١٠٦) شه‌تر «شط‌ر»: نب‌وه‌. ئه‌كسه‌روون [«اكثرون»]: زۆربه‌.

واته: زانایانی ئوسوولی د‌ین خ‌یلاف‌یان له‌ ن‌یواندایه‌ ئاخۆ به‌ ده‌ماهات‌نی شایه‌ت‌یمان، ئه‌و‌یش
وه‌ك ئه‌و كرده‌وانه‌ی پ‌ت‌ریسته‌ له‌سه‌ر موسو‌لمان بیانكا، مه‌رج‌ی ئیمانداریه‌، یا به‌ش‌یكه‌ له‌
ئیماندار‌ی؟ زۆربه‌ی زانایان له‌سه‌ر ئه‌وه‌ن به‌ش‌یك ن‌یه‌ ل‌یی، به‌لكوو مه‌رج‌یه‌ت‌ی.

ئیسلامت ئینقیاده به «ما جاء به النَّبِی»
ئه‌عمالی سالیحه که ئه‌ساسی سیان و دوون^(١٠٧)

قودرهت بیی ته‌له‌فوزه ئه‌وو‌ه‌ل به «أَشْهَدَیْن»
نویژ و زه‌کات و رۆزه، له‌بۆ‌حه‌ج به‌که‌عه‌ چوون^(١٠٨)

ئیمان ئه‌گه‌ر زیاده‌ت و نوقسانی بۆ‌بیی
وه‌ك ئه‌كسه‌ری ئه‌شاعیره قائیل بوون به‌ بوون^(١٠٩)

(١٠٧) ئینقیاد: مل شۆ‌ر‌کردن، جله و‌کیش بوون.

مه‌عنای ئه‌م به‌یته و به‌یتی پاشه‌وه‌ پیکه‌وه‌ دئ.

(١٠٨) «أَشْهَدَیْن»: هه‌ردوو «أَشْهَدُ» وه‌که. رۆزه: رۆژوو.

واته: وتمان ئیمان باوه‌ره به‌ دل به‌ خوا به‌ مه‌لایکه و به‌ و‌کتییانه‌ی خوا ناردوونی بۆ
پێغه‌مبه‌ران و به‌ رۆژی قیامه‌ت و به‌ قه‌زاوقه‌ده‌ر که هه‌مووی له‌ خواوه‌یه. ئیسلامه‌تیش ئه‌وه‌ته
سه‌ر دانه‌وێنی بۆ‌ئهو فه‌رمانانه‌ی که پێغه‌مبه‌ر هیناونی له‌ خواوه. کرداری چاکه‌ش که
بنچینه‌یه‌یه‌ کانیان پێنجن، یه‌که‌میان «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ» و‌تنه‌ بۆ
ئه‌وانه‌ی بتوانن بیلێن و توانای و‌تیان بیی و، پێنج فه‌رزه‌ی نویژ و زه‌کات‌دان. حه‌ج کردن بۆ
مالی که‌عه‌ بۆ‌ئه‌وانه‌ی ده‌سه‌لاتیان بیی و رۆژوو‌گرتن.

دارشتنی مه‌عنای ئه‌م دوو به‌یته به‌مجۆره‌ له‌ سه‌ر بناغه‌ی ئه‌وه‌بوو که وشه‌ی «ئه‌ساسی» له
به‌یتی پێشوویاندا راست بی و‌ابی وه‌ك له‌ ده‌ست‌نوسه‌ کانی به‌رده‌ستماندا وا نووسراوه. به‌لام
ئیمه‌ لامان وایه‌ راسته‌که‌ی «ئه‌ساسی» نه‌یه و «ئه‌ساسن»ه. ئه‌گه‌ر و‌ابی مه‌عنای هه‌رکام له‌ دوو
به‌یته‌که‌ به‌ جیا دئ و ره‌وان‌تریش ده‌بی.

(١٠٩) ئه‌شاعیره: ئه‌وانه‌ی له‌ سه‌ر پێ‌ره‌وی ئیمامی ئه‌شعه‌ری به‌رپۆه‌ ده‌چن.

مه‌عنای ئه‌م به‌یته و دوو به‌یتی پاشه‌وه‌ی پیکه‌وه‌ دئ.

له‌ نوسخه‌یه‌کی ده‌ست‌نوسی مه‌حوی خۆیدا نیوه‌ی دوو‌هه‌می ئه‌م به‌یته به‌مجۆره‌یش

نووسراوه:

جومه‌ووری «اشعه‌ریه» وه‌کوو قائیلن به‌ بوون

نه قسی به نه قسی تاعه ته، زیادی به دوو شته:
 یا تاعه، یا ته جه لیلیه کی بی چلوون و چوون (١١٠)
 به عزئی ده لئی زیادهت و بهس، نه قسی بو نیه
 به عزیکه که موسی پر ره له سه ره هردوولا نه بوون (١١١)
 بشزانه هیچ و بی عه مه له وه كه هه با عه مه له
 بی نیه تیکی خالیس و ئیخلاسی ئه نده روون (١١٢)
 بیهن به «إِنَّمَا» وه «الْإِخْلَاصِ بِالنِّيَّاتِ»
 هه نه سسی ﴿مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ﴾ یا ئه خوون! (١١٣)

(١١٠) ته جه للی: ده رکه وتن. مه به ست له ده رکه وتن نووری راستیه بو ئینسان به لوتفی خوا خوی.

(١١١) موسی پر: سوور.

واته: خیلاف هه به له ناو زانایانی ئوسوولی دیندا. ئاخو ئیمان زیاد و کهم ده کا یا نه؟ هه ندیکیان ده لئین زیاد و کهم ناکا. هه ندیکیشان ده لئین ته نها زیاد ده کا. ئه شعهریه کانیش ده لئین زیادیش و کهمیش ده کا. کهم کردنی به کهم کردنی فرمانبهرداری خوا به و زیاد کردنی به دوو شته: یا زور کردنی فرمانبهرداری خوا، یا روون بوونه وهی دل به ره حمه تی خوا که ئیمه شاره زای چۆنیه تییه که ی نین.

(١١٢) بی عه مه ل: بی که لک. هه با: پر و بووچ. ئه نده روون: ناودل.

واته: کرده وهی بی نیازی پاک به هیچ دانانری.

ورده کارییه کی جوان له م به یتهدا هه به له وه سف کردنی «عه مه ل» دا به «بی عه مه ل».

(١١٣) ئه خوون: جه معی «اخ»، به مه عنا برا.

واته: براینه! بو ئیسه پاتی قسه که مان ئایه تی: ﴿وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيُعْبَدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ﴾ و جه دیسی «إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ» بیسن که یه که میان واته فرمانی ئه وه یان درابو به که به دلکی پاک و خاوتنه وه خوا به رستن و دوو هه میان واته پاداشی کرده وه به گویره ی نیازی دلی خاوه نه که یه تی.

ئىخلاس ئە گەر بىي «فېها»، گەر نه بىي، ده بىي
 كه سبى بكه ي به ته زكيبه ي ئە خلاق و نه فسى دوون (١١٤)
 وابه سته به سوجه تى كاميل ترى له خو ت
 زىكرى دهوام و تابيعى سوننه ي سه نييه بوون (١١٥)
 هەر ئەم خيساله يه كه سه جابه ي كيرامى پى...
 فائيز به مه رته به ي «رَضِيَ اللّٰهُ» و «رَضُوا» ن (١١٦)
 هەر بهم ته ريقه پى گه ييون، گه يونه خودا
 ئەو زاته عاريفانه كه داناو و تى گه ييون (١١٧)
 روو كه ينه ئەم ته ريقه، به ئازانه مهش برا
 تاكه ي ئە سىرى مه غله ته ي ئە فسانه و و فسوون! (١١٨)

(١١٤) «فېها»: زۆر چاكه. دوون: سووك و پهست.
 مه عناي ئەم به يته و به يتى پاشه وهى پىكه وه دى.
 (١١٥) وابه سته: به سراو. سوننه: سوننهت. سه نييه: پىروژ.
 واته: سه يرى دلى خو تان بكه ن، ئە گەر پاك و خاو ئىن بوو زۆر چاكه. ئە گينا پاكي بكه نه وه و
 رهوشتى خو تان چاك بكه ن، ئە وهش به بير كردنه وه له خوا و به شو ئىن كه وتنى رهوش و
 كردنه وه ي پىغه مبه ر و هاو پىيه تى پياوانى خواناس.
 (١١٦) خيسال [«خصال»]: جه معى «خصله» به واته رهوش. فائيز: به خته وه ر.
 واته: بهم رهوش تانه به يارانى پىغه مبه ر (د.خ) گه يشتوونه ته ئەو پايه به كه خواي گه وه ره له
 قور ئاندا له باره يانه وه به ره مو ئىت: «رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ»، واته: خوا رازيبه لىيان و
 ئەوانيش له خوا رازىن.
 (١١٧) عاريف: خواناس، وهلى.
 واته: ئەو لىاي خوايش هەر له م رىگايه وه پىگه يشتون.
 (١١٨) ئازانه: ئازايانه. مهش: ئيمه يش. مه غله ته: جىي هه له كردن. ئە فسانه: سه رگوزه شته، زياتر
 بو پىروبوو چيش به كاردى. فسوون: ساخته و جادوو گه رى و شتى وا.

رینگهی سه‌عاده‌تی ئه‌به‌دی تو له‌سه‌ر منه
 بیده‌م نیشان و، دام و، له‌سه‌ر تو به‌رپوه‌چوون (١١٩)
 ئه‌م نه‌خته نه‌زمه‌نوسخه‌یی ئیکسیری ئه‌عه‌مه
 حیفزی بکه، دلی بده‌ری، بیکه ئه‌زده‌هوون (١٢٠)
 بیکه‌یته به‌ر، ده‌که‌یته به‌ر ئیسته‌به‌رقی به‌هه‌شت
 مه‌حزوز ئه‌بی به‌حیفزی له‌هه‌ولی عه‌زابی هوون (١٢١)

واته: براده‌رینه! تا‌که‌ی دیلی هه‌له و قسه‌ی پرپوچ بین؟ با ئیمه‌یش ئازایانه روو بکه‌ینه
 ئه‌م رینگا راسته.
 مه‌ش برا (ن): وه‌رنه‌وه.
 (١١٩) واته: پتۆسته له‌سه‌ر من رینگای راست پیشان بده‌م و، وا پیشانم دا و پتۆسته له‌سه‌ر
 تۆیش به‌گوێره‌ی بجوولیتته‌وه.
 (١٢٠) ئیکسیری ئه‌عه‌مه: به‌قسه‌ی پشینان گوايه مادده‌یه‌که تیکه‌لی مس بکری ده‌یکا به‌زپریا
 تیکه‌لی جیوه بکری ده‌یکا به‌زیو. شتی وا تا ئیستا به‌زانستدا نه‌دۆزراوه‌ته‌وه. ده‌هوون: ده‌هان،
 ده‌م، وشه‌یه‌که له‌دیالکتی کوردی «لوپ» دا.
 واته: ئه‌م چه‌ند شیعره‌ی من وه‌ک نوسخه‌یه‌کی ئیکسیر وانه، دلیان بده‌ری و له‌به‌ریان‌که و
 بیانکه به‌ویردی سه‌ر زمانت.
 (١٢١) ئیسته‌به‌رق: جووره‌کووتالیکه تان و پۆی له‌تالی ئاوریشم و زپره. له‌قورئانیشدا هه‌یه‌که‌وا
 ئه‌هلی به‌هه‌شت ئیسته‌به‌رق له‌به‌ر ده‌که‌ن. مه‌حزوز [«محظوظ»]: به‌خته‌وه‌ر. هه‌ول: ترس.
 هوون: سووکی و سه‌رشۆری.
 واته: ئه‌گه‌ر ئه‌م شیعرا نه‌به‌ر بکه‌ی، دیاره‌ بۆیه له‌به‌ریان ده‌که‌ی که به‌گوێره‌یان
 بجوولیتته‌وه. که به‌گوێره‌یشان جوولایته‌وه، به‌هه‌شت جیت ده‌بی و پۆشاکێ ئیسته‌به‌رق
 له‌به‌رده‌که‌ی و به‌خته‌وه‌ر ده‌بی به‌وه‌که له‌ئاگری دۆزه‌خ ده‌پارتزری.
 وشه‌ ئاراییه‌کی جوان له‌کۆکردنه‌وه‌ی «بیکه‌یته‌به‌ر» و «ده‌که‌یته‌به‌ر» دا هه‌یه‌که هه‌ریه‌کی
 مه‌عنایه‌کی جیا له‌هی ئه‌ویانیانی هه‌یه.

یا رەببى ئەو کەسانە کە ئەمڕۆ لە عیشقى «مىم»
لەم بەحرى «نۆن» دا وەکوو من غەرقە دەبن و بوون (١٢٢)

غەرقى موحیتى رەحمەتى عوزماتیان بکەى
ئیمەش لە گەڵ ئەوانە، سبەى «يَوْمَ يُخْشَرُونَ»! (١٢٣)

«مەحوى»! خیتامى بێنە بە یانانە کەت بە مىسک
حەمدى «بلا ختام» و سەلاتى لە حەد فزوون (١٢٤)

(١٢٢) لە دیوانە شیعەرە کۆنەکاندا هەر کۆمەڵە قەسیدە یەک کە دوا پتەکانیان یەک بوونایە، کۆدە کرانە وە سەرەتایەکیان بۆ دادەنرا و دەیاننووسی «بەحرى ئەلف» یا «بەحرى بى».. تاد. هەر وەها بە هەرکام لە ئاوازه جیاوازه کانی شیعری عەرەبیش دەلێن بەحرى فلان وەك «بەحرى رەجەز» و «بەحرى رەمەل» و... تاد. مىم: مەبەست «محمّد» واته پێغه مەبر (د.خ). بەحرى نۆن: ئەو قەسیدە یە کە ئاخىر هەر بەیتىکى پیتی «نۆن» بى وەك ئەم قەسیدە یە. ئیشارە تیشە بەو بەحرە کە ماسى حەزەرەتى یۆنسى تیا قووت دا، چونکە «نۆن» بە عەزەبى بە ماسیش دەلێن. غەرقە: نوقم.

مەعناى ئەم بەیتە و بەیتى پاشەوێ پێکەوێ دى.

لە دەستنووسیکی مەحوى خۆیدا لە بەرابەرەى «نۆنە دا»، «نۆرە دا» یش نووسراوێ.

(١٢٣) موحیت «محیط»: دەریای گەورە. عوزما «عُظمى»: گەورە.

واتە: خویا ئەو کەسانە کە ئەمڕۆ وەك من لە عیشقى پێغه مەبردا لەم بەحرى «نۆن» دا نوقم بوون یا دەبن، غەرقى دەریای رەحمەتى خۆتیا بکەى و سبەى لە روژى حەشردا ئیمەش بکەوینە تەکیان.

مەبەست لە «غەرق بوون لە بەحرى نۆن» دا خەریک بوونە بە نووسین و بڵاوکردنەوێ ئوسوولی دینەوێ وەك «مەحوى» لەم قەسیدە یە دا کردوویەتى.
(١٢٤) فزوون: زیاد.

واتە: مەحوى! ئەم قسانەت بە قەسە یە کى وەك مىسک بۆنخۆش دواى پى بێنە. ئەو قەسە وەك مىسک بۆنخۆشەش بریتى بى لە سوپاسى نەبراوێ و دواى نەهاتووی خوا و سەلاواتدانى لە رادەبەدەر لە دیدارى پێغه مەبرى خوا دروودى خواى لى بى.
بەراوردیكى جوان لە نۆوان «ختام» و «بلا ختام» دا هەیه.

شوکری خودا که لوتفی خودا بوو به رههنمون
 ئەم گەوهەرانی مونتەزەمی نەزمی رشتە بوون (١٢٥)

هەر گەوهەریکی مەهری کورورێکی حووری عین
 هەر گەوهەریکی سەد سەمەنی جەننەت و عیوون (١٢٦)

نەزمیکی جانفزاو و سەفابەخشی دین و دڵ
 نەزمیکی تەرزێ ئاوی حەیاتە رهوان و روون (١٢٧)

لەم ئاوە هەر بخۆنەوێ تا خوشک لەب نەبن
 رۆژی بووێ زوبانە کەشی «العطش» دەروون (١٢٨)

(١٢٥) رههنمون: رێگا پێشان دەر. مونتەزەم: هۆنراوە. نەزم: هۆنینهوێ. رشتە: بەنی هۆنینهوێ
 ملوانکە و شتی وا.

«مەحوی» لەم بەیتەوێ دێ بە شان و بالێ ئەم قەسیدە یەدا و تەعریفی دەکا و سوپاسی خوا
 دەکا کەوا یارمەتی دا بۆ تەواکردنی.

(١٢٦) مەهر: ماری. کورور: پێنج سەد هەزار. حووری عین: حۆرییە سپیەکانی بەهەشت.
 سەمەن «ئەمەن»: نرخ. عیوون «عیون»: جەمعی «عین» بە مەعناکانی.

واتە: هەریەکێ لە مەسەلەکانی ئەم باسە وەک گەوهەریک وایە و، هەر گەوهەریکیان
 ماریی نیو ملیۆن حۆری جوانە لە حۆرییەکانی بەهەشت و نرخێ سەد بەهەشت و کانیای
 بەهەشتە. مەبەستی لەوێە بنیادەم بە شوێن کەوتنی رێ و شوێنی ئەم قەسیدە یە کە بریتیە لە
 خواپەرستی، دەچێتە بەهەشت و لە کانیای بەهەشت دەخواتەوێ و دەبێ بە هاوڕێی حۆرییە
 جوانەکان.

(١٢٧) جانفزا: مایە ی بەهێزکردنی گیان. تەرز: وەک.

(١٢٨) خوشک لەب: لێو و شک. زوبانە کەش: زوبان دەرکێش.

واتە: ئەم شێعرانە وەک ئاوی حەیات وان، لێی بخۆنەوێ تا لەو رۆژەدا کە دەروون لە
 تینوویە تیدا زوبان دەر دەکێشی و هاوار دەکا، لێوتان و شک نەبێتەوێ.

لەم عەینی نەزەمە هەڵدەقوڵی سەلسەبیلی دین
وێك ئاگری حەسەد لە دەروونی حەسوودی دوون^(١٢٩)

مەنزوومە یێکی موختەسەر و پەر لە فائیدە
زوبدە ی گەلی شورووح و خولاسە ی گەلی موتوون^(١٣٠)

«نوریە» یە بە مەعنی و، «نونیە» یە بە لەفز
خەتمی بە دڵ بە نوورە، ئە گەرچی بە دەم بە نوون^(١٣١)

بیکە بە دڵ بە ویردی هەموو دەم، کە هەر بەمە
قوووی دڵ ئەو دەمە کە زوبانت دەبی زەبوون^(١٣٢)

(١٢٩) سەلسەبیل «سلسیل»: ئاوی رهوان و خوش قووت چوو. ناوی جوگایه کیشه له بههشتدا.

واته: جوگای ئاوی سازگاری بههشت لهم شیعراوه هەڵدەقوڵی، وێك چۆن ئاگری کینه له دلی کینه کارانی نامەردەوه زوبانه دەکێشی.

(١٣٠) زوبدە: پوخته. شورووح «شروح»: جەمعی «شرح». ه. موتوون «متون»: جەمعی «متن». ه. شیوهی زۆربە ی کتیی جارێ کە له حوجره کاندای خوێنران، وابوو کتییکی پوخته و کورت له باسیکدا دەنووسرا، بهوه دەوترا «مەتن». ئەنجا به کتییکی تر وشە بە وشە ی مەتنە کەش لێک دەدرایه وه و بهوهش دەوترا «شەرح». وادهبوو سەرەرای ئەوه لهسەر مەتنە کەش و شەرحە کەش دەنووسرا و بهوهش دەوترا «حاشیه».

(١٣١) «نوریە»: ئەوهی بدرتە پال «نور» واته رووناکی. «نونیە»: ئەوهی بدرتە پال «نوون» واته قەسیدە یەك که دوا پیتی بهیته کانی «نوون» بی.

واته: ناوه پۆکی ئەم قەسیدە یە «نوریە» یە، چونکه دڵ روون دەکاته وه و شیوه کەشی «نونیە» یە چونکه دوا وشە ی هەر بهیتهکی «نوون» ه، دوا ییبه کە ی له دڵدا رووناکی و له دەمدا پیتی نوونه.

(١٣٢) ویرد: ئەو دوایه ی بنیادهم هەمیشه ییخوێنی. دەم: کات.

واته: با هەمیشه مەعنا ی ئەم شیعرا نهت له دڵدا بی و ئەگەر شتی هەبی هەمیشه بی به ویردی سەر زمانی دڵ، با ئەو شته ئەم شیعرا نه بی، چونکه له و کاته دا که زمان لال دەبی و

وهك سوندوسی له بهرکه، وه کوو رۆحی بگره دڵ
پیرایشی زوهووره، هه م ئارایشی بوتوون^(١٣٣)

هه رکهس به جان و دڵ له بهری بێ، له بهریه تی
روحیکی واکه غهیبی نه کارهیبی سه د مه نوون^(١٣٤)

﴿﴾

بنیادهم ده که ورتته حالی سه ره مه رگ و زمانی ناچه رخی ههچ بلی و ناویکی خوا بیتی، ئا له و
کاته دا ئه م شیعرانه ن ده بن به مایه ی هیزی دڵ و به فریای ده گهن و ناهیلن به بێ باوه ر ئه م دنیا به
به جی بیتی.

له کۆکردنه وه ی «دڵ» و «دهم» و «دهم» و «زوبان» و «ویرد» و «دهم» دا ته ناسوب و، له
نیوان «زوبان» و «زه بوون» یشدا جوژه جیناسیکی کوردی ههیه. له به کارهینانی «دهم» ی
یه که میشدا به مه عنا «کات» له کاتیکا که له گه ل وشه ی «ویرد» به کارهینراوه و مه عنا ی
مونا سبتری شو ئه که ده بوو «دهم» ی ئه ندامی له ش بێ - ته وریه ههیه.

(١٣٣) سوندوس: پارچه ی ئاوریشمی به تالی زیر ته نراو. پیرایش: ئارایش. رازانه وه. زوهوور
[«ظهرو»]: جه معی «ظهر» ه واته پشت، یاخود هه ر به مه عنا ده رکه ورتنه. بوتوون [«بطون»]:
جه معی «بطن» ه به مه عنا سک، یاخود هه ر به مه عنا ناوه وهیه.

واته: وهك سوندوس بیکه ره به رت و وهك رۆح بیکه ره دڵ، چونکه مایه ی رازانه وه ی
ده ره وه و ناوه وهیه، وهك چۆن قوماشی سوندوس که بنیادهم بیکاته به ری، پشتیشی و سکیشی
ده رازینتیه وه.

له به کارهینانی «له بهر که» دا به مه عنا «یادداشت کردن له دڵدا»، که ده بوو به هۆی یه که خستیه وه
له گه ل «سوندوس» به مه عنا «بۆشین» بێ، هونه ری «تۆریه» ههیه. له کۆکردنه وه ی «زوهوور» و
«بوتوون» یشدا تیباقیش و ته ناسویش ههیه. له به رابه رکێ پێ کردنی «له بهر که» و «بگره دڵ» و
«زوهوور» و «بوتوون» یشدا له ف و نه شری موره ته ب ههیه.

(١٣٤) رهیبی مه نوون: وه چه رخانه ی گه ردوون که ببێ به هۆی فه وتانی شتی.
واته: ئه وه ی به گیان و دڵ ئه م شیعرانه ی له بهر بێ، رۆحیکی به رزی واده کری به به ریا سه د
گۆرانی چه رخی زه مانه له ناوی نه بات.

له نیوان «له بهری بێ» و «له بهریه تی» دا جوژه جیناسیکی کوردی ههیه.

به‌و رۆحه‌وه‌م، خودا، ببه‌یه به‌ر حوزووری خۆت
 هه‌م خۆم و هه‌م ته‌وانه‌ که خۆن و که نێک خوون! (١٣٥)
 باقی له‌ فه‌زلی خۆته‌وه‌ سه‌ر رۆحی ته‌حمه‌دی
 نازل بکه‌ی سه‌لات و سه‌لامی له‌ حه‌د فزوون! (١٣٦)

(١٣٥) خۆ «ی دووه‌م»: خۆیی. نێک خوو: ره‌وشت باش.

(١٣٦) باقی: ئیتر. ته‌حمه‌دی: پێغه‌مبه‌ر (د.خ). فزوون: زیاد و تێپه‌رکردوو.

ستایشی خودا

«سُبْحَانَ» ئەو خودایە که عەقڵی پەیه مبه‌ران
دەرکی نیانە غەیری بە بەردەرکیا گه‌ران^(١)

«سُبْحَانَ» ئەو خودایە که داناتری زه‌مان
دیوانه‌یه و، له مه‌عریفه‌تی کونه‌یا نه‌زان^(٢)

«سُبْحَانَ» ئەو خودایە که که‌پرۆبیانی عەرشی
وه‌ک ناسی قور به‌سه‌ر به نه‌ناسینی موته‌لان^(٣)

(١) «سبحان»: پاکی و بێ گه‌ردی. پەیه مبه‌ر: پیغه مبه‌ر. دهرک «ی یه کهم»: تیگه‌یشتن. دهرک «ی دووهه‌م»: دهرگا.

واته: پاکی و بێ عه‌یبی بۆ ئەو خودایه‌یه که ته‌نانه‌ت عەقڵی پیغه مبه‌رانیش لێی تی ناگا و پیغه مبه‌ران چارنک شک نابەن له‌وه به‌ولاوه که به بەردەرگایا بسوورپنه‌وه و هه‌ول بدەن رنگایه‌ک بدۆزنه‌وه بۆ لێی حالێ بوونی.

ده‌شکرێ مه‌عنای «دهرک» ی یه که‌میش هه‌ر «دهرگا» بێ و مه‌عنای به‌یه که وای لێ بیته‌وه که: عەقڵی پیغه مبه‌رانیش دهرگایه‌ک شک نابا لێه‌وه به‌چێته ژووره‌وه، واته به‌ته‌واوی لێی حالێ بیی و تیی بگا و ئەوانیش هه‌ر ئەوه‌یان پێ ده‌کرێ به‌ ده‌وریا بسوورپنه‌وه و هه‌ول بدەن شتیکی لێ تی بگه‌ن. به هه‌ردوو مه‌عناکه له‌ نێوان مه‌عنای «په‌یه مبه‌ران» و «به بەردەرکیا گه‌ران» دا ته‌ناسوب هه‌یه. له‌ نێوان هه‌ردوو وشه‌ی «دهرک» یشتا جیناسی ته‌واو هه‌یه. رسته‌ی «به بەردەرکیا گه‌ران» یش کینایه‌یه له‌ ته‌قه‌لادان بۆ حالێ بوون و تیگه‌یشتن.

(٢) داناتر: به‌وێڵ و ماریفه‌ت‌ترین که‌س. دیوانه: شیت. کونه‌ی بنجینه و راستی و گه‌وه‌ری هه‌ر شتی.

واته: پاکی و بێ گه‌ردی بۆ ئەو خوایه‌یه که به‌وێڵ و ماریفه‌ت‌ترین که‌س له‌ تیگه‌یشتنی حه‌قیقه‌تی ئەودا وه‌ک شیت وایه و هه‌یج نازانی.

(٣) که‌پرۆویی: تاقمه‌ فریشته‌یه‌کن له‌ خواوه زۆر نزیکن، هه‌میشه به‌ ده‌وری عەرشی خوادا خه‌ریکی عیباده‌تن. ناس: خه‌ڵک. موته‌لا: گیرۆده.

واته: پاکی و بێ عه‌یبی بۆ ئەو خودایه‌یه که ته‌نانه‌ت فریشته‌کانی ده‌وری عەرشی که

زهرپړیکى چون ئیحاته چیه نیسبه تی له گه ل
 روژیکى بى نیهایت و بى چوون و بى چونان^(٤)
 تا بو قسیکی ده رخووری ته نزیهی دهم ده به م
 هه به و دهم نه و دهمه ده به م لیوی خو گه زان^(٥)
 زاتم نیه توخن به سیفاتی کهوم به عقل
 روحم چوو ته سه ووری زات نه به کم به جان^(٦)

❧

ده بو به هوی نزیکیه وه لی زور باشی بناسن، وه كه خه لکی قوربه سهر تووشی دهردی
 نه ناسینی بوون.

له نیوان «ناس» و «نه ناسین» دا وشه ئاراییه کی جوان هه یه.

(٤) زهرپړیکى: زهرپړه ییکی. ئیحاته: ده وره دان. مه به ست له تیگه یشتنی بابته له هه موو
 سه ریکه وه. چوون: وهك. چونان: وهها.

واته: عه قلی ئاده میزاد وهك تۆسقا لیک وایه و زاتی خواش وهك روژیکى بى پایان که کهس
 به ده ورو به ریا ناگا و چهند و چوونی نازانی. جا به راورد له نیوان نه م دوانه دا چوون ده کری و
 عه قلی ئاده میزاد چوون ده توانی له کونه ی زاتی خوا بگات!؟.

(٥) قسیکی: قسه ییکی. ده رخوور: شایان. ته نزیه: به بى عه یب زانین. دهم «ی دوایی»: کات.
 گه ز: گازگر.

واته: که دهم به دهم قسه یه کی وا به کم شایانی بى عه یی نه و بى، گورج هه ره له و کاته دا به و
 دهم و ددانه ی خو م ده ست ده که م به گه ستنی لیوی خو م و به شیمان ده به م وه، چونکه تیده گه م
 قسه ی وام بو نادۆز رته وه.

له نیوان هه ره سى وشه ی «دهم» دا جیناسی تام و، له نیوان «ده به م» و «ده به م» دا جیناسی
 «مُحَرَف» و، له نیوان «دهم» و «لیو» دا ته ناسوب هه یه.

(٦) زات: جور ئه ت و وێران.

واته: ناوێرم به بیر و خه یالی عه قلم توخنی لیکدانه وه ی سیفه ته کانی خوا به کموم و، نه گه ره
 به گیان له باسی زاتی ورد بیه م وه له ترسانا گیانم دهرده چی.

مه حوی له م به یته دا ورده کارییه کی جوانی به کاره یناوه، نه وه ته ده لی زاتی ئینسان که

❧

دَل بوو به دوودی مه‌حز و، جگهر بوو به عه‌ینی ئاو
 ئاهم نیه ده‌وانه، سروشکم نیه ره‌وان؟ (٧)
 تا هه‌بووه، تا ده‌بی مۆته‌نه‌فیس له‌ سینه‌یه‌ک
 بی ئیزنی ئه‌و نه‌سیمى نه‌فه‌س که‌ی ده‌بی وه‌زان (٨)
 مسقاله‌ زه‌رپه‌ چۆنه‌ له‌ به‌رده‌ستی قودره‌تی
 هه‌ر وا بزانه‌ وایه‌ کوره‌ی مۆلکی «کُن فکان» (٩)

سه‌رچاوه‌ی سیفاته و «قائم بالذات» ه‌مه‌یدانی نیه‌ توخنی باسی سیفاتی خوا‌بکه‌وئ و، ئه‌گه‌ر به‌ گیان له‌ زاتی ئه‌و ورد بیه‌وه‌ گیانم ده‌رده‌چئ. چونکه‌ ئه‌و -واته‌ خوا- رۆحی مۆتله‌ق و جانی جانانه‌. دیاره‌ ئه‌م ورده‌ کارییه‌ له‌سه‌ر بناغه‌ی ئه‌وه‌ دامه‌زراوه‌ که‌ «زات» و «ذات» له‌ کوردیدا وه‌ک یه‌ک ده‌خۆتێرنه‌وه‌ و «زات» یش به‌م پێیه‌ هه‌ر به‌مه‌عنا «ذات» به‌ کار بی. له‌ رووی وشه‌ ئاراییشه‌وه‌ کۆکردنه‌وه‌ی «زات» و «سیفات» و «ذات» و. کۆکردنه‌وه‌ی «رۆح» و «جان» ناسکییه‌کی دیاری تیا به‌.

(٧) دوود: دووکه‌ل. مه‌حز [محض]: روت. عه‌ین: کانی. یاخود وشه‌ی ته‌ئکیده‌ به‌مه‌عنا «خۆی». ده‌وان: هه‌لاتوو. سروشک: فرمیسک. ره‌وان: جاری.

واته‌: ئه‌وه‌نده‌ هه‌ناسه‌م هه‌لکێشا دَلم بوو به‌ دووکه‌لی روت و له‌ داخانی جگه‌رم بوو به‌ ئاو و توایه‌وه‌. نیشانه‌ی راستی ئه‌م قسه‌یه‌شم ئه‌وه‌ته‌ هه‌ر هه‌ناسه‌ هه‌لده‌کێشم و فرمیسک به‌ خۆپ له‌ چاوانم ده‌پروا... هه‌ناسه‌ که‌ دَلمه‌ بوو به‌ دووکه‌ل و سه‌رکه‌وتوو و، فرمیسکی خۆتینی چاویشم جگه‌رمه‌ توایه‌ته‌وه‌ و له‌ کانیای چاومه‌وه‌ سه‌ری کردوو و داپه‌ریوه‌.
 (٨) مۆته‌نه‌فیس: هه‌ناسه‌ده‌ر. ده‌شگونجئ «مۆته‌نه‌فه‌س» بی واته‌: هه‌ناسه‌دان یا جیگای هه‌ناسه‌دان. نه‌سیم: شنه‌ی با. وه‌زان: باکه‌ بوه‌زئ.

واته‌: له‌و کاته‌وه‌ هه‌ناسه‌ده‌ر په‌یدا بوو و تا له‌ دنیايشدا بمێنئ، شنه‌ی هه‌ناسه‌یه‌ک چیه‌، بی ئیزن و رێگادانی خوا له‌ سینه‌ی که‌سه‌وه‌ ناوه‌زئ و که‌س بی زه‌ماه‌ندی ئه‌و ناتوانئ هه‌ناسه‌یه‌ک بدا.

(٩) مه‌به‌ست ئه‌وه‌یه‌ له‌ به‌رده‌ستی توانای ئه‌و خوایه‌دا که‌ ئه‌م جیهانه‌ی ته‌نها به‌ فهرموونی «به‌» یه‌ک دروست کردوو، دروست کردنی شتیکی ئه‌وه‌نده‌ی مسقاله‌ زه‌رپه‌یه‌ک و هه‌موو جیهان چوون یه‌که‌.

عیلمی به حەبەیی کە بە سەد قەپنی کە دەبی

وەک عیلمییه بە قوبەیی شەمسی زیافشان (١٠)

ئەو زەرپەیه کە ئەووەلی زەرپراتی عالەمە

بۆ عیلمی چۆنە، زەرپەیی ئاخریەتی چۆنان (١١)

هەرچی ببینرێت و بلێن و ببیسترێ

«ما هو» خودا، خودا بە خودا «برتر است از آن» (١٢)

تەقیری چی بدەم، کە زوبانن بە کول زەبوون!

تەحریری چی بکەم، خەت و مەت یەک قەلەم خەتان (١٣)

(١٠) حەبە: دانە. قەپن: سەد سأل. قوبە: گومەزی. زیا [«ضیا»] فشان: تیشک دەرەو.

واتە: دەنکی دانەوێڵەیهک کە سەد سأل لەمەویاش پەیدا ببێ و تۆپی رۆژی تیشک هاوێژ لە بەردەمی زانستی خودا چوون یەکن و وەک یەک پێیان دەزانێ... (١١) چۆنان: هەرەها.

واتە: وەک یەک ئاگادارە لە یەکەمین و دوا تۆسقالێکی ئەم جیهانە. (١٢) «ما هو»: ئەو نیە. برتر است از آن: رستەیهکی فارسییە واتە لەوە گەورەتر و لە پێشترە. واتە: ئەوێ بە چاو ببینرێ و بە دەم بوترێ و بە گوێ ببیسترێ خودا نیە. بەخودا قەسەم خودا لە هەموو ئەوانە بەرزترە.

لە نێوان هەر سێ وشەی «خودا»دا جیناسی تام هەیە. لە دەستنوسێکی مەحوی خۆیدا «ما هو» بە «نبود»ی فارسیش نووسراوە. بەم پێیە نیو بەیتە کە تێکرا دەبێ بە فارسی و وای لێ دێتەو: «نبود خدا، خدا بە خدا برتر است از آن»

(١٣) واتە: چی بلێم لە باسی زاتی خودادا مادەم هەرچی زوبان هەیە هەموو لەم مەیدانەدا زەبوون و کولن... چی لەبارەی زاتی خواوە بنووسم مادەم هەرچی نووسین لەم بارەو نووسراوە هەمووی شتێکی بێ باوەخ و بێ قابیلەت و هەلەیه. وشەی «کول» هەرچەند بەمەعنا «گشت»ە، ئەوەیشتی لێ وێستراوە کە بۆ لەتافەت مەعنای «کول بوون»یش بگەیهنێ.

شه‌ممیکی بادی سوبحده‌می لوتفیه به‌هار
زه‌پرێکی گه‌رد و بادی شه‌وی قه‌هریه خه‌زان^(١٤)

دووری له‌و، ئاگرێکه به‌جه‌ننه‌ت ده‌کا جه‌حیم
ره‌وحی له‌قوربایه به‌دۆزه‌خ ده‌کا جینان^(١٥)

دووری ئه‌گه‌ر به‌لایه، نزیکیشه ئیبتیلا
دوورن له‌حه‌سه‌ره‌تان و نزیکن له‌حیره‌تان^(١٦)

﴿﴾

ته‌ئکید کردنه‌وه‌ی «خه‌ت» یش به‌وشه‌ی «مه‌ت» که شیوه‌ی ته‌ئکیدێ کوردیه‌یه وه‌کوو «نان و مان» و «چیشته و میشته» و شتی وا، بۆ گه‌یاناندنی مه‌عنای سووکی و ناچیزی ته‌ئکید کراوه‌که‌یه. له‌کۆکردنه‌وه‌ی «خه‌ت» و «قه‌لهم» یشدا، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌یشدا که «قه‌لهم» لێره‌دا به‌مه‌عنای قه‌لهمی پێ‌نووسین نیه، جۆره‌ته‌ناسوێک هه‌یه. هه‌روه‌ها له‌نیوان «خه‌ت» و «خه‌تا» یشدا جیناسی ناقیس هه‌یه.

(١٤) شه‌ممیکی: شه‌ممه‌یه‌کی، تۆسقالێکی. باد: با. سوبحده‌م: کاتی به‌یانی. زه‌پرێکی: زه‌پرێکی. قه‌هر: قین. خه‌زان: پاییز.

واته: به‌هار به‌و هه‌موو هه‌وای خۆش و سازگار و گۆل و گۆلزار و رۆژی درێژه‌یه‌وه‌که هه‌یه، تۆسقالێکه له‌بای به‌ره‌به‌یانی لوتفی خوا. پاییزیش به‌و هه‌موو تۆز و با و گه‌لارێزان و شه‌وگاری درێژه‌یه‌وه‌که هه‌یه، نموونه‌یه‌که له‌شه‌وی قاره‌هه‌لگرتن و توورپه‌بوونی ئه‌و.

(١٥) جه‌حیم: دۆزه‌خ، جه‌هه‌نم. ره‌وح: خۆشی و کرانه‌وه‌ی دڵ. جینان: به‌هه‌شت. واته: دووری له‌خوا ئاگرێکی ئه‌وه‌نده‌به‌تین و تاوه، به‌هه‌شت به‌و هه‌موو خۆشیه‌وه‌که هه‌یه. له‌ئاده‌میزادی ده‌کا به‌دۆزه‌خ. لێ نزیک بوونیشی ئه‌وه‌نده‌خۆشه به‌هه‌شت له‌چاویا ئه‌وه‌نده‌ناخۆشه ده‌لیی دۆزه‌خه.

(١٦) ئیبتیلا: تاقی کردنه‌وه به‌به‌لایه‌سه‌رادان. هه‌سه‌ره‌ت: داخ. حیره‌ت: سه‌رسامی. واته: به‌لام عاشقی ئه‌و نه‌که دوور بێ ئیه‌وه‌بێ ده‌رد و مه‌ینه‌ت ده‌بێ و، نه‌که نزیک بێ ئیه‌وه... چونکه دووریه‌که‌ی ده‌بێ به‌مایه‌ی به‌لای بۆ گیانی و نزیکیه‌که‌شی ده‌بێ به‌هۆی نازاری تاقی کردنه‌وه، ئاخۆ سه‌ری لێ تێک ده‌چێ و رینگای راست ون ده‌کا یا نه‌؟

هه‌رکەس بە باره‌گاهی جه‌لال ئاشناتره
زیاتر قسه‌ی له وه‌حشه‌ت و ده‌هشه‌ت ده‌دا نیشان (١٧)

گوی کەر ده‌بی له غولغولی «سُبْحَانَ مَا عَرَفُوا
نَاكَ» هی عه‌نادیلی چه‌مه‌نستانی ئاسمان (١٨)

«ئه‌حمده‌» که ئه‌که‌له‌ی به‌شه‌ره، له‌م مه‌قامه‌دا
روته‌ی که مالی عیجزی له «لَا أُخْصِي» یه عه‌یان (١٩)

په‌س من که که‌مترینی دوا ئوممه‌تی ئه‌وم
چیم و، چ قور بکه‌م به‌سه‌را، چی بکه‌م به‌یان (٢٠)

(١٧) جه‌لال: گه‌وره‌یی خوا. وه‌حشه‌ت: نامۆیی. ده‌هشه‌ت: سه‌رسامی.
واته: ئه‌وه‌ی ئاشناتری بی به‌باره‌گای خودا، زیاتر له‌ دنیا دوور ده‌که‌وتته‌وه‌ و قسه‌ی واده‌کا که
نیشانه‌ی نامۆیی و بی‌ئاگایی بی له‌ دنیا و خه‌لک سه‌رسام بین لیتی. بۆیه‌ش زیاتر سۆفیه‌ جه‌زبه
لی هاتووه‌ کان قسه‌ی واده‌که‌ن له‌ گه‌ل قسه‌ و بیروباوه‌ری خه‌لکدا نه‌گونجی. مه‌حوی به‌م به‌یته
نیشاره‌ت بۆ ئه‌و پیاوانه‌ی خوا ده‌کا که ده‌وتری «فناء فی الله» بوون واته له‌ خوادا فه‌وتاون
ئه‌وه‌نده‌یان بیر لی کردووه‌ته‌وه‌.

(١٨) غولغول: ده‌نگی قه‌ره‌باڵغ. ده‌نگی کۆمه‌لی په‌له‌وه‌ر، قوله‌قولی ئای هاتووه‌ کول.
عه‌نادیل: جه‌معی «عندلیب» ه‌ واته بولبول. چه‌مه‌نستان: شوێنی وه‌ک چیمه‌ن و گولزار وابی.
واته: بولبوله‌کانی چه‌مه‌نستانی ئاسمان که بریتین له‌ مه‌لائیکه‌کان، هه‌موو به‌یه‌ک ده‌نگ
هاوار ده‌که‌ن ده‌لێن «سُبْحَانَكَ، مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ» واته: خوایه‌ پاک و بی‌عه‌یبی بۆ تۆیه،
ئیمه‌ وه‌ها که شایان بی تۆمان نه‌ناسیوه‌. له‌ ده‌نگه‌ ده‌نگی ئه‌م مه‌لائیکه‌تانه‌ گوتی گوتی دار که‌ر
ده‌بی.

(١٩) عه‌یان: ئاشکرا و دیاری.

مه‌عنای ئه‌م به‌یته و به‌یتی پاشه‌وه‌ی پیکه‌وه‌ دی.

(٢٠) په‌س: که‌واته.

واته: پێغه‌مبه‌ر (د.خ) له‌ هه‌موو ئاده‌میزادێک پێگه‌یشتووتره‌ له‌ مه‌یدانی خواناسین و
تێگه‌یشتنی کونه‌ی ئه‌ودا، خزی به‌ ده‌می خزی ده‌ری‌پرپوه‌ که‌وا له‌م مه‌یدانه‌دا به‌ ته‌واوی

- «مه حوی!» ئە دەب خه مۆشی و مه حوییه ته، له گه‌ڵ
 نه‌سه‌ره‌وتنیکی، یه‌عنی به‌ ده‌م ده‌رده‌وه‌ گلان (٢١)
 گریه‌ی به‌ کو‌ڵ، به‌ د‌ل له‌ خه‌رافاتی خو‌ خه‌ج‌ل
 ناله‌ی د‌لی شه‌وان و هه‌ناسه‌ی سه‌هه‌رگه‌هان (٢٢)
 هه‌ر ئه‌و هه‌ناسه‌یه‌ که‌ بدا‌ فینکی به‌ د‌ل
 به‌و تاقه‌ ناله‌یه‌ که‌ بگا‌گه‌رمیی به‌ گیان (٢٣)

﴿﴾

بێ ده‌سه‌لاته. ئه‌وه‌ته‌ فه‌رموویه‌تی «لَا أُخْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ، أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ» واته: خوايه‌ من ناتوانم وا‌که‌ شایان بێ باسی تۆ بکه‌م و ته‌عریفه‌ت بکه‌م. تۆ وایت که‌ خو‌ت ته‌عریفی خو‌ت کردووه‌، که‌واته‌ من که‌ بێ بایه‌خ‌ترینی دوا‌ وه‌چه‌ی ئوممه‌تی ئه‌و پیغه‌مبه‌ره‌م، چیم تا بتوانم باسی خوا بکه‌م! من قورێ کو‌ئ به‌ سه‌ردا بکه‌م که‌وا له‌م مه‌یدانه‌دا هه‌یچم پێ ناکرێ و، باسی چی بکه‌م؟!.

(٢١) خه‌مۆشی: بێ ده‌نگی. مه‌حوویه‌ت: مه‌حوبوونه‌وه‌.

مه‌حوی له‌م به‌یته‌وه‌ تا دوا‌یی روه‌ی ده‌می ده‌کاته‌ خو‌ی و قسه‌ له‌ گه‌ڵ خو‌ی ده‌کا.

مه‌عنای ئه‌م به‌یته‌ و دوو به‌یتی پاشه‌وه‌ی پیکه‌وه‌ دێ.

(٢٢) خه‌ج‌ل: شه‌رمه‌زاری و روزه‌ردی. سه‌هه‌رگه‌ه: به‌ره‌به‌یان.

(٢٣) واته: مه‌حوی! ئە دەب بۆ تۆ له‌م مه‌یدانه‌دا ئه‌وه‌یه‌ بێده‌نگ بی و له‌م جو‌ره‌ باسانه‌ نه‌دو‌تی و وات لێ بێ وه‌ك نه‌بی، به‌لام نه‌ك به‌مه‌عنای ئاگا نه‌بوون له‌ خوا، به‌لكوو به‌و مه‌رجه‌ که‌ نه‌سه‌ره‌وێت و به‌م ده‌رده‌وه‌ ب‌ت‌ل‌یته‌وه‌ و به‌ کو‌ڵ بگریه‌ت و به‌ د‌ل خه‌ج‌اله‌ت بی له‌ کرده‌وه‌ی هه‌یچ وپروچی خو‌ت و شه‌وان ناله‌ی د‌لت ب‌ی‌ت و ده‌مه‌وبه‌یانه‌کان هه‌ناسه‌ی به‌سۆز هه‌ل‌ک‌یشی... ته‌نها به‌و هه‌ناسه‌ به‌سۆزه‌ فینکیه‌یه‌ که‌ ده‌گا به‌ د‌لت و به‌و ناله‌ی شه‌وانه‌ گیانه‌ت که‌ می‌ک به‌ تیشکی خواناسین تینیکی گه‌رمای بێ ده‌گا.

پارانه وه له خودا

خودایا! ئیراده ی مونا جاتمه

نیازی دوو سی عهرزی حاجاتمه^(١)

به ده رباری هر فه زلته ئیلتیجام

به ره حمهت نیشانم ده ریگهی نه جام^(٢)

به «الذاریات» ی هه ناسان و ئاه

که بهر با ده ده ن کیوه کانی گونا^(٣)

مه حوی له م پارانه وه یه دا ده یه وئ هه ندئ له سووره ته کانی قورئان بکا به تکا کار لای خوا که والئی بیووری و له گونا هه کانی خوش بی. له هه مان کاتیشدا مه عنای ناوی ئه و سووره تانه ی به کار هی ناوه بۆ ته واکردنی مه عنای به یته کانی. وه ک پاشانیش ده رده که وئ پارانه وه که ی ته واه نه کردوه.

(١) ئه م به یته یش نیشانه یه کی تری ته واه نه کردنی پارانه وه که، واته ناته واه ی ئه م پارچه شیریه، ئه وه ته مه حوی خۆی ده لئ نیازم وایه دوو سی پتویستی خۆم له باره گای خوا دا ده برم، که چی له یه ک پتویستی زیاتری ده رنه بریوه و ئه ویشی ته واه نه کردوه. خودایا (ن): ئیلاهی.

(٢) ده رباز: کۆشکی شاهانه. لیره دا مه به ست باره گای خوا به. ئیلتیجا: په نا. نه جام: نه جاتم. واته: ته نها په نا بهر کۆشکی شاهانه ی فه زل و گه وره یی تۆ ده به م که به ره حمهت ریگای رزگاریم پشان بده ی.

(٣) «الذاریات»: ئه وانه ی شه ن ده که ن، شتیک ده ده ن به ده م باوه، شتیک پرژ و بلاو ده که نه وه. ناوی سووره تیکیشه له قورئان.

واته: سوئندت ده ده م به وانه ی هه ناسه ی ساردی په شیمانی هه لده کیشن و به و په شیمان بوونه وه یه تۆ به ده که ن له گونا هه و به و تۆ به کردنه کتوی گونا هه ی خویان ده که ن به تۆز و ده یده ن به ده م باوه، یا سوئندت ده ده م به سووره تی «الذاریات».

به «الطُّور» ی قهلبی تهجهللا قهرین

به «النَّجْم» ی پر ورشه ورشی جهبین (٤)

به دوو «والسَّما»، یه عنی دوو مه رته بهت

یه کئی مه رته بهی عیشق و یه ک مه عریفهت (٥)

به «والفَجْر» ی رووناکی بن چینی زولف

که فهجریکه سادیق، به بئ کیزب و خولف (٦)

(٤) «الطُّور»: کئوی «تور» که رووی تیشکی تهجهللائی خوی تی کرا و پیی سووتا. ناوی سووره تیکیشه له قورئان. تهجهللا قهرین: هاوشانی به ره کهت. «النَّجْم»: ئه ستیره. ناوی سووره تیکیشه له قورئان. جهبین: تهوئل، ناوچاو.

واته: سوئندت ده دم به کئوی تور که به تهجهللائی خوا سووتا، یا به دلی پیغه مبه دروودی خوی لی بی که وه کئوی تور تهجهللائی نووری تو رووی تی کردوو و هه میسه به ره که تی توی له گه له. یا به سووره تی «الطُّور». ههروه ها سوئندت ده دم به ئه ستیره که نیشانه یه که له نیشانه کانی گه وره ییت، یا به ناوچاوی وه ئه ستیره پرشنگذاری پیغه مبه (د.خ) که هه میسه ورشه ی دئ، یا به سووره تی «النَّجْم».

(٥) «السَّما»: ئاسمان. ئیشاره تیشه بو دوو سووره تی قورئان که سه ره تای هه ردوکیان به «والسَّما» ده ست پی ده کا، یه که میان سووره تی «البروج» که سه ره تاکه ی ﴿وَالسَّاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ﴾ یه و، دوو هه میان «الطَّارِق» که سه ره تاکه ی ﴿وَالسَّاءِ وَالطَّارِقِ﴾ یه. مه رته به: پایه، پله. مه به ست له پله کانی خواناسیه.

واته: سوئندت ده دم به دوو پایه ی به رزی خواناسی که یه که میان پایه ی عیشقی ئیلاهییه و ئه ویشیان پایه ی له خوا گه یشته که له ئه نجامی ده ستگیر بوونی پایه ی یه که مه وه ده ستگیر ده بی. یا سوئندت ده دم به دوو سووره تی قورئان که هه ردوکیان به رسته ی «والسَّما» ده ست پی ده کهن. وه ک روونمان کرده وه.

(٦) «الفَجْر»: به ره به یان. ناوی سووره تیکئی قورئانیشه. فهجری سادیق: سه به یان دوو جار که ناری ئاسمان روشن ده بیته وه، جاریکیان بو ته نها ماویه کی کم روشن ده بیته وه و ئیتر دیسانه وه تاریک داییت. ئه وه پیی ده لئین «فهجری کازیب» واته به یانییه درۆزنه. ئه مه یان له و

به «والشمس» ی پر نووری روخساری یار

به «واللیل» ی خال و خه تی موشکبار (٧)

به «والتین» ی عوششاقی دل پر له خوون

که بی تین و زهرد و زار و زه بوون (٨)

کاته دایه که ته ستیره ی «کاروان کوژه» هه لڊی و که مێک که ناری ئاسمانی پی روشن ده بێته وه و کاروانی ناشاره زا واده زانی روژ بووه ته وه، که چی هیشتا شه وه، چونکه که ته ستیره که به رزبووه وه ئیتر دیسانه وه که ناری ئاسمان تاریک ده بێته وه. جاره که ی که شیان ئاسمان به ته وای ده ست ده کا به روشن بوونه وه و تاریک داهاتنه وه ی به دواوه نیه. ته مه یان کاتی نوژی سبه یانه. خولف: پێچه وانه یی کردن له گه ل راستی.

واته: سویندت ده دم به به ره به یان. یا به گۆنای وه که به ره به یان رووناکی پێغه مبه ر (د.خ) که ده که وێته بن چینی زولفی وه که شه و تاریکیه وه و له تاریکستانی ته و زولفه دا وه که فه جزی سادیق رووناک و روشنه درۆ و ناراستی تیا نیه، یا سویندت ده دم به سووره تی «والفجر». (٧) «الشمس»: خۆر، یا روژی رووی پێغه مبه ر (د.خ). ناوی سووره تیکیشه له قورئان. «اللیل»: شه و، یا شه و ی «خه ت و خالی» پێغه مبه ر. ناوی سووره تیک ی قورئانیشه. موشکبار: ته وه ی ته وه نده بۆنخۆش بی وه که باری موشکی به کو له وه بی. موشک: یا موشگ که به عه ره بی پێی ده لێن «مسک» مایه یێکی بۆنخۆشه لای ناوکی جو ره ئاسکیکی تایبه تیه وه په یدا ده بی.

واته: سویندت ده دم به به خۆر یا به رووی وه که روژ رووناکی پێغه مبه ر (د.خ). یا به سووره تی «الشمس». ههروه ها سویندت ده دم به به شه و یا به سووره تی «اللیل» یا به خه ت و خالی وه که موشگ بۆنخۆش و وه که شه و ره شی پێغه مبه ر (د.خ).

(٨) «التین»: هه نجیر، مه به ست له زهردی و فلیقانه وه یه. ناوی سووره تیک ی قورئانیشه. واته: سویندت ده دم به به زهردی سیمای دلداره دل پر له خوێنه کان که به هۆی ده ردی دلداریه وه تینان تیا نه ماوه و زهرد و زار و زه بوون هه لگه پاون. یا به سووره تی «والتین». شوبه اندنی دلداران به هه نجیر، وه که له به یته که وه دیاره، له وه وه یه که وه که هه نجیر به دیمه ن زهرد و، له ناوه وه وه که خوێن سوورن.

له نێوان «والتین» و «بی تین» دا جو ره جیناسیکی ناته واه و، له نێوان «والتین» و «زهرد» دا ته ناسوب هه یه.

به «والعادیات» ئه‌سپی هیممه‌ت ده‌وان

به ریی عیشقدّا تا سه‌حه‌ر شه‌به‌ره‌وان^(٩)

به «والعصر» ی ئه‌و عه‌سه‌ره فه‌رپروخ زه‌مه‌ن

که ناوی به عه‌سه‌ری سه‌عه‌ده‌ت ده‌به‌ن^(١٠)

(٩) «العادیات»: وڵاخه غارکه‌ره‌کان. ناوی سووره‌تیککی قورئانیشه. ده‌وان: ئه‌وه‌ی به غار
بروا. شه‌به‌ره‌وان: ئه‌وانه‌ی به شه‌و ری ده‌که‌ن.

واته: سویندت ده‌ده‌م به‌و شوّره سوارانه‌ی به ریی عیشقدّا شه‌و تا به‌یانی ئه‌سپی غیره‌ت
تاو ده‌ده‌ن، یا به سووره‌تی «العادیات».

(١٠) «العصر»: چه‌رخ، زه‌مانه. ناوی سووره‌تیککی قورئانیشه. فه‌رپروخ: پیروژ. زه‌مه‌ن: سه‌رده‌م.
عه‌سه‌ری سه‌عه‌ده‌ت: چه‌رخ‌ی به‌خته‌وه‌ری، چه‌رخ‌ی پاش هاتنی نایینی ئیسلام. به‌رابه‌ره‌که‌ی
چه‌رخ‌ی نه‌زانی «جاهلیت» یه.

واته: سویندت ده‌ده‌م به چه‌رخ‌ی پیروژی هاتنی پیغه‌مه‌به‌ر (د.خ) که پپی ده‌لین چه‌رخ‌ی
به‌خته‌وه‌ری، یا به سووره‌تی «والعصر».

وه‌ک له سه‌ره‌تاوه وتمان مه‌حوی ئه‌م پارچه شیعره‌ی ته‌واو نه‌کردووه. ئه‌وه‌ی به خه‌تی
خۆی یا به خه‌تی که‌سیکی تر لئی به‌جی مابن ته‌نها ئه‌م ده‌به‌ته‌یه. له‌وانه‌یشه ته‌واوی کردبێ و
فه‌وتابێ. هه‌رچۆن بێ شاعیری پایه‌بلند حاجی «میرزا عبدالله» ی کۆبی که نازناوی «خادم» ه
به ناوی «مه‌حوی» خۆیه‌وه ئه‌م چه‌ند به‌ته‌ی خواره‌وه‌ی خستوووه ته‌سه‌ر و پارچه‌که‌ی پپی
ته‌واو کردووه:

بکه ریی نه‌جات و رنجام فه‌تحي باب
به‌سه ره‌حمی تۆ بێ سه‌به‌ب بۆ عیباد
له‌ حالآتی نه‌زعا په‌ناهم به‌ توو
له‌ مه‌عشووقه بۆ عاشقی راه‌به‌ر
موتيعی ئه‌وامير په‌یی کارزار
حه‌ياتی دوباره‌م به‌ دل نه‌خشه، توو
بکه سه‌يقه‌لی دل له‌ تۆز و غوبار
له‌ تاریکی جه‌هلام و به‌مه‌ینه‌ده‌ر

به «سبع المّثاني» و «فتح الكتاب»
به‌ ئه‌سه‌راری «کاف‌ها» و «یا‌عه‌ین» و «صاد»
به «والنّازعات» نه‌زعی رۆحی عه‌دوو
به «والمرسلات» په‌یکی خۆش نامه‌به‌ر
به «والصّافات» سه‌فه‌که‌شی ئیتتیزار
به‌ ئه‌سه‌راری «قل فاضربوه» له‌ روو
به‌ سپرپی «ألم تشرح» ی شه‌رحی یار
به‌ داوی قه‌سه‌م «والضحی» ی شو‌عه‌له‌وه‌ر

شهوی وه سلّه عاشق که هه لسا له خه و
 که وه سفیکه بۆ عائله ی «لا فتی»
 ئیتاعه تمه هاترومه ده رگاهی توو
 که دووباره فهرمووته «لا تیأسوا»
 بسووتینه خاشاکی که سهرهت سه مه ر
 له خه و فی توو ناکهن ئه به د ساتی خه و
 به ئاهی که ئه پروا هه تا جیی ئه سه ر
 به جوز توو که بۆ من به سه و کافیه
 ته له ب کا به دایم له توو مه غفیرهت
 شه وان ئاه و ناله م له بۆ کئی به رم
 ته له بیه له توو «مه حوی» مه حوی گونا ه

به ئه سراری «أسری بعبده» له شه و
 به سپرپی «علی حبه» ی «هل أتى»
 به قه ولی «تعالوا» و هم «سارعوا»
 ئومیدم هه یه من به «لا تقنطوا»
 به کلپه و گری عیشقی وه حدهت ئه سه ر
 به ئاهی دلی شه و نشینانی شه و
 به سۆزی دلی عاشقان تا سه حه ر
 نه مینیی له دلما به «لا» ی نافیه
 به خشه زوبانی له رووی مه کره مهت
 له ده رگاهی توو دانه نیم گه ر سه رم
 به زاری و گریان و هاوار و ئاه

قهسیده‌ی به‌حرى نوور

«وَصَلَّى اللّٰهُ عَلَی» ئەو به‌حرى نوورى عیلم و عیرفانه
 که ده‌رکى غه‌ورى ناکا «غَیْرُ عِلْمِ اللّٰهِ سَبْحَانَهُ» (١)
 «وَصَلَّى اللّٰهُ عَلَی» ئەو زاتى پاکی قودسى ئایاته
 که ئەخلاقى په‌سه‌ندیده‌ی جه‌نابى حه‌یى مه‌نانه (٢)
 «وَصَلَّى اللّٰهُ عَلَی» ئەو حه‌زره‌ته‌ی ساحیب که‌مالاته
 که ئەعلا موعجیزه‌ی، قوربانى بم من، نوورى قورئانه (٣)

(١) غه‌ور: قوولئ.

واته: خوا ره‌حمه‌ت برپژئ به‌سه‌ر ئەو ده‌ربای نوورى زانست و تیگه‌یشتنه‌دا که له‌خوا
 خۆی به‌ولاه که‌س نازانئ چه‌ند قووله. مه‌به‌ست پیغه‌مبه‌ره دروودى خواى لئ بئ.
 (٢) قودسى ئایات: ئەوه‌ی نیشانه‌کانى پیروژن. په‌سه‌ندیده: په‌سه‌ندکراو. مه‌نانه: نیعمه‌ت
 ده‌هنده‌ی بئ ماندووکردن.

واته: خوا ره‌حمه‌ت برپژئ به‌سه‌ر ئەو زاته‌دا که نیشانه‌کانى پیغه‌مبه‌رئى ئەوه‌موو به‌رزو
 پیروژن و ره‌وشتى لای خواى زیندووى به‌خشنده په‌سه‌نده. ئەم رسته‌ی دواپییه ئیشاره‌ته بۆ
 ئایه‌تى: ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾.

له‌ده‌ستوو سیکی مه‌حوى خۆیدا «زاتى یه‌زدانه» یش له‌پال «حه‌یى مه‌نانه» دا نووسراوه.
 (٣) موعجیزه: ئەو کرداره له‌عه‌ده‌ت به‌ده‌ره‌یه له‌که‌سیکه‌وه رووده‌دا که ئیددیعاى پیغه‌مبه‌رئى
 ده‌کا و که‌سى تر ناتوانئ بیکا.

مه‌به‌ست ئەوه‌یه قورئان به‌رزترین موعجیزه‌یه‌کی پیغه‌مبه‌ره (د.خ) چ له‌رووى ئەوه‌وه که
 که‌س ناتوانئ شتیکی وابلئ و ئەوه‌یش یه‌کیکه له‌نیشانه‌کانى ئەوه که قورئان که‌لامى خوایه و
 پیغه‌مبه‌ر راست ده‌کا له‌ئیددیعاى پیغه‌مبه‌رئیدا و، چ له‌رووى به‌رزى ئەو په‌یرو و رئ و
 شوێنه‌وه که قورئان دایان و بۆ موسولمانان.

له تاریکی شهوی کوفرا به یهك دهم له معه ییکی دا
ههزار و سیسهد و بیست و دووه، دنیا چرخانه^(٤)

چرایهك نووری بیچوونی مومیددی بی، ده بی وای
چرایهك دهستی قودرهت خوشیكا، بۆ تا شهبد مانه^(٥)

«تعالی الله» به دوو دهه بوو كه ههردوو عالمی داگرت
بنازم بهم كه مالی عهزم و حهزم و شهوكت و شانه^(٦)

(٤) له معه: تیشك دانهوه، بریقه. چرخان: کۆری شایی كه چرای زۆری تیا هه لکرای. واته: له شهوی تاریکی خوانه ناسینی خه لکی بت به رستی عه ره بستاندا، پیغه مبه ر (د.خ) له پڕ له مه ککه تیشکی دایه وه و کۆچی کرد بۆ مه دینه. له وکاتی کۆچ کردنه یه وه تا ئیستا نه وه ١٣٢٢ ساله دنیا به نووری موسولمانه تی روژن بووه ته وه و وهك چرخانی لیها ته وه.

بۆیه سه ره تای ئهم به چرخان بوونه ی دنیا مان به کۆچ کردنی پیغه مبه ر (د.خ) دانا له مه ککه وه بۆ مه دینه، چونکه نه گه ر مه به ست له دایک بوونه که ی بوا یه وهك به بته که واده گه یه نی - ده بوو په نجا و دوو سالی تر بخریته سه ر ١٣٢٢ وه که، له بهر نه وه که یه که م پیغه مبه ر له ته مهنی چل سالی دا بووه به پیغه مبه ر و دونزه سالی ش به پیغه مبه رتی له وی ماوه ته وه، نه نجا کۆچی کردوو بۆ مه دینه و، دووهه میش له بهر نه وه که بلاء بوونه وه ی راسته قینه ی ئایینی ئیسلام له کۆچ کردنی پیغه مبه ر وه (د.خ) ده ست پێ ده کا بۆ مه دینه. بۆیه ش وتمان ده بوو په نجا و دوو سالی تر بخرایه ته سه ر ١٣٢٢ وه که، چونکه دیاره مه حوی له ١٣٧٤ ی کۆچیدا ئهم پارچه شیعه ی دانه ناوه و، وهك خۆی ده لی له ١٣٢٢ ی. ك «١٩٠٤-١٩٠٥ ی. ز» دا و توویه تی.

(٥) بیچوونی: بی هاوتایی. مومیدد: یارمه تی ده ر. مان: مانه وه و نه کوژانه وه.

(٦) حهزم: توندی. شهوكت: هیز و توندی. شان: پایه.

واته: ماشه لالا له گه وریه یی خوا! پیغه مبه ر ته نها به بیست سال توانی ده سه لانی ئایینی و هوکمرانی خۆی بلاء و کاته وه و ده ست به سه ر جیهانی ئایینی و هوکمداری دا بگرێ. بنازم به و نیازی به تین و به و توندی و هیز و پایه یه ی که نه و هه یبو و توانی ئهم کاره گه وریه ی پێ به نه نجام بگه یه نی.

پیغه مبه ر دروودی خوی لی بی بیست و سی سال پیغه مبه رتی کردوو. به لام پاش هاتنی

له گه‌ل ئهم ئیحتیشامه زوه‌دی دنیایی ته‌ماشا که

که یه‌ک له‌ت نانی جو‌بوو قووتی، یا خورما دووسی دانه^(٧)

فه‌له‌ک جاهی سه‌ری خهرمانی تا عهرش، ئه‌لبه‌ته نابی

ته‌نه‌زول‌کا عولووی هیممه‌تی بو‌ده‌نکه‌ ییزانه^(٨)

✓ موهیممی غه‌یری زاتی حه‌ی له‌ هیممه‌تیا نیه، ئیلا

له‌به‌ر ئهم ئوممه‌ته بی هیممه‌ته دائیم به‌ ئه‌حزانه^(٩)

یه‌که‌مجارى وه‌حی بۆی تا سێ سال وه‌حی تری بو‌نه‌هاتوو. بۆیه‌ش مه‌حوی لێره‌دا ته‌نها ییست ساله‌که‌ی ژماردوو.

له‌ ده‌ستنووسیکی مه‌حوی خۆیدا رسته‌ی «دوو ده‌» به‌ «دودی» یش نووسراوه‌ که ده‌گونجی به‌ «دوو دی» ی بخوێنه‌وه‌ که مه‌به‌ست له‌ «دوو دی» که مه‌که‌ک و مه‌دینه‌ بی. یا به‌ «دوودی» به‌مه‌عنا دووکه‌لیک واته‌ هه‌ناسه‌یه‌ک و کینایه‌ بی له‌ سه‌رده‌میکی کورت.

(٧) ئیحتیشام: ده‌ست و پێوه‌ند زۆری. زوه‌د: خۆگرته‌وه‌ له‌ هه‌رچی نیشانه‌ی دنیا په‌رستی بی.

واته‌: له‌ گه‌ل ئهم هه‌موو شان و شکۆیه‌یشدا که بووی، سه‌یری که‌ چۆن خۆی له‌ دنیا دوور ده‌گرت... خۆراکی رۆژانه‌ی له‌ ته‌ی نانی جو و دوو سێ ده‌نک خورما پتر نه‌بوو.

له‌ ده‌سنووسیکی مه‌حوی خۆیدا «ئیقتیداره‌» یش به‌را به‌ر به‌ «ئیحتیشامه‌» نووسراوه‌.

(٨) ییزانه‌: دانه‌یه‌کی وردی ره‌شه‌ له‌ ناو ده‌غلا ده‌پوێ.

واته‌: زاتییکی وا که‌ پایه‌ی ئه‌وه‌نده‌ به‌رز بی لوتکه‌ی خهرمانی حورمه‌تی بگاته‌ عهرشی خوا، دیاره‌ قه‌دری به‌رزى خۆی دانه‌وه‌ی بۆ دنیا که‌ ئه‌وه‌نده‌ی ده‌نکه‌ ییزانه‌ بی نر‌خه‌.

(٩) واته‌: ئه‌وه‌نده‌ خاوه‌ن هیممه‌ته‌ له‌ خوا به‌ولاوه‌ هیچ شتیکی لاگرنگ نیه. داخ و خه‌فه‌تی دل‌یسی له‌به‌ر ئه‌وه‌یه‌ که‌ بیر له‌م ئوممه‌ته‌ بی هیممه‌ته‌ی خۆی ده‌کاته‌وه‌ که‌ رۆژی گه‌یشتوو ته‌ ئهم رۆژه‌.

له‌وه‌ ده‌چیی ئهم به‌یته‌ ره‌نگدانه‌وه‌ی یاری دواکه‌وتوو جیهانی ئیسلامی ئه‌وپۆژه‌ بی له‌ شیعرى «مه‌حوی» دا، که‌ ده‌وله‌ته‌ ئه‌مپریالیستییه‌ کان له‌ هه‌موو لایه‌که‌وه‌ ده‌میان تی‌ژه‌ندبوو. شتی وا له‌

چ مه دحیکت بکه م لائیک به تو «یا خیر خَلْقِ اللّٰه»
 منی بی خیری نالائیک که جیبریلت سه ناخوانه (١٠)
 به یانی گه وره یی خولقی که سی ئایه ت له شه ئنی بی
 نه مه قه دووری من و تویه، نه ئیشی «قِس» و «سحبان» (١١)

﴿

چه ند شو ئینکی که یشدا له شیعرى «مه حوی» دا خوی پیشان دا، وهك له و شو ئنانه یشدا باسما
 لی کردن. ئەم جوړه بیر له و سه رده مه دا له ناو کۆمه لی له رو شنبیرانی ولاته موسولمانه کاندایا
 بو.

(١٠) واته: تویهك که فرشته یه کی وهك هه زه تی جو به ئیل سه ناخوانه بی و ته عریفت بکا و
 چاترینی نه و که سانه بی که خوا دروستی کردوون، ده بی منیکى ناچیز چ ته عریفیک بدۆزمه وه
 شایانی تو بی!

مه به ست له وه که «جیبریل سه ناخوانی پیغه مبه ره» نه وه ته که جیبریل ئایه تی قورئان به سه ر
 پیغه مبه ردا (د.خ) ده خو ئینته وه و ئایه تی قورئانیش هه ندیکیان سه نای پیغه مبه ریان تیا به وهك
 ئایه تی: ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾.

له نیوان «لائیک» و «نالائیک» و، «خیر خَلْقِ اللّٰه» و «بی خیر» دا تیا ق هه به.

(١١) قِس: قیس کوری ساعیده، له ده و روبه ری ٦٠٠ ی زاینیدا مردووه، خو ش گوftar یکی
 سه رده می جاهیلیه ته. گاوری نه جران بووه، هاتووه ته ولاتی عه ره بستان. هه ندیکیش ده لی
 به کیک بووه له قه شه گه وره کانی نه جران. هه موو جارئ له بازاری عوکازه دا وتاری ده دا.
 له باره ی خو ش گوftar ی و وردی قسه وه ناوی به نموونه ده هیئنه وه. سه حبان: سه حبانى وائیل،
 خو ش گوftar یکی ده مودوو ره وانی تری عه ره به، بووه به نموونه له میژوو ی نه ده بی عه ره بدا،
 له ٦٧٤ ی زاینیدا مردووه.

ئه م به یته وهك در ئزه پیدانی به یی پیشو وایه. واته: که سیك خوا له قورئاندا باسی کرد بی
 و پی و بی: ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ که واته تو به راستی ره و شتیکی به رزت هه به، نه من و نه
 تو و نه قیس کوری ساعید و نه سه حبانى وائیل ناتوان باسی گه وره یی نه و بکه ن.

له ئادهم تا مەسیحا، ئەنبیا یەك یەك بە قەومی خۆی
خەبەرداوه: له پاش ئیمه كه دێ ئه و فەخری ئەكوانه^(١٢)

نوعووتی خۆی و نهعتی ئال و سهحبی وهك گوهر درجه
له دورجا، یهعنی كووتی موزلهی ئه و ئەنبیا نه^(١٣)

چه ها روهبان و كاهین، هاتیفی غهیبی به یه كتریان...
دهدا موژده، كه جهننهت دێته دنیا بهم نزیكانه^(١٤)

✓ كه تەشریفی قودوومی هاته دنیا، بارشیککی فهیز
له ههوری مەرحەمەت باری، كه ئاساری نومایانه^(١٥)

(١٢) مەسیحا: مەسیح، حەزەرەتی عیسا. ئەكوان: جەمعی «کون» به مەعنا گیتی.
واته: پێغه مبه ران، له ئاده مەوه ییگره تا مەسیح، هه موو خه به ریان به پهیره وانی خۆیان داوه
کهوا پێغه مبه ریککی وا دیت و داوایان لی کردوون که ئەگەر له سه رده می ئەواندا هات باوه ری
بی بکه ن و شوینی بکه ون.

(١٣) نوعووت «نعت»: جەمعی «نعت» به مەعنا سیفەت. ئال: موسولمانانی به نی هاشم و
به نی موته لیب. سه حب: جەمعی ساحیبه به مەعنا هاوړی، به و که سانه ده لێن به موسولمانه تی
پێغه مبه ریان دیبی و به موسولمانه تی مردبن. گوهر: گه وهەر. درج: نووسراوه. دورج:
سندووق، مەبه ست له و کتیبانه یه خوا ناردوونی بۆ پێغه مبه ران، وهك له به یته که دا روون
کراوه ته وه. موزله: نێراو له خواوه.

(١٤) روهبان: جەمعی «راهب»ه، به و پیاوه ئایینییه مەسیحیانه ده لێن کهوا به نیازی خوا په رستی
که نار ده گرن له خه لک. کاهین: ئه و پیاوه ئایینییه ی که ئیددیعا ی زانیی غه یب ده کا. هاتیفی
غه یبی: ئه و ده نگه ی که س سه رچاوه که ی نازانی.

واته: ئەوانه هه موو موژده یان ده دا به یه کتر کهوا به ونزیکانه پێغه مبه ر (دخ) سه ره لده دا و
تاریکستانی دنیا ده کا به به هه شت. مەبه ستی له وه یه ئەمانه ده یانزانی کهوا پێغه مبه ر په یدا
ده بی، چونکه له کتێبه ئایینییه کانی خۆیاندا نووسرابوو، یا له غه یبه وه ده یانزانی.

(١٥) قودووم: هاتن: بارش: بارینیکی باران. فهیز: به ره که ت. نومایان: ئاشکرا و دیاری.
واته: که له دا یك بوو «مەبه ستی پێغه مبه ره» (دخ)، له هه وری مەرحەمەت خواوه بارانیکی

رشینهی، ئاگری بهردایه عومری ئاگری «زهردهشت»
به بهرقی بوو که شق بوو تاقي «کیسرا»، بوو به وێرانه^(١٦)

به بهره که تی وای باری، ئیستاش نیشانه که ی ههردیاره. له بهیته داهاتوو کاندایاسی ئه و نیشانانه دهکا.

که «ی یه کهم» (ن): به. بهلام مهعنا نادا به دهستهوه.

(١٦) رشینه: پرژ. زهردهشت: پێغه مبه رێکی ئێرانی بووه له دهووبهیری سهدهی چهوته می بهر له هاتنه دنیای مهسیحدا پهیدا بووه و خه لکی بانگ کردوو به خواپه رستی. له م ئایینه دا سه رچاوه ی کاری چاک به «ئه هورما مه زدا» و سه رچاوه ی کاری خراب به «ئه هریمه ن» ده ناسرێ. زهردهشتیه کان ئاو و خاک و ئاگر و بایان زۆر لا به پرژ بووه و له بهر ئه وه مووقه در و حورمه ته ی هی ئاگریان گرتوو و ئاته شگایان بۆ کردوو ته وه، به ئاگر په رست ناو بانگیان ده ر کردوو. ناوی کتیه ئایینییه که یان «ئاوێستا» یه. ئه م ئایینه له دوادوایی سه رده می هه خامه نوشیه کاندایه دا بووه و له سه رده می ساسانییه کاندایه بووه به ئایینی ده وله تی ئێران. پاش هاتنی ئایینی ئیسلام و بڵاوبونه وه ی به ئێران و کوردستاندا رووی کردوو ته کزی و ئیستا له هه ندێ شوێنی ئێران و هیند و پاکستاندا چه رده یه کی ماوه. به رق: تیشکی هه و ره برووسکه. تاقي کیسرا: کۆشکه که ی ئه نووشیره وان له ته یسه فوون که ئیستا پێی ده لێن سه لمان پاک. کیسرا: له قه بی ئه نووشیره وان و خوسره وی په روێژ بووه که دوان له پادشاهانی بنه ماله ی ساسانی، یه که میان له ٥٣١ ی زه وه تا ٥٧٩ و دووه میان له ٥٩٠ وه تا ٦٢٨ فه رمان په وایی کردوو.

واته: پرژی ئه و بارانه ئاگری بهردایه عومری ئاگره که ی زهردهشت که ساله ها بوو له ئێرانا ده سووتا و کوژاندیه وه. برووسکه ی ئه وه هور و بارانه ییش دای له تاقي کیسرا و درزێکی گه و ره ی تی کرد. له کتیه کانی سیره تی پێغه مبه ردا نووسراوه که وا له شه وی له دایک بوونیا ئاگری ئاته شگای فارس کوژاوه ته وه و تاقي کیسرا درزی تی بووه.

له م به یته دا دوو «استعاره» ی مه کتیه هیه ئه وه ته ته شبیه ی «ئاگر» کراوه به «باران» و مولایمی «باران» که «رشینه» یه ناوی هینراوه. «ئاگری زهردهشت» یش شو به ینراوه به «ئاده میزاد» و مولایمی «ئاده میزاد» که «عومر» ه ناوی هینراوه. ورده کارییه کی جوانیش له وه دا هیه که «به رق» رووناکی ده دا و رووناکیش به عاده ت نیشانه ی ئاوه دانیه. که چی لیره دا تاقي کیسرای کردوو به «وێرانه» و وێرانه ییش تاریکه.

دلی سووتا به زهردەشت و به کەسری کیسپەوی گریا
ئەوێندە بەحرى «ساوا» نم له چاویدا بووه تانه (١٧)

ئەتۆش ئەى نەفسى بەد تینە، بەبێ جی دڵ مەسووتینە
لەبەر کەسر و کەمى دنیا، بەسە ئەم شین و گریانە (١٨)

هەموو کارت بە حیلە خزمەتى فیکرى عەزازیله
عەزا وەك پیرەژن مەگرە، دیارە کارى مەردانە (١٩)

✓ بە زیکر و فیکرى شیمەى موستەفا وەقتت موسەففا کە
کە باسى ئەو سەفا بەخشە، تەرەب خێرە، دور ئەفشانە (٢٠)

(١٧) کەسر: شکان. کیسپەوی: کیسپایی. بەحرى ساوا: دەرپاچەیهك بووه له فەلەستین. له
کتێبه کانی سیره تدا نووسراوه کهوا له شهوى له دایک بوونی پێغه مبهردا وشک بووه.

واته: ناوی ساوه ئەوێندە دلی بۆ کوژرانه وهى ئاگره کهى زهردەشت و درز تى بوونی تاقي
کیسپا سووتا و به سەریانا گریا، تەپایی له چاویا بپا و بوو به قورە ره شه وهك تانهى سه رچاو.
لەم بهیته یشتدا ئیستیعاره یه کی «مەکنیه» هه به. ئەو ته «بەحرى ساوا» شوبهتێراوه به
«بنیادهم» و مولانیمه کهى که «دڵ سووتان» و «گریان» و «چاو» و «تانه» یه ناویان هێنراوه.

(١٨) تینە، «طین»: قور. مەبەست ئەو مایه یه نەفسى لى دروست کراوه. کەسر: ناتەواوی.
مەعنای ئەم بهیته و دوو بهیتی پاشه وهى پێکه وه دى.

ئەم بهیته له دە سنوو سێکی مەحوی خۆیدا به مجۆره یش نووسراوه ته وه:

به جی غەم مەخۆ، غەم ئەتخووا ئەى نەفسى بى جا-کار

لەبەر کەسر و کەمى دنیا چیه ئەم شین و ئەفغانه؟!

لەبەر (ن): لەسەر. (١٩) عەزازیله: شەیتان. عەزا: پرسه. ته عزیه.

(٢٠) شیمه: ره وشت. موسەففا: پالڤته کراو و پاك کراوه. تەرەب خێر: ئەو ی خوشی و شادمانی
لى بهرز بیهته وه. دور ئەفشان: ئەو ی دور به جیهاندا بڵاوبکاته وه.

مەحوی لەم سى بهیته دا رووده کاته نەفسى خۆى و پى دلى: هه ی به دره گەز، بهس له
خۆپایی خه فەت بخۆ و بۆ کەم و کورتى دنیا ت بگرى. بهس فرۆفیل بکه و کەم خزمەتى
شەیتان بکه. وهك پیرەژن دۆژ دامه مینه. کارى مەردانە دیارە. ئەو ته میژووی خۆت خاوین

«محمّد» ئیبینی «عبدالله» ی «عبدالمطلب»، «هاشم»
 سه فاهوی ولدی «اسماعیل» و سه فوهی ولدی «عدنان» (٢١)
 نه وه هادی سو بول، ته نیا نه وه مه بعووسه بو سه رکول
 به وه خه تمی روسول، خاته م نه وه، تاجی ره سوولانه (٢٢)
 شه فیعی روژی ره ستاخیزه، بو هه موانه ده ستاویز
 نه وه نه وه روژه وه ک خو، «ما بقی صمّا و عُمّیان» (٢٣)

که ته وه و ده س بکه ی به بیر کردنه وه له ره وشتی پیغه مبه ره، چونکه هه ره به وه دل خو ش و
 ده روون خاوین ده بیته وه.

مه حوی له پاش ئه م به ته وه دیته سه ره باسی پیغه مبه ردروودی خوی لی بی.

(٢١) سه فاره: سه فوه، پوخته. «وُلد»: جه معی «وُلد» به مه عنا رو له و نه وه.

(٢٢) هادی سو بول: ریگا پیشانده ره. سو بول «سُبُل»: جه معی «سَبِيل» به مه عنا زیگه.

مه بعووس «مبعوث»: نیراو. کول: هه موان. خه تم: دوایی. خاته م: دوایی پی هینراو.

له نوسخه یه کی تر دا له جیاتی «مه بعووسه بو سه رکول» نووسراوه «مه بعووسه ته سه ره
 کول». دیاره ئه مه هه له یه چونکه نه و «ته» به هیچ مه عنا به ک نابه خشی. له نوسخه یه کی تریشدا
 نووسراوه «مه بعووس بو سه رکول». به پی ئه م نوسخه یه نیوه به یته که له نگییه کی تیا ده بی و بو
 راست کردنه وه ی نه و له نگییه پیویست ده بی توژی له سه ره «ث» ی «مبعوث» به که بوه ستین. ئیمه
 لاما ن وایه مه به ستی «مه حوی» هه ره «مه بعووسه» بووی له سه ره شیوه ی نووسینی فارسی
 ئامیزی نه و سا «هی» ی سه ره «ث» که ی دانه نابی و ته نها به زیره کی خو ئنده واران خو یان پشت
 نه ستور بووی.

تاجی (ن): فه خری.

(٢٣) شه فیع: تکاکار. ره ستاخیز: راست بوونه وه. مه به ست روژی قیامه ته که هه موو مردوو
 زیندوو ده بنه وه. ده ستاویز: نه وه ی ده ستی پیوه گیر بکری.

واته: هه ره نه وه تکاکاری روژی قیامه ت و خه لک ته نیا ده سته و داو ئنی نه و ده بن له و روژه دا
 و هه ره نه و له سه ره حا لی خو ی ده می ئنی و سه ری لی ناشیوی. له و به ولاره هه رچی هه یه له به ره
 سامی نه و روژه که ره و کو ئر ده بن.

له زیكری ئه‌و ده‌جۆشێ ره‌ئفه‌ت و، ره‌حمه‌ت ده‌بارێ هه‌م
 «رَءُوفٌ» هه‌م «رَحِيمٌ» وه‌سفی ئه‌و وه‌ك وه‌سفی ره‌حمانه‌(٢٤)
 خودا له‌و زیكهر و فیکهره‌م قه‌ت نه‌كا غافل زوبان و دڵ
 هه‌تا غونچه‌ دڵ و، سۆسه‌ن زوبانی باغ و بوستانه‌(٢٥)
 له‌گه‌ڵ مه‌حزی خه‌یالی، دڵ به‌ جارێ بۆته‌ کێوی توور
 له‌ کن وه‌سفی جه‌مالی، لێوی واسیف گۆل به‌ دامانه‌(٢٦)

﴿

حه‌سهرکردنی تهاکاری له‌ رۆژی قیامه‌تدا له‌ پێغه‌مبه‌ردا (د.خ)، به‌ مه‌به‌ستی باسکردنی
 بایه‌خی پایه‌ و شوێنی پێغه‌مبه‌ره‌، ئه‌گینا به‌ پێی ئه‌وه‌ی له‌ کتێبه‌کانی ئایندا نووسراوه
 پێغه‌مبه‌رانی تر و به‌لکوو پیاوچا‌کانیش له‌ رۆژی قیامه‌تدا تها بۆ گونا‌ه‌باران ده‌که‌ن.
 (٢٤) ره‌ئفه‌ت: به‌زه‌یی.

واته‌: ره‌حم و به‌زه‌یی ده‌بارێ له‌ هێنانی ناوی پێغه‌مبه‌ر (د.خ)، ئه‌مه‌یش شتیکی سه‌یر نه‌یه‌،
 چونکه‌ خوا له‌ قورئاندا به‌ «رَءُوفٌ» و «رَحِيمٌ» ی ناوهر‌دوو، وه‌ك خۆشی و ناوهر‌دوو، ئه‌وه‌ته
 فه‌رموویه‌تی: ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ
 رَحِيمٌ﴾ واته‌: ئه‌ی ده‌سته‌ی ئاده‌میزاد، پێغه‌مبه‌ر ئه‌کتان له‌ خۆتان بۆ ها‌توو، ئا‌ره‌حه‌تی ئیوه‌ی لا
 گرانه‌ و، سووره‌ له‌سه‌رتان، به‌زه‌یی به‌ موسو‌لماناندا دێته‌وه‌ و به‌ ره‌حه‌مه‌.
 (٢٥) واته‌: تا له‌ باغی ژباندا دڵ وه‌ك خونه‌ وایه‌ و زوبان وه‌ك گۆلی سۆسه‌نه‌، خوا هه‌رگیز
 زوبان و دڵ له‌ باسکردنی پێغه‌مبه‌ر و بیرلێ کردنه‌وه‌ی بێ ئا‌گا نه‌کا.
 مه‌حوی ئه‌م به‌یه‌تی زۆر جوان دا‌رشتوو که‌ دلی تیا شو‌به‌اندوو به‌ خونه‌ و زوبانی تیا
 شو‌به‌اندوو به‌ گۆلی سۆسه‌ن، چونکه‌ شیوه‌یان له‌یه‌ك ده‌چی.
 (٢٦) توور: کێوێکه‌ له‌ سینا له‌ فه‌له‌ستین، نووری خوا لێی دا‌بۆ ئه‌وه‌ی هه‌زه‌رتی موسا بی‌بینی،
 به‌ ده‌رکه‌وتنی ئه‌و نووره‌ کێوه‌ که‌ سووتا. واسیف: ئه‌وه‌که‌ سه‌ی وه‌سفی شتی ده‌کا. دامان: داوین.
 واته‌: به‌ ته‌نها بیرکردنه‌وه‌ له‌ پێغه‌مبه‌ر، دڵ له‌ سۆزدا وه‌ك کێوی توور ده‌سووتی و به‌ ته‌نها
 باسکردنی جوانی ئه‌و لێو ئه‌وه‌نده‌ بۆنی خۆش ده‌بی وه‌ك گۆلی پیا دا‌هیلرابی.

جه لال و شه وکه تی: ئەستۆ شکیننی سەرکه شانی عەسر
جه مال و تەلە تی: جه وهه رگودازی زولمە تستانه^(٢٧)

تەماشاکردنیکی: رۆح به خشی عاله می مردوو
نیگاهینکی به توندی: رهستخیزی عاله می جانە^(٢٨)

✓ لاله رۆژی حەرب و زەربا روعب و سامی رۆح ئەکا سەر سام
ئەگەر شیڕی ژبانی رووبه پروو بی، چاری نە ژبانە^(٢٩)

(٢٧) جه لال: شکۆ. سەرکه ش: یاخی، ئەوهی سەر بۆ کهس دانانه وێتی. گوداز: سووتین.
زولمە تستان: تاریکستانی.

واته: شان و شکۆی پیغه مبهەر (د.خ) ئەستۆی هاوچه رخه سەرکێشه کانی خۆبی شکاند و
جوانی و دیمه نی مایه ی تاریکستانی سووتاند.

مه حوی ئەم به یته ی زۆر هونه رمه ندانه هیناوه ته وه که له کاتیکدا ئەسپی سەرکێش ئەستۆی
سوار ده شکیننی، دایناوه شان و شکۆی پیغه مبهەر ئەستۆی ناوداره سەرکێشه کانی سهرده می
خۆبی شکاندوه و، له کاتیکدا که تاریکی تێکرا ئەنجامی سووتان و رهش بوونه وهیه، ئەو
دایناوه جوانی سیمای پیغه مبهەر (د.خ) ئاگر به رده داته مایه و ناو کورۆکی تاریکی.

(٢٨) نیگاه: لا کردنه وه. رهستخیز: رهستاخیز، راست بوونه وه. جان: گیان.

واته: به تەماشاکردنیک گیان ده کاته وه به بهری جیهانی مردودا و، به لا کردنه وه یه کی توند
هه موو جیهانی گیانی بی ئاگا هۆشیار ده کاته وه و ده یانخاته سەر رینگای راست.

(٢٩) زەرب: لێدان، شەڕە شیڕ. روعب: ترس. شیڕی ژبان: شیڕی توورپه و رقاوی.

مه عنای ئەم به یته و به یتی پاشه وهی په یوه ندیان به یه که وهیه و پێکه وه دین.

ئەم به یته له ده ستنوو سیکی مه حوی خۆیدا به مجزوه یش نووسراوه ته وه:

له رۆژی حەرب و زەربا کێیه راوه ستی له بهر حەمله ی؟!

ئەگەر شیڕی ژبانە، هەر فیراره، چاری نە ژبانە

رۆح (ن): عه قل.

✓ که وه قتی ئال و یارانسی له خدمه تیا ده بن وهك رۆج
حه یاته، نووری چاوه، ئونسی جانه، مه حزی ئیحسانه (٣٠)

گه هی دانیشتنی، کیۆیکێ ته مکینت له بهرچاوه
له وه قتی رۆینیدا، هه ده لێی سهروه خه رامانه (٣١)

له روخساری له تیفی: گول، له جه عدی عه نه رینی دل
ده جوشت و ده باری، نهو گولستان، نه م دلستانه (٣٢)

(٣٠) ئونس: هۆی ئولفهت پیوه گرتن.

واته: له رۆژی شه پ و هه لالا و بگردا نه وه نده به سامه گیان لێی سه رسام ده بی، ته نانهت
نه گه ر شیری رق هه ستاو و توو په ییش روو به پرووی بی چاری هه ر نه وه یه نه ژێ و بکوژری.
له کاتیکیشدا که هاو پری و خزمه موسولمانه کانی له ده وری خر ده بنه وه، وهك گیان له ناو له شدا
ده بی به مایه ی ژبان بۆیان و ده بی به نووری چاو و هۆی ئولفهت پیوه گرتنی دل و چاکه ی
رووتی دوور له هه موو مه به ست و نیازێک بۆیان.

«مه حوی» له م دوو به یته دا: ئیشاره تی بهو ئایه ته که ده فه رمویت: «مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ
وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ» واته: موحه ممه د فروستاده ی خوا به و نه وانه ی
له گه لێنی سه خت گیرن له گه ل کافره کان، به لام له ناو خۆیاندا زۆر به ره حم و به زه بین.

(٣١) گه ه: کات. ته مکین: حورمه ت و خو به قورس گرتن. خه رامان: نه وه ی به نازه وه به رێدا
بپوا.

گه هی دانیشتنی (ن): له دانیشتنی هه دا. سهروه (ن): سه روی.

(٣٢) جه عد: مووی لوول. دلستان: ولاتی دلان.

واته: گول له روخساری ده جوشتی و له مووی لوولی بۆنخۆشیه وه دل ده باری. بۆیه رووی
بووه به گولزار و مووی لوولی بووه به هیلانه ی دلان. مه به ستی له وه یه وهك چۆن بولبول
به سه ر لقێ دار گوله وه ده نیشتیه وه سه یری گول ده کا، دلی عاشقانیش به سه ر گیسووی نه وه وه
هیلانه یان کردووه و، هه ر تاوێ بایه ک ته لێ گیسووی به ر نیتیه وه، دلی دلدارانی لێ داده وه رته
خواره وه.

له بسی رۆحی رهوان و، نیو چهوانی رۆژی لی ده تکی
زوبانی تا شه که رپژه، ده هانی گه وهه ره فشانه (٣٣)

مه لاحت مه حوی دیداری، حه لاوت وه قفی گوفتاری
ته راوت نه زری گولزاری، که رهشکی باغی ریزوانه (٣٤)

وه کوو یاقووت و به ردی تر، جه نابی نه حمه دی مورسه ل
که تیفکری له ئینسانه، به لی، ما نه که وه ئینسانه (٣٥)

(٣٣) واته: قسه ی نه وهنده خوش و به تامه گیان له لیوی ده تکی و، ناوچاوانی نه وهنده جوانه
رۆژی لی ده باری و تا قسه بکا و زمانی شه کری لی دابووه ری، ده می هه رگه وهه
بلاوده کاته وه، واته ددانه کانی ده رده که ون.

(٣٤) مه لاحت: به خوئی، کینایه یه له جوانی. حه لاوت: شیرینی. ته راوت: ته ری و پارای.
ره شک: خه فته، به خیلی بردن. ریزوان [ارضوان]: به هه شه.

واته: به هۆی دیداری نه وه وه که له جوانیدا گه یوه ته نه و په ر، جوانی هه مووی مه حو
بووه ته وه و، شیرین گوفتاریش هه موو وه قف بووه له سه رگو فتار و قسه ی نه وو له چاو ته ری و
پارای گولزاری رووی نه ودا هه رچی گولزاری تره هه مووی وه که وشک و سیس بوو وایه و
ته نانه ته نه وه بووه به هۆی خه فته باری باخی به هه شه و به خیلی بردنیشی پی.
وه قفی «ن»: وه قفی.

نیوه ی دووه می نه م به یته له ده ستنوسیکی مه حوی خویدا به مجۆره یش نوو سراوه ته وه.
ته راوت نه زری گولزاری، نه سه ف بو نه هلی حیرمانه

(٣٥) ما: نه م، به لام.

واته: نه گه ر ورد بیته وه ده زانی پیغه مبه ر دروودی خوی له سه ر بی هه رچه ند یه کیکه له
جینسی ئاده میزاد، زۆری جیا یه له خه لکی تر، وه که گه وهه ر که له ره گه زدا له جینسی به رده،
که چی نه وهنده به ترخه هه رگیز له گه ل به ردی تر به راورد ناکری.
مورسه ل (ن): موختار.

✓ وجوودی ئه‌و له‌گه‌ڵ باقی وجوودان ئه‌ر نیه‌ فهرقی
به‌ قه‌د رۆح و جه‌سه‌د، بێ‌ سییه‌ری خاریج له‌ ئیمکانه‌ (٣٦)

✓ مه‌گه‌ر ئه‌و سییه‌رانه‌ی خه‌زنه‌ مه‌نده‌ کردووه‌ بۆ حه‌شر
چ د‌ل‌سۆزه‌ که‌ له‌و گه‌رمایه‌شا سایه‌ی له‌سه‌رمانه‌ (٣٧)

✓ له‌ گه‌ڵ بێ‌ سایه‌یی، سایه‌ی خه‌یالی که‌وته‌ سه‌ر هه‌ر که‌س
چ که‌سدار و چ بێ‌که‌س، سه‌ییده‌، سه‌رداره‌، سول‌تانه‌ (٣٨)

✓ ئه‌وی ساتی له‌به‌ر پیا سه‌ری ته‌سلیمی دانابی
ئه‌به‌د مالیک ریقابی گه‌ردنی ته‌سلیمی شاهانه‌ (٣٩)

(٣٦) واته‌: ئه‌گه‌ر مادده‌ی له‌شی پیغه‌مبه‌ر، ئه‌وه‌نده‌ی جیاوازی گیان و له‌ش له‌ مادده‌ی له‌شی
خه‌لکی تر جیا نه‌بوایه‌، مومکین نه‌ده‌بوو له‌شی سییه‌ری نه‌بێ. خۆ دیاریشه‌ له‌شی پیغه‌مبه‌ر
سییه‌ری نه‌بووه‌. که‌واته‌ ده‌بێ مادده‌ی له‌شی ئه‌و و خه‌لکی تر له‌ هی یه‌ کتر جیا بن.
له‌ کتێبه‌ کانی سیره‌تدا نووسراوه‌ که‌وا پیغه‌مبه‌ر - دروودی خوای لی‌ بێ - سییه‌ری نه‌بووه‌...
(٣٧) خه‌ز مه‌نده‌: له‌ گه‌نجینه‌دا هی‌ل‌راوه‌ و هه‌ل‌گیراو.

واته‌: وادیاره‌ پیغه‌مبه‌ر، دروودی خوای لی‌ بێ، ئه‌و هه‌موو سییه‌ره‌ی له‌شی خۆی که‌ ده‌بوو
هه‌موو تاوێک سییه‌ری بک‌ردایه‌، هه‌ل‌گرتوه‌ بۆ رۆژی حه‌شر تا له‌و گه‌رما به‌تینه‌ی رۆژی
قیامه‌تدا ئۆمه‌ته‌که‌ی له‌به‌ریا به‌سه‌ینه‌وه‌. که‌واته‌ ئای له‌م پیغه‌مبه‌ره‌ چه‌ند د‌ل‌سۆزه‌ بۆ
می‌لله‌ ته‌که‌ی!

له‌ رۆژی حه‌شریشدا سایه‌ی له‌سه‌رمان نابێ. له‌م به‌یته‌دا حوسنی ته‌علیل هه‌یه‌ بۆ به‌یتی پیشوو.
(٣٨) واته‌: پیغه‌مبه‌ر، هه‌ر چه‌ند، له‌شی سییه‌ری نه‌بووه‌ تا بدا به‌سه‌ر خه‌ل‌کدا. به‌لام ده‌وله‌مه‌ند
و هه‌زار هه‌ر که‌س که‌وتیته‌ به‌ر سییه‌ری خه‌یالی ئه‌و. بووه‌ به‌ گه‌وره‌ و سه‌ردار.
(٣٩) ساتی: سه‌عاتی. مالیک ریقاب: خاوه‌نی گه‌ردن، خاوه‌نی کۆیله‌.
واته‌: پیغه‌مبه‌ر زاتیکی ئه‌وه‌نده‌ پایه‌ بل‌ند و به‌به‌ره‌ که‌ته‌ هه‌ر که‌سی ته‌نها سه‌عاتی سه‌ری
ته‌سلیم بوون و خۆبه‌ده‌سته‌وه‌دانی له‌به‌ر پییدا دانابی، گه‌ردنی شاهان هه‌موو بۆ هه‌میشه‌ و تا
دنیا دنیا به‌ ده‌سته‌ ده‌ستی ئه‌و و ده‌بن به‌ کۆیله‌ی.

قول و بهنده و غولام و خادیم و دهربانی بهرده‌رگای:

«نه‌جاشی» و «توبیه‌ع» و «هیرقه‌ل»، «عه‌زیزی میسر» و «خاقان» (٤٠)

✓ که‌سی جی هه‌ل‌تروشکانیکی له‌و به‌رقاپیه ده‌س‌که‌وت

به‌ عاری دئی بلین ئەم جیگه وه‌ك ته‌ختی سوله‌یمانه (٤١)

✓ خودا پیداوه‌کانی فائیزی ئیکسیری سو‌جبه‌ت بوون

چ من، چی تو، مه‌لائیک، ئەنبیا خو‌زگه‌ی به‌ خو‌یا‌نه (٤٢)

عولوو‌ی مه‌رت‌به‌ی گه‌ر شه‌مه‌ی‌کت تی گه‌یینم من

ده‌ترسم به‌رده‌بارانم بکه‌ن ئەم تی نه‌گه‌یوانه (٤٣)

(٤٠) قول: به‌نده‌ی ره‌ش. دهربان: ده‌رگاوان. نه‌جاشی: له‌قه‌بی پادشاهانی حه‌به‌شه‌ بووه. لێره‌دا مه‌به‌ست ئەو نه‌جاشیییه‌ که له‌ سه‌رده‌می ئەودا ئەس‌حابه‌کانی پێغه‌مبه‌ر له‌ مه‌که‌وه‌ کۆچیان کرد بۆلای بۆ حه‌به‌شه‌ و ئەو‌یش رێزی لێ گرتن و پاشان‌یش پێغه‌مبه‌ر نامه‌یه‌کی بۆ نووسی بانگی کرد بۆ موس‌ولمان بوون. توبیه‌ع: له‌قه‌بی پادشاهانی کۆنی یه‌مه‌ن بووه. هیرقه‌ل: راسته‌که‌ی «هیره‌قل» ه‌ که ئەسله‌که‌ی «هیراکلیوس» ه‌، ناوی دوانه‌ له‌ ئەمه‌راتووره‌ بێزه‌تیه‌کان، باوک و کو‌ر بوون. یه‌که‌میان له‌ ٦١٠ تا ٦٤٠ ی.ز. و دووه‌میان چه‌ند مانگی فەرمان‌په‌وایی کردووه. عه‌زیزی میسر: وه‌زیری ئەو فیرعه‌ونه‌ی میسر بووه‌که‌ حه‌زره‌تی یۆسف له‌ سه‌رده‌می ئەودا له‌ فه‌له‌ستینه‌وه‌ گه‌یشته‌وه‌ته‌ میسر. خاقان: له‌قه‌بی پادشاهانی چین بووه.

(٤١) واته‌: ئەوه‌ی جی هه‌ل‌تروشکانیکی له‌ به‌رده‌رگای پێغه‌مبه‌ردا ده‌س‌گیر بێ، ئەوه‌نده‌ سه‌ری به‌رز ده‌بێ به‌ شووره‌بی ده‌زانی به‌راوردی ئەو جیگایه‌ی بکه‌ن له‌ گه‌ل ته‌خته‌که‌ی حه‌زره‌تی سوله‌یماندا.

(٤٢) فائیز: به‌خته‌وه‌ر. ئیکسیر: به‌ زمانی کیمیاگه‌ره‌کان مایه‌ییکه‌ چه‌ته‌ی مایه‌ییک ده‌گۆڕی به‌ مایه‌یه‌کی تر وه‌ك ئەوه‌ که‌ جیوه‌ بکا به‌ زێو و مس‌ بکا به‌ زێر.

واته‌: من و تو و فریشته‌ و پێغه‌مبه‌ران هه‌موو خو‌زگه‌ به‌وه‌که‌ سانه‌ ده‌خوازین که‌ ئیکسیری هاو‌پێه‌تی پێغه‌مبه‌ریان ده‌س‌که‌وتووه‌ و گۆڕبونی و کردوونی به‌ بنیاده‌میکی تر. (٤٣) عولوو: به‌رزی. شه‌مه‌: که‌م.

واته‌: پێغه‌مه‌ر ئەوه‌نده‌ پایه‌به‌رزه‌ ئەگه‌ر باسی که‌میك له‌و پایه‌ به‌رزه‌ی بکه‌م بۆت، ئەم

✓ نه زهر ده رکى عولووى هيممه تى ناکا يه قين ئەمما
له گەل باقى روسولدا تى بگه ی، بۆ فهرقى بىروانه: (٤٤)

✓ شه فاعه ی نووچه بۆ که نعان و، ئىبراهيمه بۆ نازهر
«رسول الله» شافيع بى چ بۆ خزم و چ بىگانه (٤٥)

به قوربانى رجايه ك بم که راجى بى موحابا بى
رجا قوربانى يه ئسه، بىته سهر خو مانه خو مانه (٤٦)

﴿

خه لکه تینه گه يشتوانه ئه وه نده سه رسام ده بن له وانه يه به شىتم بزائن و به رده بارانم بکه ن.
نيوه ی دووه مى ئهم به يته له ده سنووسىكى مه حوى خویدا به مجزهره يش نووسراوه ته وه:
ده ترسم سه نگه سارم که ن به رۆژ ئهم تى نه گه یوانه

(٤٤) مه عنای ئهم به يته و به يتى پاشه وه ی پىکه وه دى.

(٤٥) که نعان: کورپه خوانه په رسته که ی حه زره تى نوح. نازهر: باوکى حه زره تى ئىبراهيم.
شافيع: تکا کار.

واته: بىرى ئاده ميزاد ناگاته ئه وه تى بگا پايه ی پىغه مبه ر چه ند به رزه، به لام بۆ ئه وه ی
شتىكى لى تى بگه ين، به راوردى ده که ين له گەل پىغه مبه ره کانى تر و ده لىين: له رۆژى قیامه تدا
حه زره تى نوح تکاى رزگار بوونى که نعانى کورپى و، حه زره تى ئىبراهيم تکاى رزگار بوونى
نازهرى باوکى ده کا. به لام که سه ره ی تکا کردن هاته سه ر پىغه مبه ر (دخ)، تکا بۆ هه موو
موسولمانان ده کا چ خزم و چ بىگانه.

(٤٦) راجى: تکا کار. موحابا: موحابات، هه لا وێردن.

واته: به قوربانى تکا يه ك بم که تکا که ره که ی که سى تيا هه لئه وێرئ به سه ر که سدا وه ك ئه و
تکايه ی که پىغه مبه ر دروودى خواى لى بى ده يکا بۆ هه موو موسولمانان. ئه گينا ئه گه ر تکا
ده ره تانى ئه وه نده ته سك بى له سنورى خزم و که س و کارى تکا کار ده رنه چى، ده بى به
قوربانى نا ئومىدى و له نا ئومىدى به ولاوه ئه نجامىكى ترى لى نا وه شىته وه.

که‌لیم «أَرِنِي» که‌فه‌رموو هه‌ر جوابی «لَنْ تَرَانِي» ی دی
موشه‌پرپه‌ف بوو موحه‌مه‌د بئی ته‌له‌ب به‌و مه‌رته‌به و شانه^(٤٧)

عوروو جی عیسه‌وی تا ئاسمان و شه‌مسی عاله‌م بوو
عوروو جی نه‌حه‌مدی تا «لَا مَكَانَ» و شه‌مسی جانه‌ه^(٤٨)

له‌زه‌رفی یه‌كه‌ نه‌فه‌سدا شه‌و هه‌زار نه‌نده‌ر هه‌زاران سال
زیاتر به‌لکی ری ته‌ی کات و ریجعه‌ت کا هه‌ر شه‌و ئانه^(٤٩)

(٤٧) که‌لیم: هه‌زهره‌تی مووسا. بۆیه‌ وای بئی ده‌لێن چونکه‌ خوا قسه‌ی له‌گه‌ل کردوو. شان:
شه‌ئێ، پایه‌.

واته‌: هه‌زهره‌تی مووسا که‌ داوای له‌ خوا کرد خۆی پیشان بدا. وای وه‌لام دایه‌وه‌ که‌وا
نایینی. که‌چی هه‌زهره‌تی موحه‌مه‌د بئی نه‌وه‌یش داوای چاوپێکه‌وتنی خوای کردبئی، خوا
خۆی پیشان دا.

ئهم به‌یته‌ ئیشاره‌ته‌ بۆ ئایه‌تی: ﴿وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ،
قَالَ لَنْ تَرَانِي﴾ واته‌: که‌ مووسا هات بۆ شه‌و جیگه‌یه‌ی بۆمان دیاری کردبوو، وتی خوا به‌ خۆتم
پیشان ده‌ بۆت بروانم، خوایش فه‌رمووی هه‌رگیز نایینی.
دی (ن): بوو.

(٤٨) عوروو ج: سه‌رکه‌وتن. عیسه‌وی: نیسه‌به‌ت بۆ عیسا.
واته‌: خوا هه‌زهره‌تی عیسا ی تا ئاسمان و تا لای شه‌و خۆره‌ سه‌رخست که‌ دنیا روشن
ده‌کاته‌وه‌، به‌لام پیغه‌مه‌ر (د.خ) له‌ شوێنی بئی شوێنیش سه‌رکه‌وت و گه‌یشته‌ لای خوا که‌ روژی
رووناك که‌ره‌وه‌ی دلانه‌.

مه‌به‌ست له‌ سه‌رکه‌وتنی هه‌زهره‌تی عیسا شه‌وه‌یه‌ که‌ جووله‌ که‌کان و یستیان بیکوژن، خوا
یه‌کیکیانی خسته‌ پێستی شه‌و و شه‌می به‌رز کرده‌وه‌ بۆ ئاسمان، وه‌کوو له‌ کتێبه‌ نایینییه‌کاندا
به‌درێژی باسی کراوه‌.

(٤٩) نه‌فه‌س: هه‌ناسه‌. نه‌نده‌ر: له‌. ریجعه‌ت: گه‌رانه‌وه‌. ئان: کات. ئهم به‌یته‌ شه‌و «عوروو ج» هه‌
روون ده‌کاته‌وه‌ که‌ له‌به‌یتی پێشوودا باسی لی‌کرا و ئیشاره‌ته‌ بۆ مه‌سه‌له‌ی میعراج. هه‌روه‌ها
به‌یته‌کانی پاشه‌وه‌یشی هه‌ر باسی میعراج ده‌که‌ن.

واته‌: سه‌رکه‌وتنیکی وا بوو له‌ ماوه‌ی هه‌ناسه‌یه‌کدا به‌ شه‌و ریگای هه‌زاران هه‌زار سالی
بری و هه‌ر له‌و کاته‌یشدا گه‌رایه‌وه‌ بۆ جێی خۆی...

چ ریه‌ک؟ به‌هه‌موو شابال‌هه جیبریلی «ذی قُوَّة»
 به‌جی مابوو له‌ری، ده‌یوت: خزم مه‌یدانی سووتانه (٥٠)
 که‌گه‌یه‌یه زاتی باری، نووری بی‌چوونی له‌سه‌ر باری
 که‌هه‌لگیرسا، به‌ده‌وری شه‌معی خویا بوو به‌په‌روانه (٥١)
 قوبوولی لی کرا هه‌رچی رجا بوو، پیی درا هه‌رچی
 عه‌تا بوو، هاته‌جی هه‌رچی سزای ئیکرامی میهمانه (٥٢)
 له‌گه‌ل هه‌ر خه‌توه‌یه‌ک ته‌حسیلی عیلمیکی «لَدُنْی» ی کرد
 له‌هی ئه‌و سه‌ر ده‌پرسی رۆحی حیکمه‌ت نووری عیرفانه (٥٣)

(٥٠) واته: ئه‌و رینگا دوور و درژ‌ه‌یش که‌له‌ماوه‌ی هه‌ناسه‌یه‌کدا بری و رینگایه‌کی ئه‌وه‌نده
 سه‌خت بوو، حه‌زه‌تی جوهره‌ئیل به‌هه‌موو هیژ و تواناوه‌که‌هه‌یه‌تی په‌کی تیا‌که‌وتبوو،
 نه‌یده‌توانی پڕوا، ده‌یوت ئه‌گه‌ر تۆزیک‌تری سه‌رکه‌وم ئاگرم تی‌به‌رده‌بی.
 ناو‌بردنی جوهره‌ئیل به‌«ذی قُوَّة» واته: به‌هیژ، له‌سه‌ر ئه‌وه‌یه‌که‌هه‌ندی له‌وانه‌ی مه‌عنای
 قورئانیان لی داوه‌ته‌وه‌و توویانه‌مه‌به‌ست له‌«ذی قُوَّة» له‌و ئایه‌ته‌دا که‌ده‌لی: «ذی قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي
 الْعَرْشِ مَكِينٍ» واته: به‌هیژ و پایه‌داره‌لای خوای خاوه‌ن عه‌رش، حه‌زه‌تی جوهره‌ئيله.
 نیوه‌ی دووه‌می ئه‌م به‌یته‌له‌ده‌سنووسیکی مه‌حوی خۆیدا به‌مجۆره‌یش نووسراوه‌ته‌وه:
 به‌جی مابی بلی: ئه‌مجاره‌رینگه‌ی عیشق و سووتانه
 (٥١) «باری» ی‌یه‌که‌م: خوا. بی‌چوون: بی‌هاوتا. یا‌مه‌به‌ست له‌خوایه‌یا‌سیفه‌تی نووره.
 «باری» ی‌دووه‌م: فیعلی بارینه.
 واته: که‌پیغه‌مه‌رگه‌یشته‌حوزووری خوا‌نووری خوای به‌سه‌ردا باری. که‌نووری خوایش
 له‌به‌رده‌میا ده‌رکه‌وت، بۆی بوو به‌مۆم و ئه‌میش به‌ده‌وری ئه‌و مۆمه‌دا بوو به‌په‌روانه.
 له‌نیوان هه‌ردوو «باری» دا‌جیناسی ته‌واو هه‌یه.
 (٥٢) سزا: شایان.
 واته: هه‌ر تکایه‌کی کرد هه‌مووی بۆ‌جی‌به‌جی کراو، هه‌ر به‌خششی هه‌بوو هه‌مووی درایه
 و هه‌رچی شایانی قه‌درگرتنی میوان بی‌له‌گه‌لی کرا.
 (٥٣) خه‌توه «خطوة»: هه‌نگاو. «لَدُنْی»: نیسه‌به‌ته‌بۆ «لَدُنْ» به‌مه‌عنا لا.

به «مافیها» یه‌وه هه‌رچی هه‌یه عیلمی کوره‌ی نو چه‌رخ
به قه‌تریکى بزانه، دیده‌که‌م، له‌و به‌حرى عه‌ممانه^(٥٤)

✓ له‌به‌ر نو‌قسانى ته‌شبهه‌م په‌شیمانیشم و ده‌شلیم
که‌ رو‌یى، به‌درى کامیل، هاته‌وه‌ خورشیدی په‌خشانه^(٥٥)

✓ به‌ ئاوابوونى نوورى ون ده‌بئى خورشید و ئەم شه‌مه‌سه
له‌ ئاوابوونیا نوور و ئیزانه‌ی سه‌د دووچه‌ندانه^(٥٦)

﴿

واته: له‌م سه‌ره‌وه‌ که‌ رو‌یى بو‌ ئاسمان له‌ هه‌ر هه‌نگاونکیا زانستیکى تايه‌تى له‌لایه‌ن خواوه‌
وه‌رگرت. ئە‌گه‌ر له‌ خه‌لاتى ئە‌وسه‌ریشى ده‌پرسى، بوخته‌ و خو‌لاسه‌ی تی‌گه‌یشتن و خواناسى
له‌ گه‌ل‌ خو‌ی هینایه‌وه‌.

له‌ ده‌ستنووسیکى مه‌حوی خو‌یدا به‌راه‌به‌ «ته‌حسیلى عیلمیکى له‌دونى کرد» نووسراویشه:
«ته‌حسیلى سه‌د عیلمی غه‌ریبه‌ی کرد».

(٥٤) نۆچه‌رخ: چه‌وت ئاسمان و عه‌رش و کورسى. قه‌تریکى: قه‌تره‌ییکى، دلو‌ییکى. به‌حرى
عه‌ممان: مه‌به‌ست له‌ که‌نداوى عوممانه‌ له‌ ئیوان ئیران و عومماندا له‌ پێشده‌مى که‌نداوى
عه‌ره‌به‌وه‌. کینایه‌یه‌ له‌ پێغه‌مه‌ر دروودى خواى لئى بئى.

واته: هه‌رچی زانستى ناو ئاسمان و عه‌رش و کورسى هه‌یه‌ و هه‌رچی زانست له‌باره‌ی
خو‌شیانه‌وه‌ هه‌یه‌، هه‌مووى له‌چاو ئە‌و زانسته‌دا که‌ پێغه‌مه‌ر بو‌یه‌تى وه‌ک دلو‌ییک ئاو وایه‌ له‌
چاو ده‌ریای عومماندا...

له‌م به‌یته‌دا ئیستیعاره‌یه‌کى مه‌کنیه‌ هه‌یه‌ ئە‌وه‌ته‌ زانستى پێغه‌مه‌ر شو‌به‌ئێراوه‌ به‌ ده‌ریای
عوممان و مولائیمى پێ شو‌به‌ئێراوه‌ که‌یش وشه‌ی «قه‌تریکى» یه‌.

(٥٥) واته: هه‌رچه‌ند له‌به‌ر ناته‌واوى ته‌شبهه‌که‌م په‌شیمانم له‌م جو‌زه‌ شو‌به‌هاندنه‌، به‌لام
چونکه‌ هه‌یچى ترم به‌ خه‌یالدا نایه‌ت ناچارم ده‌لیم که‌وا پێغه‌مه‌ر که‌ ته‌شریفى برد بو‌ میعراج
وه‌ک مانگی جواره‌ و ابو‌و، که‌ گه‌راه‌وه‌ بو‌بو‌و به‌ رو‌زى رووناک.

(٥٦) شه‌مس: رو‌ژ. ئیزانه‌ [إِضَاءَة]: روون‌کردنه‌وه‌. دووچه‌ندان: دوو قات.

واته: به‌لام ئە‌م جیاوازیه‌کى زو‌ریشى هه‌یه‌ له‌ گه‌ل‌ رو‌ژ، چونکه‌ رو‌ژ که‌ ئاوابو‌و رو‌شنایى
نامینى، که‌چى ئە‌م پاش وه‌فاتیشى زیاتر له‌ سه‌رده‌مى ژبانى، تیشک ده‌داته‌وه‌، چونکه‌
ثایینه‌که‌ی له‌وسا زیاتر بلاو بو‌وه‌ته‌وه‌.

ئه‌وه‌نده‌ی لێ ده‌زانم به‌م نه‌زانی خۆمه‌وه «مه‌حوی»
به‌ چاوی سه‌ر خودابینه، به‌ چاوی دڵ خودازانه^(٥٧)

چ چاوی؟ کو‌حلی «ما زاعَ البَصَر» سو‌رمه‌ی سه‌وا‌دی بی
مونه‌وه‌ر بی به‌ نو‌وری رو‌ئیه‌تی بی چوون و چه‌ندانه^(٥٨)

چ دڵ؟ قه‌تریکه، ئه‌مما عه‌رشی ره‌حمانی تیا ده‌رجه
چ دڵ؟ نو‌قتیکه، ئه‌مما مه‌رکه‌زی په‌رگاری ئیمکانه^(٥٩)

(٥٧) واته: هه‌ر ئه‌وه‌نده‌م پێ ده‌کرێ له‌بابه‌تی میعراج‌ه‌وه‌ بلی‌م له‌و سه‌فه‌ره‌دا به‌ چاوی سه‌ر
خوا‌ی دی و به‌ چاوی دڵ ناسی.

(٥٨) کو‌حل: کله. سه‌وا‌د: ره‌شی. رو‌ئیه‌ت: بینین.

واته: بۆیه‌ توانی به‌ چاوی سه‌ر خودا بینێ چونکه‌ چاوی به‌ کله‌ی «ما زاعَ البَصَر و ما
طغی» رێژراوه‌ و به‌ نو‌وری دیتنی خوا رو‌شن بو‌وه‌ته‌وه‌.

مه‌عنای ئه‌م ئایه‌ته‌ ئه‌وه‌یه‌ چاوی له‌ دیتنی ئه‌و هه‌موو شته‌ سه‌رسام‌که‌رانه‌ی ناو ئاسمانه‌کان
نه‌شی‌وا و ره‌شکه‌ و پێشکه‌ی نه‌کرد. گه‌لێک له‌وانه‌ی مه‌عنای قورئانیان لێ داوه‌ته‌وه‌ و تو‌ویانه
ئه‌م ئایه‌ته‌ باسی پێغه‌مبه‌ر ده‌کا له‌ شه‌وی میعراج‌دا.

(٥٩) قه‌تریک: قه‌تره‌یێک. ده‌رج: نو‌وسراو. نو‌قتیک: نو‌قه‌یێک. په‌رگار: ئامێریکی دوو لقه‌ له‌
ئامێره‌کانی ئه‌ندازاری، دائیره‌ و نیودائیره‌ی پێ ده‌کێشن و ئه‌ندازه‌ی خه‌تی راستی پێ ده‌زانن.
واته: کام دڵه‌ ئه‌و دڵه‌ی که‌ پێغه‌مبه‌ر خودای به‌ چاوی ئه‌و ناسیوه‌؟ ئه‌و دڵه‌یه‌ که‌ هه‌رچه‌ند
خۆی به‌ نیسبه‌ت ئه‌م گیتییه‌وه‌ ئه‌وه‌نده‌ی دڵ‌په‌ ئاوێکه‌، به‌لام عه‌رشی خودای تیا‌یه‌، وه‌ک له‌
حه‌دیسدا و تراوه: «قُلُوبُ الْمُؤْمِنِينَ عَرُّشُ الرَّحْمَنِ» واته: دڵی موسو‌لمان عه‌رشی خودایه‌، به‌م
مه‌عنا ئینسان تا موسو‌لمان‌تر بی باشتر خوا له‌ دڵیا جیگیر ده‌بی. ئه‌و دڵه‌یه‌ که‌ هه‌رچه‌ند خۆی
ئه‌وه‌نده‌ی نو‌خته‌یه‌که‌، به‌لام نو‌خته‌یه‌کی ئه‌وه‌نده‌ گرنگه‌ نو‌وکی په‌رگاری عاله‌می مومکینات
له‌وبادا جیگیر بو‌وه‌، ئه‌مه‌ ئیشاره‌ته‌ بۆ حه‌دبسی قودسی: «لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَمَا خَلَقْتُ الْآفَلَكَ» که‌
خوا به‌ پێغه‌مبه‌ری فه‌رمو‌وه‌ و واته: ئه‌گه‌ر تۆ نه‌بو‌یتایه‌ ئه‌م گیتییه‌م دروست نه‌ده‌کرد.

ده‌شگو‌نجی وشه‌ی «قه‌تریکه» به‌ «قوتریکه» بخوێنێته‌وه‌. قوتر له‌ زاراوه‌ی ئه‌ندازاریدا
خه‌تیکی راسته‌ له‌ سه‌ریکی دائیره‌وه‌ ده‌ست پێ ده‌کا و به‌ مه‌رکه‌زی دائیره‌که‌دا تی ده‌په‌رێ و
ده‌گاته‌ ئه‌وسه‌ری دائیره‌که‌ و مو‌حیتی دائیره‌که‌ ده‌کا به‌ دوو به‌شی چوون‌یه‌که‌وه‌.
مه‌عنای به‌یه‌ته‌ که‌ له‌سه‌ر بناغه‌ی شو‌بهان‌دن، به‌م پێیه‌ش، دی.

فهقهت چاوی چه سوود و قهلبی مونگیر کویر و بی ده رکه
 لهم ئیدراکاته، بههره ی ههر عه زابی یه ئس و حیرمانه^(٦٠)
 ده بی چاو و دلکی پاک و بی غهش میسلی ئاوینه
 ببی ئه و سوورته و مه عناه ی بنوینی «کما کان»^(٦١)
 خودا ئه م ئاینه ی لائیق به بووبه کر و عومه ر دیوه
 که ئه وو ه ل سانی و، سانی شه ره فیابه به «لو کان»^(٦٢)
 له به عدی ئه و دووه عوسمانی «ذی النورین» «ذوالأنوار»
 عه لی شاه ی و بیلایه ت، بابی عیلم و شیر ی یه زدانه^(٦٣)

(٦٠) واته: دلی پیغه مبه ر ئه و دلّه یه که باسما ن کرد، به لام له گه ل ئینسانی کینه دار ده لئی چی که
 چاوی له ئاستی ئه م راستیانه کویره. چی ده که ی له ئینسانی گوئ ناپایه ل که دلی ئه وه نده
 تی نه گه یشتوو، ئاگای له م راستیانه نه. ئه مانه له بهر ئه م وه زعیان ههر به ده ختی و نا ئومیدیان
 بۆ ده مینته وه و به بههره ی تیگه یشتنی راستی ناگه ن.

(٦١) واته: هه موو چاو و دلک له وانه نین ئه م راستیه بینن و لئی حال ی بین... چاو و دلکی
 وه ک ئاوینه پیوسته بۆ ئه مه. ئه و سوورته و مه عنا ی پیغه مبه ره وه ک خوی چۆنه وایشانی بدا.
 (٦٢) واته: خوا دلی و وه ک ئاوینه بی گهر دی به ئه بووبه کر و عومه ر ره وایینیوه که یه که میان
 دووه می ئه و دوو که سه بوو له شه وی کۆچ کردنی پیغه مبه ردا له مه که وه بۆ مه دینه، چوونه
 ئه شکه وتی سه ور، که ئه و یان پیغه مبه ر خوی بوو. دووه میشیان ئه و که سه بوو پیغه مبه ر پی
 فهرموو: «لَوْ كَانَ بَغْدِي نَبِيٌّ لَكَانَ عَمْرًا» واته: ئه گه ر پیغه مبه ر ئکی تر پاش خۆم بوایه، عومه ر
 ده بوو.

مه سه له که ی ئه بووبه کر ئیشاره ته بۆ ئایه تی: «ثَانِي اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ» واته: دووه می
 دوو که س بوو له کاتی که له ناو ئه شکه وته که دا بوون. مه به ست لهم دووه مه لیره دا پیغه مبه ره،
 که چی له به یته که دا مه به ست لئی ئه بووبه کر بوو. بۆ جاری ئه م ناکۆکیه ی نیوان به یته که و
 ئایه ته که ده لیین راسته که ی که سیان نه یه که مه و نه دووه م و هه ر کامیان به ش به حال ی ئه و یان
 دووه مه و ئه وی تریان یه که م.

(٦٣) و بیلایه ت: له «مروالاة» وه هاتوو که ئه وه ته ئه وسا له ناو عه ره بدا باو بووه که سیك هۆزی

بهسهریانا، بهسهر باقی سهحابه و ئال و یارانان
ببارینیی خودا هه ر ئان و وهقت و ساعه «رِضْوَانَه» (٦٤)

✓ به نووری عهکسی پیغه مبهه ته وهنده مونه کیس بووبوون
غه ریبی تازه هاتوو ده یوت: ئهم پیغه مبهه رستانه (٦٥)

✓ خودا هه ر موعجیزه ی لایق به هه ر پیغه مبهه ری دیوه
هه موو ئه و موعجیزاته ی داوه بهم سه ردار ی هه موانه (٦٦)

نه بووبی چو وه ته پال هۆزێك و هه موو ئه و مافانه ی ده سگیر بووه كه ئه ندامانی ئه و هۆزه
بوویانه وه کوو له سه ر کردنه وه و له سه ر هاتنه ده نگ و هه موو ئه و ئه ركانه شی كه و تو وه ته ئه ستۆ
كه له ئه ستۆی ئه ندامانی هۆزه كه دا بوون. باب: ده رگا.

بۆیه به عوسمانی کوری عه ففان و تراوه «ذی النورین» چونکه دوو کچی پیغه مبهه ری
ماره کردووه. بۆیه به عه لی کوری ئه بوو تالییش و تراوه «شاهی و بلیه ت» چونکه پیغه مبهه
له باره یه وه فه رموویه تی: «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاً فَعَلَيْ مَوْلَاً» واته: ئه وه ی من دۆستی بم، عه لیش
دۆسته تی. بۆیه ش پیتی و تراوه «بابی عیلم» چونکه پیغه مبهه ره فه رموویه تی: «أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَ
عَلَيْ بَائِبُهَا» واته: من شاری زانستم و عه لی ده رگا که یه تی. بۆیه ش به «شیری یه زدان» ناوی براوه
چونکه له غه زادا به «أَسَدُ اللَّهِ» ناویانگی ده رکردووه.

ئهم به یته له ده سنووسه که ی مه حوی خۆیدا نیه، به لام له ده سنووسه که ی شیخ عومه ری
کوریدا هه یه.

(٦٤) ئان: کات. ساعه: سه عات. «رِضْوَانَه»: ره زامه ندی خۆی.

(٦٥) مونه کیس: وینه وه رگرتوو.

واته: ئهم خه لیفه و ئه سحابانه ی پیغه مبهه ره ته وهنده یان له نوور و به ره که تی ئه و وه رگرتوو،
هه ر ناشاره زایه ک رووی بکهدایه ته مه دینه له وه عیان سه رسام ده بوو و مه دینه ی به
پیغه مبهه رستان ده زانی.

(٦٦) واته: پیغه مبهه ری ئیسلام هه موو ئه و موعجیزانه ی بووه که هه ر کام له پیغه مبهه ره کان
بوویانه. ئهم موعجیزانه له به یته کانی پاشه وه دا باس ده کرین.

یه دی به یزا چیه، هه ر تاقه ئه نگوشتیکی چهند ئیعبجا-
زى لى زاهیر بووه، هه ر یهك وه کوو ماهی که تابانه^(٦٧)

ئیشاره ی یهك سه ره ئه نگوشتی، مه هی له و دووره وه شق کرد
هه ر ئه و ئه نگوشته بوو ده توت فواره ی ئاوی حه یوانه^(٦٨)

(٦٧) یه دی به یزا [«ید بیضاء»]: دهستی سپی. موعجیزه یه کی حه زره تی مووسایه، ئه وه ته دهستی ده کرد به باخه لیدا و ده ردی ده هینا وهك چرا ده گرا. له قور ئانیشدا به ئایه تی: ﴿وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّظِيرِينَ﴾ وه چهند ئایه تیکی تر ئیشاره تی بۆ کراوه. ئایه ته که واته: که دهستی له باخه لی ده ره هینا، هه رکه س بۆی بروانیایه وا ده هاته پێش جاوی که سپی بی. ئه نگوشت: په نجه. تابان: تیشکدار.

واته: موعجیزه ی دهستی سپی که موعجیزه ی حه زره تی مووسا بووه، له چاو موعجیزه کانی پیغه مبه ردا ئه هیه تیکی ئه وتۆی نیه، چونکه هه ر کام له په نجه کانی ئه م چهند موعجیزه ی وهك موعجیزه ی دهستی سپی مووسای لی دیاری داوه، مه بهستی له وه یه هه ر په نجه یه کی پیغه مبه ر بگری چهند ئه وه نده ی دهستی مووسا موعجیزه ی لی وه شاهه ته وه. هه ر کامیان وهك مانگی تابان له دنیا دا دیاری بووه.

ده توانی رسته ی «وه کوو ماهی که تابانه» به مجۆره یش بخوێنرته وه: «وه کوو ماهی که تابانه».

(٦٨) ئاوی حه یوان: ئاوی حه یات. له ئه فسانه ی کۆندا هه یه که واکانی ئاوێکه له تاریکاییه کدا هه رکه س لێی بخواته وه هه رگیز نامری.

واته: به ئیشاره تیکی سه ره په نجه ی مانگی له ت کرد. هه ر ئه و سه ر په نجه یه ش بوو که مانگی پێ له ت کرد، جارێکیان ئاوێکی پاک و پیروزی وهك ئاوی حه یاتی لیهات.

به نیسه ت. موعجیزه ی یه که مه وه له کتێبه کانی سیره تدا هه یه که وا جارێکیان پیغه مبه ر دروودی خوای لی بێ بۆ به ره به رچ دانه وه ی کافره کان به په نجه ئیشاره تی بۆ مانگ کردووه و کردوویه به دوو له ته وه. ته نانه ت هه ندی له زانایانی ئایین ده لێن ئایه تی: ﴿اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ﴾ یش که واته قیامه ت نزیک بووه ته وه و مانگ له ت بوو، ئیشاره ته به م رووداوه. به نیسه ت موعجیزه ی دوو هه میشه وه هه روا له کتێبه کانی سیره تدا هه یه که وا جارێکیان له غه زایه کدا ئه سحابه کان ته نها کاسه یهك ئاویان لا بوو، دیاره به شی هه موویانی نه ده کرد، پیغه مبه ر په نجه ی

سهری کرد ئاو ئه وهنده، له شکرێکی سیسه دی دا ئاو
 له گهڵ ئاوی وزوو، به خوا ئه و ئاوه ئابروومانه (٦٩)
 ههر ئه و ئاوه بووه تۆفانی داغستانی کوفر و شیرک
 ههر ئه و ئاوه تهراوته به خشی باغستانی ئیمان (٧٠)
 شهوی هيجرته که ئه عدا زۆری هینا، مشتەخاکێ بوو
 پیا چهندن، ده بهنگ و کویر و کهرمان ئه و له عینانه (٧١)

✽

خسته ناو کاسه ئاوه که، ئاو له ئیوان په نجه کانیوه هه لقولی به جۆری که له شکرێکی سیسه د
 کهسی ئایان لی خواردوه و دهستتۆژیان پێ گرت، وهک له سێ بهیتی داهاتوودا باسی لی
 دهکا...

شهق (ن): لهت.

(٦٩) وزوو [«وضو»]: دهستتۆژ.

(٧٠) داغستان: ولاتی رهقهن و شاخاوی. ناوی یه کێ له ولاته کانی قه قهازیشه. تهراوته به خشی:
 ئه وهی تهپری و شینی بکاته وه به گیانی دره ختدا. باغستان: ولاتی باخاوی.
 وا به خه یالا دێ ئه م هینانی ناوی «داغستان» له گهڵ وشه ی «کوفر» و «شیرک» دا
 په یوه ندیکی به داگیرکردنی داغستانه وه بێ له لایه ن سوپای رووسیای قه یسه ریه وه.
 ئه م به یته له ده سنووسیکی مه حوی خۆیدا به مجۆره ییش نووسراوه ته وه:

ههر ئه و ئاوه بیناغه ی مه حکه می کوفری به ئاودا دا

ههر ئه و ئاوه تهراوته به خشی باغی دین و ئیمان

(٧١) ئه عدا: «اعداء»، جه معی «عدو» به مه عنا دوژمن. له عین: مه لعون، له ره حمه تی خوا
 دوور.

مه عنا ی ئه م به یته و به یتی پاشه وه ی پیکه وه دی.

ئه م به یته له ده ستتووسیکی مه حوی خۆیدا به مجۆره ییش نووسراوه ته وه:

وه کوو ئه و مشتەخاکه و ئه و هه موو «أعدی عدو» ی دینه

که تیی گرتن، ده بهنگ و کویر و کهرمان ئه و له عینانه

لەناو ئەو گورگ و ورج و سەگ گەلە دەرچوو «بِإِذْنِ اللَّهِ»
بە یاری غارەووە، یاری لە باری، رێ لە بەریانە (٧٢)

وێ کوو خورشید و مەه پێی سەریان لێ هەلبێری تا غار
لە غارا سەیری کرد ئەعداکە وەک سیبەر لە دوویانە (٧٣)

بە یەك دوو عەنکەبووت و کۆتری بێ فام و بەستەزمان
شوعوور و فەهمی گۆری لەو سەگ و ئیبلیس و دیوانە (٧٤)

(٧٢) یاری غار: مەبەست لە حەزەرەتی ئەبووبەکرە. یاری: یارمەتی. باری: خوا.
واتە: ئەو شەو کە لە مەککەوێک کۆچی کرد بۆ مەدینە و لە گەڵ حەزەرەتی ئەبووبەکرە بەرەو
ئەشکەوتی «سەور» کەوتە پێ، کافرەکان پێیان زانین، ئەویش لەوە زیاتری لە گەڵ نەکردن کە
مشتی خۆلی کرد بە رووباندا، بەو مشتە خۆلە کۆتر و کەر و دەبەنگی کردن و ئەمانیش رێیان
بۆ چۆڵ بوو توانیان لە چنگی ئەو کافرە وەک سەگ و گورگەنە دەرباز بین و بە یارمەتی خوارێ
بگرنەبەر.

نیوەی دووھەمی ئەم بەیتە لە دەسنووسێکی مەحوی خۆیدا بەمجۆرەیش نووسراوە تەو:
بە یاری غارەووە پێی نایە ئەو چۆڵ و بیابانە
لە ئێوان «یاری» و «یاری» دا جیناسی تەواو، لە ئێوان ئەوان و «باری» دا جیناسی ناتەواو
هەیه.

(٧٣) سەیری «ی» یە کەم: روشتن.

مەعنای ئەم بەیتەیش لە گەڵ بەیتی پاشەویدا دی.

نیوەی دووھەمی ئەم بەیتە لە دەسنووسێکی مەحوی خۆیدا بەمجۆرەیش نووسراوە:
لە غارا تیگەیین ئەو جەمە مەلعونە لە دوویانە

(٧٤) عەنکەبووت: جالجالۆکە. ئیبلیس: شەیتان.

واتە: پێغەمبەر و ئەبووبەکرە وەک مانگ و رۆژ سەرکەوتن بۆ ئەشکەوتی «سەور». کافرەکان
پێیان زانیوون، وەک سیبەر دوايان کەوتن بیانگرنەووە. خواش چەند جالجالۆکە و کۆتریکی
نارد، جالجالۆکەکان دەرگای ئەشکەوتە کەیان تەنی و کۆترە کەیش هێلانە ی تیا کرد. کە
کافرەکان دییان دەرگای ئەشکەوتە کە تەنراوە و کۆتریش هێلانە ی تیا کردووە، وتیان دیارە
کەسی تیانە. بەوجۆرە ئەوان سەریان لێ شیوا و گەڕانەووە و ئەمانیش رزگار بوون.

بهههشتی داخلی «یهسریب» دهبی، «طوبی» لهبو ئه‌نسا
 به کوففارانسی مه‌ککه تا ئه‌به‌د «یا وِلْنَا» مانه (٧٥)
 نه‌گه‌ر ئه‌م هیج‌ره‌ته نه‌بوایه، دین ئه‌م شه‌وکه‌ته‌ی که‌ی بوو
 که هه‌رکه‌س تی‌بگا به‌م دینه نه‌سخی جومله ئه‌دیانه (٧٦)
 به هیج‌ره‌ت، غیره‌تی دینی موهاجیر، خدمه‌تی ئه‌نسا
 له قووه هاته فیعل و بوو له عاله‌مدا به ده‌ستانه (٧٧)

﴿﴾

له ده‌سنووسیکێ مه‌حوی خۆیدا به‌را به‌ر به «له‌و سه‌گ و ئیبلیس و دیوانه»، «له‌و هه‌موو ئیبلیسی ده‌ورانه» یش نووسراوه.

(٧٥) یه‌سریب [«یثرب»]: ناوی شاری مه‌دینه بووه پێش ئیسلام. ئه‌نسا [«انصار»]: موسولمانانی مه‌دینه که یارمه‌تی پیغه‌مبه‌ر و ئه‌سحابه‌ کۆچ‌کردووه‌کانی مه‌ککه‌یان دا.

واته: به‌پێی فهرمووده‌ی پیغه‌مبه‌ر (د.خ) ئه‌وه‌ی به‌ههشتی نه‌بی ناچێته مه‌دینه و کافر نه‌گه‌ر تییشی بجۆ تیا نامی‌نێته‌وه. که‌واته ئه‌سحابه‌ کۆچ‌کردووه‌کان هه‌موو به‌ههشتین. خۆزگه‌یش به‌و مه‌دینه‌یی‌انه که یارمه‌تی پیغه‌مبه‌ریان دا و بانگیان کرد بۆلای خۆیان. کافره مه‌ککه‌یییه‌کانیش هه‌ر هاواریان بۆ ده‌می‌نێته‌وه و ده‌بی هه‌ر بلێن هه‌ی قور به‌سه‌ر خۆمان!

وشه‌ی «طوبی» ئیشاره‌ته‌ بۆ ئایه‌تی: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبَىٰ لَهُمْ وَحَسُنَ مَا أَبْرَأَهُمُ اللَّهُ مِنَ الْعَذَابِ﴾ واته: ئه‌وانه‌ی باوه‌ریان به‌خوا بووه و کاری چاکیان کردووه، خۆزگه‌یان پێ ده‌خوازێ و ئه‌نجامیکێ باشیان ده‌بی. رسته‌ی «یا وِلْنَا» یش ئیشاره‌ته‌ بۆ ئایه‌تی: ﴿يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ﴾ واته: قورمان به‌سه‌ر چاکمان نه‌کرد به‌خۆمان. یاخود ئیشاره‌ته‌ بۆ یه‌کیکی تر له‌ ئایه‌ته‌کانی له‌ چه‌شته.

(٧٦) نه‌سخ: هه‌له‌و شانه‌نه‌وه. جومله: هه‌موو.

واته: نه‌گه‌ر پیغه‌مبه‌ر هه‌ر له‌مه‌ککه‌ به‌ما به‌یه‌ته‌وه و کۆچی نه‌کردایه‌ بۆ مه‌دینه، ئایینی ئیسلام پایه‌ی ئه‌وه‌نده به‌رز نه‌ده‌بووه‌و به‌گاته راده‌یه‌ک هه‌مووکه‌س تی‌بگا بۆ ئه‌وه هاتووه هه‌موو ئایینیکێ پێ هه‌له‌و شانه‌نه‌وه.

(٧٧) قووه: «قوه»، ئه‌وه‌ی نه‌هاتبێته‌دی، به‌لام بگونجی بێته‌دی. فیعل، «فعل»: ئه‌وه‌ی هاتبێته‌دی و بووبی به‌راست. ده‌ستانه: داستان، راز و داستان و ئه‌فسانه.

له فهیزی هیجره ته ئه سحابی «به در» ئه مشه و هیلالی بوون
 سبهی ههریه ک بووه به دریکی کامیل ئه و هیلالانه (٧٨)
 چ هیجره ت؟ شه هدی وه سل، ئارامی جانه بۆ هه و اخواهان
 چ هیجره ت؟ بۆ عه دوو ته عزیبی رۆح و زه هری هیجرانه (٧٩)

﴿﴾

واته: له سایه ی کۆچ کردنه وه بوو، غیره تی ئه سحابه کۆچ کردوه کانی مه ککه و خزمه تی
 ئه سحابه گه تی یارمه تی ده ره کانی مه دینه ده رکه وت و له توانای هاته دیه وه بوو به راست و
 هاته دی و له عاله مدا بوو به راز و قسه ی سه رزاری خه لکی.
 (٧٨) به در: مانگی چواره ده. دێیکه له باشووری رۆژاوا ی مه دینه وه شه پێکی قورسی له نێوان
 هاو پێکانی پێغه مبه ر و بت په رسته کانی مه ککه دا تیاروودا، شه په که به سه رکه وتی موسولمانه کان
 دواپی هات و ده سه لاتنی پێغه مبه ری پێ جیگیر بوو. ئه سحابی به در: ئه و هاو پێانه ی پێغه مبه ر
 که له م شه په دا به شدار بوون. ئه مانه پله یه کی به رزیان له ئیسلامدا هه یه. هیلالی: وه ک مانگی
 یه کشه وه.

واته: ئه سحابه ی پێغه مبه ر که وه ک مانگی چواره ده ته واو و رووناکه. یا ئه و ئه سحابانه که
 پاشان غه زای به دریان کرد، له شه وی کۆچ کردندا وه ک مانگی یه کشه وه لاواز و بێ هێز بوون.
 که چی له سایه ی کۆچ کردنه وه، سبه ینێ که گه یشته مه دینه، یا پاش غه زای به در، ئه وه نده
 به هێز بوون ههریه کێ بوون به مانگیکی چواره ده.

ده گونجی «هیلالی» به «هیلالی» یش بخوێنرێته وه و به و جوهره یش مه عنای به یته که دێ.

له وشه ی «به در» دا له تافه ت و، له نێوان «به در» و «هیلال» دا ته ناسوب هه یه.

ئهم به یته یش له ده سنووسه که ی مه حوی خویدا نه.

(٧٩) شه هد: شیه ی هه نگرێن. هه و اخواه: لایه نگر. هیجران: دووری.

مه به ست له وه که ئهم کۆچ کردنه ی پێغه مبه ر (د.خ) مایه ی عه زابی رۆح و ده ردی دووریه
 بۆ دوژمنان، ئه وه ته که وا پێغه مبه ر و یارانی پاش کۆچ کردنیان له ژێر ده سه لاتنی دوژمنانه مان و
 بوون به مایه ی دڵ نا ره حه تی بۆ کافره کانی مه ککه.
 جانه (ن): جانا، به لام مه عنا نادا به ده سته وه.

ههواخواهی «عَلَيْهِ الرَّحْمَةُ وَالرَّضْوَانُ» یان بۆ ما
ئەعادیشی «عَلَيْهِ اللَّعْنَةُ» یە بەشیان و بەسیانە^(٨٠)

کەسێ ئایە «عَفَا اللَّهُ عَنْكَ» مەحزی دڵنەوایی بێ
«مَعَاذَ اللَّهِ» دلی ئەو رەنجە کردن عەینی خوسرانە^(٨١)

کەسێ بێئێتە نوتق ئاسک، بەعیر و سووسەمار و گورگ
بە تەسلیقی موقیر بن یەک بە یەک ئەم بێ زوبانانە^(٨٢)

(٨٠) ئەعادی: جەمعی «اعداء» ی جەمعی «عدو» وه. مەبەست لەم دوو جار جەمە کردنە وه یە
گەیانندی مەعنای توندی دوژمنایەتیە کە یە.
واتە: لایەنگرانی پیغەمبەر رەحمەت و رەزامەندی خویان بۆ ما. دوژمنەکانیشی لەعەنتی
خوا بوو بە بەشیان و بەسیشیانە و شایانی لەوه پتر نین.

(٨١) مەحز «محض»: روت، تەنها بۆ. رەنجە کردن: ئازاردان. خوسران: زەرەر کردن.
لە غەزای خەندە قەدە هەندێ لە دوو پروو بە دیمەن موسوڵمان و بە دڵ کافرەکان هاتنە لای
پیغەمبەر و پێیان وت: ناتوانین بێن بۆ غەزا و داویان لێ کرد رینگایان بدا بەشدار نەبن، ئەویش
رینگای دان. تا خوا ئایەتی نارد بۆ پیغەمبەر کە وای: «عَفَا اللَّهُ عَنْكَ لِمَ أَذْنَتْ لَهُمْ حَتَّى يَسْبِغَ لَكَ الذِّبْنَ
صَدَقُوا وَ تَعْلَمَ الْكَافِرِينَ» واتە: خوا لێت خۆش بێ، بۆچی رینگات دان؟ دەبوو رینگات نەدانایە تا
درکەوتایە کامیان بە راستی ئیشی هەیه و ناتوانی بێت بۆ غەزا و کامیان درۆ دەکا، چونکە ئەگەر
رینگاشت نەدانایە هەر تەدە هاتن و دەتزانێ درۆزن.

جا مەحویش ئیشارەت بۆ ئەم رووداو دەکا و دەلێ: پیغەمبەرێک خوا لە شوێنی وادا
بەمجۆرە دلی بداتەوه، پەنا بەخوا هەركەس دلی ئازار بدا لە زیان بەولاوه هیچی نایەتە رێ.
نیوهی دوو هەمی ئەم بەیتە لە دەستوو سیکی مەحوی خۆیدا بەمجۆرەیش نووسراوە تەوه:

ئەوی ئینکاری جاهی ئەو بکا بوجهەل و شەیتانە

(٨٢) نوتق: قسە کردن. بەعیر: حوشر. موقیر «مُقِرَّ»: ئەوی دان بە شتێکدا بێ.
وہ لامي ئەم بەیتە و بەیتی پاشەوہی لە بەیتی پاشەوہ تردایە.

به ئه مری یا ئیشاره ی به س دره ختی ریشه دابه ستوو
 له ره گ ده ربیت و بیته خدمه تی ره قسانه ره قسانه (٨٣)
 به ته کزیمی که سی وا، ناکه سی جورئه ت بکا «لا شک»...
 سه گی هاره، به رازه، مولحیده، بووجه هله، شه یثانه (٨٤)
 سه بیر «اهبط» ئیفاده ی بوو، حیرا «ایب الی» ی عهرز
 نه وهك ئه وه حشیانه پر ده نه ئه وه روچی ئینسانه (٨٥)
 له ده ستیدا که به رده ورده دهستی کرده ته سیحات
 چووه سی دهستی که وه ره جوخی بوو «سُبْحَانَ سُبْحَانَ» (٨٦)

(٨٣) ره قسانه ره قسانه: به سه ماکرده نه وه.

نیوه ی به که می ئه م به یته له ده ستوو سیکی مه حوی خویدا به مجۆره ییش نوو سراوه ته وه:

له سه ر ئه مرو ئیراده ی به س دره ختی ریشه رو بردووم

(٨٤) بووجه هل: عه مری کوپی هیشامی سه ر کرده ی بنه ماله ی به نی مه خزوم که به کیکه له
 بنه ماله کانی قورپه ییش. له دوژمنه سه ر سه خته کانی پیغه مبه ر و ئایینی ئیسلام بوو، سالی ٦٢٣هـ ز،
 له شه ری به دردا کوژرا. بووه به کینایه له که سی که له راده به ده ر دوژمنی موسولمانه تی بی.
 ئه م به یته وه لامی دوو به یته که ی پیشه وه ی بوو.

(٨٥) سه بیر [«ئبیر»]: شاخی موزده لیفه له نزیکی مه ککه. حیرا: ئه وه ئه شکه وته ی پیغه مبه ر
 خه لوه ی تیا ده گرت و به که مجار وه چی تیا بۆ هات.

واته: کاتیک که پیغه مبه ر له تاو ده س درژی کافره کان مه ککه ی به جی هیشته، شاخی
 «سه بیر» بانگی لی ده کرد: داپه ره نه وهك کافره کان به سه ر منه وه بته کوژن. ئه شکه وته ی حیرایش
 هاواری لی ده کرد: وه ره لام خۆت له مندا بشاره وه نه وهك ئه وه دروندانه ده ست درژیت بکه نه
 سه ر.

(٨٦) ته سیحات: «سُبْحَانَ اللَّهِ» کردن.

جار ئکیان پیغه مبه ر مشتی ورده به ردی کرده ناو دهستی. ئه وه ورده به ردا نه له ده ستیا
 که وته «سُبْحَانَ اللَّهِ» کردن. پاشان به سه ره کردنیه مشتی ئه بو به کرو عومه ر و عوسمانیش، له
 مشتی ئه وانیشدا هه روا «سُبْحَانَ اللَّهِ» یان ده کرد... ئه م به یته ی «مه حوی» باسی ئه وه موعجیزه به
 ده کا.

له رۆژی ئه‌ربه‌عادا بوو که ساتی چه‌پسی رۆژی کرد
له سه‌ه‌بادا تولووعی پی‌ده‌کا دووباره له‌و شانه^(٨٧)

چتیری بوو و مه‌نی جو رۆژی خه‌نده‌ق قووتی ده‌ه سه‌د که‌س
به ته‌کمیلی، به رووخۆشی عه‌تا فه‌رموو که‌ریمان^(٨٨)

(٨٧) ئه‌ربه‌عا «اربعا»: چوارشه‌مه. سه‌ه‌با، «صه‌با»: شوئینکه له‌ نزیکه‌ی خه‌یه‌ره‌وه.
ئهم به‌یته‌ش باسی دوو موعجیزه‌ی تری پیغه‌مه‌ر (د.خ) ده‌کا. یه‌که‌میان ئه‌وه‌که له‌ میعراج
گه‌رپایه‌وه و باسی بو کافره‌کان کرد، باوه‌ریان پی‌نه‌کرد و وتیان ئه‌گه‌ر راست ده‌که‌ی چووی بو
ئاسمان، له‌ کوئی تووشی کاروانه‌که‌ی ئیمه‌ بووی که‌ چووه‌ بو قودس؟ ناو و نیشانیان بو
هه‌لده... ئه‌ویش فه‌رمووی له‌ فلانه‌ شوئین تووشی بووم و رۆژی چوارشه‌مه‌یش ده‌گه‌رپه‌ته‌وه.
رۆژی چوارشه‌مه‌ تا نزیکه‌ی خۆراوا چاوه‌روانی کاروانه‌که‌ بوون بگه‌رپه‌ته‌وه، دیار نه‌بوو.
پیغه‌مه‌ر له‌ دواکه‌وتنی د‌ل‌گران بوو و له‌ خوا پاراپه‌وه‌که‌وا ئاوابوونی خۆر دوا‌بخا تا کاروانه‌که‌
ده‌گاته‌ به‌ره‌وه. خوا‌یش دوا‌که‌ی گیراکرد و ئاوابوونی رۆژی بو ماوه‌ی سه‌عاتیک دوا‌خست تا
کاروانه‌که‌ پیش شیوان گه‌یشته‌ به‌ره‌وه...

دوو‌هه‌می‌شان ئه‌وه‌یه جارێکیان له‌ سه‌ه‌بادا پیغه‌مه‌ر سه‌ری له‌سه‌ر رانی چه‌زهره‌تی عه‌لی
دانابوو و خه‌وی لی‌ که‌وتبوو. که‌ خه‌به‌ری بووه‌وه خۆر ئاوا بوو بوو. له‌ عه‌لی پرسى ئاخۆ
نوێژی عه‌سری کردووه‌ یا نه‌؟ ئه‌ویش وتی نه‌م‌کردووه. پیغه‌مه‌ر له‌ خوا پاراپه‌وه‌ وتی: عه‌لی
به‌هۆی منه‌وه‌ نوێژه‌که‌ی دوا‌که‌وتوو، به‌ل‌کوو رۆژ بگه‌رپه‌ته‌ دوا‌وه‌ تا نوێژه‌که‌ی بکات. کو‌توو‌پ
له‌و شوئینه‌دا خۆر هه‌ل‌انه‌وه‌ و عه‌لی نوێژه‌که‌ی کرد.

(٨٨) چتیر: بزنی یه‌ک س‌ال‌ه‌ی پی‌ له‌ دوو. خه‌نده‌ق: شه‌رێ بووه‌ قوره‌یشیه‌کان و هاوکاره‌کانیان
گه‌مارۆی مه‌دینه‌یان تیا‌دا. پیغه‌مه‌ریش به‌پی‌ راوێژی سه‌لمانی فارسی فه‌رمانی دا خه‌نده‌کی
به‌ ده‌وری شاره‌که‌دا هه‌ل‌بکه‌ن کافره‌کان نه‌توانن لی‌ی بپه‌رنه‌وه. وایش بوو، کافره‌کان ناچاربوون
بی‌ئه‌نجام بگه‌رپه‌ته‌وه. ته‌نها چه‌ند که‌سیکیان ویستیان له‌ خه‌نده‌که‌که‌ بکه‌نه‌ ئه‌وه‌ر، ئه‌وانه‌یش
زوربه‌یان کوژران. ئهم شه‌ره‌ له‌ س‌ال‌ی پینجه‌می کۆچی «٦٢٧ هـ.ز» دا رووی دا. ته‌کمیل: ته‌واو.
واته: له‌ غه‌زای خه‌نده‌قدا ئه‌سحابه‌کان هه‌زار که‌س بوون، له‌ چتیرێک و مه‌نی جو به‌ولاوه‌
هیچیان نه‌بوو. که‌چی پیغه‌مه‌ر له‌و چتیر و مه‌نه‌ جو‌یه‌ نانی هه‌موو ئه‌و ئه‌سحابانه‌ی دا و تیری
کردن.

له هەر رێههك دهپۆی، بۆ سهلام و سوجده بهر بردن
 چ جۆشی بوو دهكهوته دار و بهردی ئهوه مهكانانه! (٨٩)
 به ههوری تی مهگهن، ئیلا مهلائیک شههپهپی خۆیان
 ههموو دهه یهك دهه بۆ سایه بانی ئهوه سولهیمان (٩٠)
 دوعا فرموونی بۆ عاهات و دهردی بی دهوا سهیره
 له دلیایه كه ئاساری ئیجابیهی مه رهه می جانه (٩١)

له دهستنووسیکی مه حوی خۆیدا له بهرابهری «چتیری بوو و» وهوه نووسراویشه: «له گیسکیك و».

(٨٩) واته: چ جۆشی بوو دهكهوته دار و بهردی هەر جیگایهك پیغه مبهری پیاوا پرۆشتایه، ههموو راست دهبوونهوه سهلامی لی بکهن و سوجدهی بۆ بهرن.

ئهم موعجیزهیه، وهك له كتیبه كانی سیره تدا نووسراوه، له سه ره تاي پیغه مبهریه تیدا بووه.

(٩٠) شههپه پ: شاپه پ، شاپال، په ره گه وه كانی په له وه. سایه بانی: سییه به سه ردا كردن.

پیغه مبه ر (دخ) پێش ئه وه ی بی به پیغه مبه ر یهك دوو جار له جیات ی خه دیجه ی خیزانی بۆ بازرگانی چوو ه بۆ شام. هاورێكانی گێراویانه ته وه كه له پێدا پارچه هه ورێك سییه ری به سه ر سه ریه وه ده كرد تا خۆر نه دا به سه ریا. جا مه حوی له م به یته دا باسی ئه و رووداوه ده كا كه له دیندا پی ده وتری «اره اص» واته نیشانه ی پیغه مبه رتی به ر له بوون به پیغه مبه ر. مه حوی ده لی: ئه و په له هه وه ی سییه ری به سه ر سه ری پیغه مبه ره وه ده كرد، به هه وری تی مه گهن، فریشته بووه هاتووه له شیوه ی هه ور دا چه تری به سه ر سه ری ئه و حه زره تی سوله یمانه وه دروست کردووه.

(٩١) عاهات: جهمعی «عاهه» به مه عنا ده ردی وا بی به مایه ی سووکی بۆ ئه و كه سه ی تووشی بووه، وهك گولی و كه چه لی و شتی وا. ئیجابیه: قوبول كردنی دوعا. مه ره م: مه له م.

واته: دوعا كردنی پیغه مبه ر (دخ) بۆ ده رده داره بی ده رمانه كان شتیکی سهیره، چونكه

گه لی ده ردی قورس به دوعای ئه و چاك بووه ته وه و ئهم دوعایانه ی به دل کردووه، بۆیه نیشانه ی قوبول بوونیان ئه وه نده دیاریه، بووه به مه له می گیان.

چیه ئیبرا، وه ره سه ر موعجیزه ی ئیحیا به هه ددیکه
له ئه نفاسی «نَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي» نومايانه (٩٢)

ئه وهنده چاوی پر بئ نووری پر نوور و مونه ووه ر کرد
که نه رگس چاوه چاوی نووریه له و نووری چاوانه (٩٣)

خه بهردانی له موسته قبل قسه ی چی لئ بکه م تا حه شر
هه موو بهر تییقی فه رمووده ی ئه وه ئه م واقعیاتانه (٩٤)

(٩٢) ئیبرا: «إبراء»، چاک کردنه وه. ئیحیا: زیندو و کردنه وه. هه د: راده. ئه نفاس: هه ناسه. نومايان: ئاشکرا.

واته: چاک کردنه وه ی دهرده دار قیمة تی چیه که موعجیزه ی حه زره تی عیسا بووه. وه ره سه یری زیندو و کردنه وه ی مردو و بکه، که له سه ر دهستی پیغه مبهردا رووی داوه، نیشانه ی دروست کردنی ئینسانی پتویه که ئایه تی: «وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي» ده یگه یینئ، واته: له گیانی خۆم کرد به بهردا.

ئه م به یته ئیشاره ته بۆ ئه وه که جار ئکیان ژنه جووله که یه ک و یستبووی پیغه مبهردا ده رمانخوارد بکا، زه هری بۆ کردبوو به گۆشته وه، که چی گۆشته که خۆی به کولای هاتبوو ده نگ و به پیغه مبهردی وتبوو نه که ی بمخۆی، زه هرم پتوه کراوه...

(٩٣) واته: ئه وهنده چاوی پر له نایینایی روون کرده وه، نه رگیش به بئ گیانی خۆی چاوه چاوه تی به لکوو له نووری حه زره تی پیغه مبهرده وه چاوی بیبا ببئ. ئه م به یته یش باسی یه کتیکه تره له موعجیزه کانی پیغه مبهرد که چاک کردنه وه ی چاوی کویره.

(٩٤) موسته قبل: دوا پۆژ. تیبق «طیبق»: ده ق. واقعیات: رووداو.

واته: پیغه مبهرد باسی روودانی گه لئ شتی کردوه که له وه و یاش رووده ده ن تا روژی قیامه ت و، ئه و رووداوانه هه موو به و جوژه که ئه و باسی کردوون هاترونه ته دی. ئه و شتانه یش وه ک شه هیدبوونی حه زره تی عومه ر و عوسمان و ئاشت کردنه وه ی موسولمانان له سه ر دهستی حه زره تی حه سه ن دا و مردنی «آم ملحان» له غه زای روودا و روودانی ئاژاوه له نئوان موسولماناندا و ئه و کاره ساتانه ی پیش روژی قیامه ت رووده ده ن وه ک به درژی له کتیه کانی سیره تدا باسیان لئ کراوه.

له ده ستنوو سیکی مه حوی خۆیدا له به رابه ری «هه موو بهر تییقی» یه وه نووسراویشه: «ئه بینئ تییقی».

به یانی شهش هه و ئی عجازی له جومله ی سه د هه زار ئی عجاز
ئهوی ده یکا په شیمانه، ئهوی نه یکا په شیمانه^(٩٥)

ئه گهر بئی موعجیزاتی سه دیه کیکی بینه ته حریر
ده بئی هه ر تاقه به یتیکم بیهته سه د کو تو بخانه^(٩٦)

چ قابیل من به سه د به یتیکی کوردی، سه د هه زار ئه سرار
بدهم شهرح و به یانی کهم له گه ل ئه م عه قلی نو قسانه!^(٩٧)

که هه ر سپر پیکی عه قلی کول تیا کول مایه وه «بالکل»
که هه ر سپر پیکی سه د عاریف تیا مه دهوش و حه یرانه^(٩٨)

(٩٥) حه و: حه وت.

واته: له ناو سه د هه زار موعجیزه دا ئه گهر ئینسان باسی شهش هه و یتکیان بکا په شیمان
ده بیهته وه له بهر که می. ئه گهر باسیشی نه کا هه ر په شیمان ده بیهته وه چونکه نابئی هه مووی بخه رته
پشت گوئی.

(٩٦) ته حریر: نووسینه وه.

واته: ئه گهر به موه ئی سه دیه کیکی موعجیزه کانی باس بکه م، ده بئی له جیاتی هه ر به یتیکی
ئێستام ئه وه نده بنووسم سه د کتیبخانه پر بکا.
(٩٧) مه عنای ئه م به یته به سراوه به دوو به یتی پاشه وه یه وه.

نیوه ی دوو هه می ئه م به یته له ده ستنووسیکی «مه حوی» خۆیدا به مجۆره یش نووسراوه ته وه:
به «ایضاح» و به یانی په ی به رم به م عه قلی نو قسانه

(٩٨) عه قلی کول: «العقل الکُلّ» یا «العقلُ الفعَالُ العاشر» له ئیستیلاحی فه لسه فییه کاند،
ده هه می ئه و ده عه قله بئی مادده یه یه که کاروباری گیتی به پرتوه ده بن، عه قلی هه موان. عاریف:
خواناس.

له نیوان هه ردوو وشه ی «کول» دا جیناسی ته واو و له نیوان ئه وان و «بالکل» دا جۆره
جیناسیکی ناقیس هه یه.

فهت نابئی که ده رکی کول نه بوو یه کباره تهرکی کول
به باغیکه له کن بولبول گولئی لهو باغ و بوستانه^(٩٩)

له «همزیه» و له «بُرده» چونکه کهم دی ئیستیفادهی کورد
منیش ئەم کوردیه دانا له ریزی ئەو قه سیدانه^(١٠٠)

(٩٩) یه کباره: بهیه کجاری.

واته: من بهم عهقلی ناتهواوهمهوه چون ده توانم به سهد شیرکی کوردی سهد ههزار
شتی نهینی روون بکه مهوه که هه کامیان بگری «عهقلی گشتی» به تهواوی تیا کول بووه و
سهد پیاوی زانا و تیگه یشتوو سه رسام بوون تیا یا. به لام له گهڵ نهو هشد نابئی مادهم هه موو
شتیکم بۆ باس ناکرئی تهواو بیدهنگ بیم و هیچ نه لیم، چونکه وهك ده لئین: «ما لا یدرك كله لا
یترك كله» واته: ئەو هی هه مووی ده سگیر نه کرئی، له هه موویشی ده ست هه لئاگیرئی، له بهر
ئهوه که لای بولبولی دلئی دلداران تاقه گولئیک له باغچهی موعجیزه کانی پیغه مبه ره به
باخچه یه کی تهواو ده روا.

له م به یته یشدا له ئیوان هه ردوو «کول» دا جیناسی تهواو هه یه. هه روا له ئیوان «بولبول» و
«گول» و «باغ» و «بوستان» یشدا ته ناسوب هه یه.

(١٠٠) «همزیه»: کتیییکه به شیرعی عهره بی له ته عریف کردن و پیا هه لدانی پیغه مبه ردا،
دروودی خوای لی بی، شیخ «شرف الدین ابو عبدالله» محمدی کوری سعیدی بوسیری دایناوه
که له ٦٩٤ هـ ک «١٢٩٤-١٢٩٥ هـ ز» دا مردوو، پییشی ده لئین «أم القرئ»، گه لی شه رحی له سه ر
نووسراوه. «برده»: باخود «بُرديّة»، ئەمیش قه سیده یه کی تره له ته عریف کردن پیغه مبه ر و
باسی رازی ده روون و باسی قورئان و، پارانه وه له خوا دا، هه ر خاوه نی «همزیه» دایناوه. ئەم
قه سیده ی دووه مه له کوردستاندا زۆر بلاوه و جارن فه قیکان به شه وانى سئ شه ممه و
جومعه دا به کۆمه ل به ئاوازیکی تابه تی بۆ به ره که ت ده یان خوئنده وه و زۆر له مه لا شاعیره
کورده کان قه سیده ی کوردیان له سه ر ئاوازی داناوه یا خوئیان کردوو به کوردی.

واته: له بهر ئەو هی که کورده کان له بهر عهره بی نه زانین که لکیکی که میان له قه سیده ی
«همزیه» و «برديّة» وهر ده گرت، هاتم ئەم قه سیده کوردیه م دانا تا بجیته ریزی ئەوانه و خه لک
وهك ئەوان بۆ به ره که ت بیخوئنه وه. مه حوی ده یه وئی بلئی ئەم قه سیده یه یش بۆ هاواوازی
«همزیه» و «برديّة» ناوی قه سیده ی «کردیّة» یه.

زوبانی عیشقبازی خوشه گەر کوردی وه گەر تازی
قسهی بێ سۆزی عیشق ئه رگه وه ره، مه حبووبی بێ ئانه^(١٠١)

ئه لا ئه ی فه خری عاله م «رحمة للعالمین» ی تو
له ده رحه ق ناکه س و که س ره حم و لوتفی ئیوه یه کسانه^(١٠٢)

بده ئیزن، ئه م قه سیده ی کوردیه ش بێته مه قامی عه رز
ئه گه رچی وه ک شوعوورم شیعه رکانیشم په رێشانه^(١٠٣)

(١٠١) تازی: عه ره بی. ئه ر: ئه گه ر. بێ ئان: ناوه خت.

له م به یته دا «مه حوی» وه ک بلیی وه لآمی که سیك بداته وه که بلی چۆن ئه بی ته عریفی
پیغه مبه ر به غه یری عه ره بی بکری، ده لی مه سه له مه سه له ی زمان نیه، مه سه له ی سۆزی
عیشقه. که سۆزی عیشق هه بوو زوبان عه ره بی بێ یا کوردی بێ خوشه. که سۆزی عیشقی
نه بوو، قسه گه وه ره ییش بێ ده بی به دلدار ی ناوه خت که هه یج که لک و سوو دیک ی لی وه ر ناگیرئ.
ئه م به یته «حوسنی ته علیل» ه بۆ به یتی پیشوو.

له ده ستنوو سیکی مه حوی خۆیدا به رابه ر به «بێ سۆزی» نوو سراویشه «بێ شوژی».
له نوسخه ی پاکنوو س نه کراوی «مه حوی» خۆیدا، پاش ئه م به یته به یتیکی تر هه یه وادیا ره
پاشان ده ستی لی هه لگرتبی چونکه دوا برگه ی خراوه ته به یتی داها تو وه وه. به یته که ئه مه یه:
به مه عنا عاشقه ئه م پادشه ی مه عنی په نا هانه

که عیشقی تیکه لی مه عنا نه بوو مه حبووبی بێ ئانه

هه ر له م نوسخه پاکنوو س نه کراوه دا به رابه ر «په نا هانه» نوو سراویشه «شونا سانه».
(١٠٢) ئه م به یته سه ره تایه و ری خوش کردن بۆ پارانه وه له پیغه مبه ر که ئه م قه سیده یه ی لی وه ر
بگری و په سه ندی بکا.

(١٠٣) مه قامی عه رز: مه یدانی خو ئنده وه یا مه یدانی پیشان دان. شوعوور: هه ست.
نیوه ی دوو هه می ئه م به یته له ده ستنوو سیکی مه حوی خۆیدا به مجۆره ییش نوو سراوه ته وه:
ئه گه رچی شیعه رکانیشم وه کوو فیکرم په رێشانه

موکه پرپر بوو قهسیده ی بۆردیه نه شته ی عالمی پر کرد
 بفرموو بهم قهسیده ی کۆردیه نۆبه ی نه شته پیوانه (١٠٤)
 نه گهر بۆردیه، نه گهر کۆردیه، نه گهر سافه، نه گهر دۆردیه
 قوبوولی تۆ که بوو له بریزی نه شته ی رهوح و ره یحانه (١٠٥)
 قوبوولی تۆ نه بوو، سه د با عه ره ب بی، ههر نه بوو جه هله
 قوبوولی تۆ نه گهر بوو، فۆرسی دۆسه د سآله سه لمانه (١٠٦)

(١٠٤) واته: قهسیده ی بۆردیه نه و نه ده خوێنراوه ته وه عالمی سه رخۆش کردوه. نه نجا
 نۆبه ی نه وه ته بفرمووی دوا گلاسی پر بخورته وه و نه م قهسیده کۆردیه ی من بکری به و
 دوا گلاسه و نۆش بکری.

له نۆسخه ی پاکنووس نه کراوی مه حوی خۆیدا به رابه ر به «نه شته ی عالمی پر کرد»،
 «نه شته ی گه ییه عیله یین» یش نووسراوه.

(١٠٥) دۆرد: خه لته ی بنی پیاله ی مه ی. له بریز: سه ر کردوه. ره وح: جه سانه وه.

واته: مه ی نه گهر مه یی قهسیده ی بۆردیه بی یا هی قهسیده ی کۆردی بی... نه گهر پوخته
 بی یا خه لته ی بنی پیاله بی، ههر نه وه مه به سه ته که و په سه ندی تۆ بی، چونکه که تۆ په سه ندت
 کرد وه ک پیاله شه رایکی وای لێ دێ جه سانه وه و بۆنی خۆشی لێوه سه ر بکا.
 له م به یته دا ئیشاره ت کراوه بۆ ئایه تی: ﴿فَرُوحٌ وَ رَیْحَانٌ وَ جَنَّتْ نَعِیمٌ﴾ له باسی ژیا نی نه هلی
 به هه شتدا، که واته: ئیتر ههر جه سانه وه و بۆنی خۆش و به هه شتی پر له ناز و نیعمه ته.

(١٠٦) فۆرس: فارس. سه لمان: سه لمانی فارسی، یه کیکه له نه سحابه کانی پیغه مبه ر، خه لکی
 ئیران بووه، ناوی پیشووی «روزییه» بووه. پیغه مبه ر له جووله که یه کی کرپییه وه و نازادی کرد.
 چه ند هه دیسیک له باره ی پایه و شایه وه گێرپراوه ته وه. نه بوو له غه زای خه ند ه قدا به
 پیغه مبه ری وت خه ند ه کیک به ده وری مه دینه دا هه لکه نن تا کافره کان نه توانن بیته ناو شاره وه.
 «مه حوی» له م به یته دا دیسانه وه ده گه رته وه سه ر بابه تی ته عریف کردنی پیغه مبه ر به
 غه یری زمانی عه ره بی و ده لی: وه نه بی به ره که تی قهسیده ی پیا هه لدا نی پیغه مبه ر به سه رای
 به وه وه که زمانه که ی عه ره بی بی یا زمانیکی تر بی، به وه وه به سه رای که لای پیغه مبه ر په سه ند ه
 یا نه. نه بوو جه هه ل سه ر داریکی عه ره ب بوو، که چی له گه ل نه وه شدا که عه ره ب بوو، له به ر

منم وهك ئەو زه عیفه، ئەم قه سیده، ئەو گله ده زوه
ئەمن کەریاری ماهی «لامکان»، ئەو ماهی کەنعانە (١٠٧)

منم مووری زه عیف و ئەم قه سیده لاقه کولله ی من
فه قهت من هه دیه کهم خدمهت سوله یمانی سوله یمانه (١٠٨)

به چاوی مه رحه مهت بپروانه هه دیه و ساحییی هه دیه
به زۆری رابووێره ئەم کهمه لهم کهمترینانه (١٠٩)

ئەو هه که پێغه مبه ر له بهر کافری هه زی لی نه بوو، نه بوو جهه له بوو. سه لمانی فارسیش که بن و
بنه چه ی فارس بوون، چونکه موسولمانی چاک بوو، بوو به و پیاوه گه وریه که پێغه مبه ر
له باره یه وه فهرمووی: «سَلَامٌ مِّنَا أَهْلَ الْبَيْتِ» واته: سه لمان له خۆمانه، له کهس و کاری پێغه مبه ره.
(١٠٧) زه عیفه: ئافره تی بێ ده سه لات. گله ده زوو: گولۆله ده زوو ی لوول کراو. ماه: مانگ.
کهنعان: ناو چه ی مائی باوکی هه زره تی یوسف.

ئەم به یته ئیشاره ته بۆ ئەو رازه ی ده یگیر نه وه گوايه که هه زره تی یوسف له بازاری میسر دا
خرایه مه زات بۆ فرۆشتن، پیره ژنیکیش گولۆله یه ک ده زوو ی هه لگرت و چوو بۆ مه زاته خانه.
له وئ لێیان پرس ی تۆ که ده سمایه ت ته نها ئەم گولۆله ده زوو یه، چۆن به ته مای کەری
شوخیکی وهك ئەم کۆره ی؟ ئەویش وتی: بهس نیه خه لک ده لێن هاتوو هه یوسف بکری!
واته: من وهك ئەو ئافره ته بێ ده سه لات هه وام که ههات هه زره تی یوسف بکری و، ئەم
قه سیده یه ش وهك گولۆله ده زوو هه که ی ده ستیه تی. ئەو هه ند هه مان جیا یه ئەو یوسفی کهنعانی
وهك مانگی جوانی ده کپی و منیش ره زامه ندی ئەو مانگه ده کپم که تاییه ت نیه به جیگایه که وه
وهه موو لایه کی روون کردوو هه ته وه.

(١٠٨) موور: میرووله. فه قهت: ئەو هه ند هه یه.

ئەم به یته ئیشاره ته بۆ ئەو هه که ده گێر نه وه جارێکیان میرووله یه ک لاقه کولله یه کی به دیاری
برد بۆ هه زره تی سوله یمان و هه رزی کرد دیاری به یپی پایه ی خاوه نه که یه تی.

مه به ست له «سوله یمانی سوله یمان» ئەو هه یه پێغه مبه ر به نیسه ت هه زره تی سوله یمانه وه
وهك هه زره تی سوله یمان وایه به نیسه ت خه لکی تره وه.

(١٠٩) هه دیه: دیاری. رابووێره: تێپه رنه.

قوبوولی کهم له کهم کردن، وهها واتئ بگا زۆره
به تو زۆری بزانه، کهمتری شیمه ی کهریمانه (١١٠)

ئهدهب وایه که لهم گوستاخیهانهش تو به که ی «مه حوی»
خه یالی خاوه عه نقا ناکه ویتته داوی ئه فسانه (١١١)

دهبی هه موو زوبانی، هه زوبانی داستانی بی
بکه نهختی به یانی ناکه سی خو به و زوبانانه (١١٢)

ئه وهنده ی زاتی ئیوه مه خزهنی فەزل و کهمالاته
له مندا به و حه ده نهقس و ره زائیل ده رج و په نهانه (١١٣)

(١١٠) شیمه: ره وشت.

واته: ئه ی پیغه مبهری خودا! من چون له تو ی به زۆر بزانه ئه م دیاریه که مه له منی که م و
ناچیز وه بگری، به جورئ که من واتئ بکه م دیاریه که م گه لی زۆر و به نرخه، له کاتی که که ئه مه
بجوو کترین ره وشتی به رزی پیاوانی مه رده و تۆش له هه موو مه ردئ مه ردتری.

(١١١) گوستاخی: پرکشی کردن و رووه له لارای و بی شهرمی. عه نقا: بالدارئکی ئه فسانه ییه
به کوردی پئی ده لئین سیمورغ.

«مه حوی» له م به یته دا رووی ده می ده کاته خو ی و ده لی: باشتتر ئه وه یه ده س به رداری ئه م
قسانه ت بی که نیشانه ی بی شهرمی و روو هه له لاراین له حوزووری پیغه مبه ردا، چونکه
ناتوانی به م قسانه ت کارئک بکه ی پیغه مبه ر له خو ت رازی بکه ی و ده سمایه که ی ده ست
ئه وه نیه بۆ حوزووری ئه و بشی.

(١١٢) واته: من ئه وهنده گونا هبار و شه ره زارم ده بی هه موویه کی له شم بی به زمانیک و هه ر
زمانیکم ئه وهنده بدوئ داستانی که بخو ئیتته وه، ئه و جا ده توانم به و هه موو زوبانه زۆر بلیانه وه
که می که له باسی خرابی و ناکه سی خو م بگێر مه وه.

داستانی (ن): قیسسه خوانی.

(١١٣) حه د: راده. ره زائیل: جه معی «رذیل» یه واته سووکی و په ستی. ده رج: دانراو و
نووسراوه.

ده خیلی ئه و سه گی به رقاییه جاری به یه گجاری
 سه ره فرزم بکه، فهرموو: سه گی به رده رکی خو مانه (۱۱۴)
 وه کوو «جامی» ده لئی، دهم وشک هه لاتوو من سه گیککی گهر
 جگهر تینووم و ده خوازم نمئی له و به حری ئی حسانه (۱۱۵)
 به یه ک دوو قه تره تیڕ ناوی حه یاتی که وه کوو قیتیمیر
 له که هفی خو تیا ری ده، سه گی ئه سحابی خو تانه (۱۱۶)

(۱۱۴) فهرموو: به فرموو.

واته: ده سم به دامینی سه گی به رده رگاتان، ئه ی پتغه مبه ری گه وره، که پره تیک بۆ هه میشه
 سه به رزم بکه و به فرموو فلانه که س سه گی به رده رگای خو مانه...
 (۱۱۵) جامی: «نورالدین عبدالرحمان» ی جامی «۱۴۱۴-۱۴۹۲ ی ز» یه کیکه له شاعیره
 عیرفانییه به ناو بانگه کانی ئیران، خاوه نی «هفت اورنگ» ه.
 واته: هه روه ک مه ولانای جامی له به یتیکیدا ده لئی، من سه گیککی گهری جگهر تینووم و له
 تینوانا دهم وشک هه لاتوو، داوای دلۆپیک ئاو ده که م له ده ریای چاکه ی تۆ، لیومی پئی ته پ
 که م و جۆشی جگهر می پئی دابمرینمه وه.
 (۱۱۶) قیتیمیر [«قطمیر»]: ده لئین ناوی سه گه که ی «اصحاب الکهف» بووه. که هف: ئه شکه وت.
 «مه حوی» به م به یته ئیشاره ت بۆ ئه وه ده کا که مه شهووره سه گه که ی ئه سحابی که هف که
 پاسی ده رگای ئه شکه وته که ی بۆ ده کردن ده چیت به هه شت. جا ده لئی: تزیش من له ئه شکه وتی
 خو تار ی بکه ره وه و به سه گی ئه سحابه کانی خو تم په سه ند بکه، به لکوو به هو ی ئه وانه وه خوا
 ره حمم پئی بکا.

ئهم و ئه یه له شیعر ی گه لئی شاعیری تریشدا هه یه. شیخ ره زای تاله بان ی ده لئی:
 یا رسول الله چه باشد چون سگ اصحاب کهف

داخل جنت شوم در زمهری اصحاب تو
 او به جنت میرود، من به جهنم کی رواست

او سگ اصحاب کهف و من سگ اصحاب تو؟!

له ده سنوو سیکی تر دا له جیاتی «ری ده» نوو سراوه «جی ده».

ده كه م عهرزی نیاز، ئەرچی له تۆ نایابه مه خفی راز
به جان و دڵ، دڵ و جانم، خودا خواهانه، خواهانه^(۱۱۷)

له تۆ حویبی خودا بۆ خۆم و بۆ ئه ولاد و ئه حبابم
كه حویبی ماسیوا دهركا له دڵ وهك بت له بتخانه^(۱۱۸)

خودایا ههم له تۆ حویبی رهسوول و ئیتتیباعی ئه و
كه ئیکسیری مسی ماهیهتی مه غشووشی ئینسانه^(۱۱۹)

بباری، یارهبی ههر له حزه سه د لهك بارشی رهحمهت
له سه ره ئه و، ههم له سه ره ئه و جه معی ئال و سه حب و یارانه^(۱۲۰)

(۱۱۷) خوداخواهانه: وهك ئه وانهی كه خویان دهوئ. خواهان: داواكه ر. نایاب: ناوازه، دهست نه كه وتوو.

مه عنای ئه م به یته و به یتی پاشه وهی پیکه وه دی.
(۱۱۸) واته: ههر چه ند ههچ له تۆ په نهان نه، به لām ده مهوئ عهرزت بکه م كه گیان و دلم به دڵ و به گیان وهك پیاوه خواخواهه کان ئه وه یان له تۆ دهوئ بی به هوئ خو شه وستی خوا له دلی خۆم و نه وه و دۆستاندا، به جوړئك وهك چۆن بت له بتخانهی دهركرئ ئه ویش خو شه وستی كه سی تری تیدا نه هیلرئ.

مه حوی له م به یته دا خو شه وستی غهیری خوی به جوړئك له شهريك بۆ خوا دانان داناوه، وهك چۆن بت په رستی شهريك داناوه بۆی.
ئه حبابم (ن): ئه تباعم.

(۱۱۹) ئیتتیباعی: شوئنه كه وتن. ماهیهت: چیه تی. مه غشووش: خلته دار، ناپاك.
واته: خویبه داوای ئه وه ییش له تۆ ده كه م كه خو شه وستی پێغه مبه ر و شوئنه كه وتنی ئه و له دلم جیگیر بکه ی، چونكه ئه م خو ش وستن و شوئنه كه وتنه بۆ دهروونی ناپوختی ئاده میزاد وهك ئیکسیر وایه كه مس ده كا به زێر، ئه ویش دهروون له گهردی گوناها پاك ده كاته وه.
حویبی (ن): عیشقی.

(۱۲۰) له حزه: چاوترووكاندن. لهك: سه د هه زار. وشه یه کی هیندییه. بارش: بارین.
مه عنای ئه م به یته به سراوه به به یتی پاشه وه یه وه.

هه تا ئاگر گرپنی شوپشی تهبع و خوروشی دل
 کزه و سۆزه نه سیمی سوچ و ئیواره ی به هارانه (١٢١)
 سه با، تا لیوی غونچه ی گول ده کا ته عیلمی شه ککه رخه ند
 نه سیمی سو بده م تا په رچه می سونبول ده کا شانه (١٢٢)
 هه تا هه وری به هاری غازه کاری گولشه نه ئیشی
 هه تا بولبول له سه ر گول نه غمه خوان و ناله سه نجان (١٢٣)
 بلین ئینس و مه له ک پر به م زه مین و ئاسمانانه:
 «و صلی الله علی» نه و به حری نووری عیلم و عیرفانه
 که ده رکی غه وری نا کا «غیر علم الله سبحانه» (١٢٤)

(١٢١) واته: خرایه هه میشه سه ده زار بارانی ره حمه ت به سه ر هاوړپیان و خزمانی موسولمانی
 پیغه مبه ردای بباری، به درتژیایی نه وه که کزه ی ئیواران و سۆزه ی نه سیمی به یانیانی به هار ناگری
 شوپشی سروشت و خوروشی دل تاو بدا و گپی پی بسیتی.
 (١٢٢) شه ککه رخه ند: نه وه ی پیکه نینکی وه که شه کر شیرینی بیی.
 مه عنای ئه م به یته و به یته کانی پاشه وه ی پیکه وه دی.
 له نوسخه یه کی ده ستنوسی مه حوی خویدا به رابه ر به «ده کا ته عیلمی» نووسراویشه:
 «ده کاتن فیری».

(١٢٣) غازه کاری: ره نگاوپه نگ کردن وه که گول. وشه یه کی فارسییه. گولشه ن: گولزار، باخی
 گولی زوری تیا بی. سه نجان: ریکه خه ر.
 له نوسخه یه کی ده ستنوسی مه حوی خویدا به رابه ر به «نه غمه خوان و ناله سه نجان»
 نووسراویشه: «نه غمه په رداز و نه وا خوانه».
 (١٢٤) ئینس: بنیاده م. غه ور: قوولی.

واته: تا سه بینان لیوی غونچه ی گول فیتری زه رده خه نه ی شیرین ده که ن و ده پیشکوئن و،
 تا نه سیمی ده می به یان شانه ی زولفی سونبول ده کا و، تا هه وری به هار گولزار به گولی نوئ
 ره نگاوپه نگ ده کا و، تا بولبول له سه ر چلی گول به ئاوازی خوش و گونجاو ده خوئنی،
 به درتژیایی هه موو ئه م کاته با ئاده میزادی سه رزه ووی و فرشته ی ئاسمان، ئاسمان و زه وی پر
 بکه ن له ره حمه ت ناردن بۆ پیغه مبه ر (د.خ)، که مه گه ر هه ر خوا خو ی بزانی زاتیکی چه ند
 گه وره و پایه به رز و قووله ...

ستایشی ههزره تی مولانا خالیدی نهقشهندی

دلم ئەمشه و نهخۆشی نیسبه تی چاویکی بيماره
جگهر غهلتانی خوینی ههسره تی لیویکی خوونخواه^(۱)
سهرم شیواوی شیوهی فیتنه هه لگیرسینی شوخیکه
ههواسم تهرهقهی عیشهی دل ئاشووبیکی عهیاره^(۲)

ئهم پارچه شیعره له چاپه پیشووه کهی دیوانی مه حوبدا نیه.

(۱) نیسبهت: پێوهند. بیمار: نهخۆش، مه بهست لێره دا له نهرمه. غهلتان: تێوه گلاو. ههسرهت: داخ. مه بهستی له وهیه ئهو هه موو دهردی دلهی که ههیه تی له وه وهیه دلی روی کردووه ته چاوی بيماری یارێک و له بيماری ئهو چاوه وه دلی تووشی دهرد بووه. جگهریشی که یهك پارچه بووه به خوین هی ئه وهیه داخی لیویکی سووری یارێکی خوین خۆری دلداران دهخوا، خوینی ئهو لیویه جگهری یهك پارچه کردووه به خوین...

ناسکی بهیته که له وه وه دهست پێده کا که چاوی نهرم به چاویکی جوان داده نرئ و ههر یارێکی جوانیش ده بی چاوی نهرم بی و، لیویش ههر له خۆیدا سوور ده کاته وه وهك بلایی خوینی دلدارانی مژبووه.

(۲) ههواس: «حواس»، جه معی «حاسه» یه بهو پینج ههسته ده لێن له ئاده میزادا هه ن که بریتین له ههستی بینین و بیستن و بۆن کردن و چه شتن و لی که وتن. تهرهقه: پرژوبلاو. عیشه: ناز. عهیار: زۆرزان.

ناسکی ئهم بهیته له وه وه دی که وا فیتنه له ههر شوێنیکدا بهرپا بی ئهو شوێنه ده شیوی و تێک ده چی. له لایه کی که شه وه «فتنه» واته له خشته بردن. شیوهی یاریش ئه وه نده جوانه بیا ده م له خشته ده با و عه قل و تیگه یشتنی تێک ده دا و ده شیوینی. ههواسیش که ده بی له ههر ئاده میزادیکی ته وا و له سهر خۆدا کۆمه ل و له جیی خۆیاندا بن، به هوی یارێکی زۆر زانی ئاشووب خهره ناو دله وه په رت و بلاو بوون و له جیی خۆیاندا نه ماون.

خه یالی زولفی ده‌رناچی له دل تا ده‌رنه‌چی رۆحم
سپیراوه خه‌زینه‌ی به‌ختی ئیمه به‌و سیا‌ماره^(٣)

له شینی فیرقه‌تی ئه‌ودا ئه‌وه‌نده ئه‌شکی سوورم ریت
به‌ده‌وری جیگه‌ما تا بر ده‌کاتن دیده، گولزاره^(٤)

له‌بو سه‌یرانی باغ و سه‌بزه ته‌کلیم مه‌که‌ن یاران
که سه‌بزه و گول له چاومدا به‌بی ئه‌و هه‌ر خه‌س و خاره^(٥)

نه‌مامی قامه‌تی په‌روه‌رده‌ی ئاوی دیده‌که‌ی من بوو
که‌چی گولچینی باغی وه‌سلێ ئه‌و ئیستا که ئه‌غیاره^(٦)

(٣) مه‌به‌ستی ئه‌وه‌یه: زولفی یار که‌مه‌ندیکی ئه‌وه‌نده کاربگه‌ره بو راکیشان و گیرۆده‌کردنی
دلی دلداران، ته‌نانه‌ت خه‌یاله‌که‌شی له دلیان ده‌رناچی تاگیانیان له‌گه‌ل خۆی به‌کیش نه‌کاته
ده‌روه و، گه‌نجینه‌ی به‌ختی دلداران که له دلیانایه سپیراوه به ره‌شماوی زولفی یار و ئه‌و
په‌پکه‌ی به‌سه‌ره‌وه کردووه و یا هه‌ر له سه‌ری هه‌لناسێ یا که هه‌ستا له‌گه‌ل خۆیدا ده‌یا...

نیوه به‌یتی دووهم ئیشاره‌ته به‌و ئه‌فسانه‌یه که ده‌لێ له هه‌ر شوێنێکدا گه‌نجینه‌یه‌کی
شارراوه هه‌بی، ره‌شمار ده‌چی له‌ویادا په‌پکه ده‌کا...

به‌کاره‌ینانی وشه‌ی «سپیراوه» له‌جیاتێ «سپیراوه» که ئه‌سه‌له‌که‌ی «سپیردراوه» بووه
نیشانه‌ی ئه‌وه‌یه که‌وا له‌م جۆره‌ فیعله مه‌بنی بۆ مه‌جه‌وولانه‌دا که پیتیکی ریشه‌یی‌یان تیا
دوو‌باره ده‌یته‌وه، دروسته‌یه‌کیکیان هه‌زف بکری.

(٤) ئه‌شک: فرمیسک. ریت: رشت.

مه‌به‌ستی ئه‌وه‌یه بلێ تا چا و بر کا، له‌تاو دووری یار، چوار ده‌وری خۆی به‌فرمیسکی
خوێنین ره‌نگین کردووه و کردوویه به‌گولاله‌ سووره.

له‌کۆکردنه‌وه‌ی «شین» و «سوور» دا ته‌ناسوینیکی جوان هه‌یه.

له‌یه‌کی له ده‌ستنه‌وه‌سه‌کانی به‌رده‌ستمانا وشه‌ی «ریت» به‌مجۆره نووسراوه: «ریت».

(٥) سه‌بزه: سه‌وزایی. خه‌س: پل و پووش. خار: درک. مه‌به‌ستی له‌وه‌یه ماده‌م یارم له‌گه‌ل
نه‌بی دنیا پووشی ناهێنی لام.

(٦) گولچین: ئه‌وه‌ی گول ده‌کاته‌وه. ئه‌غیار: ییگانه.

به دهردی خۆمهوه گهر گۆشهیهك ده گرم به بیدهنگی
 به لاما دی به خهشم و رق، دهلی: خۆنهقشی دیواره^(۷)
 که دیم ئیزهاری شور و شینی دل کهم، بهلکی رهحمی کا
 به خهنده دی، دهلی: خۆلی بهسهردا بیژن ئهم هاره^(۸)
 وتم با بهس وجودی بی وجودم باری خاتر بی
 له گهل دل گۆشهییکم گرت، ئهم بهردا به به کباره^(۹)
 له کونجی بیکه سیدا موددهییکم بردهسهر، ئاخهر
 شهوی دل کهوته بهحسی بی وهفایی ئهو سته مکاره^(۱۰)

واته: نه مامی بالای یار به فرمیسکی چاوی من پهروه ده بوو و پینگه یشت، که چی ئیستا
 بیگانه گۆلی باغی وهسلێ ئهو له نه مامی بالای ده کاته وه. مه بهستی ئه وهیه بلێ: کرده ی من بوو
 و برده ی خه لک...

(۷) مه عنای ئهم به یته به سراوه به بهیتی پاشه وهیه وه.

(۸) شور: هاوار و فوغان. بیژن: بیژن.

واته: به دهست یاره وه دامام و گیرم خواردوو، نازانم چۆن له گهلی ههلسوو پیم. که به
 دهردی خۆمهوه داده کهوم و ده مهوی بیدهنگ بيم و گۆشهیهك بۆ خۆم بگرم، لیم توو په ده بی و
 دهلی: دهلی و ئنه ی به دیوارا کوتراوه دهنگی لێوه نایهت. که دهشمهوی هاوار و دادیک بهرمه
 لای بهلکوو بهزه بییه کی پیمدا بیته وه و رهحمی بکا به حالیم، دهلی ئهم کابرا هار بووه خۆلی
 بهسهردا بکه نه بهلکوو بمری. مه شهووره هار نه گهر خۆلی بهسهردا بکری، ده مری.

«بیژن» یش وهك «سپێراوه» نیشانه ی دروستی هه زف کردنی پیتی دووباره کراوه یه له
 فیلدا، له زمانی کوردیدا.

(۹) وجود: بوون. بی وجود: بی کاره و بی سوود که وه نه بوو وایی. خاتر: دل. یه کباره: یه کجاری.

واته: وتم ئیتر با بهس گیانی ناچیزم بی به باری سهر دلی یار. هاتم له گهل دله ی گرفتاری
 خۆمدا گۆشه یه کمان گرت و به یه کجاری دهسهرداری ئهو بووم.

(۱۰) واته: به لام دل نه توانی ئهو گۆشه گیریه تاسهر راگری، شه و ئکیان کهوته باسی بی وهفایی
 ئهو یاره سته مکاره.

وتم: ئەى دَلْ له دولبەر شه کوه کردن چه یفه، دَلْ ده یوت:
 ئەمه بۆ دولبەریکی دَلْنه وازه، ئەو دَلْ ئازاره (۱۱)
 وتم: خوْشه به ئوممیدی وهفا جه وور و جه فا، ده یوت:
 به سه رچوو عومرم و نه مدی وه فایک له و جه فا کاره (۱۲)
 وتم: په نهانییه ده رحه ق به عاشق لوتفی مه عشو قان
 وتی: ئەو زاهیر و باتین له زورمپه ی ئیمه بیزاره (۱۳)
 وه گهرنا، ده فعه یه ک له م به ینه بۆ ده فعی گله ده یوت
 هه والیکى پیرسن، چۆنه ئەو مه زلوومی بیچاره (۱۴)
 له پڕ بایک له گه ل بۆی ئاشنا هات و وتی: «مه حوی»!
 به شاره ت بى که ئیقبالت موباره ک، تالیعت یاره (۱۵)
 که هاتم، شوْخه که ی غاره تگه رى دین و دَلْ ده یوت:
 بپرسه حالى ئەو سه ودازه ده ی به ده بختی ئاواره (۱۶)

- (۱۱) شه کوه: شکات و گله یی و گازنده. دَلْنه واز: ئەوه ی دَلْی خه لک بداته وه و بلاوئیتته وه.
 دَلْ ئازار: ئەوه ی دَلْی خه لک ئازار بدا، پیچه وانه ی دَلْنه وازه.
 مه حوی له م به یته و سى به یتى پاشه وه دا گفتوگۆی به ینى خۆی و دَلْی ده گپرتته وه له باره ی
 بى وه فایى یاره وه.
 (۱۲) واته: وتم به دَلْ له وه ناره حه ت مه به که یار ئازارت ده دا، چونکه ئازارى یار به هیواى
 وه فای پاشه وه ی شتیکی خوْش و به تامه. دَلْیش له وه لامدا وتی: تا ئیستا وه فام لى نه دیوه...
 نازانم ده بى ئەم وه فایه که ی بى و که ی ئەم جه وور و جه فایه دواى بى.
 (۱۳) زومره: ده سته، تاقم.
 (۱۴) وه گهرنا: وه ئە گهر نا، ئە گینا، ئە گهر وا نیه. گله: گله یی.
 هه والیکى (ن): هه وار یکى.
 (۱۵) بۆی ئاشنا: بۆنى یار که لى شاره زام و ده ینا سمه وه. ئیقبال: به خت روو تى کردن. تالیع: به خت.
 مه عنای ئەم به یته به مه عنای دوو به یتى پاشه وه یه وه به ستراره.
 (۱۶) غاره تگه ر: تالان که ر. سه ودازه ده: خه یال له که لله داو.

دهبئی بی ئافتابی روومهت و سوبحی جهبینی من
 چ فرقیکی بیی رۆزی له شهو، سوبحی له ئیواره! (۱۷)
 وتم: وا سهرفهرات کردم، ئه مجا سا ده خیلتم بـم
 له باتی من، سهبا، تو ده چیه وه عهرزی که ئه مجاره: (۱۸)
 نه گهرچی مودده یکه من له زولماتی سیابه ختی
 ونه زهرپه ی وجودم، رۆزی رووناکم شهوی تاره (۱۹)
 له فیزی ناوی «مولانا ضیاء الدین» وه ئیسته
 هه موو رۆزه شهوم، قه تره ی وجودم به حری ئه نواره (۲۰)
 هه تا ئه و ناوه پاکهم کرده زیکر و فیکری رۆژ و شهو
 هه ناسهم بۆنی میسکی گرتووه، لیوم شه که رباره (۲۱)

(۱۷) واته: له م گله یی و بناشته دا بووم له گه ل دڵ، له پهرشه ی بایک بۆنی به یاد ناشنای یاری دا
 به لووتما و پیتی وتم: مه حوی! موژده ت بده می که وا به خت یاره، من که هاتم له ریدا تووشی
 یاره که ت بووم که دین و دلتی به تالان بردووه، پیتی وتم: هه وایکت بیرسم و وتی بۆچی خهم
 دلی داگرتووه، دووری و نزیککی من بۆ ئه و چوونیه که، دیاریش نه بم ههروهک دیار بم وایه،
 رۆزی روومهت و سه به ییتی ناوچاوانم فهرقی شهو و رۆژ و به یانی و ئیواره یان بۆ نه.
 (۱۸) سهبا: بای به یانی. له ئه ده بی کۆندا به په یامبه ری ئیوان یازان و دلداران دانراوه.
 مه عنای ئه م به یته و دوو به ییتی پاشه وه ی به سراون به به که وه.

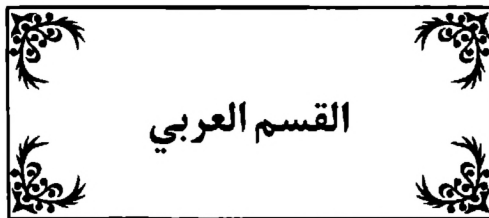
(۱۹) زولمات: تاریکایی. سیابه ختی: چاره په شی. تار: تاریک.
 (۲۰) فیز: به ره که ت. «مولانا ضیاء الدین»: له قه بی مه ولانا خالیدی نه قشبه ندیه.

واته: به بای سه بام وت: خۆش موژده بی وا سهرفهرات کردم و ئه م موژده ی یاره ت
 پی گه یاندم. به لām تو که ده گه رپشته وه له جیاتی من عهرزی بکه که وا هه رچهند ماوه یکه من له
 چاره په شی خۆم هه موو زهرپراتی وجودم و نه و رۆزی رووناکم بووه به تاریکه شهو، به لām
 ئیستا له سایه ی به ره که تی ناوی پیرۆزی مه ولانا خالیده وه شهوم هه موو بووه به رۆژ و گیانی
 وهک دلوپ ناچیزم وهک ده ریای نووری لی هاتووه.

(۲۱) شه که ربار: بار توژیکی تام تاله به سهر لیوی گرانه تاداره وه پهیدا ده بی، شه که ربار
 پیچه وانه ی ئه وه، واته بارکی سهر لیو که وهک شه کر شیرین بی.

به یومنی ئەو، به هاره پاییز و زستان و هاوینم
 که هەر گاهێ بکەم به حسی له دەورم گۆل به خەروارە (٢٢)
 به ئیخلاسی ئەوم ئاوێنە کە ی دڵ وا جە لا داوہ
 که چیه‌ری شاهیدی مه‌قسوودی تێدا نمووداره (٢٣)
 جە مالی رابیتە ی، وا دلبەرە، به‌ختی خە والووشم
 به ئوممیدی تە ماشایەك هەمیشە چاوی بێدارە (٢٤)

(٢٢) یومن: بەرە کە ت. گاه: کات. خەروار: باری ولّاخ، کینایە یە له زۆری.
 واتە: به بەرە کە تی مه‌ولاناوہ هەر چوار وەرزی سألّم هەموو هەر به هاره، ئەو تە هەرکاتی
 ناوی ئەو بەرم بۆنی خۆش به دەورمدا بلّاو دەیتەوہ وەك چوار دەورم گۆل بێ، که دیارە
 گۆلێش هەر له به هارا هە یە.
 (٢٣) جە لادار: پاك و روشن. چیه‌رە: روو. شاهید: دلّبر. نمودار: ئاشکرا.
 واتە: ئاوێنە ی دلی خۆم به چه‌شنی، به دلّسۆزی بۆ ئەو، روشن کردووە تەوہ، دیمەنی
 ئەوی هەمیشە تیا دیارە که یار و مەبەستمە.
 (٢٤) رابیتە: له عورفی ئەهلی تەسەووفدا ئەو تە سۆفییە کان به تەرتیبکی تایبەتی دادەنیشن و
 چاو دەنێن به یە کدا و سوورەتی مورشیدە که یان دەهیننە به‌رچاو و به دڵ به‌رە کە تی لی
 وەر دە گرن.
 واتە: جوانی هینانە به‌رچاوی دۆست به‌جۆری دڵ رادە کیّشی، تەنانەت به‌ختی
 چاوبە خەوشم به‌هیوای ئەو ی سوودیکی لی وەر بگرێ هەمیشە بێدارە و خەو ناچیتە چاوی.

-۱-

سامعُ عَزَلِهِ عَلَيْنَهُمُ اغْتَرَضُ
 دُعَاءُ نَضْبِهِ عَلَيْنَهُمُ افْتَرَضُ
 وَمَا ارْتَضَى بِعَزَلِهِ مَعَ فَضْلِهِ
 إِلَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ^(۱)

یا لائمی رِفْقاً بِحَالِی بَعْدَهُ
 یَوْمِی عَدَا هُزْواً لِّیَالِی بَعْدَهُ
 یا عَینُ جُودِی بِاللَّاکِی بَعْدَهُ
 یا دَهْرُ بَعِ رُبَّ الْمَعَالِی بَعْدَهُ
 بَیْعُ الْهَوَانِ رِیْحَتِ أَوْ لَمْ تَرِیحْ^(۲)

-۱-

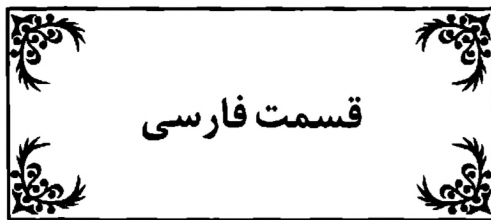
نیو به‌یتی یه‌که‌م و چواره‌می ئەم چوارخشته‌کیه‌هی موفتی زه‌هاوییه، مه‌حوی له‌سه‌ری زیادکردوو. شێخ موحه‌مه‌دی خاڵ ده‌لێ به‌بۆنه‌ی فنی‌ش‌کردنی ده‌فته‌رداری به‌غداوه و تووه‌تی که‌ پیاوێکی باش بووه و خه‌لک خوێشان وێستوو. (*)
 (۱) واته: ئەوه‌ی باسی فنی‌ش‌کردنی ئەوه‌ی بیستی، ره‌خنه‌ی له‌ فنی‌ش‌که‌ره‌کانی گرتوو. دوعای دانانه‌وه‌ی له‌سه‌ر کار پێوست بووه له‌سه‌ر خه‌لک. ماده‌م ئەو هه‌موو پیاوه‌تییه‌ی به‌سه‌ر خه‌لکه‌وه‌ هه‌یه، که‌س به‌ فنی‌ش‌کردنی رازی نیه ئەوانه‌ نه‌بی که‌ دلایان نه‌خۆش و ده‌روونیان پێس و چلکته.

(۲) واته: ئەو ئەو که‌سه‌ی که‌ لۆمه‌م ده‌که‌ی، به‌زه‌بیت به‌ حال‌مدا بیته‌وه‌ پاش رو‌یشتنی ئەو. من پاش ئەو روژم بووه به‌ جیگای گالته‌ پێ‌کردنی شه‌و. ئەو چاوا! پاش ئەو فرمیسکی وه‌ك ده‌نکه‌ مرواری به‌ خوڕ داوه‌رتنه. ئەو گه‌ردوون! تۆرش پاش ئەو هه‌رچی پایه‌ی بلند هه‌یه هه‌مووی به‌ نرخێکی هه‌رزان بفروشه. گۆی مه‌ده‌ به‌وه‌ قازانجی لێ ده‌که‌ی یا نایکه‌ی.

(*) محم‌دی خاڵ، موفتی زه‌هاوی، ل ۷۲، به‌غدا، ۱۹۵۳.

مِنْ بَعْدِهِ كُنْ فِي هَوَاكَ مُخَيَّرًا
 وَاحْكُمْ عَلَى النَّاسِ بِمَا فِيهِمْ تَرَى
 فَضْلَ عَلَى الْبَازِي كَمَا شِئْتَ الْكَرَى
 قَدَّمَ وَ أَخَّرَ مَنْ أَرَدْتَ مِنَ الْوَرَى
 مَاتَ الَّذِي قَدْ كُنْتَ مِنْهُ تَسْتَحْيِ (٣)

(٣) واته: ئەى گەردوون! پاش ئەو بە ئارەزووی خۆت بجوولێرەو لە کاروباری دنیادا.
 خەلکت چۆن دێتە پێش چاو، بە وجۆره حوکمیان بەسەردا بدە. ھەز دەکەى، تاق تاق کەرەت
 لا باشتربێ لە باز. کێت ئارەزوو لێیە پێشی خە یا پاشی خە. تازە ئەو کەسە مرد کە تۆ شەرمت
 لێ دەکرد.

(آ)

-۱-

ای خنده، ز زیر لب جانانه برون آ
 ای نشئه فزا باده، ز پیمانه برون آ
 زان دیده تو ای غمزه‌ی مستانه، برون آ
 ای مغبچه، با ناز ز میخانه برون آ
 ای جلوه‌ی دلدار، پریوار ز پرده
 يك لحظه به کام دل دیوانه برون آ
 ای غمزه‌ی مخمور، از این دیده‌ی پرفتن
 چون مغبچه از میکده، مستانه برون آ
 تیر مژه افتاده ز پیکار چو بیکار
 ای باز نگه باز تو از لانه برون آ
 غلطی به شکر در دهن یار تو عمری است
 ای حرف فرومانده به شکرانه برون آ
 مدهوش خماریم فتاده به در دیر
 بر کف قدح ای شوخ ز میخانه برون آ
 «محوی» ز تب شوق تو بگذاخت خود ای شمع
 امشب به عزاخوانی پروانه برون آ

-۲-

به عشق از ماسوا خالی نمودم سینه‌ی خود را
 به آتش من جلا دادم رخ آینه‌ی خود را^(۱)
 دو صد بار از غمت امشب بمردم، زنده گشتم باز
 چنین احیا نمودم من شب آینه‌ی خود را
 نبخشیدی دوا، دردی فرست از چشم بیمارت
 یکی یادآوری کن خسته‌ی دیرینه‌ی خود را
 'تم بی‌جامه‌ی درد و سرم بی‌تاج فقر افتد
 اگر بدهم بقاقم خرکه‌ی پشمینه‌ی خود را
 نچیدم جز گل زخم بلا از گلبن تیغش
 ز باغ درد چیند بلبل من چینه‌ی خود را
 چرا - پرسیدمش - بر عاشق ایثار رقیبت، گفت
 فضیلت میدهم بر شیر، من بوزینه‌ی خود را
 به چشم کم تو «محو» ننگری آثار درد عشق
 نشان فخر بشمر داغ‌های سینه‌ی خود را

-۳-

کرد او گذر به خاک من خفته در بلا
 شاه آمد از برای زیارت به کربلا
 با آن‌که جز بلاش ز بالا ندید باز
 خواهد دل از خداش حمایت ز هر بلا
 جان از بلای غمزه به لب داد خویش برد
 داد از لب، نداد جوابش مگر به لا

-۲-

(۱) از ماسوا خالی (ن): از نقشه‌ها صافی.

حرف زبان حال تو بشنو بگوش هوش
 گوید همیشه شمع بود تاج سر بلا
 گردِ رُخش بدید مُنجم چو خال و خط
 گفت (الحذر) غنوده به دور قمر بلا
 این دل رباید آن هدف ناوکش کند
 چشمش دگر بلا، مژه‌ی او دگر بلا
 پا با حذر گذار درین ره تو «محویا»
 راه محبت است بلا خفته بر بلا

-۴-

ای شکوه باغ حسن از سرو موزون شما
 جان و دل‌ها مست عشق از لعل میگون شما
 چون گدا شه گشته محتاج گدای کوی تو
 صد فلاتون است سر در راه مجنون شما
 گر برانی عدل باشد، ور بخوانی محض فضل
 رانده و خواننده بهر حالیم ممنون شما
 گل‌رخانش سجده گه سازند ای گل تا ابد
 هر کجا یابند نقش پای گلگون شما
 چون بیاد آن مه‌رواز دلش سر می‌کشد
 ماه شد آرامگاه آه محزون شما
 قمریان باغ قدس از شوق کوکو می‌زنند
 تا سوی محشر خرامد سرو موزون شما
 باز خواهم زنده گردیدن پی عذر آوری
 «محویا» بر دامن قاتل بزد خون شما

-۵-

ای صفای نور دل‌ها پرتو روی شما
 جان ما در پیچ و تاب از پیچش موی شما
 غنچه دلخونین و سنبل درهم و اندوه‌گین
 تا به گلشن جلوه گر شد لعل گیسوی شما
 سرفراز بسی نیازی از صفا و مروه گشت
 هرکه گردد جبهه‌سای کعبه‌ی کوی شما
 نور حسنت ماه را شق، آفتاب از پا فگند
 آفرین ایزدی بر دست و بازوی شما (۱)
 کی مشامش سر فرود آرد به ریحان بهشت
 هرکه بویی یابد از خط سمن بوی شما
 هر طرف تا بنگری حیران خود بینی به چشم
 نرگستانی بود صحرای آهوی شما
 غمزه‌ای خونریز اگر ره بدهد از فوج ملک
 سجده‌ها ریزد به پیش طاق ابروی شما
 آبرو را سوختن خواهم که خواهم قرب تو
 می‌درخشد نور و نار از گرمی خوی شما
 زنده مرده، مرده زنده ساختن با يك نگه
 در بغل بس سحر دارد چشم جادوی شما
 دید شیرینت باین شیرینی رخسار و خال
 من کنیزم گفت لیلی باد هندوی شما
 من پر کاه ضعیفم، زور عشقت کهرباست
 «محوی» از بی‌اختیاری میدود سوی شما

-۵-

(۱) نور حسنت... (ن): دست نازت را بنام پای هور از سیر بست.

-۶-

«آلا یا ایُّهَا السَّاقِیْ اَدِرْ کَاساً و ناولِها»
 به نور می تو باز افروز شمع کشته‌ی دل‌ها
 بیا بگشا به یك لب وانمودن عقده‌های دل
 بیا ای زیر لب خندیدن تو حل مشکل‌ها
 تو بحر نور حسنی خوش بود گاهی به شکرانه
 به موج جلوه بنوازی تو لب خشکان ساحل‌ها
 جگر خون گشتن و از خود گذشتن، خویشتن کشتن
 ره عشق است، دارد این مقامات و منازل‌ها
 توانگر تا توان داری بکوش و گوش کن این پند
 به شکر چشم بینا گوشه‌ی چشمی به سائل‌ها^(۱)
 به مردن کم نشد بی‌تابی عشاق چون مجنون
 که خاکش در لباس گرد گردد محمل‌ها
 خمار رنج دنیا را ز «محو» دفعش ار خواهی
 «آلا یا ایُّهَا السَّاقِیْ اَدِرْ کَاساً و ناولِها»

-۷-

نه ثنا خوان تو منم تنها
 صد هزارت بود به گلشن‌ها
 متکلم بود ولی با غیر
 ماح تو همیشه با منها
 طاعت هم تکلّمی بودش
 لیک همواره «وحده» تنها^(۱)

-۶-

(۱) توان داری (ن): به هوش مستی.

-۷-

(۱) بودش (ن): بوده.

کشته‌ی رخ فرشته بر نعشش
می‌پیاشند گل به دامن‌ها
گل، تنت را ز چاک جامه بدید
چاک خواهیم جامه بر تنها
سر به پای بت خودت بگذار
کم مباش ای دل از برهن‌ها
دست شاید به دامنی رسد
دست زن «محویا» به دامن‌ها^(۱)

-۸-

بر سر این مرده ای روح حیات‌افزا بیا
در رکابت شور حشر، ای فتنه‌ی برپا بیا
دلستانی‌ها نمودی، یاد کن هم دل همی
ای فدای نقش هر پایت دو صد دل‌ها، بیا
جلوه‌ی خود را کماهی دیدنت گر آروزست
ای تو نور چشم ما، یکدم به چشم ما بیا
چون تو ابر رحمتی بر خاکساران نیاز
ای خرامت موج خیز ناز و استغنا، بیا
وعد فردا کشتن ای قاتل ز فرداها گذشت
انتظار کشتنم کشت، آخر این فردا بیا
کشته گشته سوخته بهتر ز بی‌تو زیستن
سوختن یا کشتنم را امر فرما یا بیا
حرف رد از بارگاه کشتنم نشنید کس
گر بیایی ورنیایی، اوست گوید ها بیا

(۱) شاید (ن): آخر.

«دور باش» غمزه راند گرچه مجنون را به دشت
 جلوه‌اش گوید به سوی خیمه‌ی لیلی بیا
 مرد میدان محبت دید چون منصور را
 عشق با تعظیم گفتش شاه من بالا بیا
 گفت در هر مو بود پیوسته با من چند دل
 «محو» بیدل بمن گوید شبی تنها بیا
 بر لب و دندان جانان این غزل باری گذشت
 خود به من گوید به سیر لولو لا لا بیا

(ب)

-۱-

تا به رگم من گشودی بر رخ احباب باب
 امشبم زین در ربودی از دل بی‌تاب تاب
 رفت جانانم چو جان از تن نگرده باز پس
 باز می‌ناید به جوی گوهر بی‌آب آب
 جان آگاهی تواند یار را در خواب دید
 این شرف خواهی چو خوابی با دل بی‌خواب خواب
 سوختن آموزی از پروانه پس عاشق شدن
 ییاد گیر اول ز دانایی فن آداب داب
 خود شب ما را نخواهی روز روشن ساختن
 بر سیه بختان خود باری تو چون مهتاب تاب
 خنده‌ی دندان نمای یار خواهی گریه کن
 غوطه زن در بحر اشک این گوهر نایاب یاب
 چون خلیل از آرزو گل خارپرور دیده‌ای
 نقص شماری تو «محو» بر «اولی الالباب» باب

-۲-

چو شمع از آتش دل باشدم تابی به سر امشب
 که نبود از گداز پیکر خویشم خبر امشب
 به عالم دیگری را در هوای سرو بالایت
 جز آن کاکل نمی بینم ز خود سرگشته تر امشب
 بیاد روی او خواهم به پای آفتاب افتم
 از آنم آرزومند نسیمت ای سحر امشب
 شد از نور خیال جلوه اش چشم دلم روشن
 ز ظلمات شبم گر بسته شد راه نظر امشب
 در سلطان و شه را روزها بیهوده کویدم
 دگر در کوی شاه خود کنم خاکی به سر امشب
 به بوی زلف مشکین دلارامی دل مسکین
 ز سینه چون نسیم صبحدم شد در بدر امشب
 سرشک از چشمم امشب جوش آمد آمدی دارد
 به قصد دل دهی دلدار می آید مگر امشب
 نفس در سینه ها، جانها ز تن پا در رکابستند
 چو مه سیری به خاطر دارد او عزم سفر امشب (۱)
 به سر درد محبت گر بود باشد ترا «محو»
 خلاص از کشمکش فردا، نجات از درد سر امشب

-۳-

ز ما سرگشتگان شوق گم شد کعبه‌ی مطلب
 ز رحمت آیتی بنما به ما و «اهدنا یا رب»

-۲-

(۱) چو (نسخه‌ی اصلی): چه.

به یاد جلوه‌ی خورشید سیمایی بود امشب
 که می‌بارم ز دیده می‌شمارم تا سحر کوکب
 ز لعل یار گفتم حرف شکوه بر زبان رانم
 به لب واکردنم سر کرد موج خون دل از لب
 به گرد چهره‌اش خط اختراع تازه از حسن است
 به روی مهر عالم تاب زلف عنبرین شب
 خجل بنمود عشق از روی زردم زرّ سارا را
 کند حسن تو سیم ناب را شرمنده از غبغب
 حنایی گشته بینم پای اسبت شهسوار من
 مگر نزدیک قبر کشتگان تاختی مرکب
 عجب نبود که برگردد ز دین از بهر دنیا هم
 کند تبدیل هرکس «محویا» بهر ذهاب مذهب

-۴-

نقاب از چهره بردار ای جبینت ماه شهر آشوب
 ز جا بر یکدم از یک برق جلوه صبر صد ایوب
 سپاه زلف و خال و غمزه بر هر دل هجوم آرد
 حصار آهنین از عقل گر دارد شود مغلوب
 جفایش را صفا دانم، بلایش مرهم جانم
 ز محبوب دل و جان آنچه می‌آید بود محبوب
 گل رخسار یوسف لاله‌گون از ناز استغنا
 چه پروا دارد از چشم سفید از حسرت یعقوب
 به خوبی جمالت دیو و دد زنه‌ار نفرینند
 که من بس دیده باشم دیو خوبی‌ها ز روی خوب
 بگفتم چشم می‌گونت پر است از شورش امشب، گفت:
 خرابات من آباد است از این خونریزی و آشوب

چو روزش روشن ار خواهی تو چشم تیره‌ی دل را
 به جاروب مژه رو چند روزی آستانش روب
 نه من از جذبه‌ی عشقش چنین آشفته حال هستم
 که این لیلی هزاران چو مجنونش بود مجذوب
 خوشم آید از این بیهوده‌گویی‌های خود «محو»
 به هر کس آن‌چه باید داد از وهاب شد موهوب

(ت)

-۱-

دلم ز روز ازل طالب ستم شده است
 مصاحب غم و همصحبیت الم شده است
 به پیش من بنشین تا دمی رخت بینم
 که قامتم ز غم دوری تو خم شده است
 قد تو عمر دراز است وه که پیش رقیب
 نشسته‌ای و مرا نیم عمر کم شده است
 مرا که بی‌دهنت می‌روم به ملک وجود
 خط لب تو نشان ره عدم شده است
 متاب سر زدم تیغ تیزای «محو»
 که در زمانه به خون ریختن علم شده است (۱)

-۲-

بر سینه‌ی عاشق اثر کینه حرام است
 در کیش صفا لکه‌ی آینه حرام است

-۱-

(۱) این قصیده در نسخه‌های خطی کتابخانه‌ی شاعر و خانواده‌اش نیست. از ملا جلال حیدری گرفته شده، و حاجی میرزا عبدالله کویی متخلص به «خادم» هم آن را تخمیس کرده است.

در مذهب ما گر همه انوار علوم است
 يك نقطه بجز داغ تو در سینه حرام است
 با یاد لب تُست اگر فتوی عشق است
 جز باده‌کشی در شب آدینه حرام است
 یارب تو مرا با تن پر زخم بمیران
 بر ژنده ببر، خرقه‌ی بی‌پینه حرام است
 باری گل از آن باغ نچیدیم تو‌گویی
 بر بلبل ما همچو ملك چینه حرام است
 برداشتن روزی امروز بود شرك
 با صد شرفش باده‌ی دیرینه حرام است
 نان تو همان است که امروز بخوان است
 یاد طرب و عشرت دوشینه حرام است
 گفتمی که حلال است مرا آینه دیدن
 گفتم چو تو در چشم من آیی نه حرام است
 «محو» می‌پسند آینه از رنگ سیه رو
 بر سینه‌ی مرد این اثر کینه حرام است

-۳-

ای دل مگو رقیب بر احوال من گریست
 می‌گو به حال آدم ما اهریمن گریست
 هر بت پرست دید ترا و ترا پرست
 بر کسر شأن و خسر بت برهن گریست
 رنگ بهار را بجز آمد شدی ندید
 ابر بهاری آمده شد بر چمن گریست
 از زنده‌دل سخن شنوی زنده‌دل کسی است
 خود را شمرده مرده و بر خوشتن گریست

دشنام می دهد به من و لب به دیگران
 زین جور کافری چو رقیبش به من گریست
 عشق التجا به بارگه حسن برد تاك
 شیرین اجازه داد که بر کوهکن گریست
 هر خاکسار کوی تو جنت مقام شد
 باز او دران مقام به یاد وطن گریست
 شب در خیال حال تو خوابم ربوده بود
 امروز چشم من همه مشک ختن گریست
 شد ز آب دیده چار سوش باغ و لاله زار
 «محوی» ز بس که بر در «بیت الحزن» گریست

- ۴ -

هرکه پر زد سوی بود آمد به دنیا مرد و رفت
 چون شرر بالی گشود آمد به دنیا مرد و رفت
 هرزه گرد از عالم آسودگی یعنی عدم
 پای سعی خود بسود آمد به دنیا مرد و رفت
 آفتاب و کرم شب تابند هردو رفتنی
 ازدها دیدم چو دود آمد به دنیا مرد و رفت
 زنده نام از موسوئیت شو که در هر ماه و سال
 صد چو فرعون عنود آمد به دنیا مرد و رفت
 این گروهان به هم گرد آمده از این و آن
 چه بودا عاد و ثمود آمد به دنیا مرد و رفت
 در دل و دستش چو عدل و بذل نبود هرکه بود
 چون بشد گو يك يهود آمد به دنیا مرد و رفت
 آه کان گل بعد مرگم قدر من دانست و گفت
 عندلیبی خوش سرود آمد به دنیا مرد و رفت

نام مجنون است زنده تا ابد ز اعجاز عشق
این همه عاقل که بود آمد به دنیا مرد و رفت
«محویا» گوید به رمز «السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ»
زنده‌بخت آن کس که زود آمد به دنیا مرد و رفت

-۵-

در شهر نَتابد ز جبینی مه‌الفت
چون قیس کنم روی به سوی مه‌وحشت
جویش تو از جغد به ویرانه‌ی دنیا؟
امروز که هم لانه‌ی عنقا است مروت
غمخواری و غم پروریم دید به من داد
گردون شهی ملک غم‌آباد محبت
اشک است سپاه، آه علمدار شه عشق
دود جگرش خیمه، ز هی شوکت و حشمت
بد مستی ما ناله و گریان و فغان است
ما باده‌کشانیم ز میخانه‌ی محنت
مشکل بود از دولت کونین شود مست
هرکس که یکی باده کشید از خم همت
ماتم زده وش می‌پرد و می‌چکد امشب
ز آهم همه نومی‌دی و ز اشکم همه حسرت
فردا اگر جبهه‌ی بینم بود افکار
امروز بجا آر عرق ریزی خجلت
«محو» می‌وحدت جز از آن جانتوان یافت
عشر تکه‌ی خویش نما گوشه‌ی عزلت

(ث)

-۱-

آه کز طور تو بس آه کشیدیم عبث
 داد ازین جور بسی جامه دریدیم عبث
 چون مه از سیر خودش یار درنگی ننمود
 این قدر دامن آن ماه کشیدیم عبث
 دامنش را غضب آلوده کشید از کف و رفت
 این همه ناله‌ی جان‌گاه کشیدیم عبث
 مَطْلَب نشئه‌ی عیش از می میخانه‌ی دهر
 جام‌ها ما هم از آن باده چشیدیم عبث
 آهوی وحشی ما هیچ به ما رام نشد
 ما همه بهر وی از خلق رمیدیم عبث
 خود نگفت او سر خود در ره من باخته است
 بسمل آسا به سر راه طپیدیم عبث
 جلوه ناید به نظر در اثرش نیست خبر
 هرچه دیدیم عبث وانچه شنیدیم عبث
 به فنا راهبر است این همه از ما حرکات
 آه چون اشک به هر سو بدویدیم عبث
 ساده صحراست به دیوانه بسازد «محو»
 رخت غربت به سوی شهر کشیدیم عبث

(ج)

-۱-

ز مار گیسوت دیدم چها رنج
 نشد بر من ز رویت رونما گنج
 شه حسنت خراج و باج بگرفت
 رخت ز افرنج و خط و خالت از زنج
 دمی لعل لبی بگشای تا کی
 لبالب داری این غنچه تو از غنج
 به دور لعل می‌گونش خط سبز
 به مستانش دهد هم باده هم بنج
 شعور و هوش و آرام و دل و دین
 به یك عشوه به یغما برد هر پنج
 به راه آ، عشق اکسیر وجود است
 کشی تا کی به راه کیمیا رنج
 به وصف لعل و دندانش دمی زد
 مگر «مه‌حوی» که خواندش گهرسنج

-۲-

به تعظیم جمالت کج کلاهاند گردن کج
 به اجلال جلالت پادشاهاند گردن کج
 اگر داند در گردن کجی چه بود سرافرازی
 سرافرازان عالم جمله گردانند گردن کج
 کمند پر خم گیسوی مشکین ترا لازم
 که در هر یك خمش صدها دلیراند گردن کج

گر ایمایی به سربازی بود ز ابروی شمشیرت
 سران و سرورانش بنده فرمانند و گردن کج
 بود بر فرقشان پایی گذارد خواجه‌ی کونین
 فلک تا بوده هر نه چون غلامانند گردن کج
 گدای کمترینش را بود شانی که در پیشش
 چو پیش شه گدا استاده شاهانند گردن کج
 بنفشه با خطش لافی زد از شرمندگی سر را
 به پیش افکنده آخر جرم کارانند گردن کج
 ز سیر گلشنم حیرت دمید و وحشتم افزود
 چو دیدم بلبل و گل دیده گریانند و گردن کج
 تو ای قاتل کرم کن نیم بسمل ساز «محو» را
 میان سرکشانش شایدش خوانند گردن کج

(چ)

-۱-

حذر ز دام بلاکن، به زلف یار میبچ
 نبوده تاب کمندت به کارزار میبچ
 به دشت یأس دل آسوده گرد چون مجنون
 چو کوهکن به سر کوه انتظار میبچ
 ز نارسائیت از چشم جوی خون رانی
 در این چمن به سهی سرو جویبار میبچ
 ز جامه‌ی خشت بوی عشق نی زاهد
 چو خار پشت خودت در لباس خار میبچ
 دهن ببند بلاجویی است حق‌گویی
 بدار دست ز منصورت، به دار میبچ

خ‌ط‌ش س‌پ‌اه ب‌لا، د‌ام ص‌د ق‌ضا ز‌لف‌ش
 ز ج‌وش د‌ور ح‌ذر ص‌د ح‌ذر ب‌ه م‌ار م‌ی‌ی‌ج
 م‌خور ف‌ری‌ب ب‌ه ا‌ین ع‌ن‌ک‌وب‌ت ن‌فس خ‌س‌ی‌س
 ت‌و ب‌از د‌ست ش‌ه‌ی چ‌ون م‌گ‌س ب‌ه ت‌ار م‌ی‌ی‌ج
 ش‌ک‌ست ط‌رز ب‌ه ج‌ا م‌ان‌ده ت‌یر‌گی خ‌یز ا‌ست
 چ‌و ب‌اد گ‌رد ز‌ج‌ا ب‌ر خ‌اک‌س‌ار م‌ی‌ی‌ج
 م‌باش م‌ن‌ت‌ظ‌ر ج‌ل‌وه‌ی ر‌خ‌ش «م‌ح‌وی»
 ت‌و م‌شت خ‌ار ب‌ه ا‌ین ب‌رق ش‌ع‌له‌ب‌ار م‌ی‌ی‌ج

-۲-

ه‌ی‌ج ا‌ست م‌ی‌ان و د‌هن د‌ل‌ب‌ر م‌ا ه‌ی‌ج
 ب‌ر‌پ‌ا ش‌ده آ‌ش‌وب د‌و ع‌ال‌م ز د‌و ت‌ا ه‌ی‌ج
 ب‌ا خ‌و‌ی‌ش چ‌و م‌رد‌ی‌م ه‌م‌ی‌ن د‌رد ت‌و ب‌ر‌د‌ی‌م
 ه‌ی‌ج‌ی‌م چ‌و ر‌ف‌ت‌ی‌م ز م‌ا م‌ان‌ده ب‌ج‌ا ه‌ی‌ج
 ب‌ر م‌ر‌ده‌د‌لان ر‌ح‌مت ح‌ق گ‌ف‌ته ب‌ود ظ‌لم
 د‌ر ن‌ز‌د ب‌ز‌ر‌گان ن‌ب‌ری ن‌ام خ‌دا ه‌ی‌ج
 گ‌ف‌تا ت‌و ک‌ی ه‌س‌تی ز ک‌ج‌ا ت‌ا ب‌ه ک‌ج‌ایی
 گ‌ف‌تم ک‌ه م‌ن‌م ه‌ی‌ج ز ه‌ی‌ج آ‌م‌ده ت‌ا ه‌ی‌ج
 د‌ن‌یا ه‌م‌ه ه‌ی‌ج ا‌ست و‌لی ه‌ی‌ج ت‌ر‌از و‌ی
 م‌ای‌ی‌م ک‌ه د‌ر ب‌اخ‌ت‌ه‌ای‌م ا‌ی‌ن ه‌م‌ه ب‌ا ه‌ی‌ج
 ی‌ارب ت‌و ن‌خ‌وا‌هی چ‌ه ز‌د‌ست ع‌دم آ‌ی‌د
 ن‌ای‌د ب‌ه ج‌ز از ش‌ی‌م‌ه‌ی ت‌ق‌ص‌ی‌ر ز م‌ا ه‌ی‌ج
 ب‌گ‌شا د‌ه‌نت گ‌ف‌ت ک‌ه «م‌ح‌وی» ت‌و ب‌ه ه‌وش آ
 ت‌ک‌لی‌ف م‌ح‌ال‌ست ت‌و گ‌وی‌ی ب‌گ‌شا ه‌ی‌ج

-۳-

باز از من شدی آزرده، ز من دیدی هیچ
 این همه گریه ز من دیده نخندیدی هیچ
 این چه حال است ز هر هیچ کسی می پرسی
 حال سودازدهی خویش نپرسیدی هیچ
 رفتی و ناله و افغان خلایق در پی
 محشری کرد به پا باز نگر دیدی هیچ
 دهنت دیدم و گفتم به نظر هیچ نماند
 گفت باور نکنم هیچ تو چون دیدی هیچ
 قدر خون گشتن دل هیچ ندانی زاهد
 تو که در عمر خودت عشق نورزیدی هیچ
 هرگزت دیده شرفیاب تماشا نشود
 تو که از اشک به خونابه نغلطیدی هیچ
 به نشان خط او پی به دهانش بردم
 گفت ای «محو» ازین نقطه تو فهمیدی هیچ

(ح)

-۱-

زان لب خوش آیدم سخن ار به، وگر قبیح
 آری ملیح هرچه بگوید بود ملیح
 ابنای دهر جمله به کردار دهریند
 بی شک که از قبیح نزیاید مگر قبیح
 گفتم چو گفت دیده نگاهی سوی تو داشت
 چون است خود سقیم و چنین رای او صحیح
 بی تابی دل ز بهر یکی زخم دیگر است
 برکش تو تیغ و بسمل ما ساز مستریح

کوکو زن است قمری گلشن درین خزان
 باغ و بهار رفت کجا گویدت صریح
 ای ماه من بیان کماهیة مشکل است
 کرده به محض دیدن تو لال هر فصیح
 نامش دهن زلعل تو گویی پیاله‌ایست
 از نشئه‌ی میش به هوا می‌فتد مسیح
 از کوی یار آید اگر ریح عاصف است
 راحت به روح ما برسد زان هبوب ریح
 «محو» بسوز و خود بکش و غوطه‌زن به خون
 میدان امتحان محبت بود فسیح

(خ)

-۱-

به ماهی ماه من بردار يك ساعت نقاب از رخ
 منور ساز عالم را به سان آفتاب از رخ
 خدا بردار نبود این همه جور ای بهشتی رو
 دمی بردار ز اهل دوزخ هجرت عذاب از رخ
 چه کم گردد ز انوار جمالت ای بت مهوش
 اگر يك شب، شب ما را نمایی ماهتاب از رخ
 دل عشاق تاب بحر آتش نبودش زنهار
 برافگن ای رخت آرام دل کم‌کم نقاب از رخ
 خوشا حال مسلمانان و صدها وای بر گبران
 به جنات و به دوزخ گریبختی آب و تاب از رخ
 رخی بنما و خود بی‌تابی دل‌ها تماشا کن
 چو خورشید آر دریا را به موج اضطراب از رخ

اگر تو يك چمن گل نیستی ای «محویت» بلبل
چرا گاهی عرق ریزی تو چون گل این گلاب از رخ

(۵)

- ۱ -

به آه و دادکردن دادم آخر رخت خود بر باد
سلیمانم به ملك عشق و رانم تخت خود بر باد
ز بعد مرگ بر سر خاکپاشی تا ابد زین غم
که از رنج و غم دنیای دونت عمر شد بر باد
مبادا سایه‌ی پیر مغانم یارب از سر دور
سر خود را که بیند زود بردار آن‌که خود سر باد
غنا را بنده‌ی سلطان فقر او کرد ایجادش
الهی بی‌حد و بی‌مرز درودت بر پیمبر باد^(۱)
مگر کرده گذر بر خاک کوی حضرت جانان
که تشریف آرد امشب با نسیم روح پرور باد
کجا آسوده یابم جا بروی بستر رنگین
مگر بر بسمل من تیغ نازش سایه گستر باد
اگر «محو» سریر سلطنت را بر سر کوی
تو گر یابد گزیند خاک نومیدیش بر سر باد

- ۲ -

خانه‌ی عاشق نوازی‌ها پیش آباد باد
یار دادی شوخی و بی‌رحمی و بیداد داد

(۱) [له چاپه پیشووه که دا نووسرا بوو: الهی بی‌حد و مرمر درودت بر پیمبر باد، که به هه‌له‌ی چاپیمان زانی بۆیه بهم جوۆره مان نووسیه وه. «ع.ح»].

زلف را تا شانه زد دل‌ها برآشفته این چه کرد
 کرد صد دل را حزین و یک دل شمشاد شاد
 چشم بر تیغند اسیر دامش ای طالع مدد
 کایدش از صید خویش این بوالهوس صیاد یاد
 هرچه از حد بگذرد گردد بلای دین و دل
 آه من شاید کند از دست استعداد داد
 عمرها شد ما پرستار بت نفس خودیم
 این چنین عمر تو چون زلف بتان بر باد
 صورتش را هرکه دید او نقش بر دیوار گشت
 یارب این تصویر از کلک چه به «بهزاد» زاد
 علم عشق از حضرت پروانه «محو» یاد گیر
 بر مدار اصلا مگر از سفره‌ی آزاد زاد

- ۳ -

از فغان خویشتن، شب بلبلم آمد به یاد
 چون سحرگه جلوه‌اش دیدم گلم آمد به یاد
 از نگاه دیده و نور جبین و پیچ زلف
 نرگس و نسرین و باغ و سنبل آمد به یاد
 بر رخ عشاق افگندی ز دور آب دهن
 بر حریفان نشئه‌بخشی ملم آمد به یاد
 در قفا افتادگانت درهم و آشفته حال
 چون بدیدم شیوه‌ی آن کاکلم آمد به یاد
 سیر تمکین یک از دیوانگان عشق تو
 کردم، استغنائی صد عقل کلم آمد به یاد
 عشق از زاری رمیده می‌دمد زاری ز عشق
 بلبل از غلغل، ز غلغل بلبلم آمد به یاد

آنقدر از ابروان ساقیم مشتاق قتل
 اقتل... اقتل... از صدای قلقلم آمد به یاد^(۱)
 نیم وا کرده دهن در صبح دیدم غنچه را
 زیر لب خندیدن آن نو گلم آمد به یاد
 هرکه بیند این غزل بی دل بود گوید بدل
 طالب از «محو» از این شهر آلم آمد به یاد

-۴-

دیده از بس نابجایی دیدنم آمد به درد
 نقش زشت از آینه فرش صفا را در نوردد
 یادگار از گرم و سرد راه عشقم همره است
 جوش اشك آتشین از چشم و بر لب آه سرد
 خاکساران آتش پوشیده در خاکسترند
 ای دمت صرصر تو ای واعظ به گِردِ ما مگرد
 تا به زیر چرخ باشی زیر بار محنتی
 سایه اش باشد گران این کهنه کاخ لاجورد
 بی نی و می بزم عیش ما ز عشق آماده است
 ناله های پر حزن و جام های درد درد
 زندگی صید نزارم را به زاری می کشد
 ای نگهبانِ اجل رحم آر بر ما باز گرد
 بیشه ی عشق است شیری چون زلیخا را سزد
 نیست هر روباه مردی مرد میدان نبرد
 رهروان عشق را هر یک ره آوردی به کف
 من به کویت آمدم در کف همین یک روی زرد

-۳-

(۱) آنقدر... (ن): آنقدر ز ابروی ساقی مانده ام مشتاق قتل.

«محویا» گر خالدى مشرب شدن خواهد دلت
 خالد آسا شو تو هم دیوانه‌ی صحرا نورد

-۵-

برون شد یار ما از بزم و شمع از انجمن گم شد
 ز مینا می، ز باده نشئه، جان ما ز تن گم شد
 نه دل در سینه آهی می‌شنیدم دیر شد زان هم
 نمی‌یابم سراغی ناله در بیت‌الجزن گم شد
 بیابان هلاک و کوه غم در راه دارد عشق
 که در وی چندها مجنون و صدها کوهکن گم شد
 زبان آتش گرفت از نام تو بردن نیامیزد
 که از نام تو نام تو هم در دهن گم شد
 دگر یعقوب از غم زاده باشد شکوهش کز چاه
 برآمد یوسف از وی دل در آن چاه ذقن گم شد
 بجا باشد در این جا هم مرا با خاک بسپارند
 درین کو دل ز من صبر از دل و روح از بدن گم شد
 فگند از لرزش یکتار زلفش لرزه بر جان‌ها
 دو عالم را به شور آورد و پس خود تارزن گم شد
 رهایی یافت دل از چین گیسو محو شد در رخ
 ز دام آزاد شد بلبل به گلگشت چمن گم شد
 ندید از شب‌نم چون تاب خورشید جمالش گفت
 من از «محو» نخواهم گم شدن «محو» ز من گم شد

-۶-

به بالین دل از روی تفقد
 بیامد یار لیک آمد چو دل شد

گدایی همچو من چون همنشینی
 کند با آن شه تخت تفرد
 گذشت آه او مرا بگذاشت با صد
 توحش در بیابان توحده
 کنم پیش سلیمان حال خود عرض
 ببندم ناله را با بال هدهد^(۱)
 مدار از «إِهْدِنَا» چشم اجابت
 چو داری غش تو در «إِيَّاكَ نَعْبُدُ»
 به راهش سر گذار و پای او بوس
 نجوشد «وَاقْتَرِبْ» الا ز «وَاسْجُدْ»
 فرشته گل کند از باغ تسلیم
 چو دیو و دد ز کهسار تمر
 پریده روح «محو» از بشارت
 به قتلش تا تو بنمودی تعهد

-۷-

نگار امشب سوی خونین دلان داغدار آمد
 تو گویی تازه گلزاری به سیر لاله زار آمد
 تو هم ای دیده بردار آستین از گوهر شهوار
 نثار قاصدی کاورد^(۱) این مژده که یار آمد
 بیرون آمد گل از خارم ز فیض گریه‌ی زارم
 ز آب ابر رحمت نخل امیدم به بار آمد

-۶-

(۱) ببندم ناله را (ن): نویسم ناله‌ام.

-۷-

(۱) کاورد = که آورد.

عرق افتاده بر رخ چون درون آمد ز در گفتم
 که بر کشت امیدم ابر رحمت قطره بار آمد
 به صد نازم برد برمی‌نهد پای نگارین را
 خوشا وقت خزان من که مهمانش بهار آمد
 حیات تازه‌ای پرتو فگن شد بر دل و جانم
 تو می‌گویی که امشب جان جانم در کنار آمد
 شدم مستغنی از کحل الجواهر تا ابد «محو»
 که گردی زان کف پایم به چشم انتظار آمد

-۸-

گل‌رخان از جلوه‌ی ناز آتشی افروختند
 لاله رخساران باغ از داغ حسرت سوختند
 جا بجز محراب کو چشمان شوخت را بگو
 آخر این سحرآفرینی از کجا آموختند
 مفلسان عشق از سودای خالت سیم ناب
 ریختند از دیده وز دل نقد داغ اندوختند
 جان و دل در فکر یک نقطه دهن درباختیم
 گوهر خود را به هیچ این بی‌دلان بفروختند
 تازه شد آئین زردشتی به عالم «محو»
 گل‌رخان از جلوه‌ی ناز آتشی افروختند

-۹-

روحانیان اگر گل‌کوی تو بو کنند
 کی نشئه‌ای عبیر بهشت آرزو کنند^(۱)

-۹-

خورشید ماه روز شود مه به شب هلال
 با ما هم آفتاب و مه را روبرو کنند
 از کحل نور سرمه کش چشم دل شوند
 آنان که خاک آن سرکو رفت و رو کنند
 «طوبی له» از زبان ملایک رسد به گوش
 در خلد اگر ز کشته‌ی تو گفتگو کنند
 نتوان بشست گرد غم از خاکسار عشق
 او را به آب کوثر اگر شستشو کنند
 در سر هوای سجده بر آن در روا بود
 آن قوم را که دل آب وضو کنند
 دیدند یک نظر بت ما این برهمنان
 تا حشر بر رخ بت و بتگر تفو کنند
 رانند خون اشک به رخ هر دم آن گروه
 خواهند پاس پرورش آبرو کنند
 خاموشی است دأب محبت که می‌کشان
 از خامی است «محوی» اگر ها و هو کنند

- ۱۰ -

گر همه تلخی و زهر و کین بود
 هرچه آن خسرو کند شیرین بود
 دل به آن مژگان مبند، این عندلیب
 کی حریف پنجه‌ی شاهین بود
 ابر لطف از تیغ قهرش می‌چکد
 نیش این شکر لبان نوشین بود
 سینه‌ی ریشم چو دید آهسته گفت
 زین گلستان تیغ ما گلچین بود

عاشق بیچاره گر شاهنشاه است
 چون اسیر عشق شد مسکین بود
 نرگس و نسرين و گل با يك نهال
 گلشن صنع خدایی این بود
 عشق را از دختر رز کم‌مدان
 عقل و هوش این هردو را کاپین بود
 این قیامت از چه حسن نیمه رنگ
 تا قیامت بیستون رنگین بود
 «محویا» پروانه پیر کاملی است
 سوختن هر سالکی را دین بود

- ۱۱ -

چو من بلبل گلی را چون تو رنگین جلوه می‌شاید
 چو تو گل بلبلی را همچو من خوش لهجه می‌باید
 به دل گفت او نهال قامتش را دید چون رضوان
 چنین سرو سهی شاید که صد جنت بیاراید
 به چشم پر خمارش نسبتی دارد عجب نبود
 که هر دم دختر رز اینقدرها فتنه می‌زاید
 ز خط است آن‌چه بینی بر گل عارض نمایانش
 سر زلفش گهی بر عارض گل مشک می‌ساید
 تبسم غنچه‌واری آن دهن را صبحدم بگشود
 خدا هر روز خواهد کارهای بسته بگشاید
 تو دانی چشم دل را توتیا نوری نمی‌بخشد
 مگر گردی ز خاک آن سر کویش بکار آید

شهادت انتظارانیم «محو» جمله جان بر کف
به راهش ایستاده تا دم تیغش چه فرماید (۱)

(ذ)

-۱-

آن بلای دین و دل شد جلوه گر باز، العیاذ
صبر و هوش از ما ربود از جلوه‌ی ناز، العیاذ
باز بر دست آن نگار دیده باز از بهر صید
رفت و باز آمد یکی باز قضا باز، العیاذ
خنده‌ی زیر لبش جان بخش و چشمش دلستان
دستگاهش رفت بالاتر ز اعجاز، العیاذ
رخ ز می کرد آتشین و خلق را پروانه ساخت
ترك من زردشتی‌ای را کرد آغاز، العیاذ
در نظر دارد مگر صید ملایک رو به چرخ
دیده‌اش تیر نگه را داد پرواز، العیاذ
چرخ کج رو کاسه‌ی طنبور را ماند به چشم
گوش بر ناسازی آهنگ این ساز، العیاذ
از رقیب احوال «محو» را بپرسید آن پری
می‌کند با دیو بحث از «گلشن راز»، العیاذ

(ر)

-۱-

سبزه‌ی نو رسته گلزار حسن انکارگر
خط سبز یار بر زد از گل رخسار سر

-۱۱-

(۱) جان بر کف (ن): گردن کج.

با گذشت از می نیاسودم ز حرف زشت شیخ
 عندلیب از گل گذشت و نگذرد از خار خر
 امشبم لیلی به سیر سوختن آمد ز دور
 کار آخر گشت تا شد آه مجنون کارگر
 نونهالش را به صد خون جگر پرورد دل
 خود نچیدم يك رطب زان نخل شیرین باربر
 آن که سائل از درش یابد عطا با آبرو
 عرض حاجت را به پیش آن در و دربار بر
 غیر را در دل مده ره خانه‌ی آینه را
 و امکان الا بروی جلوه‌ی دلدار در
 تا ثناخوان لب شیرین او گردیده است
 کس نمی‌خوانند از «محو» شکر گفتارتر

۲

به جانم آتشی افکند و رفت آن بت، جفا بنگر
 غبارم تا دهد بر باد باز آمد، وفا بنگر
 بدور افگندن جانم ز تن از درد دوری‌ها
 فلک دادم خلاصی درد را بنگر، دوا بنگر
 زباده رخ برافروزد که با يك جلوه‌ام سوزد
 نگهدارش خدا دلسوزی دلدار ما بنگر
 شهادت را تو خواهی، کشته‌ی ابروی شوخی شو
 دم تیغ فنا جو، جلوه‌ی آب بقا بنگر
 بیاد سرو بالای جوانی ناله‌ام عمری است
 ببالا سر کشد بر پا تو پیر بی‌عصا بنگر
 زلف پُر خمش ای مرغ دل دام بلا دیدی
 پری زن هم ز چشم پُر فنش باز قضا بنگر

شه عشقش برون آورد منصور از بن زندان
 برو بردار گفتش عالم سیر و صفا بنگر
 ز چشمش ناز شاهی گر کند دعوا، روا باشد
 تو شمیر از مژه ز ابرو بسربال هما بنگر
 به عشق ار پی بری از جمله گمراهی رهی «محو»
 در این صحرای بی‌ره گم شو و راه هدا بنگر

(ز)

-۱-

رحم بر عاشق دل خسته نیاری هرگز
 نه مروت به تو پیوسته نه یاری هرگز
 ابر رحمت تو و ما خرمن دل سوختگان
 در ره عشق تو بر ما تو نباری هرگز
 کوه الماس ندارد ز شرر هیچ هراس
 نکندت در دل اثر ناله و زاری هرگز
 هر سگ کوی تو دارند شکوه قطمیر
 تو رقیب سگ از آن‌ها نشماری هرگز
 نهی پای تو بر سینه پر سوزی وای
 مرهمی بر سر داغی نگذاری هرگز
 زنی آتش به دل بلبل نالان ای گل
 گوش بر ناله‌ی جانکاه نداری هرگز
 آشیانم به گلستان خزان آباد است
 نگذرد بر سر ما باد بهاری هرگز
 ناید از ناخن این خلق به جز جان کندن
 شم شیر است به کس پشت نخاری هرگز

«محو» از غمزه‌اش ار بار گرفتی دل را
 پس به شهباز کبوتر نِسپاری هرگز

(س)

-۱-

نپرسد حال زارم را نه اغیار و نه یارم کس
 غم و دردم مگر یاری کند ورنه ندارم کس
 نه از دل تنگیم پرسد گلم، نز سینه‌ی پرداغ
 نمی‌آید به سیر غنچه‌زار و لاله‌زارم کس
 دچار صیدم آید مربره باز قضا ورنه
 نتازد توسن ناز خود از بهر شکارم کس
 گدا از تخت شه کی بهره یابد گفت منصورم
 نگرده فیض یاب رتبه‌ی معراج دارم کس
 بلای ناکسی از بس تعمم کرده در عالم
 که با این ناکسی امروز من خود را شمارم کس
 مریض آن لبم جز آن مسیحای به چارم چرخ
 مگر چاری کند دیگر نخواهد کرد چارم کس
 چو خور دین نبی از چار کس شد جلوه‌گر «محو»
 به این چار آینه رو کرد کس، ناکس بچارم کس

(ش)

-۱-

ز سرخ و زردها شد اشک وین رخسار ما را بخش
 خداوندا به این اشک و رخ کهوار ما را بخش
 اگرچه رو سیه از معصیت هستم تو غفاری
 باین جسم نزار و ناله‌های زار ما را بخش

بگفتا چون سوی دارالبقا شد حضرت منصور
 نبود از دار دنیا جز همین يك دار ما را بخش
 دل شیرین را پرسخت دید و کوهکن رو کرد
 به سوی بیستون و گفت شد کهسار ما را بخش
 اگر بخشنده بر عشاق این شوخ ستمکار است
 نباشد جز دل پر خار زین گلزار ما را بخش
 نمودی سعیها در قتل ای قاتل «جزاك الله»
 ترا من زود بخشیدم، تو ای خونخوار ما را بخش
 بود عرض رشا سوء ادب پیش کرمکاران
 مگو «محو» خداوندا به استغفار ما را بخش
 بضاعت نبودم جز خامکاری و گنهباری
 تو یارب پس بجاه احمد مختار ما را بخش

(ص)

-۱-

دل ز دام زلف دلگیرت نمی خواهد خلاص
 شیر ما از قید زنجیرت نمی خواهد خلاص
 در شرف خواهد زید کس هم بمیرد در شرف
 هم جوان از عشق هم پیرت نمی خواهد خلاص
 تاب نارد در غمت بیند بجای خود کسی
 جان من زان غصه از غیرت نمی خواهد خلاص
 گر ز راه آبروریزی دهندش ره به خلد
 هیچ از دوزخ حیا سیرت نمی خواهد خلاص
 جلوه‌ی دلدار چون با چشم حیران آشناست
 آینه از ورطه‌ی حیرت نمی خواهد خلاص

دل به سر ریزد غبار درگهت هر دم چو مس
 غرقه خواهد شد در اکسیرت نمی‌خواهد خلاص
 موج خیز هر بلا می‌بینمت ای بحر عشق
 «مجوی» ما بین ز تشویرت نمی‌خواهد خلاص

(ض)

-۱-

ای سوخته جگر پی دنیا تو آب محض
 پنداشتیش دیدیش آخر سراب محض
 گلزار حسن غنچه‌ی او بود خم مل
 از خنده‌ی لب تو تراود شراب محض
 یکباره دیده‌ام گل روی تو را بخواب
 بارد همیشه‌ام ز دو دیده گلاب محض
 بر دل به گرمی رسد از غمزه‌ی تو تیر
 ناکشته صید صید تو گشته کباب محض
 خوبان مه جبین اگرند آفتاب وش
 ای نورپاش حسن تویی آفتاب محض
 در عشق انقلاب حقیقت بیا ببین
 دل گشت خون صافی و خون آب محض
 خواهم دمی که وصف خطش درکشم به خط
 جو شد ز نافه‌ی قلم مشک ناب محض
 درج گهر بود ز صدف محض استخوان
 درّ ترا صدف شده لعل مذاب محض
 دلبر نمود چون دل «مجوی» مطالعه
 در سرّ عشق گفت ببین يك كتاب محض

-۲-

آهم به عكس اشك به اشكم شده نقيض
 او سوي اوج مي دود و اين سوي حضيض
 آن موي رويت آفت و آشوب زنج و روم
 در زير حكم شاه جمال تو سود و بيض
 مردی كه خون خود پي دنياي دون بريخت
 در كيش ما بود دم او همدم محيض
 ای چشم يار گر كنيم چشمداری
 زيبا بود به تو كه تو بيمار و من مريض
 شكر خدا مرا زدم تيغ ناز كرد
 سیراب قتل جان و دلم گشت مستفيض
 عشقم جگر بسوخت به يك نار بي لهب
 آتش به خرمم بزد اين برق بي وميض
 «محوي» دل گداخته اش سر كند ز چشم
 «حتي متي لفرقتكم اذمعي تفيض»

(ط)

-۱-

بر مهر چهره‌ی مه من چون دميد خط
 بر روی مهر و مه شب ماتم كشيد خط
 چون هندوی به باغ بهشتش دهند راه
 تا قصرگونه بر رخ دلبر دويد خط
 نبود عجب سفيد شود گر بزودی
 نور اين قدر ز روی چو ماهش مكيد خط
 بالش مگر ز شهير طاووس بوده است
 تا روضه‌ی بهشت به يك پر پريد خط

گرد لبش خطی بود از پادشاه حسن
 امر آمده به نزد مسیحا برید خط
 ای دیده بر رخم تو دگر خط مکش به خون
 اینک زیرا رفته به غربت رسید خط
 هر شعر را به وصف بنا گوش او نوشت
 «محو» ز نور معنیش آمد سفید خط

(ظ)

-۱-

دلم بگرفت از گفتار پر بی‌مایه‌ی واعظ
 بخوان ای بذله‌خوان اشعار ساقی‌نامه‌ی حافظ
 شده دیوان او تا حشر يك میخانه‌ی نشئه
 مگر می‌جوش زد جای مداد از خامه‌ی حافظ
 زبان مردم چشمش نفهمد جز دل دانا
 که در يك لحظه در عین خموشی بینیش لافظ
 طربناك است آن شوخ غضبناك ار بریزد خون
 که غیظ از می‌کشیدن رفته بیرون از دل غایظ
 اسیر عشق ترکی ناخدا ترسم ز زلف و رخ
 کند هم کفر و هم اسلام را یغما خدا حافظ
 بیا ای ساقیا ای مایه‌ی صد خوشدلی در جام
 دلم بگرفت از گفتار پر بی‌مایه‌ی واعظ
 بود محظوظ دارین آن‌که شد ملحوظ او «محو»
 مگر اکسیر اعظم سرمه دارد لحظ این لاحظ

(ع)

-۱-

از لعل تو هرکس به مسیحا شده قانع
 از روح مقدس بأطبا شده قانع
 خاکسترکی را دهد او فضل بر اکسیر
 از درد تو هر کو به مداوا شده قانع
 محروم زعشق از پی انگور بهشت است
 زاهد بمویز از خم صهبا شده قانع
 چون جام ز بزم نکشیدیم می وصل
 چون آیینهام دل به تماشا شده قانع
 داده است به خر مهره چها بحر گهر را
 از دولت دین آن که به دنیا شده قانع
 رم می کند از خلق چو آن آهوی وحشی
 مجنون من از شهر به صحرا شده قانع
 ما محض خیالیم دگر هر چه که هست اوست
 نادیده حقیقت به من و ما شده قانع
 دشنام تو هر کو به ثنای دیگران داد
 بهر خزف او از در یکتا شده قانع
 یار آمد و جان و دل خود کرد نثارش
 «محو» ز دل و جان به دلارا شده قانع

(غ)

-۱-

از دل گم گشته از من من نمی یابم سراغ
 چون سیه بخت من از مخزن نمی یابم سراغ

بلبلم را از قفس روزی نمود آزاد چرخ
 نی زبوی گل نه از گلشن نمی‌یابم سراغ
 در هوای آن بت وحشی به راه انتظار
 خاک گشتم باز از دامن نمی‌یابم سراغ
 دیده‌ام در گریه رفت و شد مشام از درد سر
 نی ز یوسف نی ز پیراهن نمی‌یابم سراغ
 گرچه هر عندی «من عندی» نشانی می‌دهند
 از دهان بی‌نشانش من نمی‌یابم سراغ
 بود تنهایی گزین عشق پیش از ما بسی
 زان همه تنها من از يك تن نمی‌یابم سراغ
 هر که را دیدم به سحری مبتلا گشته جز این
 «محویا» زان دیده‌ی پر فن نمی‌یابم سراغ

-۲-

از خراب عشق درد اصلاً نمیداری دریغ
 چون چنین گنجی ازین ویرانه می‌داری دریغ (۱)
 کی به شب این مهوشان بر رخ نقاب افکنده‌اند
 شمع را امشب تو از پروانه می‌داری دریغ
 ره ندادی این دل ما را به زلف مشک‌بار
 از چه این زنجیر ازین دیوانه می‌داری دریغ
 از محبت خویش را بس دورگیری زاهدان
 مشت خاشاکی ز آتشخانه می‌داری دریغ
 درهمش خواهی مها حال سیه‌بختان عشق
 چند روزی شد ز گیسو شانه می‌داری دریغ (۲)

-۲-

(۱) عشق درد (ن): درد عشق. (۲) سیه‌بختان (ن): سیه‌روزان.

طائر گلزار قدسم دل به خالت مبتلا است
چون تو از مرغ الهی دانه می‌داری دریغ
زندگی کردن به آن جان هر نفس صد مردن است
«محویا» گر جان تو از جانانه می‌داری دریغ

(ف)

-۱-

رحم بر بنده‌ی بیچاره نیاموردی حیف
آبروی شرف چاره‌گری بردی حیف
خشمگیری به هوس دادگری را نسزد
دل محزون مرا بی‌گناه آزدی حیف
راز مستور شد از سرخی تو فاش ای اشک
ماجرایا به رخ زرد من آوردی حیف
پیشرو کحل بچشمند ز گرد محمل
پای همت تو درین راه نیفشردی حیف
صافی عمر نمودی همه صرف سفاهت
پس ازین دم همه دم درد کشی دردی حیف^(۱)
تو که مرد آمدی ای وای به صد نامردی
رفتی و همچو زن فاحشه‌ای مردی حیف
فخر هرکس به زبان خودش است ای «محو»
پارسی را تو که بگزیده‌ای بر کردی حیف

-۱-

(۱) پس از این... (ن): دور گشت از تو صفا درد کشی دوری حیف.

(ق)

-۱-

کس چه داند از چه شد دریا در آب دیده غرق
یا زمین این خاک را بهر چه می‌باشد به فرق
از چه برق جلوه آتش در گرفته جانسان
رعد نالان، ابر گریانست و، سوزانست برق^(۱)
وای بر عالم ز خورشید رخس و اشد نقاب
محشری برپا شده تا غرب را بنمود شرق
تیر غمزه سوی چرخ افگند بر رغم حکیم
بهر صید مهر و مه چشمش فلک را ساخت خرق
چون مریدان دامنش را بوسه زد دیو مرید
دید چون پوشید صوفی خرده‌ی سالوس و زرق
بهر وصلت جان دهم در هجر می‌سوزم چو شمع
ای جبینت صبح ما، آیی، نیایی چیست فرق
گوهر نایاب مقصودت نمی‌آید به کف
تا نگردي «محویا» در موج بحر گریه غرق

(ك)

-۱-

دانی که روز هجر تو چون است هولناک
چند آیتی بخوان اوائل ز «هَلْ أَتَاكَ»
«روحي فداك» آنقدرت گفته‌ایم ما
امروز مخلص است ترا «روحنا فداك»

-۱-

(۱) رعد نالان... (ن): ابر گرید، رعد می‌نالد، نفس سوز است برق.

چون غنچه دل گرفت ازین وضع گلشنم
 نرگس چرا به حیرت و گل گشته سینه چاک
 جان در پریدن است چون آهم سوی سما
 تن در چکیدن است چواشک آه سوی خاک
 زاهد ز طاعت است غرورش، مرا ز می
 او باده کش زچوب اراک است ما ز تاک
 جان باختن به راه تو صد جان گرفتن است
 صد بار هر دمم بکشی پس مرا چه باک
 نقاش نقش من کشد آمد، ز زاریم
 دلتنگ شد کشید یکی آه دردناک
 بیجا بود چو از لب او سر زند بجا است
 ناید بجز حیات فزایی ز جان پاک
 از بس پراست دیده‌ی «محو» ز عکس تو
 خورشید را اگر نگرم «لا اری سواک»

(گ)

-۱-

صبا بویی برد زان روی گل رنگ
 به گلشن تا پرد از روی گل رنگ
 بود دست نیاز از دامنش دور
 مقامش اوج ناز و پای مالنگ
 بشد مژگان چشمش باز در هم
 که این باز قضا دارد چه در چنگ
 معلم چون رخس را زد به سیلی
 بگفتم آفتاب آمد به خرچنگ

تماشا دارد این افکار، گفتم
 فرنگم، گفت کی پرسم ز فرهنگ
 دل مـجنون ما يك عنصر آب
 دل لیلی بود يك كشور سنگ
 ز قتلـم بازگشت، از ناله‌ام گفت
 بماند خوشتر این مرغ خوش آهنگ
 به عشق از نقش‌ها دل صاف گردد
 به آتش ده جلا آینه از زنگ
 نه حرف از وی برآید، نه ازین آه
 دهانش چون دل «محو» بود تنگ

-۲-

پیام عشق چون خوانند بر سنگ
 اگر طور است شد زیر و زبر سنگ
 ز عشقش داده بود آب این‌که بینی
 اثر از تیشه‌ی فرهاد در سنگ
 نگار امشب دلش بر گریه‌ام سوخت
 ز عشق است از نمی بگرفت اثر سنگ
 دریغا سـر فدای خاک راهش
 نشد، سر می‌زنم اکنون بهر سنگ
 مکن حال خود ای دل بر دلش عرض
 مزن مینای خود بیهوده بر سنگ
 به حرف زشت لب مگشاکه در لعل
 نبوده سنگ، باشد لعل در سنگ
 قرار از دل، دل از من ساختی دور
 به يك عشوه به صدها میل و فرسنگ

بـحمدالله كه بـی نام و نشانم
كه بار نام بردارد مگر سنگ
نگـاهش دار «مـحوی» شیشه ی دل
تو نازك طبع و عالم سربه سر سنگ

(J)

-۱-

گشتم به یاد موی میانست ز ناله نال
گشته زبان ناله کش از ملال، لال
حیف آیدم به رخ رسدست دست هر عبیر
از مشك زلف غالیه را بر جمال مال
ماه اینقدر دگر نکشد خجلت از کلف
بر روی ماه من چو نشست از زغال خال
بر من تو رحمت آر که من سالهاستم
در گوشه ی جحیم فراق ای وصال صال
آخر کشد بخیر و شبم روز می شود
گر پرسیم بتا تو شب ارتحال حال
از جوش شوق کوه چو که در هوا پرد
ز اعجاز عشق رسته شود از جبال بال
گردیده پور زال به میدان امتحان
آمد قضا چو از احد لایزال زال
يك را کمال داده و مالش نمی دهد
يك را بداده اند بجای کمال مال
مال و ولد بفتنه خدا نام برده است
«محوی» ز کس منال ز مال و منال نال

می خواره باش «محو» از آلودگی مترس
امداد اگر کنند ترا در مال آل^(۱)

(م)

-۱-

با صد قصور باز به دربارت آمدم
بارم گنه به حضرت غفارت آمدم
از رشته های عمر به دستم کلافها
ای یوسف خجسته خریدارت آمدم
چشم سفید بر رخ زرد اشك سرخ بار
با جنس رنگ رنگ به بازاریت آمدم
آب حیات بخش گلوها است تیغ تو
من هم به سوی رحمت بسیارت آمدم
دانم که گلخن است مرا جا، مرنج اگر
ره را غلط نموده به گلزارت آمدم
بیمار را چو میل به قربانی است بیش
من هم به پیش دیده ی بیمارِت آمدم
زان سو اگر به تیر نگه رانیم ز شهر
زین سو به مصر لعل شکرِبارت آمدم
اعراف به چو خلد نباشد رقیب کرد
رو از درم به سایه ی دیوارت آمدم
آمد ز تلخی غم شیرین خود به جان
دل کوه کن، نه هرزه به کهسارت آمدم

-۱-

(۱) این بیت تنها در يك نسخه موجود است.

ای سیم تن صنم تو چو از خود پرستیم
 کردی رها به شکر پرستارت آمدم
 پرواز ناز صید پر صید دام تست
 آزادم آنقدر که گرفتارت آمدم
 محو قصورم ار تو چو هستی قصوربخش
 با هر قصور باز طلبکارت آمدم
 «محو» هوای سیر حقیقت به سر چو داشت
 منصوروار من به سر دارت آمدم

- ۲ -

خاک ره گشته شدم بلکه به پایی برسم
 به صبا داده غبارم که به جایی برسم
 از گدایی در عشق مرا چشم شهی است
 بود از سایه‌ی زلفی به همایی برسم
 غنچه‌وار است دلم ای سحر بخت امداد
 به نسیم نفس عقده‌گشایی برسم
 بینوایی به سرم آن‌چه شاید آورد
 شاید از ساز محبت به نوایی برسم
 عمر شد در محنم لطف کن از يك دم تیغ
 به سلم ساز دو روزی به صفایی برسم
 از خرام تو شد آرام حرام از دل و جان
 هر نظر زان قد و بالا به بالایی برسم
 «محو» عشق غیور است به دردش تو بساز
 از شفاخانه‌اش آخر به دوایی برسم

-۳-

می می چکد از لعل لبت گاه تبسم
 شهد از دهنت جوش زند حین تکلم
 لطفی کن و آبی تو بر این آتش دل‌ها
 یک دم ز تکلم زن و یک دم ز تبسم
 با سرخوشی ناز به گلشن شد و پر شد
 هر دانه‌ی انگور وی از باده یکی خم
 جویان دلم دید در آن کوی خوشم گفت
 این بیشه‌ی عشق است شود شیر درو گم
 از بلبل و پروانه بیا عشق بیاموز
 برتر بود این علم ز تعلیم و تعلم
 عیسی چو لب یار مرا دید به دل گفت
 کی لب بود این روح نموده است تجسم
 خونا ب دل و تخت جگر داشته هر کس
 در شهر محبت بود ارباب تنعم
 خورشید جمالش ز نظر گم شد و برخاست
 صد محشر و بارد ز دو چشم همه انجم
 «محو» چو بدید این غزل از طبع تو سر زد
 گفتا که منم بحر برآرم به تلاطم

-۴-

چون نیم پروانه بلبل وار آهی می‌کنم
 طاعتم از دست چون ناید گناهی می‌کنم
 خود به کام دل به راهش هیچ سر نتوان نهاد
 پس به کام خود به سر بر، خاک راهی می‌کنم

ناله و زاری ز درد عشق کار مرد نیست
 زین تب آهی گر کنم کارِ تباهی می‌کنم
 سیل خونم بر رخ اشک از ندامت گل کند
 بی‌رخت گر بر گلی گاهی نگاهی می‌کنم^(۱)
 یار نازک طبع تاب زاری ما نبودش
 گاه‌گاهی زیر لب بس آه آهی می‌کنم
 گربه پای هر گدای کویش افتم عیب نیست
 عار کو؟ تعظیم شأن پادشاهی می‌کنم
 ای که سوی کلبه‌ی فقر آیی از قصر شهی
 گوز بوم بوم قصد بارگاهی می‌کنم^(۲)
 در جوار میکده شاید به شیخ می‌کشان
 نام یابم من بنای خاتقاهی می‌کنم
 راه شاه ما بود امروز «محو» شاهراه
 خاکشم، بر تاج شاهی ناز شاهی می‌کنم

-۵-

ندهد چو رهم، بر در و دیوار بگیریم
 با ابر روم بر گل و گلزار بگیریم
 دل آب و جگر خون شده این دم به امیدم
 يك لحظه به کام دل خود زار بگیریم
 منصور یکی خنده‌ی مردانه زد و رفت
 می‌گفت نیم زن، به سردار بگیریم

-۴-

(۱) سیل خونم... (ن): سیل خونم بر رخ از اشک ندامت گل کند؛ در دم از اشک ندامت لاله‌زارم بر رخ است.
 (۲) قصد (ن): نقل.

با نیک و بد خلق خدا جمله به مهم
 ابر چمنم بر گل و بر خار بگیریم
 یک ناله ز مجنون و ز فرهاد بیادم
 بگذشت به هامون و به کهسار بگیریم
 چون شیشه پر از می که نگوشت بنمایند
 همواره من از بخت نگوشتار بگیریم
 بنواخت به تیری همه کس را به جز از من
 شاید که ز بی‌مهری دلدار بگیریم
 گل گل کند از هر مژه‌ی چشم چو گلبن
 گاهی که بیاد آن گل رخسار بگیریم
 بیماری چشمان تو بیمارترم کرد
 بیمارم و بر حالت بیمار بگیریم
 گردون بودش در پی هر نوش چها نیش
 یک بار کنم خنده دو صد بار بگیریم
 خوناب دلم موج برون می‌زند امشب
 خواهم که نگریم من و ناچار بگیریم
 یاد لب و دندان تو در گریه‌ام افزود
 هم لعل و گهر، هم یم زخار بگیریم
 ابرم مدد از بحر کرم می‌طلبم باز
 بر روضه‌گه احمد مختار بگیریم
 «محو» ز صفا موج زند آینه است دل
 گر یک طپش آن جا طپم و زار بگیریم
 گردی ز طپیدن اگر افتاد به چشمم
 تا حشر سزد گوهر شهوار بگیریم

(ن)

-۱-

نقاب از رخ برافگن، محشری از جلوه برپا کن
جهانی صبر و هوش و عقل از يك عشوه یغما کن
به سوی در قفا افتادگانت يك نگه بنگر
به چشم مست خود شور قیامت را تماشا کن
پری وار از شکنج زلف شبرنگت رخی بنما
به يك دم اهل عالم جمله را مفتون و شیدا کن
ز صحرا گردی بیهوده اش کاری نمی آید
بگو مجنون ما را رو به سوی حی لیلی کن
اگر انس است اگر جن، جملگی بی دام اسیر استند
دگر حور و ملك را بسته ی زلف چلیپا کن
پس از کوری ترا دل سیر دیدن آرزو دارد
برا از دل به جای مردمك در دیده ام جا کن
هوای «جنة المأوی» اگر داری به سر ای دل
به راهش خاك شو در جنت کویش تو مأوا کن
بمیر از عشق لعلش، خاك گرد و در لباسی گرد
به بالا رو سوی گردون و نازی بر مسیحا کن
همیشه «محویا» ترك تو دارد در نظر دنیا
تو پیش از وی بیا، گر پیشینی، ترك دنیا کن

-۲-

کس نشد در عشق، گفتم، این چنین شیدا که من
گفت دیدی هیچ معشوقی چنین رعنا که من
گفت قیس از کم دل آید پی به آن حسنی برد
بس کسی دیده است لیلی را نه آن لیلی که من

تا قیامت همچو من نرگس فروش حیرت است
 يك نكه هرکس بدید آن نرگس شهلا که من
 بر لبم طوفان آه و دیده‌ام دریای خون
 کس میناد ای خدا این ماجراها را که من
 آب بر رخ، تاب در دل تا به محشر باشدش
 هرکه دیده است آب و تاب آن رخ زیبا که من
 نیم نازش کرد یغما دین و دل یارب مباد
 کس بدین گونه اسیر عشق این ترسا که من
 بر سر میدان به کف شمشیر ناز آمد بگفت
 عاشق سرباز خواهم «محو» ش گفتا که من

-۲-

در فنون ترک‌تازی، ترک ما ماهر چنین
 بود کرد از يك نكه تاراج عقل و صبر و دین
 عیب همدم را چو آینه بجز در خود مبین
 باش گر صافی دلی بینا و نایبنا چنین
 سوختی از بهر دنیا هم ترا دنیا بسوخت
 آتش بال و پر پروانه بود از انگبین
 روز روشن را به چشم عاشقان شب ساختی
 تا برآشتی بر این رخسار زلف عنبرین
 بی‌حجاب کفش تا بوسید زیر پای تو
 دعوی سر بر فلک سودن به سر دارد زمین
 آفتاب صبح محشر کرد از مشرق طلوع
 یا تو دستی را برون آورده‌ی از آستین
 یار با شمشیر نازم کشت و بگذشت و گذاشت
 بسمل ما را بدیده يك نگاه واپسین

خط مشکینش بگرد روی گلناری نگر
 استیلای لشکر زنگی تو بر افرنگ بین
 سرفراز سجده گشتن تاج فرق ما نگشت
 نقش و نام آستانش را نوشتم بر جبین
 برکش ای دل همچو بلبل ناله‌ی «وا حسرتا!»
 شد چو گل دلداری و همچون لاله داغش دلنشین
 سرنگونی آنقدر بر حال من کرد استیلا
 «محویا» گردید نام من نگون اندر نگین

(و)

-۱-

به من روزی نماید سرو سیم اندام مهر و رو
 که جانم در سراغ تن چو قمری بر زند کوکو
 ز سیر سرو جوی باغ بس کن ای تذرو جان
 برخ از اشک یک جوی کش و یک سرو دل جو جو
 نسیم این صبحدم باشد حیات افزا تو می‌گویی
 ز زلف عنبرینی هست با این بار خوشبو بو^(۱)
 بدین ما بهشت اصل نبود جز بهشت وصل
 بدل حاشا بخواهم حور و جنت خواهم از تو تو
 بگوش هوش این «قوا أنفس» از مرغ سحر بشنو
 خروس عرش بر فوج ملک هم می‌زند قوقو
 نگر دی تا چو قطره محو در دریای عشق دوست
 محال است اتحادت تا ابد یک یک بود دو دو

-۱-

(۱) باشد (ن): آید.

به يك جلوه نمودی واله و دیوانه «محو» را
روا باشد نمایی گر بوی باز ای پری رو، رو

(هـ)

-۱-

(۱)

چه شد خیمه زد دود آهم به چرخ
شه عشقم و بایدم بارگاه
سرافکنده باشم گر از بیم سر
به جز سایه‌ی تیغت آرم پناه
لبالب شد از غم درونم چنانک
نمی‌یابد از دل به لب ناله راه
مرا کرد رو زرد اظهار درد
که بادا رخ اشک سرخم سیاه
جدا زو زیم این گنه پیش دوست
تو ای شومی بخت عذرم بخواه
زخود وارهیدن محال ای دریغ
که شد عمر در بت پرستی تباه
طلاکن مس قلب اگر مردمی
چنینم دهد پند مردم گیاه
درا در دل تنگ «محو» دمی
چو تو یوسفی باید افتی به چاه

-۱-

(۱) جای این يك بیت در نسخه اصلی خالی گذاشته شده است.

-۲-

از دور بر جنازه‌ام افگن یکی نگاه
 پاکم نما بیک نظر پاکت از گناه
 ای دل بروی زرد همه اشک سرخ ریز
 خواهی گرت سفید شود نامه‌ی سیاه
 امروز جبهه سای به خاک شکستگی
 فردا به اوج فخر برا بر شکن کلاه
 باشد ملازم تب عشق آه دردناک
 احوال عاشقان تو باشد چنین تباه
 فریاد ازین جفا که دو بالا است حور تو
 بیداد می‌کنی و برنجی ز دادخواه
 یک آه‌نین حصار زهی آفت است عشق
 از مرگ هم ببارگش می‌برم پناه
 یار آمد و زناله‌ام آزرده گشت و رفت
 تأثیر را زناله همین دیده‌ایم آه
 «محوی» چه سود، زر نمودی مس وجود
 حیف آیدم تو مردم و مردم گیا، گیا
 پس دست زن به دامن شاهی که بنده‌اش
 بس بنده را بنیم نظر کرده‌اند شاه
 خاک رهش به پاش بسر تاج شاهی است
 راهش به سوی کعبه‌ی مقصود شاهراه
 بر روح و بر ضریح وی از بارگاه قدس
 پیوسته دار نور فیوضات یا اله!

- ٣ -

به عالم گر نمودی ناروا خود را «لوجه الله»
 روا باشد که خوانند آن دمت شیدا «لوجه الله»
 گذشتن از دو عالم کار پای همت است و بس
 ز دنیا بهر عقبی گذر از عقبی «لوجه الله»
 مبادا زنده گردم باز از مرگم نپرسیدی
 پس از مردن، گذری بر مزار ما «لوجه الله»
 شهان را عار ناید از نوازش بینوایان را
 چو خور بر ما بتاب از اوج استغنا «لوجه الله»
 نمودی گریه‌ها ای شیخ از بهر رضای خلق
 بر احوال خودت هم خنده‌ای فرما «لوجه الله»
 از این پس می‌پرستی پیش گیر، این خودپرستی بس
 دو روزی مانده زاهد بگذر از دنیا «لوجه الله»
 بما ظلمت گرفتاران هجرای آفتاب حسن
 برون آ از حجاب و طلعتی بنما «لوجه الله»
 ز هر زخم‌ت گشود از هر دلی يك چشمه‌ی خونی
 ز رحمت هم تو چشمی سوی ما بگشا «لوجه الله»
 بهر يك بسملی عیدانه دادی جامه‌ی رنگین
 به «محو» هم ز تیغت خلعتی بخشا «لوجه الله»

- ٤ -

کتانم داد و بیدادش بجایی کی رسد با مه
 ز صد جا گرچه بر تن چاک چاک امشب کند جامه
 به پیش آن شه خوبان اگر از ماجرای شوق
 نویسم سرگذشتی نامه‌ام ماند به شهنامه

به آتش در نمی تازد سمندروار هر مرغی
 ز تحریر شکایت نامه ام رم می کند خامه
 نگاهت دلربا و جلوه دلبر، کاکلت دلکش
 بنازم در فنون دلبری گشتی تو علامه
 قیامت را به پا کرد از قیامت قامت رعنا
 نهی گامی بره برپا کنی صد گونه هنگامه
 تن سیمینت از یکبار بیند بس عجب نبود
 ز خجلت باز پس گردد به کام کرم بادامه
 ثبات از دهر کم جو چون وفا از روسپی «محو»
 شده شب یار تو، فردا به دیگر خانه مادامه

(ی)

-۱-

گم شود نامت شنیدستم که نام پاک من
 از سر ناپاکی دل بر زبان آورده ای
 هی بهوش آخوشتن گم کرده ای روباه پیر
 حمله زین رو بر سر شیر ژیان آورده ای
 در شگفتم من از این سودا که تو یک مشت خس
 با چه رو رو بر گه آتش فشان آورده ای (۱)

-۲-

کس نمی پرسد ز لاله، داغدار کیستی
 یا ز نرگس خیره چشم، انتظار کیستی

-۱-

(۱) از این قصیده فقط این سه بیت به دست افتاده است.

از صبا يك پرسشی کن کین همه شام و سحر
 بی‌قرار از بوی زلف مشکبار کیستی
 عالمی دل خسته بیمار تواند ای چشم یار
 از تو حیرانیم ما بیماروار کیستی
 در هوایت شد روان از هر کناری جوی خون
 ای زعالم برکنار اندر کنار کیستی
 در تمنایت بسیم آواره از یار و دیار
 آخر ای از جملگی بیگانه، یار کیستی
 عالمی بهر نثار خاکپایت جان و دل
 بر کف استاده تو خواهان نثار کیستی
 آب‌داده تیغ می‌آیی سوی خونین‌دلان
 از ترحم آبیار غنچه‌زار کیستی
 از دم تیغ حسد بسمل بود عنقا بقاف
 گر خبر گیرد تو ای «محو» شکار کیستی
 بعد مردن از «غبارت» می‌دمد «بوی عبیر»
 آن زمان دانسته گردد خاکسار کیستی^(۱)

-۳-

محبت يك قلم باشد نیاز و محنت و دردی
 نباشد مرد میدان بلا هر نازپروردی
 به آه سرد بی‌تاثیر خویشم دل همی سوزد
 به شهر ما درآ خود تا ببینی آتش سردی

-۲-

(۱) محوی این غزل را به مناسبت وفات مرحوم علامه شیخ عبدالقادر سنندجی شارح «تهذیب‌الکلام» فرموده‌اند که تاریخ وفاتش سال ۱۳۰۳ هجری قمری است و ماده تاریخش را در کلمه‌ی «غبارت» که به حساب ابجد ۱۶۰۳ می‌شود منهای جمله‌ی «بوی عبیر» که آن هم به حساب مذکور ۱۳۰۰ است، می‌توان یافت.

نثار خاک راحت را بجز يك ذره جانم نیست
 جز این پای ملخ زین مور می‌ناید ره آوردی
 شرفیاب نظر از چشم مستش کم کسی باشد
 مگر آن‌کس که دارد اشک سرخی بر رخ زردی
 ندارد حور تاب تاب آتش نگذری زنه‌ار
 به خاک کشتگان شوق و بر پایت فتد گردی
 میان نامه‌ام محض تهی نابودن نامه
 فرستادی برای سینه داغی، بهر دل دردی
 چو مشاطه به بالای دو چشمش آن دو مصرع دید
 بگفت از دفتر «محو» مگر دزدیده‌ی فردی

- ۴ -

نگارم تیغ ابرو داده آب از سرمه‌ی نازی
 که با این صد دهن زخم از دلم برناید آوازی
 مگر آهم مددکاری نماید ورنه گرد من
 کجا تا گرد سر گردیدنی سروی سرافرازی
 ز حسرت تا جدا از بزم وصل افتاده‌ام چون نی
 به کنج نامرادی نبودم جز ناله دمسازی
 ز گریه آب پاشم بر سر کویش که می‌ترسم
 ز گردم سر زند زان کو به بال باد پروازی
 به سیر خاطر خونینم آمد آن نگار و گفت
 نمی‌بینم در این جا دل مگر يك گلشن رازی
 چو روزی غمزه‌ی خونریز او رو بر دلی آرد
 قضا گوید که مهمان کبوتر می‌شود بازی
 نیاز سوختن در انتظارم داشته عمری است
 کی امدادی نماید پرتوی از جلوه‌ی نازی

ز طنز شیخ و طعن ناصحم آگه نگرده هوش
چنانم واله بنموده است عشق شوخ طنازی
به مشتاقان زخم دلنشیش مژده ده «محو»
نگارم تیغ ابرو داده آب از سرمه‌ی نازی

-۵-

خلیل از بت شکستن در نظر می‌داشت اشکالی
اگر آذر تراشیدی به شکل یار تمثالی
جگر خط دم تیغش بود پیرایه دل را داغ
ز حسنش کم ندانی عشق هم دارد خط و خالی
بر اقلیم بیابان غم لیلا که یابد دست؟
مگر شاهنشاه عشقی، چو مجنون صاحب اقبالی
نشسته تا پرش هر تیر در دل دید چون، گفتا
به صحرای فنا پر زن تو چون داری پر و بالی
همین از سوختن وز زاری آبادست دیر عشق
به بلبل گفت پروانه، ز من خالی ز تو قالی
به کنج بی‌کسی از خاطر هرکس فراموشم
مگر دردی، بلایی، گاه گاهم پرسد احوالی
ندارم هیچ از خود چشم سر برداشتن تا حشر
منم «محو» چو نقش پا به پای عجز پامالی

-۶-

دهن نمای شرفیاب گوهرافشانی
نفس‌گشای به وصف امام ربانی
علو مرتبه‌اش زین دقیقه دریابید
که نامور شده شخصش به نام ربانی

بود مجدد الف او، ستایمش من هم
 هزار بار به عالی مقام ربانی
 نبرده پی به خدا هیچ «عارف بالله»
 چو او به کشف رموز کلام ربانی
 فرود آمده گفت آن که دید عرفانش
 همیشه بر دل این شه پیام ربانی
 به بال «سیر الی الله» مخلصش پر زن
 مپرس حال گرفتار دام ربانی
 بر احمد عربی بارد و بر این احمد
 ز ابر فضل همیشه سلام ربانی
 به نسبتش بگزا «محو» ار به سر داری
 هوای باده کشیدن ز جام ربانی
 به فیضها بررسی گر شوی زیاری بخت
 تو فیض یاب ز لطف امام ربانی

تقریظ شرح مثنوی

تألیف والی عابدین

«جامی» آن از جام عشق دوست مست
 «مثنوی» را این چنین بستوده است
 آن فریدون جهان معنوی
 بس بود برهان ذاتش مثنوی
 من چه گویم وصف آن عالی جناب
 نیست پیغمبر ولی دارد کتاب
 وصف مولانا و وصف مثنوی
 هم ز جامی هم ز عامی بشنوی

لیک ای یاران ز «م‌حوی» بشنوید
 شمه‌ای از وصف این شرح جدید
 اندکی وصافی این شرح نو
 بر کتاب مثنوی از من شنو
 شرح والی عابدین پاشای راد
 آن مدار حکمت و فضل و رشاد
 «جاء شرحاً موضعاً مُستکشفاً»
 «فیه للمرضی مِنَ الجَهِلِ الشَّفَا»
 وافی حل عبارات متون
 کاشف سر اشارات بطون
 سر توحید وجود از وی جلی
 آشکار از وی مقام هر ولی
 کشف هر اسرار و احوالی در او
 حل هر اغلاق و اشکالی در او
 پرده از روی تعینهای پنج
 بر گرفته چون طلسم از روی گنج
 مثنوی را گرچه باشد بس شروح
 لیک آن‌ها را شیخ دان، اینش روح
 شارحان پیش ازین گر پیش ازین
 یک نظر دیدندی این شرح گزین
 شرح خود را پس تر افگندند یا
 رو باین شرح پسین کردند یا
 از محقی وز خوش استعدادیش
 حقی اول حق به جانب دادیش
 کاشفی «احسنت» یا کشاف خوان
 لب گشادی در ثنا و وصف آن

شمعی از وی شمع فهم افروختی
 سودی از وی سودها اندوختی
 هر که دید این شرح زیبا و شگفت
 آفرین بر شارح و بر شرح گفت
 هر که جوید علم فتح الباب دین
 گو بجو یابی ز شرح عابدین
 ای خدا این شارح والا تبار
 از همه گونه عوارض دور دار

قطعه‌ها

-۱-

ای بسته کمر به قصد قتل سر ما
 امر تو بود مطاع و حکم تو روا
 آورده‌ام اینک سر خود ماه رخا
 آخر تو بفرما و بکش تیغ و بیا^(۱)

-۲-

فرستادی ز روی التفاتم سرو را يك سیب
 که از بوی تو گویی عنبر و مشکم بود در جیب
 مگر سیب بهشتی بود کز بوی دلاویزش
 دل و جانم رهایی یافتند از محنت و آسیب

-۱-

(۱) سه حرف اخیر هر کدام از مصرع‌های این قطعه، از پس به پیش، سه حرف اول مصرع بعدی را از پس به پس تشکیل می‌دهند.

- ۳ -

رزق را روزی رسان پر می دهد
بی مگس هرگز نباشد عنکبوت
بی توکل آن که حیل می تند
عنکبوت آسا برای جلب قوت

- ۴ -

شهنشاهی غلام و بندگی کردن بکرد ایجاد
ز ایزد آفرین بی حد و مرز بر پیمبر باد
اگر بر باد رانی تخت چون جم روزها، یک روز
ز یک گردش فلک چون گرد تخت میدهد بر باد

- ۵ -

ز نور عشق تا هوشم بدل، جوشم به سر باشد
رجا از بارگاه ذوالجلال این قدر باشد
که این سالار دولت شه مظفر زاده همواره
سپه سالار حشمت قرّة العین ظفر باشد^(۱)

- ۶ -

«عالمی خواهم ازین عالم بدر»
عنصر وی خاک باشد سر به سر

- ۵ -

(۱) گمان می رود که محوی این قطعه را در ستودن محمدعلی شاه قاجار سروده است.

وز بن هر مویی دستی رویدم
«تا به کام خود کنم خاکی به سر»^(۱)

-۷-

«برگ درختان سبز در نظر هوشیار»
از چمن فهم رمز بار گل آرد ببار
هر گل ازان يك کتیب بار ورق‌ها به جیب
«هر ورقی دفترست معرفت کردگار»^(۱)

-۸-

تا سر و دست است بکار ای جوان
بندگی وجود و عطا پیش گیر
سر چو سجودش نبود سفچه خوان
کف چو جودش نبود کفچه گیر

-۹-

چون شجاع‌الملک دیدم با جنابت در نزاع
می‌شنیدم دولت و ملکش که می‌گفت «الوداع»
گر شجاع‌الملک از قهرت بیازارد چه غم
کز سر لطف و کرم بنوازدت شاه شجاع

-۶-

(۱) مصرع اول و چهارم از مولانا خالد نقشبندی است.

-۷-

(۱) مصرع اول و چهارم از سعدی شیرازی است.

- ۱۰ -

«بین الدّول» چو رو سیه رو زرد شد به جنگ
 شخص قضا به گوش قدر گفت بی درنگ:
 اعجاز سرخ رویی دین محمدی است
 بعد از سیاهی این که دگرگونه است رنگ (۱)

- ۱۱ -

از افق دیدم برآمد بدر در شکل هلال
 خوش جوابی داد چون کردم ز احوالش سؤال
 آفتاب روی رحمت عکس را چون وا گرفت
 کیست گوید کاملم یا کی به کار آید کمال

- ۱۲ -

با صد قصور باز طلبکارت آمدم
 کم مایه ام به رحمت بسیار آمدم
 از غافر و غفور گذشته ست کار من
 بارم گنه به حضرت غفارت آمدم (۱)

- ۱۰ -

(۱) محوی رباعی بالا را به طور زیر هم گفته است:
 «بین الدّول» چو رو سیه رو زرد شد ز جنگ
 شخص قضا به گوش قدر داد این نوید
 اعجاز سرخ رویی دین محمدی است
 بعد از سیاهی این که دگر رنگ شد پدید

- ۱۲ -

(۱) این رباعی با کمی تغییر در قصیده ی یکم حرف (م) هم هست.

- ۱۳ -

در قافله‌ای که اوست دانم نرسم
بر شهد وصالش ننشیند مگسم
با این همه از سعی نشاید آسود
این بس که رسد زدور بانگ جرسم

- ۱۴ -

جایی که بود جلوه‌گهی نیر اعظم
انجم ز شب افروزی خویشش چه زند دم
تو مهر جهان تابی و من هم چو سها، چون
من لاف زنم با چو تویی نور مجسم

- ۱۵ -

دو بیتی را نمودم بهر این شهزاده من تنظیم
ندیدم در جواب او نه يك هدیه نه يك تعظیم
مگر این است تا حال این سپه‌سالار محبوبان
به پیشش بیشتر از شعر گشته هدیه‌ها تقدیم

- ۱۶ -

آفریده تا جهان اندوه و شادی آفرین
مار با هر گنج بوده، خار با هر گل قرین
نخوت سادات و استکبار ابنای عرب
مار و خار و گنج اسلام و گل دین مبین

- ۱۷ -

در خرمن کائنات کردیم نگاه
چندان که به خوشه خوشه‌اش بردم راه
دیدیم به گنه کار چون پی بردیم
یک دانه محبت است و باقی همه کاه^(۱)

- ۱۸ -

یک پند بی‌مناسبه و پر مناسبه
از من ببر به خدمت اهل محاسبه
امروز می‌کنید بغش آن چه می‌کنید
فردا چه می‌کنید ز هول محاسبه

- ۱۹ -

ای دل عرفا جمله نجوم‌اند، بود مه
«شیخ احمد سرهند» که حق قدس سره
دریا دل او خوانی و زنهار نخوانی
سردفتر ارباب معانی بجز آن شه^(۱)

- ۱۷ -

(۱) محوی قطعه‌ی بالا را به طور زیر هم تضمین نموده است:
در کسب نظر عمر نمودیم تباه
در خرمن کائنات کردیم نگاه
چون نیک نظر نموده شد فهمیدیم
یک دانه محبت است و باقی همه کاه

- ۱۹ -

(۱) این رباعی معما است به اسم «امام ربانی».

- ۲۰ -

در جنت سرای لطف بر عالم چو بگشادی
به «محو» تحفه‌ی خوش رنگ و بو سیبی فرستادی
ز رنگش دیده شد روشن، ز بویش جان و دل گلشن
«جزاك الله خيراً» قوت چشم و جان و دل دادی

تخمیس دو بیت مثنوی

دوری از این شهر و این قوم عنود
خواستم لیکن قضا با صد قیود
در «سلیمانیه» پیوندم نمود
«احمد در مانده در دست جهود»
«صالحم افتاده در حبس ثمود»

پس همان به هر دم آری «محو»
رو به سوی بارگاه کبریا
با دو صد زاری از این شه خواهیا
«ای کرامت بخش جان اولیا»
«یا بکش، یا باز خوانم، گو: بیا»

تخمیس دو بیت سعدی شیرازی

ای میرا وجودت از همه ریب
در کمال ظهور ذات تو غیب

پاك كن بنده را ز نقص و ز عيب
 «ای کریمی که از خزانه‌ی غیب»
 «گبر و ترسا وظیفه‌خور داری»

شد محمد ز رحمت معلوم
 گشت «لا تقنطوا» ازو مفهوم
 شده نامم به نام او موسوم
 «دوستان را کجا کنی محروم»
 «تو که با دشمنان نظر داری»

فردها

-۱-

حاجت چو روا می‌نشود ز اهل کرامات
 من بعد ز رندان طلبم طی مقامات^(۱)

-۲-

تا آن بت مه پاره زرخ پرده برانداخت
 خجلت عرق از چهره‌ی خورشید روان ساخت^(۱)

-۱-

(۱) محوی این فرد را برای یکی از دوستان خودش نوشته، کتاب «مقامات حریری» را از او خواسته.

-۲-

(۱) این فرد معما است به اسم «رشید».

- ۳ -

ز چشم اشکبارم هر طرف در خون دل باید
در آن میدان که نام سرخ پوشم در میان آید^(۱)

- ۴ -

چو نقش پا به حال چشم پر امید من بنگر
تو بگزار ای صنم این نخوت و یک ره برو بگذر^(۱)

- ۵ -

چرا سربسته ماند قصه‌ی دل
کنم آغاز و انجامش چو بلبل^(۱)

- ۶ -

ای بیرون از وهم و قیل و قال من
خاک بر فرق من و امثال من^(۱)

- ۳ -

(۱) این فرد معما است به اسم «محمد».

- ۴ -

(۱) این فرد معما است به اسم «محمد امین».

- ۵ -

(۱) این فرد معما است به اسم «سید حسن».

- ۶ -

(۱) این فرد تحریف یک بیت مثنوی است. بیت مثنوی این است:

ای بیرون از وهم و قال و قیل من
خاک بر فرق من و تمثیل من

-٧-

هر دم آرم لب ساقی به خیال
بر لبم باده بود می‌گویی^(١)

-٧-

(١) این فرد معما است به اسم «سلیم».

پاشبەند

- ۱ -

پاش لی بوونەووە لە چاپی بەشی کوردی ئەم دیوانە، لە نێوان پەرەکانی لیکۆڵینەووە
پاکنووس نەکراوەکە ی باوکمدا لەسەر ئەم دیوانە پارچە قاقەزیکم دی یەکیک بوی
ناردبوو ئەم سێ بەیتە ی تیا نووسرابوووەو:

کە دولبەر لێوی لەعل و ماھی روخساری هوویدای بێ
دەبێ سەرگەشتە بێ بولبول، مەسیحا رەنگی سەودا بێ

ئەوا گۆل وەختی روینیه، دەبێ شیوەن بکا بولبول
ئەمە سەر مەشقە، هەر عەیشی سەرەنجامی دەبێ وا بێ

نەوێك بشکێ بە دەم بیگانەووە، «مەحوی» سەد ئامانت

کە ناوی ئاشنا هەر گەوهری دورجی موعەمما بێ
نووسرابوویش کە ئەم سێ بەیتە بەیتی یەکەم و شەشەم و حەوتەمی پارچە
شیعریکن. کە لەم بارەووە لە باوکم پرسی وتی هیچم لەیاد نیە. نامە یەکم بو مامۆستا
شیخ موحەممەدی مەحوی نووسی و داوام لێ کرد چی لە بابەتی ئەم سێ بەیتەووە
دەزانی بۆم بنووسی. ئەویش نوسخە یەکی تری ئەو سێ بەیتە ی بە خەتی خوا
لێ خوش بوو مامۆستا مەلا ئەسەدی مەحوی بۆ ناردم لە پال بەیتی یەکەمدا تیا
نووسرابوو: موعەمما بە ئیسمی «الله» و لە پال بەیتی شەشەمدا نووسرابوو: موعەمما بە
ئیسمی «علی» و لە پال بەیتی حەوتەمدا نووسرابوو موعەمما بە ئیسمی «یاری» واتە

یاری مه‌حوی... خویشی. واته مامۆستا شیخ موحه‌مه‌د. نامه‌یه‌کی بۆ نووسیم تیا نووسیبوو: «رۆژی چوومه خانه‌قای خۆمان بۆ دیدنه‌ی حاجی مه‌لا ئەسعه‌دی ئامۆزام له‌کاتی قسه‌کردنا پارچه‌یه‌ک قاقه‌ز که ئەو سی به‌یتە‌ی لێ نووسرابوو دایه‌ ده‌ستم و وتی ئەم به‌یتانەم له‌ مه‌رحوومی حاجی مه‌لا عەزیزی بالیکده‌ری بیستوو و به‌یتە‌کانیش هه‌وتن. ئەنجا من خۆم له‌بیرم نه‌ماوه حاجی مه‌لا ئەسعه‌د له‌باره‌ی چوار به‌یتە‌که‌ی که نه‌ینووسیونه‌وه چی وت. یان وتی هه‌ر ئەو سی به‌یتە‌م له‌ حاجی مه‌لا عەزیز بیستوو، یان وتی خۆم له‌بیرم نه‌ماوه... هه‌روه‌ها وتی ئەم پارچه‌ شیعره‌ موعه‌ممايه، به‌یتی یه‌که‌م به‌ناوی «الله»، دووه‌م به‌ناوی «محمد»، سی و چوار و پێنج و شه‌ش به‌ناوی خوله‌قای راشیدین «ابوبکر و عمر و عثمان و علی». به‌یتی هه‌وته‌میش به‌ناوی یاریه‌وه‌یه، یه‌عنی یه‌کیک له‌ خۆشه‌ویستانی مه‌حوی خۆی. ئەنجا ئەو خۆشه‌ویسته‌ی کۆ بووه و چی بووه؟ نایزانین». هه‌روه‌ها نووسیبووی: «من ئەو غه‌زه‌له‌م نه‌ له‌ ده‌ستنووسه‌کانی مه‌حوی خۆی و نه‌ له‌ ده‌ستنووسه‌کانی باوکمه‌دا نه‌دیوه و له‌هیچ که‌سیکیشم نه‌بیستوو. به‌لام ئەوه‌نده هه‌یه که مه‌حوی زۆر شیعره‌ی هه‌یه که له‌لای ئێمه‌ نیه و له‌ ده‌ستنووسی لای ئەم و ئەودا دیومه و ئەوانه‌م له‌ ده‌ستنووسه‌که‌ی خۆمه‌دا نووسیوه‌ته‌وه».

لێکدانه‌وه‌ی به‌یتی یه‌که‌م که موعه‌ممايه به‌ناوی «الله» وه به‌مجۆره‌یه:

«لیو» واته «قه‌راخ». قه‌راخی «له‌عل» یش هه‌ردوو «لام = ل» هه‌که‌یه‌تی. «ماهی روخسار» یش «هی = ه» یه‌ چونکه «ه» خپه‌ وه‌ک مانگ. سه‌رلی شێوانی «بولبول» یش ئەوه‌یه بێ به‌ «هوزار» و، «هوزار» و «هه‌زار» یش به‌ رینووسی فارسی ئامیزی کۆن وه‌ک یه‌ک ده‌نووسرێن. «هزار = هه‌زار» یش واته «ئه‌لف» که له‌گه‌ڵ پیتی «ئه‌لف = ا» دا وه‌ک یه‌ک ده‌نووسرێن. «مه‌سیحا» یش که ره‌نگی «سه‌ودا» بگرێ، واته «زه‌رد» ده‌بی. زه‌ردیش نیشانه‌ی «لاوازی» یشه. لاوازی «ئه‌لف» واته باریکیه‌ وه‌ک «ئه‌لف». وا به‌مجۆره پیتی «ئه‌لف» دووجار و پیتی «لام» دووجار و پیتی «هی» مان جاری ده‌سگیر بوو و ئەم تێپانه‌ش تێکرا و شه‌ی «الله» یان لێ پێک دێ.

دهشگونجی وشه که به مجۆره بدۆزینه وه:

«سه رگه شته» به عه ره بی پیی ده لێن «آله = ئالیه» که «ئه لف = ا» و «لام = ل» و «هئ = ه» ی تێدا به. «بولبول» یش واته «هوزار» که له گه ل «هه زار» وهك يه كه ده نووسران. «هه زار = ١٠٠٠» یش به عه ره بی «ئه لف = الف» ه و «الف» ی ژماره ش له گه ل «الف» ی تیپ واته «ا» وهك يه كه ده وترین. سه رگه شته بوونی ئهم «بولبول» ه یش که له ئه نجامدا بوو به «ا» ئه وه ته که جینگای خوی لی گۆراوه و که وتوو ته نیوان تیپه کانی «آله» وه و به مجۆره «ئه لف = ا» و «لام = ل» و «ئه لف = ا» و «هئ = ه» مان ده سگير ده بی. له مجۆره لیکدانه وانه یشدا پیتی ده غم کراو و ده غم نه کراو هه ر به يهك تیپ داده نرین، که واته وا «الا» بوو به «الله».

لیکدانه وه ی به یتی شه شه میش که موعه مایه به ناوی «علی» یه وه به مجۆره یه: «رویشتنی گۆل» دوا یی هاتنیه تی. «دوا یی هاتنیشی» وه رگرتنی دوا پیتییه تی که «لام = ل» ه که یه تی. ئه مه یش که «سه ره نجامی هه موو [عه یش = عیش] یکیش هه ر وایه»، ئه وه ته که هه مو «عیش» یك دوا یی دی، واته دوا ییه که ی که «شین = ش» ه که یه تی نامی نی و «عه ین = ع» و «یی = ی» ه که ی ده مینیه وه. وا به مجۆره له «لام = ل» و «عه ین = ع» و «یی = ی» وشه ی «علی» مان پێک هینا.

به ش به حالی موعه مای به یتی حه وته میش که موعه مایه به ناوی یاره که ی مه حویه وه، له به ره وه که ناوی یاره که مان لا دیار نیه و مه حوی خویشی ویستویه زیاتری بشاریته وه، له وانه یه لیکدانه وه ی به مجۆره بی:

«یار» به حیسابی حورووفی ئه بجه ده کاته «٢١١». «گه وه ره» یش به شیوه ی فارسی ئامیزی نووسینی جاران «واته [گوهر]» ده کاته «٢٣١». ئه گه ر ناوی «گه وه ره» ده رکه وئ و بکه ویته ده می بیگانه، یه که مجار که دانی پیا ده نین «گاف = گ» ه که ی ده شکئ و «وهر» ه که ی ده مینیه وه که ئه ویش وهك «یار» به حیسابی حورووفی ئه بجه ده ده کاته «٢١١» و، وا ده رده که وئ که «یار» ی مه حوی «گه وه ره» ی ناو بووه.

- ٢ -

هه روا پاش لی بوونه وه له چاپی بهشی کوردی ئەم دیوانه، نامه یه کم له مامۆستا شیخ
موحه ممه دی مه حویه وه بۆ هات تیا نووسیوو ئەم بهیتهی خواره وهی له م روژانه دا له
مه لا ره سوول ناویك بیست و ئەویش وتی له مه لا حوسه ینی مه رگه یی بیستوو که
گوايه هی مه حویه:

من له یه کدا یه ک ده بینم، چل له دوودا، ده ه له سی

مه نه جی عیشقی حه قیقی «نوو» ه په نجای جی به جی
ئەم بهیته ییش موعه مایه به ناوی «ئەمین = امین» وه و، لیکدانه وه که یشی
به مجۆره یه: له سه ره تا و له پله ی یه که مدا «یه ک» ده بینم که «ا» ی ژماره وه ک پیتی
«ئه لف = ا» وایه. له پله ی دووه میشدا «چل» ده بینم که ژماره ی «٤٠» به حیسابی
حوروفی ئەبجهد ده کاته پیتی «میم = م». له پله ی سیه میشدا «ده» ده بینم که ژماره ی
«١٠» ییش به حیسابی حوروفی ئەبجهد ده کاته پیتی «یی = ی». ریازی عیشقی
راسته قینه ییش چه مینه وه یه له ریگای خو شه و یستیدا وه ک پیتی «نوون = ن» که به
حیسابی حوروفی ئەبجهد ده کاته «٥٠» و ده بیته وه به «ن». ئا به مجۆره وشه ی «امین»
له «ا» و «م» و «ی» و «ن» پیک دی.

موحه ممه دی مه لا که ریم

له باره ی «مه حوی» یه وه نووسیویانه

تا ئیستا گه لی له شاعیر و نووسهر و ره خه گرانی کورد، که م یا زۆر، له باره ی
مه حویه وه نووسیویانه. ئیمه، وه ک له دیوانه که ی «نالی» دا کردمان، وای به باش ده زانین
لێره ییشدا باشتیرینی ئەو شاعر و نووسینانه ی له باره ی مه حویه وه نووسراون، کو یان
بکهینه وه و بیانخه ینه پال ئەم دیوانه، بۆ ئەوه ی هه رکه س که دیوانه که ده خو ینیته ون، له
هه مان کاتدا بیشتوانی قه دری مه حوی لای ئەدیانی کورد و باری سه رنجی

ره‌خه‌گرانی ئەدهب و جووری هه‌سه‌نگاندنیان بۆ ئەم شاعیره‌ خاوه‌ن به‌هره‌یه‌مان
شاره‌زا و ئاگادار بێی. (١)

سه‌ره‌تای ئەم بابەته‌ له‌ شاعیری پایه‌بلند «ئه‌وره‌حمان به‌گی سالم» وه‌ ده‌ست
پێ‌ده‌که‌ین که‌ به‌ «سالمی ساحیب‌قهران» ناوبانگی ده‌رکردوه‌. ئەم شاعیره‌ خاوه‌ن
به‌هره‌یه‌ له‌ پارچه‌ شیعریکیدا به‌ شانازییه‌وه‌ ناوی مه‌حوی هه‌ناوه‌ که‌ ئه‌و کاته‌ هه‌شتا
نازناوی شیعری «مه‌شوی» (٢) بووه‌. ئەمه‌ تیکستی پارچه‌ شیعره‌ که‌ی سالمه‌:

له‌ عهرسه‌ی ئه‌وجی عیشت بازى دڵ هه‌لسا له‌ ده‌وران
به‌ به‌رقی پورته‌وی حوسنت په‌ری سووتا له‌ ته‌یرانا
له‌ روژی ئیمتیحانا دیم به‌رابه‌ر روئیه‌تی مه‌عشوق
که‌مه‌ربه‌سته‌ی هونه‌ر هاتن به‌ پیتی عیش‌ق‌بازانا
له‌لایى «نالی» و «مه‌شوی»، له‌لایى «سالم» و «کوردی»
له‌ هه‌نگامه‌ی هونه‌رگه‌رمی تکاجۆ بوون له‌ «مه‌ولانا»
له‌ مه‌یدانی به‌لاغه‌تدا سواری مه‌رکه‌بی مه‌زموون
به‌ کوردی هه‌ر یه‌که‌تازی سواری بوو له‌ «بابان»

(١) به‌شیکی زۆری که‌ره‌سته‌ی ئەم باسه‌ مامۆستا شیخ موحه‌مه‌دی مه‌حوی خسته‌یه‌
به‌رده‌ستمان.

شایانی وتنه‌ ئیمه‌ له‌باره‌ی شیوه‌ی رێنووسه‌وه‌، نه‌بێ، هه‌یج‌جۆره‌ ده‌سکاریه‌کی تیکستی
هه‌یج‌کام لهم بابەتانه‌مان نه‌کردوه‌. هه‌ر به‌وجۆره‌مان نووسینه‌ته‌وه‌ که‌ له‌ سه‌رچاوه‌
بنجیه‌کانی‌اندا نووسرا‌بونه‌وه‌.

(٢) نووسه‌رانی میژووی ئەده‌بی کورد و ره‌خه‌گرانی ئەده‌ب له‌ زمانی کوردیدا تا ئیستا
که‌سیان نه‌یان‌وتوه‌ «مه‌شوی» و «مه‌حوی» دوو شاعیری جیا. ئه‌وه‌ی باوه‌ ئه‌وه‌ته‌ «مه‌شوی»
نازناوی پێشووی شیعری مه‌حوی بووه‌. له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا ئیمه‌ پارچه‌ شیعریکی مه‌حویمان نه‌
به‌ ده‌سنووس «و دیاره‌ نه‌ به‌ چاپیش» نه‌دیوه‌ له‌جیاتى «مه‌حوی» تیا نووسرابێ «مه‌شوی». وادیاره‌ مه‌حوی خۆی که‌ وازی له‌ ناوی «مه‌شوی» هه‌ناوه‌، هه‌ر پارچه‌ شیعریکیشی به‌و ناوه‌وه‌
بووبێ گۆربێتیه‌ سه‌ر «مه‌حوی».

که «نالی» ته وسه نی ته بهی به ته رزی گه رمی جوسته ن بوو
 به چه وگانی خیره د گۆی دانشی ده رکرد له مه یدانا
 که ره خشی ته بهی رامی هاته سهر میقرازه که ی ته علیم
 ریکابی پای بۆسن «سالم» و «مه شوی» له ده ورانا

«مه لا موحه ممه دی خاکی» یش که شاعیریکی تری سه ده ی نۆزده هه مه، له
 قه سیده یه کی در یژیدا که ستایشی پیغه مبه ری پی کردووه «سه لامی خوی لی بی» و
 شوین پی «مه حوی» ی تیا هه لگر تووه له قه سیده ی «به حری نوور» دا، به چهند به یتیک
 به شان و بالی «مه حوی» دا هه لداوه و ده لی:

له جار و خه رمه نی فەزل و که مالی «مه حوی» یا «خاکی»
 خه ریکی خا که پویه، گول ده چینی دانه مۆرانه
 نوعووتی ته حمه دی فهرموو، نه مامی سه رمه دی هه لناشت
 منی «خاکی» که ریم دایم له ده وری باغه وانانه
 سوروشک ئاو و، موژه په رژین، ئومیدی دل چ غونچه ی گول
 به چاو، چاودیری وه ک بولبول بکه م ئه م ته رزه باغانه
 «تعالی الله» چ دیهقانه، جه زای غوفران و ریزوانه
 سه مهر خور بین، خودا، ئیمهش له سایه ی ئه م نه مامانه!

شاعیری رۆشنبری کورد «حاجی قادری کوی» یش له پارچه شیعیکیدا که
 شانازی به شاعیره هه لکه وتوووه کانی کورده وه تیا ده کا، ناوی مه حوی هیئاوه که
 له وده مه دا هیشتا نازناوی شیعی هه «مه شوی» بووه. حاجی قادر ده لی:

«سالم» و «مه شوی»، «شیخ رهزا» و «خه سه»
 شاعیرن، هه ر چواری به رجه سه

شاعیری پایه بلند «مەلاکا کە حەمە ی ناری» یش کە بە «مەلاکا کە حەمە ی بێلوو» یش بەناوبانگە، پارچە شیعریکی لەسەر کیش و قافیە ی ئەو دوو پارچە شیعەرە ی مەحو ی وتوو کە سەرە تاکانیان ئەمە یە: «لە روژی هەلدرا ئەم کوێ نە خەیمە ی تان و پۆشینە» و «لە سەیری خەستەخانە ی عیشق، ئەو ی سەوزە ی کەوا شینە». ناری لەم پارچە شیعەرە نایاب و سوارەیدا شیوەنی کوچی دوایی مەحو ی دەکات. لە دوا بەیتیشیەو وە ديارە کەوا لەو سەردەمەدا بە نەخۆشی لە سلیمانی بوو. ئەمەش تیکستی تەواوی پارچە شیعەرە کە ی ناری:

لەبەر تیری موژە ی بێ مروەتی ئەو شوخە نەخشینە
لە هەرجی دەنگی یا تەلقینە، یا یاسینە، یا شینە
لە داخی خارە هەردەم شیوەنی بولبول بەسەر گولدا
لەسەر ئەو وەجەه یە شینم کە رووی موحتاجی تاشینە
برۆ زاهید کە دل نادەم بە وەعزی پووج و ئەفسانە
نیشانە ی سەفوەتی دل کە ی بە ریش و خەرەقە پۆشینە!
لە هەر وەقتی بە موژدە ی مە ی، خرۆشی بەر بەت و نە ی بێ
بە ئەمری پیری مە یخانە زەمانی بادە نوشینە
نە هەر مل لایقە دەستی بە سەربەستی لە گەردەن کە ی
نە هەر سەر واجبی دەستە ی گول و سەرپۆش و پووشینە
یەکی وا چاکە سەر بو ئەفسەری شاهانە یی کە چ کا
یەکی موستەوجبی بەرگی پەلاس و کوێ نە پۆشینە
بوزورگی کە ی بە فیکر و دانش و ئاداب و ئیدراکە!
مەعیشەت کە ی بە سەعی و ئیھتیمام و کەسب و کوشینە!
بە شوینی مەحویا نەزم سەراسەر شینە بو مەرگی
لە ئەشعارم تەماشاکەن سەراپا ئاخری شینە

به رووخۆشی که فەرمووێه ئه بێ «ناری» عه یادهت کهم
ئهوا مردم له خوڤیدا، له خوڤشی ئهم نه خوڤینه...

سهید ئه حمه دی نه قیبه زانا و شاعیری پایه به رزیش، به بۆنه ی کۆچی دوایی
مه حویه وه ئهم پارچه شیعره ی له لاوانده وه یا وتوو^(١):
ئهوا یاران هه موو روین، به بێ جی من به جی ماوم
دلم رهش، رهنگ و روو زهرد و، سپی بوو، دیده کهم، چاوم
شه رابی که ئسی دنیا وا ده ماغ و که لله می پر کرد
له بهر مهستی و سستی من هه میسه کاس و تاساوم
عه جه ب ماوم کهوا ماوم له بهر سۆز و بلایسه ی دل
له سایه ی ئاوی چاوی خو مه وه هیشتا نه سووتاوم
به ناری حیرسی دنیا خه رمه نی ئه عمالی من سووتا
له بهر کویری به سیره ت خو م نه دیوه چه نده شیواوم
له باتی بیه عهرشی حه قق و جیگه ی سیرپی سوبحانی
دلم بـتـخـانه یی ئه غیاره بـو دنیا که برژاوم
مه تاعی ئابرووم هیند سه وقی سووقی نامورادی کرد
له دووکانی زه ره ردا ده سته ئه ژنۆلات و داماوم
به دهس شه ی تانه وه حه یران و بووم مه له به ی سوبیان
له به حری قه سه و تا که شتی شکاو و غه رق و خنکاوم
به روژم تی ئه گه ن جه معی، ئه سه فمه چونکی نازانن
له بهر حه یلووله تی ئه رزی مه عاسی مانگی گیراوم
به خو بادانی بی هووده م ئهوا مه علوومه نادانم
نه فه همم که توژی توژم و چه ند قه تره یی ئاوم

(١) ده ستنوسی ئهم پارچه شیعره، به خه تی شاعیر خو ی، ئیستاش ماوه و لای شیخ
ره ئووفی کوپی سهید نووری نه قیبه.

بنازم بهم هه‌موو حیلمی خودایه و لوتفی پیغه‌مبه‌ر
 که بهم زۆری گوناوه من به روو وه‌ک ئاده‌می ماوم
 ئەمیش نه‌وه ریاییکه دەم و دل یه‌ک نه‌بێ «ئه‌حمده»
 له دیوانی ئەده‌بدا بۆیه وا مه‌حوه قسه و ناوم

«شیخ ئەحمده‌دی شیخ غه‌نی» ی‌ش که نازناوی شیعی «فه‌وزی» بووه، به‌بۆنه‌ی
 ده‌رچوونی دیوانه‌که‌ی «حه‌مدی» یه‌وه، چه‌ند به‌یتکی وتوو به‌شان و بالی
 مه‌حویشیدا تیا هه‌لداوه. شایانی وتنه‌ فه‌وزی هه‌میشه ئاواته‌خوازی نه‌وه بوو
 دیوانه‌که‌ی مه‌حوی به‌شیوه‌یه‌کی جوان و بێ‌هه‌له‌ له چاپ بدری و پارچه‌ شیعیکی
 ستایشی بۆ دابنێ. به‌لام به‌داخه‌وه نه‌ژیا نه‌و ئاواته‌ی به‌ چاوی خۆی بیه‌نی بێته‌ دی و
 له‌گه‌ڵ خۆیدا برديه‌گۆر. ئەمه‌ش تیکستی ئەو چه‌ند به‌یتیه‌ی فه‌وزی:

گه‌رچی «نالی» و «کوردی» و «سالم» له‌ ده‌وری «ماضی» یا
 خاوه‌نی دیوانی عالی بوون له‌ شیعی کوردیا
 گۆبی سه‌بقه‌ت هه‌ر له‌ناوا مابوو «مه‌حوی» پێی گه‌یشت
 خسته‌وه مه‌یدان به‌جێ هیشتن له‌ عه‌سری «ثانی» یا
 دایه‌ به‌ر چه‌وگانی ته‌شبهه و به‌لاغه‌ت، رای فران
 ئەو به‌یان و ئیستیعاره‌ی وا له‌ شیعی «حه‌مدی» یا

«عه‌لی که‌مال باپیر ئاغا» ی شاعیریش ئەم دوو پارچه‌ شیعه‌ی بۆ مه‌حوی وتوو:
 پارچه‌ی یه‌که‌م:

گه‌هێ مه‌خموور و سه‌رخۆشم به‌ نه‌شته‌ی دیده‌که‌ی مه‌ستی
 گه‌هێ دل له‌ت نه‌کا شمشیری ئه‌برۆی تیژی په‌یوه‌ستی
 له‌کاتی پیریا‌گه‌ر حه‌ز له‌ بالای یار بکه‌م حه‌قمه
 که‌ چونکه‌ پیاوی پیر دايم عه‌سا پێویسته‌ بۆ ده‌ستی

له گۆری پاکتا سەر دهر بهینه هه زه ته «مه حوی»!
 بزانه چی به سهرهات کورده واری و شیعر و هه له بهستی
 له ناو باغچه ی ئه ده بدا تا ئه به د نایینی تۆ یه ك گۆل
 كه لایق بی به دهستی یار و بیده یی به سهر بهستی
 ته وافی كه عبه یی بهرده رکی یار ناکری به مانگ و سال
 ئه بی دهسته و نه زه ر تا ماوی تۆ ئازانه راوهستی

پارچه ی دووهه م كه چوار خشته کییه كه:
 چونكه بهنده ی هه زه ته ی «مه حوی» م و شاگردی ئه وم
 وائه زانم «واریسی» ته ختی شه هی كه یخوسره وم
 داخه كه م ئه ولاده كانی ده رحه قی من بی وه فان
 وائه زانن بهنده مردووم یاخۆ سهرمهستی خه وم

«ئه حمه د به گی فه تاح به گی ساحیقه ران» یش كه نازناوی شیعر ی «حه مدی» بووه
 له م چوار خشته کییه یدا به شان و بالی مه حویدا هه لداوه:
 خه رمانی له فزی کوردی، «کوردی» كه کردی پیوان
 «نالی» كه نالی کاسه ییکی دابه ویش لیوان
 تاراجی کرد كه «مه حوی ئه فهندی» به لوتفی خوی
 عوشریشی دا به «حه مدی» وتی بیبه ره دیوان^(۱)

(۱) ئه م چوار خشته کییه مان له نوسخه له چاپ دراوه كه ی «دیوانی حه مدی» وه رگرتووه كه
 له ۱۹۵۷ دا له لایه ن «کتیبه خانه ی گه لاویژ» ی سلیمانییه وه له چاپ دراوه و د، مه عرووف
 خه زنه دار پیشه کی بۆ نووسیوه. له نگه ی چوار خشته کییه كه ئاشکرایه. به داخه وه له بهر نه بوونی
 نوسخه یه کی تر له بهرده ستماندا بۆ مان راست نه کرایه وه.

«گۆران» ی نەمریش لە پارچە شیعرى «بە رینگادا... بەرەو کۆنفرانس»، کە لە یە کى له شه وئشینیه کانی کۆنگره ی دووهه می مامۆستایانی کورددا له شه قلاوه خویندیه وه له هاوینی ۱۹۶۰دا، به مجۆره ناوی مه حوی هیناوه:

ئەگەر دوینی مامۆستا کان	یەك سولتانیان پی ئەگەیان
ئەمڕۆ ئەبێ مامۆستای کورد	دانیشی و بە راویژی ورد
رینگای پیگەیانندن دانێ:	بوۆ ملیۆنان، نەك سولتانی!
لە بێشکە ی بن هەر سیبەرێ	سبە ی ئەگەر بیته دەرێ:
خانزادی، سەلاحەددینی،	کاکە مەمی، خاتو زینی...
ئەوسا بەستە ی بی خەمیمان	چ هی پینووس، چ دەمیمان
بە تاقە یەك زاری شیرین	شاخ پر ئەکا له پیکەنین!
ئەوسا: «خانی»، خانی سەردەم	بە زمانیک ئەنووسی «مەم»
کە پی ئەدون «نالی» و «مه حوی»	وەك «قوبادی»، وەك «مەولهوی»!

مامۆستا گۆران، لە یە کى له موحازەرە کانیشیدا له بەردەمی قوتابیانی بەشی کوردی کۆلیژی ئەدەبی زانکۆی بەغدادا، له مهیدانی هەلسەنگاندنی خاسیه ته هونەرییه کانی شاعیرانی غەزەلدا، لەبارە ی مه حوییه وه دهلی:

«بوژیك بووه له ژیا نی خویدا دلتهنگ بووه. دهلین هۆنراوه کانی له سەر ریچکە ی هیندی وتوو. له قوولی بیردا، له وردی واتادا، له ریکویتیکی وشە کاندازۆر هونەری نواندوو. مه حوی زۆر بەتەنگ ئەوه وه بووه هۆنراوه کانی کورت بن، قسە کانی له ژیر پەردە وه بکا».

مامۆستا «نجم الدین مه لا» یش، له هەلسەنگاندنی مه حوی و دیوانی مه حویدا له ژیر ناو و نیشانی «چەند وشە یەك» دا نووسیویه ^(۱) دهلی:

(۱) شیخ موحەممەدی مه حوی له سەرەتای سالی ۱۹۵۸دا دەسنووسە کانی دیوانی مه حوی داوه ته لای مامۆستا نەجمەددین مه لا تا نوسخە یەکی پاکنووس کراویان له بەر بنووسیته وه بو چاپ دان. ناوبراو له گەل نووسینه وه ی نوسخە کەدا ئەم وتارەشی نووسیوه تا له گەل دیوانه کەدا له چاپ بدری.

چه‌ند وشه‌یه‌ك

خوینده‌وارانی خوشه‌ویست!

به ستایشی نالیم، راست و دروست ئەم چه‌ند وشه‌یه‌م خسته پێش چاوتان:
له خویندنه‌وه و سه‌رنج‌دانی ئەم دیوانه به‌نرخه‌دا بۆم ده‌ركه‌وت كه خاوه‌نی دیوان،
پێشه‌وا و مامۆستای مه‌زن خوالی خوش بوو «مه‌حوی»، وه‌ك له پایه‌ی شیعری و نه‌ده‌بدا
شابازه، له خواپه‌رستیشدا جیبی نیازه. هه‌ركه‌سی واته و نه‌شعاری ئەم زاته بخوینێته‌وه
چاو و دلی روون نه‌بێته‌وه. ئەگه‌ر بێینه سه‌ر باری راستی و به‌چاویکی ژیری
شیعره‌کانی ورد بکه‌ینه‌وه و هه‌لبه‌ستی «ته‌وحید» و «ته‌نزیه» ی سه‌رنج‌ده‌ین، نه‌بینین
مه‌حوی له «عه‌قیده - باوه‌ر» دا له «جامی» و «مه‌ولانای رۆم» که‌تر نه‌یه. خو ئەگه‌ر
ته‌ماشایه‌کی هه‌لبه‌ستی «به‌حری نوور» ی بکه‌ین که ١٢٤ شیعره که نه‌مه‌یش ره‌وش و
خووی جوان و به‌رزی پێغه‌مبه‌ره خوشه‌ویسته‌که‌مان دروودی خوای له‌سه‌ر بی،
پیشان نه‌دا. مه‌حوی چووه‌ته‌ جه‌نگی سه‌سانی کو‌ری «ثابت» ه‌وه که شاعیری
تایه‌تی پێغه‌مبه‌ر بووه. خو ئەگه‌ر له شیعری فه‌لسه‌فه و عیش و زه‌وقی بکوڵینه‌وه،
مه‌حوی شان به‌ شانی «حافظ» و «سه‌عدی» ی شیرازی رۆشتووه. هه‌روه‌ها مه‌حوی
نیشتمان په‌روه‌ر و دلسۆزی قه‌ومه‌که‌ی بووه. ئەم شیعره‌ی به‌لگه‌یه‌ که نه‌لی:

له «همزیه» و له «برده» م چونکه که‌م دی نیستیفاده‌ی کو‌رد

منیش ئەم کو‌ردیه‌م دانا له ریزی نه‌و قه‌سیدانه
لێره‌دا شاعیر دلی به‌ قه‌ومه‌که‌ی سووتاوه که هه‌لبه‌ستی «همزیه» و «برده» عه‌ره‌بیه‌که
ره‌قه و که‌م دا بیژیک [که‌م تا بیژیک] خه‌لک تیی ئەگا، هاتوو هه‌لبه‌ستی «به‌حری
نوور» ی به‌ کو‌ردی ریک خستوو بۆ نه‌وه‌ی خوشه‌ویستی پێغه‌مبه‌ر ﷺ له دلایان چه‌سپ
بی و له مه‌زایای جوانی تی‌بگه‌ن. له سه‌ریکی تره‌وه مه‌حوی له فه‌لسه‌فه‌ی ژبان و
کو‌مه‌لایه‌تیدا رابه‌ریکی بی‌وینه بووه. تو خوا له شاعیراندا کێ فه‌لسه‌فه‌ی وا جوانی
وتوو که نه‌لی:

برا، فیکری چرا، کبیریتی فرسەت تا لە دەستایە

شەوی یەلدا لە پێشە، رۆژی عومرت وەختە ئاوا بێ

لەم شیعەرەدا بۆ دین و بۆ دنیا مرووف هان ئەدا کە تیکۆشی و بەرە و پیشکە و تن بپروا و

لە کۆشش سارد نەبێتە وە.

ئێتر خۆم بە بەختیار ئەزانم کە ئەم چەند وشە یەم نووسی و پیشکەشی

خوێندە وارانێ بە پڕێزم کرد.

سۆلە یمانی

مامۆستا نجم الدین مەلا

۱۹۵۸/۹/۱۹

ئەمەش ئەو بە بالابرینە ی کە پایە بلەند حاجی «میرزا عبدالله» ی کۆیی، کە نازناوی

شیعری «خادیم» بوو، بۆ «دیوانی مەحوی» ی نووسیوە:*

شوکر و سوپاس و ستایشی بێ ژمارە و حەمد و سەنای فراوانی زیاتر لە ژمارە ی

ستارە، شایانی خودایکە کە بێ شەرێک و بێ موشیر و بێ وەزیرە، وە لە ئومووراتی

کاری خۆی و بەرپۆوە بردنی جیهان موحتاجی موغین نیە، وە بێ جینگە و مەکانە، وە

راوەستانی بە مەکان و زەمان نیە، بە لکی مەکان و زەمان راوەستانی بە قودرەتی زاتی

پاکێ ئەو وەو یە. سەلات و سەلام لە سەر ئەو پیغەممەرە ی «موحەممەد» ی ناوە کە

نیراوی ئەو وە بۆ ئیسلاحی مەخلووقاتێ ئینس و جین. وە ئەو «موحەممەد» ی لە

نووری مەحز خەلق کرد و شەرابی عیشقی لە مەیخانە ی ئەزەل پێ نۆشانە، وە مەستی

جیلووی ئەبەدی تەجەللای خۆی کرد، وە پاشماوێ ئەم شەرابی مەحەببە تەمایە وە بۆ

خاسان و تابیعانی ئوممە تە کە ی. هەرکە سێ جورعە ییکی لەم شەرابە نۆش کرد لە حالی

بە شەریەت «ئاو و گل» کە و تە حالی مەلەکیەت، وە کە و تە زەمزە مە و «اضطراب» وە،

(*) حاجی میرزا «عبدالله» یش، هەر وە ک مامۆستا «نجم الدین» مەلا، ئەم بە بالابرینە ی بۆ ئەو

دیوانە ی مەحوی نووسیوە کە شیخ موحەممەدی مەحوی خەریکی ئامادە کردنی بوو بۆ چاپ.

وه زه‌مزه‌مه و شووری عه‌شق له بن هه‌ر موویه‌کی ئه‌ندامی په‌یدابوو، هه‌روه‌کوو
مه‌شه‌وو‌ره ئه‌لێن: گۆزه‌ چی تیا‌بی ئه‌وه ئه‌ده‌لێنی. له‌ جو‌مله‌ی ئه‌م خاسانه‌ جه‌نابی
«مه‌حوی» که‌ سه‌رچاوه‌ی عیلم و عیرفان و قاتیعی بورهان بوو له‌م شه‌رابه‌ی نوش کرد
له‌ مه‌یخانه‌ی حه‌قیقه‌ت:

چ مه‌یخانه، مه‌یخانه‌یی به‌زمی یار چ مه‌یخانه، سه‌د جو‌شی جیلوه‌ی به‌هار
چ مه‌یخانه، فیره‌دوسی گه‌وه‌رنه‌ژاد چ مه‌یخانه، جو‌شی به‌هاری مو‌راد
چ مه‌یخانه، ئایینه‌داری هه‌رم چ مه‌یخانه، نه‌په‌نگی به‌زمی قیده‌م
وه‌ قووه‌ی جازیه‌ی شووری عیشق خسته‌یه‌ سه‌ر ئه‌شعار و دانانی ئه‌م دیوانه‌ که
گه‌نجیکی نیهانییه‌ پر له‌ دو‌رپر و گه‌وه‌هر، چونکی ئه‌م تائیفه‌ هه‌ریه‌ك به‌ نه‌وعی مه‌ستی و
مه‌جزووبی روویان تی ئه‌كا. به‌عزی نه‌عه‌ری سو‌بجانی ئه‌خاته‌ دنیاوه، وه‌ هیندی بو
سه‌ری دار بو سه‌رداری هه‌ول ئه‌دات، وه‌ ئه‌وه‌ی تر به‌ شیعر و زه‌مزه‌ رووی زه‌وی پر
ئه‌كا:

هه‌موو سه‌رخو‌شی باده‌یی وه‌حده‌تن مو‌به‌پرا له‌ چوون و چرا و که‌سه‌ره‌تن
وه‌ کو‌وره‌نگی گو‌لشن هه‌موو مه‌ی په‌رست وه‌ کو‌و به‌رگی گو‌ل جو‌مله‌ ساغیر به‌ ده‌ست
هه‌موو مه‌حوی جیلوه‌ی ته‌جه‌للایی یار له‌ عه‌شقا جگه‌رخو‌ین وه‌ کو‌و لاله‌زار
وه‌ له‌ وه‌سفی جه‌نابی عاشقی دلسۆز «مه‌حوی ئه‌فه‌ندی» چه‌ند هه‌لبه‌ستیک
ئه‌خو‌یننه‌وه:

دلی مه‌یخانه‌یی ئه‌سه‌راره «مه‌حوی»

که‌لامی گه‌وه‌هری شه‌هواره «مه‌حوی»

چ مه‌حوی؟ مه‌حوی باده‌ی ده‌ستی ساقی

چ مه‌حوی؟ مه‌حوی چاوی مه‌ستی ساقی

چ ساقی؟ ساقی مه‌یخانه‌ی عه‌شق

چ عه‌شقی؟ عه‌شقی سه‌وداخانه‌یی عه‌شق

ئەوەندەى گوت «هو الحق» تا زوبانى...
 بە ئەسرارى «أنا الحق» بوو بە يانى
 خىرەد حەيرانە بو ئەفكارى بىكرى
 لە سافى تىنەتا ئىلھامە شىعرى
 لە جۆشى خودپەرستى دوورە مەحوى
 بە مەستى ھەم لە ھەستى دوورە مەحوى
 لە ھەر لە فزىكى ئەيىنى مەجازە
 لە مەعنەدا حەقىقەت سىرپر و رازە
 بە بەرقى شىرك سۆزى عەشقى وەحدەت
 ھەمووى سووتاند خەس و خاشاکی كەسەت
 لە ساقى عەشقەو ھەر جامى وەرگرت
 بە وەسللى دولبەرى ئارامى وەرگرت
 لە فەيزى نەشەيى ئەم بادە دوو جام
 لەوا مەغموورە كوفر و مەستە ئىسلام
 خەتى ئەم ساغىرە شەرحى يەقین بوو
 لەوا «علم اليقين»، «عين اليقين» بوو
 عومرى عەزىز و ئەوقاتى شەرىفى خۆى لە شەو و رۆژا سەرفى ئەو مەحەببەتە
 حەقىقىيە کرد. ھەر شەوئ بە يادى كۆى يارەو ھەسەر بە ئەژنۆ لە ئەسرارى وجودەو
 سەفەرى ئەکرد. كە جۆشى عىشقە كە زۆرى بو ئەھيئا. زمانى بە شىعر ئەكرایەو.
 وە لە وەسفى دىوانە كەشى چەند ھەلبەستىكى تر ئەخويننەو:
 ئەى دڵ وەرە بنوارە، تۆ مەحرەمى پەنھانى
 ئەسرارى دلى مەحوى لەم سەفحەيى دىوانى
 قىلەى ئەدەب و عىشقە، ھەم فارسى و كوردى
 باغىكى سەفابەخشە، ئەوراقى گولستانى

ئەلفاز و مه عانی ئەو، وهك سه بزه و گولزاره
 گولچين به ئەدهب ئەي دڵ هه رچه نده كه بتواني
 ئەم گولشه نه خه ندانه پر لاله و ره يحانه
 مورغاني مه عاني ئەو مه شفويلي غه زه ل خواني
 سروهي سه حهري مه عنا، خه ندهي ده هه ني غونچه
 ئەسراري نومايان كرد بۆ عاله مي جيسماني
 سه د جهننه تي جاويدان په يدايه له يهك ئەيوان
 هه ر مه تلەعي ئەشعاري «رزوانه» به ده رباني
 ئەلفازي سه ده فواري پر گه وههري مه عنايه
 غه وواسي مه عاني بوو بۆ سه فحه يي ديواني
 سه د كه وسهري جان په روه ر، په يدايه له يهك ده فته ر
 سه رچه شمه يي هه ر كه وسه ر پر لوئلوئي عومماني
 يهك گوشه گولستانه، پر لاله و ره يحانه
 يهك گوشه شه بستانه، پر ماھي شه بستاني
 ئەوراقی گولي مه عني مه حفووتي خه زان ماوه
 بۆ هه ديه يي يارانه گول ده سته يي عيرفاني
 گه رمي سوخن ئارايي، دنيايي و عوقبايي
 ئەسراري به زيايي تا حيكمه تي يوناني
 ئەم گولشه ني ديوانه، رازي دلي په نهانه
 ئەسراري دڵ و جانه بۆ مه ستي و حه يراني
 شور و شه غه فيكي وا، عه شق و ته ره بيكي وا
 قيبه لي ئەدهب و غه وغا، بازاري سوخه نداني
 رازي دله ئەشعاري، مه يلي گوله گوفتاري
 گولچينه له گولزاري، بولبول به سوخه نپراني

من «خادیم»ی ده‌رگاهم، شه‌و تا به سه‌حه‌ر ئاهم
بۆ زامی جگه‌رگاهم تۆ مه‌ره‌م و ده‌رمانی

له مه‌یدانی لیکۆلینه‌وه‌ی دوور و درێژیشدا له شیعرى مه‌حوى، دوو وتارى
مامۆستا «علاء‌الدین سجدی»ی و مامۆستا «کاکه‌ی فه‌للاحمان» له به‌رده‌ستدایه‌، وا
لیره‌دا دووباره‌ بـلاویان ده‌که‌ینه‌وه‌. مامۆستا «علاء‌الدین» له «میژوی ئه‌ده‌بی
کوردی»یه‌ که‌یدا وای له‌باره‌ی مه‌حویه‌وه‌ نووسیه‌:

مه‌حوى

۱۸۳۰ - ۱۹۰۴

شاگردی مه‌یخانه‌ی مه‌ی فرۆشانی مه‌عرفه‌ت له‌ سۆزدا، خه‌لفه‌ی کۆری چله‌کیشی
ئه‌شکه‌وتان له‌ خورۆشدا، شیخی سه‌ر به‌رمالی دڵ رووناکان به‌و چاوی پرفرمیسی
خوێنینه‌وه‌، پیری دیواخانی پالّه‌وانان به‌و باوه‌ری قایمی ئاسنینه‌وه‌، شه‌یدا به‌ کشتی
قه‌سه‌ی نه‌سته‌ق له‌باری ئایینی، واله‌ به‌ زوشتی له‌ گه‌ل نه‌فسی پیسی رابه‌ری بۆ دینی.
ئاشنا بووه‌ عه‌شقی ته‌نها به‌ باسی کرده‌وه‌ بۆ روژی دواپی، نه‌یداوه‌ خه‌رمه‌نی فیکری به‌
ده‌س خه‌یالی شه‌ن و بای دنیایی. دانا بووه‌ به‌ فه‌لسه‌فه‌ی ئه‌و ریگه‌یه‌ که‌ ریتی ته‌ریقه‌ته‌،
زانا بووه‌ به‌ ورده‌کاری ئه‌و باوه‌ره‌ که‌ بیری شه‌ریعه‌ته‌. قه‌سه‌ی ئاوینه‌ی دلیه‌. شیعرى
تیکلای گلیه‌. نه‌فسیه‌تی سوڤی بووه‌، بیری تیژ و قوولی بووه‌...

شاعیری به‌رزی ئه‌م داستانه‌ ناوی «موحه‌مه‌د» و کۆری مه‌لا وه‌سمانی بالخیه‌
-بالخ دێیه‌ که‌ له‌ ناوچه‌ی ماوه‌ت له‌ لیوای سوله‌یمانی - له‌ سالی ۱۸۳۰ ی میلادی له‌
شاری سوله‌یمانی ها‌تووه‌ته‌ دنیاوه‌. له‌ ته‌مه‌نی حه‌وت سالی‌دا خراوه‌ته‌ به‌ر خویندن، له‌
کتیبه‌ ورده‌له‌کان بووه‌ته‌وه‌ و سه‌ره‌تای خویندنی عولومی ئیسلامی لای باوکی ده‌ست
پێ کردووه‌، له‌ پاشا به‌ فه‌قیه‌تی چووه‌ بۆ سابلّاخ بۆلای مه‌لا «عبدالله»ی پیره‌باب، سێ
سالی‌ک له‌وێ ماوه‌ته‌وه‌، گه‌راوه‌ته‌وه‌ بۆ سوله‌یمانی، له‌و ناوه‌دا و له‌لای مه‌لا چاکه‌کانی
ئهو ده‌وره‌دا گه‌لی ده‌رزی وه‌رگرتووه‌، ئینجا چووه‌ بۆ به‌غدا بۆ لای موڤتی زه‌هاوی.

ماوه یهك له لای زه هاوی ماوه ته وه و ئیجازه ی مه لایه تی پێ داوه و له ١٨٥٩ دا کردووه به مامۆستای مزگه وتی ئیمام نه عزم. له ١٨٦٢ دا به غدا ی به جێ هێشتوو و چوو ته وه بو سوله یمانی. له سوله یمانی بووه به نه ندای مه حکه مه. له ١٨٦٨ دا که باوکی نه مری، خو ی له ئیشی حوکومه ت نه کیشیته وه و ده ست نه کا به ده رز و تنه وه به فه قییان. مه لا وه سمانی باوکی خه لیفه ی شیخ «سراج الدین» ی ته ویله بووه. خویشی هه ر له و بنه ماله یه دا خه لیفه یه تی شیخی «بهاء الدین» وه ره گری. له دوو لاوه به دوو لا دا مه ردوم فیری عیلم و ته سه ووف نه کا...

له ١٨٨٣ دا بارگه نه پێچیته وه نه چێ بو حه ج. هه ر که له حه جه که ی نه بیته وه له ویوه نه چێ بو نه سه موول. پیاوه کورده کان نه یگه یه نن به سولتان «عبدالحمید». سولتان شیخ موحه ممه دی به عیلم و ته سه ووفه وه نه چیته دلّه وه، نه وازشیکی زوری له گه لا نه کا و فه رمان نه دا له سوله یمانی خانه قاییکی بو دروست نه کهن - که به ناوی خانه قای مه حویه وه ناوبانگ نه سینێ و ئیسته ش نه و خانه قایه ماوه - که نه گه رپته وه بو سوله یمانی ئیتر ده ست نه کا به ده رز و تنه وه ی عیلم و رابه ری کردنی مه ردوم له باری ته سه ووفدا، تا له ١٩٠٤ ی میلادی له ته مه نی ٧٣ سالی دا شه ربه تی مردن نه خواته وه و له خانه قا که ی خویدا نه نیژریت.

شیخ موحه ممه د پیاویکی بالابه رز و که له گه ت، سوور و سپی و چاو گه وه و ریشیکی درێژی پتوه بوو، به نه رمی و له سه رخو قسه ی کردوو. میزه ری سپی کوردانه ی له سه ر ناوه و که وا و سه لته و جو به ی له به ر کردوو. له ده وری ئاخردا ژووریکی له خانه قا که ی خو ی بو خو ی ته رخان کردوو له ویدا وه ختی کردوو به سی به شه وه؛ به شیکی بو ده رز و تنه وه، به شیکی بو دانیشن له گه ل مه ردوما و ئامۆژگاری کردنیان له باری شیخایه تی، به شیکیشی بو نوێژ و زیکر و فیکر. له سه ره تای ژیانیشیه وه زۆرتر حه زی به گو شه گیری و تیکلا و نه بوون کردوو و لای وا بووه که سووسه ی نه سیمی مه عنه و بیات له م سووچه وه ده ست نه که وی. که ماوه یهك ماوه ته وه و بۆنی هه چێ نه کردوو، که وتوو ته سه ر نه و باوه ره که تا جو ش و خوروشیکی نه بی ناگاته رووی ئازیزان، به خو ی نه لی:

سەر که جووشیکی نه بی، من زرکه تالم بوچیه!

دل که هووشیکی نه بی، شیشه ی به تالم بوچیه!
پیی ئەلین ئەم جووش و خوروشه ئە تکیشی بۆلای ئەو مهیدانه که مهیدانی عیشق و
عاشقانه و مهیدانیکی ترسینەر؛ مهیدانیکه که سەرچاوه ی ئیلهاماتی شاعر و ئەدهبه.
بازاری شاعریش گهلی لقی لی ئە بیتهوه. ئەلی:

ئەزانم بادیه ی عیشقه خەتەرناک

که چی هەر چووم، ئە گەر ماوم، ئە گەر چووم
که ئە کهوێته ئەو مهیدانهوه، به بی ئیختیار شەرابی عیشقی شاعیران ئە خواتهوه و
«مهحوی» ئە کا به ناوی شاعیری..

که وابوو مهحوی لهو که سانه بوو که تهنه سۆزی مهعنهویات قاپی شاعیری بو
خسته سەرگازی پشت به بی ئەوه دلی کرد بی به هیلانه ی خه یالی روومهت گولان بو
گه یشتن بهم ئامانجه. به لی مهحوی به مجۆره خۆی هاویشته کۆری شاعیرانهوه، به لام
ئایا ههستی بهوه کرد که پهرده ی خه یالی شاعیر پهرده ییکی نازکی کامیرایه،
رووبه پرووی هەر شتیکی کردهوه وینه که ی وهرته گریت و بو پاشه پۆژ ئەیهلیتهوه؟ یا
هەر دهنگی ئاوازی شاعیری له بهینی چوار سنووری عیشقی حهقیقیدا مایهوه و هیچ
جموجوولیکی نه کرد؟ من لام وایه ئەمه ی دوایی یانه. مه گەر جار جار یکی زۆر کهم
نه بی که سهریکی له سەر دیواری سنووره کهوه کیشایتهوه بهم دیوا بۆنهوه بزانی چی
ههیه و چی نه!

ئەو ماله که مهحوی تیایا گهوره بووبوو ناچاری کردبوو بهوه که سەر بهریته
مووزه خانه ی ئەهلی تهسهووف و بهراوردیکی بیروباوهره کانیان له گه ل دلی خۆیدا
بکا، که وابوو دیسان هەر تهسهووف مهحوی کرد به شاعیریکی تهسهووفی و کردی
بهوه که دهستووری میتافیزیکیه کان، له پشت پهرده ی تهبعه تهوه شت بلیت، وه کوو
بلیت فلهسهفه و تهسهووفی له سوینه یه کدا شیلاره، بهم بۆنهوه گوايه به در یژیایی ژیا نی
له گه ل شهیتان و نهفسدا دهستهویه خه بوون!

به لئی مه حوی شاعیریکی ورده کاریش بووه. ورده کار بووه نه وهك گالته! بۆیه هه ندی
 قه سیده ی له مانگیکه وه تا سالیك درێژه ی کیشاوه. به لام ئەم ورده کارییه ی ئە گهر
 تیکلاو به فەلسەفە ی ته سه ووفه وه نه کردایه نه یته توانی بستی به ولاوه بجی. ههروه ها
 شاعیریکی قسه نه ستەق و جیناس پهروه ریش بووه. دیسان ئەویش تا به ته سه ووف
 ئاوی نه دایه هه ر بۆی نه هاتوو. که وابوو مه حوی چۆن خۆی شاعیریکی سووفی بووه
 شیعره کانیشی گران و قوول و زۆر به شوینیا ناگه راوه و خۆی تووشی عه زیه ت کردوو
 تا دایانی ناوه. ئینجا ئەتوانین لیره دا بیینه سه ر باس کردن له هه ندی له شیعریه وه بۆ
 ئەوه ئەو پایه یه مان بۆ ده رکه وئ که مه حوی له شیعردا گرتوو یه تی... باسیکی خۆی و
 نه فس و دنیا ئە گیرێته وه ئەلی:

له ناکه س کارییا، خاکم به سه ر، رۆیی به با عومرم
 خودا، سا بمژیننی تا له بهر قاپی که سی ده مرم
 به زا یچو له «ما لا یعنی» یا وه قتم هه موو، یه عنی
 ده بی وه ختی له «بوالوقت» ی بخوازم تا تیا بمرم
 ئە جهل ده ورم ده دا حازر به وه عده ی ده ور و ته سلیمه
 منی غه فله ت زه ده هیشتا خه ریکی مه سته له ی ده ورم!
 خه یالی پووچی دنیا وا ده ماغ و دلمی پیچاوه
 قیامه ت هه ر مه گه ر رۆزی قیامه ت بیته وه فیکرم
 له پی که وتووم و نه فسم بۆ هه وا ده شنئ وه کوو مندال
 له بهر پیری سه رم خۆی ناگریت و تازه پی ده گرم
 چیه سووچ و گونا هم، بۆچی ده مکاته جه زاخانه
 له قه بر هه لکه ن هه تا رۆزی جه زا ده عوا چیه قه برم
 سبه ینی «یُحْشَرُ الْمَرْءُ»، برا گه ل، فرسه ته ئیمپۆ
 ته بهر پرا بن له من، با که س نه بی حه شری له گه ل حه شرم

له من نازانم ئیتر نه‌فسی به‌دخۆ چی ده‌وی «مه‌حوی»

که به‌دکردار و، به‌دپه‌فتار و، به‌دئه‌فکار و، به‌دته‌ورم

مه‌گه‌ر به‌ر مه‌وجی به‌حری ره‌حمه‌تم خا وه‌سفی سه‌تاری

وه‌گه‌رنه زه‌حمه‌ته پابوونه‌وه‌م، نامومکینه حه‌شرم

مه‌حوی حاله‌تیکی ته‌سه‌ووف و ده‌رویشی به‌بیریکی وردی فه‌لسه‌فی ده‌رئه‌پری،

ئێجگار له‌به‌ر ئه‌وه‌ خۆی به‌سووچداریکی ته‌واو ئه‌بینی. ده‌رده‌دلیکی به‌سۆز ئه‌کا و ئه‌لی:

داخی گرانم من که‌لکی ژیانم نیه؛ ئه‌و ژیانه که‌ ئه‌لین باخچه‌ی ئاخیره‌ته و تۆوی

تیدا ئه‌چینری بۆ ئه‌وه‌ به‌ری پر خیر و بیری رۆژی دوا‌ی بدا به‌ده‌سته‌وه، چونکه‌ ته‌ماش

ئه‌که‌م - هه‌ش به‌ سه‌رم - هه‌موو عومرم رۆیی و هیچم نه‌کرد، که‌وابوو خوایه ئه‌وه‌نده

بمژینه تا خۆم ئه‌گه‌یه‌نمه به‌ر قاپی که‌سیکی وه‌ها که‌ ژیا‌ن بۆ ئه‌و باشه و ئه‌و ئه‌زانن

چۆن له‌و زه‌وی و زاره‌دا کشت و‌کا‌ل بکا؟ بۆ دروونه‌وه‌ی خه‌رمانی ئه‌و دنیا، به‌لکوو

به‌هۆی پاشه‌روکی ئه‌و خه‌رمانه‌وه‌ منیش شتی‌کم ده‌ست که‌وی. من فیکر ئه‌که‌مه‌وه ئه‌م

ژیا‌نه خو‌شه‌ویسته - که‌ گه‌لی له‌ ئالتوون به‌نرخ‌تره - به‌جۆرێک دۆراندوومه ته‌نانه‌ت

به‌شی تاقه هه‌ناسه‌یه‌کی خا‌وینیشم بۆ نه‌ما‌وه‌ته‌وه که‌ بتوانم به‌ روو سووری تیا‌یا بمرم.

به‌ ناچار ی ئه‌بێ بۆ ئه‌وه‌ش هه‌ر په‌نا به‌رمه به‌ر یه‌کیکی وه‌ها که‌ لا‌په‌ره‌ی ژیا‌نی - له‌ باری

چاکه و چاکه‌ کردندا - وه‌کوو ئاوینه‌ی بی‌گه‌رد وایی و تو‌زیکی لی‌ بسی‌نم بۆ ئه‌وه‌ له‌و

وه‌خته‌دا رۆحم بده‌م به‌ده‌سته‌وه.

ئه‌وا من ئه‌وه‌ حاله‌مه، که‌چی مردنیش وه‌کوو شملی شه‌رگل و خولیه‌تی به‌ده‌ورما

ئه‌لی: وه‌ره مه‌یدان چیت وه‌رگرتووه بیده‌ره دوا‌وه؟! به‌لی من شتم وه‌رگرتووه - که‌ گیان

و شو‌عووره - رۆح و هه‌ست بۆ ئه‌وه‌ وه‌رئه‌گیریت که‌ خوا‌ی پی‌ بناسریت و

فه‌رمانبه‌رداری خوا‌ی پی‌ بکری‌ت، به‌لام من له‌به‌ر ئه‌وه‌ که‌ ئه‌و مه‌به‌ستم پێک نه‌هیناو

وه‌کوو هیچم وه‌رنه‌گرتبی وایه. ئیسته ئه‌وا که‌وتووومه ته‌ سه‌ر ئه‌وه‌ هۆشم هاتوو‌ه‌ته‌وه

به‌خۆما که‌ ژیا‌ن ئه‌بێ بۆ فه‌رمانبه‌ری خوا خه‌رج بکری‌ت و ئیسته به‌ته‌مای ئه‌وه‌م که‌ پی‌

بهاوێژمه ئه و مه یدانه وه!... که وابوو مردن! من هیشتا له دهوری ئه وه لدام تو چون ئه لیت
 بینه بیده ره دواوه؟!... چیم په یدا کردوه تا بته مئی؟. منی خه یالی پروپووچی دنیا وای
 خه و لی خستیتم که مه گهر روژی قیامت خه به رم بته وه و بزائم ئه مه قیامته، ئیتر تو
 چون ئیسته ئه لئی بینه حیسابی خوت بده ره دواوه؟! منی که به ناو ئه وه نده پیر بووم
 له پی که و تووم و سه رم ئه له رزی، که چی نه فسم وه کوو منالکی ساوا چون پی بگریت و
 به شنه شن به پیر شته وه بجیت، به وجوره تازه خه ریکه ئه که و یته گر و گال و پی ئه گریت
 و ئه چی به ئاره زووی شه هوانیه ته وه! من که نه فسیکی وام بیی ئه ی مردن! تو چون
 ئه لیت بینه چیت وه رگرتووه و په یدات کردوه بده ری؟!...

ئایا من که هاتمه دنیا وه بۆ ئه وه هاتم که فرمانبه ری خوا بکه م، یا لئی هه لته کیئم؟!
 دیاره هیئانه که م بۆ فرمانبه ری بووه، که چی نه فسه که م ئه و که تنه ی گیرا، ماوه ی
 ژیا نه که می به و ده رده برد که بردی نه به یشت ئیشکی چاکه ی تیدا بکه م. من که
 به مجوره گیرۆده ی زنجیری نه فس بوو یتم، ئیتر نازائم ئه بی چ سووچ و گونا حیکم بیی
 و ئه بی بۆچی بخریمه ئه و به ندیخانه یه وه و ئه شکه نجه و تازار بدریم؟ ئه بی بۆچی
 له بهر ئه وه که ئه وه نده خراپ بم گۆره که م تا روژی قیامت مو حاکه مه ی گۆر
 هه لکه نه که م بکا و پیی بلئی: من خاوینم و ئه مه ش له من دروست کراوه، ئیسته بۆچی
 به م پیسییه هیئاوته و پیت داومه ته وه؟!...

ئه و! من به و ده رده چووم. که و ابو کوپینه هه ل له ده ست به رمه دهن؛ تو خنم مه که ون
 با ئیوه ش وه کوو منتان لی نه یی، هه تا زووه ئیمرو خوتانم لی دوور خه نه وه، با سه ی
 روژ که حیساب و کیتابی عالهم ئه کیشریته وه حه شرتان له گه ل من نه کری، نه وه ک
 ئیوه ش پتوه بین، ئه و! چاوتان پیکه وت که نه فسی پیسم به مجوره که مه ری دوژمنایه تی
 له گه لما به ستووه و وای لی کردووم که کرده وه و قسه و هۆش و بیر و خو و ره وشتی
 به جاری تیکداوم، که چی له سه ر ئه مه ش هه ر وازم لی نایه نی. که وابوو مه گهر خوا به
 میهره بانئ خوی بمخاته بهر شه پۆلی ره حمه تی خوی و بمشاریته وه و بمشواته وه،
 ئه گینه زۆر گرانه به شتیکی تر پاک بیمه وه و دالده بدریم!!

تەماشائەکی لێرەدا مەحوی بە بیرێکی زۆر زۆر ورد لەم فەلسەفەی ژیان و نەفسە
ورد ئەبێتەو؛ لە لایەکیوە خۆی زۆر بە خراپ ئەزانێ، لە لایەکی ترەو ئەلێ من خراپ
نیم ئەگەر نەفسم لە گەڵ نەبوا. لە ئاخیری کاریشا ئیشی خۆی بەرەوپرۆوی خۆی
خۆی ئەکاتەو. کەوابوو مەحوی رینگەیهکی گرتوو کە فەلسەفەچییهکانی دەوری
ناوەراست لە عالەمی ئەرواحدا گرتوو یانە.

دیسان مەحوی دینێ بە جیناس و وردەکاری و ریکخستنی عیبارەتی گران هەر لە
باری تەسەووفدا پێ ئەخاتە قاپییهکی ترەو و ئەلێ:
لە سەیری خەستەخانەی عیشقی ئەو سەوزەیی کەوا شینە
لەسەر هەر خەستە دێ یا خۆیندنی یاسینە یا شینە
شەهیدی غەمزەیه بەعزێ، سەقیمی عیشوویه جەمعی
دیارە سەرنوێشتی ئەهلی دڵ یا شینە یا سینە
لە بەنگ ئەم بەنگیانە چی دەبینن؟ خۆ لە خوگۆران
لە دنیا دا مەداری عەیش و خوێشی خۆ نەناسینە
بەسەر دڵدا لە قاپی فەیزەو دێ نەشە پەیی دەرهپی
چ غەمزەیی دیدە مەخمووریکە ئەمشەو، ژان ئەکا سینە
هەناسەم دا بە نالە عەرزێ حالم کەم کە تاساو
لە خۆیناوا دڵ و جەرگم، دەروونم کەیلە تا سینە
لە عالەمدا عەلامەیی سوبحی حەشر ئەمشەو بەیانی دا
خوا عالم لە چاکێ ئەو بەرۆکە دەردەخا سینە
مەلا تەلقینی «مەحوی» دانەدا، «حبل المّتين» ی ئەو
لە جینگەیی زەللە زەیلی رەئفەتی «طاها» و «یاسین»
نازانم مەحوی چی ناچاری کردوو تە سەر ئەو کە بەمجۆرە ئەزیهتی خۆی بدا
بۆ ئەو شیعەر دابنێ! ئایا شیعەر دەنگیککی نەهێنی نیه کە تەلی عاتیفە ئەبزوینی؟ ئایا شیعەر

ده واریکی ئاوریشم نیه که له لاله زاری گیتی دا هه لئه درێ بۆ ئه وه پیاو له سیبه ریا خۆی
له گهرما و سه رما هه شار بدات و له پیناویا دل و دیدهی به بۆن و دیمه نی گولآله ی
ره نگا و په نگ بگه شینیه وه؟.. به لێ شیعیر ئه مانه یه، به لام وه ختی ئه مانه یه که به جوړی
بو ترێ پیاو لێ تێ بگا، به جوړی بو ترێ که ئه وه مه به سه وه کوو ئاوی گه وارا بکری به
گه پروودا، نه وه ک شاعیر بێنی ته نها بۆ کامه رانییه کی رۆحی خۆی شیعیره کانی بخاته پله
پله یه که وه که بێجگه له خۆی که سی تر ده ستی نه یگاتی! به لام لۆمه ش ناکری چونکه
ویستوو یه تی بێی به شاعیر یکی ئیبتیداعی.

ئه وا من لی ره دا مه به سستی ئه م شیعیرانه له باتی مه حوی ده ره ئه بزم بۆ ئه وه له گوړه که دا
سه ر راست کاته وه بلی: به راستی له عاله می شیعیری ته سه ووف و نوکته زانی دا منت
پیشانی مه ردوم دا.

ئه وا کۆشکی که سه ری بر دۆته ئاسمان، ژووره کانی له پاش گه چ کاری به بۆیه ی
ره نگا و په نگ بۆیه کراوه، گولۆپه کانی ش رووناکی بلآو ئه که نه وه، کورسی و قه ره و ئله و
نوینیان تیا دانراوه، ماسپر و برین پیچه کان به به رگی ئاوه لدا مه نی تر سی ئه ره وه تیا یانا
وه ستاون، پزیشکه کان له ته نیشت جانتا کانیانه وه به عه ی نه که کانی به رچاویانه وه
موژده ی خوشی بلآو ئه که نه وه، مه لایه کی نوورانیش به ریشه جوانه که یه وه له بهر
هه یوانه که له سه ر به رمالێک دانیش تووه جامی ئاوی هه وسوون کراوی له ته نیشت
خۆیه وه داناوه، جز می کیشی له به رده مایه، به نه وایکی لاهووتی ده نگی خویندنی
«یاسین» ی به رز کردووه ته وه.. به رام بهر به م کۆشکه «کانی و سه راویکه». داری عه ره ر
و سه وه بهر چووه به ئاسمانا، سه رچاوه ی ئاوه که ئه وه نه ده جوانه ورده به رده کانی بووه
به مرواری! نه وه مامێک که ده ستی کردگار نه خشه ی ئه ندامی کیشاوه به وه له ش و لار و
گه ردنی وه که مینایه وه، به و روومه تی گه نم په نگی دلر و بایه وه که وایکی شینی ئاسمانی
له بهر کردووه و له سه ر کانییه که دانیش تووه یاری به ئاوه که ئه کا له گه ل فریشته کان...
شیخ ئه مانه ی به رچا و ئه که وی ئه لێ: ئای! ته ماشای ئه و کۆشکه که، که
خه سه ته خانه ی عیشقه، خه سه ته خانه ی ئه و که سانه یه که نیگاری ئه و سه وه زی که و

شینه‌ی سه‌رئاوه‌که کاری تۆ کردوون و به ده‌رده‌وه‌گلاندوونی. ئه‌و، بۆیه له‌وێ دانیشتووه‌که بێی به‌ریازی مه‌فتوونانی بازاری عیشق، هه‌رکه‌س که چاوی پێی که‌وت گرفتاری داوی به‌لای بێی و بیه‌نه‌ ئه‌و خه‌سته‌خانه‌یه‌وه، چونکه‌ پێی خۆشه‌ بلێن ئه‌م کۆشکه‌ خه‌سته‌خانه‌ی ئه‌و که‌سانه‌یه‌ که‌ گرفتاری داوی تۆ بوون، ئه‌یه‌وێ بیجگه‌ له‌ جوانیه‌ که‌شی به‌مجۆره‌ ناوبانگیکی تر بۆ خۆی ده‌رکا! ئینجا نه‌خۆشه‌ کانیش یا ئه‌مه‌ ته‌ به‌هۆی ده‌نگی خویندنی ئایاتی «یاسین» ی مه‌لا نوورانییه‌ که‌وه - که‌ بۆنی موژده‌ی لا‌کردنه‌وه‌ و دڵ نه‌رم‌بوونی یاری لێ دێ -؛ بۆنی دڵ نه‌رم‌بوونی یاری لێ دێ، چونکه‌ که‌ ئه‌و شو‌خه‌ گوێی له‌ ده‌نگی ئه‌م یاسینه‌ بوو سه‌رێک به‌رز ئه‌کاته‌وه‌ و روویه‌ک ئه‌کاته‌ ده‌نگه‌ که‌ و ئه‌زانێ ئه‌مه‌ بۆچی، دلی نه‌رم‌ ئه‌بێ و روویه‌کیش ئه‌کاته‌ نه‌خۆشه‌ کان. که‌ رووی تێکردن بای شیفای له‌لای قیبله‌وه‌ هه‌لته‌کا و رزگاریان ئه‌بێ. یا ئه‌مه‌ ته‌ به‌ هیچا راناگه‌ن، به‌داخه‌وه‌ ئه‌مرن و ده‌نگی گریان و زاری ماسپه‌ره‌کان به‌رز ئه‌بێته‌وه‌!

شیخ به‌ روومه‌تی سه‌وزه‌ و که‌وای شین جیناسیکی له‌گه‌ڵ سووره‌ی «یاسین» و ده‌نگی شین و گریان پێک هێناوه‌. له‌ پاشا ئه‌لێ ئه‌وانه‌ی برینداری عیشقن و له‌و خه‌سته‌خانه‌یه‌دا که‌وتوون، هه‌ندیکیان شه‌هیدن به‌ده‌ست نازی یاره‌وه‌، زۆریشیان نه‌خۆشی ده‌ستی عیشوه‌ین. دیاره‌ ئه‌وانه‌ی که‌ ئه‌هلی دڵ و مه‌فتوونی حه‌قیقه‌تن حه‌رفی هه‌وه‌لێ سه‌ره‌نجامی ئیشه‌که‌یان یا شینه‌ یا سینه‌، یانێ یا شه‌هیدن یا سه‌قیمن. که‌ له‌ نیوه‌ شیعه‌ره‌ که‌دا ئه‌لێ «شه‌هیدی غه‌مه‌ و سه‌قیمی عیشوه‌». به‌م شین و سینه‌ «له‌ف و نه‌شر» یکی له‌گه‌ڵ ئه‌ودا پێک هێناوه‌ و جیناسیکیشی له‌گه‌ڵ ئاخیری نیوه‌ شیعی دووه‌می شیعی یه‌که‌مدا دروست کردووه‌.

له‌ پاشا ئه‌لێ: ئه‌وه‌که‌ سه‌ی دێته‌ دنیاوه‌ ئه‌گه‌ر به‌ته‌مای ئه‌وه‌ بێ که‌ بگا به‌ ژیا نیکی کامه‌رانی به‌هه‌شت، ئه‌بێ به‌ هه‌موو جو‌ر تیکۆشی و له‌ دنیا لاریی بێ؛ تیکۆشی بۆ قیامه‌ت به‌جو‌ریکی وه‌ها که‌ خۆی له‌ دنیا دا و ن کا و وه‌کوو «مه‌نسور» خۆی بۆ نه‌ناسرێته‌وه‌! ئایا ئه‌م به‌نگ‌کیشانه‌ له‌ به‌نگ‌کیشانه‌ که‌یان چیاان ده‌ست ئه‌که‌وی؟.. خۆشی؟ کام خۆشی ئه‌و خۆشییه‌ که‌ خۆیا نیان لێ ئه‌گۆرێ! که‌وابوو نوخته‌ی خۆشی

دنیا ئه وهیه که پیاو خوی لی بگۆرێ. دهی دنیا یهك كه ئه مه خوشیه كه ی بی ئه بی به چ روویه كه وه پیاو رووی تی کا؟!...

ته ماشا ئه كه له قاپیه کی نه ئینه وه له سه ر یهك له سه ر یهك بایکی ره حمه ت ئه دا به سه ر دڵما. ئاخۆ ئه م بایه کاری چ چاومه ستێك بیت كه وا هه واكه ئه بری و ته وژمی ئه هه وایه ئه م کاره ساته له سینه مدا په یدا ئه کا؟!... وستم هه ناسه یهك هه لکیشم كه به هوی ناله ی ئه وه وه ده رده دلی خۆم ئاشکرا بکه م، سه یرم کرد به هوی قولی خوینه وه تاسا وه و دڵ و جه رگ و ده روونم تا گه یشته وه ته سه ر سینگم هه مووی له خوینا که یل بووه. ئیتر نه متوانی هه ناسه که ش هه ئینه وه!... ئایا هیچ ئاگات لیه که ئیمشه و له م که ونه دا نیشانیه ی به یانی حه شر چۆن ده رکه وت؟!.. خوا عالمه له به ر ئه وه که ئه و شوخه له به ر به رۆکیه وه سینگێ ده رخست، ئه وه بوو که بوو به هوی سپیده ی رووناکی حه شر له به ره به یاند!...!!

مه حوی له به ر ئه وه که زۆر گونا هباره مه لا نه هاته سه ر گۆره که ی ته لقینی بخوینی، به لام ده ستگیری قایمی ئه و له باتی هه موو خراپه یهك - که کردوویه تی - میهره بانێ «تاها» و «یاسین» هه که موحه ممه د ﷺ، وه یا دوو ئایه تی: ﴿قُلْ كُلُّ مُتَرَبِّصٍ فَتَرَبَّصُوا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَى﴾ وه: ﴿فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ هه، که ئاخری سووره ی تاها و یاسین و موژده ی خوشی ئه دن. که و ابو مه حوی با خراپه که ریش بی هه ر یاس نابی له ره حمه تی خوا.

مه حوی راسته به فه لسه فه په رستی و ده رویشی و عیباره ت ریکه خسته وه خه ریک بووه، به لام له بن ده ست ئه مه شه وه لایه نی قسه ی نه ستق و حیکه میاتی به رنه داوه، به لکوو له م بابته وه گه لی بالتر و قسه کانی بۆ دانسقه ئه شین... له بابته ئه وه وه که هه روا وه کوو نقوم بووی سه ر پارچه ته خته ماوه ته وه، ئه لی:

چ بکه م نه ئه و که سه م که که سم بی له لا به که س

خویشم نه گه یمه ئه و که سه ی من بکا به که س

دیاره پارسەنگی کۆمەلایەتی چاک چاک هەلسەنگاندوو، بۆیە ئەلێ:

نامەرد ئەوەندە مووختەبەرن لەم زەمانەدا

مەرد ئیعتیباری کەم بوو، مەردی خوا خوسووس!

دیسان ئەلێ:

لە هەموو جێی لە چ کەس بێنی مرووەت نایە

کەرەم و سیدق و وەفا ئێستە لە عالەم بوو قات!

ئای چەند جوانە ئەو شیعەرە ی کە ئەلێ:

زەمانە ی پر تەعەب دەتکاتە تیرۆک لەتێ نانت ئەداتێ دوو بەشی نوک

لەباری زوهددا ئەلێ بەلام بە جیناسەو:

دنیا تیا تەرۆیە مەووەستە تیا، برۆ کێ مایەو تیا، کە نەبووبێ تیا تەرۆ؟

بە دوو بەیت فەلسەفە ی دوو رێ گر دەرئەخا. هەرچەندە فیکرە کە گەلێ پێش

مەحوی کەوتوو، چونکە «مەعەرپی» و «خەییام» یش قسەیان لێوە کردوو، بەلام

نرخە مەحوی لەمەدا بەو دەرئەکوێ کە بە شوێن بیروباوەری فەلسەفەچیەکانی

پێشودا گەلێ سووپاوەتەو، و، وێستووێتێ ئەدەبیاتی کوردیش لەو جوۆرە شتانە

بێ بەش نەبێ، بۆیە هاتوو بەو دوو بەیتە جوانە ی ئەو قسە یە ئەکا کە ئەلێ:

شیخی هەمەوێندێکی ئەدا وەعز و نەسیحەت

ئەو قوربەسەرە ی دابوو بەر فەحش و فەزیحەت

خۆش هاتە جواب و وتی: تۆ حەقەتە فەقەتە من

قوتتاعی تەریقەم، نەکوو قوتتاعی تەریقەت

مەحوی پرە شیعیکی هەیه لەژێر ناوی «قەسیدە ی بەحری نوور» کە عیبارەتە لە

١٢٣ شیعر، سەرەتای ئەکاتەو ئەلێ:

«و صلی الله علی» ئەو بەحری نوری عیلم و عیرفانە

کە دەرکی غەوری ناکا غەیری «علم الله سبحانه»

لە شیعی چوارەمدا ئەلێ:

له زوښماتی شهوی کوفرا به یه کدهم له معه یئکی دا
هه زار و سیسه د و بیست و دووه، دنیا چرخاخانه
به راستی چاکتر شیعره گه لیکن که له وه سفی باره گای موحه ممه د و عیشقی
موحه ممه ددا و ترابی:

به لئی مه حوی شاعیریکی ته سه ووفی بووه، به لام نه و بره شاعرانه ی که داینان و
ناوی ناونه ته «قه سیده» من لام وایه له هه ر قه سیده یه کدا تاقه شیعیریکی بو نه وه نه شی
که سه ره خو بکری به باسی قه سیده یه ک، چونکه شاعیر که ویستی ئامانجیکی تایه تی
خوی بخاته قه سیده یه که وه، ئیتر نابئی لایدا، نه بی سه روبنی نه و قه سیده یه وه کوو
زنجر پیکه وه به سترابیتن، له قه سائیدی مه حویدا که متر نه وه ت به رچاو نه که وی.
مه حوی وه کوو چون له کوردیدا شاعیر بووه، له فارسی و تورکی و عه ره بیشدا هه
به و جوړه ئاماده بووه. دیوانه کوردیه که ی بو جاری یه که م له لایه ن «عه لی که مال باپیره» وه
له سالی ۱۹۲۲ ی میلادی له چاپخانه ی حوکوومه ت له سوله یمانی له چاپ دراوه...

کا که ی فه لاحی نه دیب و شاعیریش و تاریکی له باره ی مه حویه وه له ژیر شاد پری
«چه ند سرنجیک ده ر باره ی شیعره کانی مه حوی» دا له ژماره «۶» و «۷» و «۹» ی سالی
«۱» ی خولی دووه می گو فاری «برایی» دا بلا و کردووه ته وه، نه مه تی کستی ته وای نه و
وتاره یه:

چه ند سرنجیک ده ر باره ی شیعره کانی مه حوی

ئاشکرایه که «مه حوی» یه کیکه له شاعیره بهرز و نه مره کانی کورد له سه ده ی
نۆزده هه ما. نه گهر شوینی شایان و پی شیاوی خوی له ریزی پیشه وه ی «نالی» و «سالم»
و «کوردی» و شاعیرانی تری هاوچه رخیه وه نه بی، نه وای بئ گومان له شان به شانی نه و
شاعیره بلیمه ت و هه لکه و تووانه ی کورده وه نه روا ت. جال بهر نه وه ی که نه م شاعیره تا

ئێسته به گشتی نرخ و بایه‌خی خۆی نه‌دراوه‌تی و به‌چاویکی ورد و سه‌رنجیکی تیزه‌وه‌ شیع‌ر و هونه‌ری به‌رزی شاعیره‌تی ته‌ماشانه‌کراوه، به‌لکوو به‌پێچه‌وانه‌وه هه‌رکه ناوی «مه‌حوی» و شیع‌ره‌کانی براوه، زۆر جار خۆی به‌شاعیریکی «که‌سبی» و شیع‌ره‌کانی به‌ره‌ق و ته‌ق و چه‌ند پارچه‌ مسیکی ژێر زه‌بری چه‌کوشکاری دراونه‌ته قه‌له‌م، که‌هۆی ئه‌م جوۆره‌ حوکه‌مه‌نا‌ره‌وا‌یا‌نه‌ش، به‌پێی بیر و را‌و‌بو‌چوونی ئێمه، ئه‌وه‌یه که‌ شیع‌ره‌کانی له‌ راده‌یه‌کی، ئه‌توانم ب‌لێم نزیك له‌ ئه‌ندازه‌ به‌ده‌ر، له‌نگه‌ری بایه‌خ و پێی لی داگرتنی له‌سه‌ر مانا و بیر لی کردنه‌یه‌وه‌کی ته‌واو قوول راگر‌تووه، به‌هونه‌ری ره‌نگینی شیع‌ری کلاسیکیه‌وه، به‌و هێز و پێزه‌وه‌ که‌ له‌ ده‌سته‌لات و توانای ئه‌و وه‌شاهه‌ته‌وه، به‌ زمانیکی ته‌ر و پاراوی کوردی و کوردیه‌کی روون و ره‌وانی شاره‌زاو لێزانه‌وه... یان به‌نا‌ره‌وا و دراوه‌ته‌ قه‌له‌م که‌ گوايه «مه‌حوی» ته‌نیا شیع‌ره‌کانی له‌سه‌ر کاروباری ئایینی و باس و خواستی ته‌سه‌ووف ته‌رخان کردووه. جا‌بو روون‌کردنه‌وه‌ی چه‌ند که‌ل و قوژبنیکی تاریک و شارراوه‌ی ئه‌م باب‌ه‌تانه و دیاری کردنی پله‌ی شاعیره‌یه‌ت و جوۆری فه‌لسه‌فه و شیوه‌ی بیرکردنه‌وه و چۆنیتی دارشتنی شیع‌ره‌کانی له‌ قالب و چوارچێوه‌ی هونه‌ری شیع‌ری کلاسیکی و ناسکی هه‌ست و توانای ده‌رپرین و به‌کاره‌ینانی که‌ره‌سه‌ی لی‌ها‌تووی زمانی کوردی له‌لایه‌ن شاعیره‌وه، به‌ پێویستم زانی که‌ ئه‌م چه‌ند سه‌رنجه‌ی لای خواره‌وه‌ بگرم:

یه‌که‌م - شانازی کردنی «مه‌حوی» به‌ نه‌ته‌وه‌ی کورد و زمانی شیرینی کوردیه‌وه:
یه‌کیك له‌و شتانه‌ی سه‌رنجی خوێنه‌ری دیوانه‌که‌ی «مه‌حوی» رائه‌کیشی، له‌گه‌ل ئه‌وه‌شا که‌ پیاویکی ئایینی و زانایه‌کی سو‌فی مه‌ش‌ره‌ب و نه‌قشبه‌ندی بووه، گیانی به‌هێزی شانازی کردن و ده‌رپرینی هه‌ستی پیرۆزی بووه به‌رامبه‌ر نه‌ته‌وه‌ی کورد و زمانی شیرینی کوردی. ئه‌م راستیه‌ ئه‌وه‌ ده‌رئه‌خات که‌ ئه‌م شاعیره‌ له‌ کانگای د‌ل و ناخی ده‌روونییه‌وه، هونه‌رمه‌ندیکی د‌لسۆز و شاعیریکی د‌لسووتاو بووه به‌رامبه‌ر به‌ نه‌ته‌وه‌ی کورد و زمانه‌که‌ی، له‌و سه‌رده‌مه‌دا که‌ ئه‌م یه‌کیکی ده‌رکه‌وتوو بووه له‌ناو ئه‌و ده‌سته‌ شاعیره‌ی سه‌ده‌ی نوۆده‌هه‌مه‌دا که‌ به‌راستی به‌ردی بناغه‌ی شیع‌ر وت‌ن به‌ کوردی

و شیرین کردنی زمانی کوردییان به شیوهی کرمانجی خواروو گرتە ئەستۆی خۆیان. له
سه‌رده‌میکا که شاعر پی و تنی فارسی و تورکی له بره‌و و باوا بووه و به‌کارهێنانی
نیشانه‌ی هه‌ره‌ بالای پله‌ی شاره‌زایی و خوینده‌واری شاعیران بووه.

به‌ وینه‌ چهند شاعرێك ئەهینینه‌وه‌ بۆ ده‌رخستنی راستی ئەم قسه‌یه‌مان. «مه‌حوی»
ده‌رگای سه‌ره‌تا و پیشه‌کی دیوانه‌که‌ی به‌م چوارینه‌ ئەکاته‌وه‌ و ئەلیت:

بنووسه‌، پیری دلم ئەم‌ری کرد، ئیتاعه‌م کرد

له‌ ئییتیداوه‌ که‌ به‌یتی مونا‌سیبی دیوان

که‌ دایه‌کی وه‌ کوو «مه‌حوی»، قه‌له‌نده‌ریکی کورد

میسالی پادشه‌هی فوره‌سه‌ ساحییی دیوان

واته‌: پیری دلم فهرمانی پی کردم له‌ سه‌ره‌تاوه‌ شاعرێکی وا بنووسم بۆ پیشه‌کی
دیوانه‌که‌م که‌ هه‌لبگریت. منیش ملم که‌چ کرد و ئاواته‌ که‌ یم هینایه‌ دی. که‌ دایه‌کی وه‌ کوو
«مه‌حوی» که‌ قه‌له‌نده‌ر و دیوانه‌یه‌کی کورده‌ خۆی به‌ پاشایه‌کی فوره‌سه‌ ئەزانی به‌وه‌ی که‌
خواه‌نی دیوانیکی کوردیه‌.

ئەم جووره‌ تێبینی و بیرکردنه‌وه‌یه‌ گیانی شانازی‌کردن به‌ کورد و زمانی کوردیه‌وه‌
ئەنوینێ، به‌وه‌ی که‌ هه‌رچهند شاعیر له‌ پله‌ی ژيانا خۆی به‌ هه‌زار و دیوانه‌ داناوه‌،
له‌ گه‌ل ئەوه‌شا مادام کورده‌ و دیوانی به‌ کوردی هه‌یه‌، خۆی له‌ پاشایه‌ك هیچ به‌ که‌متر
نازانیت.

یان له‌ قه‌سیده‌ی «به‌حری نوور» دا که‌ ئەلیت:

له‌ «همزیه‌» و له‌ «برده‌» م چونکه‌ که‌م دی ئیستیفاده‌ی کورد

منیش ئەم «کوردیه‌» م دانا له‌ ریزی ئەو قه‌سیدانه‌

زوبانی عیشق‌بازی خوشه‌ گه‌ر کوردی وه‌ گه‌ر تازی

قسه‌ی بی‌سۆزی عیشق ئەر گه‌وه‌ره‌ مه‌حبووبی بی‌ئانه‌

موکه‌پرهر بوو قه‌سیده‌ی بورده‌، نه‌شه‌ی عاله‌می پر کرد

بفه‌رموا به‌م قه‌سیده‌ی کورده‌ نۆبه‌ی نه‌شه‌ پێوانه‌

واته: له‌به‌رئه‌وه‌ی که له «همزیه» و له «برده» که دوو قه‌سیده‌ی عه‌ره‌بی زۆر به‌ناوبانگن له ستایشی پێغه‌مبه‌ردا (د.خ)، که‌لکی کوردم که‌م دی چونکه به‌عه‌ره‌بین، منیش هاتم ئەم قه‌سیده‌ کوردیه‌م دانا له‌ ریزی ئەوانا. زوبانی عیشق‌بازی و خوشه‌ویستی ته‌گه‌ر به‌ کوردی بێ یان عه‌ره‌بی، خوشه. به‌لام قسه‌یێک که‌ سۆزی عیشق و خوشه‌ویستی تیا نه‌بێ، گه‌وه‌ریش بێ شتیکی وه‌ختی و بێ‌به‌هایه. قه‌سیده‌ی «بورده» زۆر جار دووپات کراوه‌ته‌وه‌ و به‌ نه‌شه‌ی خۆی دنیای پر کردووه‌، ئیتر با به‌م قه‌سیده‌ کوردیه‌ که‌ یه‌که‌مجاره‌، نۆره‌ی نه‌شه‌ پێوان بێت.

ئەم قه‌سیده‌یه‌ هه‌رچه‌ند له‌ مه‌قامی ستایشیکی وادا و تراوه‌، به‌لام شاعیر ئەو لایه‌نه‌ی فهرامۆش نه‌کردووه‌ که‌ پر به‌ دل‌ شانازی بکا به‌ زمانی کوردیه‌وه‌ و له‌ ریزی قه‌سیده‌ به‌ناوبانگه‌ عه‌ره‌بییه‌کانی دابنیت و جۆش و خرۆش و نه‌شه‌ و سۆزی عه‌شق و خوشه‌ویستی بێ پێیوێت.

له‌ غه‌زه‌لیکی ترا ته‌لیت:

کوردی زوبانی ته‌سلمه‌، گه‌ر ته‌رکی که‌م به‌ کول

بو‌ فارسی، به‌ کوللی ئەمن ده‌بمه‌ بێ‌وه‌فا
واته: کوردی زمانی نه‌ته‌وايه‌تی خۆمه‌، ته‌گه‌ر بێتو به‌ته‌وايي وازی لی بێم و سه‌ر
بکه‌مه‌ سه‌ر فارسی - وه‌ک ئەم و ته‌وکه‌ پشتی فهرامۆشیان کرده‌ زمانه‌که‌ی خۆیان - ته‌وا
به‌ ته‌واوی ئەبم به‌ پیاویکی بێ‌وه‌فا و سپه‌ی نه‌ته‌وه‌که‌ی خۆم.
له‌ شوینیکی ترا، له‌ غه‌زه‌لیکی فارسیا ئەم جۆره‌ شانازی‌کردنه‌ روون‌تر و ناشکر‌تر
ده‌رئه‌خات که‌ ته‌لیت:

فخر هرکس به‌ زبان خودش است ای «محو»

فارسی را که تو برگزیده‌ای بر کردی، حیف
واته: ئە‌ی «مه‌حو»! شانازی هه‌مووکه‌سیک به‌ زمانه‌که‌ی خۆیه‌وه‌یه‌تی. ته‌گه‌ر
تۆش چاکه‌ی فارسی بده‌ی به‌سه‌ر کوردییا، به‌راستی جیگه‌ی داخ و خه‌فته‌ته‌.
ئە‌مه‌ هه‌رچه‌ند له‌ پر ته‌وه‌ ته‌گه‌یه‌نی که‌ «مه‌حو» سیبه‌ری چاکه‌ی فارسی کیشابی
به‌سه‌ر کوردییا، به‌لام له‌ راستیا ته‌گه‌ر وردی‌که‌ینه‌وه‌، وانه‌. چونکه‌ شاعیر له‌ کاتی‌کا که‌

جلهوی خه یال و دهسه لاتى بۆ غه زه لیکی فارسی شل کردوو، له پڕ، وهك یه كێك له خه ویکی زۆر ناخۆش و کاریگهر رابچه نیت، ئه سله مێته وه و په شیمان ئه بیته وه که بۆچی ههر به زمانه قه شهنگه که ی خۆی که کوردیه، هونهری شاعیریهت و توانای بههره ی خۆی بهخت نه کات و دانه پێژیت. بۆیه هاوار ئه کات: «شانازی ههر کهس به زمانى خۆیه وه یه تی». واته: ئه گهر هه لێ گێرینه وه، هیچ کوردێك مافی شانازی کردنی نه به زمانه کانی تری غه یری کوردیه وه که به رهه می پێ نووسیون.

دووهم - هه لۆیستی شاعیر به رامبه ر زۆردار و سته مکاران: له م باره یه وه «مه حوی» پلار و توانجی سهخت و تیژی گرتوو ته سه ر دلی سته مکار و زۆرداره کانی سه ر ده می خۆی، ته نانهت به م هۆیه شه وه دوچارى ئازار و ئه شکه نجه یه کی زۆر هاتوو. به لام ئه م جوړه سزا و چه رمه سه ریانه هیچ کاریکی تی نه کردوو ئه وه نه بی که له سه ر بیرو باوه ری راستی خۆی سوورتر بیت. به وینه سه رنجیکی وردی ئه م چوارینه به رزه ی بدهن که چۆن زۆرداری له گه ل به ردی رهق و درکی تیزا به راورد و جووت کردوو، ئه لیت:

زالمی دل رهقی روو گرژی موسولمان ئازار

ههر به ئیزایه که رهنگی بگه پێته روخسار

به رد ئه گهر سه ر نه شکینێ به چی روو رهنگین کا!

که له پێ هه لچه قی ئه وسا روخی گولناریه خار

واته: سته مکاری دلره قی رووگرژی ئه م و ئه و ئازاردەر، ههر به سزا و ئه شکه نجه دانی

خه لکی له خوشییانا رهنگی سوور هه لئه گه پێ و خوینی پێ خوش بوون و دلنیا یی

ئه زیته دم و چاوی، وهك به رد، که ئه گهر سه ری ئه م و ئه و نه شکینێ و خوینی بی تاوانی

خه لکی به سه رانه پێژی، ئه ی به چی رووی خۆی سوور بکات؟ یان وه کوو درکێك که له

پێ هه لچه قی ئه وسا رووی گهش و ئاله به و خوینه ی که پیا ئه پێژی.

که واته زۆر شتیکی راست و به جییه که «مه حوی» دلی رهق و بی به زه یی زۆردار به

به رد و درکی تیز بداته قه له م و، زۆردار به پێی سرۆشتی جانه وه رانه ی خۆی له

چەوسانەو و ئازاردانی هەزار و لی قەوماوان خوۆشی و لەرزەت بیینی بۆ ژیاانی خوۆی و لووتی شانازی و خوۆبادان بکاتە ئاسمان و پێی دەستەلات و گەورەیی سەمکارانە بێی بەسەر ئەرزە هەوا و ئارەزووی رەش و تاریکی خوۆیا.
یان لە شوینیکی ترا ئەلیت:

رەشی، بۆ کوشتنی یەك روورەشی، بە دەستەووە بوو
بەدزیه و تی: فتوا دە، روخسەتم فەرموو
وتم: کە دەرنەکەوێ زوو، کە ئەم غەزا کەرە توۆی

بە دەستی سەوز و سپی بوونەووەی جەمال و روو
واتە: پیاوێکی رەشتالە ئەبویست سەمکاریکی تاوانبار و روورەش بکوژی، هات
بۆ لام، بە دزیه و داوای فتوای لی کردم کە رینگای بەم. منیش بێم و ت: ئە گەریکوژی
زوو دەرنەکەوێ کە ئەم غەزایە توۆ کردووتە، بەو دا کە دەست بە جی دەست سەوز ئەبی
و دەم و چاویشت سپی ئەبیتەو. واتە: هەرکە ئەو تاوانبارە بکوژی دەستی سەوز و
رووی سپی ئەبیت. کە واتە برۆ بیکوژە.

بەم پەنگە شاعیر تیری نووک تیژی رق و داخی خەست و خوۆلی پەنگ خواردووی
دلی خوۆی، لە کەوانی هەلبەستا، بی پەروایانە ئاراستە ی چاوی سەمکار و خوین پێژی
تاوانبار ئەکات و پستی هەزار و کەساس و لی قەوماوان ئەگریت، کە بەو هەوینی رق و
قینە راست و پیرۆزە گوۆش بین و توۆلە ی جوۆش خواردووی تەواوی خوۆیان لە
زۆرداران بسین...

لەلایەکی ترەو شاعیر رووی دەمی ئەکاتە زۆرداریک، لە بەرگی شیخی کدا و،
بەم پەنگە پەنجە ی بۆ رائە کیشت و ئەلیت:

شیخی هەمەوێندیکی دەدا پەند و نەسیحت

ئەو قوربەسەرە ی دابوو بەر فەحش و فەزیحت

خوۆش هاتە جواب و تی: توۆ حەقە، وەلی من

قوتاعی تەریقم، نەکوو قوتاعی تەریقەت...

واته: شیخێك به سهر هه مه وه ندىكا ته هات و تهو قور به سه ره ی هینا بووه گیر و گاز و
حه یابردن. تهویش به راستی جوان هاته دهست و وتی: هه رچی ته لێی به جییه، ته وهیش
بزانه که من ته نها ری گر و جهردهم. به لام تو ری گر و چه ته ی ریگای ته ریه ته ی.
تهم چوارینه هه رچه ند واده رته که وێ که په یوه ندى به سهر به شی خواره وه ی
نووسینه که مانه وه هه بی که ده رباره ی باز رگانانی ئایینه، به لام به رای ئیمه،
په یوه ندییه که ته نها شتیکی سه رزاره کییه. له راستیا په یوه ندى راسته و خۆی به سه ر ته
به شه وه یه، ته گه رچی وادیاره تهو زۆرداره له ژیر ناوی ئاینا جوو لاه ته وه.
له سه ریکی ته وه «مه حوی» له گه ل زۆرداری پاره په رستا بهم شیوه یه ی لای
خواره وه ته دویت:

تهم پاره په رستانه له خۆیان که ده چن زوو
ده خلی نه په لی دیوه، نه بای بالی په ری بوو
عاقڵن و فه قهت فی له گه لی دیتنی پاره ن

ماهی نه وی تهم قهومه هیلالی «قه مری» بوو
واته: خوین مژه پاره په رسته کان که خۆیان شیت ته که ن و کهف ته چینن، له بهر ته وه
نیه که په لی دیو یان بای بالی په ری خۆی لی داو، به لکوو ژیرن، به لام ته وه نده
پاره په رستن که هه ر چاویان به گو شه ی پاره ته که وێ دهست به جی فی ته یانگری،
چونکه مانگی نویی تهم پاره په رستانه که ناری قه مرییه - که جو ره دراوێک بووه -
به لێ پاره په رستی خوین مژ، له خوشی سه رمایه و رووتانده وه ی تهم و تهو ناگا و
هۆشی له سه را نامینی و ته گاته راده ی شیت بوون و فی لی هاتن، هه زکه چاوی به
گو شه ی مانگی یه که شه وه ی جه ژنی خوش به ختی و شادمانی خۆی ته که وێ که تهویش
که ناری قه مرییه که ته لێی مانگی یه که شه وه ی هات و به ختی - به حیسابی خۆی - تا
سه ر خواردووی به بالا براوی خۆیه تی.

له لایه کی تریشه وه زۆردار به فیرعه ون ته داته قه لهم و بهم ره نگه ته ینیته وه به نیشان:
ده نی تهبعی وه ها غالب بووه، فیرعه ونی تهم عه سه ره

نه وهك مووسا، له كن جوو پاره بوو ئیمانی پی دینی

واته: نامەردی و نهفس نزمی وەها پەرهی سەندووێ ئه‌بینی فیرعه‌ونی ئەم چه‌رخه‌،
 نه‌ك هەر به‌ مووسا، به‌ لكوو به‌ جووله‌ كه‌یه‌ كیش ئیمان ئه‌هینێ، به‌ مه‌رجێك پاره‌ی پێ
 شك به‌ریت.

ئاشكرایه‌ كه‌ فیرعه‌ون له‌ زه‌مانی خۆیا نه‌ك هەر ملی بۆ مووسا كه‌ چ نه‌ كرد، به‌ لكوو
 ئه‌وه‌نده‌ لووت به‌رز و بایی بوو داوای خوایه‌ تیشی ئه‌ كرد، كه‌ چی فیرعه‌ونی زه‌مانی
 «مه‌حوی» كه‌ زۆردار و خوین مژیکێ بێ هاوتا بووه‌، نه‌ك هەر مل بۆ مووسای
 پیغه‌مبه‌ری جووله‌ كه‌ كان كه‌ چ ئه‌كات، به‌ لكوو جووله‌ كه‌یه‌ کی پاره‌داریشی ده‌ست
 بکه‌وتایه‌، به‌ دل ئیمانی پێ ئه‌هینا و به‌ کرده‌ وه‌ش دوا ی ئه‌ كه‌وت.

سێهه‌م - به‌ گژاچوونی زاهید و واعیز و وشكه‌ سوڤی كه‌ بازرگانی به‌ سه‌ر ئایینه‌وه‌ ئه‌ كه‌ن:
 شاعیر له‌ زۆر گۆشه‌ و قوژبنی دیوانه‌ كه‌یه‌ وه‌ هێرشێ ره‌وای بر دووه‌ ته‌ سه‌ر ئه‌و
 كه‌سانه‌ی كه‌ له‌ ژێر پهرده‌ی خواپه‌رستی و ئایندا هه‌زاران ئاین و ئۆینیان له‌ ژێر
 سه‌ردایه‌، بێ به‌زه‌یی یانه‌ په‌نجه‌ی تیژی سه‌رزه‌نش و توانج ئه‌كا به‌ چاویانا و
 ئه‌یانخاته‌ روو.

به‌ وینه‌:

له‌رم دی زاهید ئەم زستانه‌، زانیم كلك نادا به‌ زپه‌ونگی به‌هه‌ارا
 واته‌: ئەم زستانه‌ زاهیدم له‌ر و لاواز هاته‌ به‌رچاو، به‌وه‌دا زانیم كه‌ ناگاته‌ به‌هه‌ار و
 كلك ناكیشی به‌ زپه‌ونگی به‌هه‌ارا و كورد وته‌نی: به‌ گیای به‌هه‌ارا ناتووړینێ.
 ئەم جووره‌ سه‌رزه‌نش و ته‌وس و پلار تێ گرتن و به‌ سووك روانینه‌ی شاعیر
 به‌رامبه‌ر زاهید له‌و پر وایه‌ وه‌ هه‌لقولاوه‌ كه‌ زۆر بێ گومان بووه‌ له‌وه‌ی كه‌ ئه‌و جووره‌
 كه‌سانه‌ تا چ راده‌یه‌ك درۆزن و رواله‌ت باز و چاوبرسی و به‌ ئۆین بوون، بۆیه‌
 «مه‌حوی»، به‌ كوڵ و دل، ئه‌یان زپه‌رینێ و ئاوات به‌ مردنیان ئه‌خوای ئه‌وه‌ی كوڵ له‌
 ژه‌هری ده‌م و ئازاری ده‌ستیان رزگار بێت.

له‌ غه‌زه‌لیکی ترا:

واعیزم پرسى، یه‌کئ شوخانه جوابی دامه‌وه
وه‌عزى چى؟! سهر لنگه ده‌ستاپئ کپه‌ی ده‌ستاپى هات

شیخ و تورپه‌ی میزه‌ر و نه‌قل و نوقوولی هیچ و پووج
من به تورپه‌ی یار نه‌سیرم، نه‌و به‌کۆلئ تورپه‌هات
واته: هه‌والئ واعیزم له‌یه‌کیك پرسى که له‌چییایه؟ نه‌ویش زۆر جوانی وه‌لام
دامه‌وه: بئ‌قه‌زا بى واعیزى چى؟! سهر لنگه ده‌ستاپئکم دى که ههر کپه‌ی ده‌ستاپى
نه‌هات، به‌و قسانه‌ی که مایه‌ی سه‌ریه‌شان و ناره‌حه‌تى خه‌لکى بوو. شیخیش، بئ‌به‌لا
بئ‌، به‌پئچى میزه‌ر و قسه و باسى هیچ و پووجه‌وه، من به‌پئچ و لوولی تورپه‌ی یار
دیلیم، نه‌ویش به‌کۆلئ شتى تورپه‌هات و بئ‌ماناوه.

ئه‌م شه‌پۆلى هیرش و لافاوى په‌لاماردانه، جگه‌له‌وه‌ی که نیشانه‌ی بر‌وايه‌کى قایم و
دلئکى پته‌و و ده‌روونیکی دامه‌زراوه، نه‌وه‌ش ئه‌گه‌یه‌نئ که شاعیر وه‌ک پیاویکی ئایینی
راسته‌قینه، ئازا و به‌جه‌رگ و چاونه‌ترس بووه، که توانیویه‌تى له‌و سه‌رده‌مه‌دا، ئاوزه‌نگی
ته‌قین، هه‌لکوتیته‌ سه‌ر ته‌خت و به‌ختی ئه‌و جووره‌ بازارگانه ریاکار و رواله‌ت بازانه.
له‌ شوینئکی ترا نه‌لئت:

لالغاوه‌ی واعیز ئه‌م‌رۆ مه‌وج‌ئه‌دا دم پر له‌که‌ف
ریشی قیروسیا، کتیبی وه‌عه‌زه‌که‌ی بوو به‌رته‌ره‌ف
زاهید و سۆفی به‌شه‌ر هاتن له‌سه‌ر ته‌زویر و شه‌ید

خیری رهندانه، خواکا به‌رته‌ره‌ف بئ‌ ههر ته‌ره‌ف
واته: لالغاوه‌ی واعیز شه‌پۆل ئه‌دا له‌که‌فی پر له‌ده‌می. ریشی قیروسیا که به‌جاری
خووسایه‌وه. به‌لام داخی گرانم بۆ کتیبه‌که‌یه‌تى که ته‌واو فه‌وتاو له‌کیس چوو. زاهید و
سۆفی به‌شه‌ره‌هاتن له‌سه‌ر فیل و ریا و ته‌له‌که‌بازی، هه‌ر لایه‌کیان له‌ناو بچن خیر و
قازانجی مه‌ردانی خوايه.

وینه‌گرتنى دیمه‌نى لالغاوه‌ی واعیز و شه‌پۆلى که‌ف و خووسانه‌وه‌ی ریش و
خه‌فه‌ت‌خواردنى شاعیر بۆ له‌کیس چوونی کتیبه‌که‌ی و به‌شه‌ره‌هاتنى زاهید و سۆفی

لەسەر فێل و حیلە و حەوآلە و رۆالەت پەرستی و لەناوچوونی هەرلایەکیان کە مایە
خێر و خۆشی پیاوچاكانە. بەراستی رق و قینیکی خەست و خۆل و پیرۆز دەرئەخات
کە لە کوورە دەروونی شاعیرا بەم چەشنە جۆشی خواردبێ بەرامبەر بەو جۆرە کەسانە.
یان:

ریشیکی پان و تووکی بناگۆی درێژ و لوول

سۆفی لە دینی لادە بە دیمەن لە جوو دەکا

ئەشکەوتی بایە کە دەمی واعیز کە دێتە وەعز

وەختی سکووتی، نەقشی سمیلی لە قوو دەکا

بەم شیوەیە شاعیر بۆمان دەرئەخات کە راستی و ئایین پەرورەری بێ رۆالەت بە
دیمەنی ریش و پرچی درێژ و لوول و ئالۆز نابێ و دەمی واعیزیش وەك ئەشکەوتی
بایەك وایە، ئەو قسانە کە لە دەمی دێتە دەرەوە هەموویان وەك «با» وان. خۆ ئەگەر
دەمی ئەو ئەشکەوتەش بێتەووە یەك و تاوێك بێدەنگ بێ، ئەوا نەقش و نیگاری سمیلی
هەر لە پەری قوو ئەكات.

چوارەم - لە رووی فەلسەفە و راستی پەرستییەو:

شاعیر، وەکوو لە ئاوێنەی دیوانە کە یا دەرئەکەوێ، زۆر مەراقی وردەکاری فەلسەفە
و راستی پەرستی و یەك پەرەنگی بوو و زۆر خۆی بەم بابەتە رەنگینەووە خەریك کردوو.
گەوهر و مرواری نایاب نایابی کردوووە تەگەردنی دیوانە کە ی و ئەلیت:

لە کێ پرسم: دلی بۆ پر لە خوینی حەسرەتە یاقووت

عەزابۆشی چیە و کێیە، جلی پیرۆزە بۆ شینە؟!

واتە: پرسیار لە کێ بکەم کە بۆچی یاقووت دلی پرە لە خوینی حەسرەت و ئاخ و
داخ و پیرۆزەش پرسە ی بۆ کێ گرتوو و شین بۆشی چیە؟ یاقووت و پیرۆزە کە دوو
گەوهری جوان و نایابن، ئەویان ئال و ئەمیان شینە و شاعیرانی تر بۆ بابەتی جوانی و
شۆخ و شەنگی بە کاریان هێناو، یاقووت نەبێ جاروبار بە فرمیسکی خوینین ناویان

بردوو. به لām «مه حوی»، به پینچه وانه ی ئه وانه وه، رووی ده می پرسیار ئه کاته وه و سه ری له وه سوڤ ماوه که بۆچی دڵ و ناو جه رگی یاقووت شه پۆل ئه دا له خوینی حه سه رت و نا ئومیدیا و پیروژه ش سه رتا پای به رگی خو ی شین کردوو، ئاخۆ ئه م پرسی هه تا هه تایه ی بۆکی و له به رچی گرتوو؟ به لām وه لāmی راسته قینه ی ئه م پرسیاره ی وادیاره هه رگیز ده ست ناکه وی ئه م دوو گه وه ره پیروژه ناویان له فره نگه ی ژیا نا بمینی. وایزانم جیی خو یه تی که بلیم له ماموستا «گوران» ی شاعیری بلیمه ت و هه لکه وتوو ی کوردم بیستوو که ئه م به یتی لای سه ره وه شابه یی «دیوانی مه حوی» یه، به لای ئه وه وه.

یان که میك له م فه لسه فه یه ورد بنه وه که له دوو توینی ئه م به یته دا ئه دره وشیته وه:
گه ر ئیشی رو حته که نه بوو «که س» به ده سته وه

ده ست هه لگه ره له رو ح و مه به ئیلتیجا به «که س»
واته: با ژیا نیشت له سه ر پیو یستییه ک وه ستایی، ئه گه ر خو که سیکی دلسۆز
ده ست نه که وت بۆت جی به جی بکا، راست تر ئه وه یه ده ست به رداری ژیا ن بی و په نا
بۆ هه موو که سیك نه بی.

ئه م فه لسه فه یه ئه وه مان تی ئه گه یه نی که ته نها ئیش و کاری پیو یستی ژیا نی خو مان به
که سانی دلسۆز و راست و دوستی بی هاوتای راسته قینه ی خو مان بسپیرین و پشت
به وانه بیه ستین که دوستی ته نگانه ن، نه ک ئاشنا و رو شنا ی پار و گلینی سه ر سه ره و
خوانی ناز و نیعمه تی روا له ت.
له شوینیکی ترا ئه لیت:

به ئاوی تیگه یشتین ئیمه دنیا، هه ر سه رایی بوو

هه موو ئه شچن به خنکان و له وشکیشه مه له ی مه خلوق

واته: ئیمه ی کاروانی تینوو و ماندوو و تیگه یشتین که دنیا ئاویکه و تینو یتیمان لیی
ئه شککی، که چی به پینچه وانه ی نیاز ی ئیمه وه، ته نها ته م و مژیککی ئه وتۆ بوو که له
دوو ره وه هه ر به ره نگ له ئا و ئه چوو، جا له به ر ئه وه ی که دنیا ئا و نه بوو و هه موو

گیان لە بەران لە تینوانا ئەخنکێن و ئەپۆن، هەرچی هەلپە هەلپ و چەپ و گوپیکیشیان
 هەیه وەک وشکە مەلە وایە و لە هەوادا پەل ئەکوێن تا بە تەواوی پرزەیی خۆیان ئەپۆن.
 ئەم بێرە، ئەگەر لە رووی فەلسەفەو سەرنجی بدریت، ئەبێن هەموو کەسێک
 چۆن، چاوە بڕسیانە، باوەشی کردووە بە دنیا و ئەو تەمەنە شیرینە کە لە ژیا نا هەیه بە
 وێنە ئاویەک هەموو یەکێکی تینووی هەناو سووتا و چۆن بە پەرۆشەو خۆی بوو
 ئەکوێت، کەچی ئەو تەمەن و نیازە تا دی زیاتر دوور ئەکەوێتەو وەک تەمەن و مژیکێ
 رەنگ شینی ئاوی کە هەرگیز نایگات، تا ئەو رۆژە بە کزی و ناو مێدیەو سەر
 ئەنێتەو بە هەزاران خولیا و ئاواتی جوانە مەرگەو. ئەم شەر و شۆر و بەگزاچوون و
 هەلپە و فەرکان فەرکانەش لەنیوان خەلکیا وەک وشکە مەلە یەک وایە کە ئەنجامی خنکان و
 روێشتە.

لە کونجیکی کە ی دیوانە کە یەو شاعیر ئەلێت:

هەر گفتوگۆمە، کەچی هەر ئەلێم و تێ ناگەم

هەر جوست و جۆمە، کەچی هەر ئەپۆم و بێ ناگەم

چاوم روا و گۆشەیی ئەو ئەبرووم نەدی

دڵ بوو بە بەحری عولووم و لە ئەلف و بێ ناگەم

واتە: شەو و رۆژ هەر گفتوگۆمە کەچی ناگەم مەبەستی خۆم، هەمیشە بەپۆم

کەچی هەر ناگەم قوناغی نیازم. چاوم وەک کوو نەمام روا لە تەماشاکردن و سەرنجی

چاوەروانی کەچی گۆشەیی کە ئەبرۆی ئاواتم نەدی. دڵ بوو بە دەریای هەموو جۆرە

زانایاریە کەچی لە ئەلف و بێ ناگەم.

ئەم جۆرە بێرکردنەو و قوول تەماشاکردنە ئەو ئەگە یەنێ کە «مەحوی» لەبەر

ئەوێ زۆر شتی زانیو، بەهۆی ئەوێ هەستی زیاتر بە ناتەواوی خۆی کردووە. پەنجە

بوو ئەو ئەو کێشێت کە نەبێنێ کانی دەریای بوون و نەبوون و لەنگەری کەون و کائینات

و کردگار و زۆر شتی ناو ئەم جیهانە گەورە و فراوان و سەرسوورپەنەرە بە چۆرە

زانینیکی ئەو ساغ نابێتەو و ناگاتە سەر بناوانی راستی و پتەوی، چونکە ئەو زانیانی

ئەو وەك ئەلێن قەترە بە دەریاش نیە. بۆیە ناچار هاواری لێ هەلەستێ و دەستی
بێ دەستەلاتی و تەسلیم بوون بەرز ئەکاتەو و ئەلێت: «دڵ بوو بەحرێ عولووم و لە
ئەلف و بێ ناگەم» ئەم بیرە فەلسەفییە رامان ئەکێشی بۆ ئەو راستییەکی ئەلێ تازیاتر
شت بزانی، زیاتر هەست بە ئەزانی خۆت ئەکە، ئەك بەنەیسبەت ئەم و ئەو وەو،
بەلکوو بەنەیسبەت ئەو هەموو شتە زۆر و قوول و پڕ لە نەینییانەووە کە ئەتەوی بیانزانی و
ناتوانی. بەپێچەوانەی ئەو خۆ هەلکێش و بایی بوانەووە کە ئەگەر ئەلف و بێیەکی
عادەتیان ناسی وائەزانن تاکە مەلەوانی بێ هاوتای ناو دەریای بێ پایان و بێ سنووری
هەموو جوۆرە زانیارییەکن.

یان لە لایەکی ترەووە ئەلێت:

بۆ پارە حەیفە خۆ ئەکە یە پوولی ناره واج

بۆ پاروینکی نان ئەسەفە روو ئەکە یە ساج

واتە: حەیفە بە ئیشیکی ناره وای ئەوتۆ هەلسیت لە پیناوی پارەدا کە خۆت بێ نرخ
بکە. رەوا نیە لە رینگای پارووە نایکدا رووی خۆت بکە یە بە ساجی رەش.

«مه حوی» وەك شاعیریکی نەفس بەرز و زانیەکی هیممەت بێند ئەووە دەرئەخاکە
ژیان تەنھا بریتی نیە لە پارە و پارووە نایک، بەلکوو لەوانە گرنگتر دەروونی خاوی و
هەستی بەرز و ناسک و کەرامەتی پیرۆزی مەوۆفە کە هەرگیز نابێ لە پیناوی پارە و پارووە
نانا سووک و بێ نرخ بکری.

لەبارە ی راستی پەرستی و یەك رەنگیشەووە «مه حوی» زۆرجار هەست و نەستی
بێ گەردی خۆی بە هەلبەستی بەسۆز دەربرپووە کە لە زۆر لاوە ئەم بابەتە ی تێ هەلکێشی
شیعەرەکانی کردووە و ئەلێت:

لە حەق بیژی بوو بەحرێ «انا الحق» هەر قەسیدیکم

لەباتی جائیزە واجب گەرا قەتلم بکەن واجب

واتە: هەر قەسیدە یەکم لە راست بیژیا بۆتە دەریایەکی «من حەقم». جا لەباتی
ئەووەی خەلاتم بکەن پێویستە بکوژریم.

بەم شیعەرە «مەحوی» بەسەرھاتە کە ی مەنسوور دینیتەو یاد کە لە رێگای بیروباوەری تەسەووف و خواپەرستیدا گەشتە پلە یەك کە یەك پارچە و ابزانی لە زاتی خوادا تواوەتەو و بەشێك بێ لەو. بۆیە هاوار ئەکا: من حەقم، واتە من خوام. لەسەر ئەو فەتوای کوشتنی درا لەلایەن پیاوانی سەردەمی ئایینەو. بەم پێیە «مەحوی» یش ئەلێ ئەوێندە بازاری پیاوی چەوت و دەردی ناپراستی لەبەرەودایە ئەبێن «هەر قەسیدە یەکم لە راست بێژیا مەنسووریکە بۆ خۆی» بەبێ ئەوێ دەربەستی ئەوێش بێ کە لە پیناوی راستی و دروستیا سەری خۆی دابنیت.

بۆیە ئەلێت:

هەتا حەق ناسرە، هەر حەقمە مەنزوور وەکوو مەنسوور ئەگەر بێمکەن بە دارا
واتە: هەتا خوا پشتیوان بێ هەر راستیم مەبەستە، ئەگەر وەکوو مەنسووریش
هەلمواسن بە سێدارەدا هیچ باکم نیە.

پێنجەم - لە رووی عەشق و خوشەویستی و جوانییەو:

ئەتوانم بڵیم بەشی زۆری دیوانە کە ی «مەحوی» بۆ ئەم بابەتە تەرخان کراوە و شیعری گەرم و گۆری بەسۆزی لەم بارە یەو و داناو.

تەماشائەم جۆش و خروۆش و خوشەویستی و جوانییە ی کە لە گیانی ئەم شیعەرەدا خۆی ئەنوێنێ.

لە کەن پشکووتنی خۆنچە ی دەمی، وەك گۆل سەراسەر گویم

گۆلی روخساری دەرخوا، نیرگس ئاسا سەربەسەر چاوم

واتە: لەو شوێنە ی کە خۆنچە ی تەر و ناسک و سووری دەم و لێوی خوشەویستە کەم ئەپشکووت و ئەکریتەو، من سەرانسەری گیانم وەك گۆلەباخ ئەبێ بە گۆی تا بزائم ئەلێ چی؟ خۆ ئەگەر بێت و گۆلی روخساری بەتەواوی دەرکەوێت، من بەجاری سەرتاپای گیانم، وەك نیرگسەجار ئەبێ بە چاوبۆ تەماشاکردنی.

ئەم بەیتە، بێجگە لە هونەری وردەکاری و جۆش دانی ئەو هەموو پە یوهندییانە ی هەن لەنیوان خۆنچە و پشکووتن و دەم و گۆل و گۆی و روخسار و نیرگس و چاوا، لە

رووی مەعنا و ناوەرۆکیشەووە عەجەب و ینەیه کی جوانی و تەلیسمینکی خوشەویستی
و گیانیکی هەرگیز نەمردووی سەیری کردوو بەبەر ئەم هەلۆیستەیا.
ئەمە لەنزیك خوشەویستە کە یەو. بەلام کە دوور ئەکەوێتەو ئەلیت:
بەبێ بەزمی حوزووری تۆ حەرامم کردوو بەدە

نەوێک بشکێ بە نەشەیی مەیی خوماری دەردی بێ تۆیی
واتە: لەبەر ئەوێ لە بەزمی نزیکی تۆ بێ بەش و دوورم، بەدەم لە خۆم حەرام
کردوو تا بە نەشەیی مەیی خوماری دەردی بێ تۆیی لەسەری منا نەشکێ.
ئەم جۆرە هەست و بیرکردنەوێ ئەو پەری خوشەویستی ئەگەیهێ، چونکە
«مەحوی» ئەوێ نە پەریشان و سووتاوی دوورکەوتنەوێ خوشەویستە کە یەتی و شەو
و رۆژ هەر بیرێ لێ ئەکاتەو، گەشتووێ ئەو پەلەیی کە لەزەت لە دووری یار بێنێ.
جا بۆ ئەوێ ئەو نەشەیی خەیاڵ و لەزەتی بیرکردنەوێ لە دوورکەوتنەوێ
خوشەویستە کە یا کە مەستی کردوو و پێوێ خوماری بوو، نەشکێ و دل و دەروونی
بە هیچ شتیکی ترەوێ خەریک نەبێ، لە خوشەویستە کە یەو، ئەو نایەوێ بەدە
بخواتەوێ ئەک بەو خواردنەوێ ئەو نەشە و خوماری لە کەللەدا بشکێت.

هەر لە ژێر زەبر و زەنگی ئەم جۆرە بیر و باوەرە گەرمەدا، بەم شیوەیی لای
خوارەوێ بە قەد و بالایی خوشەویستیدا هەلەدات و ئەلیت:
ئەیی مەحەبەت ئاگریکی هێندە خوش و دلنشین

ئەو کەسەیی سووتووێ هەر ئەو هەلێ ئەدا بۆ سووبەسووت
واتە: ئەیی خوشەویستی! تۆ ئەوێ نە ئاگریکی خوش و دلگیری، ئەو کەسەیی
سووتووی تۆیە رووبەرووی تۆ دێتەوێ بۆ سووتانی تر. لێرەدا مەحوی دەرسی
خوشەویستی راستی دا ئەدا، کە لە پێناوی ئەبێ قوربانی بەسەر بدری و لە شیعەرە کە یا
پەنجەیی نەهێنی بۆ بەسەر هاتی عیشق و خوشەویستی پەروانە و چرا راتە کێشی کە
لە پێناوی رووناکییا پەروانە خۆی بەخت ئەکات.

لە شیعریکی ترا ئەلیت:

دەترسم گەردی خوینی من لە شیشەیی گەردنت نیشی

وێ گەرنا غەم نیە بمرم لە حەسەرەت لیوی مە یگوانت
واتە: ئەگەر بمرم لە حەسەرەت لیوی ئالی مە پرەنگی تو هیچ باکم نیە، بەلام بۆیە
نامەوی بمرم، نەوێک گەردی خوینی من لە شووشەیی گەردنی تو بنیشی.

خەم خۆری و بەهانه دۆزینەوێ بۆ خوشەویست هەروا ئەبێ، کە «مەحوی» لە ترسی
ئەوێ نەوێک گەردی خوینی لە شووشەیی گەردنی یار بنیشی و راستی ئەوێ بڵێن کە
«مەحوی» کوژراوی لیوی ئالی ئەم خوشەویستە و بە بکوژی شاعیر نەدریته قەلەم و
سزە نەدری لەسەر ئەو، بۆیە نایەوی بمری، ئەگینا زۆر شادمانە و ئاواتەخوازی ئەوێ
کە کوژراوی لیوی ئالی خوشەویستە کە ی پێت.

جا هەر بۆ ئەوێ کە راستی و وەفا و گیانی خۆبەخت کردنی خۆی لە پیناوی
خوشەویستا بەریتە سەر، بە کوڵ و دڵ ئەلێت:

مردنیکی لەبەر ئەو قایبیدا مەردانە بە خودا چاترە لای من لە گلارای حەیات
ئە ئێم خەیاڵە وردەیی کە لەم شیعردا سەرنج راتە کیشی و ئەلێت:
کە ی بە لەعل و گەوهەر ئەو لیو و ددانی دا نیشان

ئەو رەهەندەیی شاخە، ئەم خوشارەوێ ژووری سەدەف
واتە: کە ی خوشەویستە کەم لیو و دانی خۆی نیشان داوێ بە لەعل و گەوهەر، و لەعل
ئاواری شاخە کانه و گەوهەریش خۆی لە توێکلی سەدەفا لە دەریاکانا شاردووەتەو.
ئەم مەعنا و خەیاڵە ئەگەر وردتر بکریتهو ئەوێ ئەگە یەنێ کە لەو رۆژەوێ لەعل چاوی
بە لیوی ئالی خوشەویست کەوتوو، لەتاو جوانی ئەو شیت و سەرگەردان بوو و شاخ
و کیوێ کانی گرتوو تەبەر، گەوهەری هاو دەردیش لەو سایەوێ دانی خوشەویستە کە ی
دیوێ لە شەرم و شوورەیی یا خۆی لە جەرگی دەریاکانا شاردووەتەو، هەرچەند ئەکا
رووی نایە سەر هەڵداتەوێ و پێتە ناو ناوان.

یان کە لە باخا «مەحوی» گۆلی سەوسەن و نیڕگس و سونبول ئەبینی، تاسیکی
سەرسامی ئەبیاتەوێ و ئەلێت:

زوبانی لاله، بۆ چهیرانه، حالی بۆ په‌ریشانه؟!

له سه‌وسه‌ن ده‌فکرم «مه‌حوی» له وه‌زعی نیرگس و سونبول
واته: که ته‌ماشای سه‌وسه‌ن و نیرگس و سونبول نه‌که‌م، نازانم بۆ زمانی سه‌وسه‌ن
لاله؟ نیرگس بۆچی سه‌رسامه؟ سونبول بۆ په‌ریشانه؟ به‌م شیوه‌یه نه‌گه‌ر بیتو قوولتر
بکریته‌وه نه‌وا راما‌نه‌کیشی بۆ ده‌ریایه‌کی بی‌سنوور و بی‌پایانی نه‌هینییه‌کانی
سروشته‌که هه‌ریه‌که‌یان که‌م تا زۆر، چه‌ند پرسیاریکی بی‌وه‌لامیان له‌سه‌ر نووسراوه.
له هه‌لوێستیکی تراکه شاعیر نه‌یه‌وی باسی جوانی پر به‌پێستی روخسار و
چه‌ناکه‌ی خوشه‌ویست بکا، نه‌پرسی:

له باخی سیو و به‌یدا باسی روخسار و چه‌نه‌ی کێ بوو
خه‌ج‌ل ما سیو، به‌ی ترسا، که‌وا نه‌و سووره، ئه‌م زه‌رده؟
واته: ئاخۆ له باخی سیو و به‌یدا باسی جوانی روخسار و چه‌ناکه‌ی کێ کراوه‌وا
سیو له شه‌رمه‌زارییا سوور هه‌لگه‌پراوه و به‌هیش له‌ترسانا ره‌نگی زه‌رد بووه؟
خه‌یالی ورد و کار تێکردنی جوانی گه‌یشته‌وه‌ته پله‌یه‌ک له شاعیرا که ته‌نها به
ناوه‌ینانی جوانی روخسار و چه‌ناکه‌ی خوشه‌ویسته‌که‌ی سیو له شه‌رمانا سوور
هه‌لگه‌پری و به‌هیش له ترسی شکانی بازاری جوانی خۆی زه‌رد داگه‌پری، ئه‌گینا،
به‌لای شاعیره‌وه، پێش نه‌و ناوه‌ینانه، سیو و به‌هی هه‌ریه‌که‌یان ره‌نگیکی تری
تایبه‌تیان بووه، نه‌ک ئه‌م ره‌نگه‌ی ئێستایان.

پاش ئه‌م گه‌شت و گه‌ران و نه‌خشه‌کیشانی دیمه‌ن و وینه‌ی جوانی و نازداری
خوشه‌ویست و سروشته له‌لایه‌ن شاعیره‌وه، ئه‌که‌وێته به‌راوردکردن و سه‌رنج‌دانی
ژیانی خۆی و به‌ده‌م هه‌ناسه‌یه‌کی قوولی ئاگرینه‌وه نه‌لێت:

به‌هاری بوو جوانی، بوو به‌سوخره‌ی پایزی پیری
به‌سه‌رچوو باخ و باقی ماوه‌وی مشتێ چل و چیه‌و
واته: ته‌مه‌نی جوانی و لاوی به‌هاریک بوو که‌وته به‌ر پلاری گه‌مه و گالته‌ی پایزی
پیری، باخ به‌سه‌رچوو. ئه‌وه‌ی که ماوه‌ی مشتێ چل و چیه‌و.

بەرپاستی سەرنجیکی بەجی و بیرکردنەوێهێکی قوولە. ژیان ژیانی مەرۆف کە بەشیکی
لە سروشت و ژیانی سروشتیش بەتێکراییی لەژێر زەبر و فەرمانی یەک یاسا و بەرنامەی
نەگۆڕاواوە کە ئەویش یاسا و بەرنامەی هاتن و روینە. تەمەنی جوانی و لاویستی
مەرۆفیش، وەک سروشت، بەهاریکی تەپ و پاراو و یەكجار دڵگیر و خوشە کە بە هەزاران
گۆلی ئاوات و هیوای رەنگین رازاوەتەوێ. تەمەنی پیریش پاییزیکی پەست و
خەفەتاوی ئەوتۆیە کە یەك بە یەك پەرەیی گۆل و گەلای سەوز و سووری درەختی ئەو
باخی جوانیە زەرد ئەکات و ئەوەرینیی و بەتەنها چەن چل و چیتۆیکی رووت و قووت
ئەمینتەوێ کە ئەویش چەن رەگ و دەمار و ئیسقانیکی.

شەشەم - تەسەووف لە شیعری «مەحوی» دا:

وێک لە سەرەتای باسە کەوێ و تەمان، شاعیر زانایەکی مۆتەسەوویف بوو. تەسەووف
کە لە بناغەدا بیروباوەریکی ئایینی و ئامانجی شکاندن و کوشتنی نەفس و ئارەزووی
مەرۆف و پاککردنەوێ گیانی ئادەمیزادە لە چلک و پەلەیی دنیا پەرستی و پوولەکی و
بەو چاوە سەیری ژیان و سروشت ئەکات کە «یەکیستی بوون» هەموولایەکی گرتووەتەوێ
و جیهانیکی پەر لە خوشەوێستی راستەقینە و رێبازیکی گیانی بە گیانی دوور لە
ماددە پەرستی بە دەوری خۆیا دروست کردووە کە پەر بێ لە کەلکەلە و خەیاڵی ناسک و
هەستی پەرۆز کە دڵسۆزی و راستگویی و جگەر سۆزی لێ هەلقولیت.

بەم پێیە، شاعیر لە زۆر لای دیوانە کە یەوێ ئەم بیروباوەری تەسەووفی دەربربوو و
بێبایەخی دنیای خستووێ بەرچاو و خوشەوێستی کە بێهاوتای پەرورە کردووە
لە دڵ و دەروونی خۆیا و هەمیشە لە نەفسی خۆی داوێ. بە وینە:

حەققی ئیخلاسه بەجی هینانی ئادابی خولووس

پێی بزانی، یا نەزانی، من بە دڵ یادی دەکەم

ئاوی تیغی وەققی هەر توشنە لەبیکە، من نەبم

کاریگەر بێ، یا نەبێ، لەم مەزلەمە دادی دەکەم

واته: پئویتی سهرشانی دلسوزیه که رهوشت و ئادابی تهواو بهجی بیئیم. ئیتر خوشه ویسته کهم پی بزانی یا نه زانی من دهر بهست نیم، چونکه من بۆئه وهی ناکه م کهوا ئه و پی بزانی، به لکوو تهنها ئه مه وئ به دل یادیکی بکه م. ئاوی تیغه کهی تهرخانه بۆ هه موو لیو وشک و تینوویه ک، به تهنها من لیی بی به شم. له بهر ئه وه له م جهوور و سزای بی بهش کردنه م هاوار و داد ئه که م.

ئه م جوړه ههست و نهسته تهنها له دنیای گیان و تهسه و وفدا ئه م پلهی بهرزی خوشه ویستی و بی باکیه ئه گریت که شاعیر دلسوزی خوئی به و شیوهیه دهر ته بریت به بی ئه وهی چاوه پروانی پاداشی پی زانیی خوشه ویسته کهی بکات. له مهش زیاتر پی دانه گریت و هاوار و سکا لای گهرمی له دهست ئه وهیه که خوشه ویسته کهی له سهری هه زاران عاشقی داوه. کهچی ئه م له شهره فی ئه و کوشتنه بی بهش و ره نه چه رۆ ئه کات. یان له شوینیکی ترا:

له ئاوی تیغی ههر زامی بوو ئاوا برینی من نه بی ههر وایه ویران
واته: به ئاوی تیغی دوله بهر هه موو برینیک ئاوه دان بووه وه، تهنها برینی من نه بی که له بهر ئه وهی ئه و ئاوهی بهر نه که و تووه هه روا به ویرانی ماوه ته وه.
شاعیر لی ره دا ئاوات بۆئه وه ئه خوازی که برینی ویرانی دلی به ئاوی تیغی خوشه ویسته کهی ئاوه دان بکاته وه و له ریگه ی ئه و خوشه ویستییه دا سهری خوئی دابنیت و شه هید بکریت. ویرانی برین له لای شاعیر ئه وهیه که ئه وه نده کاریگه ر نیه بیکوژیت. ئاوه دان کردنه وهی برینیش یه عنی کولاندنه وه و دووباره کردنه وهی، که ئه بیته هوئی بهخت کردنی ژیا نی شاعیر له و رییه دا.
یان:

که رۆحم تیگه یی تۆ چه ز له دهر چوونی ده که ی، دهر چوو
ده بی عاشق که دی بیزاره یاری، بی برۆ پروا
واته: گیانم که بۆی دهر کهوت تۆ چه ز به دهر چوونی ئه که ی دهر چوو، چونکه عاشق که زانی یار لیی بیزار و پهسته ئه بی بی ئه وهی پی بلین برۆ، خوئی له خو یه وه پروات.

له رووی بئێ نرخی دنیا و کوشتنی گیانی ته ماع و چاوچنووکى مرۆفه وه ئەلێت:
 تا سەر نه بۆته گۆ، ده له دنیا ده تۆ شەقێ هەر ئەو شەقه به کاره که واهه لدری له هیچ
 واته: تانه مردوویت و سهرت نه بووه ته تۆپی پێ بۆ شەق شەقینی زه مانه، تۆ دنیا بکه
 به تۆپ و تیی هه لده، چونکه هەر ئەو شەقهی تۆ جی ئەگرێ که هه لدری له دنیا که
 هیچه. ئەم جۆره تێبێنی و فەلسەفەیه، هەرچهنده به گیانیکی تاریک بێنی «تشاءوم»
 ئاودراوه و دنیا له بهرچاوی مرۆف ئەخات و به شتیکی زۆر هیچ و پووچی ناو ئەبات،
 به لām به پێی بیروباوه‌ری ته سه‌ووفی ئایینی شاعیر جۆره یاخی بوون و هه‌لگه‌رانه‌وه‌یه که
 که به ره‌ه‌لستی نه‌فس و ئاره‌زووی چاوبرسیانه‌ی مرۆف ئەکات. هه‌روه‌ها جۆره
 بێزاری و هاواریکی گهرمه به‌رامبه‌ر به‌و ده‌سته‌لاتداره دنیا په‌رستانه‌ی که له‌پێناوی
 مه‌به‌ست و ئاره‌زووی چاوچنوکی خۆیان پف له دۆ ناکه‌ن و به هه‌موو دنیا دانا که‌ون.
 بۆیه له لایه‌کی تره‌وه ئەم ژیان و دنیایه به‌م‌شیوه‌یه‌ی لای خواره‌وه ئەداته قه‌لەم و
 ئەلێت:

له مانمدا نه‌دیوه‌ حاسلێ، غه‌یری ته‌وه‌حشوش من

خودا پێداو ئەوانه‌ن له‌م وحووشستانه‌ زوو رۆیین

واته: به‌روبووی مانه‌وه‌م ته‌نها غه‌ریبی و وه‌حشه‌ته. خوا پێداویش ئەوانه‌ن که له‌م

وحووشستانه‌ ده‌رچوون و مردن.

لێره‌دا تۆ بلیتی شاعیر ئەوه‌نده‌ خۆی به‌ده‌م هی‌زی تاریک بێنییه‌وه‌ شل کردبێ
 به‌جاریک ژیان و دنیای له‌ به‌رچاو که‌وتبێ و پر به‌ دل ئاره‌زووی مردن بکات؟ نه‌ه،
 به‌لکوو ته‌نها ویستویه‌تی له‌ رێی ئەم جۆره‌ ده‌ربێرینی بێزاری و په‌ستییه‌وه‌
 نارە‌زاییه‌کی به‌کۆل ده‌ربێریت به‌رامبه‌ر به‌و ده‌سته‌لاتدارانه‌ی که له‌ به‌رچاوی شاعیر به
 جانه‌وه‌ر خۆیان پێشان داوه، ئەگینا هەر «مه‌حوی»یه که ئەلێت:

پیری نه‌مامی باغی جوانیمی کرده‌ پووش تازه‌م دره‌ختی تولى ئەمه‌ل ده‌رده‌ کا چرۆ

واته: هەرچه‌نده‌ پاییزی پیری باخی جوانیمی زه‌رد کرد وه‌کوو پووش، که‌چی تازه

دره‌ختی ئاوات و هی‌وای دوور و درێژم چرۆ ده‌ره‌که‌ت.

ئەم فەلسەفەیه جوانترین و راستترین شیوهی دەرپرینی مەبەست و ئارەزووی
غەریزی مرۆفە لە ژيانا، کە هەرچەندە بەرهو پیری و مردن پروات پتر پاشماوهی
دواچۆری ژيانی لە لا شیرین تر و خوشەویست تر ئەبێت، وە لە تافی لاویا ئەوەندە
بەتەنگ ژيانی خۆیەو نیه و ئەو چاوچنۆکی و ژیان پەرستییهی کە لە دواسالەکانی
تەمەن و ژيانا هەیه تی لە گەنجیا زۆر کە متره، وە ک پاره دارێکی نابووت روژ لە دوای
روژ زیاتر بەتەنگ ئەو قەرز و قۆل و پاره کە مەوێه کە ماوێه تی، کە چی لە لووتکە
بوون و دەوڵە مەندیا دەر بەستی زۆر شت نەبووه.

هەر لە ژێر تەم و مژی ئەو ناره حەتی و بیزاریهی کە شاعیری تیا ژیاوه و لە بەر
دوو کە لی ئەو ناتەواوی و ئەشکەنجە و سزایانە ی کە دیوێه تی لە دەست دنیا پەرستانی
زەمانە و لە ژێر زەبری هەست ناسکی و باوهری نەفس کوشتنا، پەنای بردووه تە بەر
پیش خواردنەو و خەفە تیکی خەست و خۆل و ئەلیت:

بی مەنت رزقێکە غەم، بمرم لە برسا ئەو دەخۆم

تەفرە ناخۆم و تەلەب ناکەم لە دنیا قووتی روخ

واتە: خەم و خەفەت زەخیرە ی بی مەنتی خۆمە. ئەگەر لە برسانا خەریک بوو بمرم
وا خەم ئەخۆم. هەرگیز تەفرە ناخۆم و دەستی داوا بو خۆراکی گیان لەم دنیا یە پان
ناکە مەو.

ئەم هەلۆیستە ی شاعیر ئەو ئەگە یە نی کە ژیان ئەو ناهینێ لە سەر ریگای «بو ئامانج
هەموو هۆیە ک دروستە» برۆین. ئامانجی بەرز و پیروژ ئەبی بەهۆی پیروژەو بێت.
ئەگەر زەخیرە ی تر لە ریگای راست و دروستەو دەستگیر نەبوو، ئەوا زەخیرە ی
بی مەنتی هەل کردن و خەم و نەفس بەرزی هەیه قنیاتی بی بکری و تەفرە کەس تەفرەت
نەدات.

یان لە لایەکی تره و ئەلیت:

«تاک» ی رواوی ئاوی چ مەینەت زەدە بووه

پشکووتووه لە بەزمی مە ی ئەمشەو هەر «انقباض»

واته: داری میوی ئه و شه رابه ی که من له به زمی ئه مشه ودا ئه یخۆمه وه، ئاخۆ رواوی
ئاوی دهستی چ کلۆل و ناشاد و مهینه ت پیکراویکه واته م هه موو دلته نگي و سه غله ته م
پئی ئه به خشی!

ئه مه بوو ئه و چهن سه رنجه ی، به کورتی، که به پئو یستم زانی ده رباره ی شیعره کانی
«مه حوی» بیگرم و پیشکەشی بکه م.

له ئه نجاما، له وانه یه به جی بی، ئه گه ر بلیم دیوانی «مه حوی» بۆ یه که مجار له لایه ن
شاعیری ناودار و به ریز مامۆستا «عه لی که مال باپر ئاغا» وه له سالی ١٩٢٢ ی زاینیدا
له چاپخانه ی شاره وانی «حکوومه ت» له سلیمانی چاپ کراو بـلاو کرایه وه. له
ساله کانی ٩٦٠ و ١٩٦١ ی شیدا بۆ ماوه ی چهن مانگی شاعیری گه وری کورد مامۆستا
گۆران و مامۆستا شیخ موحه ممه دی مه حوی کوره زای شاعیری ناوبراو و من
خه ریکی راست کردنه وه و شی کردنه وه و ریکخسته نه وه ی دیوانه که ی بووین، که له م
روه وه به ره مه میکی دیار بووی هه نگاوه سه رکه وتوو که مان به ده سته وه یه. هه روه ها
زانای ناسراو مامۆستا مه لا «عبدالکریم مدرّس» و مامۆستا موحه ممه دی مه لا
«عبدالکریم» بۆ ماوه یه کی باش ته واو خویان ماندوو کرد و ره نج و ته قه لایه کی
پیرۆزیان دا بۆ شی کردنه وه و لیدانه وه ی شیعره کان و ریکخسته نه وه ی دیوانه که ی به
شیویه کی تیر و ته سه ل که ئاماده کراوه بۆ چاپ.

هه ندی که سی تریش و تاریان له باره ی «مه حوی» یه وه له گوڤار و رۆژنامه کاندایا
کردوو ته وه. به لام له بهر ئه وه که ناوه پۆکی و تاره کانیان له سنووری ئه م ئه ندازه یه
ده رنده چوو که ئیمه لی ره دا نوو سیومه نه ته وه، به پئو یستمان نه زانی دووباره بـلاویان
بکه ینه وه و له م ئاسته دا راوه ستاین.

له‌باره‌ی میژوویشه‌وه، میژوونووسی کورد موحه‌مه‌د ئه‌مین زه‌کی چ له‌کتیبی
«خۆلاسه‌یه‌کی ته‌ئریخی کورد و کوردستان» و چ له‌کتیبی «ناودارانی کورد» و چ له
کتیبی «ته‌ئریخی سوله‌یمانی و ولاتی» دا‌باسی مه‌حوی کردووه. * له‌وانه‌یه
که‌سی تریش باسیان کردبێ و ئیمه‌ ئاگامان لی‌ نه‌بێ.

(*) بروه‌ره: محمد امین زکی، «خلاصة تاریخ الكرد و كردستان من اقدم العصور التاريخية
حتى الآن»، ترجمة محمد علی عونى، القاهرة، ١٩٣٦، ص ٣٦٤ - ٣٦٥، هه‌روه‌ها: «مشاهیر
الكرد و كردستان فى الدّور الإسلامی»، ترجمة کریمته، الجزء الثانى، القاهرة ١٣٦٦، ١٩٤٧،
ص ١٦٢ - ١٦٣، هه‌روه‌ها: «تأریخ سلیمانی و ولاتی»، بغداد، ١٣٥٨، ١٩٣٩، ل ٢٣٠ - ٢٣١.

پێڕستی پارچه شیعره‌کانی دیوانی مه‌حوی

□ پیتی «ئه‌لف»

- ٣٦ (١) له‌م به‌حری فیتنه به‌لکی نه‌جانت بدا خودا.
- ٣٨ (٢) بۆ گوم‌بووانی چۆلی مه‌حه‌به‌یه‌تی، خودا.
- ٤٠ (٣) به‌جی نایی، ده‌بی روو که‌ینه سارا،
- ٤٣ (٤) «یار از وفا گذشت بر این کشته‌ی جفا»
- ٤٦ (٥) ئه‌ری دڵ بی‌شهرابی له‌علی گۆل ره‌نگت له‌گۆل چبکا؟
- ٤٨ (٦) تێ گه‌یو شیه‌یه‌یه‌ ئه‌م‌پۆ، دا سبه‌ی شایی بکا
- ٥٢ (٧) مژدێکی چه‌نده خۆشه ره‌قیبی ملی شکا.
- ٥٥ (٨) گه‌ردی رێی هه‌ستاوه جێ داوا ده‌کا
- ٥٧ (٩) وه‌ك بولبول ئه‌و دڵه به‌گۆلی روو که روو ده‌کا،
- ٦٠ (١٠) ده‌وری هه‌ر چاوتکی ئه‌م‌پۆ داوه سه‌د فه‌وجی به‌لا.
- ٦٢ (١١) ده‌م و زاری تیا مایه‌ته‌وه ره‌نگاری ریق ئه‌مما،
- ٦٥ (١٢) بوومه خاکی سه‌ری رێی، پێه‌کی تا پێما نا
- ٦٧ (١٣) که‌ دڵ ده‌توێته‌وه بۆ تۆ، ده‌که‌ی ئه‌و رۆژه تۆ پڕوا
- ٦٩ (١٤) که‌ی له‌کن ئه‌حمه‌ق ده‌بی حاجه‌تی دانا ره‌وا؟!
- ٧١ (١٥) ئه‌ی جه‌مالت نووری دیده‌ی ئه‌نیا
- ٧٢ (١٦) که‌ ئه‌مری فه‌رمو ئه‌و شاهه به (اُقرأ)

□ پیتی «بی»

- ٧٦ (١) بۆ شه‌وی هه‌یجر ئه‌و مه‌هه وه‌ك ئافتاب
- ٧٨ (٢) ماهی من رۆژی له‌ روو لادا نیقاب
- ٧٩ (٣) زلله‌ی موعه‌للیم، ئه‌و گۆلی روومه‌یه خسته ته‌ب

- (٤) به یادی ئەو له به، ئەی شوخی روومەت روژی مه هغه به ٨٢
- (٥) که تۆ غایب له بهرچاوم ده بی، چم بی له تۆ غایب ٨٤
- (٦) ده پرسى: بۆچی من ده رکەوتم و، دل بوو له تۆ غایب؟ ٨٥

□ پیتی «تی»

- (١) دل له سه ر خو چوونی په ی ده ربه ی ده لیلی یاره هات ٩٠
- (٢) کهم بو وهك ئەو دهمه، سیدق ئەم دهمه ههم کهم بووه قات ٩٥
- (٣) خزر ئەگەر چاوی حەیاتى برپیه ناوی حەیات ٩٨
- (٤) خه لاسی بوونی قەت ناوی ئەسیری زولفی زنجیرت ١٠٠
- (٥) جگر ز زخم تو معمور و دل ز غم شاد است ١٠٢
- (٦) نه وهك هەر چاوی مه سته، خوشی هەر مه ست ١٠٦
- (٧) خه رامی ناز ئەگەر هینایه له نجه سه روی مه وزوونت ١٠٧
- (٨) به دهم مه وجی خوینی ئەشکه وهم، پروانه چۆنم بۆت ١٠٩
- (٩) ئیتیفاقی، ئافتاب ئانی موقاییل بوو به رووت ١١١
- (١٠) دهمت چی؟ پر له دور، دورجیکی یاقووت ١١٣
- (١١) دل دۆزه تیری ئاهی فەقیرانی رووت و قووت ١١٥
- (١٢) خودا بیدا، له هیلکی ده دا، سهیری ههیه رنکهوت ١١٨
- (١٣) وه کوو روژ ئەو مه هه له و دووره ده رکەوت ١٢٠
- (١٤) به کهس نابێ بتي من ئاشنا قەت ١٢٢

□ پیتی «جیم»

- (١) بۆ پاره حەیفه خو ده کهیه بوولی ناره واج ١٢٦

□ پیتی «چیم»

- (١) تۆ نه بینن، نووری ئەم چاوانه بۆج! ١٣٠
- (٢) ئەم عه سه ره عه سه ر و وه قته له بۆ فاجیرێ له هه یج ١٣٣

□ پیتی «حی»

- (١) ساقی، ئه‌ی مایه‌ی ته‌ره‌ب له‌ب، په‌رچه‌مت ره‌یحانی روح ١٣٦
(٢) که تیغت دل ده‌کا دوو قه‌د، ده‌دا ته‌بشیری «قَدْ أَفْلَحَ» ١٣٨

□ پیتی «خی»

- (١) به سورمه بۆیه دولبه‌ر خه‌نجه‌ری موژگانی دا په‌رداخ ١٤٢

□ پیتی «دال»

- (١) دلی سووتا به حالی زاری تیفلی دلم و چاری کرد ١٤٦
(٢) چ خه‌یالینکه لبقا بی به‌فه‌ناچوونی جه‌سه‌د ١٤٩

□ پیتی «ری»

- (١) له ئولکه‌ی عیشه‌دا بی چوونه سه‌ر دار ١٥٤
(٢) ئه‌ی ئه‌وکه‌سه که مه‌ستی غورووری به‌هاتی کار! ١٥٥
(٣) ئه‌گه‌ر تو روو به‌خالیکی له «له‌یلا» شوخ و زیباتر، ١٥٩
(٤) موحه‌قعه‌ق هه‌رکه‌سه‌ی مه‌سه‌له‌کیه‌ حه‌ق و حه‌قیه‌ مه‌نزووور ١٦٢
(٥) ئه‌وه‌نده‌ی ئه‌هلی دنیان ئه‌هلی دنیا، تاقه‌ روژی گه‌ر ١٦٤

□ پیتی «زی»

- (١) ئه‌و عیشه‌بازه ده‌رحه‌قی من چاره‌گرزه‌ باز ١٩٨
(٢) تو نه‌بی مه‌لجه‌ئی من بی، «أبدًا» نیمه‌مه‌لاز ١٧٢
(٣) بۆته‌ موئیس، بۆته‌ مه‌ئوا، قه‌وم و شارئ ئه‌له‌ه‌یاز ١٧٢
(٤) به‌ داوه‌ وه‌عزی و، خو‌شی به‌ تاوه‌ یا‌حافیز! ١٧٤

□ پیتی «ژی»

- (١) رووتی دی، له‌و روژه‌وه‌، گه‌ر روژه‌ سه‌رگه‌ردانه‌ روژ ١٧٨
(٢) پرسرا حالم، که من که‌وتم له‌به‌ر پینا دربژ ١٨٣

□ پیتی «سین»

- (١) بېرسه حالّم، ئیهمالی وه فا به س ١٨٦
- (٢) چبکه م، نه ئه و که سه م که که سم بئ له لا به که س ١٨٧
- (٣) بئ میهر و بئ مرووه تیی تۆ هه ر عه له لخوسووس ١٩٠
- (٤) زه مزه م چیه، به زه مزه مه ی ئایات و سه د حه دیس ١٩٢

□ پیتی «شین»

- (١) به س بکه، ئه ی ئه شکى خوئینم، به غه ممازی ته لاش ١٩٦
- (٢) له من من ئه سلّی نه و نه بووه عه یشی ته نها خوْش ١٩٧

□ پیتی «ضاد»

- (١) واعیز له رهندی مه یکه ده ده گری که «اعتراض» ٢٠٢

□ پیتی «عهین»

- (١) شه تی ئاوی که زاهید بۆ وزوویه ک کردووه زایع ٢٠٦
- (٢) که لامیکه له حیکمه ت که یل و جامیع: ٢٠٧

□ پیتی «غهین»

- (١) دۆزه خ له عیشقه خالی و جه ننه ت له ده رد و داغ ٢١٢

□ پیتی «فی»

- (١) لالغاوه ی واعیز ئه مپۆ مه وچ ئه دا، ده م پر له که ف ٢١٦

□ پیتی «قاف»

- (١) ئه و ده مه روْحم له سه ر له ب بوو له به ر ده ردی فیراق ٢٢٠
- (٢) ئه وی ئه مپۆ به ده وری ته ختیایه هه له له ی مه خلوق ٢٢١
- (٣) وه ک بلبل ئه ی تۆ تازه گوْلّم، پر به دْلّمه شه وق ٢٢٤

□ پیتی «کاف»

- (١) چ خاکێ کەم بە سەرما، مامەوێ تاک ٢٢٨
- (٢) مەئلووفە زەوقی زاهید ئەوەندە بە تامی نیسک ٢٣٠
- (٣) زەمانە ی پڕ تەعەب دەتکاتە تیرۆک ٢٣٢
- (٤) ئەو سەرۆکی نازە تەوسەنی هێتایە تاز و تەک ٢٣٤
- (٥) ئاشتیی تۆ، تۆری من، بۆ بێ سەباتی هەردو یەک ٢٣٥

□ پیتی «گاف»

- (١) وتی: بۆچی وەها بێ تین و بێ پرەنگ؟ ٢٤٠

□ پیتی «لام»

- (١) کە شێخ و واعیز و سۆفی بە جەننەت بەن گەد و گیال ٢٤٤
- (٢) شەهێ بەدای بەهاری هاتەو، خۆشی لە تۆ بولبول! ٢٤٧
- (٣) پەرمانە یەک بە بلبلی وا و ت کە «بوالفضول» ٢٤٨
- (٤) حەیاتم سەرفی عیشقەت کرد بە ئوممیدی «فَمَنْ يَعْمَلْ» ٢٥١

□ پیتی «میم»

- (١) نالەم لە سینە، هەم لە دڵم دەرد و غەم حەرام ٢٥٤
- (٢) بڕوانە سووتنم، وەرە، بڕواکە من نەمام ٢٥٦
- (٣) بنازم من بە کوفری زولفی تۆ ئەو ئافەتی ئیسلام ٢٥٨
- (٤) دیارم دەیری عیشقە، جێ بە سووتن بێ لەوێ دەگرم ٢٦٠
- (٥) لە ناکەس کارییا، خاکم بە سەر، رۆیی بە با عومرم ٢٦٢
- (٦) ئەوی دڵدار و دولبەر مە ئەوا دەروا لە بەرچاوم ٢٦٥
- (٧) بە پیر ئەو ماوەوێ چووم و بە سەر چووم ٢٦٧
- (٨) لە باسی مەینەت و دەردی دەروونی بۆیە دەم نادەم ٢٦٩
- (٩) ئەسیر و سەیدی قەیدی کەید و شەیدی نەفسی ئەممارەم ٢٧١
- (١٠) بە نووری بادە کەشفی زولمەتی تەقوانە کەم، چبکەم! ٢٧٣

- ٢٧٦ (١١) بیسی، یا نه بیسی، من داد و بی دادی ده کهم
- ٢٧٨ (١٢) تهره ب کهن، شوکر زوری هیئاوه غه م
- ٢٨٠ (١٣) غونچه دل بوونم له حهسره ت لئوی تویه، غونچه ده م!

□ پیتی «نوو»

- ٢٨٢ (١) وهك گول هه موو ده مه دهره وه م سه ره سه ر زوبان
- ٢٨٣ (٢) به هاری عومر ئه واگه بییه حوزه یران
- ٢٨٤ (٣) هه موو عاله مه ته پابه ند و له دامان
- ٢٨٦ (٤) نیسه ت بدری حور و په ری گه ر به له تو چوون
- ٢٨٨ (٥) شه خسیکی ساحیب ئه حوال پرسى: که ئه ی ئه فلاتوون!
- ٢٩١ (٦) له مه یخانه، خودا! گه ر ئیمه دهرچین
- ٢٩٢ (٧) خودا که ی! به س که بو دنیا ئه مه نده ئاین و ئوبین

□ پیتی «واو»

- ٢٩٦ (١) دنیا تیاترۆیه، مه وه سه ته تیا پرۆ
- ٢٩٨ (٢) له پر به ردی ئه جه ل بو شیشه ی عومرم نه وا بئ زوو
- ٢٩٩ (٣) شه و که سئ پرسى له خو دهرخستنی په روانه شه و
- ٣٠٣ (٤) که لئوی خو ئنمی نۆشی، شه وی خه ت گرتی ده وری ئه و
- ٣٠٥ (٥) له دنیا دا دل ئارامیک و ئارامی دلنکم بوو

□ پیتی «هئ»

- ٣٠٨ (١) له چاوی به د خودا حیفزی بکا ئه و شوخه سه رمه سه ته
- ٣٠٩ (٢) که دیم ئالۆزه چاوی، زوو وتم: ئه م فیتنه هه لبه سه ته
- ٣١١ (٣) له رنکه ی مه هله که ی عیشق ئه ر به لاجۆ نی، برا، لاده
- ٣١٣ (٤) عه جیبم دئ له عه قلئ ئه و که سه وا تی ده گا مه رده
- ٣١٦ (٥) دیده عه ینی جارییه، دل پر له ناری مووقه ده
- ٣١٨ (٦) «حقًا» له ره قیب ئه و به ر و دهرگانه حه رامه

- (٧) به ئەفسوون و دوعا تەسخیری ئەو شوخە چ ئیمکانه ٣٢٠
- (٨) شمشادە ئەمە، یا قەدە، یا سەروی رەوانە ٣٢٣
- (٩) لە روژی هەلدا ئەم کۆنە خەیمە ی تان و پۆشینە ٣٢٤
- (١٠) لە سەیری خەستەخانە ی عیشق ئەوی سەوزە ی کەواشینە ٣٢٦
- (١١) غائب لە دیدە، چاوی سەرم، دلمە پیتەو! ٣٢٨
- (١٢) دەوای ئەم نەفسە مەلعوونەت دەوێ، هەر دەردە وەك جیو ٣٣٠
- (١٣) کە بێ لیوی لە سەر لیۆم بنی، رۆحم لە سەر لیۆ ٣٣٣
- (١٤) سەرکە جۆشیکێ نەبی، من زرکە تالم بۆ چیە! ٣٣٤

□ پیتی «ی»

- (١) نەلی مەردم کە دنیا بشتی لەو، ئەوروو لە دنیا بێ ٣٤٠
- (٢) دلم دەرھات و تۆ هەر دەر نەھاتی! ٣٤٢
- (٣) لەتاو ئەعدا عەدوو بەر نیوێ دوژمن ئیلتیجا بارێ ٣٤٤
- (٤) سەروی رەوانە قامەتی لاوی رەواندزی ٣٤٥
- (٥) بە نۆشی جانی وەردە گرم پیالە ی زەھری هەر نیشێ ٣٤٧
- (٦) حەقی بوو دل لە کۆیا ما بە سینە ی ئیمە نارازی ٣٤٩
- (٧) پیری نوو فووزی کردە بە دەن، بە سیە تەنبەلی ٣٥١
- (٨) «لا عاش سوی ذکرک قلبی و لسانی» ٣٥٣
- (٩) دەبی دل و سەعتیکێ وەك فەلەك زیاتر وە کەف بیئێ ٣٥٤
- (١٠) لە سایە ی دەوری چەرخێ سۆفلە پەر وەر لەك بە لەك دەدوێ ٣٥٦
- (١١) دلی بردم بە شوخی دولبەرێکی تازە، سەرلەنوێ ٣٥٩
- (١٢) تێ دەگا هەرکەس بکا فەھمی رومووزی مەعنەوی ٣٦٠
- (١٣) گۆم کە بوو راھی هودا، شاھرە هە گۆمراھی ٣٦٣
- (١٤) دل فریبی دل بەری دلدار، هە ی! ٣٦٥
- (١٥) خەتتی دەوری لیوی ئالت ئە ی مەسیحا لام و بێ ٣٦٦
- چوار خشتەکیە کان ٣٦٩
- ناکە کان ٤٠٤

□ عقد العقائد

مه سئولمه ئیعانه له وهههابی موسته عان..... ۴۱۲

□ ستایشی خودا

(سُبْحَانَ) ئه و خودایه که عه قلی په یه مبه ران..... ۴۵۰

□ پارانه وه له خودا

خودایا! ئیراده ی مونا جاتمه..... ۴۵۷

□ قه سیده ی به حری نوور

(وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى) ئه و به حری نووری علیم و عیرفانه..... ۴۶۲

□ ستایشی چه زره تی مه ولانا خالیدی نه قشبه ندی

دَلَم ئه مشه و نه خۆشی نیسه تی چا و ئکی بیماره..... ۵۰۲

القسم العربی

(۱) سَامِعٌ عَزَلَهُ عَلَيْهِمْ اَعْتَرَضُ ۵۰۹

قسمت فارسی

□ (۱)

(۱) ای خنده، ز زیر لب جانانه بیرون آ..... ۵۱۴

(۲) به عشق از ماسوی خالی نمودم سینه ی خود را..... ۵۱۵

(۳) کرد او گذر بخاک من خفته در بلا..... ۵۱۵

(۴) ای شکوه باغ حسن از سرو موزون شما..... ۵۱۶

(۵) ای صفای نور دلها پرتو روی شما..... ۵۱۷

(۶) ألا یا أيها الساقی أدر کأسا و ناولها..... ۵۱۸

- (٧) نه ئناخوان تو منم تنها ٥١٨
- (٨) بر سر این مرده ای روح حیات افزا بیا ٥١٩

□ (ب)

- (١) تا برغم من گشودی بر رخ احباب باب ٥٢٠
- (٢) چو شمع از آتش دل باشدم تابی بسر امشب ٥٢١
- (٣) زما سرگشتگان شوق گم شد کعبه‌ی مطلب ٥٢١
- (٤) نقاب از چهره بردار ای جینت ماه شهر آشوب ٥٢٢

□ (ت)

- (١) دلم ز روز ازل طالب ستم شده است ٥٢٣
- (٢) بر سینه عاشق اثر کینه حرام است ٥٢٣
- (٣) ای دل مگو رقیب بر احوال من گریست ٥٢٤
- (٤) هرکه پر زد سوی بود آمد به دنیا مرد و رفت ٥٢٥
- (٥) در شهر نتابد ز جبینی مه الفت ٥٢٦

□ (ث)

- (١) آه کز طور تو بس آه کشیدیم عیث ٥٢٧

□ (ج)

- (١) ز مار گیسوت دیدم چها رنج ٥٢٨
- (٢) به تعظیم جمالت کج کلاهانند گردن کج ٥٢٩

□ (چ)

- (١) حذر ز دام بلاکن، به زلف یار میبچ ٥٢٩
- (٢) هیچ است میان و دهن دلبر ما هیچ ٥٣٠
- (٣) باز از من شدی آزرده، ز من دیدی هیچ ٥٣١

□ (ح)

(١) زان لب خوش آیدم سخن را به وگر قبیح ٥٣١

□ (خ)

(١) به ماهی ماه من بردار يك ساعت نقاب از رخ ٥٣٢

□ (د)

(١) به آه و دادکردن دادم آخر رخت خود برباد ٥٣٣

(٢) خانه‌ی عاشق نوازیها پیش آباد باد ٥٣٣

(٣) از فغان خویشتن، شب بلبلم آمد بیاد ٥٣٤

(٤) دیده از بس نابجایی دیدنم آمد بدرد ٥٣٥

(٥) برون شد یار ما از بزم و شمع از انجمن گم شد ٥٣٦

(٦) به بالین دل از روی تفقد ٥٣٦

(٧) نگار امشب سوی خونین دلان دغدار آمد ٥٣٧

(٨) گلرخان از جلوه‌ی ناز آتشی افروختند ٥٣٨

(٩) روحانیان اگر گل کوی تو بو کنند ٥٣٨

(١٠) گر همه تلخی و زهر و کین بود ٥٣٩

(١١) چو من بلبل گلی را چون تو رنگین جلوه می شاید ٥٤٠

□ (ذ)

(١) آن بلای دین و دل شد جلوه گر باز، ألعیاذ ٥٤١

□ (ر)

(١) سبزه‌ی نورسته‌ی گلزار حسن انکارگر ٥٤١

(٢) به جانم آتشی افگند و رفت آن بت، جفا بنگر ٥٤٢

□ (ز)

(١) رحم بر عاشق دل خسته نیازی هرگز ٥٤٣

□ (س)

٥٤٤ (١) نپرسد حال زارم را نه اغیار و نه یارم کس

□ (ش)

٥٤٤ (١) ز سرخ و زردها شد اشک وین رخسار ما را بخش

□ (ص)

٥٤٥ (١) دلم زدام زلف دلگیرت نمی خواهد خلاص

□ (ض)

٥٤٦ (١) ای سوخته جگر پی دنیا تو آب محض

٥٤٧ (٢) آهم بعکس اشک به اشکم شده نقیض

□ (ط)

٥٤٧ (١) بر مهر چهره‌ی مه من چون دمید خط

□ (ظ)

٥٤٨ (١) دلم بگرفت از گفتار پر بی مایه‌ی واعظ

□ (ع)

٥٤٩ (١) از لعل تو هرکس به مسیحا شده قانع

□ (غ)

٥٤٩ (١) از دل گم گشته از من من نمی یابم سراغ

٥٥٠ (٢) از خراب عشق درد اصلا نمیداری دریغ

□ (ف)

٥٥١ (١) رحم بر بنده بیچاره نیاوردی حیف

□ (ق)

۵۵۲ (۱) کس چه داند از چه شد دریا در آب دیده عرق

□ (ك)

۵۵۲ (۱) دانی که روز هجر تو چون است هولناك

□ (گ)

۵۵۴ (۱) صبا بویی برد زان روی گل رنگ

۵۵۴ (۲) پیام عشق چون خوانند بر سنگ

□ (ل)

۵۵۵ (۱) گشتم به یاد موی میانست ز ناله نال

□ (م)

۵۵۶ (۱) با صد قصور باز بدربارت آمدم

۵۵۷ (۲) خاك ره گشته شدم بلکه بیایی برسم

۵۵۸ (۳) می می چکد از لعل لبست گاه تبسم

۵۵۸ (۴) چون نیم پروانه بلبل وار آهی می‌کنم

۵۵۹ (۵) ندهد چو رحم، بر در و دیوار بگیریم

□ (ن)

۵۶۱ (۱) نقاب از رخ برافکن، محشری از جلوه بریاکن

۵۶۱ (۲) کس نشد در عشق، گفتم این چنین شیدا که من

۵۶۲ (۳) در فنون ترکنازی، ترك ما ماهر چنین

□ (و)

۵۶۳ (۱) به من روزی نماید سرو سیم اندام مهر و رو

□ (٥)

- (١) چ شد خیمه زد دود آهم به چرخ ٥٦٤
- (٢) از دور بر جنازه‌ام افگن یکی نگاه ٥٦٥
- (٣) به عالم گر نمودی ناروا خود را «لوجه الله» ٥٦٦
- (٤) کتانم داد و بیدادش به جایی کی رسد با مه ٥٦٦

□ (ی)

- (١) گم شود نامت شنیدستم که نام پاک من ٥٦٧
- (٢) کس نمی‌پرسد ز لاله داغدار کیستی ٥٦٧
- (٣) محبت يك قلم باشد نیاز و محنت و دردی ٥٦٨
- (٤) نگارم تیغ ابرو داده آب از سرمه‌ی نازی ٥٦٩
- (٥) خلیل از بت شکستن در نظر می‌داشت اشکالی ٥٧٠
- (٦) دهن نمای شرفیاب گوهر افشانی ٥٧٠

- تقریظ شرح مثنوی تألیف والی عابدین ٥٧١
- قطعه‌ها ٥٧٣
- تخمیس دو بیت مثنوی ٥٧٩
- تخمیس دو بیت سعدی شیرازی ٥٧٩
- فردها ٥٨٠

THE COLLECTION OF MAHWEE'S POETRY
«MALA MUHAMMAD I MALA UTHMAN I BALKHI»

COLLATED AND EXPLAINED
BY
MALA ABDULKAREEM I MUDARRIS
AND
MUHAMMAD I MALA KAREEM

